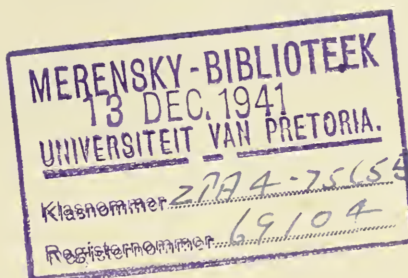

DEEL XVII, No. 1. STELLENBOSCH. JANUARI, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

Aan onze lezers.

Weldra verschijnt—op verzoek van velen—de TWEEDE druk van mijn "Korte Preeken," die zoo welwillend werden ontvangen. Alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden," reeds in de "Kerkbode" verschenen. De prijs voor elk bundeltje zal zijn 3/- met postgeld inbegrepen. Bestellingen bij den Heer R. J. du Toit, Administratie-Bureau, Stellenbosch, of bij de Heeren Darter & Co., Boekhandelaars, Stellenbosch.

KRONIEK.

Den lezer Heil!

Een nieuw jaar! een nieuw begin! Moed en trouw—de oude Vrijstaatsche leuze — MOED, om de taak andermaal te aanvaarden door God ons opgelegd in ons dierbaar, zonnig Zuid-Afrika, dat voor God moet gewonnen worden: TROUW aan Hem, die ons tot de taak heeft geroepen en ons daartoe kracht verleenen zal!

***

Aan al de broederen zend ik een heilgroet. Mijn eigen leuze voor het Nieuwe jaar was 't woord uit Hebreeu XI:

"ALS ZIENDE DEN ONZIENLIJKE."

Is het niet waar dat we "oogen" noodig hebben, om achter den doorzichtigen sluier der zichtbare dingen Hem te zien die voor 't vleeschelijk oog niet zichtbaar is? We zien te veel, en daarom zien we te min. "Hunkert naar 't geen hij zien zal" is kenmerk van onze moderne beschaving: men wil *alles* zien en daarom ziet men Hem niet, van wien wij lezen: "Alle oog zal Hem zien, ook degenen die Hem doorstoken hebben."

***

En terwijl ieder rustelooze ziener zich keert van wat hij eenmaal gezien heeft, onverzadigd, onverkwikt, en terug wenscht wat eenmaal voor zijn oogen heeft geschitterd, dringt het oog van het kind van God door tot wat voor de wereld verborgen blijft, tot dat de dageraad doorbreekt en de onzichtbare te voorschijn treedt van achter de schaduwen, om alle nevelen voor eeuwig te verdrijven. Dan zal 't Licht zijn, eeuwig Licht zijn,

"Licht uit Licht en Duisternis."

***

Daarom wensch ik mijn lezers toe: Moed en Trouw. Want Moed is de keerzijde van Geloof: en Trouw de openbaring van Liefde. En wat de Hoop betreft het woord van Paulus mag wel klinken door 't land: "Het schepsel, als met opgestoken hoofde, verwacht de openbaring Gods." En dit woord "met opgestoken hoofde" heeft in 't oorspronkelijke eene beteekenis die in onze taal niet *kan* worden uitgedrukt.

***

Godet teekent hier aan: "Het Grieksche woord, dat hier wordt gebezigd bestaat uit drie elementen: *Kara,* het hoofd, *dokeô,* verwachten

uitzien, en *apo*, van verre: alzoo, "te wachten met opgeheven hoofd, en met het oog gericht op den gezichteinder, van waar het verwachte voorwerp komen moet." Een beeldhouwer zou uit dit ééne woord een standbeeld van de Hoop kunnen vormen! En dat woord *apekdechetai*, dat we door "verwachten" hebben vertaald, is niet minder treffend: het bestaat uit het werkwoord *dechomai*, ontvangen, en twee voorzetsels: *ek*, uit de handen van, en *apo*, van, van verre: alzoo: "iets te ontvangen uit de handen van iemand, die het uitreikt naar u van uit de verte." De twee woorden tezamen beschrijven ons de houding van het lijdend schepsel, dat als één geheel zich keert met een bijna ongeduldig verlangen naar de verwachte toekomst."

***

Zal dit onze houding zijn in het Nieuwe Jaar? Wachten, verlangen: verlangen, verwachten: zeker van de toekomst, omdat wij zeker zijn van Hem!

Op enkele artikelen in dit nommer verschijnende vestigen wij thans de aandacht. Allereerst op den brief van Prof. de Vos, ook in de "Kerkbode" verschenen. In het "Maandblad" hebben we reeds eenige maanden geleden diezelfde snaar aangeraakt, daarom vergenoegen we ons thans met heen te wijzen naar wat door Prof. de Vos wordt gezegd. Hij geeft slechts uitdrukking aan wat velen onzer voelen. Er is behoefte aan samenspreking, aan gebed. De tijden zijn ernstig, de nood der Kerk is groot. Zullen we samenkomen of niet?

***

Het tweede artikel over de belangrijke "Rede" van Dr. Bavinck dient mede met aandacht te worden gelezen. 't Is duidelijk, dat men ook in Nederland over het Calvinisme een oordeel velt, dat in Z. Afrika weerklank zal vinden. Beschuldigt men *ons* ten onrechte van afgedwaald te zijn op "kromme wegen," men zou zich kunnen troosten met de gedachte, dat zelfs mannen als Bavinck en Kuyper tot de orde worden geroepen door "getrouwen" aan den eenen en ontrouwen aan den anderen kant. En—"verkondigt het niet te Gath, boodschapt het niet op de straten van Askelon"—zelfs Dr. S. O. Los van Pretoria wordt door Dr. Hylkema in Nederland beschouwd als een afgewekene van de zuivere leer van Calvijn! Hylkema zal *ik* niet steunen in *zijn* aanklacht tegen den "gereformeerden" broeder. 't Is mij opmerkelijk echter, dat in zekere kringen in Nederland die "gereformeerde" broeder ook tot de "neo-calvinistische" afgewekenen wordt gerekend. Dit een en ander make ons meer verdraagzaam jegens elkaar in Zuid Afrika.

REIS-GEDACHTEN.

Dat de "Unie" ons nog niet als volk, als kerk vereenigd heeft kan men eerst verstaan, wanneer men van huis gaat. Te Pretoria—duizend mijlen van Kaapstad—zijn we in eene gansch andere wereld, met andere problemen, ondere uitzichten, andere verwachtingen. Die te Johannesburg arbeidt kan niet de methoden volgen, die men aan de Paarl toepast: de toestanden zijn anders, de denkwereld is anders. Op het gebied van opvoeding, op dat van 't kerkelijk leven gevoelt men zich in eene nieuwe wereld. Bunsen heeft eens gezegd, dat wij kinderen van Jafet de gedachten van Sem moeten omzetten in onze eigene taal. Wij Westerlingen verstaan de Oosterlingen niet. Daarom hebben wij het akelig Antisemitisme, dat de vloek is van Rusland en ten deele van Duitschland. Zoo met onze problemen. Wij in 't Zuid-Westen moeten leeren het Noord-Oosten te verstaan en *vice versâ*. Dan eerst kan er samenwerking zijn in den volsten zin des woords. En dit alles neemt tijd. "Die gelooven haasten niet," ook op het gebied van kerkelijke en staatkundige Unie.

***

Die te Johannesburg arbeidt moet zendingwerk drijven. Dit ligt voor de deur. Delitzsch heeft eens gezegd:— "die ijvert voor de evangelisatie der wereld en niet voor de evangelisatie der Joden is als een vogel, wiens ééne vleugel geknipt is." Ik ga verder in mijn toepassing van dit beeld: "die hier te Joh'burg de zending verwaarloost kan zich gerust terugtrekken van den arbeid." Want hier zijn er duizenden van inboorlingen, die in ellende vergaan: hier zijn er honderden van Joden, die Mammon tot God hebben: hier zijn er vele, vele Afrikaansche vrouwen die haar ziel, haar eer, haar reinheid verkoopen, ten einde te leven: hier zijn er verwaarloosde kinderen, ouderlooze wichtjes, verlaten kleinen, naar wie niemand opziet. Moet men die velen niet bereiken en mag men 's Zondags slechts doen, wat men in 't Bovenland doet, bijeenkomen om naar eene preek te luisteren en . . . . soms te vergeten?

***

Goddank, er zijn die hier arbeiden met al hun macht, onder ontzettende moeilijkheden. Mijn hart gaat uit naar de Broeders op den Rand. De Afrikaner hier moet "standvastig, onbeweeglijk zijn" als hij staande wil blijven, te midden van de vele verzoekingen aan welke hij blootgesteld is: en hierin moet hij door den kansel worden geholpen. Die de gevangenissen hier bezoekt zal verbaasd staan over de personen die hij ontmoet. Bekende familienamen zijn hier goed vertegenwoordigd. "De zonde ligt voor de deur," en men laat haar zoo gemakkelijk binnen.

***

Treurig zijn de gevallen, waarvan men hier hoort. De meeste gevangenen zijn van wege onwettigen drankverkoop in moeilijkheden geraakt. Armoede drijft meer dan een tot dien handel; want

drankverbod aan naturellen is Transvaalsche wet. Dit verwekt een akeligen smokkelhandel, die de vloek is van den Rand. Ik had gelegenheid de fraaie, centrale gevangenis te Pretoria te bezoeken, en te zien hoevelen er van Afrikaansche afkomst uit alle deelen van Z. Afrika te vinden zijn. Het percentage is groot doch niet te groot. Slechts 25 percent Afrikaners, van beide rassen, tegen 25 p.c. uitlanders en 50 p.c. naturellen. Genoeg om ons tot verootmoediging te stemmen, en tot arbeid aan te sporen! Gering echter in vergelijking met de van overzee tot ons gekomen immigranten. Doch Afrikaners zinken! Wie moet ze redden?

***

Groot voorwaar is 't werk dat door Langlaagte wordt gedaan. De broeder Kriel is een getuige voor de Christelijke liefde in den volsten zin des woords. Op Dingaansfeest hoorden we den Heer Jan Louw—zijn medehelper—over dat werk. En waarlijk men voelt, dat de Christelijke liefde veel vermag, wanneer we 't ongekunsteld verhaal aanhooren. Er zijn in de Transvaal en den Vrijstaat die de banier der RECHTgeloovigheid omhoog houden en zeer nauwgezet zijn in 't onderzoek naar "den splinter in 't oog des broeders." 't Is slechts een orthodox rationalisme, dat even verwerpelijk is als 't heterodox rationalisme. Die twee hebben aanrakingspunten zonder dat hun voorstanders dit bemerken! Er zijn ook die de recht-GELOOVIGHEID handhaven en die 't woord van Jakobus in beoefening trachten te brengen: "de ware onvervalsche godsdienst is weduwen en weezen te bezoeken" en "zichzelven onbesmet te bewaren" in de wereld. Te dikwijls gebeurt het, dat het hart al enger wordt, naarmate men te veel speelruimte geeft aan het verstandelijk onderzoek naar de waarheid. Orthodoxisme en rationalisme zijn tweeling-broeders.

***

Niemand kan het Weeshuis te Langlaagte bezoeken: of het "Babies Home" te Fordsburg zonder God te danken voor die lichtstralen in de duisternis. Ik wenschte van God, dat mannen als Ds. Kriel, dat dames als Mej. Kloppers en Mej. Malan meer bekend waren in Zuid-Afrika. Elk afrikaansch huisgezin moest een busje hebben voor Kinder Zendinghuis, (Kaapstad) Weeshuis (Langlaagte) Magdalenahuis, (Wijnberg) "Babies Home" (Fordsburg). Er gaan zooveel "pennies" verloren die in dat busje een plaats vinden konden. Als ik zie wat die broeders en zusters doen, dan vat ik moed en ik krijg een helderder inzicht in de roeping onzer Kerk. We kunnen niet meer langs den ouden weg arbeiden. De wereld is veranderd rondom ons. We moeten aggressief optreden: anders zijn we verloren. En helaas! er zijn christelijke genootschappen die zee en land willen omreizen om één proseliet te maken, terwijl ze de gezonkenen en gevallenen daar laten in hun ellende. Priester en Leviet gaan voorbij naar den tempel: want tempeldienst is alles: zij laten den barmhartigen Samaritaan sukkelen met den gewonden en beroofden landgenoot!

En wat al sekten zijn er hier! Zij vinden een welbereiden bodem op Zuid Afrikaansch gebied. Wij hoorden onlangs van een Eddyist, of "Christian Science" discipel, die onze Kerk verliet, omdat wij niet kranken genezen volgens de Tooverformules van wijlen de Amerikaansche descipelin van P. P. Quimby. Toen zijn vrouw echter krank werd en stierf—trots al de formules van het nieuwe geloof keerde hij zijn rug tot de sekte die hem steun had verleend in dagen van voorspoed. Zoo zijn er velen, die daar dwalen, zoekende rust en die niet vindende.

DE JOODSCHE KWESTIE.

Ik heb hier gelegenheid gehad Prof. Stroeter te ontmoeten, te spreken en te hooren. Daar hij zich zeer interesseert in de Joodsch-Christelijke kwestie was 't mij aangenaam te vernemen wat hij over de zaak denkt. Hij is in Duitschland bekend als de stichter van de zoogenaamde Ammielvereeniging, die zich ten doel stelt Hebreeuwsche Christenen te helpen zich in Palestina neertezetten. Als vertegenwoordiger van de Evangelische Alliantie op het vasteland van Europa heeft hij zich eenige jaren reeds gewijd aan de opheffing van de verspreide Christelijke secten in Rusland die met de Grieksche Kerk hebben gebroken. In zekeren zin zet hij het werk voort van wijlen Dr. Baedeker, wiens naam in alle Christelijke landen bekend is, en die voor Rusland zooveel heeft gedaan. Zoo kwam het dan ook, dat hij de Christenen uit de Joden heeft bearbeid, en met hun streven vertrouwd is. Hij is schrijver van verschillende werken die meestal over de Joodsche kwestie handelen, en is tevens de redakteur van het blad "Das prophetische Wort." Hij is een Christen van zeer besliste overtuigingen, en een der sprekers op de "Blankenburg Conferentie," waarvan wij van tijd tot tijd verslag vinden in de kolommen van de "Christian." In Amerika was hij eenigen tijd Hoogleeraar aan een der Seminariën of Colleges van de "Methodist Episcopal Church." Ik behoef niet te zeggen, dat hij Duitscher van geboorte is, ofschoon hij de Engelsche taal goed spreekt.

***

Te Jeppestown hoorde ik hem spreken in het belang van de Zending onder Israël. Daar zijne beschouwingen eenigszins eigenaardig zijn ga ik daarvan thans een kort verslag geven. Hij begon met te zeggen, dat op het vasteland van Europa, en vooral in Rusland, eene aanmerkelijke toenadering tot het Christendom is ontstaan bij de echtconservatieve Joden, die nog in de Openbaring gelooven. Hij sprak zelfs van Joodsche rabbis die in Jezus den Messias zien, schoon zij tot het Christendom niet overgaan. Wat hen hindert is, volgens zijn oordeel, dat ze bij hun overgaan tot het Christendom, hun nationaliteit, hun Jodendom moeten verliezen en verzwolgen moeten worden in een samenleving die toch niet veel sympathie heeft met den Jood.

***

Hij wees voorts op de herleving der nationaliteit bij den Jood, en daarmee verbonden de herleving der Hebreeuwsche taal. Hij sprak van eene school waar 't zuiver Hebreeuwsch het medium van onderwijs is, en alle seculaire vakken in die taal worden onderwezen. Het jongere geslacht heeft grootendeels met den Talmud gebroken en zoekt naar iets beters. Is het dan nu niet de tijd, om hun met het Christendom in zijn besten vorm in aanraking te brengen? Ook heeft men te rekenen met het feit, dat velen onder 't jongere geslacht geheel en al ongeloovig geworden zijn, zoodat men zoekt naar een nieuwe zedeleer om hen terugtewinnen voor het geloof der vaderen. Te Nieuw York bestaat er eene Joodsche gemeente, die in de Bergrede van onzen Heiland die zedeleer meent te hebben gevonden. Tot grondslag van het godsdienst-onderwijs gelden dan ook die hoofdstukken uit het Evangelie van Mattheus, waarin de Heiland zijn eigen leer heeft ontwikkeld. In dit alles ziet de Professor veel dat voor de toekomst hoop geeft.

***

In het Zionisme ziet hij tevens de gedeeltelijke vervulling van Ezechiel's profetie omtrent het herstel des volks. Eerst wordt het geraamte gevormd: been bij been, zenuw bij zenuw, de huid wordt getrokken over de van vleesch gevulde geraamten. Doch er is geen leven! Het Zionisme brengt wel de beenderen bij elkaar: verder kan het niet. Het leven komt van God. Zou men dan niet den Jood kunnen winnen voor het Christendom zonder hem te dwingen zijn nationaliteit prijstegeven? is de vraag, die Prof. Stroeter zich stelt. Wie weet, of men niet in Z. Afrika baan zal breken en hier eene Joodsch-Christelijke gemeente zal stichten, waar de Hebreeuwsche Christen zich thuis kan voelen, zonder prijstegeven wat hem allerdierbaarst is!

Open Brief van Prof. de Vos.

Een woord tot geloovigen en vooral tot Leeraren.

Geliefde Broeders!

Na lang geaarzeld te bebben, gevoel ik mij gedrongen dit woord tot u te richten. Vooral het lezen van het laatste boek door Dr. A. Murray uitgegeven, getiteld: "The State of the Church," heeft mij daartoe bewogen. Naar aanleiding van hetgeen op de Wereld Conferentie, te Edenburg gehouden, is aan het licht gekomen en door zoo vele honderden vertegenwoordigers der Christelijke Kerk aldaar werd beleden, wordt er in dit boek op gewezen hoe min de Kerk over het algemeen is wat zij kan en moet wezen, ondervindt en doet wat zij kan en moet ondervinden en doen; en de vraag besproken waarom die zoo is en hoe het anders worden kan.

Ik acht het eene zaak van het allereerste belang dat ten minste alle leeraren den inhoud daarvan ernstig en biddend overwegen zullen. Het is dunkt mij duidelijk dat de Kerk geroepen wordt, met des Heeren hulp, eene nieuwe periode in te treden, en dat daartoe de leden en vooral de leeraren daarvan in de eerste plaats tot zichzelven inkeeren moeten.

Broeders zijn wij er niet reeds te gewoon aan om dadelijk te belijden: O, ja, het moet en kan met ons anders zijn, wij zijn schuldig, het is aan ons ongeloof en zonde te wijten, God is meer gewillig om te geven dan wij om te ontvangen, en het dan daarbij te laten alsof er verder niets aan te doen is? Zoo gaat het van geslacht tot geslacht en wij staan bloot aan het gevaar van daarmede tevreden te worden; ja, dit zelfs als een teeken van rechtzinnigheid en nederigheid, als een bewijs dat wij niet naar de hooge dingen staan, aan te zien. Zouden wij het met genoegzamen ernst overwegen dat dit volgens onze eigene belijdenis een schuldige en zondige toestand is voor Gods aangezicht; bepaalde ongehoorzaamheid; een rechtstreeksch bedroeven van Gods Geest? Als of God dit niet alleen vooruitgezien, maar ook zoo gewild heeft, en niets meer voor en door ons heeft willen doen!

Wij zijn ook maar te zeer kinderen van onzen tijd en van omstandigheden; en in plaats van te zien op het Woord van God en daarop alleen, op het Kruis, op Gods liefde en Zijn heiligen wil, loopen wij gevaar te zeer onze eigene gedachten en ondervindingen en die van anderen te raadplegen; en stilzwijgend aan te nemen, dat het maar altijd zoo geweest is en altijd zoo wezen moet en zal. Dit is toch een leugen van den booze, gelijk wij weten uit hetgeen de eerste Christenen, en velen na hen bebben ondervonden en gedaan; ja, sommigen onzer ook bebben ondervonden in meerder of minder mate.

Naar mate wij meer in het geloof baden en te werk gingen heeft God ook meer voor en door ons gedaan; toonende dat Hij de Getrouwe en Almachtige is: die steeds Zijn Woord vervult, en wij staan voor de vraag waarom wij dan niet steeds in dit geloof staan en niet meer bidden.

Broeders, gevoelt gij er niet met mij behoefte aan dat wij met elkander deze dingen voor Gods aangezicht bespreken en wij onszelven onderzoeken zullen? Niet om in een ongezonden toestand van opgewondenheid en spanning gebracht te worden, waarin niemand blijven kan; maar juist om recht "tot ons zelven te komen," ons onze verhouding tot God en onze roeping recht bewust te worden en voortaan in het geloof dat "onze bekwaamheid uit God is," te bidden en te werken.

Niemand zegge toch, dat er reeds meermalen zulke samenkomsten in ons land gehouden zijn, en dat zij weinig of geen nut gesticht hebben. De ondervinding van meenigeen in ons land en elders getuigt van overvloedigen zegen daardoor ontvangen; maar het ware nut daardoor gesticht komt niet altijd zoo voor den dag, dat iedereen zulks zien en daarover oordeelen kan. Het kan ook

iemands eigen schuld zijn dat hij er geen of niet meer zegen van heeft ontvagen; het kan zijn dat hij er voorbereid geworden is om bij eene verdere samenkomst, of in de eenzaamheid, den rechten zegen deelachtig te worden. Zelfs ten opzichte van de wijze waarop men bij dergelijke samenkomsten te werk moet gaan, kan men uit de ondervinding steeds meer leeren.

Ik vrees dat een van de voornaamste redenen waarom men weleens bij zulke gelegenheden niet meer zegen heeft ontvangen was, dat de behoefte daaraan niet diep genoeg gevoeld werd; men zoekt er weleens naar als naar iets dat wel goed en aangenaam is, maar niet als iets dat volstrekt noodzakelijk is, zonder hetwelk men niet langer mag blijven of het kan uithouden, en dat dan ook gewis te verkrijgen is.

Het lezen van bovengenoemd boek kan eene zeer goede voorbereiding zijn voor zulk een onderzoek van Gods Woord en van onzelven in het licht daarvan en tot gemeenschappelijk gebed. Wij worden hier met feiten in aanraking gebracht en vernemen er in getuigenis van zoovele vertegenwoordigers van alle afdeelingen van Christus Kerk, die van zulk een aard is, dat onze God daardoor op gansch buitengewoone wijze tot ons spreekt.

Is het niet wellicht een gewichtige taak—evenals met de onlangs gehouden Kruistochten—die de Heer Zijn bejaarde dienstknecht, den geliefden broeder, Dr. A. Murray, heeft opgelegd, om nog voor zijn heengaan een of meer zulke samenkomsten met leeraren te houden?

Er worden tegenwoordig vele en belangrijke vergaderingen in ons land gehouden, doch recht beschouwd haalt geene derzelve in belangrijkheid bij die hier voorgesteld, en dat niet maar met het oog op de hoogste belangen van hen die daaraan deelnemen, maar ook op die van onze Kerk en volk als geheel.

Zal dan niet de een of ander leeraar in het bovenland in overleg met Dr. Murray, ons daartoe uitnoodigen? Zou zulks niet tegen het einde van de maand Januari kunnen geschieden, wanneer de Kweekschool nog niet weder geopend is, en wanneer het voor de meeste leeraren misschien een geschikte tijd is. De Heer leide ons genadiglijk in deze zaak.

Uw Broeder in den Heer,

P. J. G. DE VOS.

Een Belangrijke Rede.

(Vervolg).

II.

In mijn vorig artikel heb ik getracht uiteen te zetten welke plaats Dr. Bavinck innam in den strijd over de vraag: in hoeverre de "Gereformeerden" afgeweken zijn van de leer der vaderen, ingang hebben verschaft in hun Dogmatiek voor 't modernisme, en een soort "neo-calvinisme" huldigen, dat op vele punten niet in overeenstemming is te brengen met het oud-calvinisme, dat zich grondt op Dort en en vóór Dort op Calvijn.

***

Vóór dat ik nu plaats inruim aan Dr. Bavinck en zijn pleitrede op den voorgrond doe treden zal er iets moeten worden gezegd over den strijd zelven. Van twee zijden werd de kwestie besproken—van de *binnen* — zoowel als van de *buiten*-zijde. Van de binnen-zijde kwam er bezwaar, o.a. van Prof. Lindeboom, een der "oude garde" die 't vooral had tegen Dr. Kuyper, en de poging jaren geleden aangewend om de Theologische School te Kampen met de "Vrije Universiteit" (Dr. Kuypers stichting) te vereenigen. Tegenover Lindeboom stonden Noordtzy, Wielinga, Bavinck, en Biesterveld. Lindeboom beweerde dat "Dr. Kuyper den wissel verzetten en den trein van kerk en godgeleerdheid, en van de wetenschap in het gemeen, in gevaar brengen zal van een anderen weg uittegaan dan de eenvoudigheid die in Christus is." Hij meende zelfs dat er "een keerpunt gekomen is in de Theol. School en de kerken," waartegen hij met nadruk waarschuwde. "Juist nu" zei hij, "nu wij allen getuigen van harte geheel de Schrift te gelooven en met de Gereformeerde belijdenis in te stemmen, en niemand den ander verdenkt dat niet te meenen—juist nu is het de meest geschikte tijd elkander te waarschuwen." Het lijvig werk van Dr. Kuyper over de "Encyclopädie," dat als Standaardwerk gold, bestempelde hij als "een binnenloodsen van de Kantiaansche wetenschap" en sprak zelfs van "het juk der Encyclopädie en Theologie uit den wortel der Kantiaansche wijsbegeerte gesproten."

***

Hij verklaarde zelfs, dat het "propaganda maken voor de bijzondere leeringen van Dr. Kuyper *cum suis* menige gemeente en menigen kerkeraad beroert," en bad zijn medebroeders om "weder te keeren tot den Heere," en vooral riep hij Dr. Bavinck op tot terugkeer. "God zij ons genadig," riep hij uit "en doe niet naar onze zonden. Hij geve de Gereformeerde Kerken niet over. . . . . Wat moet er worden van de Geref. Kerken? Bange gedachte! O, allen die weent over de breuke van Sion, gaat in uw binnenkamer en worstelt, als Jacob weleer, met uwen God. Wie weet, Hij mocht ons genadig zijn." Lindeboom stond niet alleen; want anderen waren als hij zeer beducht over het insluipen der leeringen van Dr. Kuyper. Niet slechts "het juk der Encyclopädie" wilde hij afwerpen. Hij wilde nog verder gaan; want die leeringen werden "in de bladen,

op kansels, in catechisatiën, in gesprekken voortgeplant." "De hoop van velen, dat Dr. Kuyper en die hem volgen, na de vereeniging zich, althans in bladen en preeken, zouden onthouden van de vooropzetting hunner eigenaardige leerbegrippen, van hun leer-ontwikkeling, als ge het liever zoo wilt noemen is niet verwezenlijkt .... het ware allicht wijzer geweest, indien Dr. Kuyper met de voortzetting en vooropzetting zijner eigenaardige gevoelens, in *Het Werk van den Heiligen Geest* en elders voorgesteld, een weinig hadde gewacht. Dan ware meer dan ééne gemeente althans verschoond gebleven van het drijven, dat deze en gene volgeling, nog ijveriger en krasser en wijzer dan de meester, zich tot plicht heeft gesteld, al kan ook de gemeente het nauwelijks lijden. ... In de bladen, op kansels, en catechisaties, in gesprekken worden de leeringen van Dr. Kuyper als de bij uitstek Gereformeerde leer met volle handen op den akker der kerken gezaaid." In 1888 waarschuwde Ds. Van Velzen op eene Conferentie van Gereformeerden—geheel in den geest van Prof. Lindeboom—tegen de "nieuwe en vreemde dingen waartoe begaafde mannen licht worden vervoerd." "Met tranen in de oogen," zoo luidt het verslag, riep hij de broeders op zich "te houden aan onze heerlijke, beproefde Belijdenis."

* * *

In dien strijd treed ik niet. Genoeg zij het ons in Zuid-Afrika te weten, dat in echt "gereformeerde" kringen in Nederland aan de "gereformeerdheid" van mannen als Dr. Kuyper getwijfeld werd. Ik verklaar eerlijk te staan aan de zijde van Prof. Bavinck, omdat hij de bezadigdheid heeft die Dr. Kuyper mist, en ook omdat het hem aan ernst, getrouwheid, en aan geleerdheid niet ontbreekt. Genoeg zij het hier nog aan te stippen, dat de term "Neo-Calvinisme" gehoord en gebezigd wordt. Althans de jeugdige rechtsgeleerde, Mr. Annema, thans Professor aan de Vrije Universiteit, bezigde dien term met groote vooringenomenheid en verklaarde in zijn proefschrift dat hij "rust had gevonden in het Neo-Calvinisme"—een term die echter geen bijval heeft gevonden, daar de voorstanders van "gereformeerde beginselen" geen afwijking van de leer erkennen door de volgelingen van Kuyper. "Veranderd" zijn ze wel, "afgeweken" zijn ze niet.

* * *

Waarom dit in 't breede uiteengezet? Om twee redenen, t.w.: (1) Omdat ook onze kerk door sommigen wordt beschouwd als den bodem van het Calvinisme te hebben verlaten. Dat deed Ds. J. J. Kotze indertijd, in zijn strijd tegen Dr. A. Murray, die hem op alle punten beantwoordde, want het gold toen ook de leer der predestinatie, van den "vrijen wil," de "erfzonde," de "voorbeschikking," des menschen "verantwoordelijkheid." Gaarne zag ik, dat de "Kerkbode" de brieven van Dr. A. Murray in hun geheel opnam. Dit zou meer dan een bang gemoed tot rust brengen. En (2) omdat de "Open brief" der Strijdenburgers diezelfde aanklacht van de uiterste rechterzijde tegen ons opnam. Alleenlijk met dit eenig verschil. In Nederland heeft men die "dyed-in-the-wool teetotallers" niet—om den fraaien onvertaalbaren term van de Amerikaansche hervormers uit de "Banner of Truth" over te nemen—die "koffie drinken" bij het Avondmaal. Voorwaar de mensch is geen oorspronkelijk wezen. Wat men in Europa zegt, wordt bij ons nagezegd. Troosten wij ons met de gedachte, dat de beschuldiging van "ongereformeerdheid" door kwaadwilligen tegen ons ingebracht ook in Nederland geslingerd werd naar 't hoofd van mannen, wier "gereformeerdheid" slechts in veranderde tijden een vernieuwden vorm heeft aangenomen.

* * *

Om Bavinck te verstaan diene men te weten, dat hij den calvinistischen bodem niet heeft verlaten, dat hij door en door Calvinist is—getuige zijn "Gereformeerde Dogmatiek," dat hij de calvinistische wereld- en levens-beschouwing ten volle handhaaft, doch niet in de oude vormen van de zeventiende eeuw. Hij zegt ergens (Hylkema Oud en Nieuw Calvinisme p 41) van zijn partij: "Zij gaan in in de nieuwe toestanden van staat en maatschappij, van wijsbegeerte en wetenschap, van litteratuur en kunst, van beroep en bedrijf; zij zijn geen lofzangers van verleden tijden; geen repristinatie, geen handhaven van het status quo, maar reformatie is hun leus; niemand onzer is er op gesteld om voortdurend in de oude plunje te blijven rondwandelen" (Bavinck, *Christelijke of neutrale staatkunde).* Laat een van *onze* predikanten zoo spreken, en wat een opschudding zou dit verwekken. "Naamlooze" brieven in de nieuwsbladen zullen niet ontbreken! En "protesten" evenmin! Uit dit een en ander had Eerdmans munt trachten te slaan. Dr. Hylkema had zelfs verklaard: dat er onder Kuypers leiding eene "herleving als van een uit de stervens assche herrezene" is ontstaan. "Het is Calvinisme, en toch is het *het* Calvinisme niet meer. Nieuw-Calvinisme is het." Hij vergelijkt het met wat in de leer der evolutie genoemd wordt een "sprong-variatie."

* * *

Om nu tot Dr. Bavinck terugtekeeren. Hij heeft het vooral te doen met Prof. Eerdmans van Leiden, die én in zijn studie over *de Theologie van Dr. Kuyper,* én in zijn referaat te Berlijn gehouden voor het Congres van vrijzinnigen, én in zijn artikelen in het *Theologisch Tijdschrift* tegen de "gereformeerde" of liever de "Calvinistische', theologie, zooals zij thans in "gereformeerde" kringen, op

" gereformeerde " catechisatiën, van " gereformeerde " katheders wordt vernomen. Triomfantelijk roept Eerdmans uit: " Dr. Kuypers theologie is niet gereformeerd," " de Gereformeerde Theologie" is dood! Eerdmans is geen autoriteit op het gebied der " gereformeerde " theologie. Hij is het evenmin als Scholten het was, wiens werken over " de Leer der Hervormde Kerk," en over den " Vrijen Wil " het arsenaal waren, waaraan indertijd Ds. J. J. Kotze zijn wapenen ontleende ter bestrijding van Dr. A. Murray.

***

Dr. Hylkema, die Eerdmans op den voet volgt, is soms ietwat kras in *zijn* uitlatingen. Volgens hem is er een groot onderscheid tusschen Oud- en Nieuw-Calvinisme—een onderscheid dat in de termen supernaturalistisch en naturalistisch gevonden wordt. Volgens hem heeft 't Neo-Calvinisme aan het begrip " wonder " zulk eene verklaring gegeven, " dat er feitelijk niets van overbleef." " Aan 't Bijbelsche wonder snijdt het 't hart uit." Zijn doel is dan ook, om met citaten uit Calvijn aantetoonen, hoe ver men afgeweken is van zijn vroeger standpunt. Vooral noemt hij Bavinck in dit verband en betoogt, dat men " in verband met de leer van Gods Albestuur en de erkenning van eenheid en vaste orde, inzonderheid met betrekking tot de leerstukken van Gods ordinantie, Gods raadbesluit, de voorbeschikking en den menschelijken wil, de geschiedenis, mogelijk argeloos en naïef reconstrueert " (p 89). Hij wraakt het zelfs in gereformeerde theologen, dat zij " de werken van Wright en Bettex met hun naturalistisch-evolutionistische uitleggingen " met sympathie begroeten.

***

Op dit een en ander antwoordt Prof. Bavinck met groote bezadigdheid en beknoptheid. Het wordt tijd dat we hem hooren :—

Deze aanklacht kan nu in zooverre terstond als juist worden erkend, als de woorden modern en orthodox, schoon als partijnamen in het Ned. Herv. Kerkgenootschap in gebruik gekomen, zeer ongeschikt zijn, om de tegenwoordig bestaande richtingen met genoegzame duidelijkheid aan te wijzen. Orthodox is de naam van hem, die met de belijdenisschriften zijner Kerk instemt; maar wijl die instemming naar de letter of naar den geest, naar de hoofd- of ook naar de bijzaken verstaan kan worden, krijgt het woord dikwerf een zeer gematigden en rekbaren zin. Het woord komt in de Schrift niet voor, en werd onder de kerken alleen de naam der Grieksche Kerk, die er hare eer in stelt, om bij de theologie van Damascenus te blijven staan en sedert 842 elk jaar op den 19den Februari het *festum orthodoxiae* viert. Maar de Roomsche en Protestantsche Kerken hebben dezen naam nimmer aanvaard, wijl zij principieël nooit bij het bestaande zonder meer zich hebben neergelegd. En de Gereformeerde Kerken hebben instemming met de belijdenisschriften nimmer in dien zin verstaan, dat alle vrijheid van beweging daardoor uitgesloten zou zijn. De Nederl. Confessie bijv. rekent in Art. 4 den brief aan de Hebreën onder de brieven van Paulus, maar desniettemin waren er vele Gereformeerde theologen, die op het voetspoor van Luther en Calvijn hem aan een anderen auteur toeschreven. Over de praedestinatie bestond binnen den kring der Gereformeerde theologie een vrij sterk verschil van gevoelen, en over de nederdaling ter helle werden steeds meeningen voorgedragen, die van de letter der Catechismusverklaring afweken. In de belijdenisschriften worden tal van teksten als bewijsplaatsen geciteerd, maar exegese en dogmatiek behielden hare vrijheid en stelden soms de onjuistheid der aanhaling of haar gemis aan bewijskracht in het licht. De Gereformeerde Kerken van dezen tijd hebben zelfs in 1905 op de Synode te Utrecht eene niet onbelangrijke wijziging in Art. 36 der Nederl. Geloofsbelijdenis aangebracht, en zouden naar strengen maatstaf den naam van orthodox hebben verbeurd. En wat misschien nog sterker spreekt, ofschoon de nieuwere zending, evangelisatie en arbeid der barmhartigheid uit den vreemde naar hier zijn overgeplant, ze worden toch alle door de Gereformeerde Kerken met grooten ijver en warme liefde beoefend. Hoe hoog de belijdenis der Kerk ook geschat worde, zij is *norma normata* ondergeschikt aan de H. Schrift, en blijft dus steeds voor herziening en uitbreiding vatbaar."

***

" Trouwens niemand die meeleeft met zijn tijd, kan in elk opzicht tegen al het moderne gekant zijn. Zooals de moderne theologie over het algemeen nog veel sterker uit de Christelijke traditie denkt en leeft dan zij zelve vermoedt, zoo staat ook de orthodoxie, tenzij zij zich geheel van hare omgeving afsluit, in zwakker of sterker mate onder den invloed van geestesstroomingen dezer eeuw. Het feit is toch voor geene tegenspraak vatbaar, dat het Christendom heden ten dage in eene crisis verkeert, als misschien nimmer tevoren. Een geval als van Jatho te Keulen staat niet op zichzelf; het is uiting, en volstrekt niet de meest sympathieke uiting van wat in alle Christenlanden in duizenden en nogmaals duizenden hoofden en harten woelt. Het modernisme in de Roomsche Kerk, dat door den paus wel veroordeeld maar daarom nog niet uitgeroeid werd, is er even goed eene openbaring van, als de " new theology," die in een of anderen vorm aan de hoogescholen en in de kerken van schier alle Protestantsche landen ingang vindt. Zooals Bunsen al voor jaren het Semitische van het Christendom in het Japhetische wilde omzetten en Carlyle de Hebreeuwsche gewaden voor de hedendaagsche Christenen niet meer passend vond, zoo zijn alle richtingen en partijen in meerdere of min-

dere mate aan een "*Neubau*" bezig en stellen zij pogingen in het werk, om het aloude Christendom te verzoenen met de moderne cultuur. Dat is eene eigenaardigheid niet van ééne richting, bijv., de moderne, maar van alle richtingen zonder onderscheid; en de vraag is alleen, of men bij deze pogingen tot verzoening het Christendom, althans wat zijn wezen aangaat, behoudt of verliest. Zelfs dat men deze verzoening in zoo verschillende richting zoekt, baart geene verwondering, want het materiaal waarmede natuur- en geschiedwetenschap, techniek en wereldverkeer en heel de moderne cultuur ons overstelpt, is zoo overweldigend rijk en machtig, dat niemand nog in staat is geweest, om eenheid en harmonie in zijn denken en leven te brengen. Denkt bijv. aan de talrijke en ingewikkelde vraagstukken, die bij de historische critiek van Oud- en Nieuw Testament, bij de dogmatiek en de ethiek, bij de evangelisatie, de zending en de armenzorg, bij het strafrecht, de sociale wetgeving en de grens der staatsinmenging zich voordoen, en ieder gevoelt, dat wij allen nog zoekende zijn en het laatste woord nog niet spreken kunnen. Ja, op goede gronden laat het zich voorspellen, dat geen enkel mensch en dat niet één geslacht en zelfs niet ééne eeuw tot oplossing van al deze problemen in staat is, maar dat God zelf in den loop der historie orde in den chaos moet scheppen en het licht uit de duisternis moet doen opgaan."

***

"Er volgt uit dit alles met logische consequentie, dat bij de quaestie van supranaturalisme of naturalisme niet eene of andere Christelijke belijdenis slechts, maar het wezen van het Christendom, ja van allen godsdienst betrokken is. Hier doet zich inderdaad een machtig probleem voor, maar een probleem, dat veel dieper gaat en veel algemeener karakter draagt, dan er door onze moderne bestrijders aan toegekend wordt. Niets is gemakkelijker, dan om eenige teksten der H. Schrift die op zeer anthropomorphe wijze van God spreken, te leggen naast uitspraken van andere en nieuwere theologen, die aan de absolute verhevenheid Gods, aan zijne immanentie en werkzaamheid in al het geschapene uitdrukking geven. En evenzoo is het een lichte zaak, om Calvijns Institutie te vergelijken met Kuypers lezingen over het Calvinisme, en dan op eene soortgelijke tegenstrijdigheid te wijzen. Doch men vergeet daarbij, dat de leer van God in de Christelijke theologie niet op enkele losse uitspraken, maar op het geheel der openbaring in de Schrift is gebouwd, en dat het Calvinisme gelijk het in de vorige eeuw herleefde, niet naar een enkel werk, maar in zijn geheel beoordeeld en met de leer van den Hervormer van Genêve vergeleken dient te worden. Op dit onpartijdige standpunt zich plaatsende, zou men al spoedig de verrassende ontdekking opdoen, dat de beweerde tegenstrijdigheid niet tusschen de Schrift en de hedendaagsche theologie, en niet tusschen het oude en het nieuwe Calvinisme bestaat, maar dat ze in de Schrift zelve voorkomt en aangetroffen wordt bij elken theoloog. Ik ontken daarmede niet, dat zij in den tegenwoordigen tijd om de bovengenoemde redenen een meer acuten vorm heeft aangenomen; ons wereldbeeld heeft inderdaad eene belangrijke wijziging ondergaan en onze kennis van het verband van oorzaak en gevolg is in natuur en historie aanmerkelijk uitgebreid. Maar principieël heeft de quaestie altijd bestaan en komt zij hierop neer: hoe is het mogelijk, dat die God, welken de wetenschap doet kennen, en die God, dien de religie behoeft, één en dezelfde God is? Hoe kan het oneindige, eeuwige wezen, dat de kracht is in alle kracht en het leven van alle leven, tegelijk de liefderijke, de genadige en de zorgdragende Vader van zijne kinderen zijn?"

Onze Eeredienst.

Door Dr. A. KUYPER—Kampen J. H. KOK.

Van Dr. A. Kuyper is pas verschenen een lijvig werk over onzen "Eeredienst,"—een werk dat we gaarne in de handen zien van onze predikanten. 't Is ten deele een herdruk van Heraut-artikelen, later door den schrijver aangevuld. Stichtelijk zeker is de Eeredienst in Holland niet—althans niet voor den Afrikaner. Stichtelijk vaak is de Eeredienst in Z. Afrika niet. Die een verheffenden dienst bijv. in Free St. George's in Edinburg bijwoont, en daarna in de Jans Kerk Utrecht een dienst in zijn eigene taal bijwoont ziet dadelijk het groote onderscheid.

Over veel handelt Dr. Kuyper—over formuliergebeden, en gezangen, doops. en avondsmaalsbediening, de inrichting van de preek, het lezen der Schrift, der Tien Geboden en der twaalf Artikelen, over zitplaatsen en psalmberijming, over collecten en Kerkgebouwen, over ambtsgewaad en tekstkeuze en tal van onderwerpen meer, handelt deze in Nederland zoo gevierde man. Ter lezing bevelen wij zijn werk zeer aan.

Wat wij onlangs over ons psalmgezang zeiden wordt op andere wijze door Dr. Kuyper en veel beter gezegd. "Van de nu gebruikte berijming," zegt hij, "willen we geen kwaad spreken, doch verheeld mag niet worden, dat ze niet alleen de gedachten der Psalmen zelf formuleert, maar er zelfs niet zelden andere gedachten invoegt, ja een enkel maal zelfs de gedachten der Psalmen verandert en in haar tegendeel omzet" . . . En elders: "*vertalen* is niet *berijmen*. In de Engelsche Episcopale Kerk zingt men de Psalmen in proza onberijmd juist zooals ze door ons gelezen worden. En dit kan wel door het zoogenaamde *recitatief*. Wij zeggen niet, dat het te verkiezen is, maar het gaat. Het blijkt mogelijk te wezen. En wie acht dat aan de gemeente elk recht om zelve te formuleeren moet ontzegd worden, moet zeer stellig ook dit standpunt kiezen."

Natuurlijk kiest Dr. Kuyper party voor het psalmgezang boven 't kerklied, en keurt hij het Koorgezang af, gelijk ook wij zulks doen. En wat onzen gezangbundel betreft, daarvan zegt hij dit:— 'De bundel *Evangelische Gezangen* is niet alleen onwettig ingevoerd, maar is bovendien gemaakt in een tijd van weinig dichterlijke verheffing en van verslapt godsdienstig gevoel. Dien bundel, hetzij als poezie, hetzij als religieuse uiting ook maar even met onzen Psalmbundel te willen vergelijken, is dan ook kinderspel. Verguld blik en echt goud kennen elkander niet. Bovendien is deze bundel een tijdbundel, en draagt geheel het kenmerk van die soort krachtelooze, verwaterde, op het gevoel drijvende religie, die hier te lande destijds den toon aangaf. Want wel is er een enkel schoon lied onder, parelen onder glaskoralen vermengd, maar als bundel staat hij zoo weinig op de vereischte hoogte, dat men nu reeds aanvulling zocht, en voor die aanvulling terug greep ook naar het lied uit der reformatoren tijd." Dr. K. meent dat men "wel den wensch kan koesteren, dat we een Godgewijden, poëtisch schoonen, uit het dankend en biddend zondaarshart opgewelden bundel bezitten mochten," doch hij schijnt ook te meenen, dat die wensch nooit in vervulling treden *kan*. Immers "de dichterlijke ader vloeit ons tragelijk, en alleen wie dichter bij Gods genade, en bij Gods genade Geref. in hart en nieren is, kan voor een Gereformeerde Kerk het lied uit volle borst zingen. Nu, God kan ons zulke mannen geven, maar Hij gaf ze niet, en aan het *bestellen* van zulk een lied valt nog minder te denken. We hebben voor onze Christelijke feestdagen, we hebben voor de verheffing van onze ziel tot den Heiland, we hebben voor de bediening der Sacramenten, voor de bevestiging van leden en ambtsdragers, en zoo ook voor de bevestiging des huwelijks, eigen liederen dringend van noode, en die zullen ons door Gods gunste te Zijner tijd ook geschonken worden." Alles kan ik *niet* onderschrijven. Er is echter veel waars in wat Dr. K. hier zegt.

* * *

Wat de regeling van den dienst betreft heeft schrijver het een en ander te zeggen, dat de aandacht verdient. Hij wil dat er een Votum zij. Hij verkiest de formule:—" Onze hulpe zij in den Naam des Heeren, die hemel en aarde gemaakt heeft," boven die andere: "Ons begin zij in den Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes." Na het votum wil hij de zegenspreking:—" Genade en vrede zij u van God onzen Vader, door Christus Jezus onzen Heer, in de Gemeenschap van den Heiligen Geest." Hij wil voorts, dat de aloude *Belijdenis van zonde*, die in onze "formulier-gebeden" niet meer voorkomt, zal worden uitgesproken. Die Belijdenis luidt als volgt:—

* * *

"O Eeuwige God en allergenadigste Vader wij verootmoedigen onszelven uit den grond des harten voor uwe hooge majesteit, tegen welke wij zoo menigmaal en zoo gruwelijk gezondigd hebben, en bekennen, dat zoo Gij met ons in het gericht wilt gaan, wij niet anders dan den eeuwigen dood verdiend hebben. Want behalve dat wij allen door de erfzonde voor U onrein en kinderen des toorns zijn, ontvangen uit zondig zaad, en in ongerechtigheid geboren, waardoor allerhande booze lusten, tegen U en onzen naaste strijdende, in ons wonen, zoo hebben wij nog bovendien met de daad uwe geboden menigmaal en zonder ophouden overtreden nalatende wat Gij ons geboden hadt, en doende wat ons klaarlijk verboden was. Wij hebben allen als schapen gedwaald, en hebben grootelijks tegen U gezondigd, hetwelk wij bekennen, en het is ons van harte leed. Ja wij belijden, tot onze vernedering en tot prijs van uwe ontferming te onswaarts, dat onze zonden het getal van de haren onzes hoofds te boven gaan, en dat wij tien duizend talenten schuldig zijn, waartegen wij niets hebben om te betalen; waarom wij ook niet waardig zijn Uwe kinderen genaamd te worden, noch onze oogen op te slaan ten hemel, en onze gebeden voor U uit te spreken. Nochtans, O Heere God en barmhartige Vader, wetende dat Gij den dood des zondaars niet begeert, maar dat hij zich bekeere en leve, en dat uwe barmhartigheid oneindig is, die Gij bewijst aan degenen die zich tot U bekeeren; wij roepen U van harte aan, in het vertrouwen op onzen Middelaar Jezus Christus, die het Lam Gods is, dat de zonde der wereld wegneemt, en bidden U, dat Gij wilt medelijden hebben met onze zwakheid, ons om Christus' wille onze zonden vergevende. Wasch ons in de zuivere fontein Zijns bloeds, opdat wij rein en sneeuwwit worden. Dek onze naaktheid met Zijn onschuld en gerechtigheid, om de eere Uws naams. Reinig ons verstand van alle blindheid, en onze harten van allen moedwil en hardnekkigheid. Dit alles, o genadige Vader, bidden en begeeren wij in den naam van Jezus Christus, die ons alzoo heeft leeren bidden:—" Onze Vader enz.."

* * *

Hierop teekent Dr. K. aan:—"Is dit niet schoon, niet aangrijpend, en verarmt Gij de gemeente niet, als ge deze treffende taal uitruilt voor een los opkomende belijdenis, die de predikant zóó zóó uit zichzelf moet voortbrengen? De vraag dient dan ook ernstig overwogen, of we niet den besten weg zouden opgaan, zoo we deze afzonderlijke, openlijke *Belijdenis van zonde*, en dan liefst in vasten vorm, in de gemeente terug brachten. Zelfs zouden we de vraag durven stellen, of niet veel zonde in de gemeente gekeerd, en veel verootmoediging gewekt zou zijn geworden, indien Zondag na Zondag, in alle onze kerken, in zulk een taal, waaraan ieder van der jeugd af gewend was, onze schuld aan den Heilige ware beleden."

* * *

Treffende dingen worden door Dr. Kuyper gezegd omtrent het voorlezen van de wet der X Geboden, en de Geloofsbelijdenis in de XII Artikelen. Calvijn stelde in zijn Liturgie de Geloofsbelijdenis het laatst en verschoof haar tot het einde van den dienst, voordat de gemeente uiteenging. Dr. Kuyper wil dat de Wet zal worden gelezen óf vóór de Predikatie, óf na de Predikatie "als regel van

leven, die aan de geloovigen bij het verlaten van het bedehuis wordt medegegeven." De XII Artikelen wil hij dan ook vóór de Predikatie hebben. In deze kwestie treed ik thans niet. Wat de schrijver omtrent de *Catechisatie* zegt verdient onze aandacht. Hij wijst er op, hoe men in vroegere tijden meer waarde hechtte aan het onderwijs der jeugd "in al hetgeen op de religie betrekking had." Langzamerhand werd het anders. De eigenlijke Catechisatie kwam op den achtergrond. "Gevallen gelijk nu herhaaldelijk zich voordoen, dat zelfs kinderen uit beschaafde kringen geheel vreemdelingen in de H. Schrift zijn en zelfs feiten van Jezus' leven niet kennen, kwamen destijds niet voor. Moeite gaven toen ter tijd alleen de groote steden, waarin men toen evenals nu een niet zoo kleine verwilderde massa vormde, bij wie de Christelijke opvoeding geheel verwaarloosd was, het ter kerke gaan was afgeschaft en het schoolgaan tot de zeldzaamheden behoorde. Aan deze klasse van stedelingen werd dan ook weinig gedaan. In de dagen van den Reveil zag men het gevaarlijke hiervan in. Zoo kwam het dat de Catechisatie in de 19de eeuw op den voorgrond trad. Ook kwam de Zondagschool uit de Reveil-Beweging op. Extra-Catechisatie de laatste weken vóór de dusgenaamde "aanneming" poogde zelfs aan het belijdenisdoen een meer geestelijke beteekenis te geven. De gemeente toonde dit op prijs te stellen, door den predikant na afloop met geschenken te vereeren."

***

Ook de sociale ontwikkeling van het leven oefende allengs een schadelijken invloed. "De school werd neutraal en verloor gebed en Bijbel." Meer school-uren werden geeischt en thuis almeer schoolwerk. Er was geen tijd meer om veel aan de religie te doen. Hoogstens een paar jaren kon men enkele maanden de jongelui op de Catechisatie krijgen, en daar de meesten op die Catechisatie kwamen zonder thuis ook maar eenigszins onderlegd te zijn, kwam men weinig verder dan tot het opleggen van een dun vernisje en was na het afleggen van de belijdenis dit vernisje er even spoedig af." Daar nu de Godsdienst uit het politieke leven was verbannen kwam men er toe op de Hoogescholen College te geven in het Catechiseeren, "maar op zoo weinig degelijke en wetenschappelijke wijze, dat deze Colleges gemeenlijk geen het minste nut afwierpen, en elk predikant, in zijn gemeente komende, zelf maar zien moest hoe hij zichzelven redde. De een deed zus de ander zoo. Het onderwijs kwam niet vooruit. Bijbelsche geschiedenis werd almeer hoofdzaak. De te belijden waarheid werd al geringer. Wel werd vooral voor catechisanten het *Kort Begrip* veel gebruikt, maar zonder dat dit het hart der catechisanten treffen kon. En al moest het dan ook geloofd, dat de Catechisatie zooveel breeder plaats dan vroeger in het leven in nam, toch ontwaarde men al spoedig, dat ook de Catechisatie onmachtig was om, met name in de groote steden, de verregaande ontwetendheid te stuiten, en ook maar op eenigszins voldoende wijze de Christelijke opvoeding te geven, die bij den Doop werd toegezegd."

Voorts toont Dr. K. aan dat met de opwekking (Reveil) in Nederland in dit alles verandering kwam. Zondagscholen en jongelingsbonden ontstonden er. Doch de Catechisatie verviel. "Op die Catechisatie zijn er dan velen saam, soms tot 40 of meer, en kan er van eenigszins individueele behandeling geen sprake zijn. Ook maakt het bijeen zijn van zoovelen en het overhooren van zoovelen, dat de Catechisatie zoo licht een veel te machinaal karakter aanneemt, en zoo zelden een toon toelaat die een geestelijke snaar in het hart doet trillen." Vandáár dat Dr. Kuyper ijvert voor wat hij de Christelijke school noemt. Iets dat in Holland nog al aan de orde is. Ook hier kunnen hem niet in alles volgen. Treffend is, wat hij verder zegt omtrent het verschil in 't godsdienstig onderwijs. De arbeiders-stand heeft andere godsdienstige opleiding noodig, dan iemand die "uit de kleine burgerij" komt. "Hij toch komt straks in kringen waarin de hooge levensproblemen gedurig in zeer onchristelijk gewaad voor hem treden. En dan geeft het o zoo weinig, of hij al uit zijn Catechismus de tegenstelling met Rome en het Remonstrantisme heeft leeren kennen, zoo hij ook niet onderlegd wordt met het oog op de tegenstellingen die in de groote levensproblemen van onzen eigen tijd aan de orde zijn gekomen. Wie dan wel van de Paapsche Mis heeft gehoord, en de vijf artikelen tegen de Remonstranten heeft gelezen, maar vreemdeling is op het gebeid waar Evolutie en Revolutie den toon zoeken aan te geven, staat ongewapend in den strijd en is geheel buiten staat in het gemeen gesprek de eer van zijn belijdenis te handhaven, begint dan met te zwijgen, en onder dit zwijgen begint het wankelen in zijn gemoed.... De Kerk moet op dit terrein haar stem laten hooren en lidmaat-Catechisatiën, dan liefst "godsdienstige colleges" te noemen opzettelijk met dit doel gegeven, zouden zeer stellig veel jonge mannen wel trekken." Deze laatste volzin is ons uit het hart genomen. Meer dan eens hebben we op dit aanbeeld geslagen. Met Dr. Kuyper voelen we, dat onze jongelieden in deze twintigste eeuw met nieuwe problemen te doen hebben, en *dat de Kerk ze helpen moet tot het vormen van een gezond oordeel over de wetenschappelijke vraagstukken van den dag.*

Amerikaansche Universiteiten.

——:o:——

Het werk van den Heer Slossom, met den titel "Great American Universities" verdient de aandacht. Wat men in Amerika doet voor zijn Universiteiten is bekend. Ik moet echter zeggen, dat ik niet wist, hoe rijk zij zijn, en tevens hoe groot het aantal studenten die haar bezoeken en de leerkrachten waarover zij beschikken. Daar de "Universiteitskwestie," gelijk de armen, nog altijd bij ons is, en de Minister zijn nieuwe Universiteitswet nog niet in het licht heeft gegeven, zal ik mij vergenoegen het volgende voor de aandacht onzer lezers te brengen. De statistiek kan ons hier de oogen doen openen.

***

Inrichtingen.	Jaarlijksch Inkomen.	Studenten.	Docenten.
Columbia	£335,000	4087	559
Harvard	£373,918	4012	573
Chicago	£260,800	5070	291
Michigan	£215,600	4282	285
Yale	£217,800	3306	365
Cornell	£216,503	3635	507
Princeton	£88,447	1311	163
Illinois	£240,000	3605	414
Wisconsin	£199,727	3116	297
Pennsylvania	£117,845	3700	375
California	£168,800	2987	350
Stanford	£170,000	1583	136
Minnesota	£103,000	3889	303
Johns Hopkins	£62,374	651	172

***

Ik koos enkele meer bekende Universiteiten. Er is een groot aantal dat hier niet in rekening komt. In de veertien grootste Universiteiten—er zijn nog vele kleineren—zijn er niet minder dan 44,234 studenten. Wat ons treffen moet is het feit, dat men in Amerika zijn offers brengt voor zijn Universiteiten. Rijken vermaken groote fortuinen aan Hoogescholen die bestaan, of nog worden moeten. Zij kiezen dan ook de bekwaamste mannen die zij vinden kunnen als professoren, en in die keuze zijn zij ruim. Zij beperken zich tot geen enkel land. En natuurlijk blijft het Amerikaansch element den boventoon aangeven.

***

"Columbia" onderhoudt een leerstoel aan de Berlijnsche Universiteit, en Berlijn zendt elk jaar naar Columbia de Kaiser-Wilhelm professor. Gedurende de laatste elf jaren heeft "Columbia" aan giften £2,200,000 ontvangen. In 1909 werd zij bezocht door 6,232 studenten. Het technisch onderwijs neemt daar een ruime plaats in, naast de meer strenge, wetenschappelijke vakken. Zoo zijn er cursussen in talen, en krankenverpleging, in den Bijbel en in photographie, stenographie, landbouw; naast het drama hebben wij de Perzische letterkunde, naast kindergarten de politiek en boekbinderij. De universiteit omvat werkelijk eene universitas van vakken. En toch met al dien rijkdom en dien verbazenden vooruitgang zijn er zwakheden waarop klem wordt gelegd door Dr. Slossom, en die ons herinneren aan onze eigene toestanden. Allereerst een woord over de professoren: "In vele gevallen scheen 't mij toe, alsof de professor naar de klaskamer kwam zonder 't minste idee hoe hij zijn onderwerp zou voorstellen. Hij spreekt voort op meer of min interessante wijze, doch zonder de minste gedachte hoe 't zijn gehoor gaat, en hoe zij toeluisteren. Hun methoden zijn nagenoeg dezelfde als die der hoogescholen van de dertiende eeuw. 'De macht van 't gesproken woord,' waarvan wij tegenwoordig zooveel vernemen, hangt ongelukkig af van hem die het voordraagt. Vele docenten geven zich niet eens de moeite om duidelijk te spreken, zoodat ze in hun kleine klaskamers kunnen worden gehoord zonder inspanning aan den kant des hoorders. Velen brengen dingen ter sprake die niet kunnen worden voorgesteld door het gehoor des oors. Lange kolommen van cijfers worden afgelezen: beschrijvingen van ingewikkelde machinerie, lijsten van namen en datums, verwijzingen naar verschillende lezingen · somtijds haastig afgelezen en onduidelijk voorgedragen, of op het zwarte bord afgeschreven .... maken geen indruk. Ze moesten òf afgedrukt òf getypeerd worden en den studenten worden overhandigd. De bevoegde autoriteiten moesten er voor zorgen, dat zulke faciliteiten den docenten vrijelijk worden verschaft. De voorlezing is nuttig als inspiratie en demonstratie, en niet als informatie. Feiten en cijfers die de docent geen vijftig minuten in eigen hoofd houden kan zullen niet licht ingang vinden in de hoofden der studenten.

***

"Zooals 't thans gaat is het mij duidelijk, dat de professoren te veel voorlezingen hebben en de studenten te veel moeten aanhooren. Of voorgeven aan te hooren. In den regel luisteren zij niet toe, hoe aandachtig en ordelijk ze ook mogen zijn. De voorlezingen geven ze terug als door een phonograaf, mechanisch, getrouw, doch met een spraakwending die de docent als de zijne nooit zou kunnen aannemen. Alles wordt neergeplakt in aanteekeningsboeken. Zegt de spreker: "Willem de Normaan overwon Engeland in 1066," of zegt hij: "Willem de Duitscher overwon Engeland in 1920," 't is hun precies hetzelfde. Zij teekenen het aan... En 't ergste is, dat de professoren aan 't spreken zoo gewoon worden, dat ze niet ophouden kunnen. En dan komen er nog bij die Faculteits-, Raads-, Departmenteele-vergaderingen, die al ruimer omvang krijgen, zoodat op het end de wijsheid van 't geheele lichaam niet gelijk staat met de som der deelen."

***

Sprekende van faculteits-vergaderingen teekent hij ons een toestand die schrijver dezes aan menige vergadering van den Universiteitsraad doet denken—durf ik zeggen aan menige Senaatsvergadering? Hier is de orde die men in den regel volgt:

"1. Stel iets voor. 2. Aangenomen. 3. Discussie daarover. 4. Herziening. 5. Emendeeren. 6. Emendeeren van 't Amendement. 7. Discussie daarover. 8. Motie om ter tafel legging. 9. Discussie. 10. Naar commissie verwezen met macht om te handelen. 11. Discussie. 12. Adjourneeren. 13. Discussie daarover."

***

Bij dit al roemt Dr. Slossom de Amerikaansche Hoogescholen. Zij hebben een verbazenden invloed en hebben meer gedaan om het intellectueele leven van het volk te verhoogen dan eenig ander middel door den mensch uitgedacht. Ze zijn Universiteiten in den volsten zin des woords. Ze hebben onder de professoren mannen die wereldberoemd zijn. Wat wij in Zuid Afrika niet hebben, dat hebben zij. Zij hebben een *atmosfeer*, waarin de student ademt. Weer haal ik Dr. Slossom aan :

"Studenten hebben nimmer zoozeer de aandacht gewijd aan hun boeken als hun docenten verlangen; en er is geen reden om te verwachten dat zij ooit daartoe komen zullen. Doch het is mogelijk zulk eene atmosfeer te hebben in de universiteit dat de studenten in geleerd onderzoek belangstellen, eereprijzen voor geleerdheid zullen waardeeren, en "geleerde" ontspanningen zullen aankweeken. Zulk eene atmosfeer treft men in vele plaatsen aan, en 't is niet onredelijk te hopen dat zulks in Amerika ook het geval zal zijn."

***

Over "voetbal" is zijn oordeel gezond. Van harte onderschrijf ik wat hij zegt op dit punt. Voorstanders van het voetbal-spel—en daartoe reken ik mijzelven—dienen daarop te letten.

"Lichaamsoefening bij gelegenheid van een wedstrijd tusschen de Colleges is gering. Een weinig duwen met de elleboogen bij 't ingaan en 't uitgaan, oefening der longen in 't schreeuwen, krachtsinspanning bij 't samendrukken van de spieren der lagere lichaamsdeelen—dat is waarlijk alles wat die duizenden van toeschouwers er van hebben: Dat een twee-en-twintig (zegge 30) jonge mannen op 't veld zich over-inspannen weegt niet op tegen het feit dat vijf- of tien-duizend op den 'grand stand' zich te weinig inspannen. Ik ben tegen voetbal op Puriteinsche gronden, niet omdat het den spelers pijn, maar den toeschouwers genot veroorzaakt. Slechts één nieuwe regel is noodig: t.w.: de vernietiging van den 'grand stand.' Laten studenten voetbal spelen, zoo dikwijls zij zulks willen en ophouden wanneer zij moe zijn, naar zekere regels of geen regels. Als niemand ze gadeslaat, zullen zij zich niet bezeeren en anderen evenmin. Het euvel in een vuistgevecht ligt niet in het gevecht, wel in den prijs die behaald wordt."

Deze zijn wijze woorden die ik van harte onderschrijf. Had ik mijn zin, dan had iedere school een zaal ter gymnastieke oefening, en werd ieder leerling gedwongen deel te nemen aan lichaamsoefening. Dan zullen wij niet hooren van maagpijn door overeten veroorzaakt, van hoofdpijn, van dat nieuwe, onuitstaanbare woord "brain-fag" [*ik* weet wat "brain-fag" waarlijk is], van doktersertifikaten, van al die "nostrums" in de kwakzalvers pharmacopaeïa—beginnende met "zambuk," en eindigende met "Moeder Seigels" praeparaat. Waarom beklimmen onze jongelui niet onze majestueuze bergen, instede van zich heesch te schreeuwen op een "grand stand"?

***

Van Amerikaansche studenten sprekende dient er op gewezen te worden, dat de Heer R. T. Crane van Chicago in de pers eene beschuldiging tegen hen inbrengt van onzedelijkheid en vooral van onmatigheid. Hiertegen komt de *Christian Intelligencer* op. Dat blad verklaart, dat de algemeene toon in de studenten-wereld zoo goed is als men verwachten kan, hoewel er zijn die zich te buiten gaan. President Schurman van Cornell beschuldigt den Heer Crane openlijk van leugen en verdraaiing der waarheid. "Ik ken," zegt hij, "de presidenten en vele professoren van Harvard, Yale, Princeton en Columbia en onze eigene professoren te Cornell, en ik zeg met klem en met nadruk dat de beweringen van den Heer Crane laster zijn en een vergrijp is tegen een groep van de kundigste, edelste, en meest getrouwe burgers van de Republiek. Er is echter een oordeel dat moet worden geveld over meer dan eene onzer Universiteiten, dat terwijl zij niet kunnen worden beschuldigd van lichamelijke onzedelijkheid zij toch niet de hoogste idealen in de zedeleer en den godsdienst aan hun studenten voorhouden en de wereld inzenden jonge mannen en vrouwen wier ideëen omtrent vooruitgang te zeer gegrond zijn op hun begrippen aangaande stoffelijken vooruitgang. Waar de fout bestaat, daar is zij eene fundamenteele fout van onze opvoeding en eene die dreigt het waarachtig welzijn van onze samenleving te ondermijnen, tenzij haar invloed wordt beperkt en het edelste, het Christelijke begrip van succes worde ingeplant in het ontvankelijk gemoed van het studenten-lichaam, van hetwelk zooveel afhangt voor het toekomstig heil van onze natie en van de wereld."

***

Ik meen genoeg gezegd te hebben op dit punt. Wij staan in Zuid Afrika voor groote bewegingen op universitair gebied. Ontwikkeling, vooruitgang zijn tooverwoorden geworden. Er is eene waarachtige ontwikkeling die ieder welkom zal heeten, die den Heere vreest, en een geslacht wil vormen Hem ter eere. Er is eene schijn-ontwikkeling die naar afval voert. *Facilis est descensus*—zegt de romeinsche dichter—afval is gemakkelijk. Groote Schuur *met* God bereidt ons eene heerlijke toekomst: Groote Schuur *zonder* God bereidt ons voor afval, achteruitgang, godsdienstige, zedelijke, verstandelijke ellende. "De vreeze des Heeren" alleen is het beginsel der ware wijsheid !

CHINA.

De opstand in het land.

De opstand die in China ontstaan is heeft de aandacht van alle volken tot dat land getrokken. De meesten echter weten weinig of niets van de oorzaken en het doel van dien opstand. Wij bemoeien ons vooral met den staat van den godsdienst in dat groote land, en de geschiedenis van de zending daarin, maar een blik op den politieken toestand van dat, het dichtst-bevolkt land ter wereld, zal ons beter in staat stellen de werkzaamheden van de zendelingen aldaar gade te slaan.

De Chineezen zijn een verdrukt volk, en de ontwaking die plaats gevonden heeft is een teeken dat zij tot 't besef gekomen zijn dat zij, in de laatste 250 jaren, van hun rechten als menschen beroofd zijn en dat door eene regeering die de welvaart van 't volk niet beoogt, maar in tegendeel, die het volk gebruikt om hun eigene doeleinden te bereiken. Dit, hopen wij, zal duidelijk worden als wij slechts een blik slaan op 't gebeurde in dat land in de laatste 2½ eeuwen.

De Keizers die over China in de laatste twee en een half honderd jaren regeerd hebben zijn eigenlijk niet Chineezen, maar afstammelingen van een vreemd volk dat China veroverde, en dat niet Chinees in hart geworden is. Het volk dat hen overwon heet de Manchus.

DE MANCHUS waren een barbaarsch volk gewoon om rond te zwerven in de woestijnen rondom de rivier Amoor in de Oostelijke deelen van Azië. Omtrent 't jaar 1644 ontstond er een burgeroorlog in China, en de Manchus, van dien oorlog partij trekkende, deden een aanval op een zeker deel van China,—een aanval waarin zij de overwinnaars waren, en ten gevolge waarvan zij meesters van dat groote land geworden zijn. De Chineezen hadden met dapperheid tegen de aanvallen gestreden, maar zij ondervonden de waarheid dat, terwijl eendracht macht maakt, het gebrek aan eendracht een middel is van verzwakking; en zoo zijn de Manchus meesters van China geworden.

De Manchus, die weinige waren in getal bij vergelijking met China's vele millioenen, konden getracht hebben vooroordeel tegen hen door vriendelijke daden weg te nemen. Instede daarvan, echter, lieten de hoofden van de Manchus eene algemeene slachting plaats vinden, en millioenen werden gedood voordat die slachting een einde nam. Degenen die deel genomen hadden aan den strijd voor hun vaderland, zoowel als vreedzamen—mannen en vrouwen—oude en jonge menschen, zoowel als kinderen—onder alle dezen vond de slachting plaats. De bevolking werd gedwongen de kleeding en de gewoonten van de Manchus aan te nemen, en degenen die weigerden zulks te doen werden omgebracht.

Onmiddelijk na dit alles werden strenge maatregelen genomen om de Chineezen tot onderwerping te brengen. Boeken en bibliotheeken werden het volk ontnomen, terwijl alle publieke bijeenkomsten hun verboden werden. En daar de Chineezen omtrent vier honderd millioen zielen telden, en de Manchus slechts vijf milioen, leefden de Manchus in gedurige vrees voor een opstand tegen hen, en zij gebruikten alle mogelijke middelen om de inwoners allen moed te ontnemen en ze in volkomene onderwerping te houden.

Vóór de aankomst van de Manchus in 't land bestond er geene vrees voor buitenlanden, noch afkeer van omgang met handelaars uit andere volken. Wij weten ook dat zendelingen uit Europa,—vrijheid hadden onder 't volk te arbeiden. Die zendelingen behoorden tot de Roomsche Kerk, dewijl de Protestanten nog voor vrijheid van bestaan in hun eigene landen strijdende waren.

Met de verovering van de Manchus is dit alles veranderd. Zendelingen werden uit 't land gedreven, Christen-inboorlingen werden gefolterd en geslacht.

Sedert de verovering hebben de Manchus, 't beheer van het volk in hunne handen, alhoewel zij niet een zeventigste deel van de bevolking van China uitmaken. Al de hoogste betrekkingen hebben zij altoos in hun eigene handen gehouden—betrekkingen van kracht en profijt; en zij bestieren 't volk door middel van civiele ambtenaren wier diensten gekenmerkt worden door omkooperij en onrecht. De meeste van de minder aanzienlijke posten ook zijn in de handen van de regeerende klas—de Manchus. De bevolking wordt gehouden in een staat van onkunde en armoede. Omgang van 't volk met vreemde naties wordt verboden. Een nationaal leger in den rechten zin van 't woord bestaat er niet. De meesten der soldaten die er zijn moeten meer als huurlingen beschouwd worden—menschen die alleen om geld 't zwaard trekken of het geweer dragen. De regeering is meer bevreesd voor een nationaal leger, dat eigenlijk tot de Chineesche bevolking behoort. dan zij zijn voor oorlog. Het is daarom dat China met haar verschrikkelijk groote bevolking zoo zwak is, en dat vreemde volken—Japneezen, Groot Brittanje, Duitschland, Frankrijk, van deelen van 't land bezit hebben. En het volk heeft niets te zeggen wat 't bestieren van hun land betreft.

Geen wonder dat er ontevredenheid met dien toestand overal heerscht—een ontevredenheid die zich openbaart in den opstand welke in de laatste weken of maanden ontstaan is. Die ontevredenheid is jaren lang aan 't toenemen, en studenten die in andere landen gaan studeeren deelen op hunne terugkomst aan de ontevredenheid, en helpen de rebellie voort te zetten.

En de revolutionairen zeggen: Wij willen vrij zijn. Wij willen een volk zijn—een volk dat zichzelf bestieren kan—zichzelf verdedigen kan—dat andere volken in 't aangezicht kan aanschouwen. Het ontbreekt hun nog aan geld en oorlogswapenen

en ammunitie. Zij kunnen derhalve in hunne pogingen om zichzelven—om hun land—vrij te maken tijdelijk ten onder worden gebracht. Zoo ja zal dit slechts voor een tijd zijn. Zij vechten niet tegen vreemde volken, want zij koesteren geen haat tegen vreemdelingen—en toonen geen vooroordeel tegen vreemdelingen: *Zij willen slechts vrije menschen zijn*,—de inwoners van een vrij land, en—zij zullen hun doel bereiken. Zoo zij zulks nu niet kunnen bereiken, dan later zeker wel, en wij tenminste wenschen hun alle succes toe in hun doel.

Een bekwaam schrijver—een groot vriend van de zending—William Edgar Geil,—in zijn onlangs uitgegeven boek: "Eighteen Capitals of Europe," sprekende van de groote en snelle veranderingen welke in China plaats vinden, zegt: Wij kunnen thans aan geen ondervinding denken, die belooft aan China meer kracht te zullen geven dan de Christelijke Zending.

De zendelingen in Yunnan, Owen Stevenson en anderen, doen in deze, snel veranderende tijden heldhaftige daden. Doch dikwijls zijn zij bedroefd, want wat zijn 40 arbeiders onder 12 millioen menschen" (dat is in één provincie). Maar de dag is aan 't aanbreken, als ik mij niet vergis, waarin China, werkelijk en in waarheid de 'Centrale heerlijkheid' zal zijn.

A. McG.

De Openbaring van Johannes.

(Door Prof. C. F. J. Muller.)

HOOFDSTUK 16 : 1—21.

De uitgieting der toornschalen.

In dit hoofdstuk hebben wij de uitgieting der toornschalen, die door een der levende wezens aan de 7 engelen gegeven werden. Die uitgieting geschiedt op een bevel uit den tempel met eene groote stem gegeven.

"En ik hoorde eene groote stem uit den tempel zeggende tot de zeven engelen, Gaat henen en giet de zeven schalen van den toorn Gods uit op de aarde," vs. 1. De "groote stem" wordt door de meeste uitleggers gehouden voor die van God zelven. Het werk van genade is ten einde; de langmoedigheid Gods is uitgeput; de heerschappij des toorns moet nu beginnen. De plagen, die nu volgen, vallen op de Anti-christelijke wereldmacht en de afvallige kerk, die met haar verbonden is. De engelen verstaan hunne zending en de orde waarin zij die volvoeren moeten.

"En de eerste vertrok en goot zijn schaal uit op de aarde, en er werd een kwaad en boos gezweer aan de menschen, die het merkteeken van het wilde dier hadden en op hen die zijn beeld aanbaden." vs. 2.

Die eene zinnebeeldige beteekenis hier zoeken verklaren het "boos gezweer" voor eene verschrikkelijke uitbarsting van maatschappelijk en zedelijk kwaad, als gevolg van diepgewortelde bederf en ongodsdienstigheid,—de Fransche revolutie. Een ander zegt, de beteekenis is, de afgodische wereldgeest in de kerk komt nu tot de ontkenning van alle zedelijke en godsdienstige beginselen. Maar waarom zou men het "boos gezweer" hier niet letterlijk opvatten. In Ex. 19 : 8—12 hebben wij een letterlijke plaag te verstaan, waarom moeten wij hier een zinnebeeldige zoeken. God strafte de Egyptenaars, die Zijn volk verdrukte, met booze zweren, waarom niet de Anti-christelijke wereldmacht, nu de dag Zijns toorns begonnen is. Als God Israël met zoodanige plaag bedreigt (Deut. 28 : 15, 27, 35) als die Hem voor de afgoden verlaten zou, waarom zou Hij die plaag niet leggen op eene wereld die Hem voor den Anti-christ verliet?

"En de tweede goot zijn schaal uit in de zee; en zij werd bloed, als van een doode; en elk levende ziel stierf, de dingen in de zee," vs. 3.

Men heeft hier gedacht aan het staatsleven, dat tot bederf overgaat, en als dood bloed doodelijk wordt voor ieder, die daarin leven wil; of ook wel aan de zeemacht van pauselijke Rome,—die van Spanje, Frankrijk en Portugal. Als wij door de "zee" een zinnebeeld der *volken* moeten verstaan, en door de visschen de *menschen*, dan blijft er na deze plaag niemand meer om geplaagd te worden. Tenzij men deze plaag letterlijk opneemt kan men er niets van maken.

"En de derde goot zijn schaal uit in de rivieren en de fonteinen der wateren; en werd bloed," vs. 4.

Naar de zinnebeeldige verklaring moeten wij hier denken aan eene vergiftiging van de stroomen van 't verstandelijk leven. De bronnen die hen zuiver levende wateren moesten gegeven hebben, gaven hun nu als een straf van God walgelijke verderfelijke teugen van zedelijken dood. Anderen dachten aan bijzondere landen,—die welke bewaterd worden door de Rhone en de Donau. Doch als de Nijl in Egypteland veranderd werd in bloed (Ex. 7 : 19—21), waarom zou dit niet kunnen geschieden met de rivieren en fonteinen van alle landen?

"En ik hoorde den engel der wateren zeggende: Gij zijt rechtvaardig, Die zijt, en Die waart, de Heilige, omdat Gij deze dingen geoordeeld hebt; omdat zij het bloed van heiligen en profeten vergoten, en Gij hun bloed te drinken gegeven hebt; zij zijn (het) waardig," vss. 5, 6.

Wij hebben hier "de Heilige" in plaats van "Die komen zal," en terecht, want het oordeel is reeds daar. Het woord "hosios" (heilig) verwijst naar Gods verbondsliefde tot Zijn volk, dat genoemd wordt "hagioi" (heiligen) en wordt door de grieksche vertaling nooit gebruikt voor het Hebreeuwsch woord "kadosh" (heilig) maar voor "chasid" (vriendelijk, genadig). De engel prijst de rechtvaardigheid van den trouwen Verbonds-God in Zijne oordeelen over de vijanden Zijns volks.

"En ik hoorde het altaar zeggen : Ja, O Heere, de God, de Alregeerder, Uwe oordeelen zijn waar en rechtvaardig," vs. 7.

Ook het altaar—het zinnebeeld van verzoening en voorbidding,—getuigt van de waarheid en rechtvaardigheid der oordeelen, die nu vallen op hen, die de verzoening en voorbidding versmaad hadden.

"En de vierde goot zijn schaal uit op de zon, en het werd haar gegeven de menschen met vuur te schroeien. En de menschen werden verschroeid met grooten gloed, en zij lasterden den naam van God, Die gezag heeft over deze plagen ; en zij bekeerden zich niet om Hem heerlijkheid te geven," vss. 8, 9.

In 8 : 12 werd de zon voor 1/3 verduisterd ; hier wordt zij geloeiend, (Deut. 32 : 21—23, Mat. 4 : 1). Men zou verwachten dat de meest verharden tot bezinning zouden komen, en de geheele wereld om genade zou roepen. Doch zij hebben het karakter van duivelen bereikt, en lasteren slechts den God Die hen straft. Zij die meenen, dat wij, wat hier gezegd wordt, niet letterlijk opnemen moeten, hebben allerlei verklaringen van deze plaag gezocht. De zon zou den Duitsche Keizer en andere vorsten van 't pauselijk Christendom moeten beteekenen. Of de zon zou voorstellen de levengevende openbaring, die fanaticisme opwekt, dat op zijne beurt Godslastering bij de andere partij veroorzaakt. Het Christendom, in plaats van een zonneschijn te zijn, wordt een vuurgloed,—het uitwendig Christendom kan niet meer onderscheiden worden van de goddelijke openbaring. De eerste verklaring schijnt ons de eenvoudigste en natuurlijkste te zijn.

"En de vijfde goot zijn schaal uit op den troon van het wilde dier ; en zijn koninkrijk werd verduisterd ; en zij kauwden hunne tongen uit hoofde van de pijn, en lasterden den God van den hemel, en bekeerden zich niet van uit hunne werken," vss. 10, 11.

Door "den troon van het wilde dier" heeft men te verstaan het regeeringsstelsel van den anti-christ, waarin nu eene verwarring komt, die ellende, kwelling en wanhoop veroorzaakt. In hunne onmacht om die te verhelpen erkennen zij de hand Gods, Dien zij nu, om hunnen haat tegen Hem te toonen, lasteren. Vroeger hebben zij Zijn naam gelasterd, nu keeren zij zich tegen Hemzelven. Anderen denken aan eene natuurlijke duisternis, even als de Egyptische, die de laatste plaag voorafging, maar die hier over de anti-christelijke wereld zich uitstrekt. Nu staan de verharde zondaars tegen Godzelven op, dagen Hem uit, lasteren Hem. Waarom zou dit onmogelijk zijn in eene wereld die het beest aanbidt? Velen worden keer op keer door de hand Gods getroffen en bekeeren zich toch niet. Anderen hebben gemeend in deze verzen te zien, den invloed des anti-christendoms op de gevestigde burgerlijke regeeringen ; of ook de afschaffing van kloosters 1719 en het beslag leggen op de inkomsten van den Paus ! !

"En de zesde goot zijn schaal uit op de groote rivier Eufraat ; en het water ervan was opgedroogd, opdat de weg der koningen die van den opgang der zon zijn bereid mocht worden," vs. 12.

De Eufraat was van ouds de grenslijn tusschen de oostersche en westersche volken, alsmede de oostelijke grenslijn van het land der belofte, (Gen. 15 : 18 ; Deut. 11 : 24 ; Joz. 1 : 4). Door hare breedte en diepte was zij een hinderpaal voor militaire bewegingen. Het droog worden van de rivier kan, of letterlijk bedoeld zijn, of het wegnemen van deze hinderpaal voorstellen, en dit zou kunnen geschieden door het overbruggen van den Eufraat. Opmerkelijk is het zeker dat het uitdrogen van de Roode Zee en van de Jordaan, de eerste stap was. tot de verwoesting der vijanden. Volgens 9 : 13—21 hebben sommige verwoestende machten hun verblijf aan deze rivier. Het uitdrogen van deze vivier wordt ook in Jes. 11 : 15 verbonden met de verlossing van Gods zuchtend volk.

Toch heeft men dit vers op alle mogelijke zaken willen toepassen. Zoo zag men daarin, het oordeel over de Mohammedaansche Turken, in 1820 begonnen, waardoor die macht gedurig aan het kwijnen geraakt is ; of de verbintenis der oostersche koningen met Nero tegen Rome ; of de apostelen en evangelisten ; of geloovige vorsten ; of Konstantijn ; het Fransche rijk ; Perzische koningen ; barbaren, Turken, zelfs Joden die het Christelijk geloof omhelsden.

"In ik zag uit den mond van den draak, en uit den mond van het wilde dier, en uit den mond van den valschen profeet drie onreine geesten als kikvorschen (voortkomen) ; want zij zijn geesten van demonen, teekenen doende, die uitgaan op de koningen der geheele (bewoonde) wereld, om hen te verzamelen tot den oorlog van den grooten dag van God, den Alregeerder, " vs. 13, 14.

Die verleidende geesten hebben hun oorsprong in de helsche drie-eenheid, die nu in plaats van de Heilige Drie-eenheid op aarde vereerd wordt. Zij worden afgebeeld door kikvorschen, die in verpestende poelen leven, en alles verontreinigen, waarmede zij in aanraking komen. Zij worden uitgezonden om alle koningen der aarde tegen God ten strijd aan te hitsen. Welke belichaming die geesten zullen vertoonen wordt afgebeeld door de kikvorschen. Toen Achab verleid moest worden om naar Ramoth en Gilead op te trekken, nam een leugen geest bezit van zijne profeeten, (1 Kon. 22). De beschrijving die hier gegeven wordt van deze onreine geesten, herinnert ons aan 1 Tim. 4 : 1, 5.

De historische verklaarders hebben in deze kikvorschen beelden gezien van de Jesuiten, van de Kapuzijners zelfs van de Calvinisten ; anderen meenden, dat zij zagen op alle booze verleidende geesten die gedurig in strijd zijn tegen het Christendom, of op alle vormen van geloof, machtlooze shreeuwers, die in 't slijk hun verblijf hebben, door iemand genoemd " de moderne nachtigalen "

Door " den grooten dag van God " hebben wij naar de schrift te verstaan den dag van Christus' verschijning om Zijn 1,000 jarig rijk te stichten, (Hand. 2 : 20 ; 2 Thess. 1 : 6-10 ; Matt. 24 : 30 ; Openb. 19 : 11-21). Die dag zal te gelijk de verschijning van alle antichristelijke wereldmachten teweegbrengen.

"Zie Ik kom als een dief. Zalig is hij die waakt en zijne kleederen bewaart, opdat hij niet naakt

wandele, en men zijne schaamte niet zie, " vs. 15.

Deze ernstige waarschuwing, die van Christus komt, breekt het verhaal voor een oogenblik af. Zij is gericht tot de genen, die in de groote verdrukking zijn. Bij de komst van Christus om den Antichrist te vernietigen zullen ook dezen waarschijnlijk veranderd en met de opgewekte dooden uit den tijd des oordeels hunnen Heer te gemoet gevoerd worden. Bezoedelen zij hunne kleederen door deelname aan de vereering van den Antichrist, dan zullen zij van Hem beschaamd gemaakt worden.

" En zij verzamelden hen in de plaats welke in het Hebreeuwsch genaamd wordt Armagedoon," vs. 16.

Daar het grieksche woord voor " zij verzamelden " ook beteekenen kan "hij verzamelde " hebben sommigen gedacht aan God, anderen aan den zesden engel en anderen aan den draak als de verzamelaar dezer lezers. Doch in vs. 14 worden de drie booze geesten genoemd als de verzamelaars. Aan het woord " Armagedoon " zijn vele beteekenissen geven. Doch het waarschijnlijkste is dat de beteekenis ligt in de Hebreeuwsche benaming dezer plaats. Dat wij hier niet aan de bergen van Rome of die van Jeruzalem te denken hebben blijkt uit de woorden " de plaats in het Hebreeuwsch genaamd," hetgeen alleen van eene werkelijke plaats gezegd kan worden. Het Hebreeuwsch woord beteekent " berg van Megiddo," en naar dien berg werd de nabijgelegene vlakte " die van Megiddo " genoemd. In dit dal heeft Barak de Kanaanieten verslagen (Richt. 5 : 19). Het lied van Debora wordt door David en Paulus beschouwd als symbolisch, ziende op de overwinning van den Messias, Ps. 68 : 19 ; Ef. 4 : 8. In hetzelfde dal werd de afgodische Ahazia gedood (2 Kon. 9 : 27) ; en daar sneuvelde de vrome Josia, waardoor aan die plaats de gedachte van onheil en ellende verbonden werd. Daar waar eenmaal Israels koning viel als een slachtoffer der vijandige wereldmacht, daar zal Gods Koning in Zijne opstandingsheerlijkheid zich op Zijne vijanden wreken.

" En de zevende goot zijne schaal op de lucht; en er kwam eene groote stem uit den tempel van den troon, zeggende : het is geschied," vs. 17.

De lucht is de levens-sfeer des menschen, en die wordt nu een oordeel voor hem. De stem kwam uit het allerheiligste van het deksel der ark, dat onder de oude bedeeling de troon van God in Israël voorstelde, en een zinnebeeld was van Gods troon in den hemel. Met deze plaag is de toorn Gods uitgeput. Toen de stervende Christus op Golgotha riep, " het is volbracht," was het einde van Gods oordeel over de geloovigen gekomen. Hier eindigt het oordeel over eene goddelooze wereld. " Het is geschied " kan ook beteekenen "het einde is beslist." Wat op de uitgieting dezer schaal volgt wordt ons nu vermeld.

" En er waren bliksemen en stemmen en donderslagen ; en er was eene groot aardbeving, zoo als niet was van den tijd toen een mensch was op de aarde, zoodanig eene aardbeving, zoo groot. En de groote stad werd verdeeld in drie deelen, en de steden der natiën vielen : en Babylon, de groote, werd voor God gedacht, om haar te geven den beker van den wijn des toorns Zijner wraak," vss. 18 en 19.

De lucht wordt vervuld met bliksemen, stemmen en donderslagen. Tot hiertoe waren er " aardbevingen in verscheidene plaatsen," nu schudt de gansche aarde op hare fondamenten, scheurt de groote stad (volgens sommigen, " Jeruzalem " naar Zach. 13 : 8, 9 en 14 : 1—5) in drie deelen, en zinken de steden der volken in puin. (Jes. 2 : 19—21 ; Hag. 2 : 7, 8). Nu neemt God de diepgezonkene Babylon, den zetel van den Antichrist ter hand om al hare gruwelen en lasteringen tegen Hem te wreken. De allerbitterste beker wordt haar te drinken gegeven. Dit wordt breedvoeriger beschreven in de volgende hoofdstukken.

" En elk eiland vlood en bergen werden niet gevonden. En een groote hagel als van een talent in gewicht valt uit den hemel op de menschen ; en de menschen lasterden God van wege de plaag des hagels, want deszelfs plaag was zeer groot," vs. 20, 21.

Door de geweldige aarbeving is het geen wonder dat eilanden verdwijnen, bergen verzinken en de gedaante der aarde veranderd wordt. Uitleggers, die deze beschrijving niet letterlijk willen opnemen, hebben de volgende zinnebeeldige verklaringen voorgesteld. De groote stad, die in drie deelen gescheurd wordt is de wereld, die door maatschappelijke omwentelingen in drie partijen gedeeld wordt; de eilanden en bergen zijn koninkrijken ; de groote hagelsteenen zijn geduchte slagen, die de wereld in dezen tijd van omwenteling ontvangt ; of zij zijn de groote kanonkogels van 600 ponden gewichts ; of, daar hagel uit de botsing van hitte en koude ontstaat, wordt daardoor de strijd der uiterste partijen aangeduid. Zoolang men niet bewijst dat de letterlijke opvatting onmogelijk is, is het beter daarbij te blijven, dan ons aan allerlei gissingen te wagen. Wie zal bepalen wat God al of niet doen kan en zal ?

Een " talent " gewichts was bij de Joden ongeveer 158 ponden, en bij de Grieken 86 ponden. Welk talent bedoeld wordt kan niet bepaald worden. In elk geval zijn zij zoo ontzettend, dat niets ertegen bestand is. Die het merkteeken van het beest dragen hebben den aard van den draak zelven. Zij weten van Wien de plaag komt, maar in plaats van zich voor Hem te verootmoedigen lasteren zij Hem. Zulke tijden, maar ook zulke boosheden, heeft de wereld nog nooit beleefd. De menschen zijn duivelen geworden en weten van geene bekeering. Zij zien hunne medemenschen door het oordeel vallen en vloeken God. De wereld levert het bewijs aan het gansche heelal, dat er aan haar niets meer te doen is, noch de langmoedigheid noch de oordeelen Gods knnnen haar tot bezinning brengen.

Het vuil der menschelijke ongerechtigheid bloot te stellen in 't publiek is geen werk, dat een gerechtig man gaarne doet ; maar er is soms geen andere plaats voor.

Er zijn moeders die zooveel in huis bestellen, dat ze alle bestel in huis verliezen.

DEEL XVII, No. 2. STELLENBOSCH. FEBRUARI, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. R. J. DU TOIT, Administratie-Bureau, Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

Aan onze lezers.

Weldra verschijnt—op verzoek van velen—de TWEEDE druk van mijn " Korte Preeken," die zoo welwillend werden ontvangen. Alsmede een bundeltje " Preeken over de Tien Geboden," reeds in de " Kerkbode " verschenen. De prijs voor elk bundeltje zal zijn 3/- met postgeld inbegrepen. Bestellingen bij den Heer R. J. du Toit, Administratie-bureau, Stellenbosch, of bij de Heeren Darter & Co., Boekhandelaars, Stellenbosch.

KRONIEK.

OPVOEDING ONZER BOEREN-JONGENS EN MEISJES.

George Borrow in zijn interessant werk: "The Bible in Spain"—een van de interessantste door den beroemden schrijver van "Lavengro" en "Romany Rye" in 't licht gegeven—zegt: "De stad 'Cintra' bevat acht honderd inwoners... Ik ontmoette een persoon naar zijn kleeding te oordeelen een priester... Ik vroeg hem naar den staat der opvoeding onder de personen aan zijne zorg toevertrouwd. Hij antwoordde dat zij in een toestand verkeerden van diepe onkunde, en dat weinigen onder het volk konden lezen en schrijven; dat er slechts éene school was in die plaats, waar vier of vijf kinderen het A B C leerden, en dat die school thans gesloten was. Er was wel eene school te Colhares, omtrent drie mijlen afstands van daar." Die school werd bezocht met 't volgend resultaat: "Ik ging een trap op naar een kleine kamer, waar ik den meester vond met omtrent een dozijn kinderen voor hem staande. Ik zag slechts één stoel in de kamer, die mij werd aangewezen. Hij toonde mij de boeken die gebruikt werden: zij waren spelboeken... Hij vertelde mij, dat de kinderen uit de school werden genomen lang voordat ze in staat waren die te verstaan, en dat ze uit de school werden verwijderd door hun ouders, omdat hun hulp noodig was op het veld, en dat de ouders geenszins begeerig waren dat hun kinderen iets zouden leeren, daar zij den tijd aan 't leeren besteed als versnipperd beschouwden." Tot zoover George Borrow.

* * *

Die woorden kwamen mij voor den geest, na mijn terugkeer van mijne reis. Tallen van namen verschijnen op de lijsten der Universiteit van Kandidaten voor alle mogelijke certificaten. Ik wil daarop niet afdingen. Ook niet smalen op de Universiteit. Ook niet steenen slingeren naar de verschillende Departementen van 't Onderwijs. Dit echter is veler ondervinding, dat trots die examina, ettelijke leerlingen van hooge certificaten voorzien noch in hun moedertaal—het Hollandsch,—noch in de tweede landstaal—het Engelsch,—*een fatsoenlijken brief zonder de grofste spelfouten kunnen schrijven:* een bewijs van gebrekkig elementair-onderwijs, dat doorloopt—wat

't gebrek betreft—tot in de hoogste klassen onzer scholen en colleges. Die brieven ontvangt, 't zij in 't Hollandsch of Engelsch, treurt er over, dat èn wat stijl betreft, èn wat spelling betreft, ên wat de grammatica aangaat, er zoo weinig taalgevoel is in ons land, zoo weinig gelet wordt op het stellen van brieven in de twee landstalen. Men verdiept zich in Vondel, in Hooft, in Staringh, en in den "kleine(n) Johannes": men weet het nauwkeurig, dat Shakespeare niet Bacon is, en dat de man uit Stratford on-Avon *de* schrijver is der betwiste dramas: en men . . . kan, de beteren niet te na gekomen, zich niet uitdrukken in de taal van Van Eeden, of in die van Shakespeare en de lange rij der Engelsche schrijvers. Hier komt nog bij, dat men 't "vereenvoudigd," 't Afrikaansch, 't Nederlandsch zoo dooreen haspelt, dat men werkelijk niet meer weet, wat geoorloofd of ongeoorloofd is.

***

Hierover echter schrijf ik thans niet. Met diepen weedom echter denk ik aan de vele kinderen in ons land die buiten de school zijn—kinderen van schoolgaanden ouderdom. Eén wakkere leeraar in den Vrijstaat verzekerde mij, dat er in zijn gemeente 500 kinderen zijn die geen school bezoeken: een even wakkere leeraar uit de "oûe Kolonie" sprak evenzeer over moeilijkheden met scholen in zijne gemeente. Van vele kanten komen deze klachten: geen geld voor buitenscholen! Is dit nu niet eene zaak die de aandacht onzer Regeering moest bezighouden? Wij raken hier den hart-ader van ons volksleven. Wat moet er worden van die onopgevoede kinderen, wanneer zij eenmaal de wereld ingaan? Onbekwaam tot iets, en helaas! niet gewillig om de handen uit te steken, vullen zij onze steden en dorpen en . . . zinken.

***

Niet ik alleen voel dit. Ik schreef over die zaak aan een man, dien we allen eeren als onzen nationalen held: ik bedoel Pres. Steijn,—*l'homme sans peur et sans reproche*—(de man zonder vrees en zonder blaam) en hij voelt 't even diep. Ik vertrouw, dat ik geen "confidentie" breek door zijn brief, althans ten deele hier overtenemen.

"Wat u mij schrijft omtrent de toestand van 't onderwijs in het district is mij reeds bekend. Geloof mij X is in dit opzicht niet de slechtste af. Er zijn andere districten in Zuid Afrika waar de toestand veel erger is. Ik spreek tijdig en ontijdig er over, maar ons Department (let wel met een groote letter) houdt 'n onderwijs politiek er op na, spreekt van Hoogescholen, maakt speeches, bouwt schoolpaleizen en doet duizend andere dingen, maar het onderwijs blijft waar het is. Ik heb reeds voor openlucht scholen gepleit, voor vervoer van kinderen naar school, voor verlenging van den radius van verplicht onderwijs, en ik ben zeker dat het grootste deel van de denkende bevolking met mij is, maar 'n gouvernement te bewegen is altijd zwaar. Met de Uuie is het dubbel zwaar. Schiet je op hem van de provinciale zijde dan schuilt hij achter de Unie. Maakt je weer 'n aanval van de Unie zijde dan houdt hij weer de Provincie voor. Wij moeten nu beiden aanvallen. Ik geef den moed nog niet op."

***

Met een man als President Steyn aan onzen kant behooren ook wij den moed niet op te geven. Het "Hoogeschool-idee" is nu het lokaas op 't terrein der opvoeding. Het "Lagerschool-idee" mag niet worden prijsgegeven. Volks-opvoeding is er onder ons nog niet. Geen enkel blank kind mag onopgevoed blijven. Anders zijn wij verloren.

***

Eer ik van 't onderwerp afstap mag ik wel wijzen op wat door de "Gereformeerde Amerikaan" ons wordt meegedeeld. Ik heb ook meer dan eens op dat aanbeeld gehamerd, ofschoon ik niet alles voor mijn rekening neem wat in het aangehaalde blad wordt gezegd. Men leze en overdenke!

Een Leemte in het Amerikaansch Onderwijs.

"De klas van 1885 van Amherst College maakte zichzelf beroemd in de paedagogische wereld door een adres een jaar geleden aan de bestuurders van de College gericht.

Dat advies was van beteekenis omdat de gegradueerden 25 jaar tijd hadden gehad hun educatie gade te slaan en tevens bij de verandering der tijden een en ander met elkaar te vergelijken.

Ze merken op, dat onze tijd valsche lichten volgt en roepen onze tijdgenooten op om terug te keeren naar oude, beproefde paden.

De bloem van de bewering dezer klas is dat ons hedendaagsch Amerikaansch onderwijs geheel en al zijn doel is voorbijgeschoten; dat het niet langer opvoedt, maar dat het er van den beginne aan is op aangelegd, dat iedereen zoo spoedig en zoo goed mogelijk zijn kostwinning kan vinden. Het is natuurlijk all right, zeggen ze, dat Universiteiten ingenieurs, chemisten en andere vakmannen kweeken, maar dit behoort te geschieden aan speciale, daarvoor uitsluitend ingerichte Colleges, terwijl er colleges moeten blijven bestaan, voor wier gegradueerden niet het eerste doel is brood en boter te verdienen, maar wier doel een algemeene ontwikkeling is, om zoodoende, zij het voor hooger loonen en weinig waardeering het welzijn van het algemeen te behartigen. Dat alleen geeft hun zelven een breed, ruim gezichtspunt, en dezulken zullen in veel grooter mate tot nut zijn voor den Staat.

Daarom, zoo zeggen ze, keere Amherst terug naar 't oude standpunt van 25 jaar geleden, en

worde weer een "cultural college," schaffe de practische studiën en base ball etc. af. Daartoe zij het aantal studenten beperkt, daartoe moeten de examens strikter zijn, en de onverschilligen gekorfd. Amherst zoeke de beste onderwijzers; men schaffe den humbug titel van Bachelor of Science af en zorge er voor op alle manieren, dat de studenten hun werk met ernst opvatten, opdat het gezichtspunt op het leven voor ons opkomend geslacht breeder en nauwgezetter worde.

The Independent van 6 Juli teekent hierbij aan: Het is moedgevend, wanneer graduates zulke hooge idealen zich stellen. De bestuurders ontvingen de opmerkingen met dank en merkten op, "dat het doel van de college behoort te zijn, om 'n breede opvoeding te geven. De titel B.S. zou worden afgeschaft. Latijn en Grieksch was voor een breede opvoeding onmisbaar, maar Grieksch was overal reeds afgeschaft en men kon niet meer terugkeeren. Maar inplaats daarvan zou alle aandacht worden gewijd aan Fransch en Duitsch. Ze erkennen, dat een groot aantal studenten verderflijk is voor het wetenschappelijk en zedelijk karakter van de college, en stellen aan de studenten hooge eischen, ook wat betreft hun karakter en ambitie."

The Independent zegt: Dit antwoord roept een halt! toe aan de vervorming van de college in een ambachtsschool. Het houdt het ware doel van de college hoog.

Natuurlijk dat wij van Christelijk-wetenschappelijk standpunt nog andere en hoogere eischen stellen, maar er wordt hier gewezen op een leemte in het Amerikaansch onderwijs die verontrusting behoort te wekken, waar ook onze lagere scholen den weg van de manual training en de earning of livelihood meer en meer op willen."

SCHRIFTKENNIS. George Borrow, in 't hierboven aangehaald boek, zegt: "De priester vertelde mij, dat hij een exemplaar had van het N. Testament. Hij liet 't mij zien, doch ik vond, dat het slechts de brieven van Paulus bevatte, met uitvoerige aanteekeningen. Ik vroeg hem, of hij meende, dat het lezen van de H. Schrift zonder aanteekeningen schadelijk was. Hij antwoordde, dat er zeker geen schade in lag, doch dat eenvoudigen zonder behulp van aanteekeningen er weinig nut uit konden trekken, daar 't grootste gedeelte onverstaanbaar was voor hen." Dat dit de houding is, ook van de Roomsche Kerk in Z. Afrika, werd mij onlangs weer duidelijk. Ik ging naar Robben Eiland. Op de boot maakte ik kennis met den kapitein, een wakkeren Schot uit Glasgow. Hij noodigde mij naast hem te komen staan op de brug, en wij hadden een uiterst interessant gesprek. Hij had nog al wat gelezen: onder anderen Bullen's "Cruise of the Cachalot"—[een boek tusschen twee haakjes dat ook door onze Anti-Jona vrienden wel mag worden gelezen: immers Bullen toont ten duidelijkste aan dat een walvisch wel een man kan inslikken, en bij zijn dood ontzachlijke massas onverteerd voedsel uit den mond spuwt.] "Weet ge, zei hij, dat ik onlangs hier aan boord twee knapen had, aan wie ik schertsend zei: doet niet als Jona, want hier is geen walvisch om u in te slikken. De jongens wisten niets van Jona, nog minder van den walvisch. Zij hadden er nooit van gehoord. Krijgt ge dan geen onderwijs in de H. Schrift? Neen, zei de knaap, eerst veel later." *De jongens bezoeken de Roomsche Marits-school in de Kaapstad!* Wat een commentaar op dat Roomsch Schoolonderwijs!

***

Nog curienser is het volgende. Miss R.—reizend in 't belang van de Christelijke Studenten-vereeniging—bezocht de Universiteit te Genève—Calvyn's stad. Zij liet zich als student inschrijven, en woonde de lessen bij in de Engelsche letterkunde. De professor las "Sartor resartus" met de studenten, waar er ergens een zinspeling voorkomt op Simson's raadsel. Gevraagd zijnde wat dat raadsel toch was verklaarde hij er niets van te weten; en niemand der aanwezigen scheen daarvan ooit gehoord te hebben. Miss R. had haar Bijbel bij zich, en las op verzoek het verhaal voor uit het Boek de Richteren. Dit in Genève.

***

En nu nog een voorbeeld ontleend aan "De Gereformeerde Amerikaan." Wij laten het verhaal in zijn geheel hier verschijnen:

"Een examen werd onlangs afgelegd door 78 studenten te Ann Anbor. Van het examen lezen wij het navolgende: "Het werd niet overhaastig genomen. Bijna werd een geheel uur verleend om de antwoorden uit te schrijven. Doch de uitslag was zeer teleurstellend en ontmoedigend. Eén studen *meende* dat het Oude Testament vóór de geboorte van Christus geschreven was, maar het andere (d.i. het Nieuwe Testament) niet. Een ander leerling verklaarde, dat het O. T. uit Hebreeuwsche fabelen bestond en het N. T. uit historische feiten. Een derde schreef dat het O. T. uit verhalen en spreekwoorden samengesteld was, die niet waar zijn en daarom niet geloofwaardig. Door de Wet verstond een wijsneus de wetten die Christus aan zijne discipelen gaf, terwijl met het Evangelie de schriften aangeduid worden zooals het volk die leerde. Slechts enkele van de belachelijke antwoorden kunnen wij nog mededeelen. B.v. de vier evangeliën waren de brieven van den apostel Paulus aan de gemeenten. De tempel van Salomo stond in Babylon. Sinai was de plaats, waar de ark rustte na den zondvloed, of was de berg waar Christus ge-

sproken had. Nazaréner was de moeder van Jezus. Nazareth was zijn vader. Levi was de naam bij de Joden in gebruik voor diegenen, welke klein van persoon waren in vergelijking met Leviathan 't welk groot beteekende. Levi was een Jood; Leviathan eene Jodin. Het eiland Patmos was de plaats, waar de kinderen Israels in de woestijh gespijzigd werden. Gij zijt die man! waren de woorden van Judas aan Christus gericht, of van een profeet die op zijnen wagen reed en iemand naast zich onderwees in de Christelijke leer. Eer de haan gekraaid zal hebben, zult gij mij driemaal verloochenen, was door Christus gesproken tot één der moordenaren, die met Hem gekruisigd was. Abraham was door God geroepen om het evangelie te verkondigen. De ladder Jacobs was een gezicht, dat Jacob zag, toen hij onder den blooten hemel sliep in de nabijheid van een berg. die op een trap geleek. Het linzenkooksel had betrekking op het sacrament des avondmaals. Aäron's staf bracht manna en duiven op den grond als de kinderen Israëls zonder voedsel zaten. De dertig zilveren penningen was een van de gelijkenissen."

De antwoorden toonen duidelijk aan, dat het geen *verkeerde* voorstelling van den inhoud der Schrift was, doch *pure onkunde*. Zie, men heeft het Woord Gods uit de publieke school verbannen. Hoevele ouders verzuimen om de Schrift te lezen! Zij wordt in sommige kerken verdrongen door andere boeken. Is het dan te verwonderen, dat de kinderen, die zonder den Bijbel opgevoed zijn, zoo onkundig blijven? Men maait wat men gezaaid heeft! Bij vernieuwing zien wij hoe beslist noodzakelijk het is om de Schrift bij de opvoeding te gebruiken. In het huisgezin, in de school en in de kerk."

De herleving in Wallis.

Een jaar of wat geleden werd de aandacht der Christelijke wereld getrokken tot Wallis. Eene herleving, zooals zelden in onze dagen plaatsvindt, greep de gansche Kerk daar aan. Sedert dien tijd ontstonden er industrieele verwarringen, werkstakingen, ongeregeldheden van diepgrijpenden aard. Vrienden en vijanden schudden het hoofd, en mompelden: "Snelle afloop der wateren!" Wat is nu het gevolg? De "Royal Commission" in haar rapport, aangesteld om onderzoek te doen naar den toestand van Wallis, verklaart, dat de bevolking—kinderen onder de drie jaren niet meegerekend—1,864,696 telt, en dat de Avondmaalgangers in alle sekten der Christelijke Kerk aldaar het cijfer bereiken van 808,447. Veronderstellende dat kinderen onder 12 jaren niet communiceerende leden zijn, en het getal derzulken niet meerekenende, blijft het feit dat meer dan de helft der bevolking met de eene of andere gemeente verbonden is. Dat er van de herleefden sommigen zijn teruggevallen is zoo natuurlijk, als dat "Demas de tegenwoordige wereld heeft liefgekregen" in Paulus dagen, dat Petrus zijn Heer heeft verloochend, dat Judas Hem heeft verraden, dat Ananias met den dood zijn zonde moest boeten. Blijft het feit, dat trots maatschappelijke verwikkelingen meer dan de helft binnen de Christelijke Kerk is en blijft. Terecht vraagt dan ook de "Christian": "Is er één land in de wereld, waar ieder tweede persoon een belijdende Christen is?" Voorwaar, de "herleving" heeft diepe, onuitwischbare sporen achtergelaten!

R. J. Campbell en de Nieuwe Theologie.

Op de pas gehouden vergadering van de "Congregational Union" werd de WelEerw. R. J. Campbell van de "City Temple," opvolger van Dr. Parker, bekend van wege zijn oppervlakkig boek "The New Theology," in eere hersteld. Hij verklaarde, dat "Jezus van Nazaret, volgens zijn ondervinding, onafscheidbaar is van den eeuwigen Christus." Op grond van deze uitlating werd hij gerehabiliteerd onder zijn medebroeders. Doch daar hij 't zelfde vroeger heeft gezegd en wel in dezen vorm: "Ieder mensch is een mogelijke (potential) Christus," of ook in dezen: "Ieder mensch is een openbaringsvorm (manifestation) van den Eeuwigen Christus," en hij tevens getuigt, dat "er geene verandering van eenige beteekenis heeft plaatsgevonden in zijn theologische beschouwingen gedurende de laatste vijf jaren," is zijn getuigenis van thans niet van buitengewone waarde. Echter blijft het feit, dat hij opgenomen is in de "Congregational Union," ofschoon zijn boek blijft wat het was. Zijn wederopname, zoo luidt het bericht, gaf "diepe voldoening en groot genoegen." Wat ons betreft, wij zien werkelijk weinig onderscheid tusschen zijn uitlating vijf jaren geleden en zijn getuigenis van heden!

Rendel Harris en de Elephantine fragmenten.

In 1902 bracht ik eenige dagen door onder het gastvrije dak van Prof. Rendel Harris. Hij was toen nog hoogleeraar te Cambridge. Wat mij trof in dat huisgezin was de diepe ernst, de innige vroomheid die er heerschte, en tegelijkertijd de ruimte van hart, die kenmerk is van vrome kwakers. Samen bezochten wij Prof. Skinner, de welbekende Kritikus en Professor in 't Hebreeuwsch, met wien ik in vijf minuten tijds op zeer intiemen voet verkeerde. Beiden hij en zijne vrouw hadden een warm hart voor Zuid Afrika in onze bange dagen van strijd. Door en door Engelsch was hun gezichtseinder ruimer dan het Milnerisme dat in die dagen alles beperkte. Wij spraken over vele dingen. Met een enthusiasme dat den echten letterkundige kenmerkt toonde Rendel Harris mij de schatten in zijn bezit—eenige Syrische manu-

scripten, door hemzelven in 't Oosten ontdekt. Immers hij is een authoriteit op het gebied van de Oostersche paleographie. Die dagen zijn mij onvergetelijk. Niet 't minst is mij die bidstond onvergetelijk dien ik in 't Cambridge stadhuis bijwoonde met Mev. Harris, waar er voor onze boeren gebeden werd met eene innigheid die in Zuid Afrika niet kon worden geëvenaard.

***

Rendel Harris heeft zich onlangs in 't Auditorium van de Liverpool Hoogeschool doen hooren, o.a. over de Elephantine fragmenten, waarover ik onlangs schreef in het 'Maandblad.' Wat hij zei is van gewicht. Ik haal aan uit een verslag in de 'British Weekly':—

"Dr. Harris legde klem op het feit, dat de Joodsche tempel te Elephantine werkelijk een *tempel* was, en niet slechts eene synagoge of plaats des gebeds. Deze tempel was een prachtig gebouw, even prachtig als de tempel te Jeruzalem. Ook werden er offeranden gebracht, *zoodat het Deuteronomische verbod van offeranden daar onbekend was.*"

"Dr. Harris wekte verder onze belangstelling op door te zeggen, dat men te eeniger tijd te Elephantine zou kunnen vinden de handschriften van Jeremia, de Psalmen, of zelfs van de Pentateuch! En hier keerde zich Dr. Harris naar zijn gehoor en zei op beteekenisvolle wijze: 'Niet allen zullen zich gelijkelijk verblijden wanneer die gevonden werd.'"

***

Deze woorden zijn beteekenisvol, want Dr. Harris is de Hoogere Kritiek toegedaan. Hij is echter te ruim van beschouwingen, en te wetenschappelijk, om aan te nemen, dat de Kuenen-Wellhausen School het laatste woord heeft gesprøken, zooals velen in Holland, Schotland en Amerika beweren. Opmerkelijk, dat Rendel Harris hier met Sayce overeenstemt, wiens interessant artikel in de 'Expositor' onlangs door mij werd ter sprake gebracht.

Rhodesia en onze Kerk.

Rhodesia is ongetwijfeld 'n land met 'n grote toekomst, maar de biezonderheden aangaande die toekomst is ons nu nog gans onbekend.

We leven in 'n overgangsperiode en naar schrijvers bescheiden oordeel is 't heel onzeker of zelfs de Gecharterde Cmpagnie als zulks over vier jaren nog zal bestaan. De blanke bevolking groeit snel aan en ook 't Hollands-sprekend element wordt allengs sterker; want, terwijl steeds meer en meer de boerenplaatsen in 't Zuiden tot erven gesnipperd worden, trekt men naar het Noorden om de opene gronden in bezit te nemen voor 't opkomend geslacht.

Voor de boer is er 'n toekomst, maar volharding is de ene grote vereiste. De moeilikheden zijn legio, want de omgeving is woest, de grond is rauw, de wilde dieren zijn lastig, de naaste buurman woont ver en sinds 't aankopen van de eerste ploeg met trekdieren is bij de typiese intrekker de beurs reeds ledig.

En wat waar is van de boer is ook waar van zijn Kerk. De schrijver zelf heeft grote verwachtingen van onze Kerk in Rhodesia, maar het zal alles afhangen van de wijze waarop wij de zaak aanpakken in deze kritieke tijden.

Wij hebben behoefte aan mannen van ontwikkeling om alhier onze kansels te vullen, en meer nog aan mannen met geheiligde tact en geestdrift—let wel! de man die geen mensenkennis heeft zal hier meer afbreken dan opbouwen. Denk eraan, Transvaal, Vrij Staat of Natal levert vandaag niet trekkers, die bezield zijn met dezelfde geest, die de voortrekkers van 70 jaren geleden kenmerkte. Echter, doet dit ons nog niet wanhopen, want de Afrikaner is—God zij gedankt!—nog niet te zeer ontaard dan dat men de achting voor Gods Woord en de liefde tot zijn Kerk als sluimerende vermogens in 't hart nog zou kunnen ontdekken en aanwakkeren. Wat ons nog meer bemoedigt is 't feit dat er ook schitterende exemplaren zijn van de oude 7000 die de knie voor Baal niet buigen. We geven u er 'n voorbeeld van.

De schrijver reisde eenige maanden geleden in Noord Mashonaland toen hij eens laat in de avond als een afgematte wandelaar bij een eenzame boereplaats aankwam. Onopgemerkt naderde hij de voordeur toen z'n aandacht getrokken werd door wat hij onwillekeurig door het opene venster zag; daar zat 'n waardige boer aan 't hoofd van de tafel met het aloude woord van God in z'n handen, aan z'n linkerzijde zat er een blijde moeder met 'n gezonde, levendige jongen van 18 maanden op haar schoot en ietwat nader hij het venster zaten er nog drie echte "olijfplanten" aan de tafel, alle drie met de rug gekeerd naar de man die daarbuiten stond in diep gepeins over het prachtig toneel dat er voor z'n ogen werd afgespeeld.

O! welk 'n gezicht in 'n ware wildernis! Later hadden we gelegenheid die boer beter te leren kennen als 'n man bij wie de vreze des Heren waarlik woont. En de Heer laat zich ook niet onbetuigd aan hem, want de man gaat op tijdelik gebied bij de dag vooruit; en we weten ook van geen man in een omtrek van 100 mijlen die de eerbied en respekt van z'n medemens afvergt als juist die boer.

Immers, we vrezen niet voor de toekomst van onze Kerk in dit land, alleenlik make de Heer ons getrouw en geve Hij verder zijn onmisbare zegen en Hem zij al de lof en de eer tot in eeuwigheid.

De uwe,

C. KOTZE.

Een brief die voor zichzelven spreekt.

Brandfort, O. V. S.,
24 Jan., 1912.

HoogEerw. Heer en Broeder in Christus,

Uwe recensie over het nieuw werk van Dr. Kuyper, "Onze Eeredienst," heb ik met belangstelling gelezen. Het een en ander daar vermeld nopen me voor de aandacht te brengen dat er, m.i., in onze Kweekschool te Stellenbosch meer dient gedaan te worden aan de *voordracht.* Als men opmerkt hoe jammerlijk sommigen onzer predikanten de Schrift lezen en hun preeken voordragen dan komt men nootwendig tot de gevolgtrekking dat er in dit opzicht gebrek bestaat bij de opleiding onzer predikanten. Ik laat hier buiten de anglicismen die bij ons op de kansel zoo algemeen zijn geworden dat de meesten ze niet meer opmerken, en dat velen onzer—waartoe ik wellicht ook behoor—ze gebruiken zonder 't te bemerken. Ook laat ik hier buiten verkeerd uitspreken van woorden, zooals *aan*-bidding voor aanbidding, en *al*-moes voor aalmoes. Ik wil me slechts bij de *voordracht* op den kansel bepalen.

Hoe onstichtelijk worden soms de 10 Geboden en de 12 Artikelen des Geloofs gelezen, alsof het een bloote vorm ware, zonder meer, waar men door moet loopen. Het zou niemand onzer passen om te trachten de stem des Allerhoogsten, die op Sinaï gehoord werd, na te bootsen. Ook kunnen we ons er geen juist denkbeeld van vormen hoe die stem Israel in de ooren klonk. Maar dit kunnen we ons toch als tamelijk zeker voorstellen: dat die stem langzaam, plechtstatig en op gebiedenden toon tot het volk kwam. Het afkondigen van de Wet des Heeren moet een diepen indruk hebben gemaakt op de hoorders. En het lezen ervan in onze kerken is immers nog bedoeld om indruk op de gemeente te maken. Maar waar ze a.h.w. doelloos en zonder stichting wordt voorgedragen daar brengt men de gemeente, zijns ondanks, onder den indruk dat de geheele dienst een vorm is en niets meer, terwijl toch het lezen der Wet reeds de toehoorders moest doen beseffen dat men hier met God en de dingen der eeuwigheid te doen heeft.

Dan komen de 12 Artikelen. Welk een heerlijke belijdenis, en welk een indruk kon ze maken, als ze behoorlijk, plechtstatig, zonder gemaaktheid, wordt voorgedragen. Doch hoe zelden geschiedt dit! Ik denk aan een Br. in de bediening wiens schriftlezen ik goed kan vergelijken, vergeef mij 't beeld, bij dat van iemand die zoo aanstonds de doodstraf moet ondergaan, maar als deel van die straf nog eerst een hoofdstuk aan de gemeente moet voorlezen! Hij doet 't op een weemoedigen klaagtoon.

Velen lezen een gedeelte der Schrift, waar verschillende personen spreken, zoodanig, dat men uit den toon die aangeslagen wordt althans, niet uitmaken kan, of een of meer personen als sprekende worden voorgesteld.

Ook bij de voordracht in de prediking zijn velen gedwongen en onnatuurlijk. Het is soms jammerlijk om te hooren hoe een Prediker met een sterk lichaam en een krachtige stem slechts een van de snaren zijner stem laat werken, gelijk iemand die een viool op een snaar bespeelt. Als de alzoo misbruikte snaar niet kapot raakt dan is 't daaraan te danken dat zij bijzonder sterk is. Had ik me niet van 't begin af aan erop toegelegd om al mijn spraakorganen natuurlijk en duidelijk te gebruiken, ik zou zeker niet, met zulk een zwak gestel als ik heb, instaat zijn geweest, om meer dan 30 jaren het Woord Gods geregeld te bedienen, en nu nog af en toe te kunnen optreden.

Maar hoe dit kwaad te verhelpen, hoe dit gebrek aan te vullen. Ik weet niet wat er thans in dit opzicht aan onze Kweekschool wordt gedaan. In mijn studenten tijd had wijlen Prof. Hofmeyr eens in de week met de studenten oratorische oefeningen. Eèn student moest een stuk proza, en een ander een stuk poëzie voorlezen. Daarna werd het gelezene door een Professor gecritiseerd, en gelezen zooals 't behoort te geschieden. Ook moesten de studenten na hun 2de studiejaar om de beurt een preek schrijven, en in ne klas voordragen. Waarschijnlijk geschiedt dit nog. Maar dat velen er schijnbaar niet bij profiteeren is bewijs dat dit niet genoegzame oefening verschaft.

Immers een stuk proza of poëzie voorlezen, of een opstel voordragen in bijzijn van een Professor en een aantal studenten is nog heel iets anders dan dit te doen voor een gemeente die men onderwijzen en stichten wil. Ook is het iezen van een stuk uit een ongewijden schrijver nog geen schriftlezen. De eigenaardige preektrant treedt dan ook niet aan den dag voordat iemand geroepen wordt om in een gemeente te staan, en door menigvuldig werk genoodzaakt wordt zonder manuscript voor zich te preeken. Dan is 't dat men uit vrees van te blijven steken, zich opwindt en een onnatuurlijken toon aanslaat.

Zou 't dan niet goed wezen als onze studeerende jeugd geoefend werd in het lezen der Geloofsbelijdenis, en des noods ook van sommige onzer formulieren, maar vooral van de H. Schriftuur? Dit laatste werd gedaan te New College, Edinburgh, toen ik er in 1878 en '79 studeerde. Dr. Moxey werd aangesteld als Docent in de voordracht (elocution). Hij deed ons uit geen ander boek dan den Bijbel lezen ter oefening, en critiseerde het gelezene, en het uur werd alzoo nuttig doorgebracht. Het was verbazend het onderscheid op te merken als hij een hoofdstuk las, vergeleken bij het lezen door een van ons arme sukkelaars op dat gebied. Maar al zijn we ook sukkelaars we moeten toch naar wat beters streven, derwijl 't binnen ons bereik ligt.

Zou er niet meer gelegenheid aan onze studenten in de theologie kunnen gegeven worden om voor een gemeente op te treden onder praesidium van een Professor of Predikant, die dan zulk een preek, en de geheele leiding van den dienst, beoordeelt, hetzij onder vier oogen, of in bijzijn van eenige vertrouwde vrienden onder de studenten? Zoo iets kan niet anders dan medewerken tot de

betere vorming van onze studeerende jongelingen, tot stichtelijke predikers.

Verschooning vragende voor dit vrijpostig, doch welgemeend, schrijven, blijf ik

Uw Hoogeerws. dw. dienaar en broeder in Christus,

H. C. DE WET.

P. S. U kunt met 't bovenstaande naar goedvinden handelen—het gebruiken voor het "Maandblad" of niet. Ik schreef uit overtuiging van een bestaand gebrek.

H. C. W.

Friedrich von Bodelschwingh.

—:o:—

Zijn leven en arbeid.

(Vervolg.)

Wij hebben gezien hoe Pastor von Bodelschwingh er toe kwam om zijne aandacht te schenken aan het sociale vraagstuk. Uit haat wegens den opkoop van grond ten gebruike van zijne inrichtingen, waardoor de vroegere bewoners hunne woningen moesten verlaten, had men één zijner gebouwen in brand gestoken. Dit leidde hem tot het zoeken naar middelen om den armen man aan woning en grond te helpen. De vele bedelaars die Bethel bezochten, en die het gebedelde verruilden aan de kantienhouders voor drank, vestigden zijne aandacht op zijne 'broeders van het wagenpad.' En zoo begon hij middelen uit te denken waardoor deze geestelijke en zedelijke epileptischen konden gered worden, en het eerste middel dat hij gebruikte was de stichting van de Arbeidskolonie te Wilhelmsdorf. Deze Arbeidskolonie zou de lijn trekken, door middel van de 'waterscheiding des arbeids,' tusschen degenen die gewillig waren te werken en de echte rondloopers. Dit geschiedde in 1882, en reeds in het volgend jaar stichtte von Bodelschwingh het Centraal Bestuur voor Duitsche Arbeidskoloniën.

Hierop volgde in 1886 de stichting van de Duitsche Herberg-vereeniging, die zich ten doel stelde door geheel Duitschland volks-herbergen voor werklieden op te richten, en in verband er mede inrichtingen voor rondtrekkende arbeiders alwaar zij kost en verder reisgeld konden verdienen. "Niets is zoo duur," zei hij, "als om een werklooze zonder arbeid te gronde te doen gaan en niets is zoo betalend als hem door arbeid te redden."

Van zijne ééne Arbeidskolonie groeiden er spoedig 35 andere: eene Duitsche provincie na de andere werd als met een net van herbergen en tijdelijke werkplekken overtrokken. *Freistatt*, *Moorstatt* en *Moorhort* werden in 1899 gesticht voor jonge werkloozen en gestraften; in 1905 de Koloniën *Hoffnungstal*, *Lobetaal* en *Gnadental*.

Voor aan drank-verslaafden stichtte hij in 1886, het pensionaat *Eichhof*, dat dienen moest voor de redding van opgevoede en welgestelde dronkaards en 1888, *Friedrichshütte*, voor armeren die in denzelfden toestand verkeerden. De bovenvermelde brandstichting leidde, met behulp van den toenmaligen Kroon-Prins Frederik, tot de stichting van de vereeniging *Arbeiterheim*, waardoor aan arbeiders in de fabrieken de gelegenheid werd geboden zich een eigene woning onder zeer billijke voorwaarden aan te schaffen. Zoo staan daar nu in de nabijheid van Bielefeld, 200 zoodanige woningen, onder het bestier van mijn boezemvriend, Arnulf Lieber—een man van groote gaven, met grondige kennis van zaken en een brandend hart. In 1904 liet P. von Bodelschwingh zich overreden om Parlementslid te worden. Hij zag hierin eene hem-van-God-gebodene gelegenheid om belangstelling te wekken in zijne plannen voor de sociale hervorming van het familie-leven des volks.

Zijne toespraken in het Parlement waren zooals men verwachten kon, kenmerkend: zoo vrij, zoo gemeenzaam, zoo liefdevol en toch zoo rondborstig, zoo op den man af.

En de laatste jaren van zijn leven hielden twee zaken hem meer bijzonder bezig: de *Buitenlandsche Zending* (Heidenmission) en, de *Nood der Kerk*. Zooals men gezien heeft, was zijn plan oorspronkelijk om naar het heidensch zendingveld te gaan. Zijne belangstelling in dat deel van de Zending der Kerk is nooit bij hem koud geworden. Het was hem dus eene groote blijdschap des harten toen hij in Mei 1890 de eerste kranken-verpleegsters uit de Bethel-Inrichtingen en kort daarna geordende zendelingen en broeder-verplegers naar Usambara, Usaramo en Ruanda in Duitsch Oost-Afrika kon zenden.

Zijn invloed in deze zending werd zoo overwegend dat de zetel van het Duitsch Oost-Afrika Zendinggenootschap, waarvan hij voorzitter was, in 1906 naar Bethel verplaatst werd. Dit Genootschap heeft thans 10 staties met 23 zendingarbeiders en zoowat 1,000 gedoopten.

De andere zaak waarin von Bodelschwingh zich zeer beijverde was:

(a) *De Nood der Kerk*. In Duitschland zijn de Universiteiten afhankelijk van den Staat en is de Kerk ook Staatskerk. En zooals Professor Lütgert van Halle zegt: "Een theologisch student op onze Universiteiten ziet heel weinig van de daad en de waarheid van het Christendom. Hij kan zelfs buiten alle kerkgemeenschap leven. Het kan zijn dat hij het Christendom leert kennen slechts in den vorm van ideeën." Het gevolg hiervan was dat het Liberalisme op Duitsche kansels toenam. Eene vrije Universiteit te stichten waaraan het kerkelijk en geestelijk leven recht zou wedervaren, zou in een land waar de Kerk verbonden is aan den Staat, weinig of niets helpen. Wat von Bodelschwingh nu deed was driederlei: 1. hij opende een vacantiecursus voor jonge theologen te Bethel; 2. hij bezorgde een leercursus voor kandidaten in de theologie (Kandidaten-Konvikt); 3. hij stichtte eene Vrije Theologische School te Bethel. Op deze wijze werden de aanstaande predikanten in direkte verband gebracht met den arbeid der kerk en kregen zij een

inzicht in de practische toepassing van het Evangelie. Hier ook konden aanstaande theologanten de studie der theologie aan de Universiteiten voorbereiden. Hier ook werden jongelingen opgewekt zich aan het leeraarsambt te wijden. Hier vonden ouders, die ongaarne hunne zonen meteen aan de groote Universiteiten toevertrouwden, eene gelegenheid om hen eerst in hun geloof bevestigd en tegen toekomstige gevaren geestelijk gewapend te zien. Deze Vrije Theologische School is vooral eene Bijbelschool. "De Studenten kennen," zegt von Bodelschwingh, en Professor Lütgert van Halle, bevestigt zijn woord—"den Bijbel niet. Velen die in de theologie studeeren, hebben den Bijbel nog nooit doorgelezen."

De vruchten van deze werkzaamheid worden reeds in rijke maat geplukt en de kerk van Duitschland heeft er veel bij gewonnen.

Pastor von Bodelschwingh nam altijd een persoonlijk aandeel aan dit werk. Vooral kregen de toekomstige predikanten gelegenheid hem te hooren preeken tot zijne "stervende gemeente." Hij legde vooral klem in zijne toespraken tot de jonge theologen op de behoefte aan Bijbelkennis. Hij beschouwde het gebrek aan kennis en liefde tot Gods Woord als den grootsten nood van onzen tijd. Hij bepaalde de aandacht zijner toehoorders bij de groote en diepe vraagstukken en de groote waarheden van Gods Woord.

B. P. J. Marchand.

(Wordt vervolgd).

KOREA.

Annexatie: De Zendingzaak.

Als men de berichten omtrent Korea leest welke in onze kerkelijke of zendingsbladen verschijnen, dan hoort men, gelijk te verwachten was, het nieuws van het gebeurde aldaar wat den godsdienstigen of zedelijken toestand van dat land betreft. En als er eenig heidensch, of niet-Christelijk land in de wereld is (Uganda misschien uitgesloten) waar de zaak van Christus in de laatste jaren bijzonderen opgang gemaakt heeft, dan is dat land Korea: van dien opgang is er met recht veel in de laatste tijden geschreven, en veel meer zal er daarover in de toekomst gehoord worden.

Het doel van dit schrijven echter is niet zoo zeer te handelen over de zendingzaak in Korea, als om een blik te slaan over 't een en ander met betrekking tot den politieken toestand waarin Korea zich thans bevindt. En hierover handelende is de eerste gedachte welke in ons gemoed opkomt het feit, dat zoo weinig notitie door Westersche landen genomen is van een groote verandering welke, wat 't politieke betreft, in Korea plaats gevonden heeft—eene verandering die hierin bestaat, dat

KOREA ALS EEN ONAFHANKELIJKE KONINKRIJK NIET MEER BESTAAT.

Velen misschien hebben daarvan niet gehoord, en zelfs door degenen die dit feit weten, is er weinig sympathie met Korea uitgedrukt, wegens haar verlies van haar bestaan als een onafhankelijke macht. Over 't algemeen, zoo ver ons bekend is, zwijgen zendelingen meestal hierover. Westersche volken hebben het der moeite niet waard geacht officieele kennis hiervan te nemen. Wat zendelingen en de vrienden van de uitbreiding van Gods rijk aangaat, kan de reden hiervan ten deele deze zijn,—dat sedert de annexatie, Korea zich in alle opzichten in een verbeterden toestand bevindt.

Daarover zullen wij strakjes 't een en ander zeggen. Doch vooraf moet er iets omtrent

DE ANNEXATIE ZELVE

gezegd worden. Zulks echter kan niet gedaan worden zonder een enkel blik achteruit te slaan over den onlangs gevoerden oorlog tusschen Rusland en Japan. Van 't begin van den oorlog had Japan de volste verzekering dat zij de overwinning over haar vijand behalen zou. Die verzekering was toe te schrijven aan de bijzondere kennis welke Japan door middel van haar stelsel van espionage had bekomen van den toestand van 't Russisch leger en zeemacht, zoowel als van haar zeesteden en forten. Zij is echter met den oorlog begonnen, slechts met 't doel om haar eigen onafhankelijkheid te beschermen. Zij verkeerde onder de meening dat Rusland ten doel had Korea, zoo te zeggen, in te slikken. En, aangezien er slechts 100 mijlen bestaan tusschen het Zuid-Ooster deel van Korea en een deel van Japan, vreesde Japan dat, zoo Korea onder de macht van Rusland viel, haar veiligheid als een onafhankelijk keizerrijk nimmer zeker zou zijn,—en het was om te voorkomen dat

KOREA DOOR RUSLAND INGENOMEN ZOU WORDEN

dat zij haar ultimatum aan Rusland zond. Korea, zoo redeneerde Japan, moet een onafhankelijk rijk blijven, of zij moet door Japan geannexeerd worden.

Als een onafhankelijke macht echter kon Korea niet bestaan. Haar regeering was een verzameling zoo te zeggen van bederf, en gaf geen teeken meer in dien tijd—niettegenstande haar al oude bestaan—van patriotisme, van eerlijkheid of van bekwaamheid om haar zelve te bestieren. Zij had zich bij beurten geworpen op de bescherming van China, Japan en Rusland. Inderdaad bevond zich Korea in dien tijd in zulk een toestand van

bederf, dat een hervorming in haar toestand als een politieke macht, *een hopelooze zaak was*, en Japan meende dat, zoo lang die toestand van zaken bestond, zij zelve in gevaar was, en dat sterke middelen gebruikt moesten worden om eene verandering in Korea teweeg te brengen.

Die middelen kunnen wij hier niet nagaan : zij eindigden echter in wat velen noemen : *eene vereeniging van Korea en Japan*, doch wat eigenlijk was : DE ANNEXATIE VAN KOREA DOOR JAPAN.

Als er tijd en ruimte daar voor waren, zouden wij de verschillende stappen kunnen noemen welke aanleiding tot deze annexatie gegeven hebben. Een paar feiten alleen kunnen hier genoemd worden.

Omtrent 't begin van den Russo-Japaneeschen oorlog vond er eene overeenkomst tusschen Korea en Japan plaats, volgens welke Korea zich onder verplichting stelde om raad van Japan te vragen in 't beheer van 't land en Japan zich verantwoordelijk maakte voor 't bewaren van vrede van binnen en van buiten—tevens waarborg gevende voor de veiligheid van 't Koreesche koninklijke huis en de onschendbaarheid van 't rijk van Korea. Aan 't einde van den oorlog stemden Rusland en Groot Brittanje met deze overeenkomst in.

In 't jaar 1907 werden verdere rechten aan Japan toegekend,—rechten waarin eigenlijk 't inwendige bestuur van gansch Korea opgesloten was. Opdat alle recht aan Korea zou geschieden, werd de administratie van haar zaken aan den Markies van ITO—Japans voornaamsten staatsman—toevertrouwd. Onder zijn bestuur en dat van sommige vertegenwoordigers van Japan, die vóór hem in 't land waren, is Korea wonderlijk vooruitgegaan. De Augeasstal van bederf wat gerechtshoven betreft is gezuiverd, en men kan zijn zaken voor de hoogere en lagere gerechtshoven brengen met de verzekering dat hem recht zal geschieden. Het vorig onmenschelijk stelsel van foltering, waaraan niet slechts degenen die van misdaden beschuldigd werden, maar ook getuigen onderworpen waren, is afgeschaft. De gevangenissen die plachten beschreven te worden als *infernos*, —of elk eene hel op aarde, zijn gansch en al veranderd.

De boer die niets anders was geweest dan de slaaf van den landeigenaar, leert meer en meer partij te trekken van den vruchtbaren grond, het heerlijk kleinood, en de genoegzame hoeveelheid van water van Korea, zoodat hij niet meer een slaaf behoeft te zijn, maar een vrije man die de vrucht van zijn handenwerk kan genieten.

Doch, nadat de Markies van Ito, die het middel was om Korea in een ander land te veranderen (in October 1909) vermoord werd, en het koninklijk huis begonnen was oproer te verwekken,—heeft Japan (op den 22sten Augustus 1910) Korea formeel aan zich geannexeerd. En zoo werd een einde gemaakt aan 't onafhankelijk bestaan van een rijk dat, volgens de geschiedenis van het land, vier duizend jaar had geteld, en aan een geslacht van koningen dat geheerscht had van 't jaar 1392 tot 1910—dus meer dan 600 jaren.

Weldenkende menschen zullen met de Koreers sympathie koesleren wegens 't verlies van hunne onafhankelijkheid als een rijk. Hunne Keizers echter heerschten slechts als dwingelanden over hen. De voorlaatste Keizer, die in 1907 afstand van zijn kroon deed,—om opgevolgd te worden door zijn zoon die zeer kort regeerde—had 40 jaren geheerscht. In het begin van zijne regeering had hij duizenden Christenen (die tot de kerk van Rome behoorden) gemarteld, en het Christendom uit het land zoo goed als uitgeroeid, en hij eindigde zijne regeering onder 't bewustzijn dat hij zijn rijk onder be macht van eene andere mogenheid achter liet. De Koreers zelven genieten nu dezelfde vrjjheid als hunne overwinnaars : De leuze van de Japanneezen thans is : " Behandel de Koreers als onze gelijken, en laat ons hen slechts helpen in hunne pogingen om aan een hoogeren standaard van leven te komen. Zendelingen en anderen gelooven dat de Koreers de voorbeelden welke zij thans genieten op zulken prijs zullen stellen dat zij 't gevoel van vernedering langzamer hand vergeten zullen.

Tijdens de annexatie vreesden velen dat die stap een nadeeligen invloed op 't Christendom van Korea hebben zou, en dat vele Christenen afvallig zouden worden van hun geloof. Niets van dat alls heeft plaats gevonden. De Resident-Generaal in Korea vaardigde een proklamatie uit waarin hij verklaarde : "Vrijheid van godsdienst zal altoos gerespecteerd worden : "Ik ben één van degenen die de goede werken van buitenlandsche zendelingen ten volle op prijs stel . . . en hun werk zal geenszins aan eenig ongerief onderworpen worden." Een zendeling schrijft daaromtrent als volgt : " De millioen-beweging "—die beweging van de Koreesche Kerk om te beoogen de bekeering van een millioen zielen in 12 maanden, en daarvoor te arbeiden—heeft een krachtige aansporing ontvangen door de vereeniging met Japan, en men verwacht dat voor 't einde van den veldtocht meer dan een millioen bekeerlingen ingewonnen zullen worden Hierover hopen wij later iets te kunnen schrijven.

A. McG.

De Openbaring van Johannes.

(DOOR PROF. C. F. J. MULLER.)

HOOFDSTUK 17 : 1—18.

Babylon de hoer.

Wij zijn nog binnen de sfeer van de zevende toornschaal, want een der zeven engelen toont aan Joh. het oordeel over de groote hoer. Reeds in 14 : 9 en 16 : 19 werd Babylon genoemd ; wat daar in hoofdzaak beschreven werd, wordt nu in bijzonderheden medegedeeld. Uitleggers, die alles vervuld zien in de geschiedenis, verklaren Rome voor de hoer, en den val van Babylon voor dien van het Romanisme. Anderen erkennen dat het roomsche stelsel, zoo wel als alle anti-christelijke verschijnselen in de kerk. in Babylon opgesloten zijn, maar beweren, dat wij hier te verstaan hebben de anti-christelijke kerk van de laatste dagen tot volle rijpheid gekomen.

"En er kwam één van de zeven engelen, die de zeven schalen hadden, en sprak met mij, zeggende : "Hierheen! Ik zal u toonen het oordeel van de groote hoer, die zit op vele wateren," vs. 1.

Men heeft deze "hoer" vereenzelvigd met de "vrouw" in Hoofdstuk 12 beschreven, en vindt dan hier eene voorstelling van hoe die vrouw uit haren verheven staat gevallen is. De hoer is dan de gevallene kerk. De kerk die den Christus baarde kruisigde Hem ook. 't Is waar, de overeenkomst tusschen de beide vrouwen is opmerkelijk, doch de tegenstelling is even duidelijk. Het anti-christendom had zijn oorsprong in het Christendom, (1 Joh. 2 : 19,) maar verschilt daarvan evenveel als de hoer verschilt van de vrouw in Hoofdstuk 12 beschreven. Zij staan tegenover elkander als anti-christ tegenover Christus. De vrouw is de zichtbare kerk van Adam af, de hoer is de zichtbare kerk van den Satan. "De vele wateren" duiden aan de vele volken die onder haren invloed staan.

"Met welke de koningen der aarde hoererij bedreven, en zij die de aarde bewonen waren dronken gemaakt met den wijn harer hoererij," vs. 2.

Wij hebben hier eene nadere beschrijving van de "groote" hoer. Dat het heidensche Rome niet kan bedoeld zijn is duidelijk uit het feit, dat het de koningen der aarde verwoestte en doodde in plaats van ze door hare vriendelijkheid en vleierij aan te trekken. Evenmin is dit waar van het christelijke Rome, want nog nooit heeft zij de koningen "der aarde" en "die de aarde bewonen" voor haar stelsel gewonnen. Het grootste deel der aardbewoners staat buiten de kerk van Rome. "Hoererij" is in de schrift een zinnebeeld van afgoderij en valsche godsdienst, (Jer. 3: 6, 8, 9 ; Hos. 1 en 2) ; zij sluit derhalve in alle godsdienst-stelsels, hoe vesschillend ook, die in strijd zijn met den eenigen waren dienst van God. Want in den grond der zaak zijn zij allen verzet tegen den wil van God ons in den Bijbel en in den persoon van Christus geopenbaard.

"En hij voerde mij weg in den geest in eene woestijn : en ik zag eene vrouw zittende op een scharlakenrood wilde dier, vol namen van godslastering, hebbende zeven hoofden (koppen) en tien hoornen," vs. 3.

Uit het feit dat de vrouw in Hoofdstuk 12 in de woestijn verdween, en deze vrouw in de woestijn gezien wordt, hebben sommigen besloten, dat wij in beide gevallen met de zelfde vrouw te doen hebben, namelijk de kerk, die eens vervolgd werd, maar nu door afval een verbond met de wereldmacht gesloten heeft. Wij meenen echter dat Joh. ons wil laten zien, hoedanig de kerk is, die de plaats heeft ingenomen van de kerk, die van de aarde verdweenen is ; daarom begint hij de geschiedenis der hoer in de woestijn, waar de vrouw hare geschiedenis eindigde. Dit wordt duidelijk beide uit de overeenkomst en het verschil der beide vrouwen. De *vrouw* werd door den draak vervolgd ; de *hoer* rijdt op het dier, dat de draak te voorschijn geroepen heeft. Het dier draagt de kleur van den "vuurrooden draak." Vroeger had het namen van godslastering op zijne koppen, nu het bereden wordt door de hoer is het tienmaal meer godslasterlijk geworden, het geheele lichaam van het dier is bedekt met godslasterlijke namen ; m.a.w. de wereldmacht is onder den invloed van deze hoer meer vijandig tegen God en Christus geworden, dan zij in al de eeuwen der wereld zich betoond had.

"En de vrouw was gekleed in purper en scharlaken, en versierd (verguld) met goud en edelgesteente en paarlen, hebbende een gouden beker in de hand vol van gruwelen en de onreinigheden harer hoererij," vs. 4.

Beide de vrouw in Hoofdst. 12 en de hoer zijn prachtig versierd ; de eerste is bekleed met de zon, het licht des hemels, de laatste met wat de aarde en de zee opleveren, en door de wereld zoo hoog gewaardeerd wordt. Zij heeft een gouden beker in de hand, waaruit zij alle volken te drinken geeft. Allen hebben gemeenschap aan den zelfden beker. Wat zij geeft bevredigt het vleeschelijk, zinnelijk en Gode vijandig hart. Uit dien beker komen voort al de gruwelen en onreinigheden,die op de aarde bedreven worden. (Jer. 51 : 7).

"En op haar voorhoofd (was) een naam geschreven : MYSTERIE, BABYLON DE GROOTE, DE MOEDER VAN DE HOEREN EN VAN DE GRUWELEN DER AARDE, vs 5.

De vrouw in Hoofdst. 12 is eene moeder, die een zoon baarde, die tot God in den Hemel weggerukt werd ; de hoer is ook een moeder, maar "de moeder van de hoeren en van de gruwelen der aarde." De eerste vrouw draagt eene kroon van twaalf sterren, deze draagt op haar voorhoofd den naam van den grootsten vijand van God en zijn volk. Die hoer is eene "mysterie," een verborgenheid, wat haren oorsprong, gesbhiedenis en bestemming betreft. Zij is een produkt van de diepten des Satans, en om haar te verstaan en door te zien heeft men de zalving des H. Geestes van noode. Zij is "de moeder der hoeren en der *gruwelen der aarde,*" de bron waaruit alle valsche godsdiensten, en alle bederf der wereld van den beginne af hun oorsprong hebben. Babylon werd

gebouwd door Nimrod, kleinzoon van Cham, en daar begon de openlijke opstand tegen God en de onderdrukking der menschen, (Gen. 10 en 11) ; en sedert dien tijd is Babylon het zinnebeeld van alle vijanden van God en zijn volk. Zij is de moeder van alle valsche godsdienststelsels en ceremonien ; allen komen uit dezelfde bron voort. Zoo als de moeder is zijn hare menigvuldige dochters.

"En ik zag de vrouw dronken van het bloed der heiligen en van het bloed der getuigen van Jezus ; en toen ik haar zag verwonderde ik mij met groote verwondering," vs. 6.

Dorst naar bloed is een karaktertrek van alle valsche godsdiensten. Kain vergoot het bloed van Abel, omdat zijn godsdienst anders was, dan die van zijnen broeder. Al de vervolging en vermoording van Gods volk sedert dien tijd moet aan de deur gelegd worden van valsche godsdiensten. Geen wonder dat de moeder van al dezen beschreven wordt als "dronken van het bloed der heiligen en der getuigen van Jezus."

"En de engel zeide tot mij : Waarom verwondert gij u? Ik zal u vertellen de mijsterie van de vrouw, en van het wilde dier, dat haar draagt, dat zeven hoofden en tien hoornen heeft," vs. 7.

Uit de vraag en het antwoord van den engel blijkt het, waarover Joh. zich zoo zeer verwonderd had. Is deze de vrouw, die door den draak vervolgd in de woestijn vlood? Hoe kon zij zich plaatsen op zulk een vreeselijk, afschuwelijk en godslasterijk dier ; en hoe kon zulk een woest dier zich door een vrouw laten berijden? De vrouw in Hoofdstuk 12 werd gedragen door "vleugelen van den grooten arend" haar van God gegeven ; de hoer door het beest, dat de draak in het aanzijn geroepen had. Die hoer heeft een bondgenootschap met dat beest aangegaan, daarover heeft zij een prachtig kleed gespreid, en daarop heeft zij zich een troon van eigene verheffing bereid ; m.a.w. alle valsche godsdiensten zijn in bondgenootschap met de anti-christelijke wereldmacht getreden, en door de gruwelen van deze te bedekken of te verontschuldigen, en haar te vleien en te paaien, hebben zij hare gunst en vriendschap verworven. Die wereldmacht laat zich nog, voor een tijd althans, door de valsche godsdienst-stelsels besturen en beheerschen.

"Het wilde dier, dat gij zaagt, was en is niet ; en staat om uit den afgrond op te komen en ten verderve te gaan ; en zij die op de aarde wonen, van welken de naam niet geschreven is op de rol des levens van de grondlegging der wereld, zullen zich verwonderen, ziende het wilde dier, dat het was, en is en tegenwoordig is," vs. 8.

De anti-christelijke wereldmacht heeft haren oorsprong uit den afgrond, bestond voor het Christendom, was vijandig tegen het waar Christendom, maar werd voor een tijd door het Christendom overwonnen—zij "was en is niet." Later zal zij weder in uitwendige macht verschijnen en moet dan ten verderve gaan. Zij is in alle eeuwen onverdraagzaam geweest tegen Christus en Zijne ware volgelingen, doch leed aan eene doodelijke wonde, en kon niet doen wat zij wilde. Onder den invloed van valsche vormen van godsdienst en Christendom geneest hare vroegere wond, en herkrijgt zij hare vroegere kracht. Met behulp dier hoer zal zij de wereld verzoenen met hare afzichtelijke gedaante. Met uitzondering van de uitverkorenen zullen allen, die op de aarde wonen, de wederverschijning van dat beest bewonderen. Hoeveel van het heidendom, dat door het Christendom een doodelijk slag gekregen had, zien wij in onze dagen herleven en door de wereld bewonderd worden? De godsdienst, die in onzen tijd de achting en gunst van de wereld wil erlangen, moet gereed zijn haar naar den mond te spreken, haar ongeloof, ongodsdienstigheid, zinnelijkheid en zelfzucht te vergoelijken, en de oogen te sluiten voor haren opstand tegen Gods wetten en hare andere gruwelen. Zulk een godsdienst zal de toekomstige wereldmacht nog verdragen en steunen, maar slechts voor eenen tijd.

"Hier is het verstand dat wijsheid heeft. De zeven hoofden zijn zeven bergen, op welke de vrouw zit," vs. 9.

Wat de engel zegt is verstaanbaar alleen voor een verstand dat wijsheid heeft, om de wereldgeschiedenis in het licht van het Koninkrijk Gods te beschouwen. Die wijsheid ontbreekt vooral in onzen tijd. De bergen hier bedoeld zijn niet de natuurlijke bergen, waarop Rome gebouwd werd, maar zinnebeelden van staats-inrichtingen om de burgerlijke orde in de wereld te bewaren. De "*zeven* bergen" duiden aan de totaliteit van gevestigde heerschappijen, waarmede de hoer in bondgenootschap getreden is. (Jer. 51 : 25 ; Dan. 2 : 35.) Daarom laat de engel erop volgen :

"En zij zijn zeven koningen ; de vijf zijn gevallen, de een is, de ander is nog niet gekomen : en wanneer hij gekomen is, moet hij een korte wijle blijven," vs. 10.

Daar de "zeven bergen" ook "zeven koningen" zijn, moeten wij hier verstaan *zeven koninkrijken* of despotieke machten. Zij kunnen niet individueele koningen zijn, want zij moeten overeenkomen met de bergen. Het zesde koninkrijk was ongetwijfeld Rome, en dit toont ons met een van welke soort de anderen waren. Rekenen wij nu terug dan zijn de vijf koninkrijken, die gevallen waren Griekenland, Perzië, Babylon, Assyrie en Egypte. Bij Daniël is het eerste wereldrijk waarmede hij zich bezig houdt Babylon, en derhalve is het vierde rijk bij hem het zesde bij Johannes. Bij Daniël worden de wereldrijken van hunne beste zijde als metalen (Dan. 2 : 31—45), en van hunne slechtste zijde als wilde dieren (Dan. 7 : 3—8) voorgesteld. Johannes ziet ook de komst van het zevende rijk, wanneer de vrouw nog voor een korten tijd zal gedragen worden. De valsche godsdiensten, die al de verledene wereldrijken bestierd en beheerscht hebben, begonnen met den torenbouw en znllen hunnen invloed ook over het zevende rijk blijven behouden. Dit rijk is de historische *Christelijke* monarchie in zoover als die met de vrouw verbonden blijft en haar draagt.

"En het wilde dier dat was, en niet is, zelf hij is een achtste, en is uit de zeven, en gaat ten verderve," vs. 11.

In het achtste rijk, dat van den anti-christ, zal

het heidensch element van vroegere wereldrijken, dat onder het Christendom een doodelijke wonde ontving, op nieuw in volle kracht herleven. Dit rijk is de vrucht van de zeven, die vooraf gingen, en zal in zich vereenigen al de macht en boosheid, die zich in de zeven afzonderlijk openbaarden. Het wordt niet door een afzonderlijke hoofd aangeduid, want 't is het beest zelf, dat door de hand des Heeren zal verwoest worden. (2 Thess. 2.)

"En de tien hoornen welke gij zaagt zijn tien koningen, die nog niet een koninkrijk ontvangen hebben, maar zij ontvangen gezag als koningen één uur tezamen met het wilde dier. Deze hebben éene meening, en geven hunne macht en gezag aan het wilde dier," vss. 12, 13.

Sommigen meenen dat hier 10 europeesche machten bedoeld worden, die nog niet verschenen zijn, maar die in den laatsten tijd in overeenstemming met en in onderwerping aan den anti-christ, zullen trachten de laatste sporen en herinneringen van 't Christendom uit te roeien. Anderen beschouwen het getal "tien" als zinnebeeld van de voltooide ontwikkeling der wereld, de laatste phase van de politieke organisatie der wereld. In dit geval zijn zij regeerders over de wereld verspreid, die dezelfde beschouwing en doel van den anti-christ hebben, met hun volk ten dienste van dezen staan, en de instrumenten zijn door welke hij zijne heerschappij over de aarde voert. Zij zijn bestemd met het wilde dier de verwoesting te deelen van den laatsten korten tijd der beslissing.

"Dezen zullen oorlogen tegen het Lam, en het Lam zal hen overwinnen; want Hij is een Heer der heeren, en een Koning der koningen; en zij die met Hem zijn geroepenen, en uitverkorenen en getrouwen," vs. 14.

Het voorwerp van den haat van de anti-christelijke wereld is *Christus als het Lam Gods.* In dien strijd en in de overwinning, die de Koning der koningen zal behalen, zal de verheerlijkte gemeente met Hem deelen. De overwinning is zeker, want alle machten der aarde en der hel zijn aan Hem onderworpen. Zijne volgelingen zijn uit de wereld geroepen, door Hem uitverkoren en getrouw bevonden.

"En hij zegt tot mij: de wateren, die gij zaagt, waar de hoer zit, zijn volken, en scharen, en natien, en tongen," vs. 15.

De wateren dienen hier als inleiding tot het oordeel over de hoer. Zij had haren oorsprong in de woestijn—verving de reine vrouw,—zij zocht en vond steun en verheffing bij de regeeringen, zij rust echter ook op de onbestendige volksmeningen, en verliest nu niet alleen de gunst der Koningen (10 hoornen) maar ook die der volken, waarover dezen regeeren.

"En de tien hoornen, die gij zaagt en het wilde dier, dezen zullen de hoer haten, en haar woest maken en naakt, en zullen haar vleesch eten, en haar met vuur verbranden," vs. 16.

De vrouw in Hoofdst. 12 werd vervolgd door den draak, de hoer door den anti-christ en zijne onderhoorige koningen. Zelfs de hoer, die nog eenigen godsdienst, hoe vervalscht ook, vertegenwoordigt, en invloed op het woeste dier uitoefende, wordt nu ondragelijk. Zij wordt afgeworpen, naakt gescheurd door de hoornen, haar vleesch door het woeste dier verslonden, en wat van haar overblijft met vuur berbrand; m.a.w. de wereld schudt zich los van den godsdienst in eenigen vorm; men heeft er geene behoefte meer aan, want men gelooft niet meer aan een God; kerken en kerkgoederen worden voor andere doeleinden gebruikt, en de laatste sporen van godsdienst verdwijnen voor altijd van de aarde. Het woeste dier is nu de God der wereld.

"Want God gaf in hunne harten om Zijne meening uit te voeren, en eenerlei meening te doen en hun koninkrijk aan het wilde dier te geven, totdat de woorden Gods geëindigd zullen zijn," vs. 17.

Hier, zooals hij de kruiziging van Jezus, zien wij hoe verschillende elementen samenwerken om Gods doel ten uitvoer te brengen. De Romeinsche macht, die de Jood gebruikte om den Christus te kruisigen, wordt de verwoester van den Jood. Het verwoeste dier, dat door de hoer bestierd en gevleid werd, wordt met zijne helpers de verwoester der hoer. Huns ondanks voeren zij den raad Gods uit en volbrengen al Zijne bedreigingen tegen de hoer.

"En de vrouw die gij zaagt, is de groote stad, die het koninkrijk heeft over de koningen der aarde," vs. 18.

Uit de verklaring van den engel blijkt het genoegzaam, dat deze vrouw niet dezelfde is als die van Hoofdst. 12. Nadat hij ons getoond had, hoe de groote Babylon in verschillende tijden en op verschillende middelpunten zich vertoond had, doet hij ons zien wat haar einde is. Het wilde dier uit de zee, en dat uit de aarde hebben oorlog verklaard aan alle godsdiensten, en alle eigendommen van dezen verbeurd verklaard. Doch nu zegt de engel dat Babylon ook eene *groote stad* is, waar geen ander godsdienst dan die van den anti-christ gehuldigd zal worden. Dat wij aan een letterlijke stad te denken hebben wordt door alle uitleggers erkend, doch daar de vervulling in de toekomst ligt kan men die stad niet met zekerheid aanwijzen. Dr. Seiss meent, dat Babylon nog eens herbouwd en centrum van den handel der wereld zal worden, omdat de profetien aangaande deze stad nog niet letterlijk vervuld zijn, (Jes. 13, Jer. 51 enz.). Hij wijst erop dat het algemeen zinnebeeld van den handel een muntstuk is, dragende aan de eene zijde eene vrouw omringd door handelsgereedschappen uitziende naar de zee, en aan de andere eene vrouw omringd van handels en huisgereedschappen uitziende naar het land. Boven die vrouwen zijn er vleugelen die voorstellen moeten de verreikende macht van den handel. Nu wordt in Zach. 5 de vrouw in de efa door twee vliegende vrouwen naar Babylon vervoerd om zich "aldaar een huis te bouwen" en "gevestigd en gesteld te worden op hare grondvesting." De koophandel zal derhalve naar Babylon overgebracht worden. Geen andere stad heeft ooit dien naam gedragen, en in het volgend Hoofdstuk wordt van niets anders dan van koophandel gesproken. De handel wordt al meer en meer de god dezer wereld; alles wordt daaraan dienstbaar gemaakt; legers en

zeemachten bestaan enkel ter zijner bescherming; godsdienst en zedewetten moeten voor den handel wijken. De koningen der aarde staan met den handel op den besten voet, willen gaarne wegruimen wat dien belemmert, en hunne staatkunde naar diens wensch inrichten. Men denke hier slechts aan de houding van den pasgehouden Volksraad bij de behandeling van de Zondagswet voor de mijnen, waar de meerderheid openlijk verklaarde, dat Zondagsviering in de mijnen in strijd is met de belangen van den handel en daarvoor wijken moet. Ook in ons land wordt de handel als de god dezer eeuw vereerd.

DINGAANSDAG.

Rede geleverd door Ds. D. H. Cilliers van Aberdeen.

"*Samuel nu nam eenen steen en stelde dien tusschen Mizpa en tusschen Sen, en noemde diens naam Eben-Haezer; en zeide: Tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen.*" I Samuel 7 : 12.

Ter inleiding letten wij op het verband. Door goddelijke tusschenkomst wordt de Ark terug gezonden uit der Filistijnen land en blijft twintig jaren te Kirjath-Jearim in het huis van Abinadab. Eindelijk verlangt het volk er naar en betreurt hare afwezigheid.

Samuel dringt aan op eene algeheele volkshervorming ten bewijs van de oprechtheid hunnner begeerte, n.l. bekeering met het gansche hart, het wegdoen van vreemde goden en den Heere alleen dienen. (vs 3) Toen daaraan voldaan was, roept hij hen op ter vergadering te Mizpa, met de belofte voor hen te bidden (vs 5). Deze Godsdienstige vergadering echter, brengt kwaad over Israël. *Zoo* schijnt soms ook kwaad uit goed geboren te worden. Ja, iemand kan in Gods weg zijn en toch tegenspoed ontmoeten. Satan zal zich altoos verzetten tegen eenige volkshervorming, dezelve ontmoedigen en tegenwerken. Deze was echter in Gods voorzienigheid juist de geschiktste tijd voor Israël om met oorlog bedreigd te worden, nu dat het zich tot den Heere bekeerd en zich voor Hem verootmoedigd had: hoewel ongewapend en onvoorbereid ten oorlog; vergaderd tot gebed en vasten en niet tot vechten. Gebed en bekeering zijn hunne eenige wapenen. Voorwaar, de krachtigste wapenen.

Na deze glorieuze overwinning, door zichtbare tusschenkomst des Heeren, lezen wij de woorden van onzen tekst (vs 12).

Als tusschen deze twee plaatsen of steenen willen wij op dezen gedenkwaardigen dag een wijlenvertoeven en ook ons *Eben-Haëzer* oprichten. *Mizpa* beteekent wachttoren; *Sen*, scherpe rots; en *Eben-Haëzer*, tot hiertoe heeft de Heere geholpen. Tusschen *Mizpa* en *Sen*, twee uitersten werd de strijd gestreden, de overwinning behaald en de steen *Eben-Haëzer* opgericht. Waken en strijden, bidden en denken.

Beklimmen wij den wachttoren. Wie staat daar? Wat is zijn werk? De wacht of brandwacht. Iemand die door het volk vertrouwd wordt; die zijn volk lief heeft, wiens bloed en goed hem dierbaar zijn, "zoekende"—gelijk een Mordechai—"het beste voor zijn volk." Iemand die niet met den vijand heult, in geene onderhandeling met hen treedt; doch, daarentegen, zijn bewegingen, zorgvuldig gadeslaat en die dadelijk aan het "lager" rapporteert. Hij staat trouw en pal op zijn post, gewillig, indien vereischt, zijn leven af te leggen voor zijn volk, indien hij daardoor het leven van anderen redden kan. Hij is zich steeds bewust hoe vele kostbare levens in zijne hand zijn en door den vijand kunnen worden afgemaaid indien hij maar één oogenblik zijn post verlaat, insluimert of niet op den uitkijk staat. Daar staat hij, totdat hij afgelost wordt in menigen donkeren nacht van storm en onweer, eenzaam afgescheiden, soms op verre afstand van 't lager, in angst en vrees wachtend op "den morgen, den morgen, ach! wanneer?"

Hoe gewichtvol en gevaarvol! doch ten hoogste eervol. Zijne plaats op den wachttoren. In den regel wordt steeds gewag gemaakt van de heldendaden verricht door den Generaal en zijn dapperen bij dag; doch zelden of nooit vinden wij vermeld het zelfopofferend heldenwerk verricht bij nacht, door de nachtwacht op *Mizpa*. Hoe vele nachtelijke aanvallen en rampen werden door hem afgewend, levens gered en overwinningen behaald, gedurende den strijd tegen de Barbaren door de dappere voortrekkers.

Doch genoeg. *Mizpa*, wachttoren, gij blijft ons dierbaar! Wij denken aan de helden die u beklommen hebben in den worstelstrijd onzer Voorvaderen: al worden uwe namen niet eervol vermeld in de geschiedrollen der bloedige gevechten, tegen den bloeddorstigen verrader Dingaan. Uw voorbeeld worde nagevolgd door den Christen strijder, elken Burger en allen die hun volk en land liefhebben.

Als Christen behoort een ieder op *Mizpa* te staan. Sta trouw op de wacht. Waak tegen elken aanval van Satan, zonde en wereld. Het leven van uwe ziel en dat van andereu zij u bovenal alles dierbaar. De vijand vinde u steeds wakker op uwen post, gekleed in de volle wapenrusting Gods.

En even zoo gij, Burger van ons geliefd Zuid-Afrika. Sta op den wachttoren. Waak tegen alles wat tot nadeel van de welvaart van land en volk verstrekken kan. Niemand verschoone of onttrekke zich. Een ieder doe zijn plicht in welke betrekking hij ook geplaatst zij. Laat het wachtwoord luid en duidelijk gehoord woorden: Voorwaarts! Eendracht maakt macht. Tweedracht breekt kracht! Geef nooit een ontwijkend of onzeker antwoord op de

vraag uwer strijdende broeders: Wachter wat is er van den nacht? Wanneer breekt de morgen aan van eendracht en samenwerking onder ons geliefd volk, tot welzijn van Kerk en Staat. Wachter! welke sterren zijn zichtbaar, die naderende voorspoed en welvaart voorspellen? O is de morgenster reeds opgegaan, als voorloopster van een helderen dag na den donkeren nacht van strijd en angst en kommer! Geliefde Burger van ons vereenigd Zuid-Afrika! gedenk hoeveel bloed en tranen, strijd en opoffering, zorg en kommer het uwen voorvaders, die dappere voortrekkers vooral, gekost heeft. Ga voort te bouwen op 't fondament gelegd met bidden en werken, strijd en volharding, door hen die op *Mizpa* aan deze en op *Sen* aan geene zijde hebben gestaan. *Sen* scherpe rots! Ook gij hebt uwe slachtoffers geëischt. Hoe scherp en ruw waren die steenen. Welke steile en hooge rotsen hebben die voortrekkers moeten beklimmen. Welke diepe rivieren doorwaad. Wij denken aan het ruwe Drakensgebergte, beklommenen overgegaan naar het vruchtbare Natal door den onvergeetelijken Piet Retief en zijne volgelingen. Zoo veel bloed en zweetdroppels die den grond hebben benat op die lange en gevaarvolle reis.

Wij denken aan *Rama*, de Boerenplaats nabij de plek waar het dorp Weenen nu ligt. Het eerste bloedbad, elf dagen na den verraderlijken moord van Piet Retief en zijne dapperen, toen bij het aanbreken van den dag een der voorste kampen door 10,000 Zulus onverwachts werd aangevallen en allen op de wreedste wijze vermoord werden. "Geen pen," zegt de geschiedschrijver, "is in staat dat ontzettende tooneel te beschrijven." Terecht werd die plaats "Weenen" genoemd. Aandoenlijke herinnering! aan "die stemmen in Rama, weeklage een zeer bitter geween."

Zeer waarschijnlijk zouden de andere voortrekkers ook vermoord zijn geworden, ware het niet dat een jongeling, die buiten het kamp bij het vee wacht hield, ontkomen was en dien nacht te paard de ontzettende tijding aan de andere kampen had overgebracht.

Dappere jongeling! Hoe gaarne hadden wij ook uw naam in de geschiedrollen en in liefdevolle herinnering bewaard! Zoo ook de naam van het tienjarig zoontje van Gert Maritz, dat—toen hem zijne moeder zeide zich in een veilige plaats te gaan versteken zoo moedig antwoordde: "Neen moeder! maar geef mij ook een pistool om op de kaffers te schieten."

Ja, welke scherpe rotsen en steile randen moesten ook die kleine helden beklimmen. Menige *Sen* roodgeverfd door 't bloed van vader, moeder en kind. De vader staande in de bresse (de scheur der rots) om wreeden assegaai af te wenden van vrouw en kind, werd zelf er door getroffen.

Doch ook zij op *Sen*, gelijk de nachtwacht op *Mizpa*, wisten van geen wijken. Hunne leuze was "Voorwaarts! de God van den hemel zal het ons doen gelukken." Geen *Sen*, hoe scherp ook aan opoffering en strijd, moed en volharding, was te scherp en te stijl voor deze helden en heldinnen en trouwe *dienstboden!* ook op *uwe* graven leggen wij een kransje.

Wij denken aan Bloedrivier, het tweede bloedbad. Nog vloeien uwe wateren al die 73 jaren klaar en helder voort; doch den 16den December 1838 waren zij rood gekleurd met menschenbloed, van daar uw beteekenisvolle naam! Aan uwe oevers werd de nacht van 15 December door de voortrekkers doorgebracht in ernstig gebed en smeeking tot den Almachtige om uitredding, gelijk een worstelende Jacob aan de beek Jabbok. Dààr werd de gelofte plechtig gedaan, na een ernstig gebed door den voorbidder Charl Cilliers, die als een Samuel voor het volk bij God in de bresse stond: "Zoo de Heere hun de overwinning gaf over den vijand, die met een leger van 12,000 in aantocht was, dan Heere eene kerk te bouwen en dien dag elk jaar, als een feestdag te houden." Daar werd de beslissende slag geleverd en een glorierijke overwinning behaald: 3,000 Zulus vielen in den strijd en het water werd door hnn bloed rood gekleurd.

Kon die Voorbidder heden in ons midden zijn, hij zou ons met "Borger" toeroepen:

> "En nu, ik kan mijn haren tellen,
> Maar wie telt mijner tranen tal?
> Eer keert de Rijn weer tot zijn wellen,
> Eer ik dien slag vergeten zal!"

En die edele dappere moeders en jonge dochters, ook aan hen denken wij; zij, de ware heldinnen, die van geen wijken of terug trekken wilden hooren, toen eenige mannen dit raadzaam achtten. "Neen," zeiden zij, "het bloed der vermoorden schreeuwt om wraak en die wraak moet eerst genomen worden, voor men kan praten van terug trekken." Zulke krachtige taal beschaamde de weifelaars en was een hart gestoken onder den riem der dapperen.

Mocht het ook zoo zijn met iederen Afrikaner. Allen die de welvaart van land en volk op het hart dragen! Hoort naar de aanmoediging en waarschuwing van uwen Voormannen, die op *Mizpa*, den wachttoren, staan; die op dezen dag u herinneren aan de heldendaden dier Voortrekkers, die goed en bloed veil hadden voor hun volk. Mannen, die u oproepen tot gebed en dankzegging. "Doet de vreemde goden uit uw midden weg, richt uw hart tot den Heere en dient Hem alleen."

Heden maait gij—tusschen *Mizpa* en *Sen*—wat uwe voorouders met bloed en tranen gezaaid hebben.

Heden staat gij op dezen gedenkwaardigen dag en richt uw *Eben-Haezer* op tusschen *Mizpa* en *Sen* en roept in dankbaarheid uit: "Tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen." Heden vieren wij in de oude Kolonie voor de eerste maal Dingaansdag, samen met onze landgenooten over de Oranje en

Vaal Rivier. Hier, waar de wieg—het kinderbed eenmaal stond van die dappere vrome voortrekkers, gewiegd en getroeteld door de hand hunner edele godvruchtige moeders! Hoe laat! 73 jaren na dien bloedigen slag, het bloedbad aan Bloed Rivier. Ach hoe laat! Bijna te laat, om hun nageslacht op te wekken tot een hoog en levend besef van het gewicht en de beteekenis van dezen roemvollen dag. Ach hoe snood, hoe ondankbaar waren wij tot hiertoe! Hoe weinig deelneming werd ooit gevoeld en betoond door ons aan deze zijde der Oranje Rivier met onze broeders en zusters aan gene zijde, toen zij jaarlijks op Dingaansdag feest vierden. Wij schamen ons en willen hun toeroepen: "Vergeeft! vergeeft het ons! Wij betreuren het, dat wij ook niet jaarlijks dezen dag hebben gevierd, uwe handen gesterkt, met u gedeeld in uwe feestvreugde." Hoewel laat, nu hopen wij het ook elk jaar te doen.

Dank zij den Heere! Die het hart onzer staatsmannen geleid heeft, dezen dag ook eene eereplaats te geven in de lange—wellicht te lange rij—der feestdagen.

Deze dag worde steeds herdacht, in eere gehouden en gevierd door ons geliefd Afrikaansch volk tot in late nageslachten.

Eben-Haëzer! Dank zij de Vereeniging van de Kaap tot aan de Zambesi.

Nu richten wij als volk, vereenigd door banden des bloeds, des geloofs en der vriendschap ons *Eben-Haëzer* op en roepen elkander toe: "Tot hiertoe heeft ons de Heere geholpen." *Eben-Haëzer*! liefelijke plaats tusschen *Mizpa* en *Sen*. Gedenkzuil! na zoo veel worsteling en strijd, bloed en tranen, zorg en kommer.

Hier vieren wij feest, danken God en scheppen nieuwen moed.

Eben-Haëzer! de dageraad van verademing en voorspoed, eendracht en samenwerking, liefde en verdraagzaamheid, vertrouwen wij, is opgegaan.

Eben-Haezer! hier slaan wij de handen in elkaar:

"Als één van ziel, als één van zin,
Die één belang gevoelen,
Die 't zelfde wit bedoelen,
Verbinden w' ons in broedermin;
Zoo dat w' in vreugd' en pijn,
Elkand'ren alles zijn."

Broeders, doet getrouw uw plicht tegenover uw land en volk! Waakt tegen vreemde goden, vreemde invloeden en gewoonten, die gewis berekend zijn het godsdienstig karakter van ons Afrikaner volk te benadeelen. Zij zijn de vreemde goden, die uit uw midden moeten weggedaan worden. Weest medestrijders voor uwe rechtmatige volksrechten—gelijke rechten op elk gebied. Sterkt de handen uwer voormannen die in de bresse staan, hetzij als wachters op *Mizpa*, of strijders op *Sen*. Laat uwe kinderen, na u, ook bij het herdenken van dezen dag op hun beurt, met dankbaarheid gedenken aan menigen *Mizpa*, waarop hunne vaders wacht gestaan en menigen *Sen* waarop zij gestreden hebben.

Wat al vijanden bedreigen ons Volk, Kerk en Staat! Wat al ketterij en zonden verschijnen jaar na jaar, als een machtig leger, met Satan aan het hoofd, opgebracht uit den vreemde. Hoort naar de waarschuwende stem uwer wachters, die alarm roepen van den wachttoren! Welke stormen zijn wellicht in aantocht. Het Pausdom en het Mohammedanisme, als een bruisende stroom van bijgeloof en ongeloof, bedreigen onze geliefde kerk. Het geloof onzer vaderen—de Hugenoten—zij ons aller kostbaar erfstuk. Het geloof verzegeld met hun bloed. Het geloof waarvoor de Fransche vluchtelingen hun land en maagschap goed en bloed hebben verlaten en naar ons geliefd Zuid-Afrika gevlucht zijn.

Gij Afrikaansch Volk! bewaar dat pand u toevertrouwd, de erfenis u nagelaten. Strijd den goeden strijd des geloofs. Sta pal ook in den donkersten nacht op *Mizpa*, in den felsten strijd op *Sen*. "Zoekende het beste voor uw volk en uwe kinderen." Let op de teekenen der tijden en bereid u voor tot den strijd. Want:

't Is moog'lijk dat nog donk're tijden,
Aan Afrika zijn toegezegd;
't Is moog'lijk dat nog zwaarder lijden,
Ons dierbaar kroost is weggelegd.

't Is moog'lijk dat aan deze zoomen,
Een "Weenen" nog verrijzen zal;
En dat zich met Oranjes stroomen,
Het bloed der Mart'laars mengen zal.

't Is moog'lijk dat ook uwe kinderen,
Uw zonen, docht'ren andermaal,
Als dapp're helden en heldinnen,
Bezwijken voor het moordend staal.

't Is moog'lijk dat aan onze stranden,
Ook vloeien zal het Mart'laars bloed:
Als Rome's wrake zal ontbranden,
't Vervolgings vuur gestookt tot gloed.

De strijd moog' lang en hevig duren,
Het krijgsgeschal steeds klinken luid.
O, gord u aan! om te verduren,
Schavot en pijnbank, lood en kruit.

Waakt op! gij volk en landgenoten,
Staat vast, houd wacht op *Mizpa*'s kruin!
Volgt 't voorbeeld na der Hugenooten,
En .... Satans rijk stort dra in puin.

De Roomsche Kerk over 't straffen van priesters.

De tegenwoordige Paus heeft zich onlangs weer laten hooren, ditmaal door de uitvaardiging van het zoogenaamd *Motu proprio* ter bescherming van Roomsche geestelijken. Wij laten eene vertaling van dat document hier volgen :—

MOTU PROPRIO over degenen, die clerici voor het wereldlijk gerechtshof brengen.

Welk een groote zorgvuldigheid ook moge aangewend worden bij het samenstellen van wetten, is het toch dikwerf niet mogelijk iedere twijfeling te verhinderen, die daarna uit eene handige uitlegging daarvan zou kunnen ontstaan. Menigmaal echter zijn de meeningen van rechtskundigen, die zich opmaken om den aard en de kracht eener wet te onderzoeken zoo onderling verschillend, dat slechts door eene authentieke verklaring kan worden vastgesteld wat er in de wet is bepaald.

Dat is, gelijk wij zien, geschied nadat de constitutie "*Apostolicae Sedis*" openlijk werd uitgevaardigd, door welke de censuren (kerkelijke straffen) *latae sententiae* zijn vastgesteld. Er is namelijk onder de schrijvers, die commentaren op deze constitutie opstelden, een groote strijd ontstaan ten aanzien van Hoofdstuk VII, of met het woord "Cogentes" alleen wetgevors en ambtelijke personen zijn bedoeld of ook privaat-personen, die eenen wereldlijken rechter door zich tot hem te wenden of eene aanklacht te doen dwingen een clericus voor zijne rechtbank te brengen. Wat dit hoofdstuk beteekent, heeft de congregatie van het Heilig Officie meermalen verklaard. Nu echter in deze ongunstige tijden zoo weinig rekening wordt gehouden met de kerkelijke vrijheid, dat niet alleen eenvoudige clerici en priesters, maar ook bisschoppen, ja zelfs kardinalen der heilige Roomsche Kerk voor het wereldlijk gericht worden gebracht, eischt de zaak beslist van ons, dat wij degenen, die van zulk eene heiligschennende daad (sacrilegium facinus) door de zwaarte der schuld niet worden afgeschrikt, door strenge straffen bij hunnen plicht te houden.

Daarom beschikken en bepalen wij door dit *Motu proprio :* "Ieder privaat-persoon, hij moge tot den wereldlijken of den geestelijken stand behooren, van 't mannelijk of 't vrouwelijk geslacht zijn, die welken geestelijken persoon ook voor de crimineele of civiele rechtbank brengt zonder toestemming der geestelijke overheid, en hem dwingt daar in het openbaar te verschijnen vervalt in de Excommunicatio latae sententiae, welke bepaaldelijk den Paus is voorbehouden. Hetgen echter hiermede verordend is, moet, zoo willen wij het, volle geldigheid hebben zonder dat beslissingen in tegengestelden zin, van welken aard zij ook mogen zijn, in den weg staan."

Gegeven te Rome bij (den stoel van) den heiligen Petrus den 9 Oct. 1911, in het negende jaar van ons pontificaat Pius PPX.

Op onze tafel.

———:o:———

DE BUITEN SCHOOL—leesboek voor de hoogere klassen van de buitenscholen in Zuid-Afrika, door P. ELFFERS, met een inleidend woord van DR. W. J. VILJOEN. Bloemfontein, gebroeders Deale, 1912.

Een kostelijk leesboek, geschoeid op de leest van het oude *Volksleesboek*, dat helaas ! niet meer gelezen wordt. De schrijver verdeelt zijn stof onder de volgende hoofden : Zuid-Afrikaansche Geschiedenis, Algemeene Geschiedenis, Kerkgeschiedenis, Natuurkunde, Natuurlijke Historie, Aardrijkskunde, Natuurkundige Aardrijkskunde, Verhalen, Poezie, Allerlei. 't Is een goed leesboek, dat zelfs in Dorps- en Stadsscholen op zijn plaats is. De heer Elffers beleve veel vreugde van dezen arbeid !

GESCHIEDENIS VAN DE CHRISTELIJKE KERK, Het westen Drukkery, 1911. Wij wenschten eerlijk dat we niets dan lof hadden voor dit net gedrukt boekdeel. 't Is afkomstig van de Vrijstaatsche Gereformeerde gemeenten, ter herdenking aan haar Jubileum en tegelijk aan het vierde eeuwfeest van Kalvijn. De algemeene Vergadering beloof een Kalvijn-Jubileum-Boeken-fonds te stichten, waarvan dit boekdeel de eerste vrucht is. Ds. Hamersma, Dr. Los, en Dr. du Toit zijn verantwoordelijk voor deze Kerkgeschiedenis. Eerstgen. behandelt de geschiedenis tot op de Kerkhervorming : Dr. Los de geschiedenis der Hervorming en vooral die der Afscheiding en der Doleantie in Nederland : Dr. du Toit de geschiedenis der Z. A. Kerk. Het behoeft geen betoog, dat dit laatste deel eene veroordeeling is van ons Kerkgenootschap. Geboren uit gebrek aan persoonlijke kennis met haar leidslieden uit vroegeren en lateren tijd. Had de schr. Dr. A. Faure persoonlijk gekend en gehoord, zijn oordeel zou anders geweest zijn. Doch wij zijn gewoon aan die dingen. Het getuigenis van "De Getuige" en de "Stemmen des Tijds" vinden we hier terug.

TRIUMFEN VAN HET KRUIS, door Henry Beets, Grand Rapids, Michigan. Dit boek, dat over de Zending handelt, mag wel in vele handen komen. 't Is een Zending-boek bij uitnemendheid. Mogen velen het in Z. Afrika ter hand nemen en lezen !

VERSE O'ER PIET RETIEF, door H. H. Joubert, Volkstem Drukkerij. Willen onze lezers weten wie Piet Retief was, zij raadplegen dan het boek van den Heer Preller, vroeger aangekondigd. Dan nemen zij ter hand deze even echt-patriotsche liederen-verzameling. De schrijver erkent zijn "inspirasie" ontvangen te hebben uit 's Heeren Preller's "voorname boek Piet Retief."

VOOR DE VLOEDGOLF, een verhaal uit 't Duitsch vertaald—J. H. Kok, Kampen. Dit is een verhaal uit den tijd der overstrooming van de Stad Ringhalt in den nieuwjaarsnacht van het jaar 1300. Als een teekening van toestanden uit die dagen mag dit boek wel bij ons komen aankloppen.

DEEL XVII, No. 3. STELLENBOSCH. MAART, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

KRONIEK.

DR. LOS EN HET "MAANDBLAD." Het doet mij leed, dat Dr. Los zich gegriefd gevoelt over 't geen in dit blad verschenen is in zake het "Manifest" der Strijdenburgsche 'doleerenden.' Dr. Los verklaart zijn aandeel in de opname van dat stuk in de kolommen van het Amerikaansch tijdschrift "The Banner" op heel natuurlijke wijze. In Amsterdam had hij den Redakteur ontmoet, die had 't een en ander gevraagd, hij had toevallig 't "manifest" in den zak en overhandigde den vrager dat document. Dit was zijn aandeel in de zaak. 't Is mij voorwaar niet te doen, om kwaad bloed te zetten tusschen kerkgenootschappen. De wereld is ruim, en Gods waarheid is te ruim voor ons beperkt verstand, terwijl Gods liefde ruimer is dan eenig stelsel door eenige kerkelijke Synode, of eenig concilie ontworpen—hoe oud en eerwaardig ook. Zelf in merg en been Calvinist, uit innige overtuiging, uit eigen levenservaring, uit eigen onderzoek Calvinist, en met Calvinisten als Bavinck en Warfield in richting en denken één, kan ik het verdragen, dat anderen niet denken zooals ik, en 't Calvinisme trachten te enten op 't moderne leven, met prijsgeving hier en daar van wat Calvijn leerde doch de "neo-Calvinist" wijzigt. Ik wensch Dr. Los toe veel zegen op zijn arbeid. Hij late onze Kerk toe haar eigen zaligheid uit te werken: en er kome een einde aan alle verkettering en verdachtmakerij!

ONRUST. Het jaar 1911 is niet juist "bloedrood" ondergegaan: 't heeft echter aan 1912 een onzalige erfenis overgelaten. Italië's optreden in Noord Afrika geeft stof tot nadenken. "Zoo gaat het en zoo doet men, als men zich sterk gevoelt, met de zwakkeren, In de stad, waar het Vredepaleis verrijst, heeft men niet veel reden om zich absoluut veilig te gevoelen. Als een der Oostersche of Westersche grootmachten de kans schoon ziet, om bijv. op Java de hand te leggen, en andere mogendheden worden door een equivalent tevreden gesteld—wie zal 't keeren? Rust ons voortbestaan als onafhankelijke mogendheid niet grootendeels op den onderlingen naijver van twee of drie mogendheden? En is dit niet een zwakke grond?.... Darwin's wet, dat in de natuur de zwakkere ondergaat voor den sterkere, is voor velen een axioma geworden in hun levensbeschouwing. En dit feit is niet geschikt, om ons, zwakkeren, een *gaudeamus* te doen aanheffen." Zoo schrijft Dr. Bronsveld. Oorlog in Europa, tusschen twee groote mogendheden, zal voor de kleinere staten veel beteekenen. En dan zijn er, vooral onverantwoordelijke journalisten, die een oorlog tusschen Engeland en Duitschland gedurig aanblazen! Is dit niet een gruwel der gruwelen? Brieven door ons uit Duitsch-

land ontvangen toonen ons zeer duidelijk, hoe dicht bij oorlogsverklaring men onlangs was. Doch God regeert.

***

Onrust in China, 't ontwaken van 't Oosten, revolutie,—zietdaar, wat mede tot nadenken stemt. Die "Christelijke" rooftocht der Italianen, waarover de Roomsche Kerk Gods zegen afbidt, is hiermee niet te vergelijken. Er sluimeren krachten in dat verre "hemel-rijk," die het westen later kunnen bedreigen. De Turk is een indringer in Europa, en toch heeft hij jaren lang dat werelddeel geteisterd. Nog blijft hij waar hij zich heeft neergezet, en niemand kan hem daaruit weren. Zal China nog eenmaal eene rol spelen waarover de beschaafde wereld verbaasd staat? God alleen heeft de tijden en gelegenheden in Zijne hand!

***

De "beschaafde wereld".... De dreigende werkstaking in Engeland, waardoor ten minste een millioen menschen uit hun werk getreden zijn, geeft ons andermaal een blik in de moderne beschaving. Wat een toestand! Maar 't kan niet anders. De industrieën onzer eeuw zijn op de zelfzucht gebouwd. Waar zelfzucht het hoogste woord heeft, daar is geen plaats meer voor Evangelie en Christendom. Er is een donkere achtergrond achter dezen industrieëlen strijd. Jaren geleden las ik Sherard's "The white slaves of England," en kreeg ik een kijkje achter de schermen van het fabrieksleven, en ik huiverde bij wat ik las. 't Is ontzettend die getuigenissen te lezen. En toen ik onlangs Beale's "Racial Decay" ter hand nam, werd mijn ziel in mij ontroerd. Over heel de beschaafde wereld ligt de vloek van geboorte-vermindering, en achter die geboorte ligt de zonde. Er zijn predikers van het neo-malthusianisme overal: en neo malthusianisme beteekent kunstmatige geboorteverhindering. Het boek gaf mij een blik in eene mij onbekende wereld. 't Is geen sensatie-wekkend boek. Het zijn nuchterige rapporten, die men daar aantreft. Die gelooft in de komst van den Zoon des menschen en de stichting van 't duizendjarig-rijk,—waaraan ik nog blijf gelooven trots Dr. Bavinck's contra-pleidooi in zijn Dogmatiek, en trots de oppervlakkigheden door de Hoogere Kritiek op dit punt gedebiteerd—die gelooft in de komst van den Zoon des menschen zal moeten uitroepen:

Kom Heere Jezus kom haastiglijk.

***

Zooals ik de Schrift lees zal zelfs het duizendjarig rijk en de persoonlijke regeering van Christus niet brengen wat gewenscht wordt. Ook 't duizendjarig rijk zal moeten eindigen in verlies, schade, teleurstelling. Immers naar de Schrift ontwikkelt zich de heilsgeschiedenis in vijf groote bedrijven of bedeelingen. De *eerste* bedeeling was die van het Paradijs. De mensch werd getoetst in zijn onschuld en viel. De *tweede* bedeeling was die welke eindigde met den Zondvloed. De mensch onder de tucht van zijn geweten bleef niet staande, maar viel andermaal. De *derde* bedeeling was die der Wet onder Mozes, doch ook hier was het einde teleurstelling, nationale afval, verbanning in het land der vreemdelingschappen. De *vierde* bedeeling bracht het menschdom in aanraking met den Zoon des menschen, in het vleesch verschenen, en het einde van die bedeeling was.... het kruis. In de *vijfde* bedeeling trad de Heilige Geest op in de gemeente. Hij woonde in haar midden, als de plaatsvervanger des Zoons. En ziet, de Schrift leert, dat het einde van die bedeeling zal zijn afval, aanbidding van het Beest, krijg tegen het Lam en Zijne heiligen. De *zesde* bedeeling brengt ons naar 't duizendjarig rijk. Doch de "volheid der tijden" is nog niet (Ef. 1 : 10). Ook 't duizendjarig rijk gaat voorbij, eindigende in opstand, en ontzettend oordeel. Daarna komt de bedeeling van de "volheid der tijden," wanneer 't Koninkrijk zal worden overgeleverd aan den Vader en 't gansch heelal zal erkennen, dat Jezus is Heer der Heeren en Koning der Koningen.

GRADEN-DAG. Krankheid verhinderde mij tegenwoordig te zijn op Gradendag. Het ging er toe naar gewoonte. Dat jongelui zich vermaken geef ik toe: dat ze op eigenaardige wijze zich vermaken geef ik ook toe: ook ik was eenmaal jong. Maar een grens moet er zijn. Tusschen bandeloosheid en vrijheid moet de lijn getrokken worden. Wat er voorviel weet ik niet. Oordeelende uit nieuwsblad-berichten komt 't mij voor, dat 't dit jaar was zoo erg als ooit te voren. Men kon ten minste de sprekers ongehinderd toelaten het hunne te zeggen. Voorleden jaar werd Lord Gladstone gedurig in de rede gevallen; dit jaar Minister Malan. En waarom? Omdat men nabootst wat in 't Britsche studentenleven toegelaten wordt! Geen Universiteit op 't vasteland laat zulke dingen toe. Daarom zijn de promotiën daar deftig, waardig, indrukwekkend. Bij ons is van 't deftige niets te zien, van 't indrukwekkende evenmin, van 't opvoedende nog minder. Men is waarschijnlijk aan die dingen gewoon geraakt. En zoo gaat 't voort van jaar tot jaar. Totdat......?

***

Dr. Bronsveld, die voor 't "groenloopen" van studenten pleit, moet erkennen, dat 't in Nederland ontaard is. Hij zegt o.a.: "wij bekennen, dat wij met schrik en weerzin deze onthullingen [van 't geen onlangs te Leiden gebeurde] hebben vernomen en ze deden ons vragen: wie moeten hier

minder geacht worden, de studenten die deze laagheden uitdachten, of de novitii die zich er aan onderwierpen ?" En toch hij wil 't niet afgeschaft hebben. " Maar een heilige verplichting rust niet alleen op een Akademischen Senaat (die te Leiden toonde dat te beseffen), maar op alle studenten, die een ernstige en godsdienstige levensopvoeding hebben. Indien zij aan hun woorden hun daden paren, zal men achting voor hen hebben, en met voldoening herdenk ik nog, hoe wij onder leiding van Prof. Lamers en anderen een veldtocht hebben ondernomen en gewonnen tegen slechte elementen in het toenmalig studenten corps." Hoe het zij, het " groenloopen " is in Leiden zoo ontaard, dat de senaat er zich mee moest inlaten. *Obsta principiis*—men lette op 't begin, eer 't te laat is. Moest men dan niet aan de Kaap waarschuwen bij 't begin ? Wat zal 't zijn als er eene Kaapsche Universiteit in het Schiereiland wordt opgericht ! Zullen de overleveringen van "Gradendag" blijven ? Zal "Groote Schuur" die overleveringen overerven ? Bijaldien " Groote Schuur " dan *de* gewenschte Universiteit zal zien verrijzen !

PASTOR JATHO. Elders verschijnt een toespraak in Holland gehouden door Pastor Jatho, uit Keulen. Wie is deze pastor ? Hij is voor Duitschland wat R. J. Campbell is voor Engeland ; doch hij gaat veel verder dan Campbell. Zelfs Harnack de leidsman der Duitsche " liberalen " heeft hem prijsgegeven, met het gevolg, dat er een interessante correspondentie tusschen de twee in 't licht is gegaan. Eerst dus iets over Jatho.

***

De kerkelijke autoriteiten in Duitschland waren verplicht hem tot de orde te roepen en stelden hem zes vragen ter beantwoording.

***

1 STE VRAAG. Of hij onder de benaming " God " slechts erkent het oneindige, zich immer vernieuwende, altijd veranderde *proces* van het *worden*, uit 't welk alles ontstaat en tot hetwelk alles wederkeert ?

ANTWOORD. Benamingen als " eeuwigworden," " eindelooze ontwikkeling van alles," " het alzijn," dienen om het bestaan van een buiten de wereld bestaande God aftewijzen.

Derhalve leert Jatho : Er is geen God buiten de wereld. God en wereld zijn één.

2 DE VRAAG. Gij leert de "gelijkheid van alle godsdiensten." Erkent gij in het Christendom den godsdienst die op eene in Christus voltooide openbaring rust ?

ANTWOORD. Iedere in de geschiedenis optredende godsdienst is mij eene in de geschiedenis opgetredende openbaring Gods. Het Christendom is mij wel de godsdienst die alle anderen overtreft. Dit sluit echter niet in, dat het de eenige, ware godsdienst is.

Hieruit volgt, dat 't Christendom niet eenig en alleen waar is.

***

3 DE VRAAG. Gij leert, dat wij niet als arme zondaars, doch als Gods kinderen, vol goddelijke schoonheid en volheid des levens geboren worden : " heilig de godheid, daarom heilig de wereld, heilig het leven, heilig de natuur, en voor alles heilig de mensch."

ANTWOORD. Ik loochen niet des menschen zonde, noch zijn schuld, doch ik geloof niet, dat de mensch in zonde geboren is, en dat hij van nature onbekwaam is tot het goede.

Daar bij Jatho God en wereld één zijn, moet hij of de menschheid als zoodanig heilig, of de godheid als zoodanig onrein beschouwden.

4DE VRAAG. Jezus Christus is naar uwe leer slechts de Grootheid die duizendmaal in den loop des tijds verschenen is, die zelf verlost moest worden, aan zijne zaak twijfelend gestorven is, en eerst door een val bevrijd moest worden van neigingen die in hem leefden. De aanbidding van Christus mag niet verder gaan dan heldenvereering. Het leven alleen kan den mensch verlossen. Het leven is onze Heiland en Verlosser, onze Heer en onze Bevrijder, onze Rechter en Voorspraak, met één woord : onze Christus. Erkent gij in deze uitspraken richtsnoer uwer leer in prediking en onderwijs ?

ANTWOORD. Christus was een in dwaling bevangen mensch, die in vertwijfeling gestorven is . . . Ik predik den Christus als idee. Christus is niet de verlosser der menschheid : ieder mensch verlost zichzelf.

Derhalve beteekent de historische Jezus niets.

***

5DE VRAAG. Erkent gij een eeuwig leven met persoonlijk voortbestaan ?

ANTWOORD. Over ons persoonlijk voortbestaan heb ik veel nagedacht ; doch ben tot geen zekerheid gekomen. Ik laat ieder vrij hierover te denken naar eigen believen. Men wachte rustig den loop der dingen af, en ruste zich tot alles uit, doch zonder vreeze. Zoo wij niet weer ontwaken, is het goed ; is er echter nog een andere vorm van persoonlijk bestaan, zoo is het ook goed—dat zal wel een meer volkomene zijn.

Derhalve leert Jatho geen persoonlijk voortbestaan na den dood.

***

6DE VRAAG. Blijft gij bij uwe dwalingen, of zijt gij bereid te herroepen?

ANTWOORD. Nimmer. Ik kan en wil niet herroepen, zoolang ik niet uit den Bijbel af met klare, heldere bewijzen overtuigd word.

Op grond van deze antwoorden werd Jatho afgezet. Harnack, leidsman der "liberalen" in Duitschland, die de ziel was en is van het "Congres voor het vrijzinnig Christendom," was verplicht de Jatho-zaak met zijn studenten te bespreken, waaruit eene briefwisseling tusschen hem en Jatho ontstond. Prof. Martin Raade, redakteur van het "liberale" blad: "die Christliche Welt," moest mede 't standpunt ingenomen door den "Oberkirchenrat" verdedigen. De opschudding in Duitschland is groot. Doch zelfs Harnack, die "vrijzinnig" genoeg is, moest Jatho in steek laten.

IETS OVER DR. JATHO.

Toen ik in de zomervakansie (Julie) van 1911 Berlijn bezocht viel mij de gelegenheid te beurt om twee volksvergaderingen bij te wonen, beide over godsdienstige zaken, één ten gunste van de afzetting van de Keulense predikant Jatho en één ertegen—een buitengewoon kansje om van de Duitsers op de hoogte van hun geestdrift kennis te nemen. Vrije diskussie werd toegelaten en de een na de ander besteeg de tribune om zijne gevoelens lucht te geven onder handgeklap of geroep van: aus mit ihm! Of het zaakje ook al de gemoederen in beweging bracht! 't Is bekend dat de bewuste Jatho door het bestuur van de Pruisiese Landskerk wegens zijn vrijzinnige prediking uit zijn ambt ontzet werd. Deze handelwijze werd geducht gewraakt door het vrijzinnig deel van het Duitse volk dat van geen konfessie wil weten, wiens leuze is: De kerk zonder dogma. Toen het nu bekend werd dat Jatho hier in Amsterdam in de Remonstrantse Kerk zou optreden, en dat zijn onderwerp zou zijn "Jezus" (dus zoo centraal mogelik) heeft een verschoonbare nieuwsgierigheid zich van mij meester gemaakt om eens te gaan horen.

Jatho is een man van tussen de 50 en 60 jaar, gezet en typies Duits. Hij spreekt een dichterlike taal, met de kracht van overtuiging met bijna hartstochtelike geestdrift. Men wordt van meet af geboeid en de aandacht blijft doorgaans gespannen. Een kort verslag van de preek volgt hier.

Hij begon door te zeggen dat er tussen hem en zijn hoorders verschil in taal en nationaliteit bestond—hij moest dus een verbindingsbrug vinden om tot hen te komen. Die aanknoping had hij gevonden in de persoon van Jezus. Om hem kunnen allen vergaderen, ondanks verschil in taal en volksaard. Doch wat is het herkenningsteken voor Christenen? Is het een duidelike voorstelling van God? Dat kan niet, want wie zou ons dat geven? Is het een gemeenschappelike geloofsbelijdenis? Ook niet; want zoo iets is er nog nooit in de wereld gezien. Niet wat anderen voor ons vaststelden, of ook wij met anderen, mag de ware geloofsbelijdenis zijn van de Christenen. Dat druist in tegen het wezen van de godsdienst die iets persoonliks is en zich onder geen formule laat brengen. Ik kan niet in de denk- en gevoelswereld van mijn naaste ingaan. De Christen moet de levende God in zichzelf zoeken. Het herkenningsteken bestaat ook niet in gemeenschappelike sakramentele handelingen. Hij kan zich b.v. ongedoopte Christenen goed voorstellen, en tevens is het ook niet duidelik hoe Jezus over de doop heeft gedacht. In elk geval: Das Wasser tut 's nicht. Hoofdzaak blijft onze verhouding tot Jezus. Hoe moeten we ons echter die verhouding voorstellen? Hij kent slechts één woord om die verhouding aan te duiden, n.l. Jungerschaft—jongeren van Jezus zijn. Hij is de meester, wij de jongeren. Dat wil niet zeggen dat wij naar het uiterlike zijn leven in alles moeten volgen, noch dat wij in alles zijne opvattingen moeten delen. Jezus deelde in een wereldbeschouwing die tans niet meer geldt. Vele dingen, die voor de moderne mens nu onmisbaar zijn, heeft hij zich niet aangetrokken—de wetenschap, de kunst, het politieke leven vinden bij hem geen plaats. Het wil ook niet zeggen dat wij hem als God moeten aanbidden. Leerlingen aanbidden niet de meester—hij is hun veeleer een vriend en broeder. God is te ver, te onbereikbaar om door de mens te worden gevolgd. Trouwens Jezus zegt het zelf: Het zij de discipel genoeg dat hij worde gelijk zijn meester, en de dienstknecht gelijk zijn heer. Dus niet een blijvende ondergeschiktheid. Neen, 't is een gemeenschap van gezindheid, beginnen waar hij begon maar ook gelijk hij, zelfstandig worden en blijven.

Dat is de betekenis van het woord dat hij sprak in een van de bangste momenten van zijn leven toen hij aan de ingang van zijn groot lijden stond: Het is unut dat ik wegga, want indien ik niet wegga zo zal de Trooster tot u niet komen. Die Trooster is de geest van Jezus, de geest van onafhankelikheid die wij in onze gemeenschap met hem hebben. Die geest van Jezus kenmerkt zich door twee eigenschappen:

1. De kracht tot godsdienstige bevrijding.

2. De kracht tot godsdienstige verdieping.

Jezus was wel terdege een verlosser, doch niet in die zin dat hij door zijn dood aan het kruis enkele menschen redde met voorbijgaan van de miliarden vòòr en na hem, maar hij was de bevrijder *van de godsdienst*. Hij bevrijdde de religie uit de duizenden banden welke men er om heen had gelegd. en wel (a) van de offerdienst, de sabbatsheiliging en het vasten—kortom van het sakramenteel ceremonieel in de godsdienst. Het was hem om het innerlike te doen. Vòòr het offer kwam de verzoening met de broeder. De Sabbat is er om de mens

niet de mens om de Sabbat. *Zo* kunnen we uitbreiden, de kerk is er om de leden,de staat om het volk, de school om de kinderen. De mens is maatstaf—niet een uiterlik ceremonieel. *Zo* ook is het vasten onmogelijk in de tegenwoordigheid van de bruidegom. De Christelike godsdienst is een dienst van vreugde en blijdschap; niet vasten en zuurkijken maar vrolik zijn dat God de zon laat schijnen over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.

b. Jezus heeft de godsdienst bevrijd van de dwang van het geschreven woord. Hij sprak zijn: Wee u, tegen de Schriftgeleerden die de weg ten hemel bemoeilikten door hun overlevering. De mens leeft niet naar de letter van het verleden, maar hij verwacht nieuwe openbaringen in de toekomst. Die Kunstliche Gelehrsamkeit staat in de weg van de eenvoudige. Godsdienst is geen weten, t is leven, 't is daad. Wetenschap is op ieder gebied in ere te houden, maar hier van wetenschap te spreken ware lastering. 't Is juist het kenmerk van de Christelike religie dat zij naar 't woord van Jezus eigendom is van de eenvoudigen: Vader ik dank U dat gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt en hebt dezelve den Kinderkens geopenbaard.

c. Hij heeft de religie bevrijd van volksbanden. Naar het woord van Paulus, waarin met is Griek en Jood, barbaar en Scyth, dienstknecht en vrije. Dus, op onze tijd toegepast, moeten we niet spreken van Christenen aan de ene kant en Joden en heidenen aan de andere. Waar de geest van Jezus is daar zijn ze alle Christenen.

d. Van alle vreze. Jezus geloofde aan sterke mensen, aan des mensen eigen kracht, niet aan mensen die onbekwaam zijn tot alle goed. Wat een sombere beschouwing is deze laatste. Onbekwaam tot enig goed—dan ware het beter dat ik uit het leven was. Neen, dat mag niet. De verloren zoon zeide: Ik *wil* en als 'n mens zegt: ik wil, dan kan hij. Dat *ik wil* is het verlossingswoord van de zondaar. We worden zonen dochteren Gods durch Selbsterziehung.

3. Na de bevrijding komt de *Verdieping*. Dat heeft Jezus in meer dan één opzicht gedaan, maar vooral wordt op drieerlei gelet. *Ze* wordt gevonden in de drie eerste beden van het Onze Vader.

Geheiligd zij uw naam. Hij (spreker) werd als een grote ketter beschouwd toen hij eenmaal schreef: Heilig zij mij de mens wijl God heilig is—alsof dit zulk een onaanneembare gedachte was. De mens moet gevoelen dat hij alleen door zelfverheffen kan zalig worden, door zich een te gevoelen met de heilige God. *Uw Koninkrijk Kome* niet uiterlik maar innerlik, binnen in u: 't Is de vereniging van alle volkeren door de geest van Vernunft, Wahrhaftigkeit und Freiheit.

Uw wil geschiede zoals Jezus in Gethsemane zei. Het wil zeggen een blijmoedig onderwerpen aan het lot dat elkeen beschoren is.

Eindelik, zei de spreker, als wij alles zullen samenvatten in een woord wordt het best uitgedrukt hierdoor, dat wij met Jezus mogen kunnen zeggen; Ik en de Vader zijn één. De mens moet zijn verwantschap met God (Gottähnlichkeit) gevoelen.

De ene gedachte die bij mij opkwam was het woord van een stoere Duitse pastor in Berlijn op een van de Jatho vergaderingen: De moderne mens wil van de autoriteit niets hebben.

B. K.

UIT EEN BRIEF. Van tijd tot tijd komt onder mijn aandacht wat studenten, die hun studiën voortzetten in Europa schrijven. Ik neem de vrijheid het volgende uit een privaten brief aan te halen:

"Is het boek van Dr. A. Murray (The State of the Church) in Engeland gedrukt? Ik zou dit graag willen lezen. Het wordt mij bij al mijn studiën al meer en meer duidelijk, dat al onze theorie niets is, als zij niet gegrond is op persoonlijke ervaring. Vooral in den godsdienst is dit hoofdzaak; en de theologie moet dienen om ons te helpen in de rechte richting onze ondervinding te zoeken, anders helpt de theologie ook niet. *Zij* wordt dan meer een knellende band voor de Kerk dan iets anders. Ik vrees, dat als onze kerk eerst begint te twisten over de leer, dan zal het leven schade lijden. Het beste voor ons is toch maar voorttegaan in de richting waarin Ds. A. Murray, Prof. Hofmeyr en de Kweekschool tot hiertoe ons geleid hebben—een richting, waar men de leer altijd in verband met het leven houdt, en het leven de eerste zaak maakt, vooral bij den predikant. 't Is misschien nu de rechte tijd om eene Conferentie te houden—nu dat er langzamerhand ouderlinge twist begint te komen over leerstukken. *Zoodra* het leven krachtig wordt zal veel van de lust tot twisten verdwijnen, en ook aan den anderen kant de lust om te koop te loopen met allerlei nieuwigheden in de leer." Dit is zoo goed gezegd, dat ik zonder verlof van den geachten schrijver dit overneem en tot het mijne maak. 't Is precies zooals ik denk, en ook menigmaal in deze kolommen heb betuigd.

PROF. VALETON. De aankondiging van den dood van Prof. Valeton ontving ik met diepen weemoed. Hij was zoo oud als ik. Hem kende ik best van alle Professoren in Nederland. Iets meer dan een jaar geleden zaten mijne vrouw en ik aan zijn tafel te Utrecht. Na het eten bracht zijn vrouw mijn portret te voorschijn, dat ik jaren geleden hun had toegezonden. Wij scheidden, met nieuwe banden tusschen ons gelegd. En nu is Valeton heen, achter het gordijn. Toen Guizot, de edele Franschman, op zijn sterfbed

lag verliet hem zijn dochter met het afscheidswoord : " Adieu, mon père." De stervende fluisterde : "Au revoir, ma fille." " Tot weerziens," en niet " vaarwel " is het Christelijk afscheid.

***

Prof. Valeton, als criticus, volgde ik niet. Prof. Valeton, als mensch en Christen en prediker, heb ik altijd hooggeacht. En niet ik alleen. Ik schrijf hier over wat Dr. Bronsveld omtrent hem zegt, en velen zullen met mij dat woord onderteekenen :

" Ik schrijf deze regelen niet, om alles voor mijn rekening te nemen, wat deze Hoogleeraar, die meer dan dertig jaar studeerde en doceerde, heeft gezegd en geschreven. Ik ben ook niet blind voor het eenzijdige, voor het al te subjektieve in meer dan één van zijn uitlatingen. Maar jaren lang is van hem een invloed op zijn toehoorders uitgegaan, zooals slechts zelden wordt gezien. Ik ben van nabij er getuige van geweest, hoe de studenten hem vereerden en lief hadden, en ik ben zeker er van, dat in deze Januari-maand in menig studeervertrek discipelen van hem zich hebben geplaatst vóór zijn portret, en God gedankt hebben voor hetgeen Prof. Valeton voor hen is geweest.

Wij weten zeer wel, dat hij het laatste woord niet heeft gesproken over Israëls oudste geschiedenis en godsdienst. De *aera* van Wellhausen, Kuenen en Tiele gaat ook al weêr voorbij. Nieuw licht uit het Oosten breekt zich baan. Maar de echte discipelen van Valeton zullen van hem hebben geleerd, zich te verblijden bij alles wat zich bij ons te accrediteeren weet als waarheid. Men kon zijn discipel wezen, ook al verschilt men van hem in veel, indien men maar van hem heeft geleerd eerlijk te wezen, en hat hart te ontsluiten voor hetgeen wij hebben in den levenden Heiland.

Tegenover veler intellectualisme moge zijn *geestelijke* persoonlijkheid nog lang blijven spreken ook tot diegenen van zijn toehoorders. voor wien het gevaar dreigt, om uit zucht naar vastheid en klaarheid heel een stelsel over te nemen en aan te nemen, waar men met zijn hart buiten staat, maar dat er nu eenmaal is, en waarin men veiligheidshalve zich terugtrekt. Voor ons aanstaande predikanten is het een moeilijke tijd. God verhoede dat zij 't zich gemakkelijk gaan maken ! Niet alleen in het doorworstelen van lijvige boekdeelen, niet slechts in het verzamelen van kennis worde hun hoofd bezigheid gezocht—maar innerlijk zich een bezit te verwerven aan troost en kracht : daar komt het op aan. " Die niet werkt, zal niet eten—maar die niet bidt kad niet werken."

Van harte onderschrijf ik dit. Ook ik meen met Dr. Bronsveld dat " de *aera* van Wellhausen, Kuenen en Tiele aan 't voorbijgaan " is. Leiden spreekt niet meer de taal van Kuenen. En Prof. Wildeboer, die zoo pas naar Leiden kwam, is ook reeds heengegaan. Hij openbaarde niet altijd den eerbied voor de Schrift, dien wij bij Valeton vonden, trots zijn kritische uitlatingen. Hij heeft mij dikwijls geschokt : dat deed Valeton niet. Doch met 't heengaan van deze twee komt er zeker een wending in den loop der O. T. Kritiek in Nederland. Reeds trekt Visscher—de Kalvinist—meer studenten te Utrecht dan zijn ambtgenooten. En wie zal Valeton's opvolger zijn ? Ach ja, " our little systems have their day." En dan, is de taak afgedaan..... " En wij vliegen daarheen."

Wij hopen later iets meer te zeggen omtrent het " Leven van Prof. Hofmeijr," door Ds. Kestell. Thans slechts dit : wij hebben 't boek verslonden. Het trok ons, het boeide ons, het wekte gedachten bij ons, het deed ons meeleven met den onvergetelijken Hoogleeraar. Het schrijven van dat boek was liefdewerk : en daarom blijft het zijn waarde behouden. Wij wenschen Ds. Kestell geluk met zijn werk. Hij beleve er genoegen van.

Aan onze lezers.

Weldra verschijnt—op verzoek van velen—de TWEEDE druk van mijn " Korte Preeken," die zoo welwillend werden ontvangen. Alsmede een bundeltje " Preeken over de Tien Geboden," reeds in de " Kerkbode " verschenen. De prijs voor elk bundeltje zal zijn 3/- met postgeld inbegrepen. Bestellingen bij den Heer R. J. du Toit, Administratie-bureau, Stellenbosch, of bij de Heeren Darter & Co., Boekhandelaars, Stellenbosch.

"Bisschop Grundtvig en de Volks-Hoogeschool in Denemarken."

Dezer dagen is van mijne hand verschenen een Rapport over bovengenoemd onderwerp. Dat rapport werd voorgelegd aan beide huizen van het Parlement. Aanleiding daartoe was een gesprek tusschen mij en Sir Frederick de Waal, indertijd Minister van Onderwijs, over den toestand van Denemarken in vergelijking met Z.-Afrika, wat ontwikkeling en beschaving betreft. Tijdens mijn verblijf in Europa had ik gelegenheid ook Denemarken te bezoeken : en mijn rapport is het resultaat van dat onderzoek. Mag ik allen, die belangstellen in de volksopvoeding in Z.-Afrika, verzoeken van mijn rapport kennis te nemen.

***

Allereerst spreek ik over het " deensche probleem " in de volgende bewoordingen :

" Het probleem dat Denemarken aanbiedt van een opvoedkundig standpunt is biezonder belangwekkend. Als een land dat volstrekt niet rijk is aan hulpbronnen, met een " arme, zandige en uit-

gemergelde" bodem en een bevolking zo klein, dat ze verloren zou gaan in een stad als Londen, heeft het zich langzaam opgeheven tot zulk een hoogte op landbouwkundig gebied dat het zelfs niet overtroffen wordt door zijn trotser en meer begunstgde nabuur, Duitsland, voor wie Denemarken had moeten zwichten evenals een boom zich buigt voor een stormvlaag. Iemand die nauwkeurig 's lands hulpbronnen heeft nagegaan, heeft Denemarken beschreven als "een zeer klein land met een oppervlakte van minder dan tien miljoen akkers—naar ik meen minder dan de helft van Schotland—en een bevolking van iets meer dan 2,590,000, of ongeveer de helft van 't aantal inwoners van Londen. Van deze bevolking leeft de helft van landbouw, terwijl de andere helft voor een groot gedeelte, ik kan niet zeggen hoe groote, indirekt bestaat van de landbouw of van diegenen die de grond bebouwen." (Rider Haggard: "Rural Denmark.")

De Schotse Landbouwkundige Kommissie publiceerde in 1904 een rapport, waarin gezegd wordt: "Het zandige afschaafsel van het ijs-tijdperk—het afschaafsel van harde, kristalachtige rotsen—heeft Denemarken meer arme dan goede grond gegeven, en een groot gedeelte ervan zouden wij niet anders kunnen noemen, dan "een hongerige bodem." Evenmin werkt het klimaat mede De ligging komt overeen met die van een eiland, doch 't eiland en schiereiland, waaruit het land bestaat, liggen in de nabijheid van de koude Noordzee aan de ene, en de ijskoude Oostzee aan de andere zijde, terwijl zij dicht genoeg bij Finland en Rusland gelegen zijn om onder de invloed van de strenge koude van een kontinentale winter te komen. Daar 't land laag gelegen en óf vlak òf golvend is, zonder beschermende heuvels,—het hoogste punt boven de zeespiegel is 550 voet—moet 't land dikwels blootgesteld zijn aan de woede van gure sterke winterwinden. De zomer is, hoewel zeer goed, zo kort en droog dat haver nauweliks tijd heeft om te groeien en te rijpen tot een goede oogst; en een van de problemen, waarop de proefstations in Denemarken hun aandacht hebben gevestigd, is, een soort haver te vinden die 't ene jaar kan worden gezaaid en 't volgende jaar kan worden geoogst; terwijl het vee op de plaatsen gedurende 't grootste gedeelte van 't jaar in stallen moeten worden gehouden en verzorgd." Zware grondverbanden rusten op de plaatsen. "Waarschijnlik," zegt Rider Haggard, "overdrijf ik niet wanneer ik zeg dat zij gemiddeld hun eigendommen tot op de helft van de waarde ervan beleend hebben." En niettegenstaande dit alles heeft dit volk zich weten op te werken tot een landbouwkundige hoogte, die door geen ander land wordt overtroffen. Hoe is dit geschied? Dat is het vraagstuk dat opgelost moet worden.

***

Voorts leeren wij uit de geschiedenis van Denemarken,dat het volk door oorlogen met buitenlandsche mogendheden geteisterd allengs bijna alles verloor en nationaal bankroet het gevolg was.

Het volkskarakter echter heeft trekken die voor de ontwikkeling van het volksleven zeer veel beteekenen. Trots eene neiging tot zwaarmoedigheid is er bij den Deen 'n wonderlijk zelfvertrouwen en een buitengwone dorst naar kennis. Toen het land in de diepte lag werd 't daaruit opgeheven door tusschenkomst van vaderlandslievende leidslieden. Jaar na jaar steeg de uitvoer van landbouw produkten: Bijv.

In de jaren 1876—1880 produceerde Denemarken aan: varkensvleesch £1,062,000; boter £1,116, 000; eieren £66,000.

In het jaar 1900 stonden de cijfers als volgt: varkensvleesch £3,233, 000; boter £6,084,000; eieren £992,000.

Opmerkelijk is het tevens, dat Denemarken aan 't hoofd staat van alle europeesche volkeren in uitvoer van zekere produkten, en dat 't land daardoor eene bron van nijverheid heeft, die nergens wordt geëvenaard. Zoo is het geworden op elk gebied. Groot Britannie alleen voert jaarlijks uit Denemarken in ter waarde van £16,003 954 aan landbouwprodukten, zooals, boter, eieren, ossenvleesch, schapenvleesch, varkensvleesch enz. enz.

***

Deze ommekeer van zaken kwam binnen korten tijd. Het volk lag in de laatste helft der negentiende eeuw in de diepte van ellende. Toen was het van alles beroofd. De handel was geweken. Het zuidelijk deel des lands was aan Duitschland overgegaan. Er heerschte een geldschaarschte die zeer groot was. Het land had zijn krediet verloren. Het had letterlijk niets, waarop het kon terugvallen. Wie zou 't land redden? 't Was onder zulke omstangidheden, dat

NICOLAI FREDERIK SEVERIN GRUNDTVIG

gelijk een van Israel's profeten uit den ouden tijd opstond met slechts ééne boodschap: "*opvoeden, opvoeden, opvoeden*," eene boodschap die ingang vond en aanleiding werd tot de stichting van de "Hoogescholen voor 't volk" in Denemarken.

***

Grundtvig was een eigenaardige persoonlijkheid: hij was de jongste zoon van een deenschen predikant, en had reeds aan de Hoogeschool gebroken met de traditioneele opleiding waaraan de deensche jeugd zich moest onderwerpen. Wat de opleiding was aan gymnasium en hoogeschool kan best blijken uit zijn eigen woorden:

"Alhoewel ik tot mijn vijftiende jaar—daar in een hoekje van Jutland's heide—een levendig gevoel had behouden voor al wat groots is en voor het welzijn van het moederland, voor de natuur en voor het leven in zijn geheel,—in minder dan twee jaar tijds had de latijnse school mij omgezet in een koud, eigendunkelik, kleingeestig, individu, zodat ik geen belang meer stelde in de grote strijd van die dagen, een strijd welke ik tot op zekere hoogte met alle opmerkzaamheid had gadegeslagen tot op de dag dat ik mijn voet over de drempel van die gevloekte latijnse school zette. Ik herinner mij nog zeer goed hoe, weinige maanden tevoren, de slag van Aboukir als een zeer belangrijke gebeurtenis gold. Op dit klassieke gebied merkte ik ech-

ter zeer weinig van Napoleon's terugkeer, of van de slag van Marengo. Nelson's krijgsbedrijven te Abóukir en te Kopenhagen werden uit mijn herinnering weggevaagd, alsof ik intussen in slaap was gevallen. Dat had ook in werkelikheid zeer gemakkelik kunnen geschieden met mij, want die latijnse school van mij was zo geesteloos, leeg, neerdrukkend, dat ik onmiddellik na mijn intrede òf moest doorbranden òf moest leren mij te schamen om mijn liefde voor Algemene geschiedenis,—en voornamelik voor Vaderlandse geschiedenis; ja, ik moest leren elk vonkje van het heilig vuur in mij uit te doven, en elk brokje geest dat ik nog over had. En alhoewel mij altijd een verwijt gemaakt wordt, omdat ik het laatste koos, het is tevens een aanduiding van de verschrikkelike blindheid onzer on-ergdenkende ouders, die ons binnen zulk een kring wierpen op de meest gevaarlike leeftijd, een kring afkerig van elke hogere opvatting van de natuur en het leven, zo ontdaan van alles wat veredelend is, zo vol van alles dat berekend is tot 's mensen verlaging en vernietiging." (Dr. Ronberg Madsen: "Grundtvig und die dänischen Volkshochschulen.")

***

Daarom noemde hij de humanistische latijnsche school "de zwarte school," "de school des doods." En erger nog. Het deensch als spreek- en schrijftaal werd door geletterden en ongeletterden geminacht.

"In een paar huizen," zegt hij, "wordt er deens gesproken onder de bedienden en anderen, alwaar het nauweliks op prijs gesteld werd; terwijl er andere kringen waren waar een deens boek beschouwd werd als bewijs van stommiteit, waar een jonkman zou blozen, en dames aan het lachen zouden gaan, indien men hen betrapte met zulk een boek in hun handen. Zeer zeker zijn er velen die het als iets voornaams beschouwen wanneer zij in staat zijn Frans of Duits te schrijven, doch geen Deens lezen kunnen. En eindelik, het gebeurt niet zelden dat mensen, die boeken kunnen kopen, zich overtuigd gevoelen dat zulke boeken noodzakelik over de Elbe, indien al niet over de Rijn, binnengekomen moeten zijn om een plaats te verdienen op hun boek-rakken." Omtrent de deense studenten van die tijd vraagt hij: "Of het overdreven is wanneer gezegd wordt, dat drie-vierden van hen nauweliks goed Deens kunnen schrijven, dat zij van de geschiedenis niets af weten—uitgenomen enkele brokjes hun toegediend op de universiteit of op school—dat zij van de wijsbegeerte geen besef hebben, behalve dat die iets droogs en afkeerwekkends is waarvan de "inpomping" nodig is voor het tweede eksamen, dat zij van de dichtkunst niets anders weten behalve dat die gewoonlik iets onwaars is, op rijm of zoetklinkende;—in één woord, dat de studenten geen hoger studie-doel kennen dan een goed certifikaat na afgelegd vak-eksamen, en als gevolg, natuurlik, een goede betrekking."

***

De loopbaan van Grundtvig, als prediker, was eigenaardig. Hij kwam gedurig in botsing met de heerschende partij in de Kerk, en stond later letterlijk alleen. Ook op opvoedingsgebied moest hij eenzaam zijn weg vervolgen. Hij wilde aan het onderwijs in de eerste plaats een echt-nationale kleur gaan. Daarom moest de *deensche* taal in ere worden gesteld, en moest aan de *algemeene* wereldgeschiedenis, alsmede aan de geschiedenis van het eigen volk en aan volks-overlevering eene ruime plaats worden aangewezen. Zoo werd allengs de zoogenaamde volkshoogeschool geboren.

***

Wat was die? Die school was door en door deensch. De deensche taal, deensche letterkunde, deensche volksverhalen, deensche dichtkunst, deensche liederen, deensche geschiedenis, moesten de standaard-onderwerpen zijn bij het opleiden van den deenschen boer. Zij waren Deenen en Deenen moesten zij blijven, trotsch op hun land en trotsch op hun volksoverleveringen. Het doel van die school zou zijn om den boer een wijder gezichtkring, een gezichteinder te verschaffen—een specialen gezichteinder, een gezichteinder beperkt door de grenzen van zijn nationaliteit en en toch onbegrensd, een gezichteinder zeer bepaald deensch en toch Europeesch, bizonder en toch algemeen.

***

Zonder in bizonderheden te treden, en de eigenaardigheden dezer volkshoogescholen te bespreken, zij het genoeg te milden dat wij hier hebben geen werken voor examen, geen mededeeling van technisch of vak-onderwijs, geen voorbereiding voor een of ander ambt, maar onderwijs, dat doet denken, dat tot algemeene ontwikkeling dient, dat in verband staat met het volks-leven, dat de volksidealen helder te voorschijn doet treden, dat de volks-taal eert, de volks-overlevering eerbiedigt het volksleven veredelt. De scholen zijn dan ook slechts in den winter geopend, ofschoon er ook in sommige dier scholen een zomer-cursus is. Mogelijk bereik ik mijn doel 't best, om weertegeven, wat eene Engelsche dame—Mej Edith Sellars—omtrent deze hoogscholen ons meedeelt:

"Van Dr. Nörregaard zegt zij: "De voorlezer van die morgen was Dr. Nörregaard, en hij behandelde een geliefdkoosd onderwerp: Alexander de Grote. Hij beschreef de zegetocht van Alexander naar het Oosten, 'n gloedvolle schildering gevende van de landen welke hij doortrok en van de volkeren door hem aangetroffen. Hij beschreef de koning zelf, in zijn deugden en ondeugden, zijn overwinningen en beproevingen, vertelde ook hoe hij leefde en hoe hij stierf. Hij sprak met een vurige geestdrift die zijn toehoorders tot in het binnenste hunner harten roerde. Als betoverd hingen deze grote ruwe mannen aan zijn lippen, hun aangezichten gloeiden, hun handen beefden; ja, ademloos waren zij van opgewondenheid."

Van zijn leerlingen zegt zij: "Op een andere dag, toen ik de hogeschool bezocht, woonde ik een lezing bij over noorse 'Volksverhalen,' en deze wekte zelfs nog groter geestdrift dan de lezing over Alexander de Grote. En zo was 't ook, bevond ik,

wanneer de letterkunde behandeld werd. Alvorens naar de hogescholen te komen hadden deze gravers en grondbewerkers thuis waarschijnlik tijd gevonden voor veel lezen en voor diep nadenken over het gelezene. Zij waren niet alleen bekend met de meesterwerken hunne nationale literatuur, doch hadden Shakespeare met liefderijke toewijding gelezen, en wist ook wat van Ibsen, Björnson, Goethe en Schiller.... Voor velen hunner is schrijven een zware taak, soms krijgt men inderdaad medelijden als men ziet hoe zij zich moeten wringen, in hun pogingen om de regels recht te houden en alle letters even groot te maken.... Aan deze hogeschool wordt ook in de Wet onderricht gegeven, doch natuurlik alleen in zoverre als deze in verband staat met burgerlike plichten, burgerlike voorrechten en de beginselen waarop de deense konstitutie gegrondvest is. Er worden ook voorlezingen gegeven over de grondbegrippen van de Wetenschap: Sterrekunde, Aardkunde, Natuurkunde en Gezondheidsleer; met gespannen belangstelling worden deze lezingen door vele leerlingen bijgewoond. De onderwijzer in de natuurkundige wetenschappen—trouwens elke onderwijzer aan de Hogeschool—draagt natuurlik wel zorg dat hij zijn onderwerp bevattelik maakt voor zijn leerlingen. Het gevolg daarvan is dat, aan het einde van de winterleergang, de meesten geleerd hebben om belang te stellen in de natuurverschijnselen om zich heen. Zij begrijpen nu waarom de maan vandaag sikkelvormig en morgen rond is, zij kennen de oorzaken van stormen en getijen; zij weten ook waarom zekere grondsoorten betere oogsten opleveren dan andere, en de geheimen van besproeiïng en diep-spitten is hun bekend."

"Enige jaren geleden"—zo gaat zij voort—"werd in Kopenhagen een kommissie gevormd tot het uitgeven van inleidingen tot de wetenschappen, tegen een nominale prijs van een of twee pennies voor elk boekje; en de kommissieleden rapporteren dat juist in de landbouwdistrikten hun pamfletten het gretigst opgekocht worden. Dit is inderdaad een merkwaardig feit. Stel u eens voor hoe er om gelachen zou worden in een gezelschap van boere-arbeiders in Sussex, indien men hun aan de hand zou geven zich boekjes aan te schaffen over de beginselen der wetenschappen!"

***

Het stelsel, hier in grote trekken geschetst, heeft het wonderbaarlikste sukses gehad. "Gedurende het tijdperk tussen de jaren 1844 en 1896, hebben niet minder dan 120,000 leerlingen de Boere-hogeschool in Denmarken doorlopen—Testrup alleen telde bijna 7000 leerlingen, en tans weet bijna een-vierde gedeelte van Denmarken's plattelandsbevolking het zo te plooien dat men, goedschiks of kwaadschiks, een termijn aan een der hogescholen doorloopt."

***

Het gevolg is, dat men deze scholen over gansch Denemarken verspreid heeft, dat zij door gedragen zijn naar Finland, Norwegen, Zweden, en zelf naar het verre Amerika. Zij hebben een denkende, lezende, ontwikkelde boerenbevolking gevormd. Ik eindig met een aanhaling uit mijn Rapport:

***

"Om acht uur komen wij bijeen in het schoollokaal en zingen een morgenlied, dan begint het onderwijs.

Het uur tussen 8 en 9 heb ik voor mijzelven afgezonderd. Aanvankelik geef ik mijn leerlingen niet veel te doen. Mijn uren zijn korter. Doch tegen het einde van de winter wordt dat anders. Zij zijn het toehoren dan meer gewoon geraakt en schenken al hun aandacht aan de behandelde onderwerpen. Voortdurend zijn er een aantal *volksverhalen* en stories die ik niet kan opbrengen bij de behandeling van de Vaderlandse Geschiedenis. Die bespreek ik dan. Bij voorbeeld, de Volsung-sage, het verhaal van Holger Danske, van Svend Felding, en de geschiedenis van IJsland's ontdekking en kolonisatie. Zo was het ook mijn gewoonte sommige van de liederen uit te leggen, die wij gewoonlik zingen. Dan hebben wij nog de *spreekwoorden* van het volk, die gewoonlik Maandagmorgens besproken worden. Op een andere morgen behandel ik de *Geschiedenis der Letterkunde,* en voornamelik van de schrijvers die de diepste indruk op het volk gemaakt hebben, zoals Saxo, Kristen, Pedersen, Anders Vedel, Kingo, Holberg, Brorson, Ewald, Oehlenschlager, Ingemann en Grundtvig.

Later in de winter behandelde ik zulke dingen als de kenmerkende trekken—in verschillende bestaans-tijdperken van de mens en van de volken—ten aanzien van verbeelding, gevoel en gedachteleven; vervolgens, het *Woord* en de *Idee;* de verschillen in het heidendom van verschillende volkeren; zinnebeeldige taal in onze sagen en epiese gedichten. In latere jaren heb ik somtijds de eerste hoofdstukken van Genesis besproken, met betrekking tot de oorsprong van de mens; in een van de winters heb ik de franse revolutie behandeld, van 1789 af tot aan de val van Robespierre. Dit uur heeft, van tijd tot tijd, tot de behandeling van velerlei andere onderwerpen gediend, bij voorbeeld, oudheidkundig onderzoek, de ontdekkingen in Nineveh, egiptiese oudheden, de natuur en de gedenktekens van Judea, het Socialisme, de verhouding van het individu totde Staat. In één woord, dit uur werd door mij besteed aan de behandeling van onderwerpen die, naar ik dacht, mijn leerlingen boeien zouden en hun ogen zouden openen.

Het uur tusschen 9 en 10 werd besteed aan de bespreking onzer beste schrijvers, zoals Björnson, Blicher, Ingemann, later gingen wij over tot Oehlenschlager en zo, langzamerhand, tot al onze dichters van naam. Dit wekte de leeslust der leerlingen op en in vrije ogenblikken werd die leeslust enigermate bevredigd. Na tien uur is er een halfuur pauze.

Van 10.30 tot 11 uur wordt aan het *handschrift* aandacht gewijd, met het gevolg dat onze leerlingen tegen Kerstmis reeds vrij goed schrijven kunnen.

Het uur tussen 11 en 12 wordt gewijd aan *Vaderlandse geschiedenis.* Dit onderwerp beschouw

ik als het allerbelangrijkste in onze school. Tussen 12 en 2 uur is er pauze.

Om 2 uur beginnen wij met de *Wereldgeschiedenis.* Al wat wij doen konden was, onze leerlingen de gelegenheid te geven zich op de hoogte te stellen omtrent de voornaamste natieën en de hoofdgebeurtenissen in de *Oude, Middeleeuwse en Nieuwere geschiedenis,* tot aan het einde van de achttiende eeuw. In latere jaren heb ik voorlezingen gehouden over de *franse revolutie,* één avond in de week.

Van 3 tot 4 uur hadden wij *diktee* en oefeningen in het Deens ; het uur tussen 4 en 5 is vrij ; tussen 5 en 6 wordt er *Aardrijkskunde* behandeld. Eens in de week wordt er, in dit uur, een voorlezing gegeven in de *Natuurkundige wetenschappen.* Twee of drie uren 's avonds worden aan het *lezen* gewijd. Saxo en Snorro en een of ander epos worden dan behandeld."

Dit verslag is overgenomen uit " Grundtvigs Höjskole 1856—1906, door H. Rosendahl," en de eigen woorden van Grove zijn daarbij gebezigd— Grove was meer dan dertig jaar lang hoofd van een dezer scholen. Het geeft ons een duideliker blik in de eigenlike Grundtvig-school, want Askov maakte zich in de loop van de tijd een enigszins andere aard eigen, in zekere richtingen nieuwe aanpassingen ontwikkelende.

Een Belangrijke Bezoek

aan de Protestantsche Kerken van Bohemen en Hongarije.

I.

De lezers van dit blad zijn bekend met den naam van Huss,—den martelaar van Bohemen, en een Hervormer vòòr de Hervorming. Het is een interessant feit dat, vijf honderd jaren na den tijd waarin Huss leefde, er nog een kleine Protestantsche Kerk in 't land zijner geboorte bestaat, terwijl in Hongarije, die thans een deel van het Keizerrijk van Oostenrijk uitmaakt, er een groote Protestantsch Kerk is, bestaande uit meer dan twee duizend gemeenten, met even zoovele leeraars.

Het was om in aanraking te komen met de groote Presbyteriaansch Kerk van Hongarije, dat een groote deputatie vertegenwoordigende de Presbyteriaansche Alliantie in September l.l. naar sommige deelen van het vasteland van Europa een bezoek deed, met 't doel om Conferenties te houden met de Protestanten van die landen. Aan het hoofd van deze deputatie stond de WelEerw. Dr. Matthews, de secretaris van de Presbyteriaansche Alliantie, een man, die in dit land niet onbekend is, aangezien hij, eenige jaren geleden als afgevaardigde van de Alliantie eene Synodale vergadering van onze kerk bijwoonde, en een toespraak tot dezelve richtte. De deputatie naar Hongarije waarvan wij 't een en 't ander willen mededeelen bestond uit 21 leeraars, en 6 ouderlingen van verschillende Presbyteriaansche kerken. Vergezeld ook van 7 dames. Onder die deputatie waren er, van de Vereenigd Vrije Schotsche Kerk, de voorzitter en de ex-voorzitter van de Synode, met 7 andere leeraars en 4 ouderlingen. Van de gevestigde Kerk van Schotland waren er 3 leeraars en een ouderling, zijnde de ouderling van edelen rang. Twee andere Presbyteriaansche genootschappen van Schotland en een uit Wallis zonden elk één leeraar. De sekretaris van de Presbyteriaansche Alliantie, was de afgevaardigde van de Engelsch Presbyteriaansch Kerk, saam met een ouderling, van die kerk. De Iersche Presbyter. kerk zond haar Moderator en 5 andere leeraars. Kanada werd vertegenwoordigd door één leeraar, terwijl de afgevaardigden van Genève, de stad van Calvijn, uit twee Professoren in de theologie bestonden.

Het doel van de deputatie, die uit verscheidene leden en wel uit verschillende landen bestond, was, om de Protestantsche kerken in Hongarije, die, gelijk onze eigene kerk in dit land, Presbyteriaansch is wat kerkbestuur betreft, te bezoeken, de band van broederschap vaster aan elkander aan te knoopen, en, omringd gelijk zij zijn door Roomsche bevolkingen, dezelve aan te moedigen en te versterken. Op weg naar Hungarije bezocht de deputatie

DE PROTESTANTSCHE KERKEN VAN BOHEMEN.

Bohemen was eenmaal een onafhankelijk Koninkrijk, alhoewel het thans slechts een provincie van het Keizerrijk van Oostenrijk is, behoudende echter nog den naam van Koninkrijk. Het beslaat eene oppervlakte van 20,223 vierkant mijlen, een oppervlakte bijna tweemaal zoo groot als die van België, en heeft een bevolking van 5½ millioen zielen. Het was in dit land dat Huss eerst 't licht zag, en wel in 't jaar 1373. Te Praag, de hoofdstad van 't land gestudeerd hebbende, trad hij, in 1358, als hoogleeraar in dezelfde stad op. In die dagen werd de invloed van de Waldenzen, de Christenen van de Alpen in Noord-Italie, te Praag gevoeld, en niet alleen Huss maar ook andere priesters vau de Roomsche Kerk, zijn onder dien invloed gekomen. Daarenboven werden aldaar in dien tijd de Schriften van Wickliff verspreid—die Engelsche prediker die, omtrent 200 jaar voor den tijd van Luther de leer verkondigde welke wij als het Protestantisme kennen en waarin wij roemen. Die Schriften werkten mede om Huss tot de kennis van het Evangelie te doen komen zooals dat door Paulus verkondigd werd.

De verkondiging van het Evangelie van Christus, echter, kostte Huss zijn leven, en hij werd, op den 30sten van Mei, 1416, op den brandstapel, om de getuigenis van Jezus verbrand. Gelijk zijn Meester eindigde hij zijn leven met de woorden : " Ik beveel mijn geest in uwe handen,

Heere Jezus Christus, die mij verlost hebt, door Uw bloed, en ik draag gaarne om uwentwil, de smadelijke kroon, daar Gij vóór mij er één van doornen gedragen hebt." (De priesters hadden vooraf eene met duivelen beschilderde kroon op zijn hoofd gezet).

Het zaad door Huss gezaaid droeg vrucht. Anderen na hem, predikten dezelfde waarheid waarvoor hij moest lijden, en, niettegenstaande de vurigste vervolgingen, bestaat er nog in Bohemen een Protestantsche kerk. Die kerk, weliswaar is klein, en daarom heeft zij hulp en aanmoediging noodig, en het was om die reden dat deze deputatie, op weg naar de sterke kerk van Hongarije, hare reis naar het land van Huss eerst wendde.

Het was op den 7den September voorleden jaar dat de deputatie te Praag aankwam. Praag, de hoofdstad van Bohemen is een prachtige stad, bevattende met hare voorsteden omtrent 320,000 inwoners. De Universiteit van Praag, die opgericht werd in 't jaar 1348, wordt door 10,000 studenten thans bijgewoond. De stad is, zoo te zeggen, gansch en al Roomschgezind—zijnde de Protesttanten daarin inderdaad een klein kuddeken. Doch hoe werd die groote deputatie van strenge Protestanten aldaar ontvangen? Wat zou Huss zeggen, als hij uit de dooden opgestaan ware en alles aanschouwen kon? De Municipale Raad van Praag bestaat uit leden van de Roomsche kerk, doch die Raad, met den Burgemeester aan het hoofd, gaf aan de leden van de Presbyteriaansche Alliantie een publieke receptie in de Municipale Raadzaal. Dit niet alleen. De deputatie werd geleid naar een balkon van waar zij een blik konden slaan op een plein in de stad waar, op den 21sten Jule 1621, zeven-en-twintig mannen, de meesten hunner van edelen rang—onthoofd werden, omdat zij opgestaan waren en gestreden hadden voor hun Protestantsch geloof. Daarna werden zij ingeleid in de kleine kapel waar die 27 martelaren het Avondmaal vierden voordat zij uitgeleid werden naar de plaats waar zij den dood moesten ondergaan. Dit alles natuurlijk deed de Municipale Raad, als vertegenwoordigende de inwoners,—om eer te betoonen en genoegen te schenken aan zulk eene eerwaardige deputatie.

Doch het doel van de deputatie was niet slechts *te zien* wat merkwaardig was in die groote stad, en verwelkomd te worden wegens derzelver inwoners; zij waren gedeputeerd en dus aangekomen om

EENE CONFERENTIE TE HOUDEN

met broeders van andere landen en sprekende vreemde talen, die nochtans één in geloof en Kerkbestuur waren, en die als zij bijeenkwamen getuigen konden: "Wij gelooven aan de gemeenschap der Heiligen." En interessant inderdaad was de Conferentie die gehouden werd. De verrichtingen vonden plaats in de Czechsche en de Engelsche talen. Opstellen over 't werk van den Evangeliedienaar, of over Evangeliezatiewerk in 't Engelsch voorgedragen werden in de taal van 't land (de reeds genoemde Czechsche taal) overgezet, terwijl die stukken die in 's lands taal voorgelezen werden in 't Engelsch vertaald werden.

In de avondbijeenkomst werd de 100ste Psalm zoo heerlijk gezongen, in wat wij de Boheemsche taal noemen, dat de leden van de deputatie er door aangedaan werden, en zij verzochten dat in die taal ook Psalm 23 gezongen zou worden, hetgeen ook met zulken geestdrift geschied is, dat de deputatie herinnerd werd aan 't zingen van de Hugenoten aan de voeten van Frankrijks bergen, en van de Schotsche Covenanters van de 17de eeuw, als zij plachten bijeen te komen in de eenzame valleien van hun land. Alhoewel deze laatste bijeenkomst van de Conferentie tot laat in den nacht duurde bevonden zich de leden van de deputatie op de trein ten 5.30 ure op den volgenden ochtend, met 't doel om 70 mijlen te reizen, naar eene plaats genoemd Jabor, een plek welke, kort na den dood van Huss, de sterkte is geworden van een held van 't evangelie, Ziska genoemd, die de leidsman was van degenen die zich geroepen gevoelden wapenen op te nemen ten einde zichzelven te verdedigen tegen de aanvallen aan den kant dergenen die Huss op den brandstapel den martelaarsdood lieten sterven.

Hier heeft de deputatie een welkomst ontvangen welke zij weinig verwacht hadden. Zij werden bij den spoorweg ontmoet door afgevaardigden van den Stadsraad, en van daar over gebracht in rijtuigen voorzien door den raad naar de Stadzaal waar, voor de eerste maal sedert de Hervorming van de 16 eeuw, eene deputatie van Protestanten ontvangen en verwelkom, werd door den eersten magistraat van de stad, en wel in zijne positie als vertegenwoordigende de geheele stad! En aangezien het toevallig een feestdag was ter eere van de maagd Maria, en de straten dus vol menschen waren, konden de inwoners van de stad uit de ontvangst verleend aan de deputatie verstaan dat het Protestantisme een godsdienst was waaraan de magistraten der stad het waardig achtten eer te betoonen.

Op den avond van denzelfden dag ontmoette de deputatie de leden van de kleine Protestantsche gemeente aldaar, en moedigde ze aan standvastig te blijven in 't moeilijke werk waartoe zij geroepen werden. De Boheemsche kerk heeft een fellen strijd voor zich in 't strijden tegen het Romanisme, doch met de herinneringen van de martelaarsgeschiedenissen van 't voorledene zijn beide leeraars en gemeenteleden vol van moed met betrekking tot de toekomst. Wij hopen aanstaande maand ze te vergezellen op hunne reis naar Hongarije.

A. McG.

Een terzijde gelegde Liederenbundel.

(Overgenomen uit "Stemmen voor Waarheid en Vrede.")

Vóór het gebouw, waarin van half Juli tot einde Augustus te 's Gravenhage de Algemeene Synode der Ned. Herv. Kerk samen was (Javastraat, n° 100), zag men gedurig een lijkwagen stilstaan. Zij kwam om een doodgeboren wicht, of een ter dood gebracht kind te voeren naar het Synodale mausoleum, waarin zoo menig lijk en lijkje is bijgezet. In den regel was er weinig deelneming; ja soms scheen de begrafenis bij sommigen der getuigen eerder blijdschap dan droefheid te verwekken.

Op 25 Augustus jl. reed de rouwkoets weêr voor en er was groot leedwezen bij meer dan één van hen, die de doode zagen uitdragen.

Wij denken—om van geen beeldspraak meer ons te bedienen,—aan 't besluit der Synode om den aangeboden Nieuwen Liederenbundel ter zijde te leggen.

Deze liederenbundel was bij de Synode des vorigen jaars—in verbeterde editie—ingediend, doch was nog niet naar het genoegen der hooge vergadering. Zij voegde daarom aan de vier H.H. die den bundel hadden samengesteld in geëmendeerde uitgaaf, vier leden uit haar midden toe. Deze acht mannen hadden acht gegeven óp, en naar hun beste weten gebruik gemaakt ván de opmerkingen, aanmerkingen en wenschen der vorige Synode, en hadden nu verwacht, dat hun arbeid genade zou vinden bij hun mandatarissen.

Het tegendeel is het geval geweest. De Synode heeft besloten den bundel met vele beleefdheidsbetuigingen natuurlijk aan de samenstellers ervan, terzijde te leggen.

Ik zal nu niet spreken van de uren, die deze arbeid aan mij, die van den beginne lid der Commissie *ad hoc* ben geweest, en aan mijn successieve medeleden heeft gekost, maar mijn verwondering te kennen geven over de gronden, die de meerderheid der Synode hebben geleid tot het besluit, dat wij reeds vermeldden.

Eén lid (misschien was er een tweetal) maar althans één lid vreesde nieuwe beroering in de gemeente, als er een nieuwe Gezangenbundel werd ingevoerd. Wat daarvan te zeggen? Moeten dan zij, die eigenlijk tegen álle Gezangen zijn, heerschen over hen, die wenschen, dat onze Kerk haar honderdjarigen Gezangenbundel wil herzien hebben, en dat nieuwe liederen kunnen worden aangeheven door de Gemeente?

Maar—men vreesde in de Synode voor beroering!

Een ander argument tegen de invoering van den Bundel aangevoerd, gold de *kosten*. Ja, het is niet te loochenen, dat er uitgaven meê gepaard zouden gaan. *Maar dat heeft men toch vooruit geweten.* Waarom dat niet ten vorige jare; of nog vroeger aangevoerd? Ik heb mij aan dat argument bepaald geërgerd. Gerust mag ik zeggen, dat door ons *honderde* uren aan deze zaak besteed zijn. Men had ons die uitgave (want ook voor ons is tijd —geld) besparen kunnen en moeten.

Een *derde* argument tegen de invoering luidt: de bundel zou slechts voldoen aan de behoeften van een klein deel onzer Gemeenten.

Duidelijk is dit argument niet. Natuurlijk zouden de "vrijzinnigen" met den ingedienden bundel niet onvoorwaardelijk ingenomen zijn. Hij is, wat de opvatting betreft van ons christelijk geloof, eer *positiever*, (om dat woord te gebruiken) dan de Evangelische Gezangen. Voor de rechtzinnige leden der Gemeente had dit een argument moeten wezen om *voor* het ingebruiknemen van den Bundel te stemmen. We zouden er door verlost zijn geworden van menig dor min-of-meer rationalistisch Gezang, dat nu in ons Kerkboek voorkomt. Maar mèt de modernen stemden de H.H. Schrieke c. s. *tegen*, en laten dus aan onze Kerk een Gezangenbundel van meer dan 100-jarigen ouderdom, en natuurlijk den stempel dragend van den tijd, waarin hij werd samengesteld.

Voorts werd in de Synode verklaard, dat het onderwerp " niet aan de eischen voldoet, welke aan dichterlijke schoonheid, verscheidenheid en rijkdom aan zulk een verzameling moeten worden gesteld."

't Is mij niet bekend, dat die eischen ergens geformuleerd zijn; maar ik ken geen bundel, die aan álle eischen voldoen zal. Het wordt betreurd, dat van *Oudaan, Revius, Luiken, van den* Vondel niet één lied is opgenomen. 't Is gemakkelijk gezegd, maar niet álle gedichten zijn geschikt voor Kerkliederen. Dat geldt ook van vele gedichten, in onze dagen vervaardigd door Noord-of Zuid-Nederlanders. Door de commissie zijn de Gezangenbundels van andere Kerkgenootschappen, en ook dien van den Protestantenbond geraadpleegd. Maar wie zal álles wat er gedicht en gebruikt is, in 't duitsch, fransch, engelsch en nederlandsch kennen en keuren?

In de Synode werd geklaagd over 't gebrek aan "Rijkdom." Laat mij daarop iets zeggen.

De derde afdeeling van den bundel heet: "Het kerkelijk jaar." Zij begint bij n° 57 en eindigt met n° 127.

Hiertoe behooren 20 Kerstliederen; van n° 71—92 zijn passieliederen; 13 liederen zijn gewijd aan 't Paaschfeest, en evenveel aan den Hemelvaartsdag; 9 bezingen het Pinksterfeest, waarbij er 27 moeten gevoegd worden, betrekking hebbende op Kerk en Zending. De rubriek "Christelijk leven" loopt van n° 155—208. Wat dunkt u? Is dit gebrek aan rijkdom? Numeriek zeker niet. En wat nu den inhoud betreft, ik durf beweren, dat *Kerst*liederen als: "Dorstigen komt tot de waatren des levens"; "o Gij mijn troost, mijn sterk verlangen"; "Een rijsjen is ontsprongen"; *lijdens*gezangen als: "Jezus leven van mijn leven"; "U, heilig Godslam! loven wij"; "Amen, deel dien hooge vrede"; *paasch*liederen, als: "o Zegt het allen, dat hij leeft"; en "Gaat uit, gaat uit uw Koning"; *hemelvaarts*liederen, als: "De hooge hemel juicht"; en "Op 's hemels wolken zal Hij komen";.... ik durf beweren, dat deze liederen, hier voor 't eerst der Gemeente aangeboden, gretig zouden worden gezongen door duizenden.

Bij onze Zendingspredikaties zouden zij gaarne zingen: "Nu daagt het in het Oosten" van Riemens; "Gord u aan, gord u aan" van Gronemeijer; "Waak op, gij geest der oude helden" van Wormser; "Wat winden dat er ruischen" van Camphuysen; "Roept uit aan alle stranden" van Beets;—maar het mag niet. Meer dan ik zeggen kan, doet het mij leed, dat aan de gemeente het genot en de zegen wordt onthouden van te mogen aanheffen "Morgenglans der eeuwigheid"; "Gods kind kan zonder kruis niet zijn"; "U bid ik aan, o macht der liefde"; "Zoo neem mijn handen beiden"; "Och, blijf met uw genade"; "Oog en hart naar boven"; "Bij des avonds vreedzaam zwijgen"; "Hoe zacht rust in des aardrijks schoot" enz.

Het zou dwaasheid wezen te ontkennen, dat in dezen bundel min gelukkige regels en liederen voorkomen. Hij telt 301 nommers, en ik zou zelf zonder leedwezen er enkele missen. Maar zoo als in de Synode erkend werd, het subjektieve gevoel en het dogmatisch standpunt spelen hier een rol van aanbelang. Doch ik durf vrijmoedig beweren, dat dit concept boven de nu gebruikelijke Gezangen *verre* te verkiezen is.

Men zie dit niet aan voor blinde ingenomenheid met eigen werk. Wel ben ik de eenige, die van 't begin tot het einde heb meegewerkt aan de samenstelling van dezen bundel, maar tot zijn geestelijke vaders behooren ook de H.H. Prof. Acquoy, Dr. Francken, Ds. v. Lakerveld, Dr. Laurillard, die reeds ontslapen zijn, en verder Prof. S. D. v. Veen, Ds. Gronemeijer, Ds. Welter, Ds. Zeydner, Ds. Leenmans, Ds. Zoete, Ds. P. J. van Melle en Ds. Adriani. Voor dezen arbeid verdienen zij den dank der Kerk, gelijk wij den secretoris der Synode, haar voorzitter en haar leden Weyland, Mr. Boot, van Melle, Menthen en Zoete er dankbaar voor zijn, dat zij *tegen* het verwerpen van het Concept gestemd hebben. Zij hebben getoond te weten, dat vooral in onze groote gemeenten, en onder het opkomend geslacht verlangd wordt naar nieuwe Gezangen, en het strekt hun tot eer, dat zij niet zijn teruggedeinsd voor de vijanden van élk Gezang.

A. W. BRONSVELD.

De Openbaring van Johannes.

(DOOR PROF. C. F. J. MULLER.)

HOOFDSTUK 18: 1—24.

Het oordeel over Babylon.

Uit het voorafgaand Hoofdstuk is het duidelijk, dat de groote hoer, de groote stad, en Babylon, het groote, dezelfde zijn, maar uit verschillende gezichtspunten beschreven. Zij is daar eene "mysterie"—een beginsel, dat zich in verschillende tijden en plaatsen vertoonde. Hier echter heeft zij hare laatste ontwikkeling en volmaakte belichaming bereikt, en wordt haar ontzettende val ons op de levendigste wijze geschilderd. Zij is uitsluitelijk een handelstad, die de geheele wereld beheerscht. Doch hoe kan de hoer, die een godsdienststelsel afbeeldt, een handelstad zijn? Dit kan alleen wanneer handel en godsdienst één zijn geworden. Het behoeft ook geen al te groote doorzicht om te zien, hoe de wereld op weg daarheen is. Het bezit van rijkdom wordt haast door alle klassen der samenleving als "het hoogste goed" beschouwd. De handel is de uitdrukking van het geloof waardoor de wereld beheerscht wordt. Dat geloof is een levend geloof, dat zich in werken openbaart. Ieder aanbidder van den mammon zoekt met allen ernst zoo veel van zijn god deelachtig te worden, als die hem geven kan. De toegewijdheid van den bezigheidsman aan zijne bezigheid beschaamt den godsdienstijver van den gewonen Christen. Wie merkt het niet, dat de handel eene ontzettende macht wordt, die alle andere machten beheerscht? Spoorwegen, stoomvaart, electriciteit, machinerie, legermachten, regeeringen, internationaal verkeer en onderhandeling, in één woord, alles wordt aan de doeleinden des handels dienstbaar gemaakt. In den dienst van dien god is men doof voor de ellen-

den der armen, vertreedt men de rechten der volken, vergiet men het bloed van duizenden. Geen afgod der wereld heeft zooveel menschenoffers geeischt en zooveel ellende en armoede veroorzaakt, als deze. Al wat met zijne belangen in competitie treedt moet dood gedrukt worden. Zelfs spreekt men ervan om den handel van alle landen en volken in een te smelten, en zoodoende alle schadelijke competitie te vermijden. En gelijktijdig is men bezig om alle bestaande godsdienststelsels zoo te wijzigen, opdat daaruit een wereldgodsdienst geboren kan worden. Zoo is men op weg om godsdienst en handel één te maken, en één groot middelpunt te stichten vanwaar de geheele wereld beheerscht kan worden. In dit Hoofdstuk zien wij dat streven verwezenlijkt, maar door God voor altoos vernietigd.

"Na deze dingen zag ik een ander engel nederdalende van den hemel, hebbende groot gezag; en de aarde werd verlicht van zijne heerlijkheid," vs. 1.

Wie is deze engel? De zinnebeeldige verklaarders zeggen, de engel stelt voor een machtig, werkdadig Christendom, waardoor de wereld verlicht en de val van Babylon vooorbereid wordt. De historische verklaarders zien in den engel den H. Geest, die door de hervormers den val van de Roomsche Kerk bewerkte. Doch de R. Kerk is tot heden toe nog niet tot een gewelddadigen val gebracht, maar plant zich integendeel met geweld in Protestansche landen voort. De beschrijving, die van dezen engel gegeven wordt, schijnt de gevolgtrekking te rechtvaardigen, dat wij hier met Christus te doen hebben. Aan Hem is de groote "macht gegeven om gericht te houden" (Joh. 5:27), en van geen geschapen engel wordt gezegd, dat "de *aarde* van zijne heerlijkheid verlicht wordt." (Ps. 72:19).

"En hij riep met eene sterke stem, zeggende, Gevallen, gevallen is Babylon, het groote, en is geworden eene woning der demonen, en eene verzamelplaats van elken onreinen geest, en eene verzamelplaats van elken onreinen en gehaten vogel," vs 2.

Wat in 14:8 aangekondigd werd, wordt hier als volbracht verklaard. Wat nu in de toekomst ligt zal eenmaal verleden zijn. De geestelijke afval is een historische val geworden, (Jes. 21:9). De verwoesting der groote stad zal zoo volkomen zijn als die van het O. Test. Babylon (Jes. 13:19-22). Seiss meent dat de "dag des Heeren," zoo als o.a. beschreven door Zef. 2:14-18, zich over een tijdperk van jaren zal uitstrekken; dat in dien tijd het oude Babylon herbouwd, en middelpunt van den handel der wereld zal zijn; en dat men hier de verwoesting van het vernieuwde Babylon te verstaan heeft. Waar dus de eerste opstand tegen God begon, daar wordt ten laatste de opstand, die dan zijne volmaakte ontwikkeling heeft bereikt, voor eeuwig gedempt.

"Want alle volken hebben gedronken den wijn van de woede harer hoererij; en de koningen der aarde bedreven hoererij met haar; en de kooplieden der aarde zijn rijk geworden van de macht harer weelde," vs 3.

Hier wordt de reden voor den val van Babylon vermeld. Door haren invloed had zij koningen tot wereldvergoding verleid. Door dien materialistischen geest zijn ook de volken als door wijn bedwelmd geworden. Die vrouw, de hoer, die den afvalligen godsdienst van dien tijd vertegenwoordigt, in plaats van wereldverzaking en eenvoudige levenwijze in te scherpen, heeft het menschdom van de koningen tot de ambachts en arbeidslieden weelderig en aardschgezind gemaakt. De kooplieden waren de agenten, die rijk werden, door den verderfelijken invloed van hare weelde onder de volken der wereld te verbreiden.

"Ik hoorde eene andere stem van den hemel, zeggende, komt uit van haar mijn volk, opdat gij niet deelt in hare zonden, en opdat gij niet van hare plagen ontvangt, vs 4.

Sommigen hebben deze stem gehouden voor die der triomfeerende gemeente, gericht tot de gemeente op aarde, om zich af te scheiden van de Roomsche, of andere kerken, die van de waarheid afgedwaald zijn. Doch het is duidelijk, dat die stem alleen van God en van Christus komen kan. Op de vraag, wie bedoeld wordt door "mijn volk," heeft men geantwoord, *de Joden*, want die zijn overal, waar er groot handel gedreven wordt; en daar de bedeeling der heidenen voorbij is, en de Joden weer aan de beurt ziin, worden zij geroepen om de verwoesting van Babylon te ontvluchten. Anderen meenen, dat die vermaning bedoeld is voor allen, die dan nog God vrezen en Hem in 't verborgene dienen, maar die even als Lot nog toeven in de veroordeelde stad. (Zie. Gen. 19:15—22; Num. 16: 23—26; Matth. 24: 16; Jer. 51: 6, 9, 45.)

"Want hare zonden zijn samen opgehoopt tot den hemel toe, en God is harer ongerechtigheden gedachtig geworden," vs 5.

De zonden van Sodom riepen tot God om wraak; doch de zonden van Babylon zijn opgestapeld, totdat die een aanslag op den troon van God is geworden. God brengt nu in herinnering de gansche reeks van ongerechtigheden, die met den torenbouw van Babylon begon, en nu haar toppunt bereikt heeft.

"Vergeldt haar gelijk als ook zij vergold, en dubbelt het dubbele naar hare werken; in den beker, dien zij mengde, meng haar dubbel. Zooveel als zij zich verheerlijkte en in weelde leefde, geeft haar zooveel pijniging en droefenis; want zij zegt in haar hart: Ik zit (als) eene koningin, en eene weduwe ben ik niet, en droefenis zal ik niet zien," vss. 6, 7.

Sommigen meenen, dat dit bevel gegeven wordt aan hen, die door Babylon verongelijkt zijn geworden, o.a. aan Israël. Doch dezen zullen zich onmogelijk op Babylon wreken kunnen. Liever wordt dit bevel gericht tot de uitvoerders van Gods oordeelen. Gelijk zij aan anderen deed, moest haar gedaan worden. Die wijze van vergelding loopt door al de oordeelen Gods in de Schrift. Doch aan haar moest een dubbele maat gemeten worden: ééne voor wat zij aan anderen deed, en ééne voor hare zelfverheffing, lastering, dartelheid en vergoding van rijkdom en weelde. God geeft een zondaar en een volk vrije spel om te doen wat zij willen, zoolang hun genadetijd duurt, maar Hij houdt aanteekening van alles wat gedaan wordt. Elk volk krijgt zijn maat weer terug gemeten, en zoo ook de zondaar bij 't eindgericht. Wat hare zonde verergert is hare doodgerustheid. Toen het oordeel door de plagen aangekondigd werd, bekommerde zij zich daar niet over. In zelfverheffing sprak zij: "Ik zit als een koningin op een onbeweeglijken troon" (Jes. 47 : 7); "eene weduwe ben ik niet" (Jes. 47 : 8). Zij is noch bruid noch vrouw. De gemeente des Heeren is de bruid, die naar de komst van haren bruidegom uitziet; en de toestand der ware Kerk is als die eener weduwe, die van haren man beroofd is. Doch de afwezigheid van Christus is voor Babylon geen verlies. Zij laat zich ook niet door de aankondiging van een oordeel bang maken: "droefenis zal ik niet zien." Zij acht zich verheven boven de algemeene wet van aardsche wisselvalligheden. Hoe veel van den geest dezer vrouw openbaart de wereld reeds in onzen tijd!

"Daarom zullen hare plagen in éénen dag komen: dood, droefenis en hongersnood; en zij zal geheel met vuur verbrand worden; want sterk is de Heere God, Die haar oordeelde," vs. 8.

"Daarom," juist om uwen hoogmoed zullen deze onheilen u treffen, en dat niet bij lange tusschen ruimten, maar op éénen dag (Jes. 47 : 9). Dat wij aan eene letterlijke stad te denken hebben is duidelijk. Hoe al die plagen de stad plotseling treffen zullen wordt niet gezegd. Dr. Siess, die meent, dat het herbouwde Babylon hier bedoeld wordt, wijst erop, dat als de Eufraat uitgedroogd is (16 : 12) hongersnood, pestilentie en dood volgen moeten; en als er te midden van al die ellenden eene groote aardbeving plaats vindt, die het groote Babylon en de steden der volken in puinen legt (16 : 19), dan volgt daaruit de verbranding der stad. Babylon heeft Jehova's tempel te Jeruzalem verbrand, en daarom zal ook zijn einde verbranding zijn (Jer. 51 : 24). Babylon krijgt met God almachtig te doen, en daarom is er geene ontkoming aan deze onheilen. In dien dag zal de Heere alleen groot zijn, en alle hoogmoedigen zullen in het stof liggen.

"En over haar zullen weenen en rouw bedrijven de koningen der aarde, die met haar hoereerden en in weelde leefden, wanneer zij zien den rook haars brands, staande van verre uit vrees van hare pijniging, zeggende: Wee, wee, de groote stad Babylon, die sterke stad! Want in één uur kwam uw oordeel," vss. 9, 10.

Christus heeft Zijne beminnaars onder de armen, verachten en vervolgden; Babylon echter heeft veel meer liefhebbers, en telt daaronder de koningen der aarde. Deze waren deelgenoten in Babylon's zonde, doch staan nu van verre en willen niet deelen in zijne straf. Hun vriendschap was pure eigenbelang. Doch zij worden evenzeer door dezen slag getroffen. "De slagader der wereld is afgesneden en elke regeering voelt haar levensbloed wegvloeien." Uit elk paleis gaat er een klaaglied op, waarin het onheil erkend wordt eene straf te zijn op Babylon's zonde. Toch laten zij het aan zijn lot over en wagen geene poging om het te herstellen.

"En de kooplieden der aarde weenen en treuren over haar; want niemand koopt meer hunne lading: lading van goud, en van zilver, en van edelgesteente, en van paarlen, en van fijn linnen, en van purper, en van zijde, en van scharlaken, en alle welriekende hout, en elk ivoren vat, en elk artikel van het kostelijkste hout, en van koper en van ijzer, en van marmersteen, en kameel, en amoomon (kruidnagel?), en reukwerk, en zalf, en wierook, en wijn, en olie, en meelbloem, en tarwe, en vee, en schapen, en van paarden, en van rijtuigen en van lichamen en zielen der menschen. En de vruchtentijd van de begeerte der ziel is van u weggegaan, en al de vette dingen en de schitterende dingen zijn van u vertrokken, en nimmer meer zullen zij dezelfde vinden," vss. 11—14.

Bij de kooplieden treedt eigen belang duidelijker te voorschijn. Zij weenen en treuren omdat er nu geene koopers voor hunne waren zijn. Nooit te voren was er een grootere markt en een levendiger handel dan te Babylon. De gansche wereld had er belang bij, en elk land voerde aan wat de pracht en de weelde der groote stad dienen kon. Door haren val werd derhalve de handel totaal verlamd. De kooplieden, die rijk geworden waren

door de weeldezucht der stad, gevoelen haren val het meest. De afgod, die door de gansche wereld vereerd werd, aan wien men alles ten offer bracht, naar wiens belangen de godsdiensten van alle volken veranderd moesten worden, ligt vergruisd onder den voet des Almachtigen.

"De kooplieden van deze dingen, die door haar rijk werden, staan van verre uit vrees van hare pijniging, weenende en rouwklagende, zeggende, wee, wee, de groote stad, die gekleed was in fijn linnen, en purper, en scharlaken, en verguld met goud, en edelgesteente en paarl! Want in één uur werd zoo groote rijkdom verwoest," vss 15—17a.

Voor de kooplieden bestaat de grootheid der stad niet in de reinheid harer zeden, en het karakter harer inwoners, maar in hare uiterlijke pracht en weelde. Het hoogste goed voor den geldzuchtigen koopman is dat, waardoor hij op de meest voordeelige wijze voor zichzelven aan de pracht en weelde lust der wereld voldoening geven kan. Wij zien hier over het verliest van welke dingen deze handelaars treuren en weeklagen. Nu zijn er nog mannen in den koophandel, die andere dingen dan goud en purper en edelgesteenten als het hoogste goed beschouwen, maar in de anti-christelijke tijden zullen dezen te vergeefs gezocht worden.

Historische verklaarders van dit boek erkennen, dat vss 11 tot 16 niet op Rome toegepast kunnen worden, want zij was nooit een groote handelstad, en kan die ook nooit zijn. De beschrijving van den val van Babylon rust op die van den val van Tyrus in Ezech. 27.

"En elke stuurman, en ieder die ergens heen vaart, en scheepsvolk, en zoovelen als ter zee varen, stonden van verre, en riepen, ziende den rook van haren brand, zeggende, welke stad is gelijk aan de groote stad? En zij wierpen stof op hunne hoofden en riepen, weenende en weeklagende, zeggende: Wee, wee de groote stad, waarin rijk werden allen die schepen in de zee hadden van wege hare kostelijkheid! Want in één uur is zij woest geworden," vss 176—19.

De val der stad treft den handel en de industriën der wereld. Niet alleen landbewoners meaar alle klassen der zee-varenden betreuren hare verwoesting. Zij roepen uit, "welk onheil heeft ooit eene stad als deze getroffen!" Het werpen van stof was een welbekend zinnebeeld van hartstochtelijk treuren.

"Verheugt u over haar o hemel, en de heiligen, en de Apostelen en de Profeten; want God heeft uw oordeel op haar geoordeeld," vs 20.

Op aarde is er weeklage, in den hemel is er verheuging over de rechtvaardigheid en waarachtigheid van God. Gods volk heeft te allen tijde een oordeel uitgesproken over de wijsheid, de beginselen en de handelwijze van Babylon, welks geest hun op hunnen langen loop vergezelde. Zij hebben zich moeten getroosten, dat zij als een naargeestig, armzalig hoopje, dat alle wetenschap, vooruitgang en weldadig bedoelingen miskenden, veracht en bespot werden. Nu worden die pessimisten opgeroepen om zich te verheugen; want zij aanschouwen nu de bevesting van hunne voorspellingen van oordeel. God heeft hun aangekondigd oordeel uitgevoerd.

"En één sterk engel nam een steen gelijk een grooten molensteen en wierp (dien) in de zee, zeggende, aldus zal Babylon, de groote stad met geweld geworpen worden, en zal nimmermeer gevonden worden, (Jes. 25 : 12, 13 ; 51 : 64). En eene stem van harpspelers, en van zangers, en van fluitspelers, en van trompetblazers zal nimmermeer in u gehoord worden; en eenige kunstenaar van eenige kunst zal nimmermeer in u gevonden worden; en een geluid van een molen zal nimmermeer in u gehoord worden; en een licht van eene lamp zal nimmermeer in u gezien worden; en eene stem van een bruidegom en van een bruide zal nimmermeer in u gehoord worden; want uwe kooplieden waren de groote mannen der aarde; want door uwe tooverij zijn al de natiën misleid geworden. En in haar was gevonden bloed van profeten, en van heiligen, en van allen die op de aarde gedood zijn," vss 21-24.

De verwoesting van Babylon is totaal. Dartelheid en goddelooze vermaken, kunst, nijverheid, huiselijk leven en geluk hebben voor altoos een einde. De oorzaak van die ontzettende verwoesting is de *koophandel;* de kooplieden beheerschten de aarde. De lage geldzucht, waaraan alles dienstbaar gemaakt en opgeofferd werd; werd door de toovermacht van een godsdienst, die geen God, geen Christus en geen Bijbel meer kende, verheerlijkt en voor de volken aantrekkelijk gemaakt. Die beschaafde afgoderij is éene universeele godsdienst der wereld geworden. De koophandel is de beschaver der volken, de steun der wetenschap, de verbreider van kennis en de bevorderaar der schoone kunsten; in één woord, hij is de zaligmaker van allen, die geen ander hemel dan deze wereld kennen of verlangen. De zelfzucht, die in Babylon hare volmaakte ontwikkeling bereikt, is verantwoordelijk voor al het bloed, dat op de aarde vergoten is door oorlogen en vervolgingen.

't Is duidelijk, dat de beschrijving van den val van Babylon niet op Rome toegepast kan worden, zoo als vele uitleggers willen. Dat de geest van Babylon in hooge mate in Rome heerscht, kan men niet ontkennen. Doch tot nog toe is er niets in de wereld gebeurd, dat genoegzaam beantwoordt aan de beschrijving in dit hoofdstuk. De hier vermelde gebeurtenissen liggen derhalve nog in de toekomst.

Nimmer heeft iemand zijn huis aantrekkelijker gemaakt, zichzelf, zijne vrouw en kinderen gelukkiger, door zijn geld in de saloons te brengen.

Er zijn Christenen die altijd in de Kreupelsteeg wonen, en als iets dat vanzelf spreekt, juist daarom verwachten straks aan de straten van goud te wonen.

Al heeft een oud man ook nieuwe kleeren, hij blijft een oud man. En al heeft een mensch alleen Christelijke nieuwe kleeren, daarom blijft hij toch de oude, als hij niet zelf nieuw gemaakt is.

DEEL XVII, No. 4. STELLENBOSCH. APRIL, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa St., Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezondon en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

Aan onze lezers.

Eindelijk aangekomen en te verkrijgen te Stellenbosch, per den Heer W. H. DU TOIT, Administratie Bureau, Andringa St., Stellenbosch de reeds aangekondigde preekbundels, t.w. in den TWEEDEN druk mijn "Korte preeken" over 1 Samuel, zoo welwillend ontvangen: alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden." De prijs voor elk bundeltje zal zijn 2/6, of 3/- met postgeld inbegrepen.

KRONIEK.

KERK-VEREENIGING.

Tot hiertoe heb ik gezwegen over de Kerk-vereeniging om meer dan eene reden. Nu zeg ik, dat het mij leed doet te zien, hoevele gemeenten zich tegen die Vereeniging hebben uitgelaten. De Federale Raad heeft de Vereeniging goedgekeurd. Onze Synode heeft zulks ook gedaan. Volgens haar opdracht kwam de Vereenigings-wet voor het Parlement, en werd goedgekeurd. En nu is schijnbaar alles ijdel.

Wat mijzelven betreft, ik had van 't begin, en heb nu nog bezwaar tegen de kleurlijn, en zal dit dit hebben. Maar als getrouw lid der kerk onderwerp ik mij aan de bepalingen der Synode, erken ik Gods hand in het besluit genomen, en buig mij onder de wet door 't hoogste lichaam aangenomen. Jammer dat een *plebiscite* niet eerder werd gevorderd, zoodat men wist, waar men stond, voordat de wet werd opgetrokken en aan het Parlement voorgelegd. Ik oordeel niemand en waardeer de bezwaren van medebroeders. Toch komt 't mij voor, dat die niet onoverkomelijk zijn.

***

Het grootste bezwaar schijnt te zijn de *Synodus Contracta.* Maar dit moet komen, of de Vereeniging doorgaat, al dan niet. Elke Presbyteriaansche Kerk heeft ze. De Dortsche Synode van 1618 en 1619 bepaalde dat :—

ART. XXIX

"Vierderlei kerkelijke t' samenkomsten zullen onderhouden worden, de kerkenraad, de classicale vergaderingen, de particuliere Synodus en de Generale of Nationale"

ART. XLVII

"Alle jaars (ten ware dat den nood eenen korter tijd vereischte) zullen vier ofte vijf, ofte meer genabuurde classen te samen komen, tot welke *particuliere Synode* uit ieder Classe twee Dienaars en twee ouderlingen afgevaardigt zullen worden.

ART. L

De *Nationale Synode* sal ordinaarlijk alle drie jaren eens gehouden worden, ten ware dat er eenige dringende nood ware den tijd korter te nemen. Tot deze zullen twee Dienaren en Ouderlingen uyt elke particuliere Synodi afgesonden worden.

***

Uit bovenstaande blijkt duidelijk, dat de Dortsche Synode niet alleen een *Synodus contracta* erkende, maar ook hare samenstelling bepaalde.

***

De Vrije Kerk van Schotland heeft ook haar Provinciale Synoden, naast de General Assembly. Tot de Provinciale Synode behooren "*alle* predikanten binnen het territoriaal ressort, en al de ouderlingen die opdracht hadden zitting te nemen in de Classicale (Rings)-vergaderingen ;" terwijl de "General Assembly" bestaat uit een "gelijk aantal predikanten en ouderlingen, door elken erkenden Ring jaarlijks gekozen." Hier is men ruimer dan te Dort werd bepaald ; doch 't is niet te min duidelijk, dat niet *alle* predikanten zitting hebben hebben in het hoogste kerkelijke hof. Waarom zou niet iets dergelijks ten onzent kunnen geschieden ?

***

Een Synode, zooals thans samengesteld, wordt allengs meer kostbaar en onhandelbaar. Men moet haar verkleinen. Is men bevreesd, dat sommige predikanten dan nooit eene plaats in de Synode zullen hebben, men bedenke hoevele predikanten reeds uitgesloten zijn. Ds. Marchand en Ds. du Plessis zijn uitgesloten, hoewel zij in andere Presbyteriaansche kerkgenootschappen wel tot de Synoden zullen worden toegelaten. De Professoren van het Semminarie zijn geheel uitgesloten, hoewel men in andere Presbyteriaansche Kerkgenootschappen de Professoren welkom heet. Ds. A. C. Murray is mede uitgesloten, hoewel hij als zending secretaris de Kerk op vele punten zou kunnen voorlichten. Is het hoofd van het Zending-instituut te Wellington een dienstdoende predikant zijn tegenwoordigheid in de Synode zou zeker tot nut kunnen zijn ; doch ook voor hem geene plaats. De "organiseerende" secretaris door onze Zending Commissie pas aangesteld treedt dadelijk uit Synode en Ring, zoodra hij in zijn nieuwen werkkring treedt. Is het niet belachelijk, dat Synode of Ring zich alleen dan bedienen mag van de diensten eens professors, of van de broeders hierboven genoemd, wanneer zij tot ouderlingen worden gekozen door de eene of andere gemeente. En het vreemdste van alles is, dat een emeritus-predikant of een br. zendeling als zoodanig uit alles treedt, maar als ouderling weer kan intreden in de vergaderingen der kerk ? Dit een en ander zij genoeg om aan te duiden, dat wijzigingen in onze kerkbesturen noodzakelijk geworden zijn, en dat het niet gaat op staanden voet alles te veroordeelen, als niet-gereformeerd, omdat nu eenmaal de kerkelijke usantie ten onzent zekere praktijken heeft gebillijkt of zekere bepalingen heeft gewettigd.

***

Het Transvaalsche blad "De Week" onder redactie van H. Oost, en gekenmerkt als het "Officieel orgaan der Ko-operatieve Vereenigingen," wijdt het volgende artikel aan de Kerk-vereeniging, en maakt bezwaar tegen het zitten van kleurlingen in de Synode. Hieruit zal duidelijk worden, dat onze wetgeving op dit punt toch niet de gewenschte uitwerking heeft gehad, en dat een weekblad, aan den landbouw in de Transvaal gewijd, de kwestie als een van nationaal belang beschouwt, ten einde de Kerk-vereeniging tegen te werken. Het artikel spreekt voor zichzelf. Het zitten van zelfs een gekleurden ouderling in de Synode wordt beschouwd als een zaak die HET VOLK DIEP TREFT. [Wij onderstreepen.] Vinden onze lezers deze voorstelling der zaak niet allertreurigst ?

Kleurling en Kerkvereniging.

Er zijn in dit nummer twee brieven die ons aller aandacht zeer zeker alleszins waardig zijn, n.l. die van de heer Coetzee en Verkijker, die schrijven over de Kerkvereniging.

Hoewel geen kerkblad, voelen wij dat deze zaak niet alleen de biezondere kerk raakt, maar ons volk aangaat, ja ons volk diep treft.

Vooral één punt haalt de heer Coetzee aan waarop wij de aandacht willen vestigen. Hij zegt : "Verder mijne heeren, is 't u zeker bekend, dat er in de Kaapse kerk enige *gekleurde gemeenten* (zeg TWEE) zijn, die evenals alle andere het recht hebben afgevaardigden te zenden naar de Synode aldaar, en ik zie geen artikel in de wet, dat hen zou kunnen verhinderen hun afgevaardigden te zenden, wanneer de Algemeene Vergadering zeg b.v. te Pretoria zit.

Is deze redenering van de heer Coetzee juist ? Ja, zij is juist. Niemand kan de *gekleurde ouderling* verhinderen zitting te nemen in de Algemeene Vergadering De Kerkeraden der verenigde Kerk in Vrijstaat en Transvaal moeten dit goed verstaan. "Kleurling ouderlingen van de betrokken gemeenten hebben recht tot zitting in de Verenigde Synode van de vier provincies."

Is dit geen bezwaar ? Zal deze zaak, vooral waar tans de gemoederen reeds door de spoorweg-gebeurtenissen beroerd zijn, onder onze mensen niet een grote opschudding verwekken, als zij vóór Kerkvereniging stemmen zonder dit te weten

Stemt men voor Kerkvereniging, dit wetende—goed, dan gaat men met open ogen er in ; gaat men echter voor deze zaak stemmen zonder dit te weten dan zal dit de genoemde kerk enorm veel kwaad doen ! en de verbittering tussen blank en bruin nog veel scherper maken.

Het is in het belang van onze natie en van ons land en van de oplossing der kleurling kwestie, dat blank en bruin gescheiden blijven en derechten van elk gehandhaafd worden.

Wij halen deze zaak niet aan om de Kerkvereniging te doen schipbreuk lijden ! Maar alleen dat ons volk en onze mensen weten waar het op staat. De voordelen worden in verschillende bladen de

mensen voorgehouden! Ook de Vader des Vaderlands President Steyn schrijft over deze zaak. Maar wij twijfelen of onze hooggeachte President weet van deze kleurlingkwestie.

Nog eens: denkt ernstig over deze zaak, kerkeraadsleden en anderen die daarin betrokken zijn en handelt dan volgens uw geweten.

***

Gansch anders denkt over de zaak der Kerkvereeniging onze jongste tijdgenoot, dien wij van harte welkom heeten: "Het Maandblad der Ned. Herv. of Geref. gemeente Fordsburg." Over de vereeniging wordt op de volgende wijze gesproken:

"Tot de Hereeniging der 4 Holl. Kerken in Zuid Afrika moet dit jaar besloten worden. Wij zeggen hereeniging, omdat, zooals de Commissie, door den Federalen Raad aangesteld, aantoont, die kerken gedurende 210 jaren één waren. 't Is slechts 49 jaren nu dat, op een uitspraak van het gerechtshof dat de tegenwoordigheid in de Synode van Predikanten en ouderlingen uit den Vrijstaat, Transvaal en Natal in strijd was met de wet, men met een diep bewogen hart uiteen gaan moest. Opmerkelijk is het dat nu het hoogste wetgevende lichaam in het land de weg tot deze hereeniging heeft geopend. Ons Parlement heeft den weg geopend door een acte voorleden jaar gepasseerd.

***

Dat onze Kerk wanneer vereenigd meer zeggingsmacht hebben zal, als zij geroepen wordt op te treden tegen eenige beweging die aandruischt tegen de zede, taal of Godsdienst van het volk is licht te begrijpen. Dat zij als één veel beter 't Koninkrijk Gods zal kunnen uitbreiden onder de duizenden heidenen, die onder Gods voorzienigheid voor hare rekening in Afrika zijn, lijdt geen twijfel.

***

De gevaren die ons dreigen, zoo wij uit elkander blijven, dienen ernstig onder de oogen gezien te worden. Wat verdeeldheid aanrichten kan, weet de Transvaal zeer goed. Waartoe achterdocht leiden kan eveneens. Dat de deur voor die vijanden dienen gesloten te worden is gebiedend noodzakelijk. Dat er moeilijkheden zijn op den weg van hereeniging heeft een ieder geweten, die tot dezen stap heeft besloten: maar moeilijkheden komen op onzen weg om weggeruimd te worden. Springt deze poging af, dan moeten wij in onzen leeftijd er niet weer aan denken een andere aan te wenden. Veel gebed om de leiding des Geestes in deze is onmisbaar."

De Zondagskwestie

Dat het Parlement zich met deze brandende kwestie bezig houdt is goed. Maar dat men toch konsekwent zij. Ds. Steytler wordt aangevallen in de "Cape Times," omdat hij met anderen ijvert voor den stillen, Godgewijden rustdag. Mag ik de volgende aanhaling uit het engelsch humoristisch blad, Punch, ter lezing aanbevelen.—

Arthur (12 jaar). Papa, mag ik u spreken over Zondag?

Papa (48 jaar). Zondag? zeker. Doch we kunnen onze schikkingen niet veranderen.

A. Welke schikkingen?

Papa. Wel B. en ik gaan uit om "golf" te spelen en gij moet mijn stokken dragen: dan komen we naar huis om te eten—uwe moeder heeft eenige vrienden gevraagd—is het mooi weer dan gaan wij per motor ergens heen; daarna komen we theedrinken. Dan komt het diner. Dan gaan zij allemaal terug met den trein. Dit kan ik niet veranderen.

A. Neen, papa, dit bedoel ik ook niet. Ik wil niet met u over aanstaanden Zondag spreken. Ik wil weten, of wij zulke dingen moeten doen op Zondag?

Papa. O! iemand heeft Sabbattarische ideëen bij u ingescherpt. Je zult me weldra zeggen: ik mag niet fluiten op Zondag.

A. Neen, papa, daaraan denk ik niet. Als gij wilt fluiten op Zondag dan zal ik wel willen hooren. Maar papa.

Papa. Ja, wat is het dan? wees toch kort.

A. Ja, papa, wat beteekent Sabbattarisch?

Papa. Wel, ah,—um—'t is niet zoo gemakkelijk dit duidelijk te maken.

A. Maar, papa, u heeft dit woord zoo pas gebruikt. Wat bedoelt u? U zei, men heeft Sabbattarische denkbeelden mij ingeprent.

Papa. Nu wel, wanneer menschen buitensporige indeëen hebben omtrent Zondag en denken, dat men niets op Zondag mag doen, dan noemen wij ze Sabbattariers.

A. Dan zijn onze predikant, Mr. Harding en onze huis-knecht Sabbattariers. Ik heb onzen leeraar daarover hooren preeken. Hij zei dat de hedendaagsche gewoonte om "golf" te spelen op den Zondag en in motors over het land te jagen de goede oude gewoonte om den rustdag te onderhouden heeft vernietigd. En John zei verleden Maandag, dat hij Zondags zooveel te doen had met allerlei werk dat hij geen minuut voor zichzelven had. Dit doodt hem langzamerhand.

Papa. Gij moet niet luisteren naar John. 't Past hem niet met jou te spreken.

A. Neen, papa, misschien niet. Doch hij zei nog meer, dat hij als een negerslaaf wordt behandeld en als een stuk vee wordt beschouwd en moet hij dan ook niet iets van zijn Zondag hebben voor zichzelven, zooals andere menschen? Ik vrees, hij is een Sabbattarier, papa.

Papa. Wel, wel, wij zullen nu niet over John gaan spreken.

A. Neen, papa. Maar als gij niet houdt van Sabbattariers, dan wil ik toch niet een Sabbattarier zijn.

Papa. Dat 's recht, mijn jongen.

A. Maar dan denkt u zeker, dat wij allen moeten werken op Zondag, en doen wat wij willen en ook anderen laten werken.

Papa. Dit heb ik nooit gezegd.

A. Maar, papa, Sabbattariers zijn de menschen die zeggen, dat wij zulke dingen niet moeten doen, en als gij nu niet van Sabbattariers houdt, dan moet gij doen, wat zij niet willen.

Papa. Redeneer niet met mij mijn jongen. 't Is niet eerbiedig. En voorts, ik heb nooit aan zulke dingen gedacht.

A. Maar, papa, u heeft dit toch gezegd : moeten wij dan op Zondags werken ?

Papa. Neen, gij weet, het wordt ons geleerd, dat wij zulks niet *moeten* doen. Maar " golf "—spelen is geen werk. 't Is een spel.

A. Maar de stokken dragen achter u aan, papa, is geen spel voor mij. Mag ik dan die " golf "-stokken dragen ?

Papa. Wel, je zult het moeten doen, of je wilt of niet.

A. Ja, papa, natuurlijk; doch ik vrees toch, 't is verkeerd van mij. En dan, daar is John, en de keukenmeid en de andere bedienden. En dan, papa, daar is de spoorweg, en de motor-bediende, en al die anderen meer. En gij weet toch, gij gaat niet naar de kerk, papa.

Papa. Wat bedoel jij, jou......

A. Het spijt mij papa, als ik u beleedigd heb. Ik heb het niet zoo bedoeld. Doch Mr. Harding heeft gezegd, dat als de menschen toch maar de kerk bezoeken, dan zou het anders zijn.......

Papa. Ja, maar je moeder gaat, en Mabel.

A. Ja, papa ; dat 's precies wat Mr. Harding zegt. Hij zei, de mannen meenen hun plicht te doen, als zij de vrouw, en de kinderen uit het huisgezin naar de kerk zenden ; maar hij zei ook, dit is geheel en al verkeerd. Zij moesten zelven gaan.

Papa. Kijk nu hier. Ik wil je eens voor goed zeggen, werp mij niet de gezegden van Mr. Harding naar het hoofd om mij te ergeren. Ik ben in staat voor mijzelven te oordeelen over zulke zaken.

A. Ja,, papa, daar ben ik zeker van. En als gij niet houdt van wat Mr. Harding zegt in zijn preeken.....

Papa. Leg mij geen woorden in de mond.

A. Neen, papa, ; maar u zei ik werp u stukken van Mr. Harding's preeken naar het hoofd, net om u te tergen ; dus houdt u niet van Mr. Harding zijn preeken. En als u niet van preeken houdt, dan kan ik verstaan, dat u niet naar de kerk gaat.

Papa. Wie heeft gezegd, je moogt niet naar de kerk gaan ?

A. Wel, papa, u neemt mij mee om op Zondagmorgen uw " golf " stokken te dragen, dan kan ik toch niet naar de kerk gaan. En daar is John—hij kan niet naar de kerk : en de anderen dienstboden ook niet. Maar, hoe het zij, 't is toch prettig, dat we niet Sabbattariers zijn. Dat zou toch akelig zijn, niet waar ?

Papa. Scheer heen, en plak maar zegels in je album.

A. O, daar is nog tijd genoeg voor.

Papa. 't Is nu de beste tijd. Ga nu maar heen.

A. Maar kan ik dit toch niet op Zondag doen ?

Papa. Neen je gaat het nu doen. Ik heb je vijftig maal gezegd, om geen zegels in je album te plakken op den Zondag.

*
* *

Tot zoover " Punch." Vindt ge zijn redeneering niet goed ? Is er niet een farizeisme bij vele Sabbat-brekers, die voor zichzelf den dag vrij houden, anderen laten werken, en de familie naar de kerk zenden ?

DE AARTSBISSCHOP VAN CANTERBURY OVER ROOMSCHE SCHOLEN.

De Aartsbisschop van Canterbury heeft zich onlangs—volgens de *Christian*—uitgelaten over het bezoeken van Roomsche scholen door kinderen van Protestanten. Hij zegt :

" Het streven der zusters (nonnen) van haar eigen standpunt, is niet alleen verstaanbaar, maar ook bewonderingswaardig. Haar doel is de meisjes te vormen tot " goede katholieken." Doch wat niet verstaanbaar, niet bewonderingswaardig is, is het gebrek aan wijsheid, om geen sterker woord te gebruiken, bij den engelschen ouder, die—'t zij uit onverschilligheid, 't zij uit vertrouwen in het woord gegeven, en zeker ook gehouden, dat de dochters in de school geen direkt godsdienst-onderwijs zullen ontvangen—de dochters op zoo jeugdigen en voor indrukken zoo vatbaren leeftijd plaatst in eene omgeving, waar binnen weinige jaren de vrucht zich zal openbaren die kan worden verwacht, t.w. uit den invloed onwillekeurig uitgeoefend door haar medeleerlingen en door onderwijzeressen."

*
* *

De Aartsbisschop heeft hier 't rechte woord gesproken. 't Is niet het positief meedeelen van godsdienstige beschouwingen : 't is de heele atmosfeer van zulk een roomsche-school : 't zijn de gesprekken met roomsche medeleerlingen : de invloed der nonnen: het gedurig zien van het Maria-beeld : 't gedurig hooren van roomsche liederen : de gedurige aanraking van wat hij een roomsche zooveel beteekent. Een kind bootst allen na, onwillekeurig—de stem zijner ouders, de gewoonten van 't ouderlijk huis, de godsdienstige praktijken die onder 't ouderlijk dak heerschen. Men zendt een jongeling of jongedochter naar een Roomsche inrichting—alles is daar nieuw, vreemd, aantrekkelijk, ongewoon. Is 't

wonder dat 't kind terug komt naar huis met voorliefde voor wat 't gezien, gehoord, vernomen, ondervonden heeft? Wij vertrouwen, dat men ook in ons land dit zal gevoelen, waar Roomsche scholen toenemen, en Protestantsche ouders die scholen vullen.

Dr. Bronsveld heeft het volgende omtrent Prof. Hofmeyr te zeggen :—

"*Het leven van Prof. N. J. Hofmeyr*, door J. D. Kestell. Kaapstad. Holl.-Afrik. Uitgeversmaatschappij, Jacques Dusseau & Co.

De Heer Hofmeyr, hoogleeraar te Stellenbosch, behoorde tot de vrienden van deze "Stemmen," welke hij meermalen met een bijdrage van zijn hand vereerde. Nooit vergeten wij den indruk, dien wij ontvingen van zijn bezoek en persoon, toen hij in 1884 te Utrecht vertoefde, de stad, waar hij had gestudeerd, en waaraan vele herinneringen hem verbonden. Wij hoorden hem toen in de Domkerk preeken, en hoorden hem aan studenten een college geven. Zelden of nooit heb ik Prof. Doedes, die hem zijn katheder voor dat uur had afgestaan, zoo geroerd gezien. 't Was een gewijd, een hartverheffend oogenblik. De beschrijving van dat "Tweede bezoek aan Europa," welke de Heer Kestell ons geeft, is zéér merkwaardig.

Geheel zijn werk is belangrijk; natuurlijk het allereest en allermeest voor de Zuid-Afrikaners. Het is voor allen, die in 't godsdienstig leven en de geschiedenis van de Kaap-Kolonie belangstellen een welkome gave. Maar vooral bevelen wij dit boek aan, omdat het ons het beeld teekent van zulk een begaafd man, en echt Christen, van wien getuigd wordt: "Overal waar hij gekomen was, had hij hun steeds gebracht den zonneschijn van Gods liefde." Ik hoop dat velen dit schoone boek over een treffelijk man zullen lezen".

A. W. B.

Wij hopen weldra op te nemen in onze kolommen eene volledige behandeling van het "Leven van Prof. Hofmeyr" door Ds. Kestell. Uit bovenstaande kan men reeds zien, wat men van hem dacht in Europa.

Uit het dagboek van Langlaagte.

Mej. X. kwam hopeloos hier aan verzoekende om opname van twee kinderen, en maakte geen geheim er van dat zij gedurende den oorlog met een khaki leefde, van hem een kind had. Zij verdedigde haar gedrag door te beweren dat zij daartoe genoodzaakt werd wegens gebrek. Zij vertelde dat zij vier jaren lang bij Ds. N. N. had gewoond, uit zijn huis lidmaat was geworden en huwde. Ik schreef aan dien leeraar omtrent haar en spoedig antwoordde hij dat alles waar was en wij toch doen moesten wat wij konden. Haar twee kinderen (zoontje en dochtertje) zijn nu hier. Haar man sneuvelde niet in den oorlog; doch zij bevindt zich nog in de goddelooze Johannesburg en wordt gezien met een of ander twijfelachtig persoon (man).

***

Mej. X. dochter van wijlen Mnr. N. N., oud-ouderling onzer Kerk en in leven 25 jaar volksraadslid van O.V.S., heeft twee schone welgeschapene dochters in het Weeshuis. Zij woont in een betreurenswaardige zeer twijfelachtige achterplaats van Johannesburg, alwaar net vrouwen wonen. Daar gaat zij onder den naam van Mej. X. en maakt er geen geheim van dat zij met X. gemeenschap houdt want, om haar eigen woorden te gebruiken, "die man zal mos nie ver mij verniet onderhou." Hier bij het Weeshuis heet zij A. daar in die achterplaats B., en ik vrees de kinderen weten dit. Zij werd aangenomen als lidmaat door wijlen Ds. N. N., en erkent onder tranen dat zij betere dagen naar ziel en lichaam gekend heeft, was zeer begeerig dat ik naar Ds. X. zou schrijven of er gelegenheid bestond voor haar om daarheen terug te keeren en zich te bekeeren. Ds. X. antwoord was teleurstellend. Hij en de familie (oude schoonmoeder) wilden haar niet terug hebben, uit vrees dat zij haar kwaad praktijk aldaar zou voortzetten.

***

Mej. K., een schijnbaar welopgevoede dochter uit ons volk, kwam (zooals allen—radeloos, moedeloos, reddeloos) hier met een eenig dochtertje. Het kind werd opgenomen; later bleek het dat zij weder een kind had in onecht hier te Johannesburg geboren. Op het oogenblik is zij "waitress" met zes andere blanke dames (?) in een logies huis op een der mijnen met 107 blanke mijnwerkers als kostgangers. Toen ik haar vroeg of haar oude moeder—een fatsoenlijke en welbekende oude vrouw te X.—wist van haar baby in Johannesburg geboren zeide zij: "Neen! en indien ma dit wist dan kost dit zeker haar dood, want ik zend haar geregeld geld tot onderhoud en zij schrijft maar altijd ik moet komen kuieren." Ik gaf haar een boekje om te lezen. Zij bracht dit later terug en onder tranen sprak zij de hoop uit om zich nog een dag "te veranderen."

***

M. M. is een nicht van een onzer predikanten en een Int. B. A. (meen ik), althans zeer welopgevoed en voor den oorlog muziekonderwijzeres aan een meisjesschool. Zij voert een engelsche correspondentie in de prachtigste taal. Zij werd "nurse;" verpleegde een gehuwden man en toen hij herstelde verliet hij zijn vrouw en leefde met haar. Hij is volslagen dronkaard en mishandelt haar gruwelijk. Zij heeft reeds drie kinderen van hem en schrijft nu in de laatste weken smeekbrieven aan ons om zich harer te ontfermen. Zij is zeer diep gevallen en gevoelloos en zonder het minste zelfrespect. Het was met haar medeweten dat de man zijn vrouw verliet. Ds. K. weet nog niet wat te doen omtrent haar drie kinderen. Anderen die haar

reeds vroeger te hulp kwamen heeft zij schandelijk bedroogen, door gedane beloften te breken en naar den manterug te keeren.

***

Een zeker Mej. X., die vroeger met een collecte-lijst van Ds. N. N. geld had ingezameld voor een geschenk van diens gemeente aan het Weeskuis maakte later zelf een lijst, teekende den naam van den predikant en aldus onder valsche voorwensels verzamelde zij van tijd tot tijd een totaal bedrag van £36. Zij werd gevangen en schuldig bevonden en tot zes maanden tronkstraf veroordeeld. Juist toen had zij een zuigeling van omtrent 14 dagen oud en drie of vier andere kinderen thuis bij een ouden vader of moeder. Eenige maanden tevoren gebeurde precies hetzelfde met een schijnbaar welopgevoede Afrikaansche dochter. Zij kwam hierheen van X. alwaar hare ouders—men zegt zeer respectabele menschen—nog woonachtg zijn.

***

Wij hebben hier 2 kinderen—de vader zit te Pretoria in de gevangenis (wegens herhaaldelijke overtreding van de drankwet gevonnisd tot 4 jaren harden arbeid). Hun grootvader is ouderling van de Hervormde Kerk.

***

Wij hebben hier een dochter van?? Drie jaren geleden werd zij schuldig bevonden en met tronkstraf gevonnisd, omdat zij te Pretoria een immoreel huis er op na hield.

***

C. R. en V.S. Eerstgenoemde werd onder de Hottentotten in D. W. Afrika door de Duitsche politie gevonden en door den Duitschen Consul hierheen gezonden. Laatstgen. werd onder Kaffers gevonden. Zij weet van dag zelf niet wat haar rechte naam is en waar haar familie te vinden is.

***

In het Emmasdale Verbeterhuis (dist. Heidelberg T. vaal) zitten er reeds 75 blanke jongens. de groote meerderheid Afrikaanders, allen wegens een of ander overtreding voor een korteren of langeren tijd gevonnisd. Van de laatste 15 (vijftien) die toegelaten werden waren 12 (twaalf) Afrikaanders en drie niet.

De Bethlehems Kirche in Berlijn.

———:o:———

Eene Voorlezing door Prof. Muller ten behoeve van de Fondsen der "Studenten Zending Vereeniging."

Toen ik in het vorige jaar eene week in Berlijn vertoefde, kwam mij in herinnering eene levensbeschrijving van een godzaligen leeraar der *Bethlehems Kirche*, die mij door een ouden duitschen Christen, wiens ouders tot die Kerk behoorde, bijna 40 jaren geleden ter lezing werd gegeven, en die op mij een diepen indruk liet. Ik besloot die kerk op te zoeken. Na de kaart der stad geraadpleegd te hebben, gingen mijne echtgenoote en ik op den Zaterdagavond op den zoek uit. Niemand, dien wij langs den weg vroegen, wist ons te zeggen waar het gebouw gelegen was; zelfs toen wij na veel zoekens tegenover het gebouw stonden. konden de voorbijgangers, die wij raadpleegden ons niet verzekeren, dat wij de Bethlehems kirche gevonden hadden; één van hen meende, dat die de kerk der Moraviers was. De gedachte kwam bij mij op, of het tegenwoordig geslacht wel zoo geheel onkundig kon zijn aangaande een gebouw, dat een eeuw geleden het centrum van zooveel geestelijk leven en Christelijken arbeid was. Ik twijfelde eenigszins, of ik wel het voorwerp van mijn zoeken gevonden had. Evenwel besloot ik den volgenden dag daar ter kerk te gaan.

Het was een kille, regenachtige morgen, toen ik mijn weg daarheen vervolgde; en toen ik het gebouw na ongeveer 20 minuten loopens bereikte, was de dienst reeds begonnen. De opkomst bestond uit nog geen honderd mannen en vrouwen oogenschijnlijk uit den midden en arbeidstand. Het gebouw heeft een eigenaardigen vorm van buiten zoowel als van binnen. Het is een ronde gebouw zeer hoog en van boven door een grooten hoogen koepel bedekt, waarop een kleine toren rust. Aan twee zijden zijn er van buiten twee kleine gebouwen in een anderen bouwstijl tegen de ronde muren aangebracht, die voor consistorie kamer en andere einden dienden. Van binnen wordt de hooge koepel en toren gesteund door uitstaande zuilen, tusschen welke twee rijen van galerijen aangebracht zijn. De preekstoel is gevolgelijk zeer hoog, anders kon de leeraar niet door allen op de galerijen gezien worden. De kerk was koud, de dienst koud, sommige toehoorders waren slaperig, en de leeraar—een man van ongeveer 35 of 40 jaren—sprak een rechtzinnige en goedgestelde preek zonder ernst en zalving uit. De dienst oefende op mij een neerdrukkenden invloed uit.

Toen ik twee maanden tevoren in London op een dergelijken Zondagmorgen in den "City Temple" naar R. J. Campbell zat te luisteren, vervulde weemoed mijne ziel. Hoe dikwijls zat ik daar bij vorige bezoeken, onder de prediking van Joseph Parker, den origineelen denker, den krachtigen verdediger van den Bijbel en de rechtzinnige leer der zaligheid. Toen moest ik buiten wachten, totdat al de eigenaars van zitplaatsen gezeten waren, en moest mij dan gelukkig achten met eene plaats op de galerij, of daaronder, waar het zoo duister is, dat er altoos lichten branden moeten, om de toehoorders in staat te stellen de gezangen te vinden en te lezen. Toen was het dezelfde tijd des jaars als nu. En nu behoefden mijne vrouw en ik niet aan de deur te wachten, maar werden dadelijk naar de voorgestoelten geleid. De kerk was voor ongeveer ⅔ gevuld, en, daar men aan zeer velen plaatsen moest aanwijzen, besloot ik daaruit, dat zij vreemdelingen waren. De gedachten vermenigvuldigden zich onwillekeurig bij mij, toen ik naar de preek luisterde,

Dertig jaren geleden stond Parker daar in de kracht van zijn leven, zijne preeken troffen mij, want zij waren rijk aan gedachten, doch zijne houding op den kansel viel mij tegen—er was te veel van Joseph Parker op dien kansel. Vijftien jaren later toen zijn haar begon te grijzen, beviel hij mij beter, en drie jaren later was de grijsaard nauwelijks in den prediker van vroeger te herkennen, en ik hoorde hem gaarne. De man, die geen beter zwaard kende om mede te strijden dan de Bijbel, is vervangen door een ander, die dat zwaard met minachting van zich werpt, als ongeschikt voor den tegenwoordigen tijd. Van denzelfden kansel hoorde ik nu, dat alle menschen, ook de diepstgezonkenen en misdadigen nu met tranen zaaien onder het leed en lijden, dat zij zich op den hals halen, doch eenmaal zeker met gejuich zullen maaien, omdat zij hier hun oefeningstijd door lijden en straf hebben, die bij den dood eindigen zal. Was het mogelijk, dat dezelfde gemeente, die minder dan 10 jaren geleden aan de lippen van Parker hing, nu naar zulke prediking luisteren kon. Waar is de vrucht van Parker's arbeid? Niet in zijne kerk, hoewel zeker elders te vinden.

Hetzelfde weemoedig gevoel vervulde mijn hart dien Zondagmorgen in de Bethlemskirche. Ik dacht aan de dagen toen hongerige scharen naar dit gebouw vloeiden om hier uit het woord Gods gevoed te worden. Ik trachtte mij dien godzaligen leeraar op den kansel, en een aandachtig gehoor, dat de ledige galerijen vulden, voor den geest te roepen—een gehoor dat in de diepten des gemoeds geroerd werd door zijne duidelijke ernstige prediking en zijne gebeden, die een kinderlijk en levend verkeer met God verrieden. En nu hoe geheel anders. Na den dienst vernam ik van den leeraar, dat deze de Bethlehemkirche van vader Jänicke was. Ik vroeg hem of hij mij een levens beschrijving van dezen man konde bezorgen. Hij had die niet, maar beloofde bij zijne gemeenteleden te vernemen, of er ergens nog een exemplaar te vinden was. Ik zelf vernam bij de boekhandelaars, doch niemand wist van zulk een persoon. In de volgende week kreeg ik een briefkaart van den leeraar, dat al zijne pogingen mislukt waren, maar dat ik aan den boekwinkel der Christelijke Jongelings Vereeniging vernemen kon, of men daar niet iets over Jänicke bezat. Het gelukte mij een korte levensschets in den vorm van een traktaatje daar te bekomen. Met behulp daarvan en uit wat ik mij herinner uit de levensbeschrijving, die ik 40 jaren geleden gelezen heb, wil ik u het een en ander omtrent dezen godsman mededeelen.

Bethlehemskirche behoorde in de dagen van Jänicke tot de Boheemsch-Luthersche en Boheemsch-Gereformeerde gemeenten in Berlijn. De geschiedenis van haar ontstaan is kortelijks de volgende. Bohemen was eens een overwegend evangelisch land; de inwoners, die als *Czechen* bekend zijn, hadden het evangelie van den mond van Johannes Huss gehoord, maar stonden in de 17de eeuw onder de heerschappij van den katholieken vorst Ferdinand II, die de geloovigen door de uitgezochtste, maar dikwijls vergeefsche martelingen, tot den afval zocht te brengen. Onder aansporing der Jezuiten werden op verradelijke wijze, den 21 sten Juli 1621, 27 voorname geloovigen, grootelijks uit den adelstand, naar Praag gelokt, aldaar gevangen, gemarteld en eindelijk omgebracht. Vele dergelijke gevallen konden genoemd worden. Het gevolg daarvan was, dat velen het land verlieten, want Ferdinand was besloten liever over eene woestijn te regeren, dan over een land waarin ketters woonden. Velen gingen uiterlijk tot de Roomsche Kerk over, maar hingen in 't verborgene het geloof der vaderen aan, en stichtten zich met hunne Bijbels, hunne gebeden en gezangboeken. Doch wee hunner als de Jezuiten hen op 't spoor kwamen.

Een groot aantal der uitgewekenen vonden eene woonplaats op het eigendom van Graaf Zinzendorf en werd de "Broedergemeente" van *Herrnhut*. In 1732 verzocht een Boheemsche deputatie, met haren leeraar Liberda, den koning van Pruisen, Frederik Wilhelm I, om in Berlijn opgenomen te worden. Hij schonk ze eenige bouwplekken aan de Wilhelmstrasse, ondersteunde ze met geld en liet hen eene kerk bouwen, die in 1737 feestelijk ingewijd werd. Dit gebouw werd toen genoemd *Bethlehemskirsche* ter gedachtenis aan de *Bethlehemskapel* in Praag, waarin Huss zoo krachtig het evangelie predikte.

Onder de Bohemers, die zich alhier vestigden, was een zeker Paul Jenjk, met vrouw en 5 zonen. Johan Jenjk (of Jänicke, zooals de familienaam in Berlijn veranderd werd), werd den 6den Juli, 1748 aldaar geboren. Hij groeide op in een vrome omgeving. Zijne moeder zeide menigmaal, "toen wij in Bohemen in holen en spelonken de Heilige Schrift lazen, heb ik den Heere Jezus vele malen beloofd met een kruik waters en droog brood tevreden te zullen zijn, als ik slechts het H. Avondmaal naar 's Heeren instelling genieten mag. En nu hebben wij huis, kerk en school. Hoe zullen wij de weldaden des Heeren kunnen vergeten?" Johan werd gezonden naar de reaalschool van den predikant Hecker van de *Dreifaltigkeitskirche*, doch daar zijne ouders op den duur het schoolgeld aan deze echt Christelijke inrichting niet konden opbrengen, moest de jongen, trots zijne uitstekende gaven, haar verlaten en te huis het ambacht van zijn vader, die een wever was, leeren.

Toen hij 19 jaren oud was ging hij naar *Münsterberg* in Schlesien om zijne verwante geloofsgenooten aldaar te bezoeken. Daar was het, dat hij op een Zondagavond in den zomer van 1767 zich met anderen verzamelde tot de godsdienstoefening in het bedehuis der Boheemsche gemeente in die stad. De prediker was *Pokorny* (De nederige), die door boete en geloof den weg des heils leerde kennen. In het midden van de preek zeide hij ongeveer: "Is er hier onder mijn gehoor iemand, die meent, dat hij geen zondaar is, die bedenke dat het reeds zonde genoeg is, als hij zijn Heiland niet van zijn jeugd af boven alles bemind heeft." Deze woorden troffen Johan diep in 't geweten. Hij had wel kennis van den weg der zaligheid, en wist dat hij een zondaar was, doch zijn Christendom was nog slechts een zaak des verstands; hij kende de zonde nog niet als iets verdoemelijks, verlangde

derhalve niet naar den Zaligmaker, en had Hem dus ook niet van harte lief. Hij werd onrustig en zocht de eenzaamheid, want zijn geweten was wakker gemaakt en de H. Geest toonde hem de diepte van zijn bederf. Hij begaf zich naar het uitgestrekte woud buiten Münsterberg, viel op de knieën en schreide voor de eerste maal in zijn leven als uit de diepte tot God, beleed zijne zonde, en bad om vergiffenis door Jezus Christus. Toen hij opstond was hij een ander mensch, en keerde met een hart vol vrede naar huis. Hij kon echter zijn geluk niet verbergen, maar ging den trouwen dienaar Gods, die hem den weg des levens had aangewezen, zijne ervaring bekend maken. Hoe deze zich verheugd zal hebben, weet ieder, die een zondaar geholpen heeft de zaligheid deelachtig te worden. Hier was het begin van een geestelijk leven, waarin de Heere zich wonderbaar betuigde, en waardoor er in de hoofdstad van Pruisen en ver daarbuiten veel zegen gewrocht werd.

Pokorny besloot de geestesgaven van dezen jongeling aan den dienst des Heeren te wijden. In de vrije uren, die zijn ambacht hem liet, ontving hij onderricht van Pokorny, o.a. in de Latijnsche taal. In het volgend jaar kon Jänicke het onderwijzersexamen in Breslau doorstaan, en werd onderwijzer van de kinderen der Munsterbergsche gemeente. Lang vervulde hij niet deze betrekking want de gemeente was te klein om beide leeraar en onderwijzer te onderhouden. Hij ging terug naar Berlijn en zette zich andermaal op den weverstoel. In zijn hart echter brandde de begeerte om verder in de wetenschap in te dringen, en de Theologie te bestudeeren. De Boheemsche leeraar van Berlijn gaf hem onderwijs in de latijnsche en grieksche talen. Te vergeefs deed hij aanzoek bij de gemeente om hulp—eene gemeente die hij later zoo uitstekend heeft gediend. In dit opzicht was zijne ervaring dezelfde als van menigen leeraar onzer kerk, die te vergeefs bij de gemeente om hulp aanklopte, en zich in de bediening geworsteld heeft, en van menigen jongeling, die de worsteling nog voortzet. Eerst toen hij 26 jaren oud was werd hij door den Oberpräsident, Baron von Hohenthal van Dresden, geholpen de Universiteit van Leipzig te bezoeken en aldaar drie jaren te studeeren. Later zal het blijken, dat deze Baron geene betere belegging van zijn geld kon gedaan hebben.

Toen zijne studien voltooid waren, knoopte hij dadelijk betrekking aan met de broedergemeente. De gelcofsleer van bisschop Spangenberg was pas verschenen, maakte een diepen indruk op hem, en trok hem naar den schrijver te Barby in Saksen. Hij sloot zich aan bij de gemeente, was een tijd lang als leeraar aldaar werkzaam, en bleef levenslang met zijne broeders naar het vleesch in geloof en liefde verbonden. In 1779 kreeg hij het beroep als tweeden leeraar aan de Bethlehemskirche en predikant van Rixdorf. Hij was nu 31 jaren oud en bleef er levenslang, eerst samen met den predikant Servus, en sedert 1792 als eenige leeraar van de Boheemsch-luthersche gemeente.

In dezen tijd regeerde Frederik de Groote nog. Zijne regeering, hoe roemrijk ook voor de uitbreiding van zijn rijk, en de tijdelijke welvaart van zijn volk, had, niet zonder zijn toedoen, eene algeheele verandering in het zieleleven van zijn volk gebracht. Schrander van aard, een beminnaar der fransche letterkunde en beschaving, had hij reeds vroeg een afkeer gekregen van de hofhouding zijns vaders, en werd, door de gestrenge en verkeerde godsdienstige opvoeding, waaraan zijn vader hem onderwierp, een volslagen ongeloovige. Toen hij op den troon kwam werden fransche ongeloovigen aan zijn hof ontvangen, en als zijn beste vrienden onthaald. In het paleis van Sans Souci is er nu nog een kamer, die genoemd wordt de Voltairekamer. Te laat had hij ingezien, hoe schandelijk zijn voorbeeld op zijn volk gewerkt had. In zijn slaapvertrek in 't genoemde paleis ziet men hem voor het venster op een hoogen stoel zitten—natuurlijk uit marmer gehouwen—met een vermagerden, ziekelijken, angstigen blik naar buiten ziende. Het was in dien tijd van zijn leven, dat hij zeide, dat hij een vinger van zijn hand zou willen geven, als hij zijn volk in denzelfden godsdienstigen staat kon achterlaten, waarin hij het van zijn vader ontvangen had.

Nergens was de godsdienstige toestand des volks erger dan in Berlijn, en die werd niet beter onder zijn opvolger Frederik Wilhelm II. Het was niets ongewoons het heilige openlijk te zien verachten en te hooren bespotten, en zedeloosheid heerschte in het openbaar. Het Woord Gods gold voor niets bij de leeraars der gemeente, en zoo behoeft men niet eens van de leden te spreken. Er kwam ook geene verandering voordat God het volk in 't begin der 19de eeuw met Zijne strafgerichten bezocht, door de overheersching van Napoleon. Tot op dien tijd had Jänicke in den naam des Heeren met getrouwheid gearbeid om eene gemeente verzamelen, die als een zout kon zijn tegen het diep bederf, waarin het volk verkeerde. Hoofdmiddel daartoe was bij hem de prediking des woords. In den voormiddag van den éénen Zondag moest hij in de Boheemsche, en in den namiddag van den volgenden in de Duitsche taal preken, want dezelfde kerk diende voor de Boheemsch-luthersche en de Boheemsche-gereformeerde gemeente. Eén dienst op den Zondag scheen hem te weinig om zijn doel te bereiken, en zoo begon hij een vroegen dienst op elken Zondagmorgen; doch daar hij wist hoe gemakkelijk men de indrukken van de preek in de week verliest, herhaalde hij zijne preek nog eens 's Maandagsavond in de allereenvoudigste taal, opdat het woord kon "vastzitten."

Zijne prediking had ten doel een goed fondament voor den opbouw van het geestelijk leven te leggen. Een die hem gedurende 12 jaren geregeld hoorde, zeide, dat hij zich bepaalde bij de volgende drie hoofdwaarheden: 1. Jezus is de waarachtige God en het eeuwig leven. 2. Alle menschen zijn zondaars en doemschuldig. 3. Slechts door de verdiensten van Jezus worden zij gered. Bij de prediking van rechtvaardigmaking door het geloof drukte hij even sterk en ernstig op heiligmaking door het geloof. Hij was onvermoeid in de betuiging, dat een geloovige ook een godzaligen wandel voeren moest. Geen wonder dat allen die dorstten naar het water des levens zich onder den kansel

van Jänicke samentrokken; en geen wonder dat zijn getuigenis voor de waarheid algemeene bespotting en heftigen tegenstand ontmoette. Zoo was het altijd, en zoo zal het immer blijven. Tot in de kerk kwamen de vijanden en belachten hem. Soms werd de kerk door een 50 tal soldaten als voorzorgmaatregel omringd, en op bevel des konings moest de dienst op Maandagavond gestaakt worden.

Wat Jänicke verder op hoogen prijs stelde was "de Christelijke gemeenschap onder de geloovigen." Hij wist, dat pasbekeerden zulke samenkomsten ter verdieping in het Woord Gods noodig hadden. Derhalve hield hij voor hen geregelde Bijbelstonden in een gebouw, dat Frederik Wilhelm III hem liet bouwen. Hier ging hij dieper in het woord met het oog op de behoeften van zijn gehoor, liet al 't formeele varen, en sprak als een vader met zijne kinderen. Ook de behoeften der afzonderlijke leden werden besproken, en in het gebed voor den Heere gebracht. Hij beleefde dan ook zeer merkwaardige gebedsverhooringen. Hij zelf bezat den geest des gebeds. Hij placht te zeggen: "ik mag mij niet al te veel in de bezigheden verliezen, opdat ik niet nalate stil aan 's Heilands voeten te zitten, en ontrouw in 't gebed bevonden worde."

Er ontstond nu ook in de huizen zijner gemeenteleden zulke private samenkomsten, waarbij men het woord Gods, of de preek besprak, en op de knieën bad—iets dat in dien biddeloozen tijd een diepen indruk maakte. In een dezer samenkomsten in het huis van een schoenmaker werd een onbesproken jongeling met een als door den bliksem getroffen, diep bekommerd over zijne ziel. Ook bij deze bijeenkomsten verscheen Jänicke zooveel hij kon, maar dan zat hij daar als een broeder onder de broederen.

In 1813 toen men stond voor den slag van *Groszbeeren* verkeerde Berlijn in angst. Jänicke verzamelde de voornaamste mannen des gebeds in zijne gemeente tot een heilige bende, die onafgebroken tot God om genade en overwinning schreien moesten. Hij stelde een program op voor elk uur van den dag en van den nacht, waarop elk bidder zijn uur des gebeds aangewezen vond, zoodat er altoos een bidder op de knieën zou liggen voor den grooten Held, die de overwinning schenken kon. Die werd dan ook geschonken en Berlijn was met vreugde vervuld. Bij het feestmaal, dat de koning aan zijne officieren gaf, kwam ook Jänicke ter sprake, en begon men met hem te spotten. Doch een der oude generaals bracht de spotters tot zwijgen. Hij deed hun de vraag: "Wie heeft den slag bij Groszbeeren gewonnen?" Na lang heen en weêr spreken gaf hij zelf het woord: "Wij hebben niets gewonnen, wij hebben enkel gespeeld. De man, van wien gij voorheen zoo vele lasterlijke dingen verteld hebt, die heeft den slag gewonnen. Hij heeft met zijne gemeente dag en nacht op de knieën gelegen, en den Heere onzen God, den beschikker van veldslagen, om de overwinning aangeroepen."

(Wordt vervolgd).

Een Belangrijk Bezoek
aan de
Protestantsche Kerken van Bohemen en Hongarije.

In ons laatste nommer gaven wij een kort verhaal van een bezoek dat door een groote deputatie van de Presbyteriaansche Alliantie bij de Protestantsche en Presbyteriaansche Kerk in Bohemen gebracht werd. Wij willen in ons tegenwoordig schrijven dat verhaal voortzetten, en de deputatie opvolgen, terwijl zij met haar reis voortgaat met 't doel om in aanraking te komen met de Presbyteriaansche Kerk van Hongarije.

Hongarije met Zevenbergen (Transsylvanie) beslaat eene oppervlakte van 108,000 vierkant mijlen, en heeft een bevolking van ruim 15 millioen zielen. Van dezen zijn slechts 7 millioen Magyaars of Hongaren: de andere volken die 't land bewonen bestaan uit Roumaniers, Duitschers, Serviers en anderen. De Hongaren echter zijn 't heerschend ras of volk. De Hervorming maakte in 't begin groote vordering hier, en zou zonder twijfel de godsdienst van 't land geworden zijn ware het niet voor de wreede vervolgingen van de Roomsche Kerk. De Hervormde Kerk is echter sterk, en telt twee millioen leden met meer dan 2,000 gemeenten met evenveel leeraars.

Na een tocht naar de Karpatische bergen, waarheen zij geleid werden door vrienden die hen met dat doel ontmoet, en hen op de heerlijke tooneeelen van bergen en dalen aldaar gewezen hadden, kwamen de leden van de deputatie te Sarospatek aan, waar eene groote schare menschen hen bij de statie ontmoette, en hen in plechtigen optocht naar het College leidde. De zaal van 't gebouw was vol menschen, en het was daar dat een welkomstwoord hun door de moeder van Dr. Racz, den Rector van de inrichting, gericht werd. Bij gelegenheid van een eetmaal dat daarop volgde sprak de Rector zelf in de Fransche taal hun toe, meldende in den loop van zijne aanspraak dat het College dat in 1531 als een Protestantsche School begonnen was, thans een gymnasium bevat met 16 professoren en 430 studenten, zoowel als een wetsgeleerde faculteit met 8 professoren en 100 studenten, en een theologische afdeeling met 5 professoren en 120 studenten.

Het College heeft een kapitaal van £82,000 dat vooral aan beurzen besteed wordt—om arme studenten te helpen. De bevolking van de stad telt 9,000 zielen, van wie 2,000 tot de Hervormde Kerk behooren—zijnde de andere 7,000 verdeeld onder de aanhangers van de Grieksche en Roomsche Kerken. De inwoners van de geheele stad echter vereenigden zich in 't betoonen van eer aan de deputatie, zijnde de geheele stad met vlaggen als anders-

zins versierd om de stadwelkomst uit te drukken aan de deputatie. Op den avond werd een groote evangelistische dienst gehouden, bij welke gelegenheid aanspraken werden gedaan door Dr. Young, Dr. Murphy, en Ds. Reid.

EEN VROEGE OCHTEND DIENST.

vond op den volgenden ochtend ten 8 ure in 't groote Hervormde Kerkgebouw plaats. De Kerk tot den laatsten hoek was gevuld met de groote schare, hebbende de studenten van de gallerijen bezit genomen, terwijl een deel van 't gebouw door vrouwen en kinderen bezet werd. Het zingen (in de Hongaarsche taal) van Psalm 42 door de gansche menigte, geleid door 't orgel, maakte zulk een indruk op de leden van de deputatie dat de Schotsche afgevaardigden gevoelden dat, wat zingen betreft Schotland van Hongarije wat nog leeren kan.

De verdere verrichtingen in deze stad moeten wij overslaan, terwijl wij de afgevaardigden vergezellen op hun reis naar eene stad genaamd Szatmar, welke zij bereikten op den avond van denzelfden dag waarop de ochtend dienst te Sarospatek gehouden werd. Mr. Gyorgy, Minister van landbouw, vergezelde hen op hun reis naar deze stad. Hier ook ontving de deputatie eene hartelijke welkomst, en werd geëerd door een publieke eetmaal haar door den Municipalen Raad gegeven, bij welke gelegenheid niet slechts de burgemeester maar ook de hoogste magistraat van 't distrikt tegenwoordig waren. Men staat 's morgens vroeg op in Hongarije, en te 7.30 op den ochtend bevond zich de deputatie in de Hervormde Kerk die, gelijk in de laatste stad, geheel gevuld was. De dienst werd geleid door Dr. Kovalz, en Dr. Wells hield eene rede over het Gebed des Heeren — het toepassende op de dagelijksche behoeften van den mensch. De burgemeester, die hen naar de statie bracht, zeide hun dat de geestdrift van de stedelingen om hun een hartelijke welkomst te geven zoo groot was, dat zelfs de Joden bijgedragen hadden om de onkosten in verband daarmee te dekken.

Kort na den bovengenoemden ochtenddienst verliet de deputatie Szatmar, en bevond zich om 12 uur te Debrezen, die genoemd wordt de *Calvinistiche Rome*, dewijl, van de 100,000 inwoners van de stad niet minder dan 70,000 tot de Hervormde Kerk behooren. Aan de statie werden zij ontmoet door Zijne Excellentie, Graaf Degenfeld, den "Lord Lieutenant," of voornaamsten magistraat van 't district, die hen zeer hartelijk in de Engelsche taal begroette, en verwelkomde. Na een eetmaal hun door de kerkelijke autoriteiten gegeven genoten te hebben, werden de gedeputeerden naar 't College geleid, waar zij door den Curator begroet werden met de woorden :

GEZEGEND IS HIJ DIE KOMT IN DEN NAAM DES HEEREN.

In de taal van 't College richtte Dr. Drummond een treffend woord tot de studenten, aantoonende *de noodzakelijkheid van het geloof in Christus als een persoonlijken Zaligmaker*, nadruk leggende op 't feit dat een nationalë godsdienst niet genoeg was, en dat zij voor hun werk meer noodig hadden dan zich Protestanten te kunnen noemen. Daarop volgde eene Conferentie met de professoren en de studenten. Het getal studenten die 't College bijwonen is 1000, van wie 142 in de theologie studeeren. Getuigenis werd gegeven van 't feit dat 60 leeraars van de kerk van Hongarije hunne opvoeding te danken hadden aan een stelsel van beurzen die hen in staat stelden in Schotland te studeeren. Van Schotland keerden zij terug gezond in de leer, en vol van ijver om dien Jezus te prediken door Wien zij zelven verlost waren. Dertien hunner legden de verklaring af dat, ware het niet voor hun verblijf in Schotland, zij geen Evangelie zouden gehad hebben om te prediken. Ongelukkig is er veel liberalisme te vinden in de Hervormde Kerk in Hongarije, ons eene uitlegging dus gevende van 't feit dat, door die groote Kerk, met haar twee millioen leden, er geene Buitenlandsche Zendingwerk gedaan wordt.

De leden van de deputatie drukten op 't hart en geweten van de autoriteiten van het College, hunne verantwoordelijkheid met betrekking tot 's Heilands laatste bevel : "*Gaat heen in de geheele wereld en verkondigt het Evangelie aan alle creaturen*," hen tevens bepalende bij 't feit dat eene kerk die voor de zending arbeidt eene bloeiende kerk moet zijn, terwijl de kerk die des Heilands bevel ongehoorzaam is noodzakelijkerwijze achteruit moet gaan.

Overslaande eene speciale bijeenkomst welke sommige leden van de deputatie hadden met de theologische studenten, waarin zij die studenten bepaalden bij den machtigen invloed ten goede welken zij op 't godsdienstige leven van Hongarije uitoefenen konden, mits dat zij zelven gewijde mannen Gods waren, gaan wij over om een voorval te noemen dat een diepen indruk op de deputatie maakte. Op den ochtend van den dag waarop de afgevaardigden van de Alliantie de stad verlaten zouden, vond elk één hunner in zijn slaapkamer een Hongaarsche nieuwsblad bevattende een artikel door Dr. Gidovalvij, Curator van het Calvinistisch Theologisch Instituut, in de Engelsche taal geschreven. In dat artikel herinnert de Hongaarsche Kerk de deputatie aan 't feit dat, in vorige tijden hunne natie 't beschaafde Westen verdedigd had tegen de aanvallen van de Turken en de Mongolen, en dat er in 't Verre Oosten van Europa een volk bestaat (de Hongaren) dat werkt, strijdt en worstelt in 't sterk geloof dat zij één dag de hooge mate van beschaving zullen bereiken waartoe de deputatie zelve gekomen was. De bewoording van 't artikel was als volgt : " Dear brethren, we welcome you as the representatives of the Presbyterian Church—

as the delegates of several millions of our brethren, who though far from us, feel for us, and are ons with us in their religions belief. Be indulgent to us and judge leniently: think of those long wars during which Transsylvania, as an unconquerable fortress, defended the civilized West of Europe against the invasions of the Turks and Mongols... We entreat you never to forget that here in the Far East of Europe, there lives, and shall ever live, a nation, the Hungarian, who work, fight and struggle, with the strong belief, that some day in the future they will reach your standard of civilization, and will be victorious on the battlefield of intellectual work."

Het verslag van de helangrijke verrichtingen van onze deputatie te Buda-Pest, de hoofdstad van Hongarije, moet overstaan tot de volgende maand.

A. McG.

Friedrich von Bodelschwingh.

Zijn leven en arbeid.

(Vervolg).

Wij zijn thans genaderd tot de laatste dagen in het leven van dezen man. Die waren vooral gewijd —zooals reeds geschreven—aan de belangen van de Buitenlandsche Zending en de opvoeding van toekomstige predikanten. Herhaalde toevallen hadden hem zoodanig verzwakt dat hij de verschillende inrichtingen in een rolstoel moest bezoeken. Weinige weken vóór zijn dood zei een zijner medearbeiders: "Vader Bodelschwingh houdt ons allen nog druk bezig!" Hij ontsliep den 2den April, 1910 in zijn tachtigste jaar, als gevolg van een toeval waarin hij meer of minder bewusteloos bleef tot aan het einde. De hoofdgedachte bij zijn huisgodsdienst den avond vóór hij krank werd, was: "Weest niet bezorgd." Hij blies den adem uit onder het zingen door zijne dierbaren, die rondom het bed stonden, van het Duitsch lied:

"Gloriâ zij U gezongen
Met menschen en met eng'len tongen:
Met harpen en met Cymbaaltoon."

In eene opsomming van het karakter van deze buitengewone persoonlijkheid, zou het noodig zijn bijzondere hoofdstukken te wijden aan den zielenzoeker, den man van de inwendige zending, den zendingvriend, den leidsman op sociaal gebied, den politicus, den theoloog, den kerk-man. Ik stel mij niet voor dit thans te doen: beide de gegevens en bekwaamheid ontbreken mij. In den loop van de vorige artikels heb ik echter beloofd eene nadere beschrijving van sommige zijner werkzaamheden te geven.

Bethel Kolonie.

Bethel heeft ten doel in al zijne vertakkingen de behandeling van lijders aan de vallende ziekte. De inrichtingen vallen onder twee afdeelingen: de mannelijke en de vrouwelijke.

Onder de inrichtingen voor vrouwen vinden wij eerst: *Gross en Klein Bethaniën.* Deze twee gebouwen dienen de behandeling van gegoede dames, die onder opzicht van een dozijn of meer pleegzusters staan en voor hare verzorging goed te betalen hebben.

Het Bèthel Tehuis, ingericht voor de huisvesting van de groote meerderheid van vrouwelijke lijders en ook voor een aantal kinderen. Hier worden tusschen 250—300 kranken verpleegd. In dit gebouw is er ook een groote keuken die elken dag aan 750—800 personen voedsel moet verschaffen; dit wordt genoten in eene zeer groote zaal, alwaar de oefeningen van het groote vierstemmige Bethel-Koor plaats vinden.

Naast aan dit groote gebouw vindt men de groote waschkeuken, alwaar de wasch gedaan wordt met de nieuwste machinerie voor 750 personen. Deze werkzaamheid is onder bestier van twee zusters, hare dienstboden en een 20 tal meisjes die reeds op den weg van volle genezing zich bevinden.

Niet ver verwijderd van deze gebouwen, vindt men een ander voor oudere vrouwen die in hopeloozen toestand verkeeren en reeds meerendeels zinneloos zijn geworden. Dit gebouw draagt den titel van SILOAM en wordt bewoond door zes pleegzusters en zoowat 60 lijders. Hoe ver ook gevorderd op den weg van zinneloosheid, wordt aan deze lijders steeds deelname aan de godsdienst-oefeningen verschaft en de heerlijke ondervinding wordt dikwijls gesmaakt dat wanneer de doodsure voor deze zinneloozen aanbreekt, de nacht des geestes wijkt en een heerlijke morgen van volle bewustheid en blijmoedig geloof daagt.

Nog een weinig verder heeft men EMMAUS, een Tehuis voor jonge meisjes die ook op den drempel van algeheele zinneloosheid verkeeren. De naam *Emmäus* is beteekenisvol. Op den vloer bij den ingang leest men: "Heer, blijf bij ons want de dag is gedaald," terwijl op den muur te lezen staat! "Ziet, Ik ben met U tot aan de voleinding der wereld."

Tusschen SILOAM en EMMAUS licht KLEIN BETHEL voor idiotische meisjes onder de 14 jaren. Dit gebouw is gevuld met omtrent 100 kinderen. De spreuk die hier aan den gevel te lezen is, luidt: "Hij zal Zijne kudde weiden gelijk een herder; Hij zal de lammeren in Zijne armen vergaderen."

Vijf minuten loopens van KLEIN BETHEL brengt de bezoeker naar eene woning, KARMEL geheeten, alwaar hij een 45 tal jonge meisjes aantreft die zich reeds op den weg van volle genezing bevinden. Hier wordt dan ook bijzonder onderricht in alle soorten van vrouwenarbeid gegeven. Arbeid, zoover zij zulks vermogen, is regel zelfs onder de meest kranke lijders: doch in dit gebouw zorgt men meer bijzonder voor opleiding ten einde de meisjes te bekwamen in haar eigen onderhoud te voorzien als zij de Inrichting verlaten. Men heeft hier een tuin, eene kleine melkerij, terwijl er gelegenheid geboden wordt om zich in naaiwerk, strijken, wasschen, enz. te bekwamen.

Als dochter—huizen van Karmel hebben wij nog *Kapernaum* en *Simon* alwaar 40—50 vrouwen gehuisvest worden die ook ten deele nog aan lichaamsarbeid kunnen deelnemen. Voor haar voedsel wordt door Karmel gezorgd.

Onder de afdeeling voor mannelijke lijders valt eerstens, HERMON, voor gegoede personen die voor hunne verzorging betalen kunnen. Aan het hoofd van dit Tehuis staat een leeraar, geholpen door vijf pleegbroeders. Ook wordt hulp verleend door een acht-tal kandidaten in de theologie die hier op kosten van de Staatskerk gehouden worden om onderricht in het werk der inwendige zending op te doen. Zij wonen in een huisje in de onmiddelijke nabijheid en genaamd *Klein Hermon.* Verder heeft men eene woning ook voor gegoeden doch bij wie de ziekte reeds vergevorderd is. Dit huis heet BERSEBA. Twaalf mijlen van Bethel, in de nabijheid van de Arbeidskolonie, *Wilhelmsdorf,* ligt eene schoone plaats, EICHHOF genaamd, ingericht voor personen uit den hoogeren stand, die niet juist aan de vallende ziekte doch andere zenuw-krankheden lijden. Zij betalen voor inwoning van £60 tot £90 per jaar.

De mannelijke lijders hebben allen te arbeiden. Sommigen zijn klerken in de kantoren der inrichtingen, anderen ambachtslieden, tuiniers, boeren, enz.—

B. P. J. MARCHAND.

Roomsche aanvallen.

——:o:——

Toen ik in Europa was had de tegenwoordige paus pas zijn beroemde, of liever beruchte, Encycliek uitgevaardigd ter viering van het drie honderd jarig Jubileum van Kardinaal Borromeo's heiligverklaring. De paus nam de gelegenheid waar, om de hervorming en de hervormers te bezwadderen. Een storm van verontwaardiging brak toen los, zoo geweldig, dat de paus verplicht was zich andermaal te laten hooren en te verklaren, dat men hem had misverstaan. De aanklacht echter tegen de Hervormers zelven werd niet teruggenomen. Hierover heb ik mij indertijd in het " Maandblad " laten hooren.

***

Dit is niet al. Roomsche geschiedschrijvers hebben het in den laatsten tijd vooral gemunt op het *zedelijk* karakter der Hervormers. Dit deed vooral DENIFLE, de onder-archivaris van het Vaticaan. Zijn mikpunt was Luther. Luther volgens hem was door en door een slecht mensch. Met een weggeloopen non leefde hij in ontucht. Een aarts-leugenaar was hij en de leugen verdedigde hij en prees haar aan. " Liederlijk was zijn leven, grofzinnelijk zijn beschouwing van het huwelijk en de vrouw: echtbreuk, veelwijverij en bloedschande heeft hij aanbevolen of goedgekeurd... overgegeven aan tafelgenot, telkens door overdaad aan wijn dronken tot walgens toe, was het zwijn, dat zich vetmest, zijn levensideaal! Zoo teekende hij den Hervormer van Duitschland. Gelukkig hooren wij nu niet meer van Majunke's fabel omtrent Luthers zelfmoord. Dit werd zelfs door den Roomschen geschiedschrijver, Dr. Nikolas Paulus, weersproken. Denifle echter stelde Luther aan de kaak als een onzedelijk, liederlijk, goddeloos, karakterloos schepsel. Men *moest* zich van protestantsche zijde verweren en Luthers eer handhaven; en dit werd dan ook door tal van geleerden gedaan.

***

Het werd duidelijk aangetoond, dat Denifle die voorgaf op Luther zelf zich te beroepen met citaten uit Luther's werken op heel eigenaardige wijze omsprong. Bijv. om aan te toonen dat Luther een dronkaard was beriep hij zich op twee brieven van de hand des Hervormers. In den éénen zei hij " Sobrius haec scribo et mane " (ik schrijf dit nuchter en 's morgens vroeg), waaruit Denifle afleidde dat Luther slechts 's morgens vroeg nuchter was. Dat Luther hier eenvoudig de woorden van Petrus op den Pinksterdag aanhaalt kwam bij Denifle niet op. Nog sterker bewijs voor de bewering werd gevonden in den tweeden brief; " Ego otiosus hic et crapulosus sedeo tota die," door Denifle vertaald: " ik zit hier den ganschen dag ledig en dronken." Hij laat echter zeer behendig uit wat er onmiddelijk op volgt: " Bibliam Graecam et Hebraeam lego " (Ik lees mijn Griekschen en Hebreeuwschen Bijbel.) " Een dronken Luther, die zijn tijd doorbrengt met den Bijbel te lezen, en dat nog wel in de grondtaal, schijnt u al toch te dwaas. Ge hebt volkomen gelijk; de schuld ligt natuurlijk bij Denifle, die het woord *crapulosus* door *dronken* vertaalt, niettegenstaande hij wist, dat Luther dit woord gewoonlijk gebruikte voor een indigestie van de maag. Luther had deze ongesteldheid reeds te Worms opgedaan en sukkelde er op den Wartburg voortdurend mee, omdat hij geen voldoende lichaams-beweging maken kon."

***

" Nog erger maakt Denifle het wanneer hij bewijzen wil, dat Luther voor zijn huwelijk in ontucht met verschillende vrouwen heeft geleefd. Het éénige bewijs hiervoor aangevoerd is een brief van Luther uit 1525, waarin deze aan Spalatinus de bekentenis zou hebben afgelegd: " Misceor feminis " . . . Luther bedoelt niet anders, dan dat hij door voortdurend over het huwelijk te schrijven, ook in zijn gedachten telkens met de vrouw bezig was. Hij voegt er zelfs schertsend aan toe: verwonder u, dat ik er niet heelemaal een vrouw van geworden ben."

***

" Het ergste handelde Denifle met een brief, dien Luther uit Koburg schreef aan een jongen vriend te Wittenberg die aan zware melancholie

lijdende was. Luther geeft hem den uitnemenden raad, wat meer den omgang met vrouwen te zoeken. Haar vroolijke scherts zou de sombere buien wel verdrijven; en daarbij geeft Luther hem eindelijk verlof ook zijn vrouw te mogen bezoeken." Denifle leidt er uit af, dat Luther dezen jongenman den raad gaf met een vreemde vrouw zonde te bedrijven, om den duivel te overwinnen. En daartoe zou hij hem zijn eigen vrouw hebben aangeboden.

***

Na alzoo den Hervormer te hebben aangevallen is 't te begrijpen, dat de aanval op de Hervorming even bitter is. Niet slechts de zedelooze Hervormer, ook het *zedeloos* Hervormingsbeginsel was oorzaak van allerlei ongerechtigheid. De aard der zonde, de leer aang. de goede werken, komen natuurlijk ook ter sprake. Doch dit laat ik daar. Het doel van mijn schrijven was de aandacht te bepalen bij de rede door PROF. DR. KUYPER JR. in October 1910 uitgesproken bij de overdraging van het rectoraat, tot titel dragende: *Het zedelijk karakter der reformatie gehandhaafd tegenover Rome.* Deze rede is pas verschenen en voorzien van volledige aanteekeningen. Wij bevelen die rede onzen predikanten zeer aan. Zij dient te worden gelezen, daar de strijd tegen. Rome in Z.-Afrika al meer en meer in omvang toeneemt.

***

Dat de roomschen ook veel over Zwingli te zeggen hebben spreekt wel van zelf. Zwingli trouwens heeft in een brief aan een vriend verklaard, dat hij een tijdlang onzedelijk had geleefd. Terecht zegt echter Dr. Kuijper: "Men vergete echter niet, dat deze proeve voorviel, toen Zwingli nog pastoor te Einsiedlen was. Aan het Prostestantisme hiervan een verwijt te maken, zou even onrechtvaardig wezen, als wanneer men Augustinus' zondigen lezenswandel vóór zijne bekeering aan de Katholieke kerk verwijten wilde." Wel wordt van roomsche zijde beweerd, "dat hij ook te Zurich zijn onzedelijk leven zou hebben voortgezet, totdat hij in April 1524 met eene zekere weduwe Anna Reinhard in het huwelijk trad, daartoe gedrongen, omdat de geboorte van een kind verwacht werd." Zwingli's verhouding echter tot de weduwe Reinhard is geheel verklaarbaar, zooals door Dr. Stähelin werd aangetoond. In 1524 trad hij openlijk in 't huwelijk met haar, hoewel hij reeds in 1522 een heimelijk huwelijk met haar had aangegaan, zooals niet alleen daaruit blijkt, dat het gerucht van dit huwelijk toen algemeen verspreid was, maar dat zijn vriend Mykonius reeds op 15 Juli 1522 hem daarover had geschreven en haar zijn vrouw noemde. "Een dergelijk heimelijk huwelijk kwam destijds meer voor en Zwingli heeft blijkbaar geaarzeld met het oog op de ergernis, die een openlijk huwelijk van een priester gegeven zou hebben, dit huwelijk terstond publiek te maken." Dit alles kan men te lezen krijgen in protestantsche verrichten omtrent den Zwitserschen Hervormer.

***

Wat Dr. Kuyper verder omtrent Kalvyn en Luther zegt mag wel hier worden nageschreven: "Aan de verdediging van Kalvyn's karakter behoeven wij geen woorden te verspillen.....Kalvyn staat in dit opzicht zoo hoog, dat elke smet, waarmede men zijn zedelijk karakter zou willen bezoedelen terugspat op hem die haar werpt. Ernest Renan, die zeker geen geestverwant van Kalvyn was, heeft hem genoemd, en in dit ééne woord ligt de warmste hulde opgesloten: "hij was de beste Christen van zijn eeuw." Wat Luther betreft, hij had niet, zooals Kalvyn "een zeer gesloten karakter," die zich zelden over het innerlijk leven uitliet en van zijn huiselijk leven zoo goed als niets naar buiten uitlokte. Luther heeft met eene openhartigheid, die alleen in de Confessiones van Augustinus haar weerga vindt heel zijn zieleleven, elke worsteling van zijn hart, elke aanvechting van de zonde, elken twijfel van het ongeloof blootgelegd. Zijn meest intieme correspondentie niet alleen met zijn boezemvrienden, maar zelfs met zijn vrouw is zorgvuldig bewaard en uitgegeven; aan zijn tafel zaten studenten, die elk zijner gesprekken opteekenden met snelschrift—en later ge behoeft niet te vragen hoe—hebben uitgegeven; tot zelfs de huishoudboekjes van zijn vrouw, waarin Luther klappermansrijmen maakte, zijn als reliquieën bewaard en gebruikt om uitterekenen, hoeveel kannekens bier Luther elken dag wel uitdronk. Elke beschutting en bedekking, die anders de intimiteit van het huiselijk leven biedt is hier weggevallen. We kennen Luther, ik zou bijna zeggen, in *puris naturalibus*; geen schuilhoek van zijn hart bleef voor ons verborgen." Is het dan wonder, dat zulk eene opene natuur, wiens hart door ieder voorbijganger kon worden gelezen, door Roomschen op eenzijdige en vaak leugenachtige wijze werd aan de kaak gesteld? Hij had niet de ingetogenheid van Kalvyn: hij bedient zich soms van uitdrukkingen, die, in letterlijken zin genomen, eene geheel scheeve voorstelling geven zoowel van zijn eigenlijke bedoeling als van zijn bepaalde meening. Zijn vijanden echter hebben van dit alles zich gretig bediend om Luther te bezwadderen. Hij stuitte dan ook niet voor eenige konsekventie, en dacht er nooit aan, hoe men hem kon en wilde misverstaan. Bij al het licht echter dat men van roomsche zijde op hem laat vallen, hij blijft een man, een der grootste en edelste figuren ons door Duitschland vertoond in de eeuw der Hervorming.

***

De roomschen maken zich zeer sterk op het feit dat de Hervormers klagen over het zedebederf

na de Hervorming. Op dit punt geeft Dr. Kuyper afdoend antwoord. Hij toont aan, dat de Hervormers van de roomsche kerk een onzalige erfenis moesten overnemen, aangezien zoowel onder het volk, als onder de geestelijken een libertinistische richting werd aangetroffen, die van alle zedelijke tucht afkeerig was. " Toen de reformatie optrad, werd de Evangelische vrijheid gepredikt, de verplichte dienst afgeschaft, terwijl zich deze libertinistische richting bij de Hervorming voegde, natuurlijk niet, omdat ze met de godsdienstige beginselen der reformatie het eens was. Maar omdat ze meende onder den dekmantel der Evanliesche vrijheid de zonde te vrijer te kunnen dienen. Deze libertinistische richting heeft aan de reformatie veel kwaad gedaan, maar haar ontstaan, vergeet dit niet, is niet aan de reformatie te wijden."

***

Ook dient men hier in aanmerking te nemen, dat allerlei maatschappelijke misstanden de taak der Hervormers dubbel moeilijk hebben gemaakt. Een geest van oproer en ontevredenheid heerschte er onder de Boerenbevolking, en die barste los in den Boerenkrijg : " allerlei dwaalgeesten, Zwickauer enthousiasten, Anabaptistische Communisten en Pantheistische Libertijnen zwermden onder het volk rond ; en onder de hoogere standen nam de weelde hand over hand toe en openbaarde zich in dwazen pronk van kleedij, overdadig tafelgenot en een zuipen van wijn, waarvan wij in onze dagen nauwelijks een voorstelling kunnen maken. . . . Tegen al deze misstanden moest de Protestantsche Kerk optreden, en ze miste bij de volvoering van haar taak —Luther drukte het zoo eigenaardig uit—wat de Roomsche Kerk had bezeten : de strenge roede van de tucht en het suikerklontje van de verdienstelijkheid der goede werken ". . . . voeg hier bij, dat er weldra in Duitschland uitbrak " de schriklijkste aller oorlogen, de religiekrijg, die dertig jaren lang Duitschland heeft geteisterd ; dat wilde horden van gehuurde soldaten, van wier beestachtige gemeenheid en wreedheid de historie nauwelijks de weerga kent, plunderend, roovend, alles vernielend de Protestantsche landen afliepen."......En het wordt ons duidelijk, dat dit alles het Protestantisme niet als schuld kan worden aangewreven.

***

Doch genoeg. Het boek van Dr. H. H. Kuyper dient ook in *Z. A.* te worden gelezen. Wij hebben het met genot, met vrucht gelezen en bevelen het zeer aan.

Sommige menschen trouwen niet slechts op crediet bij den meubelhandelaar, maar ook bij den levensgezel of gezelin.

De Openbaring van Johannes.

(Door Prof. C. F. J. Muller.)

HOOFDSTUK 19 : 1-10.

De hoer en de bruid.

De val van de hoer gaat vooraf aan de versiering van de bruid, en de viering van het bruiloftsfeest. Beide gebeurtenissen worden door de hemelsche kooren bezongen. Op aarde is er groote droefheid, in den hemel is er groote vreugde.

" Na deze dingen hoorde ik als eene groote stem eener groote schare in den hemel, zeggende : ' Halleluja ! de zaligheid, en de heerlijkheid, en de kracht zij onzen God,' " vs. 1.

Elke groote gebeurtenis in dit boek wordt door een lofzang des hemels herdacht (4 : 8 ; 5 : 9 ; 11 : 15 ; 15 : 3 ; 16 : 5). Zoo wordt ook hier de voltooiing van Gods oordeelen over de vijanden der kerk, door een groot en hemelsch volk op plechtige wijze gevierd. 't Is van begin tot einde een lofzang. Het groote koor, dat niet nader beschreven wordt, is waarschijnlijk de hemellingen. In den hemel is er geen spijt over de verwoesting van Babylon. Het woord " Halleluja " wordt slechts hier en nergens elders in het N. Test. gevonden. In het O. Test. komt het voor in de verhevenste psalmen, en is genoemd geworden " engelentaal, die niet volkomen in menschelijke woorden teruggegeven kan worden." Hier wordt dat woord gebruikt om de grootheid en het einde der goddelijke overwinningen te bezingen. " Zaligheid," d.i. verlossing van zonde, wordt aan God als den Zaligmaker toegeschreven (7 : 10 ; 12 : 10).. Gods " heerlijkheid," die op aarde verduisterd was, is nu geheel hersteld, en Zijne groote " kracht " heeft Hij geopenbaard. Op den val van Babylon zal nu de herschepping der wereld volgen ; want nu gaat de regeering in de handen van Christus over, verschijnt het koninkrijk, waarom de geloovigen in alle eeuwen gebeden hadden, en waarvan Daniël profeteerde, dat het alle koninkrijken vermalen, maar zelf eeuwig bestaan zou.

" Want waar en rechtvaardig zijn Zijne oordeelen ; want Hij oordeelde de groote hoer, die de aarde verdierf met hare hoererij, en Hij wreekte het bloed Zijner dienaren van hare hand," vs. 2.

Hier wordt de oorzaak van de vreugde der hemellingen genoemd, (18 : 23 ; 11 : 18). Godsgetrouwheid aan Zijn Woord en Zijne rechtvaardigheid in

het straffen der zonde zijn gebleken uit het oordeel over de groote hoer. Dat oordeel is tweeledig: over den afval en opstand tegen Hem (hoererij), en de vervolging van Zijn volk.

"En zij zeiden ten tweeden male: 'Halleluja!' En haar rook gaat op in de eeuwen der eeuwen." vs 3.

De reden voor dit Halleluja schijnt te zijn de finale verwoesting van Babylon. Zij zal nimmermeer uit hare asch verrijzen. Derhalve een bewijs dat Rome niet bedoeld kan zijn.

"En de vier-en-twintig ouderlingen en de vier levende wezens vielen neder en aanbaden God, die zit op den troon, zeggende: 'Amen; Halleluja!'" vs 4.

De vier levende wezens nemen met de verheerlijkte gemeente deel aan den lofzang, want zij hadden een voornaam deel in de uitvoering van de oordeelen Gods, die uitliepen op de verwoesting der hoer. Zij zeggen *amen* op de waarachtigheid en rechtvaardigheid Gods, die geprezen worden, en door hun *Halleluja* schrijven zij aan Hem de openbaring daarvan toe.

"En eene stem kwam voort uit den troon, zeggende: "Loof onzen God al Zijne dienstknechten en degenen, die Hem vreezen, de kleinen en de grooten!" vs 5.

Het wordt niet gezegd van wien die stem kwam sommigen hebben gedacht aan Christus (7: 17). anderen aan de triomferende kerk, die Gods dienaren op aarde, die nog zwijgen, oproept om met haar God te loven; en nogmaals anderen aan de vier levende wezens, die 't naast aan den troon zijn. De laatste meening komt ons voor de waarschijnlijkste te zijn. Ook is het niet waarschijnlijk (vs 6), dat de geloovigen op aarde bedoeld worden.

"En ik hoorde als een stem eener groote schare, en als eene stem van vele wateren, en als eene stem van sterke donderen, zeggende: 'Halleluja! want de Heere onze God, de Alregeerder, heeft het koninkrijk aanvaard,'" vs 6.

Van zulk eene harmonie kunnen wij ons in de verste verte geen denkbeeld vormen. Zoover de hemel de aarde overtreft, overtreffen ook het gezang en de muziek des hemels die der aarde. Het middenpunt van alles is: God heeft het koninkrijk aanvaard.

"Laat ons blijde zijn en vreugde bedrijven en Hem de heerlijkheid geven; want de bruiloft des Lams kwam, en Zijne vrouw bereidde zich," vs 7.

De viering van het oordeel over de hoer gaat nu over in die van de bruiloft des Lams. De hoer heeft zich de eere Gods toegeeigend, en daardoor oordeel en verwoesting op den hals gehaald. De bruid, die haren God onder smaadheid en lijden geëerd had, en haren Bruidegom getrouw is gebleven, komt nu uit hare onzichtbaarheid te voorschijn om door God geëerd te worden. Het woord voor "bruiloft" beteekent in 't N. Test. de feestelijkheden, die soms lang na de werkelijke huwelijksband plaats hebben. De ware geloovigen zijn de "bruid" des Lams. De trouwdag is, wanneer de bruid genomen wordt naar het huis van den bruidegom, derhalve na de opname (1 Thess. 4: 16) zijn de geloovigen de "vrouw" des Lams. Daarna volgt de feestgelegenheid, die hier "bruiloft des Lams" en in vs. 9 "het avondmaal van de bruiloft des Lams" genoemd wordt. Dus wordt hier niet bedoeld de huwelijksplechtigheid, maar het vreugdevol feest, dat daarop volgt. In Zijne gelijkenissen sprak Christus van Zijne wederkomst als het begin van een huwelijk (Matth. 25). Waarin de toebereiding der bruid bestaat zegt ons het volgende vers.

"En aan haar was gegeven, dat zij zich zoude bekleedden met fijn lijnwaad, blinkend en rein: want dit fijn lijnwaad is de rechtvaardigheden der heiligen." vs. 8.

De hoer was versierd met scharlaken en purper, goud en juwelen; het versiersel van de vrouw des Lams bestaat in sneeuw-witte kleederen,—de volmaakte rechtvaardigheden der heiligen. Daarom kan de bruiloft nu beginnen. Het grieksche woord *dikaiooma* duidt aan vrijspraak verworven door het rechte te doen, of de straf van het onrecht te lijden, of een zoenoffer te brengen. Deze rechtvaardigheid krijgen de geloovigen niet eerst aan het einde, maar bij het begin van hun geloofsleven, wanneer Christus gerechtigheid hun toegerekend wordt. De rechtvaardigheid hier bedoeld is niet de toegerekende gerechtigheid van Christus, maar eene eigene inwonende rechtvaardigheid uit kracht van gewasschen te zijn in het bloed des Lams, en als deel in de vereeniging met Christus.

"En hij zegt tot mij: 'Schrijf zalig zijn zij, die geroepen worden tot het avondmaal van de bruiloft des Lams.' En hij zegt tot mij: 'Deze zijn de waarachtige woorden Gods.'" vs. 9.

Johannes zegt ons, dat de bruid versierd was, doch het huwelijk beschrijft hij ons niet, noch welke plechtigheid met de voltrekking ervan gepaard ging. Voor den Jood was deze beeldspraak echter niet onverstaanbaar, want de profeten stelden de betrekking tusschen God en Zijn volk voor als die welke door een huwelijk ontstaat. "Uw Maker is uw Man." Als de verheerlijkte geloovigen van alle eeuwen de bruid uitmaken, dan kan het huwelijk des Lams niets anders beteekenen, dan de finale, allernauwste en eeuwige vereeniging van

Christus met de Zijnen, waardoor zij nu volle deelgenoten worden van al zijne bezittingen en overwinningen. Op het huwelijk, maar onderscheiden daarvan, volgt het bruiloftsfeest,—de viering van de vestiging dier eeuwige betrekking tusschen Christus en hen, die op aarde te midden van velerlei verzoekingen, smaadheden en vervolgingen aan hunnen hemelschen bruidegom getrouw zijn gebleven. Maar wie zijn dan de geroepenen tot de bruiloft, die hier zalig gesproken worden? Daarop is geantwoord: de gemeente als een geheel is de bruid, maar als afzonderlijke leden is zij de bruilofts gasten. Immers alleen verlosten zullen tot die bruiloft geroepen worden. Derhalve is de beteekenis, zalig is elk een die tot dat getal zal behooren, met hetwelk Christus zich op het allerinnigst en voor eeuwig zal verbinden. Aan de andere zijde heeft men er opmerkzaam op gemaakt, dat de bruid in Israël hare gezellinnen had, die hoewel bij de bruiloft en deelende in de vreugde van het bruiloftfeest, toch verschilden van de bruid in hare betrekking tot den bruidegom (Ps. 45). De tien maagden zijn de vriendinnen der bruid, doch zij verwachten niet om de bruid te zijn. Daaruit besluit men dan, dat allen die zalig worden niet tot de bruid zullen behooren. Men wijst erop, dat Christus zelf een verschil onder de gezaligden leert, als Hij in de gelijkenis van de talenten zegt, dat de een over *tien* en de andere over *vijf* steden gesteld zal worden. Ook Paulus zegt, "de eene ster verschilt in heerlijkheid van de andere ster. Alzoo zal ook de opstanding der dooden zijn" (1 Cor. 15:41, 42). Men meent derhalve, dat, even als de Heiland op aarde een kleinen kring van intieme vrienden had binnen den wijderen kring der twaalven, Hij ook uit al de gezaligden zich een bruid kiezen zal, die in den allernauwsten omgang met Hem verkeeren zal, terwijl niemand der anderen van de voorrechten en vreugde van 't avondmaal uitgesloten zullen worden. Waarin dit avondmaal bestaan zal, zullen wij hier op aarde niet te weten komen. Welke meening nu ook de juiste zij, een ding is zeker, alle geloovigen van alle eeuwen, ook degenen die uit de groote verdrukking komen, zullen daar òf als bruid òf als gasten zijn.

De engel eindigt met de plechtige verzekering: "Deze zijn de waarachtige woorden Gods." Men heeft dit op tweederlei wijze uitgelegd: (1) Deze dingen zijn geene zoete inbeeldingen maar "de waarachtige woorden God;" (2) In de voorafgaande verklaring zijn de waarachtige woorden der goddelijke beloften samengevat, gelijkstandig aan de uitdrukking "aan deze twee geboden hangt de gansche wet en de profeten."

"En ik viel voor zijne voeten om hem te aanbidden. En hij zegt tot mij: Wacht u! niet (*dat gij het niet doet*); ik ben een mede-dienstknecht van u en van uwe broederen, die de getuigenis van Jezus hebben; aanbid God; want de getuigenis van Jezus is de geest der profetie," vs. 10.

Zoo overweldigend was de openbaring der toekomende heerlijkheid dat Johannes in aanbidding nederviel voor den engel, die hem alles getoond had. Doch hij werd dadelijk en ernstig door den engel terecht gewezen. "Ik ben uwe mede-dienstknecht, enz." De spreker kon geen werkelijke engel geweest zijn, want in dit geval kon hij er niet bijgevoegd hebben, dat hij een mede-dienstknecht was van allen, *die vast houden aan de getuigenis van Jezus*; derhalve moest hij een verheerlijkte medegeloovige in de gedaante van een engel geweest zijn. Deze verklaring is beslissend tegen de aanbidding van heiligen of engelen. Aanbidding komt alleen aan God toe. God had die openbaring aan Johannes gegeven; en heeft die tot Zijne eigene verheerlijking bedoeld; want de getuigenis van en aangaande Jezus is de geest der profetie, die sprak van het groote bruiloftsfeest der voleinding. De engel, die hier spreekt, is dezelfde van 17: 1, want wij lezen niets van zijn heengaan. Het schijnt, dat hij bij Johannes blijft om hem verder te onderrichten.

Eenige historische uitleggers zien in deze afdeeling eene beschrijving van den staat der kerk na de verwoesting van Rome. Voortaan zal zij eerbaar en rein zijn, de alleenheerschappij van Christus erkennen, en schriftuurlijk in leer, tucht en regeering zijn. Doch anderen erkennen, dat de bruid het voltooide getal der geloovigen, en de bruiloft de verheerlijking met Christus van de opgewekte heiligen is.

Het hart is het diepe middelpunt van ons hoogste leven. Noem het de bron er van als gij wilt. Uit het hart zijn de uitgangen des levens. Deze bron des levens wordt door de waarheid gevoed. Zonder de waarheid buiten ons, en zonder hare ontdekking aan het hart, droogt deze bron op. En gelijk de altijd vloeiende fonteinen uit 't hart der aarde komen, zoo komen de levende stroomen uit het hart der waarheid tot ons hart. Hart raakt hart, middelpunt raakt middelpunt. Het oneindige komt tot het hart, dat tot het oneindige uitgaat. En heeft het hart ontdekt wat zich in geene verstandsbepalingen laat uitdrukken, dan ontvangt het uit de waarheid licht en leven en gloed, en knielt in aanbidding en ontvlamt tot geestdrift.

DEEL XVII, No. 5. STELLENBOSCH. MEI, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa St., Stellenbosch.
2. Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezondon en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.

KRONIEK.

De Gezangen-kwestie in Holland.

In de *Heraut* van 7 April 1912 schrijft Dr. A. Kuyper over een verschijnsel dat onder ons in Z. Afrika niet van beteekenis ontbloot is. Er is namelijk een streven onder "Gereformeerden" in Nederland—om een gezangenbundel samentestellen ten gebruike bij den openbaren eeredienst. Ik laat hier Prof. Dr. A. Kuyper aan het woord, daar men voortgaat in zekere kringen onze Kerk te veroordeelen omdat zij gezangen zingt en gaarne zingt, naast de ook door haar beminde "Psalmen Davids." Dr. Kuyper zegt :—

Volgens een bericht, dat dezer dagen in de pers de ronde deed en, naar uit geloowaardige bron ons gemeld wordt, juist is, zou een groep van jonge predikanten in onze Kerken zich bezig houden met saamstelling van een gezangenbundel, die ze aan de eerstkomende Synode wilden aanbieden, opdat deze die gezangen in onzen eeredienst zou invoeren. Zelfs zou reeds een uitgever gevonden zijn, die zich bereid verklaard heeft dezen bundel te laten drukken.

Er zijn zeer zeker in onze Gereformeerde Kerken, vooral onder de jongere predikanten, niet weinigen, die tegen de Gezangen niet alleen principieel geen bezwaar hebben, maar zelfs met blijdschap de invoering van Gezangen begroeten zouden, omdat ze vooral bij de Christelijke feestdagen telkens weer het gemis voelen van liederen, waarin de groote heilsfeiten uit Christus leven worden bezongen. Maar daartegenover staat een zeer groote groep van ons Gereformeerde volk, dat van de invoering van gezangen diep afkeerig is en het standpunt inneemt, dat in den eeredienst alleen de Psalmen mogen gebruikt worden. Beider gevoelen staat lijnrecht tegenover elkander, en waar dusver de discussie over dit onderwerp alleen theoretisch van aard was, spreekt het wel vanzelf, dat nu dit vraagstuk thans ook praktisch aan de orde zal worden gesteld, de botsing niet uit zal blijven.

Op het vraagstuk zelf, of het zingen van gezangen in den eeredienst geoorloofd en wenschelijk is, gaan we thans niet in. Het is bekend, dat de *Heraut* ten opzichte van de gezangenquaestie nooit een bekrompen standpunt heeft ingenomen. Een rechtstreeksch gebod Gods, dat bij den eeredienst alleen de Psalmen mogen gebruikt worden, is er niet, en waar Gods woord ons geen peremptoir voorschrift dienaangaande geeft, moet ieders vrijheid van overtuiging in dezen geeërbiedigd worden. De gronden, die door de voorstanders van de gezangen worden aangevoerd, zijn zeker niet van gewicht ontbloot, en we kunnen ons zeer goed begrijpen, dat er velen zijn in onze Kerken, die gaarne naast de Psalmen ook gezangen in gebruik genomeu zagen. De voorstanders van de gezangen ongereformeerd te brandmerken komt dan ook niet in ons op. Zelfs een man als Voetius, aan wiens gereformeerd-

heid wel niemand twijfelen zal heeft in zijn Politica Ecclesiastica verklaard dat hij principieel geen bezwaar tegen het zingen van gezangen had, mits de inhoud van deze gezangen met Gods Woord overeenkwam. Marnix van St. Aldegonde heeft achter zijn Psalmberijming tal van Schriftuurlijke loftiederen opgenomen. En onze Gereformeerde Kerken in Nederland, al schreven ze in haar Kerkenorde voor, dat men in de gemeenten alleen de Psalmen van David zingen zou, hebben toch zelf een uitzondering gemaakt voor enkele gezangen die door de Psalmberijming van Datheen in kerkelijk gebruik gekomen waren. Ook Calvijn heeft zich niet tot de Psalmen alleen beperkt, maar daarnaast enkele gezangen in het kerkelijk gebuik opgenomen. Een principieel en absoluut bezwaar tegen het zingen van gezangen hebben onze gereformeerde vaderen dus niet gehad, want dan had naast de Psalmen geen enkel gezang moge gezongen worden. Wat ons alleen huiverig maakte om de invoering van een afzonderlijken gezangenbundel naast de Psalmen aan te raden, was de practische overweging dat de ervaring overal geleerd heeft, dat de invoering van een gezangenbundel altoos schade deed aan het gebruik der Psalmen, en we den kostelijken schat dien God de Heere ons in de Psalmen schonk niet wilden verdrongen zien door een gezangenbundel, die hoe uitnemend ook, altoos menschenwerk blijft. Feit is dan ook, dat de Gereformeerde Kerken in haar bloeitijd in alle landen, in Zwitserland, Frankrijk, Nederland en Schotland, zich schier uitsluitend tot de Psalmen beperkt hebben, en eerst toen een periode van verslapping en inzinking van het Gereformeerde leven intrad, naast de Psalmen een gezangenbundel is opgekomen. Dit feit maant zeker tot voorzichtigheid, want ook in de historie der Kerk ligt een vingerwijzing Gods, die niet straffeloos kan veronachtzaamd worden.

Ter aanvulling van wat Dr. Kuyper ons meedeelt omtrent de Gezangen-kwestie in Nederland, diene het volgende ontleend aan "De Schatkamer":

Een Godsdienstoefening in een Anglikaansche Kerk.

(Ds. T. Biebericher, Haarlem, Holland.)

Toen ik hoorde, dat in heel Felixtowe geen kamer meer beschikbaar was, stak ik op goed geluk het Kanaal over en belandde te Great Yarmouth, een stad van 55,000 inwoners aan Engelands oostkust. Het strand is er bijzonder mooi, de strandboulevard pl. m. één uur gaans en de stad zelf een der gezondste volksbadplaatsen, waar "the upper ten thousand" zelden komen.

Ik acht het een voorrecht hier kennis te hebben gemaakt met "den Engelsman thuis," die mijn verkeerde voorstelling van hem in zijn voordeel heeft gecorrigeerd. Welwillendheid en zelfs hoffelijkheid ondervond ik in ruime mate in dit deel van Groot-Brittanië.

De diensten in de parochiekerk St. Nicolas (Anglicaansch, Church of England) te Gt. Yarmouth hebben zelfs voor den puritein veel verheffends, daar ze behooren tot de meest gematigde high-church richting.

't Is een bijzonder mooi gebouw; opgetrokken op oude fundamenten van een weleer Noorsche kerk, dateert het uit het jaar 1101. Zijn geschiedenis is merkwaardig en boezemt belangstelling in zoodra men het interieur heeft gezien. 't Is de grootste parochiekerk van Engeland; ze heeft 3000 zitplaatsen.

Bij het liturgisch gedeelte namen de vicar, die den dienst leidde, en zijn curate (hulpprediker) plaats in de readingdesk (voorlezers-gestoelte), zij beiden met surplice (witte stola) over de zwarte cassock (toga); achter hen platvloers, zat de parish clerk in zwarte toog.

De kerkgangers ontvingen een briefje, waarop waren de te zingen hymnen uit het gezangboek van de Church of England. Een goede maatregel, met het oog op de vele badgasten. Tevens zag ik hierop de thema's aangegeven, waarover de vicar gedurende de maand Augustus hoopte te prediken.

De liturgie nam juist één uur in beslag. De hymnen werden staande, de gebeden knielend gezongen of uitgesproken door de gemeente. Na het zingen der eerste hymne "Behold us, Lord," waarvan het koor sommige strophen alleen zong, bad de vicar uit het commonprayerbook verschillende morningprayers, waarvan bepaalde gedeelten en het Amen luide werden medegebeden door de gemeente.

Al de onberijmde psalmen vond ik verdeeld in morning-en eveningprayers en in beide diensten zong de gemeente onder accompagnement van het orgel zulk een onberijmden psalm benevens een onberijmd gedeelte uit het N. T. b.v. den lofzang van Maria. Ik vond dit in de diensten, door mij bijgewoond, tamelijk eentonig. De voorganger wisselde deze gebeden af door het lezen van een geheel hoofdstuk uit het Oude zoowel als uit het Nieuwe Testament, waartoe hij ging staan voor den lezenaar. Daarna kwamen ook de apostolische geloofsbelijdenis en het Onze Vader aan de beurt, door de gemeente luide meegebeden en meegezongen.

Het meest ben ik gesticht—eveneens in een der independent churches—door het gemeentegezang, in beide kerken gedragen door een koor. Wat werd hier goed en veel gezongen in korten tijd. Hier, gelijk in andere buitenlandsche kerken, waar ik diensten bijwoonde (volstrekt niet altijd in groote steden) komt over mij onder het gezang der gemeente gewijde aandoening, maar ook groote weemoed over het gemis van dit heerlijk gezang in vele onzer vaderlandsche kerken.

De toovermacht van Gods Geest, die bij monde

van zijn welsprekenden dienaar het hart der gemeente sticht, bereikt bij sommigen evenveel als heel de gemeente met haar gebed, haar dankzegging en lofprijzing zingend, nadert tot den Onvolprezene. Waarom niet getracht om beide deelen van den eeredienst tot hun recht te laten komen?

Reeds Vondel spreekt in de voorrede van zijn "Lucifer" over het onstichtelijke van het psalmgedreun in de protestantsche kerk zijner dagen. De roomsche Vondel was boos op de Amsterdamsche predikanten, die de opvoering van Lucifer tegenhielden, maar niettemin was zijn verwijt gerechtvaardigd en na twee en een halve eeuw geldt Vondels bezwaar tegen veel kerkgezang in Nederland nog.

Ook beviel het mij bijzonder, dat de gemeente zulk een groot aandeel nam in den eeredienst, wat m. i specifiek protestantsch is. Gesteld eens, dat de preek om welke reden ook de hoorders weinig sticht, ook dan nog verlaat men niet onvoldaan de kerk. De predikant is gebonden door liturgische gebeden, door de vele pericopen uit de Heilige Schrift en de gemeente heeft daarin waarborg, dat zij langs bijbelschen weg gesticht wordt.

Nu beklom de vicar den met fijn snijwerk versierden preekstoel en hield een preek van 25 minuten (naar aanleiding van Nehemia's woord tot de Joodsche soldaten-bouwlieden) over "the sentinels of the soul." Des avonds sprak hij over "marriage" (Joh. II vs. 2). De ochtendpreek ging niet uit boven het middelmatige; van de avondpreek ontviel mij te veel, daar ik op te grooten afstand en achter een pilaar zat. Ook de preek van een nonconformistisch predikant op den aan dezen voorafgaanden Zondag was goed, maar stak niet uit. Beide predikers spraken met grooten eenvoud en heilig vuur.

De vicar van de St. Nicolas, naar gelaat, taal en manieren te oordeelen, voortgekomen uit zeer beschaafden kring, sprak bij andere gelegenheid heel goed voor den vuist, maar achtte het op den kansel niet beneden zich den uitgeschreven preek voor zich te leggen.

Boven den hoofdingang der St. Nicolas stond de tekst uit Gen. 28 vers 16: Gewisselijk is de Heere aan deze plaats. Ik bespeurde uit alles, dat de Engelschen dit zeer sterk gevoelen. Dien grooten eerbied in het huis Gods zou men ook wel gaarne ten onzent zien. Het gevaar om afgoderij met het kerkgebouw te drijven, ligt ons zooverre, dat een vermaning tot wat meer schuchterheid in het heiligdom des Heeren hier en daar geen kwaad kan.

Op een der weekdagen gaf de beroemde Edinburgsche organist Hollins op het bijzonder mooie orgel der St. Nicolas, twee heerlijke recitals (gewijde concerten). De Vicar opende en sloot met kort gebed.

Diens salaris wordt met emolumenten op £900 geschat. Uit de collecten in de kerk en voorts uit eigen inkomen heeft hij 9 curates te bezoldigen, zoodat hij, en de hulppredikers zeer zeker, zonder eigen fortuin, bezwaarlijk van hun traktement kunnen leven.

TWEE DOODEN

Frankrijk heeft pas twee mannen verloren die op hun land en in hun tijd geen geringen invloed hebben uitgeoefend. Wij bedoelen Père Hyacinthe, die misschien de welsprekendste kanselredenaar was die dat land in de negentiende eeuw heeft gezien, en Alfred Boegner, den director van de Evangelische Zendingvereeniging te Parijs. Over beiden een woord.

***

Charles Loyson, beter bekend als Père Hyacinthe,—werd te Orleans geboren en later leeraar in de wijsbegeerte aan het groot Seminarie te Avignon en in de godgeleerdheid te Nantes. Daarna vertrok hij naar Parijs, en werd vicaris aan Saint-Sulpice. Prekende in Nôtre-Dame—de fraaie Kathedraal van Parijs—trok hij een zeer groot gehoor. Langzamerhand echter kwam er botsing tusschen hem en zijn roomsche medebroeders. Hij was te vrij in zijn denken en spreken: zij te bekrompen in hun ultramontaansche beschouwingen. Toen het vatieaansche concilie werd gehouden verzette zich Hyacinthe tegen de onfeilbaarheidsverklaring van den Paus. Dit leidde tot de toepassing van den ban op hem. Drie jaren daarna huwde hij een Amerikaansche weduwe. Zijn streven, nadat hij de Roomsche kerk had verlaten, was een Gallicaansche kerk te stichten, doch langzamerhand werd hij al vrijer in zijn beschouwingen, en helde meer en meer over tot het liberalisme, en ten slotte droomde hij van eene kerk, die alle Monotheisten, Christenen, Joden en Mohammedanen zou bevatten—zoo althans getuigt de Heer Lacheret van hem. Zijn zwakheid lag hierin, dat hij de Roomsche kerk wilde hervormen, zonder dit te kunnen. Protestant werd hij niet, Roomsch was hij eindelijk niet, Katholiek wilde hij blijven, en priester. Van hem zegt Lacheret terecht. "Hij bleef eindelijk de Roomsche wijze van denken toegedaan en begreep niet wat het is, door genade zalig te worden." In zekeren zin was zijn werk eene mislukking.

***

Gansch anders was de Heer Alfred Boegner. Over hem laten wij den Heer Lacheret zelf aan 't woord:

Den 24sten Februari overleed, op den kansel te la Rochelle, Ds. Alfred Boegner, director van de Evangelische Zendingsvereeniging te Parijs. Terwijl hij, na de preek, den na-zang opgaf, werd hij getroffen door een beroerte, welke hem onmiddellijk doodde. Zulk een uiteinde had hij altijd verlangd. Hij is gevallen op het veld van eer, 60 jaar

oud, bezwijkend onder het last van een te zware taak.

De uitvaart had plaats in de Verlossings.Kerk te Parijs, in tegenwoordigheid van eene talrijke schare, waartoe ongeveer 150 predikanten behoorden uit de hoofdstad en omstreken. Treffend waren de woorden gewijd aan de nagedachtenis van dezen zoo uitnemenden en toch zoo bescheiden leeraar, die zulke treffelijke diensten had bewezen aan de zaak der uitwendige zending.

De heer Boegner had vele trouwe vrienden in Nederland, dat hij vele malen bezocht, om er de belangstelling te wekken en te verlevendigen der Christenen voor den arbeid van het Zendingsgenootshap te Parijs. Hij was gehuwd met de dochter van Edmond de Pressensé. Na drie jaren predikant te zijn geweest in een dorpsgemeente in Picardië, werd hij benoemd tot onder-director van het Zendinghuis te Parijs, en spoedig daarna tot director. Gedurende dertig jaren is hij als vereenzelvigd geweest met het Zendingsgenootschap, dat onder zijn leiding zich sterk ontwikkeld heeft.

Toen hij als director optrad, had het een budget van 350,000 francs; thans bedraagt het 1,300, 000 francs (£52000) en is zelfs wel eens 200,000 francs hooger geweest. Nieuwe zendingsterreinen, de Zambesi Nieuw-Caledonië, Fransch Congo en Madagascar zijn gevoegd bij de bestaande. De arbeid viel moeielijk, daar er jaarlijks een stijgend tekort was, ondanks den steun ontvangen uit Elzas, Zwitserland, Engeland en Nederland. Elk jaar moest alles worden ingespannen om het evenwicht tusschen ontvangst en uitgaven te verkrijgen. Ook waren er bijzondere moeielijkheden op Madagascar met een bestuur, dat vijandig gezind was, en in allerlei plagerijen behagen had.

De heer Boegner was echter zóó vol vuur, en van zulk een vaste overtuiging, dat hij liefde wekte voor het werk. Hij was een optimist, en sleepte de wankelmoedigen mede. Voor alle zendelingen en voor zijne mede-arbeiders was hij als een vader. Hij had zelf de meeste arbeidsvelden der zending bezocht, hij gaf zich voortdurend, hij heeft er zijn leven aan opgeofferd. Zijn dood is, menschelijker wijze gesproken, een onherstelbaar verlies voor het Zendinggenootschap. Wij weten wel, dat er geen onmisbare menschen zijn; toch zouden wij op 't oogenblik moeilijk iemand kunnen noemen, een evenzoo toegerusten opvolger, om den afgevallen mantel van dezen profeet op te nemen. Inderdaad had de overledene iets van het enthousiasme, van de onversaagdheid dier oude Godsmannen. Hij wist aan anderen dien ijver in te storten, en zendings-liefde op te wekken. Hij heeft in de wereld niet zoo veel gerucht gemaakt als Père Hyacinthe, maar hij heeft aan het Genootschap, dat hij bestuurde, een krachtigen stoot gegeven tot ontwikkeling, en een degelijk en duurzaam werk achtergelaten. Voor de zaak, welke hij zoo trouw heeft gediend, heeft hij tal van vrienden gewonnen, en tot in de gemeenten van heidenen gesticht aan de oevers der Zambesi, blijft de nagedachtenis voortleven van het schoone voorbeeld, dat hij ons allen gegeven heeft.

C. S. LACHERET.

Parijs.

Toespraak van Dr. Malan op de Predikanten Conferentie te Stellenbosch.

——:o:——

Eenige maanden geleden had ik het voorrecht om over deze Conferentie een voor mij zeer belangrijk en leerzaam gesprek te hebben met Dr. Andrew Murray. Hij sprak toen eene gedachte uit die voor mij geheel nieuw was en die mij aan het denken heeft gezet. Het was namelijk deze, of de toestand van machteloosheid in de Kerk niet mogelijk daaraan te wijten was, dat de Kerkhervorming bij hare vernieuwde ontdekking van de Christelijke waarheid iets onvoltooid gelaten had. Zou zij niet te uitsluitend de aandacht gevestigd hebben op de rechtvaardigmaking door het geloof, terwijl zij op den achtergrond liet blijven de groote heerlijke, Bijbelsche waarheid van de werkelijke en blijvende inwoning en leiding des Heiligen Geestes? Toen ik hierover verder begon na te denken kon ik niet anders dan ten volle instemmen. Het komt mij voor dat onze zwakheid in alle opzichten hoofdzakelijk daarin gelegen is, dat wij niet praktisch leven in de bedeeling des Heiligen Geestes. Sedert de dagen van de Hervorming verstaan wij de beteekenis van het kruis. Door het geloof nemen wij bezit van de zegeningen ons verworven door den dood van Christus. Maar verstaan wij werkelijk ook wat het zeggen wil deel te hebben in de opstandingskracht van den Verlosser, het recht te bezitten ons die evenzeer door het geloof toe te eigenen als de vergeving der zonden? Kennen wij het geheim van ieder dag te leven en te wandelen deor den Heiligen Geest? Indien wij naar onze gemeenteleden gaan, die door onze prediking gevoed worden, vinden wij dan daar niet het bewijs van dit noodlottig gebrek in ons eigen geestelijk leven en in onze bediening? Het is een treurig feit dat de meeste Christenen tevreden zijn als zij weten dat hunne ziel gered is. Verder dan de vergeving hunner zonden komen zij niet. Het kruis wordt gemaakt een dienstknecht der zonde en niet, wat het zijn moet, de toegang tot een leven met God. Zij blijven op Golgotha. Innerlijk doorleven zij niet de opwekking met Christus en den

doop met het Pinkstervuur. Een hooger, heiliger, zaliger leven door de kracht des Geestes kennen zij niet en begeeren zij niet. De Kerk zal terugkeeren tot hare kracht, zij zal ondergaan niets minder dan eene nieuwe Hervorming, wanneer zij terugkeert tot het praktisch leven in en door den Heiligen Geest.

Prof. Marais heeft zooeven zeer treffend gesproken over zekere dingen die de Kerk van onze dagen verloren heeft. Bij hetgeen door hem genoemd is, en bij hetgeen ik reeds gezegd heb omtrent het verlies van het practisch leven door den Heiligen Geest, wil ik ook nog dit voegen. De Kerk heeft verloren de gave der profetie. Die gave wordt met de uitstorting en de werking des Geestes verbonden. "Ik zal uitstorten van Mijnen Geest op alle vleesch, en uwe zonen en uwe dochteren zullen profeteeren." Profeteeren wij nog? Door profetie bedoel ik natuurlijk niet de gave van voorspelling, maar wel wat in de werkzaamheid van de profeten van ouds verreweg de voornaamste plaats innam. Het is namelijk het overbrengen van een boodschap direkt uit het hart en de gedachten van God en direkt aan de menschen van onzen tijd. Het is de duidelijke aanwijzing van wat de wil van God is met betrekking tot de werkelijke toestanden, waarin de menschen alle dag leven. Is de Kerk niet zwak omdat zij te uitsluitend leeft in een voorbijgegane eeuw en met de werkelijke, heerschende toestanden van vandaag geen of weinig rekening houdt? Of zeg liever, is zij niet nog zóó weinig doordrongen van den Geest van de eerste eeuw dat zij geen boodschap, geen levend boodschap heeft *voor alle eeuwen?* Zal de Heilige Geest, die van eeuw tot eeuw bij ons blijft en ons gegeven is om ons in al de waarheid te leiden, dan iets te zeggen gehad hebben aan ééne eeuw en niets te verkondigen hebben aan een tijd zoo bewogen en verward als de onze? En als Hij wel iets tot de gemeenten te zeggen heeft laten wij ons dan wel practisch daartoe door Hem gebruiken?

Ik geloof dat ieder predikant geroepen is om 'n profeet te zijn. Hij moet niet als de Schriftgeleerde van ouds staan tusschen 'n Boek en de menschen. Hij moet staan tusschen God en het volk. Alleen dan zal hij leeren als machthebbende. Hij moet niet uitlegger zijn van 'n verzameling van teksten. Hij moet verklaren de gedachten van den levenden God. Zóó diep moet hij het Boek bestudeeren, zoo doordrongen moet hij worden van Zijn Geest en Zijne waarheid dat hij in sympathie komt met het kloppend hart van God. Wanneer hij op den kansel verschijnt moet hij komen direkt uit den raad Gods met 'n boodschap tot de wachtende schare. De gemeente die van haar leeraar gevoelt: daar staat 'n man die ons predikt niet de letter die doodt maar ons oveabrengt uit het hart en de gedachte van God 'n levende boodschap, zal naar hem luisteren, zal zich door niets van de kerk laten weghouden, zal hem gehoor geven, zal zoo warm worden als de kansel zelf is, zal hem vertrouwen en volgen en zal in hare gedachten de kansel zoo hoog verheffen als de hemelen.

Maar als de prediker 'n profeet zal zijn dan moet hij evenals de profeet van ouds aan zichzelven gekruizigd zijn. Hij moet gereed zijn om als God hem ertoe roept ook zijn populariteit op te offeren. Hij moet de waarheid durven zeggen in den naam des Heeren en zonder aanzien des persoons. Ligt onze zwakheid niet veelal daarin dat wij al te bezorgd zijn voor onze populariteit, dat wij meer de menschen naar de oogen zien dan God, en dat wij daardoor de kansel in minachting brengen?

Wanneer ik verklaar dat wij de waarheid moeten durven zeggen dan wil ik tegelijk er alle nadruk op leggen dat wij onder alle omstandigheden die zeggen moeten *in liefde.* Volgens mijne overtuiging heeft hij die de waarheid niet zeggen kan in liefde in 't geheel geen recht om de waarheid op zijne lippen te nemen, hoeveel ernst hij overigens ook moge bezitten, Die de waarheid niet met voorzichtigheid en met liefde zeggen kan die moet zwijgen, of liever hij moet eerst naar zijn binnenkamer voor zelfonderzoek en schuldbelijdenis en zelfkruisiging totdat hij het kan. Waarheid zonder liefde is zwakheid en dikwijls de oorzaak van veel schade en schande voor de kerk van Christus. Maar waarheid en liefde met elkander vereenigd zijn onweerstaanbaar.

Vóór ik eindig wil ik gaarne ter opheldering van dit alles iets verhalen uit mijne persoonlijke ondervinding. Ik doe dit niet om mijn eigen persoon of werk op den voorgrond te stellen. God alleen weet hoe diep ik dikwijls mijne onwaardigheid gevoel en op de knieën voor Hem belijd. Ik doe dit alleen omdat eenige broeders mij gevraagd hebben zulks te doen en omdat mijne ondervinding anderen bemoedigen kan.

Toen ik in mijne gemeente kwam was het mij al aanstonds duidelijk dat het niet alleen met de dronkenschap onder blanken en vooral onder kleurlingen allertreurigst gesteld was, maar dat de publieke opinie op dit punt doodelijk ziek was. Mijne gemeente ligt in een drank produceerend distrikt. De gedachte werd dikwijls onbeschaamd uitgesproken, dat de vermeerdering van kantienen voorgestaan moest worden omdat het onze broodwinning is. Om een petitierol geteekend te krij-

gen ten gunste van een nieuwe kantien was een zeer gemakkelijke zaak. Het gevolg was dat het getal kantienen gestadig toenam en dat ten gevolge daarvan in een enkel jaar tijds de dronkenschap toenam met over de vijftig percent. Toen de laatste kantien toegestaan werd gevoelde ik dat ik spreken moest. Ik gevoelde dat ik getrouw zou zijn noch aan God noch aan mijn geweten noch aan de zielen aan mijne zorg toevertrouwd, indien ik zweeg. De nood was mij opgelegd. Ik gevoelde alsof God mijne Evangeliebediening in de weegschaal had geworpen en dat voor de toekomst alles afhangen zou van mijne getrouwheid nu. Ik bad. En op Zondagmorgen sprak ik. Bij al den ernst dien ik gevoelde sprak ik zooveel als mogelijk was met voorzichtigheid en sympathie en liefde. In mijn ongeloof verwachtte ik echter na den dienst een storm. Maar wat gebeurde? Dadelijk kwam er een aantal van de voornaamste toehoorders mij de hand drukken en voor de boodschap bedanken. Eenigen kwamen met veel berouw schuld belijden. In de loop van de week kwam er een deputatie uit den Kerkeraad om namens dat lichaam instemming en dank te betuigen en te vragen dat de rede gedrukt en in de gemeente verspreid moest worden. Een broeder ouderling zei o.a. dat hij zulk een preek al lang verwacht had en in de stilte den Heere gebeden had, dat Hij zijn leeraar daartoe de moed en wijsheid mocht geven. Van den kansel werd er toen verder niet weer over deze zaak gesproken, maar de afgeleverde boodschap werd in de hand van God overgegeven. Maar wat gebeurde verder? Toen het licentiehof weer zou zitten ontstond er eene beweging bij het publiek zoo spontaan en zoo geestdriftig als ik er zelden een ander gezien heb. Niet minder dan vijf petities werden rondgenomen en zeer algemeen geteekend ten gunste van de vermindering van de gelegenheden tot drankmisbruik. Haast niemand werd gevonden die zijne naamteekening weigerde. Het gevolg was dat het licentie hof, gevoelende dat hij de steun had van het publiek, neen, dat het publiek het beslist eischte, de kantienen met de helft verminderde, de uren van drankverkoop beperkte— en de allerbelangrijkste bepaling maakte dat geen drank uit eenig drankhuis genomen mag worden, waardoor dronkenschap veroorzaakt zou kunnen worden langs de straten en bij de huizen. De verandering in de toestand was dadelijk en treffend.

Deze gebeurtenis die plaats vond in een drankproduceerend distrikt en met behulp van wijnboeren heeft mij allereerst duidelijk laten zien, dat het hart van onze wijnboeren recht is en dat, indien wij getrouw aan hen willen zijn waar wij meenen dat zij dwalen, en hen willen leiden met voorzichtigheid en liefde, zij ons dan volgen en met geestdrift volgen zullen. Maar het heeft verder ook bij mij de vraag doen ontstaan of met betrekking tot de drankkwestie de bazuin van onze Kerk wel helder klinkt. Zijn wij getrouw aan onze eigene menschen? Zijn wij getrouw aan ons geweten? Zijn wij getrouw aan de arme kleurlingen die in de meeste dorpen als beesten langs de straten rond liggen? Zijn wij getrouw aan God? Eenige dagen geleden schreef een broederpredikant aan mij dat hij iemand ontmoet had, die veel gereisd had ook in andere landen die zedelijk diep gezonken zijn, zooals Zuid-Amerika en West Indie, en dat deze aan hem zei dat hij nergens in de wereld tooneelen van dronkenschap aanschouwd had zooals die te zien zijn op sommige onzer dorpen op 'n Zaterdagnamiddag. Een magistraat zei onlangs aan mij dat hij een statistiek van sterfgevallen voor de regeering moest opmaken. Onder de blanken vond hij de toestand bevredigend, maar hij schrikte ervan toen hij zag wat het was onder de kleurlingen. Zij zijn letterlijk aan het uitsterven. En toen ik vroeg wat de oorzaak was, was zijn antwoord, de tering, maar achter de tering 'n gestel van geslacht tot geslacht door de dronkenschap verzwakt. Deze zijn de naakte feiten. Is 't niet Gode geklaagd! En toch zien wij hoe jaar na jaar licentiehoven de drankhuizen vermeerderen en meer tijd voor drankverkoop, zelfs des Zondags, toestaan, en dat niettegenstaande de politie protesteert. Onze kleurlingen worden naar lichaam en ziel verwoest, ons binnenlandsch zendingwerk vergaat, zielen gaan bij honderdtallen verloren aan onze deuren. En wij, wij als 'n Kerk met het eeuwig Evangelie in onze hand, wij die in den raad Gods moeten staan om Zijn wil bekend te maken en de publieke opinie voor te lichten en te leiden, wat doen wij ertegen? Is de toestand niet 'n aanklacht tegen ons Christendom? Toen het licentie-hof laatst te Montagu zitting hield stond er een op in het publiek en zei o.a. dit. "'n half beschonken kleurling kwam eenige dagen geleden bij mij. Ik sprak met hem over zijn erbarmelijke toestand en zijn hongerlijdende vrouw en kinderen. En weet gij wat zijn antwoord was? Dit. 'Witte man! God heeft u de macht over ons gegeven. Gij hebt de wet in uwe handen. En gij ziet ons op uwe straten en aan uwe deuren in onze ellende vergaan. En gij doet niets. Ik zeg u wij zullen eenmaal u weer ontmoeten voor de rechterstoel van God en wij zullen tegen u getuigen.' Is het niet tijd broeders dat wij uit den slaap opwaken en tot het besef komen van onze verantwoordelijkheid maar ook van onze macht door het gebed en door den Heiligen Geest?

De Bethlehems Kirche in Berlijn.

Door PROF. C. F. J. MULLER.

(Vervolg.)

Jänicke was ook een voorbeeldige zielverzorger. Vlijtig bezocht hij de kranken en arbeidde aan hun behoud. Nooit was hem, zelfs niet in zijn ouderdom, een afstand te groot, of het weder te slecht, als hij geroepen werd. Kwam hij in huis dan placht hij te zeggen: "Hoe gaat het u kinderkens? Hoe gaat het lichaamlijk?" Dikwijls kreeg hij het antwoord: "Ach, lieve heer prediker, het gaat ons zoo kommervol." Dan nam hij zijn fluweelen petje van zijn kaal hoofd en sprak met opgeheven rechterhand: "Ja kinderkens, verwondert u niet er over, want wij moeten door vele beproevingen in het Koninkrijk Gods ingaan." Maar hij wist ook heel goed, waar hij bestraffen in plaats van troosten moest.

Eens werd hij geroepen naar een welgestelden wereldling, die op zijn uiterste lag. Openhartig en bepaald verklaarde hij den eigengerechtige, dat hij een groote sondaar was en den toorn Gods verdiend had, doch wees hem tegelijk met veel liefde op den barmhartigen Zaligmaker, als den eenigen troost voor den verlorene. Zijne woorden waren echter tevergeefs, en hij ging heen zonder hem het avondmaal te bedienen. De kranke liet een ander predikant, die hem gelijk gezind was, roepen; en deze stelde den kranke gerust met te zeggen: "Gij zijt een eerlijk mensch en een wakkere burger geweest. Waren alle burgers zoo als gij, dan konden wij ons gelukkig achten." Dit beviel den eigengerechtige huisgenoten, die, toen hij heengegaan was zeiden: "Ja, dat is waar, deze man kan troosten, maar die oude Jänicke is een verschrikkelijke man."

Bij al zijn beslistheid was hij recht vriendelijk jegens den tegenspreker. Toen hij eens 's Zondags namiddag van Rixdorf bij een herberg langs den weg voorbijging, werd hij vooral door een uit een aantal moedwilligen zeer bespot. Doch Jänicke zag dezen met een vriendelijken gelaat aan, nam zijn hoed af, maakte een diepe buiging, en vervolgde zijnen weg. Het gezelschap stond hem zwijgend aan te zien, want zulk een antwoord op hunne bespotting was hun een raadsel. De belhamel onder hen was diep getroffen en had geene rust, totdat hij die onder den kansel van Jänicke vond en hem aan de pastorie om vergiffenis gevraagd had. Zulke ervaringen had deze man Gods, wien zijn Heere altoos het rechte woord gaf te spreken, of te antwoorden.

Hij predikte niet slechts geloof, maar ook liefde, en dat niet met de tong alleen maar met zijn gansche leven. Zij geloof was door de liefde werkzaam. De liefde dreef hem tot wat sedert Wichern tijd samengevat werd onder de benamingen "Innere Mission" en "Heiden Mission." Veel deed hij aan de verpleging der armen in verband met zijn krankenbezoek. Hij gaf met opene hand en bewoog ook anderen zulks te doen. Een geneesheer werd eens bij een kranke moedertje geroepen, dat gansch alleen was. Het trof hem dat, terwijl hij niemand daar zag, haar kamertje altoos in de beste orde was. Op de vraag wie haar verzorgde, gaf zij een ontwijkend antwoord. Hoe langer het duurde, des te vreemder werd hem de zaak, en toen hij eindelijk bij haar aandrong hem den onzichtbaren vriend te noemen, vertelde zij hem in vertrouwen, dat hare predikant, haar lieve biechtvader en zielverzorger, Jänicke, haar elken dag bezocht, dat de oude heer de kamer uitveegde, haar bed opmaakte, alles in orde bracht en haar geld gaf voor de medicijnen; maar het liefst was haar, dat hij haar dan uit Gods woord troostte en met haar bad. Door zulke voorbeelden werden de geloovigen in zijne gemeente tot navolging bewogen.

Hij richtte ook een soepkeuken op, waaruit hij dagelijks 6,000 armen verzorgde. Zoo veel hij kon zag hij zelf toe, dat de soep goed bereid was, en dat ieder zijn behoorlijke portie kreeg; soms schepte hij zelf de soep uit. Hoe men ook tegen hem ingenomen was, men kon toch zijne liefdadigheid niet ontkennen.

Sedert 1781, onder Jozef II van Oostenrijk, konden de Bohemen weder hun godsdienst in 't openbaar voortzetten. Bijbels ontbraken hun echter; een Boheemsche Bijbel kostte minstens 10 thalers. De begeerte om zijne geloofsgenoten en ook de inwoners van Berlijn van Bijbels te voorzien brandde in zijn binnenste. In 1805 richtte hij een Bijbelgenootschap in zijne gemeente op, waartoe ook uit Engeland aan hem hulp verleend werd door het Bijbelgenootschap, dat ten vorige jare aldaar gesticht was. Welgestelde Christelijke vrienden, ook Frederich Wilhelm III juichten de onderneming toe en zonden bijdragen. Eerst werden 3,000 Boheemsche N. Testamenten, die in Halle voorhanden waren, gekocht en tusschen Praag en Berlijn verdeeld. Toen werd een nieuw druk van 3,000 Bijbels in de Boheemsche, en 8,000 Bijbels en 2,000 N. Testamenten in de Poolsche taal verkregen, grootendeels uit middelen verschaft door de Londensche en Baselsche genootschappen. In 1814 werd Jänicke's genootschap opgelost in het *Hoofd Bijbelgenootschap* van Pruisen, en hij benoemd tot secretaris. Toen de eerste jaarvergadering in 1815 gehouden werd in de *Dreifältigkeitskirche* waren generaals, ministers en mannen van invloed leden van dit genootschap, en aan 't einde stond een Minister van den staat aan de deur om de collecte te ontvangen. Zulk eene wending hadden zaken in Berlijn genomen; de verachte Bijbel werd geëerd, en de bespotte predikant der Bethlehemskirche deed het nagebed en sprak den zegen uit.

Ook aan traktaatverspreiding wijdde hij zich. Tegen het einde der 18de eeuw had de vrome Oberforstmeister von Schirnding traktaten laten drukken en door kolporteurs verspreiden. Zij waren bedoeld om "dwalenden terecht te wijzen, wankelenden opterichten, bekommerden te troosten, en moedeloozen te verkwikken." Toen hij in 1812 overleed, liet hij zijn voorraad van 130,000 traktaten aan zijn vriend Jänicke, die reeds in 't vorig

jaar een klein Traktaatgenootschap opgericht had. Niet lang daarna werd deze vereeniging door den koning bestendigd onder den naam van "Hoofdvereeniging voor Christelijke geschriften in de Staten van Pruisen," die de voorloper werd van andere dergelijke vereenigingen.

Door zijn gemeenschap met de Broedergemeente was hij een warme voorstander der Buitenlandsche Zending. Binnen- en Buitenlandsche Zending waren voor hem twee zusters. In 1800 ging zijn broeder Jozef als zendeling naar Oost-Indië en stierf aldaar. Von Schirnding drong nu bij hem aan om eene Zendingschool te stichten, die nog in dat jaar met 7 leerlingen geopend werd. Zijn nuchteren zin blijkt uit wat hij voor deze zendelingen noodzakelijk achtte. Zijn doel was, schreef hij: "deze jongelingen, die geen geleerden waren, eerst wetenschappelijk voortebereiden, ten einde daardoor in staat te worden gesteld, de Christelijke liefde, die in hen uitgestort was, doelmatiger aantewenden en vruchtbaarder te gebruiken." Zij moesten de Latijnsche, Grieksche en Hebreeuwsche talen leeren. Von Schirnding zorgde voor hun onderhoud; doch toen deze na 10 maanden een groot deel van zijn vermogen verloor, moest Jänicke de Zendingschool in 't geloof voor eigene rekening nemen. In het begin werd hij geholpen door Christenen in zijne gemeente, die ondernamen om elk der 7 jongelingen op een dag der week aan hunne woningen hun eten te verschaffen. Later ontving hij bijdragen uit Oost-Friesland, Engeland, Basel, Elberfeld en andere oorden, en sedert 1821 gaf de koning jaarlijks 500 thalers tot onderhoud van twee jongelingen.

Samen met de wetenschappelijke opleiding eischte hij van zijne kweekelingen sterken vooruitgang in 't geestelijk leven in eenvoudigheid en veelzijdigheid. Hij nam ook jongelingen uit verschillende Kerkgenootschappen ter opleiding aan, en stond ze weer aan die af. Hij zelf dreef geen zendingwerk, maar stond zijne kweekelingen af aan andere genootschappen, voornamelijk aan de Engelschen. Het beste getuigenis voor de degelijkheid zijner opleiding is, dat velen zijner kweekelingen beroemde namen in de geschiedenis der Zending zijn geworden, zooals, Rhenius van Madras Riedel van Celebes, Gützlaff de apostel van China, Albrecht van Pella in Namaqualand en vele anderen. Ook de Joodsche zending heeft hij gediend. Zijn Zendingschool werd na zijn dood niet in zijn geest voortgezet en werd eindelijk opgeheven. Doch zijn zendingliefde was voor zijne woonplaats niet te vergeefs. In 1824 werd gesticht "Het genootschap ter bevordering van de Evangelische zending onder de Heidenen," dat nu nog bestaat onder den naam van "Het Berlijnsche Zending Genootschap," dat ook in Zuid Afrika een wijd arbeidsveld heeft. Hoe groot is de vrucht die gewassen is uit een enkelen zaadkorrel, die 100 jaren geleden gezaaid werd. Zoo zegent God het werk zijner getrouwe knechten.

Nog iets uit zijn persoonlijk leven. De kracht van zijn geloof en liefde welde uit zijn omgang met God en Zijn woord. Aan het einde van zijn leven betuigde hij aan een vriend, die hem gebogen over zijn Bijbel vond: "Ik kan niet ophouden in Zijn heilig woord te lezen en hoe meer ik daarin lees en graaf des te meer wijsheid en diepte sluit het voor mij af. Nu eerst, nu ik aan 't einde mijns levens sta, zie ik recht duidelijk, hoe weinig ik tot hiertoe de ware diepte des woords gekend heb." In de eerste jaren zijner bediening leed hij aan zijne borst en aan een kwellende hoest. Aan zijn geneesheer, die hem vermaande zich in acht te nemen, zeide hij: "preeken is mijn leven, en dat maakt vroolijk en gezond." En hij had gelijk. Hij gaf dezen raad aan anderen. "Een prediker," zeide hij, "moet niet beangst zijn; het sparen van zichzelven benadeelt het ambt; het helpt slechts in 't gewoon leven."

Hij kende den strijd tegen zijn ouden mensch en dit maakte hem zeer ootmoedig. Dikwijls beleed hij zijne gebreken aan hen die hem hunne beleden. "Mij heeft de Heere," zeide hij, "een scherpen pijl in 't vleesch gegeven. Ik ben driftig en tot toorn geneigd. Helpt mij door vlijtig te bidden, dat de Heere dit gebrek van mij weg neme. Het kwelt mij zoo zeer, en daardoor ben ik mijn God dikwijls tot oneer, en zijn rijk onder de menschen tot schade." Eens wierp hij een katechizant in toorn het boek naar 't hoofd. Doch dadelijk liep hij, nam het boek diep bewogen op, en sprak: "Gij hebt uwe luiheid en ik mijn zondige drift voor God te verantwoorden. Kind vergeet het niet de toorn des mans doet niets dat bij God recht is. Moge de Heere mij uit genade mijne zonde vergeven." Dit moest een diepen indruk op de katechezanten gemaakt hebben. Zijn vrouw was hem gelijk gezind en zoo was zijn huiselijk leven een middel om hem hemelschgezind te maken. Van haar die in 1810 overleed aan de tering schreef hij: "Achttien jaren acht maanden en eenige dagen hebben wij tezamen in den echtelijken staat geleefd, vreugde en leed met elkander gedeeld, ons jegens onzen Erbarmer kinderlijk gedragen, en ons dikwijls met beving verheugd over Zijne genade, die Hij ons bewees...In de laatste dagen van het lijden van mijne geliefde is de Heere hare ziel zichtbaar nabij geweest. Op den laatsten dag zeide zij eenige malen "Gij, O Jezus! zult alleen eeuwig, eeuwig mijne vreugde zijn." Hij had 5 zonen en 4 dochters, waarvan twee vroeg overleden. Een gehuwde dochter stierf op 33 jarigen leeftijd, en van haar zegt hij, dat de Heere zijn gebed verhoord en haar tot kennis harer zonde en tot geloof in den Heiland gebracht had. Van de overige kinderen wordt niets verhaald.

Tot op zijn 80ste jaar bleef hij zijn ambt waarnemen. Slechts 8 dagen voor zijn dood moest hij 't bed houden. Hij klaagde niet, dankte slechts, en verlangde ontbonden en met Christus te zijn. Op Zondag, 21 Juli 1827, merkte men, dat zijn einde gekomen was. Hij troostte de weenenden. Men begon te zingen "Als ik eenmaal scheiden moet." Hij zelf zong met volle bewustheid mede. Toen men kwam bij de woorden "daar wil ik op u staren, daar wil ik vol geloof," begonnen zijne oogen te breken en sloot zich zijn mond; en toen men zong "U vast aan 't harte drukken. Wie aldus sterft, die sterft wel," was zijne ziel heengegaan.

Bij zijne begrafenis drie dagen later kon men de schare rondom de Bethlehemskirche niet overzien. Ook mannen van andere geestesrichtingen, z.a. Schleiermacher waren tegenwoordig. Zijn lijk werd door 12 kweekelingen, 12 Bohemen, en 12 studenten om de beurt gedragen. De lijkrede werd uitgesproken door den Oberprediger Hanstein uit Potsdam over de woorden, "ik heb den goeden strijd gestreden, enz." Op de graftombe, waarin hij naast zijne echtgenoote gelegd werd, staat geschreven, "Ik leef, en gij zult leven."

Jänicke is gestorven, is vergeten, is nauwelijks meer bekend in de stad waar hij arbeidde, maar leeft nog op de aarde. Hij leeft ook in Zuid Afrika. Onder zijne kweekelingen was de zendeling Pacalt, en als mijn geheugen mij niet bedriegt, ook de stamvader van de familie Helm, die vele zending zonen en dochteren aan Zuid Afrika geleverd heeft. Beiden werden hierheen gezonden door het "Londensche Zendinggenootschap" in 't begin der voorgaande eeuw. Van Pacalt zijn er geene lichaamlijke, maar vele geestelijke nakomelingen in onze kerk. Hij arbeidde onder de hottentotten op drie mijlen afstand vanwaar in 1812 de gemeente George gesticht werd. Zijn stoffelijk overschot rust op het kerkhof van Pacaltsdorp—den naam door de regeering aan zijn arbeidsveld toegekend. Naast hem vindt men ook het graf van de eerste zijner bekeerlingen, die hij bij haren doop *Epeneta Jantje* noemde.

Doch dit was niet al de vrucht van zijn korten arbeid aldaar. Hij kwam aan de Kaap in Mei 1809 om met Dr. van der Kemp naar Madagascar te gaan, en toen deze in December overleed, verhuisde hij naar Swellendam, en arbeidde met veel zegen onder de inwoners van het district als onderwijzer, predikende het Evangelie met groote kracht en duidelijkheid zoo dikwijls hij de gelegenheid daartoe vond. Hij wordt beschreven als een man van diepen ernst, en veel gebed, zeer eenvoudig en vol liefde, een ware man Gods en een die gedurig voor 't aangezicht Gods verkeerde. Toen ik als leeraar te Swellendam stond, vernam ik uit den mond van enkele bejaarde inwoners, bij wie zijne nagedachtenis nog in eere gehouden werd, tot welken zegen hij voor velen in deze afdeeling geweest was.

Om den geestelijken toestand der bewoners van de uitgebreide gemeente eenigszins te verstaan moet men in gedachte houden, dat in 't begin der voorgaande eeuw Swellendam de eenige gemeente was tusschen Stellenbosch en Graaff-Reinet, langs de zuidelijke kust der kolonie. Begrijpelijk is het derhalve dat leden der kerk, die soms maanden lang verstoken waren van alle gelegenheid om de prediking des woords te hooren, om niet eens te spreken van herderlijke bezoek, zeer lichtzinnig en sommigen wel ruw en roekeloos leefden. In 1803 werd een leeraar te Swellendam aangesteld, die zich aan den drank te buitenging, en verslaaafd was aan kaartspel. Een hoog bejaarde ouderling in de gemeente, wiens vader met dezen predikant diende als ouderling, vertelde mij, dat er in dien tijd tot over middernacht op Zaterdag avond aan de pastorie gedronken en gespeeld werd ; dat zijn vader, die in de nabijheid van 't dorp woonde, gewoon was vroeg op Zondagmorgen naar de pastorie te gaan om uit te vinden, of de leeraar wel in zulk een toestand was, dat hij den dienst kon waarnemen, en dat hij menigmaal den leeraar aanhoudend sterke koffie moest toedienen, om hem voor den aanvang van den dienst in een genoegzamen nuchteren staat te brengen. Men kan zich dus voorstellen, hoedanig de geestelijke toestand was van de gemeente, in wier midden Pacalt zich bevond.

In die streken alwaar Pacalt gewoon was godsdienst te houden, woonden er zekere families, die een uiterst ruwe en soms onmatige levenswijze voerden.

Bij eene hunner vroolijkheden, die gewoonlijk plaats hadden, wanneer iemand uit 't bovenland te huis kwam en een voorraad drank met zich bracht, en die dan wekelijks herhaald werden, zoolang het voorraad duurde, werden ook Pacalt en zijn werk ter sprake gebracht. Men besloot om den schranderste onder hen af te vaardigen, om den dienst bij te wonen, onderzoek te doen naar den leer van den "hotnos-predikant," en bij de volgende samenkomst rapport te doen.

Toen de dienst dien morgen beginnen moest, was Pacalt niet te vinden. Na veel zoekens vond zijn gastheer hem in den mielietuin op zijn aangezicht liggende en worstelende met God in 't gebed. Toen de man hem zeide, dat het tijd was om den dienst te beginnen, was zijn antwoord : "ik kan nog niet komen, ik heb mijne boodschap nog niet ontvangen." Eindelijk verscheen hij en sprak met meer dan gewone kracht en overtuiging, zoodat velen diep in de ziel gegrepen werden. In de volgende week verscheen de afgevaardigde in den vriendenkring. De vraag werd hem gedaan : "Wel neef Andries, wat denk jij van de hotnospredikant en zijn leer?" Bedaard en met diepe aandoening antwoordde deze : "een ding kan ik jullie zeg, als ons *niet* doen wat die man zeg, dan gaat ons almaal rechtuit naar de hel." Hij vertelde wat hij gehoord had, wat in zijn eigene ziel omging, en hij voor de toekomst besloten had te doen. Het gevolg was eene sterke begeerte om Pacalt zelven te hooren, en daarna eene krachtige bekeering in dien vriendenkring en daarbuiten. Deze mannen werden godvruchtige voorstanders der kerk, voorgangers en leidsmannen in de bidstonden. Sommigen werden vertroosters van bekommerde zielen, en onofficieele oefenaars in de gemeente. Onder hun nageslacht telden de latere in deze afdeeling gestichte gemeenten hare vrome en wakkere ouderlingen en diakenen; en van hunne nakomelingen zijn er thans bedienaars des evangelies in onze kerk.

De tijd gedoogt niet u iets van Pacalt's 5 jarigen arbeid te Pacaltsdorp te verhalen. Slechts nog dit. Zijn stoffelijk overschot werd naar het graf gevolgd door de beambten van George en de boeren van de omliggende plaatsen. Ds. Herold, de eerste leeraar door den gouverneur te George aangesteld, nam het woord bij het graf, doch werd zoo door zijn gevoel overmeesterd, dat de woorden hem in de keel stikten. Daarna wilde de landdrost van Kervel de treurende schare toespreken, doch

kon niets anders uitbrengen dan, "Mijn Vader, Mijn Vader!" De geheele gemeente barstte uit in tranen. Doch genoeg.

Ik heb u slechts gewezen op den arbeid van één der vele kweekelingen van Jänicke. Anderen zijn nog meer beroemd geworden in de geschiedenis der zending. Het was Jänicke gelukt den geest, die hem bezielde op zijne kweekelingen af te drukken. Zoo eert God Zijne getrouwe dienaren. Zij spreken nog nadat zij gestorven en door de wereld vergeten zijn.

Een Belangrijk Bezoek

aan de

Protestantsche Kerken van Bohemen en Hongarije.

(Vervolg).

In ons laatste schrijven over het bezoek van de deputatie van de Presbyteriaansche Alliantie naar de bovengenoemde Kerken vergezelden wij de leden van de deputatie naar verschillende steden van Hongarije. Van hetgeen zij zagen en deden in de hoofdstad van 't land, Buda-Pest, zullen wij hier het een en het andere nagaan.

BUDA-PEST bestaat eigenlijk uit twee steden, gelijk de namen ons aanwijzen—de eene aan de rechter- en de andere aan de linkerzijde van de rivier Donau. Vereenigd door een brug, maken zij eene stad uit. Behalve Weenen is Buda-Pest de grootste stad van 't keizerrijk van Oostenrijk. In 't jaar 1790 telde de bevolking van deze stad slechts 50,000 zielen; in 1890, een honderd jaar later, was de bevolking opgeklommen tot bijna 492,000 inwoners. Thans is het getal inwoners zeker omtrent een half millioen.

Het was op een Maandagavond dat de deputatie deze stad bereikte, en op den volgenden dag, Dinsdag, zagen de leden van de deputatie een van de fraaiste gezichten welke hun aandacht getrokken heeft sedert zij in Hongarije gekomen waren: het was de gebouwen van de Joodsche Zending van de Vereenigde Kerk van Schotland. Het zendingwerk onder de Joden te Buda-Pest werd begonnen omtrent drie-kwart van eene eeuw geleden. Het was eigenlijk het gevolg van eene zendingreis welke door wijlen den godzaligen McCheyne naar Palestina gedaan werd. Ds. McCheyne werd door drie andere leeraars vergezeld, en het doel van de reis was, om onderzoek te doen noar een geschikte plaats voor 't vestigen van een zendingwerk onder de Joden. Het is hun toen niet gelukt om een aanvang met 't werk te maken in Palestina, maar in den loop van Gods voorzienigheid was het te Buda-Pest dat een begin met het voorgesteld werk onder de Joden gemaakt werd. En dat werk heeft in de lange jaren sedert dien tijd de heerlijkste vruchten afgeworpen.

Wat de deputatie van dat werk zag verwekte in de leden de grootste verwondering, en verschafte hun 't grootste genot. Bij het ingaan in deze gebouwen opgericht namens de Vereenigde Vrije Kerk van Schotland, zagen zij de breede trappen van dezelve, en de gangen op beide zijden ervan bezet door 350 meisjes, die met glinsterende oogen en gekleed in witte kleeding de leden van de deputatie bestormden met de heerlijkste ruikers. Niets kon aangenamer zijn dan de vriendelijkheid en de bekoorlijkheid waarmee die meisjes op deze wijze de deputatie verwelkomden. Van al die jonge dochters zijn drie uit elke vier Jodinnen, en velen zijn leerlingen van de Zendingschool, die bij 't begin van de verrichtingen van elken dag een gedeelte van het Nieuwe Testament lezen, en naar de uitlegging daarvan luisteren. "Terwijl wij van kamer tot kamer in de verschillende verdiepingen gingen," schrijft een lid van de deputatie, "en de eetkamers, de slaap- en leeskamers, 't gymnasium, 't kerkgebouw en de woningen van de onderwijzers en onderwijzeressen inspecteerden, stonden wij verbaasd over de grootte van de gebouwen en de uitnemende kunst en energie van Ds. Webster, den zendeling en bestierder van de gansche inrichting. De Kerk in Schotland, in wier naam de gansche werkzaamheden hier voortgezet worden, heeft geen besef van de uitgebreidheid en de waarde van het werk dat hier gedaan wordt.

Op denzelfden dag woonde de deputatie een Congres bij van Hongaarsche predikanten behoorende tot alle deelen van het land. Dat Congres was bijeengeroepen met 't doel om te beraadslagen over middelen waardoor 't geestelijk leven van de Kerk bevorderd kon worden, alsook om plannen te beramen met betrekking tot de oprichting van een algemeen sustentatie fonds. De Hongaarsche leeraars schenen in waren ernst te zijn met betrekking tot 't geestelijk leven van degenen die 't volk moeten leiden, d.i. de leeraars zelven—en de Kerk in 't algemeen. Volgens de aanspraken die bij die gelegenheid gedaan werden koesterden de leden veel hoop aangaande de toekomst van Hongarije. Wat het voorgestelde Centraal Sustentatie Fonds betreft was het doel van de oprichting daarvan voorziening te maken voor 't onderhouden van de genademiddelen in 't land, wanneer, zooals verwacht wordt, het verband van Kerk en Staat verbroken zal worden en de Kerk niet meer onderhoud uit 's lands kas ontvangen zal.

In den loop van de verrichtingen had een lid van de deputatie, Dr. McClymont, de gelegenheid om over Zondagsscholen in Schotland te spreken. Op treffende wijze schilderde hij een tafereel af van Zondagsschoolwerk in Schotland. Veel van hetgeen hij afschilderde was nieuw voor de leden van

het Congres, en naar de woorden van den redenaar luisterde men met veel belangstelling.

De Woensdagochtend kwamen de leden van het Congres bijeen in het Calvijn kerkgebouw, bij welke gelegenheid Ds. Antal Gorgely eene aanspraak hield die de grootste openbaring was van vurigen ernst en brandende welsprekendheid welke (zoo schrijft een lid van de deputatie) door hen ooit gehoord was. De rede werd in de Hongaarsche taal uitgesproken. De tekst waarover gesproken werd waren de woorden van Jezus: "De Zoon des menschen is gekomen niet om gediend te worden, maar om te dienen."

Na dezen morgendienst wandelden de leden van het Congres in plechtigen optocht naar een statig gebouw dat eenmaal diende als de kamer waarin het Huis van Lords—het hooger huis van het parlement—zijn vergaderingen placht te houden. De opening van eene Conferentie tusschen de leden van de Presbyteriaansche Alliantie en de vertegenwoordigers van de Hervormde Kerk van Hongarije vond toen plaats. De WelEd. heer R. Simson werd geroepen om als voorzitter de vergadering te leiden. In die bijeenkomst werden verscheidene aanspraken gehouden en opstellen voorgelezen, en elk een vertaald—de Hongaarsche stukken in 't Engelsch, en de Engelsche in 't Hongaarsch. Dr. Balogh, van Debreczen, las een "Historische Schets" voor van de Hongaarsche Kerk sedert de Hervorming. Dr. Matthews las een stuk voor over de Presbyteriaansche Alliantie, die, zeide hij, niet eene vereeniging was van kerken in een lichaam, maar eene erkenning van eenheid wat kerkbestuur en de leer betreft. Tot de Alliantie, zeide hij, behoorden 100,000,000 (een honderd millioen) zielen, vertegenwoordigende een groot deel van de inwoners der wereld—verstrooid, wel is waar, in vele landen en sprekende 100 talen.

Dr. Kovatz, van Szatmar, hield eene belangrijke voorlezing over de verhouding van de Hongaarsche Kerk tot den Staat, de Roomsche Kerk en andere gezindheden. Hij toonde aan: (1) Wat hunne verhouding tot den Staat betreft, dat die binnen kort veranderd zou worden, dewijl hun verband met den Staat op 't punt stond op te houden, en dat de Kerk derhalve voornemens was daarvoor voorziening te maken door een penny per week van al hare leden te vragen. (2) Wat de Roomsche Kerk aangaat, legde hij klem op de zeer groote sommen gelds welke de bisschoppen van die Kerk van den Staat ontvangen. En (3), Wat de Joden betreft, stond de Kerk in eene vriendelijke betrekking tot hen. Onlangs had een rijke Jood een vierde deel van zijn groot fortuin aan de Hongaarsche Kerk vermaakt "omdat die Kerk de sterkte van godsdienstige vrijheid is."

In een bekwaam stuk voorgelezen door Prof. Szotts, legde hij uit hoe de Hongaarsche meer en meer van 't rationalisme (of liberalisme) genezen wordt, en hoe langer des te meer bewogen wordt door een nieuw Evangelisch leven dat belooft een stille omwenteling in het gansche land te weeg te brengen.

Donderdag, de 21ste September, de laatste dag van de Conferentie werd besteed aan 't behandelen van de zendingzaak. Principaal Papede Bilke leverde een beschrijving van het werk van de Hongaarsche Kerk, zoowel in 't buitenland als in 't binnenland. Een beschrijving van hetgeen in de Schotsche Kerk gedaan wordt voor 't Zendingwezen, verwekte uitdrukkingen van bewondering,—vooral als zij hoorden van 't groote getal zendelingen die door die Kerken onderhonden worden.

En alzoo eindigde de zending van de deputatie van de Presbyteriaansche Alliantie naar de landen van Bohemen en Hongarije. De gedeputeerden hebben een diepen indruk ontvangen van de groote vriendelijkheid van de volken met wie zij in aanraking gekomen waren, en van hunne buitengewone verstandelijke en nationale kracht. Vooral heeft 't groot verlangen van de Hongaarsche Kerk naar een herleving, die nieuw leven aan hare leden geven zou, de deputatie getroffen. Zij zijn er van overtuigd dat hun bezoek naar de Kerken tot nut zal verstrekken, en hun bede is dat een rijke zegen aan de Kerken geschonken zal worden.

A. McG.

Een merkwaardig Lied uit de oudheid.

Zijt gij moede, zijt gij treurig,
Zijt gij zeer ontrust?
"Kom tot mij en vind, zegt Jezus,
Zielerust!"

Heeft Hij teeknen, die mij trekken
Waar Hij mij ook leidt?
"Zie zijn' voeten! Zie zijn handen
En zijn' zijd'!"

Heerscht Hij niet als aller koning,
Op den hemeltroon?
"Ja, vol luister; doch van doornen
Is Zijn kroon."

Blijf ik trouw den Heiland volgen
Hoe beloont Hij mij?
"Met veel arbeid, met veel smarte
En geschrei."

Wat moog ik van Hem eens wachten
Na den strijd der deugd?
"Vrij van zorgen, vrij van smarten,
Hemelvreugd."

Smeek ik Hem mij aan te nemen,
Zal Hij mij versmaân?
"Neen, ach! neen, schoon aard' en hemel
Eens vergaan!"

Blijf ik aan zijn voeten liggen,
Vind ik dan genâ ?
" Alle Englen, Heilgen, Zaalgen
Zeggen, Ja ! "

Aan de oostzijde van Jeruzalem vloeit de beek Kedron, door een diepe dal (of kloof) van diezelfde naam, dat zich uitstrekt tot aan de Jordaan. Naar dat eenzaam dal, van weerskanten ingesloten door hoge en steile rotsen, kwamen er, in de vroegere eeuwen, toen ernstige zielen, in een leven van de wereld afgezonderd, vrede en heil zochten, mensen uit alle delen van het Christendom. Immers in dat heilig land, eens betreden door de Heiland, zouden zij het pad naar de hemel beter kunnen bewandelen, zoo meenden zij. Vooral zochten zij in de diepe kloven, en de donkere spelonken van die ruwe rotswanden van Kedron, waar zij zich stil en afgetrokken konden bezig houden met de dingen van de betere wereld, een toevluchtsoord en rustplaats voor hun hart.

Zo gebeurde het, dat er in het jaar 520 na Christus, een man daar aanlandde, met de naam van Sabas, om ook zijne dagen aldaar in vasten en gebed door te brengen. Door zijn toegewijd leven verwierf hij zich weldra de eerbied van die verstrooide kluizenaars van Kedron, en verzamelde hij hen tot een soort van gemeente. Onder zijne leiding bouwden zij een klooster, half uitgehouwen uit de harde rotszijden, en bijna ontoegankelik voor een mens. Dit klooster staat nog heden daar, nog bewoond door monniken die op deze wijze God zoeken te dienen, en nog dragende de naam van zijn vrome stichter, Mar-Saba.

Spoedig werd het beroemd door geheel de Oosterse Kerk, en kwamen ernstiggezinden van alle kanten erheen : onder dezen, twee honderd jaren na St. Sabas, was er een, genaamd Johannes van Damaskus, een uitstekende geleerde en prediker van die dagen. Ook hij had de verleidelike wereld verlaten en daarmede een schitterende loopbaan en invloedrijke betrekking vaarwel gezegd, ten einde in Mar-Sabas Klooster datgene te zoeken dat de wereld hem niet gegeven had. Hij bracht met zich zijn neef, Stefanus, een jongen van tien jaren. Het kind trad de poort van het klooster binnen, om er nooit weer uit te gaan. Zijne beenderen rusten daar binnen die kille rotsmuren.

Hij was de dichter en koormeester van de kluizenaarsgemeente.

De woorden van het lied welks naam hierboven staat, werden door hem gedicht, in het Latijn, en 't eerst in 1862 door Dr. Neale in het Engels vertaald. In dat lied stortte Stefanus van Mar-Saba zijn zielservaring en zielsverlangen uit.

Daarin, ofschoon het reeds meer dan elf-honderd jaren is dat hij is heengegaan, spreekt hij nog nadat hij gestorven is.

Want dat lied is een van de kleinodien van de Christelike kerk. *'t Is een lied van de eeuwen*, welks liefiike geur het huis des Heren heeft vervuld door al die honderden jaren heen, waar ook Zijne kinderen in Zijn naam vergaderden.—Millioenen hebben het gezongen, als de tolk van de behoefte van hun ziel, de troost en het geloof van hun hart, hun liefde voor hun Zaligmaker, en hun hoop voor de eeuwigheid.

Wat heeft het die plaats gegeven in het Christen hart en in de Christelike kerk ? Dit, dat het een lied is ter ere van Jezus Christus en dien gekruisigd. *Het is een Kruislied.* Stefanus van Marsaba kende wellicht niet al de heilgeheimen van het koninkrijk en al de heerlikheid en volheid van de Heiland. Maar hij wist wat Jezus Christus voor des mensen ziel doen kan. En in de woorden van zijn hartroerend lied heeft hij samengevat de diepe gedachten van zijne eenzame uren van nadenken en gebed, de ervaringen van zijn eigen hart, en van mensenharten met hun eeuwige behoeften, die alleen door Jezus Christus kunnen verzadigd worden.

Ziet hoe treffend hij deze gedachten in zijn lied uitspreekt. Vooreerst de grote behoefte van het mensenhart.

Zijt gij moede, zijt gij treurig,
Zijt gij zeer ontrust ?
" Kom tot mij en vind, zegt Jezus,
Zielerust !"

Dan, de vervulling van die behoefte, in Jezus, de gekruisigde.

Zijt gij moede, zijt gij treurig,
Zijt gij zeer ontrust ?
" Kom tot mij en vind, zegt Jezus,
Zielerust !"

Heeft Hij teek'nen die mij trekken
Waar Hij mij ook leidt ?
" Zie zijn' voeten ! Zie zijn handen
En zijn' zijd' !"

Heerscht Hij niet als aller koning,
Op den hemeltroon ?
" Ja, vol luister ; doch van doornen
Is Zijn kroon."

Voorts, de vrees van het ongeloof dat de mens terughoudt om tot Jezus te komen voor de verulling van die behoefte.

Smeek ik Hem mij aan te nemen,
Zal Hij mij versmaân ?

Verder, de verzekering dat Jezus de ziel die tot Hem komt met haar behoefte, niet beschamen zal.

" Neen, ach ! neen, schoon aard' en hemel
Eens vergaan !"

Dan, het leven dat volgt op de vervulling van des harten behoefte.

Blijf ik trouw den Heiland volgen
Hoe beloont Hij mij ?
" Met veel arbeid, met veel smarte
En geschrei."

Eindelik het loon dat hiernamaals aan zulk een leven geschonken wordt.

Wat moog ik van Hem eens wachten
Na den strijd der vreugd?
"Vrij van zorgen, vrij van smarten,
Hemelvreugd."

Blijf ik aan zijn voeten liggen,
Vind ik dan genâ?
"Alle Eng'len, Heil'gen, Zaal'gen
Zeggen, Ja!"

Wij laten hier niet volgen de Engelsche vertaling waarvan melding is gemaakt uit gebrek aan ruimte.

Friedrich von Bodelschwingh.

—:o:—

Zijn leven en arbeid.

(Door Ds. B. P. J. Marchand.)

Administratie-Bureau's van Bethel.

Het spreekt vanzelf dat de administratie van de inrichtingen te Bethel en ondernemingen er mede in verband staande, een grooten omvang heeft.

Eerstens dient in dit opzicht genoemd te worden, *Smyrna*, het Architects-Bureau. Alhier worden plannen opgetrokken voor alle gebouwen te Bethel niet alleen doch ook voor Arbeidskoloniën, voor *Arbeiterheim* en voor het zendingveld. Deze zaak, die onder toezicht staat van een bevoegden bouwmeester, heeft zich zoodanig uitgebreid, dat men op dit kantoor plannen ontwerpt voor Inrichtingen over geheel Duitschland, zooals hospitalen, pastoriën en zelfs kerken. Ook hier krijgen jonge lijders aan de vallende ziekte, die aanleg tot teekenen hebben, de kans om een nuttig leven te slijten.

Tweedens, heeft men een Kantoor voor Financiën, alwaar vijf ambtenaren elken dag druk bezig zijn. Dit kantoor zorgt ook voor het auditeeren van de rekeningen der verschillende inrichtingen.

In verband hiermee is er ook een Correspondentie-Bureau, dat als akten-kantoor dient.

Tevens is er een kantoor dat zich uitsluitelijk met de inzamelingen voor de Inrichtingen bezig houdt—een Collecte-Bureau. Collecten worden in vele gevallen door gemeenten gehouden en direkt overgezonden doch op niet weinige plaatsen wordt de inzameling gedaan door collectanten, uitgezonden door dit kantoor.

Nog een ander kantoor behartigt de inzameling van de *Penningvereenigingen* die over geheel Duitschland, vooral uit kinderen en jongelieden, bestaan. Die vereenigingen tellen over de 50,000 leden. Alle kwartalen verschijnt een verslag aan deze vereenigingen van het werk te Bethel, waardoor de belangstelling onder de jeugd in deze werkzaamheid levendig wordt gehouden. Het hoofd van dit bureau is ook huisvader van het Tehuis voor de klerken die op de kantoren bezig zijn.

Een ander bureau is het *Postzegel-Bureau*. Deze is eene zaak van uitgebreiden omvang die een jaarlijksch debiet heeft van omtrent £2,000 en in alle steden in Duitschland van meer dan 3,000 inwoners heeft men winkels die het bureau vertegenwoordigen. Deze werkzaamheid dient niet slechts de financiën van Bethel doch verschaft ook een levensonderhoud aan menigen werklooze. De uitgebreide correspondentie van dit bureau heeft geleid tot de vorming van een klein museum van rariteiten uit verre landen, vooral in verband met de zending onder de heidenen.

De handelszaken van Bethel.

Onder dit hoofd komt eerst en vooral in aanmerking de *Broom-Kali Fabriek*, die haar ontstaan te danken heeft aan de ziekte waaraan de inwoners van Bethel lijden. Broom-Kali is het werkzaamste middel tegen de vallende ziekte tot nog toe bekend. Een in-tien-talen-gedrukte mededeeling omtrent de medische behandeling van epilepsie wordt van hier verzonden met elke bezending van dit medikament. Die bevat eene ernstige waarschuwing tegen alle zoogenaamde middels tegen de epilepsie. De ondervinding van Bethel leert dat Broom-Kali tot dusver het eenig middel is onder zorgvuldige toediening door geneesheeren, dat verzachting en, in niet-verouderde gevallen, genezing aanbrengt. Aan armen wordt het middel gratis verschaft. De uitvoer bedraagt jaarlijks duizenden ponden naar alle deelen der wereld. Drie duizend ponden gewichts worden plaatselijk verbruikt.

Dan heeft men een gewone winkelbezigheid die in de plaatselijke behoeften voorziet, en nevens dit, een fabriek voor het vervaardigen van zekere soorten van linnen en kleedingstoffen. Dit verschaft werk niet alleen voor de bewoners van Bethel, doch ook voor de armen op de Arbeidskoloniën en de meisjes van een Magdalena huis te Lippspringe dat onder toezicht staat van het Diakonessen-Huis te Bethel.

Een ander bezigheid is de *boekwinkel*, alwaar men allerlei nuttige volks-leesboeken bekomen kan, benevens Bijbels, Psalm- en Gezangboeken, preekbundels. Verbonden hieraan is *Saba*, waar oude geschriften en andere antiquiteiten te koop worden aangeboden.

Ambachten.

De boekbinderij vormt een der voornaamste werkzaamheden te Bethel: duizenden boeken worden er jaarlijks ingebonden. Deze zaak heeft een grooten omvang te Bethel gekregen, omdat zelfs zeer kranke lijders aan het werk kunnen deelnemen en men van alle oorden boeken ter inbinding daarheen zendt.

Klein-Nazareth is de naam van de meubelfabriek waar zoowat 40 of meer schaaf- en draaibanken dagelijks aan den gang zijn. Stoomkracht wordt gebruikt voor de draaierij en de zaagmachines.

Verbonden aan Klein-Nazareth zijn ook de stoommachinen die electrische kracht verschaffen en de kneedmachinen om de groote bakkerij aan den gang te houden.

Verder dienen nog genoemd te worden de schilderswinkels (Thyatira), de smidswinkels (Gilgal), de kleerenmakerij (Pniel), de schoenmakerij (Horeb), de zadelmakerswinkel en de pottebakkerij.

HET BROKKENHUIS.

Deze tak van nijverheid te Bethel verdient bijzondere aandacht. De gedachte kwam bij een der ambtenaren, die wegens eene zware krankheid niet meer werken kon, op om eene kruimel-verzameling te doen. Die gedachte was als een mostaardzaad. Men deed aanvraag bij het Christelijk publiek om "brokken": oude schoenen, oude kleeren, enz., enz.

Kisten met "brokken" kwamen van alle kanten aan. Het getal beloopt thans over de 10,000 per jaar. Bij de honderd armen en kranken doen het werk van sorteeren en repareeren en de winst bedraagt zoowat £2,000 per jaar.

DE PANNEN- OF STEENBAKKERIJ.

Dit is een van de voornaamste en winstgevendste industriën te Bethel. Daar bij de uitgravingen voor de fondamenten van de eerste gebouwen zeer goede klei vond, besloot men alle noodige baksteenen zelf te vormen en te branden. Het werk breidde zich allengs uit, daar men daarin iets vond dat bijzonder geschikt was voor de arbeidskrachten van de lijders. Een kleine boerenplaats naast aan Bethel werd voor de som van £11,500 gekocht. De daaropaanwezige potaarde bleek van zulke goede kwaliteit te zijn, dat men op uitgebreide schaal en naar de nieuwste methoden zich kon toeleggen op allerlei soorten van de pottenbakkerij. Men vervaardigt thans enorme kwantiteiten van baksteenen, aardenpijpen, dakpannen, enz., enz.

BOERDERIJ.

De bearbeiding van den bodem is wellicht van het allergrootste gewicht met betrekking tot de lichamelijke welvaart van de lijders te Bethel.

Die sluit in eene bloemisterij, groenten-boerderij en algemeenen akkerbouw en veeteelt.

De bloemisterij heet *Saron* en hier arbeiden vooral lijders aan de epilepsie uit de opgevoede standen der maatschappij. Bloemen en zaden worden overal heen verzonden van Saron.

Voor de behoeften van Bethel zelf is er eene kleine melkboerderij, alwaar 40 en meer koeien op stal worden gehouden. Een aantal varkens wordt tevens aangehouden.

Aan den akkerbouw zijn gewijd *Hebron*, Mamre (Elim) en Bethsaida (Ramah), drie kleine boerenplaatsjes, onder opzicht van gehuwde huisvaders, die het oog houden over een heel aantal lijders. Het arbeiden in de open lucht is een uitnemende nevenmiddel in de behandeling van deze kranken.

(Wordt vervolgd).

De Openbaring van Johannes.

:o:

DOOR PROF. C. F .J. MULLER.)

HOOFDSTUK 19: 11—21.

De eind overwinning des Lams.

Nu het bruiloftsfeest voorbij is, trekt het Lam uit vergezeld van zijne vrouw om den vijand uit hunne gemeenschappelijke bezitting te verdrijven. De koningen der aarde hebben als hunne strijdkrachten verzameld om den wettigen eigenaar uit zijn met bloed gekocht eigendom te houden. Aardsche en hemelsche wachten komen nu in botsing. Dit slot-tooneel van de geschiedenis dezer tegenwoordige wereld wordt ons in deze afdeeling beschreven.

"En ik zag den hemel geopend en zie! een wit paard; en die op hetzelve zat (was) genaamd Getrouw en Waarachtig, en Hij oordeelt en voert krijg in gerechtigheid," vs 11.

De hemel, die Christus ontvangen had als overwinnaar van dood en graf, die zoo vele eeuwen gesloten was, waarheen Zijn volk in benauwdheden reikhalsend zag, en waarvan de vijanden beweerden, dat die nooit zou geopend worden, gaat eindelijk open. De Koning der heerlijkheid verschijnt, niet meer zoo als de wereld Hem voor het laatst gezien had, gezeten op een veulen eener ezelin, maar als een held op zijn oorlogspaard. De witte kleur van Zijn paard is de aanduiding van de rechtvaardigheid van het gericht, dat Hij komt houden. Hij heet "Getrouw en waarachtig"—eigenschappen, die bewaarheid zullen worden in het lang bedreigde oordeel, dat Hij nu komt uitvoeren over de vijanden van Hem en Zijn volk. Dat oordeel wordt uitgevoerd in den vorm van een oorlog. Hij is Rechter en Strijder en Zijne taak is gerechtigheid te handhaven, en ongerechtigheid van de aarde te verdelgen.

"Zijne oogen waren eene vlam vuurs, en op Zijn hoofd (waren) vele diademen; hebbende een naam geschreven, dien niemand weet, dan Hijzelf," vs. 12.

Zijne oogen verlichten het voorwerp, waarop zij gerichten worden, doordringen alle maskers, ontdekken de verborgenheden des harten, en doen Zijne vijanden sidderen, (1 : 14 ; 2 : 18). Hij droeg vele diademen." Een diadeem was een blauw-witte band, die de koningen van Perzië om den tulband droegen als teeken hunner koninklijke waardigheid. Hij is de overwinnaar van vele overwinningen, en komt als rechter, krijgsman en koning. Johannes zag Zijn naam geschreven, maar noch hij, noch iemand anders kon dien lezen. Hij draagt een naam boven alle andere namen, die in den hemel en op aarde en onder de aarde genoemd worden. Zijn naam is de uitdrukking van Zijn wezen, en dat is slechts aan Hemzelven bekend, "Men noemt Zijn naam Wonderlijk," Jes. 9: 5. Zijn godmenschelijke persoonlijkheid is onbegrijpelijk voor het menschelijk verstand.

"En Hij was gekleed in een kleed gedoopt in bloed ; en Zijn naam is genoemd geworden, "Het Woord Gods," vs. 13.

Hij komt zooals Jesaja Hem in den geest zag, (Jes. 63 : 1), als een oude krijgsman, wiens kleederen in de vele veldslagen, waarin Hij overwinnaar was, met het bloed Zijner vijanden bezoedeld zijn. Alle voorgaande wereldrijken zijn door Hem omvergeworpen, en Hij komt nu om het laatste en eenige wereldrijk te verwoesten. "Het Woord Gods" is de naam, waardoor de H. Geest Zijn geheimzinnig goddelijk wezen aan Zijn gemeente bekend gemaakt heeft in de geschriften van Johannes.

"En de heirlegers in den hemel volgden Hem op witte paarden, gekleed in fijn lijnwaad, wit en rein," vs. 14.

Sommigen hebben hier gedacht aan de engelen, en anderen aan heide engelen en de volmaakte rechtvaardigen bij uitnemendheid. De bruid des Lams bestaat uit alle geloovigen van het begin tot aan het einde der tegenwoordige bedeeling der genade wij meenen dat dezen hier bedoeld worden. Behalve dezen zijn er nog, diegenen die in den tijd des oordeels gered zijn geworden. kracht is iets, dat niet gezien kan worden, voordat het een zekeren vorm heeft aangenomen. Zoo worden de krachten die Christus en de Zijnen naar den strijd voeren onder het beeld van een machtige ruiterg voorgesteld, even als de krachten, die Elia ten hemel voerden, en de machten die Elia beschermden (2 Kon. 6 17) gezien werden als vurige wagens en vurige paarden. Zij zijn gekleed in fijn, rein lijnwaard, en dit werd in vs. 3 verklaard te beteekenen "de rechtvaardigheden der heiligen." Derhalve bestaat dit heirleger uit menschen en niet uit engelen ; zij zijn de geloovigen, die op aarde de verleiding en vervolging des Satans overwonnen hadden. De kleederen, die zij dragen, zijn die van de bruid des Lams, vs. 8. Zij dragen geene wapens, maar volgen slechts den machtigen Strijder, en worden deelgenooten Zijner overwinning.

"En uit Zijn mond ging een scherp zwaard, opdat Hij daardoor de volken slaan zou ; en Hij zal hen hoeden met een ijzeren roede ; en Hij treedt den wijnpers van den wijn des toorns der gramschap van God, den Almachtige. En Hij had op (Zijn) kleed en op Zijne dij een naam geschreven: KONING DER KONINGEN EN HEERE DER HEEREN," vs. 15, 16.

Jesaja had voorspeld dat "Hij de aarde slaan zal met de roede Zijns monds, en met den adem Zijner lippen den goddelooze dooden zal" (11 : 4). Dezë profetie treedt nu in vervulling. Het woord Zijner almacht wordt hier voorgesteld als uitvoerende, wat door het breede, scherpe slagzwaard in den oorlog geschiedde. Het zwaard des Geestes is verwisseld voor dat der wraak. Wat in Ps. 2 : 9 aan Hem en door Hem in Open. 2 : 27 aan den overwinnaar toegezegd werd, wordt nu eene werkelijkheid. Verharde onbekeerlijke zondaars worden in den wijnpers van Gods toorn geworpen en door Hem vertreden (Jes. 63: 3). Op de dij en over het kleed droegen de koningen hun zweard met hun titel op de heffe geschreven, doch daar Hij Zijn zwaard in Zijne mond houdt, draagt Hij Zijn titel, die tegelijk Zijne oorlogsverklaring is, op Zijne heup (Ps. 45: 4-6). De groote Dulder heeft lang genoeg gewacht om de wereld te overtuigen dat Hij geen persoonlijke wraak koesterde. Eeuwen lang heeft zij het zwaard tegen Zijn volk gebruikt en Zijne aanbiedingen van vergiffenis verworpen, nu moet hun en Zijne bloed gewroken worden op die ontboetvaardigen.

"En ik zag eenen engel staan in de zon ; en hij riep met eene groote stem, zeggende tot al de vogelen die in het midden des hemels vliegen : 'Komt, wordt tezamen vergaderd tot het groote avondmaal van God ; opdat gij eten vleesch van koningen, en vleesch van oversten van duizenden, en vleesch van sterke mannen, en vleesch van paarden en van hen die op dezelven zitten, en vleesch van alle vrijen en gebondenen, beide klein en groot'" (vs. 17. 18).

De volkomene verwoesting van het vijandig leger wordt vooruitgezien, en de vogelen worden geroepen om de lichamen der gedooden te verteren. Men heeft gevraagd, waarom de engel juist uit de *zon* moest staan om de vogelen te verzamelen, terwijl de maan daarover geschikter was? Daarop is geantwoord, dat de zon de wereldklok is, die den tijd afmeet, en dat hier aangeduid wordt, dat die klok afgeloopen en het einde gekomen is. Hoe dit zij, welk eene tegenstelling vormt dit "groote avondmaal" van doode menschen, met "het avondmaal van de bruiloft des Lams." De vleeschlijke gezinden worden eene prooi der vogelen, en de geestelijk gezinden erfgenamen van het Koninkrijk Gods en medeerfgenamen van Christus. Het is duidelijk, dat wij hier onder de dooden uit alle aardbewoners, maar alleen de anti-christelijke legers verstaan moeten. De aardbewoners worden in het

duizendjarig rijk onder strenge tucht gesteld,—" Hij " Hij hoedt ze met een ijzeren roede,"—maar na de duizend jaren breekt er op nieuw een opstand onder hen uit.

" En ik zag het wilde dier, en de Koningen der aarde en hunne heirlegers tezamen vergaderd om den oorlog te voeren tegen Hem, die zit op het paard en tegen Zijn heirleger." vs. 19.

Joh. ziet het leger, dat Christus tegemoet trekt. De strijders zijn gewapend met de allernieuwste en vreeselijkste wapens. Drie booze onreine geesten, (geesten van demonen)' uitgezonden door den draak, den anti-christ en den valschen profeet (16 : 13), hebben dit leger verzameld. Door de wonderen, die zij verrichten leerden zij de koningen en volkeren der aarde, dat zij door vereenigde krachten sterk genoeg waren om alle geestelijke machten te overwinnen. De plaats alwaar zij vergaderen is volgens 16 : 16 in Palestina. Door de getuigenis der twee profeten, en wat met hen gebeurde moest er nit dat land eene geestelijk beweging nitgegaan zijn. De plagen die over de aarde uitgestort worden, werden misschien in verband gebracht met dat land en vooral met Jeruzalem. Evenals in 't geval der twee getuigen wil de anti-christ nu een einde maken aan de voor zijn rijk zoo schadelijk invloeden die van daar uitgaan. Doch Johannes noemt ons niet de oorzaak waarvan die gevers te Armagedoon verzamelen.

" En het wilde dier werd gevangen, en met hem den valschen profeet, die de teekenen verrichtten in zijne tegenwoordigheid, waarmede hij misleidde hen, die het merkteeken van het wilde dier ontvingen, en hen die zijn beeld vereerden. Deze twee werden levend geworpen in den poel des vuurs, die met zwavel brandt," vs. 20.

De beschrijving, die de Bijbel ons geeft van den stijd van Jehova in vereeniging met Zijn volk tegen de Kanaanieten eu Filistijnen, is slechts eene flauwe voorstelling van wat deze groote en laatste strijd zijn zal, (Richt. 5 : 4, 5, 20 ; 1 Sam. 7 : 10). Zefanja o.a. geeft eene indrukwekkende beschrijving van dien dag, (1 : 14—18). De overwinning van den grooten Held is volkomen. De volgelingen van het wilde dier hadden zulk een vertrouwen in hun leidsman, dat zij hem voor almachtig hielden. " Wij kan tegen hetzelve krijgen ? " riepen zij. Wat moet hunne ontsteltenis groot zijn, nu hunne aanvoerders voor hunne oogen gerepen worden. Hunne wondermacht en groot wijsheid kunnen hen niet helpen. Zij worden " levend geworpen in den poel des vuurs." Op grond van deze gezegde beweerde en voorname schriftuitleggen, dat deze leidslieden niet wenschelijke individuen, maar slechts ideale vormen, moeten zijn, want menschen kunnen niet levend in de hel gaan. Hem werd geantwoord, dat indien zij slechts krachten zijn, niemand verklaren kan wat de zinnebeeldige beteekenis is van " levend in den poel des vuurs " geworpen te zijn. Dan, volgens Joh. 5 : 19 en Openb. 20 : 12 worden de goddeloozen opgewekt en met hunne lichamen vereenigd, opdat zij beide in hunne lichaamlijke en geestelijke naturen de straf der hel lijden zouden. Hier wordt voor het eerst de " poel des vuurs " genoemd, en als eerste inwoners de anti-christ en zijn profeet. Hetzelfde lot werd in 14 : 10—11 voorspeld aan hen, die het beest en zijn beeld aanbidden, en zijn merkteeken ontvangen. Sodom en Gomorra, door vuur en zwavel verwoest, zijn tijpen van de uiteindelijke verwoesting van alle opstandelingen tegen God en Zijnen gezalfde.

" En het overblijfsel werd gedood door het zwaard van Hem, die op het paard zit, hetwelk uit Zijn mond uitging ; en al de vogelen werden verzadigd van hun vleesch," vs. 21.

Door " het overblijfsel " moeten wij verstaan het anti-Christelijke leger en niet alle aard-bewoners. Zij worden door Zijn woord nedergeveld gelijk eens Ananias en Saffira door het woord van Petrus (Hand. 5 : 5, 10). Hunne lichamen worden niet opgewekt, maar aan de vogelen gegeven, het oordeel tegen hen bedreigd (14 : 10, 11) wordt oogenschijnlijk eerst uitgevoerd, wanneer al de goddelooze dooden opgewekt worden (20 : 15). Op de periode van verwoesting volgt nu die van herstelling. De aarde ontvangt een anderen meester, en " Hij zal de volken hoeden met eene ijzeren roede." De goddelijke wetten, die men gewoon was met stoute voeten te vertreden, zullen voortaan met strengheid gehandhaafd en alle overtredingen gestraft worden. Zoo eindigt onze tegenwoordige wereld van zonde, lijden en verdriet. Onder de regeering, die nu aanvangt is het niet onmogelijk, dat het gezicht van Jesaja 11 eene werkelijkheid worde.

Een zeker schriftuitlegger in 't begin der voorgaande eeuw heeft te recht gezegd : deze grootsche schilderij van den val van het anti-Christendom hebben de historische uitleggers zeer verzwakt. Men heeft daarin niets anders gezien dan de afschaffing der heidensche afgodendienst, of eene voorstelling van een onnatuurlijken dood, die alle vervolgers der Christenen wacht. De Roomsche kerk heeft daarin meeuen te erkennen : Luther, die zichzelven omgebracht had ! en wiens begrafenis bijgewoond werd door een heirleger van raven en duivels, die uit Holland kwamen.

DEEL XVII, No. 6. STELLENBOSCH. JUNI, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

Aan onze lezers.

Pas is verschenen—op verzoek van velen—de TWEEDE druk van mijn "Korte Preeken," die zoo welwillend werden ontvangen. Alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden," reeds in de *Kerkbode* verschenen. De prijs voor elk bundeltje zal zijn 3/- met postgeld inbegrepen. Bestellingen bij den Heer W. H. du Toit, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch, of bij de Heeren Darter & Co., Boekhandelaars, Stellenbosch. Afslag bij 't ontbieden van grootere hoeveelheden.

KRONIEK.

Kerkbezoek

Ook in Holland voelt men den druk der tijden op geestelijk gebied. De volkstelling heeft bewezen, dat ook daar vermindering in ledental toeneemt. Dr. Slotemaker de Bruine, de gevierde prediker te Utrecht, heeft zich onlangs daarover uitgelaten. Hij wijst in zijn artikel eerst op de kerkloozen: "Is het niet opmerkelijk dat in Amsterdam het getal kerkloozen bijna 12 per cent bedraagt, in Rotterdam maar ruim 7 p. cent, dat het in Utrecht nog geen 4 is, en in den Haag 10 per cent?" En dan zegt hij iets anders, dat onze aandacht verdient: "Als Protestanten en Hervormden boezemt het ons belang in, hoe de cijfers der Roomschen zijn. Welnu, dezen gaan voortdurend percentsgewijs achteruit. In 1830 telden zij 39%, in 1840 38.5% in 1900 35.2%, in 1910 35%. Onlangs gaf *De Tijd* (een Roomsch blad) deze cijfers: 1900, 35.24%, 1910, 35.21%: *Het Centrum* (ook een Roomsch blad) 1900, 35.07%, 1910, 35.01%. In elk geval dus teruggang." Hiertegenover staat, dat in de grootste steden de Roomschen òf gestegen zijn, òf hun getalssterkte hebben weten te handhaven, tusschen de jaren 1890 en 1900; doch in de periode 1900—1910 is er buiten Amsterdam eene daling geweest. Wil men in de Hervormde Kerk zijn getalssterkte behouden of vermeerderen dan "moet er drieërlei geschieden: evangeliseeren onder de massa, trouwer herderlijk werk, welgemeende sociale arbeid."

Doch helaas! "ook het aantal Protestanten en het aantal Hervormden daalt . . . derhalve, de godsdienstloosheid neemt toe." . . . . "Moet dan wie geen zielevrede kent dan in Gods gemeenschap en geen redding dan in Jezus Christus, niet met bangheid huiveren, nu een getal van meer dan 290,000 zielen, nu een-twintigste van onze bevolking openlijk en bewust de laatste banden doorsnijdt met Kerk en godsdienst? In tien jaren tijds een klimmen van 115,000 op 200,000 van 2% op 5%." En sprekende van de Hervormde Kerk: "Zal onze Kerk wakker worden door het feit, dat zij in 1830 besloeg 59%, in 1880 nog 55%, thans 44% van ons volk? Door

het andere feit, dat zij haar kinderen niet enkel verliest aan andere kerken, maar ook aan het ongeloof! Zal zij wakker worden en roepen tot God om weder licht, en een bewogen hart, een practischen blik, en stevigen moed?"

Dr. de Bruine wil, dat de aanstaande predikanten beter zullen worden voorbereid, op de vraagstukken van "Socialen arbeid" en van "inwendige zending." "Het gedrag van de Engelsche Kerken met haar "Brotherhoods" en van de Fransche Protestanten met hunne "Fraternités" zou dan ook in Nederland den weg kunnen wijzen hoe men breede volkscharen weder voor de Kerk, dan voor het Evangelie, dan voor den Heere kan winnen." En hij vraagt: "Is dan de behartiging van de *uitwendige* (lees: *buitenlandsche*) zending niet noodig? En van de *inwendige* (lees: *binnenlandsche*) zending? En van het christelijk onderwijs? En van het leven der Kerk? En van de bestrijding der volkszonden? En van de Christelijke pers? En van de wetenschap? En van den Socialen arbeid?"

Voorts toont hij aan, dat in de groote steden de achteruitgang sterk is. "Overal zijn wij in het laatste tiental jaren achteruitgegaan, en niet weinig. Utrecht en Rotterdam met 4%, Amsterdam met 6%, den Haag met bijna 12% . . .Ook 't Protestantisme is overal achteruitgegaan: Utrecht met 1%, Rotterdam met 3%, Amsterdam met 5% den Haag met 7%. En het getal der kerkloozen is overal toegenomen: Utrecht met 2.5%, Rotterdam met 5.5%, Amsterdam met 6%, den Haag met 7.5%." Hij doet dan pertinent de vraag—en hierop lette men ook in Zuid Afrika—of een predikant over 7,500 zielen in zijn wijk beheer kan hebben. Sterk pleit hij voor beter huisbezoek en beter catechisatie-werk. Hij wil in de grootere steden wijk-commissies hebben: "de groote, massale en weinig-wetende Kerkeraad kan zich dus geregeld laten voorlichten door een kleinen, wel op de hoogte zijnden, nauwkeurig-werkenden kring." Wat catechisatie betreft, hij wil hulp hebben van godsdienst-onderwijzers. Hij wil dat catechisatie en aanneming al serieuser zullen worden. Op herderlijk werk legt hij mede klem. "Verstandelijke twijfeling, geestelijke bekommering, sterke verleiding tot zonde en zooveel meer. . . Onze tijd kent zeer veel menschen, die onder vier oogen rustig en meermalen willen spreken over de geestelijke vragen. Welke herder kent niet het beangstigd gevoel, dat hier en ginds iemand naar licht snakt en in gevaar is en dat hij daar zou kunnen helpen door Gods zegen, als hij maar kon om zijn tijd?" En *Evangeliesatie-arbeid* wil hij: "Een kerkelijke stads-zendeling is onmisbaar;" want "de Kerken kunnen langs de gewone officieele wegen vooreerst haar verloren kinderen niet zoeken: dan moet het geschieden door personen met speciale gaven daarvoor."

Roomsch en Scepticisme.

Dezer dagen lazen we in "Ons Land" hoe de Roomsche Kerk zich weet te bedienen van protestantsche collectanten voor haar inrichtingen, en hoe ijverig en geestdriftig die collectanten zijn. Toch vreemd: voor hun eigen Kerk—waarvan zij geen kennis nemen--hebben zij geen hart; voor iets vreemds, dat imponeert, hebben zij wel iets over En dat heet nu onbekrompenheid, grootmoedigheid, ruimte van hart. Nu ja, zoo zij het. Toch mogen we wel zeggen: "O grootmoedigheid hoevele zonden zijn er in uwen naam wel begaan!" Wil iemand ijveren voor de Roomsche Kerk, 't is ons wel: maar dan houde men op zich protestantsch te heeten, of ten minste dan spele men niet met woorden, en smale men niet op het protestantisme, alsof het niets doet. Dr. Barnardo had zijn leven lang een strijd met de Roomsche Kerk, omdat hij verwaarloosde kinderen redt. Zoodra hij ze vond werden zij een batig saldo in den Roomschen boedel, indien 't kon bewezen worden, dat zij ergens in het verledene een of anderen Roomschen voorouder hadden, die ze voor de Roomsche Kerk hadden bestemd. Het redden was Barnardo's werk: het annexeeren het werk der Roomschen. En Quarrier had met dezelfde moeilijkheid te kampen, denzelfden strijd te strijden. Protestanten in Zuid Afrika zijn zoo ruim, dat zij het werk hunner Kerk *niet* steunen, ja zelfs verachten: het werk der Roomschen echter aanbevelen, sterken, opbouwen!

En de Roomsche Kerk beteekent priesterheerschappij en priesterverheerlijking, dus menschvergoding. Of zeg ik te veel. Men leze het volgende ontleend aan een hoofdartikel in een Nederlandsch Katholiek blad "Zelandia" (gedeeltelijk overgenomen in de Nieuwe Rotterdammer):—

Welke menschelijke tong kan de waardigheid van het priesterschap en de grootheid van den Priester uitspreken? "Groot was Adam de eerste mensch, die als koning der aarde aan al de bewoners van zijn uitgestrekt gebied bevelen gaf, waaraan door allen onvoorwaardelijk werd gehoorzaamd. Groot was Mozes, die met een enkel woord de Roode zee vaneen deed scheiden, en tusschen het onbeweeglijk water een volk droogvoets geleidde. Groot was een Jozua, die aan de zon gebood: "Zon, sta stil!" En de zon gehoorzaamde aan de stem eens menschen en stond stil. Groot zijn de volken der aarde, die over talrijke legers bevelen, en de wereld doen sidderen bij het hooren van hun naam.

Maar daar is een sterveling, die nog veel grooter is. Daar is een mensch, die iederen dag, wanneer hij wil, de poorten des Hemels opent en zich

tot den Zoon des Eeuwigen, tot den Heerscher der wereld zegt: "Daal af van uw troon, Heer daal af." En gehoorzaam aan de stem van dezen mensch, verlaat het Goddelijk Woord, waardoor alles gemaakt is, aanstonds den zetel zijner heerlijkheid, en Hij wordt vleesch in de handen van dien mensch, die machtiger is dan de koningen, dan de Engelen, dan de hoogverheven Maagd Maria zelve en die mensch zegt tot zijn God: "Heden heb ik U voortgebracht, Gij zijt mijn offer!" En God laat zich offeren door dien mensch en dragen, waarheen hij Hem dragen wil en geven aan wien hij hem geven wil, en die mensch is . . . de Priester!

Wie is hooger in waardigheid de Priester of de Engelen? De Priester staat verre verheven boven de Engelen. De Priester is de waarachtige plaatsbekleeder van Christus, den Heer en Koning aller Engelen. Tot den Priester heeft Christus gezegd: "die u hoort, hoort Mij, die u versmaadt, versmaadt Mij." De Priester is het eenigste schepsel in hemel en op aarde, dat in staat is en de macht bezit om het hoogheilig Misoffer op te dragen. En terwijl hij dat onuitspreeklijk geheim verricht, wordt hij door de Engelen als zoovele dienaren omringd.

De Engelen des Hemels zijn niet bij machte een enkele zonde—hoe klein ook—kwijt te schelden.—De Priester daarentegen behoeft slechts zijne gezegende handen op te heffen en een enkel woord te spreken om den grootsten zondaar van al zijne zonden te ontslaan. Tot den Priester en tot den Priester alleen is gezegd: "wier zonden gij vergeven zult hebben, hun zijn ze vergeven; wier zonden gij behoudt, hun zijn ze behouden." De Priester alleen heeft de macht om te binden en te ontbinden. Die mensch, de Priester die boven alle Engelen des Hemels staat, durft men verachten, bespotten, verguizen." Tot zoover de aanhaling. Commentaar is overbodig.

Wordt het dan niet tijd, dat we zorgen om op de scholen een beter ingericht stelsel van godsdienst-onderwijs intevoeren? De strijd tusschen Ds. Steytler en den heer Balmforth toont aan, hoe afkeerig men hedentendage is van alle godsdienstonderwijs. De Roomschen houden voet bij stuk. Zij deelen hun beschouwingen op hun scholen mee. Het wordt in den Protestant gewraakt, wanneer hij een *modicum* van godsdienst-onderwijs eischt. Of moet 't daartoe komen—wat Ds. Van Niekerk (S. J.) wil, wat de "Gereformeerden" willen—dat we zullen hebben gesubsidieerde kerkscholen? Dat zou eerst zijn den Gordiaanschen knoop doorhakken! Onlangs heeft de heer Fouché van Robertson de poging gewaagd om in een reeks van school- lees-boekjes het onderwijs in de Schrift aantrekkelijker te maken: de bekende firma van "Longmans" in Londen heeft de eerste boekjes uitgegeven, keurig, van illustraties voorzien, goedkoop, en voor Zuid Afrika bepaald bestemd. Predikant, of zendeling, of onderwijzer moet er kennis van nemen. Wie weet of het concept door predikanten opgetrokken, en met groote eenstemmigheid begroet, slagen zal. De heer Balmforth zegt: beslist Neen! En velen zeggen: Amen.

Flavit Deus, et dissipati sunt.

Niemand kan de verhalen lezen van geredden bij het vergaan van de *Titanic* zonder diep bewogen te zijn. De heldenmoed van mannen als Stead maakt diepen indruk. In de doodsure bleef hij dezelfde, niet aan zichzelven denkende, anderen helpende—zoo was hij altijd, zoo ook bij zijn heengaan. En Astor, den millionair, willen wij niet vergeten. Samen met, naast Stead, zonk hij in de diepte. Hij had zichzelven kunnen redden. Hij deed het niet. Wij leggen ons kransje neer op hun graf in de diepe wateren. Maar niemand kan die verhalen lezen zonder te zeggen: hier is Gods vinger. Het aanbiddelijk Godsbestuur bereikt het doel, maar door raadselen gaat het. Boven het golfgeklots vernemen wij het hartverscheurend angstgeschrei uit honderden van beklemde borsten. En niemand onzer waagt het te zeggen: "waarom, o Heer." In deze sceptische eeuw, die roemt over haar wetenschap, die trotsch is op haar ontdekkingen; die de lucht bedwingt, de stoom als een getemde ros in 't gareel laat draven, de electriciteit tot haar dienaresse beheerscht: in eene eeuw, waarin de mensch voorgeeft alles te kunnen en alles te kennen, treedt God op, en laat zien dat Hij God is, en Hij alleen. De onzinkbare *Titanic* is in de diepte verdwenen op haar eersten tocht: en de wereld staat verbaasd. Wij die met God rekenen willen hebben andermaal geleerd, dat we niets zijn en Hij alles. Zal de wereld die les leeren?

Nogeens Von Bodelschwingh.

Elders verschijnt een artikel door mij overgenomen. 't Is een aanvulling van wat Ds. Marchand ons heeft meegedeeld omtrent 't werk van dezen waardigen man. Mag ik er op wijzen, hoe men ook in Duitschland verlangt naar eene praktiche opleiding van den Evangeliedienaar. Wat ik wensch voor ons Seminarie is, dat wij onze studenten steeds dieper in de Schrift mogen inleiden en ook meer met praktisch leven in aanraking brengen. Von Bodelschwingh wilde in zijn Seminarie meer zendingkennis meedeelen. Kan dat ook niet in ons Seminarie gedaan worden? Ik wenschte wel, dat wij daartoe onzen weg helder zagen. Mag ik onze lezers vragen dat artikel met aandacht te lezen.

Een Theologisch Seminarie te Bielefeld.

——:o:——

De beroemde pastor D. von Bodelschwingh van Bethel bij Bielefeld had omtrent theologische vorming droevige ervaringen opgedaan. Bij velen merkte hij een verkeerd begin van de studie op. Zonder rechte kennis der H. Schrift, zonder heldere voorstelling van de eigenlijke roeping van een theoloog, zonder op de juiste wijze in de theologie te zijn ingeleid, zonder voeling met een levende, christelijke gemeente was de Academische studie aangevangen en werd tot een warboel van tastende pogingen en bittere teleurstellingen. Bij anderen kwam de moeilijkheid midden in den studietijd. Op een blij gestemden aanvang volgde een tijd van zware worsteling, waarin het geloof in twijfel dreigde onder te gaan. Een tijd van rust en van levende Christelijke gemeenschap zou een dringende behoefte voor den worstelende geweest zijn. En aan het einde van den studietijd, als het er op aan kwam het laatste examen af te leggen en dan in de praktijk te gaan, kwamen nog de meeste studenten tot Von Bodelschwingh om hem hun nood te klagen: zij zouden zoo gaarne zich ergens rustig terug kunnen trekken, om tot zelfbezinning, tot klaarheid, tot een vaste levensrichting te komen.

Deze ervaringen brachten Von Bodelschwingh tot de gedachte eene vrije, theologische school te Bethel op te richten, waar dergelijke jonge menschen tot rust, tot zelfbezinning konden komen en tegelijk in aanraking gebracht worden met het Christendom van de daad, in zeer eminenten zin.

Dit was wel de hoofdreden, waarom in 1905 de theologische school te Bethel werd opgericht, maar niet de eenige. Behalve van de zijde van het intellectualisme en dan in verhoogde mate van een critische school, die niet tot eene positieve bevrijding van traditioneele banden maar tot eene negatieve berooving van het wezen des Christendoms leidde, dreigde en dreigt er een groot gevaar van de zijde der Jezuieten. In een edel boekje onder den titel "Wie kämpfen wir siegreich gegen die Jesuitengefahr?" wijst Von Bodelschwingh op de opdringende macht der Roomsch-Catholieken, waarachter de Jezuieten de drijvende kracht zijn. Hij waardeert dien ijver, die in vele opzichten voor ons, Protestanten, zeer beschamend is. Hij ziet daarin tevens een kastijding Gods, aan de Protestanten toegediend, om hen te tuchtigen voor misbruik en verachting van zoo groote geestelijke goederen; tevens een loutering. Wij kunnen de Roomsche kerk daarom niet missen. Wee het land, waar slechts ééne kerk tot overheersching, tot volkomen alleenheerschappij is gekomen! Wij zien het aan Frankrijk, Portugal, Spanje, Italië, Zuid-Amerika wat er terecht komt van een Christendom, dat geen andere opvatting en geen andere kerk naast zich duldt. Daarom was hij diep afkeerig van elke staatsinmenging om geestelijke overwinningen te bevechten, en was hij het volkomen met keizer Frederik eens, toen deze als kroonprins den cultuurstrijd van Von Bismarck een onbegrijpelijke dwaling noemde. Door dwang zal men nooit de Roomsche kerk klein en zwak kunnen maken. De voorspelling van den toenmaligen kroonprins, dat Bismarck haar slechts hoogeren glans en hoogere macht verleenen zou, is dan ook volkomen vervuld: de cultuurstrijd is voorbij gegaan, de Roomsche kerk staat in Pruisen vrijer, grooter en machtiger dan ooit te voren en dan ergens op aarde. Dit stelt aan de Evangelische kerk verhoogde eischen, om met geestelijke wapenen het gevaar der Jezuieten terug te dringen. Daarvoor is eene krachtige prediking en zielzorg van het grootste belang. Doch hoe is die te verwachten als de herders en leeraars niet gloeien van ijver en van heilige liefde? Daarom ook was de vestiging van eene theologische school zoo gewenscht.

Een derde reden voegde zich daarbij. In Duitschland is van toenemenden invloed de beweging van de "Christliche Gemeinschaften," waarin op Bijbelonderzoek en gebedsleven aangedrongen wordt, waar kerkelijke en niet-kerkelijke Christenen zich één gevoelen in den strijd tegen formulierrechtzinnigheid en verstandsgeloof, op vele plaatsen de kern, het zout der gemeente. Zij willen niet alleen Jezus voor ons maar ook Jezus in ons; zij weten dat zonder heiligmaking niemand den Heer zal zien; en toch zijn het geen zuchtende en klagende Christenen, maar met een lied der hope gaan zij het leven door. Uit deze kringen treden vele leekenpredikers op, waaronder voortreffelijke, door den Geest vervulde mannen, maar ook velen met al de gebreken, die dikwijls aan zulke ongestudeerde voorgangers aankleven: verzet tegen elke wetenschap, wantrouwen tegen ieder theoloog, tegen ieder predikant als een onbekeerde, een vijand van den Bijbel. Daardoor zijn zij dikwijls geestelijk hoogmoedig en leiden het volk tot een onderwerping aan den Bijbel, als aan een hard, dood wetboek. Ook dit is een gevaar, dat door een innige, krachtige prediking en door verstandige zielzorg te keeren zoude zijn.

Een vierde reden was nog wel van meer gewicht: Von Bodelschwingh achtte het van het meeste belang, dat de zending diepere wortelen in de kerk zou slaan. Enkele gedachten die hij daaromtrent uitsprak, zijn ook voor ons land zeker zeer juist. "Het is een treurig feit, dat de zending in de meeste gemeenten van onze landskerk slechts oppervlakkig wortelen geslagen heeft,

en een even treurig feit, dat de meeste predikanten aan hunne gemeenten den zendingsplicht niet aan het hart leggen, zooals zij behoorden te doen, tot schade van hunne gemeenten en tot hun eigen schade." "Iedere protestantsche gemeente moest een zendingsgemeeente zijn en ieder protestantsch geestelijke een zendeling in zijne gemeente en voor de heidenen." Het is een treurig feit dat de Universiteiten geen zendingskrachten voor de heidenwereld in voldoende mate afleveren. Zij leveren niet eens genoeg voor de Duitsche koloniën, "die door Roomsche missionarissen op drie- en vierdubbele wijze bediend worden." "De diepste grond van dit treurig feit is dit, dat kerk en zending als volkomen verschillende inrichtingen aangezien worden, terwijl de kerk inderdaad alleen dan zelve leven en leven wekken kan, wanneer zij zendingskerk is." "Het is een pijnlijke dwaling, dat de zending in de heidenwereld minderwaardige en wetenschappelijk minder toegeruste personen gebruiken kan dan de kerk in het vaderland. Het tegendeel zou eerder juist zijn." De studenten moeten leeren, "dat er slechts één enkel rijk van Christus bestaat, niet een gemakkelijk in het vaderland en een aan ontberingen rijk in de heidenwereld. Iedere jonge man, die zich als een vrijwilliger des Heeren in dit rijk aanbiedt, moet ook gewillig zijn, zooals de soldaat door zijn aardschen aanvoerder zoo door zijn hemelschen leider, zich overal daarheen te laten zenden, waar hij zijn dienst noodig heeft, hetzij in het naaste kerkdorp van zijn vaderland of op de verste eilanden der wereldzee. Maar ook moet de bedenkelijke waan worden tegengegaan, alsof zij die zich voor den dienst der heidenzending beschikbaar stellen, een hoogere soort van Christenen zouden zijn, ver verheven boven degenen die in het vaderland dienen. Dit is dikwijls veel moeilijker en aan ontberingen rijker dan het eerste."

Om ook dit ideaal te verwezenlijken werd in 1905 de theologische school te Bethel bij Bielefeld opgericht.

Om hare plaats in het Duitsche Academische leven duidelijk te maken, moeten wij een kort overzicht van de theologische opleiding in Duitschland geven. Daarna kunnen wij de inrichting en de uitbreiding der theologische school nagaan, om te eindigen met de vraag of hierin wellicht ook een welkome aanvulling van onze theologische studie kan begroet worden.

———

De normale gang van zaken is deze, dat een student van zijn negende tot 18de jaar voor de Academie is voorbereid, hetzij op een humanistisches Gymnasium of op een Realgymnasium of op eene Oberrealschule.

Op een humanistisch gymnasium wordt Latijn, Grieksch en Fransch geleerd, tegenwoordig ook Engelsch of Hebreeuwsch. Vele aanstaande theologische studenten kennen nog geen Hebreeuwsch, als zij student worden; zeer velen geen Engelsch. Op een Realgymnasium wordt geen Grieksch geleerd maar meer wiskunde en natuurwetenschap. Op een Oberrealschule worden in het geheel geen oude talen geleerd, wel de nieuwere en veel wiskunde. Deze lijkt dus zeer veel op onze Hoogere Burgerschool.

Wie theologisch student wordt en geen Grieksch en Hebreeuwsch kent, moet een aanvullingsexamen afleggen, waarmee minstens twee semesters (een jaar) gemoeid zijn. Wie geen Hebreeuwsch kent, moet daaraan ook minstens een apart semester besteden.

Nu begint de eigenlijke theologische studie. Hiervoor zijn zes semesters verplichtend gesteld. Zij moeten op een Duitsche universiteit worden doorgebracht. Wil men buiten Duitschland gaan studeeren en dit mee laten gelden, dan moet het in het bijzonder worden aangevraagd. De gewoonte is niet aan éene Universiteit te blijven, maar telkens te wisselen, zoodat men verschillende professoren hooren kan. Men volgt dan colleges aan de Academie en oefeningen, waaraan schriftelijk werk verbonden kan zijn, aan Seminaries. Voor het examen zijn alleen zes Universiteitssemesters vereischt. Daarna k a n men zich aanmelden voor het examen, het meerendeel studeert echter nog een of twee semesters langer. Voor het examen moet schriftelijk werk worden ingeleverd en als de jonge man daarna ook mondeling slaagt (examen pro licentia concionandi), mag hij preeken, les geven en . . . begrafenissen leiden.

Is men zoover gevorderd, dan wordt men "Lehrvikar" of bezoekt een jaar lang een Predigerseminar. Ook is men verplicht een cursus van zes weken aan een onderwijzerskweekschool te volgen, ten einde paedagogiek te leeren. Zijn op deze wijze anderhalf of twee jaren besteed, dan mag men zijn tweede examen, het examen pro ministerio, afleggen, en kan daarna aangesteld worden als predikant, hetzij door een gemeente of door een consistorium of door een patronaat. Somtijds wordt men nog eerst een tijdlang hulpprediker. Deze regeling geldt voor Pruisen. In andere staten is het weer anders.

Nu werd in 1905 de theologische school te Bethel opgericht (wel te onderscheiden van het K a n d i d a t e n - c o n v i c t, dat reeds veel langer bestaat onder leiding van Pastor Rahn, vroeger Luthersch predikant te Amsterdam, en waar theoretische en praktische werkzaamheid met elkander verbonden worden: "Blauschürzen-theologie"; hier wordt 's morgens praktisch in de inrichtingen gewerkt en 's middags homiletiek en catechese onderwezen, alleen voor candidaten). Welke plaats zou nu de theologische school in de

Academische opleiding komen in te nemen? Voor de examens zijn een aantal semesters verplicht en ofschoon de Synode in 1909 den arbeid der theologische school een waardevolle aanvulling van de Universiteit noemde, wordt een verblijf te Bethel niet medegeteld. Van kerkelijk standpunt is dat ook wel te begrijpen. Een Duitsch theologisch student, die dus een tijdlang te Bethel vertoeft, moet zijn studietijd met dat verblijf verlengen.

Het was de bedoeling van Vader Von Bodelschwingh om vooral den pas aankomenden studenten een grondslag en voortdurende aansporing voor verdere studie te geven. Dit kwam echter anders, dan hij zich had voorgesteld. Vóór de studie kwam er in 1905 slechts één en elf kwamen er na het beëindigen der studie. Zoo komen er nog steeds velen na hunne studie, blijven een of twee, hoogstzelden drie semesters. Maar ook het aantal van degenen die vóór de studie kwamen, nam toe, zoodat men kan zeggen dat in het zomersemester van het getal aanwezigen twee vijfde uit jongen en twee vijfde uit ouden bestaat. Het overige een vijfde wordt gevormd door studenten die nog midden in hunne studie zijn. In het wintersemester zijn er steeds meer ouderen. Degenen die nog geen Hebreeuwsch kennen, kunnen natuurlijk zonder eenigen tijd te verliezen in Bethel komen, om daar onder leiding van een der docenten, Pastor Oestreicher, Hebreeuwsch te studeeren.

Doch behalve deze studenten komen er aan de theologische school ook zendelingen, die al een tijdlang op het zendingveld werkzaam zijn geweest, of afgestudeerde zendeling-kweekelingen, die hun theologische kennis nog wat willen vermeerderen. Ook komen er die hun eindexamen gymnasium nog niet hebben afgelegd en in Bethel verder wenschen opgeleid te worden. Deze groep nu wordt van de studenten als leden der theologische school onderscheiden door den naam van hospitanten. Zij nemen overigens aan de lessen op dezelfde wijze deel.

Twaalf studenten kunnen een onderkomen vinden in het Studentenheim, dat onder de voortreffelijke leiding staat van Fräulein Elis. Lütgert. De anderen worden bij partikulieren in Bethel ondergebracht. Maar allen te zamen eten in het Assapheum, een groot gebouw voor samenkomsten, vergaderingen, enz. De eigenlijke school (met een goede bibliotheek) wordt gehouden in een lokaliteit, waarboven de woning van een der docenten, pastor G. Simon.

Wat is nu het eigenlijke doel der school? Het is een veeljarige ervaring, dat de meeste moeilijkheden in de theologische studie ontstaan uit onbekendheid met den Bijbel. Daarom wordt hier hoofdzakelijk de wetenschappelijke kennis der Heilige Schrift beoefend, om daaruit de arbeid van inwendige en uitwendige zending en van het doel der theologie duidelijk te maken. Begrijpelijk daarom, dat men het liefst aankomende studenten opneemt, omdat voor hen zulk een Bijbelsche grondslag bijzonder van belang voor de verdere studie te achten is. Doch ook later blijft het een zeer gewenschte aanvulling.

Het semester en de vacantietijd der theologische school valt geheel samen met die der Universiteit. Tijdens het semester worden alleen theoretische oefeningen gehouden. Na de Morgenandacht volgen van 8 tot 10 in den voormiddag verplichte lessen, vier uur Oude Testament per week onder pastor Th. Oestreicher, vier uur Nieuwe Testament per week onder pastor G. Simon en vier uur Bijbelsche Systematik onder pastor Sam. Jaeger. Bovendien zijn er vrije lessen, die men naar verkiezing volgen kan b.v. Assyriologie, Arabisch, Hebreeuwsch bij pastor Oestreicher; zending onder de Mohammedanen, zendingsvraagstukken onder pastor Simon, den schrijver van *Islam und Christentum* en andere zendingsgeschriften. Hij, de oud-zendeling onder de Bataks, tracht ook zooveel mogelijk het Nieuwe Testament uit zendingsoogpunt te behandelen. De leiding van het geheel berust bij pastor Jaeger, die in ons land ook bekend is door zijn boek "de weg tot God onzen Vader," dat met een voorwoord van Prof. Valeton in 1904 verschenen is. Hij schreef o.a. ook "Was ist das Evangelium?" en "Ist das Johannes-Evangelium glaubwürdig?"

De geest, die hier heerscht, is die van de Bijbelsche richting; namen als van prof. Cremer, prof. M. Kähler en inzonderheid prof. Schlatter staan hier in hooge eere. Zij is dus beslist positief, zonder eng confessioneel te zijn. Getracht wordt een bijbelsch systeem te geven, Er wordt niet alleen historisch gevraagd wat de Bijbel leert, maar ook de vraag wat wij daaraan hebben, wordt besproken. Vandaar dat het van belang geacht wordt het Christendom te stellen naast oude en nieuwe godsdienstvormen, en werd een Orientalist als pastor Oestreicher, die dit voorjaar voor zijn studiën een reis naar Egypte en Voor-Azië maakt, en een zendeling als pastor Simon aan de school verbonden.

Buitendien wordt door bevoegde mannen een reeks voordrachten gehouden over onderwerpen die met Bethel, met uitwendige en inwendige zending in verband staan, b.v. over epilepsie, geestesstoornissen, zwakzinnigheid, erfelijkheid, drankbestrijding, landbouwkolonies, woningnood, diakonenopleiding, student en sociale vraag, medische zending, enz.

Omdat nu het aantal studenten, dat zich aan de zending wijdt, evenals de belangstelling in dezen arbeid toeneemt, kwam de zending steeds

meer op den voorgrond. Zij toch ook is een der beste apologieën van het Christendom, en waar zij eenerzijds vrij maakt van een letterknechterij des Bijbels, versterkt zij anderzijds het geloof in de bijzondere openbaring en in den persoon van Christus. Men achtte het daarom zeer gewenscht, dat op de theologische school een docent alleen voor de zending werd aangesteld. De zendingsvereenigingen te Bethel (Oost-Afrika-zending), Barmen en Bazel hebben zich nu te zamen verbonden om een docent in de zendingswetenschap aan de theologische school te bekostigen. Zij geven samen het geld, de theologische school geeft de plaats; de docent wordt dan benoemd door de theologische school en een daartoe benoemde commissie uit de zendingsbesturen. Voor deze eerste benoeming is Dr. Julius Richter aangezocht, maar het is de vraag of hij wel zal kunnen komen. Dan wordt een andere, op den voorgrond tredende zendingsman benoemd.

De bedoeling hiervan is drieledig. Ten eerste om den studenten meer zendingskennis bij te brengen; vervolgens om eventueele zendelingkweekelingen of zendelingen in hun kennis te versterken en theologisch dieper in te leiden; en eindelijk om door op verschillende plaatsen cursussen te houden aan de zending op Universiteiten en op Predigerseminaren meer bekendheid te geven.

Dit kan op den duur zonder twijfel de zendingsbelangstelling zeer doen toenemen. Want het aantal studenten, dat de Theologische School bezoekt is geleidelijk toenemende. In den aanvang was er gerekend op een twaalftal. In het zomersemester van 1910 waren er 18, in het wintersemester 1910—11 24, in den zomer van 1911 42 en in het afgeloopen semester 33. Hiervan waren vijf hospitanten: een Spanjaard, een Armeniër, twee jonge mannen voor de Bethel-zending en een zendeling van de Bremer-zending in Togo.

Wat is nu vooral het aantrekkelijke in de cursussen aan de Theologische School te Bethel? Dat de Bijbelsche richting op zich zelve aanbevelenswaardig is, behoef ik nauwelijks op te merken. Maar wat in dit geval van bijzonder belang geacht mag worden en wat ook door Vader Von Bodelschwingh opzettelijk bedoeld is, is het feit dat de school zich te Bethel bevindt, dat is in het middelpunt van de inwendige zendingsbeweging in Duitschland. Hier aanschouwt men Christendom van de daad. Hier leeft men in de atmosfeer der Christelijke praktijk. Hier ziet men de werken der Christelijke liefde, de vruchten van het geloof, dat immers in liefde werkzaam is, dagelijks om zich heen.

Men moet Bethel zelf gezien hebben, om zich eenig denkbeeld te kunnen vormen van de uitgebreidheid dezer inrichting. Begonnen voor ruim veertig jaren met een enkel huis, waarin lijders aan vallende ziekte werden opgenomen, is het uitgedijd tot een dorp van Christelijke barmhartigheid, dat thans bijna 6000 bewoners omvat, waarvan de grootste helft uit epileptici, zieken, krankzinnigen bestaat. Allerlei takken van Christelijken arbeid bevinden zich hier bij elkaar: verzorging van epileptici, verzorging van krankzinnigen, opleiding van diakonen, opleiding van diakonessen, candidatenconvict, theologische school, Bethel-zending. Over een groote uitgestrektheid tusschen de met bosschen begroeide heuvels strekken de huizen van barmhartigheid en de woningen der daaraan verbondenen zich uit. Alleen achttien predikanten vinden hier in verschillende takken van Christelijke liefdadigheid een arbeid. Men heeft eigen electrische centrale, eigen meelfabriek, bakkerij, slagerij, wasscherij, drukkerij, steenfabriek, boerderij, timmerwinkel, boekwinkel, kunsthandel en dat alles niet in het klein. In één woord, het is een stadje op zichzelf, met al de geriefelijkheden van het stadsleven, en al de liefelijkheid van een dorp, dat tusschen de bosschen verscholen ligt. De natuur op zichzelve is hier reeds een verkwikking. En voeg daar nu bij de geestelijke atmosfeer van het Christendom van de daad. Het moet een genot zijn om hier een tijdlang te vertoeven. En het kan niet anders wezen dan een versterkend geestelijk bad. Dit reeds om de atmosfeer waarin men leeft, terwijl niet uit het oog te verliezen is, dat de lessen aan de theologische school aan bekwame handen zijn toevertrouwd.

En de kosten behoeven niet af te schrikken. Voor tachtig Mark per maand heeft men woning, voeding, licht, ziekenverzorging, lessen, alles; en de semesters duren slechts drie maanden in den zomer en vier en een halve maand in den winter. In de vacanties kan men allerlei practische dingen beoefenen: ziekenverpleging, psychiatrie, ambachten. Blijft men dan als ziekenverpleger over, dan kost het niets, omdat de bewezen diensten voor kostgeld gerekend worden. Ik zou denken, dat voor onze theologische studenten die er b.v. eind April heen kunnen gaan en het zomersemester tot Augustus volgen, zulk een verblijf versterkend en verkwikkend moet zijn. De blik wordt verruimd. Men leert de Duitsche taal gemakkelijker gebruiken. Boven alles: ons Christendom van het verstand vindt hier een heilzame correctie in het Christendom van de daad. De beangstelling voor Evangelisatie en Zending moet in sterke mate toenemen.

Godsdienst-Onderwijs in de Publieke School.

Tijdens de zittingen van de Synoden van de Ned. Ger. en de Anglikaansche Kerken in de Kaapstad in 1909, ontstond er de vraag of het niet mogelijk ware een plan te beramen om, op stelselmatige wijze recht aan onderwijs in den godsdienst in onze Publieke Scholen te doen geschieden. Na de bespreking van deze zaak in beide Synoden werd een Commissie benoemd door elke Synode, die een gezamentlijke Commissie uitmaken zou om over deze zaak raad te plegen. De Algemeene Vergaderingen van de Wesleyaansche, Presbyteriaansche en Congregationalistische Kerken van Z. A. namen de eerste gelegenheid te baat om hun hartelijke instemming met deze beweging te betuiging. En zoo, namens eene Commissie bestaande zoo te zeggen uit vertegenwoordigers van al de evangelische Kerken van het land werd een Catechismus tezamen met een Rooster van Bijbellessen opgesteld met het doel om die ingevoerd te krijgen in onze scholen als een deel van 's lands wet van opvoeding en onderwijs.

Wijlen Ds. Spurgeon, de welbekende prediker van de "Metropolitan Tabernacle," London, wiens preeken nog in vele landen gelezen worden, werd, omtrent 30 jaren geleden, uitgenoodigd om een aanspraak te maken voor de algemeene Synode van de Vrije Kerk van Schotland, die toen verzameld was in de stad Edinburgh. Ds. Spurgeon nam de uitnoodiging aan, en, in een treffende rede maakte hij melding van een "College" door hem opgericht te Londen met 't doel om leeraars op te leiden voor de vacante gemeenten van de Baptisten Kerk in Engeland. In die Inrichting, zeide de redenaar, moest hij zelf de voorlezingen houden over Bijbelsche Geschiedenis en de leer der zaligheid. In zijn college, zeide hij verder, waren er, onder andere, Schotsche studenten, en hij ontdekte dat die Schotsche studenten verder gevorderd waren in godsdienstige kennis dan de anderen, zoodat hij dikwijls in de mondelijke examens die studenten moest verzoeken om op sommige vragen geene antwoorden te geven, dewijl hij weten wilde wat de anderen wisten. Daarop, zeide Ds. S. verder, deed ik onderzoek naar de reden waarom die Schotten zoo veel meer thuis in godsdienstkennis waren dan de anderen, en ik ontdekte dat dit feit toe te schrijven was

AAN HET ALGEMEEN GEBRUIK VAN HET KORT BEGRIP

van de Schotsche Kerk ("The Shorter Catechism") tezamen met de Heilige Schriften, in de Publieke Scholen aldaar." Bij dit alles voegde Ds. Spurgeon dit ook dat hij daarop dien "Shorter Catechism" liet drukken, en wél onveranderd met uitlating van een vraag over den Kinderdoop, en "dat boekje," zeide hij, "gebruik ik als een tekstboek in mijn College."

En Ds. Spurgeon had gelijk. Aan 't gebruik van dat Kort Begrip in verband met het Woord van God, in de scholen van 't land, is ontzaggelijk veel toe te schrijven van de ontwikkeling van 't verstand van de inwoners van 't noordelijke deel van Groot Brittanje, en van de bevordering van den godsdienst aldaar.

Wijlen de heer Stead, 'wiens dood met 't zinken van de *Titanic*, in meestal alle landen betreurd wordt, haalt, in een artikel gedrukt in "The Review of Reviews" voor April een gedeelte aan van eene aanspraak van den beroemden geschied-schrijver, Lord Macaulay, welke hij in 't Britsche parlement in 1847 hield, waarin hij, o.a. zegt: "Een honderd en vijftig jaren geleden (nu meer dan 200 jaren) was Schotland misschien het minst beschaafde en het armste land dat aanspraak maken kon op 't bezit van beschaving. De bekwaamste leidslieden van 't volk beschouwden den achterlijken toestand van de armere bevolking met wanhoop. . . . Doch, het parlement van 't land heeft eene opvoedings-acte gepasseerd voor 't oprichten van scholen in alle deelen van 't land. En wat was het gevolg? In een korten tijd kwam algeheele verbetering in den verstandelijken, zedelijken en geestelijken toestand van de bevolking, zoo als de wereld nooit gezien heeft. Ten spijte van de koudheid van 't klimaat, ten spijte van de onvruchtbaarheid van den grond, is Schotland een land geworden dat niet noodig heeft de rijkste deelen van de wereld te benijden. Waar de Schot ook heenging,—en er zijn weinige deelen der wereld waarheen hij niet gaat,—droeg hij zijne bekwaamheid met zich mede. Indien hij eene plaats in een publiek kantoor kreeg, werkte hij zich op totdat hij de hoogste plaats bereikte. Indien hij ergens een winkel oprichtte dan werd zijne bezigheid de beste in de straat. De Schot van de 18de eeuw is een voorwerp geworden niet van den spot maar van den nijd van andere volken. En wat was de oorzaak van dit alles? Het antwoord is

DE STAAT HEEFT HEM EENE OPVOEDING GEGEVEN.

Zoo Lord Macaulay, alhoewel wij wegens plaats ruimte alles niet aangehaald hebben, dat die beroemde geschiedschrijver gezegd heeft om aan te toonen wat opvoeding voor 't noordelijke gedeelte van het Vereenigde Koninkrijk gedaan heeft. En het dient gezegd te worden dat in de opvoeding welke Schotland genoot, de Bijbel en het Schotsch Kort Begrip een voornaam deel

innamen in 't onderwijs dat in de scholen gegeven werd.

Het lag in den aard van den beroemden redenaar van 't Britsche Parlement om op twee zaken in de vorige geschiedenis te letten: 1) Op 't feit dat de Hervormer JOHN KNOX en degenen die zaam met hem arbeidden, zorgden dat in elke stad eene hoogere school, en in elke parochie door 't land een gewone school opgericht werden; en 2) dat de bevolking van Schotland voor hare tijdelijke en geestelijke vrijheid onder de regeering van vier achtereenvolgende koningen moest strijden, n.l. Jacobus I (VI van Schotland), Karel I, Karel II en Jacobus II (VII van Schotland)—dat 't doel van al die koningen was:—Schotland van haar godsdienst te berooven—dat 400 van de beste leeraars van 't land zoo vervolgd werden, dat, met de Omwenteling van 1688 toen Jacobus VII uit zijn land moest vluchten, en de Prins van Oranje, den troon van Groot Brittanje, op uitnoodiging, in bezit nam, slechts 6 van de getrouwe leeraars die voor godsdienst en opvoeding gestreden hadden nog leefden. In de bijna 80 jaren van vervolging is de Schotsche natie aan haar godsdienst getrouw gebleven en is uiteindelijk als overwinnaar uit den strijd gekomen.

Het was na de omwenteling van 1688 dat de wet van opvoeding geproklameerd werd. De scholen stonden onder 't bestuur van de gevestigde (Presbyteriaansche) Kerk, die, door middel van de Ringen, de leerlingen jaarlijks examineerden—een feit waaraan de wonderlijke verandering in den toestand van de bevolking waarop Lord Macaulay 't Britsch parlement gewezen heeft toe te schrijven was. Nooit was er eenig bezwaar in dien tijd tegen het leeren van de Heilige Schrift en het Kort Begrip.

Deze toestand van zaken duurde tot 't jaar 1843, als wanneer een splitsing plaats vond in de Schotsche Kerk ten gevolge van de bemoeiïng van den Staat met de zaken der Kerk, door, o.a. leeraars aantestellen die de Ringen ongeschikt achtten voor hun ambt, en die de gemeenten weigerden als haar geestelijke leidslieden te beroepen. Tot op dat jaar stonden al de onderwijzers van de publieke scholen in verband met de gevestigde Kerk, doch bij gelegenheid van de scheuring voegden zich 300 van de beste onderwijzers bij de Vrije Kerk van Schotland,—het deel namelijk van de Kerk dat zich los gemaakt had van 't verband met den Staat. En aangezien deze onderwijzers van hun ambt door de gevestigde Kerk afgezet werden zag de Vrije Kerk zich genoodzaakt voor hen te zorgen, en een eigen schoolstelsel van opvoeding en onderwijs op te trekken.

Deze toestand van zaken echter werd onbevredigend bevonden, en zoo heeft de heer Young, die toen de "Lord Advocate" voor Schotland was, een wetsontwerp aan 't Britsch parlement voorgelegd met 't doel om een nationale Opvoedings Wet voor Schotland vast te stellen. Dit was in 't jaar 1872. Die wet heeft algemeene bevrediging gegeven. Volgens die wet moest een "School Board" in elke stad, en in elke parochie door 't geheele land gekozen worden en door allen die de Schoolbelasting zouden moeten betalen. Die "Boards" moesten de scholen besturen, die reeds bestonden, en voorziening maken voor nieuwe scholen waar die noodig waren. De moeilijkheid wat godsdienst betreft moest zich zelve oplossen,—d.i. aan de "School Boards" werd het overgelaten te beslissen of er onderwijs in de Heilige Schrift en in den korteren of grooteren Catechismus gegeven zou worden of niet,—de gewetens clausule echter in acht te worden genomen, zoodat geen kind gedwongen werd de les in den godsdienst bij te wonen tegen den wil van zijne ouders of voogden.

En wat was het gevolg van deze bepaling? Er waren 1000 parochien in dien tijd in Schotland, en in 999 van die werd bepaald dat onderwijs in den Bijbel gegeven zou worden in al de scholen,—de eene uitzondering zijnde een wijk in Glasgow waar de School Commissie uit Iersche Roomsche Katholieken bestond. In 996 parochien werd besloten het Kort Begrip ("Shorter Catechism") nevens den Bijbel te onderwijzen,—d.i. in de scholen onder al de "Boards," uitgenomen *vier*—en dat wèl in een land bevattende toen bijna 4 millioenen zielen.

En heerlijk heeft dat onderwijsstelsel in Schotland gewerkt. Er zijn menschen van allerlei gezindten aldaar behalve de Presbyterianen die de groote meerderheid van de bevolking uitmaken,—ja zelfs Unitariers, alhoewel zij "een machteloos volk zijn." Zoo ver ons bekend is, is er nooit eene stem tegen deze gewoonte in 't land uitgegaan. De meerderheid van het volk heeft zoo goed als gezegd: wij willen onze kinderen opgevoed hebben in den godsdienst, en met dat doel willen wij Gods Woord en het Kort Begrip gebruiken, en degenen die daarin niet gelooven hebben het recht hunne kinderen te verhinderen de lessen in den godsdienst bij te wonen.

Dit is het dat beoogd wordt door de Commissie vertegenwoordigende de evangelische Kerkgenootschappen in ons land door 't opstellen van een Catechismus en Rooster van Bijbellessen,— met 't doel om godsdienstonderwijs in onze scholen ingevoerd te krijgen. De Catechismus is gegrond op de 12 Artikelen van ons Geloofsbelijdenis (die belijdenis van alle Christelijke Kerken), de 10 Geboden en het Gebed des Heeren. De Rooster van Bijbellessen voorziet onderwijzers met een uitnemenden leiddraad "om aan te duiden wat in de verschillende Standaards behoort geleerd te worden."

Wij meenen dat onze Gereformeerde Kerk God danken moet dat het de algemeene Commissie gelukt is zoo doelmatig een program van Bijbellessen met den Catechismus op te stellen. En het is te hopen dat er geen traagheid aan den dag zal gelegd worden in 't doen van stappen ten einde dit schema te laten opnemen in de opvoedingswetten van 't land. De toestand van ons land eischt dit: het welzijn van de jeugd in de toekomst heeft het van noode. God heeft de harten van de verschillende evangelische Kerken vereenigd om dezen stap te doen, en het hangt van de leden van onze dierbaren Kerk grootelijks af of wij ons waardig de Hugenooten van de oude tijden zullen toonen die hun bloed voor hun godsdienst hebben laten stroomen, en de Hollanders die 80 jaren voor hun vrijheid hebben gestreden —om de Covenanters van Schotland niet te noemen die hun land van de tyrannie van eene wreede dynastie van koningen bevrijd hebben.

De namen van de leden die den Catechismus, enz., opgesteld hebben zijn, van

De Anglikaansche Kerk: de Hoog-Eerw. deken Brooke en Wirgman, D.D., de WelEerw. heeren W. L. Clementson, W. H. Parkhurst en Kannunnik Jenkins D.D.

De N. Ger. Kerk: De Hoog-Eerw. heeren A. I. Steytler, Moderator Synodi, J. P. van Heerden, Actuarius Synodi, Professoren P. J. G. de Vos, J. I. Marais, D.D., A. Moorrees, en C. F. J. Muller.

Wesliyaansche Methodistesche Kerk: De WelEerw. heeren R. Flint, D. D. Davies, J. Robson en G. W. Rogers.

De Presbyteriaasche Kerk: De WelEerw. h.h. J. Campbell, R. B. Douglas, J. J. McLure, D.D. en J. M. Russell.

Congregationalistische Kerk: De WelEerw. heer A. Pitt, en W. H. Richards.

De Evangelisch Luthersche Kerk: De WelEerw. heer F. J. Retief

A. M. G.

Een Belangrijke Brochure.

———:o:———

Een Woord tot de Studenten.

Het Ethisch beginsel en de Ethische richting door G. Hulsman predikant bij de Ned, Herv. Gemeente te Groningen.

I.

Dezer dagen deed een uwer mij de vraag: "Mag men de resultaten der theologische wetenschap op den kansel aan de gemeente voorhouden?" Mijn antwoord na eenige aarzeling was: "*Resultaten* ja, *theorieën* niet. Ik weet van geen theologie voor het studeervertrek, die strijden mag met de theologie van den kansel." In alles waar! Of dit geldt *alle* wetenschappelijk-theologische vraagstukken, die dikwijls zeer schoolsch zijn wat hun vorm betreft, en slechts in schoolsche termen uiting vinden, is eene andere vraag. "Alle dingen zijn wel oorbaar, doch alle dingen stichten niet." Maar 't is eene gansch andere zaak, wanneer men, in zijn studeervertrek, er éëne theologie op na houdt, en eene tweede op den kansel die in direkten, lijnrechten strijd is met wat men in het studeervertrek aannemen en werkelijk gelooft. Reeds Shakespeare heeft het ons gezegd: "Yes and No is bad Theology." Niet ja *en* Neen! Dat mag niet.

* * *

Op den kansel verschijnen wij niet met Dogmatiek, maar met een Getuigenis. Wij zijn "getuigen" van wat "wij gezien hebben met onze oogen, wat wij aanschouwd hebben, wat onze handen getast hebben, van het woord des levens." Onze getuigenis echter wortelt in eene belijdenis, en die belijdenis is dezelfde als die der gemeente. Mijn eigen Dogmatiek kan ik samenvatten—dit heb ik u dikwijls gezegd— in één enkelen volzin: "Ik ben een zondaar, Jezus, en Jezus alleen is mijn Zaligmaker: Zijn Geest woont in mij, en leidt mij in alle waarheid." Maar deze getuigenis staat en valt met mijn belijdenis aangaande dien Zaligmaker, en Zijn verzoenend lijden en sterven, die in Zijn Woord tot mij spreekt, en door Zijn Woord mij den weg aanwijst tot het waarachtig heil in Hem. Daarom maak ik mij niet los van de belijdenis der gemeente, die langs historischen weg tot mij gekomen is, op Gods Woord gegrond, en deel geworden is van mijn eigen zieleleven en dat der gemeente des Heeren.

Onze verhouding tot de belijdenis zullen wij later bespreken. Dit sta echter vast, dat volkomene leervrijheid in een Gereformeerde Kerk niet op haar plaats is. Op den kansel der Congregationalisten heeft ieder vrijheid te leeren wat hij wil. Zoolang wij echter met onze handteekening eene belijdenis aannemen hebben wij haar te erkennen en te handhaven.

* * *

Pas had ik u dit gezegd, of daar viel mij in handen de in Holland zoo druk besprokene brochure van Dr. Hulsman, hier boven aangekondigd. Het boekske heeft drie "voorredenen." In de *eerste* zegt de schrijver: "Het is nog altijd het oude vraagstuk, dat mij bezig houdt en dat de geesten blijft beroeren . . . . het moeilijk vraagstuk van de Bijbelcritiek en de gevolgen, die deze critiek heeft voor de Ethische richting in haar houding tegenover de gemeente . . . . ik ben tot de overtuiging gekomen, dat de wetenschappelijke critiek haar volle rechten moet hebben, en dan zie ik noor mij geen anderen uitweg dan de vrijzinnige theologie te aanvaarden . . . . God schept in onze dagen nieuwe dingen. Mannen als Harnack, Bousset, Weinel, Wernle, Campbell, James enz. [allen dus buiten James "vrijzinnige" *theologen*] wijzen ons den weg aan en wij allen, die gevoelen, dat het bestaande niet deugt moeten ons blijven uitspreken." Hieruit blijkt, dat volgens den schrijver de aanvaarding

der nieuwere kritiek moet leiden tot vrijzinnigheid in de leer: "ik heb gezien, zegt hij, dat het zich onderwerpen aan de Schrift een onhoudbaar standpunt is" . . . Tot zoover de *eerste* voorrede.

***

In de *tweede* gaat hij verder: "De lucht moet gezuiverd worden. Daar moet een geestelijke hervorming komen. Wat aan de academie geleerd wordt, dat moet in populairen vorm op den kansel worden gebracht. Daar mag geen theologie zijn voor ingewijden en een prediking voor niet-ingewijden. De predikanten moeten niet in de verzoeking kunnen gebracht worden om hun overtuiging te vervalschen ter verkrijging van beroepen. De academische wereld moet 't der gemeente toeroepen, dat de zienswijzen veranderd zijn." En deze verklaring wordt gestaafd door de handteekening van een aantal predikanten en professoren "allen aanhangers van de moderne richting in de provincie Groningen." Ook zij getuigen, dat "de uitkomsten der historische kritiek moeten worden aanvaard," en dat jonge predikanten "de oogen zullen openen voor het onhoudbare van het zoogenaamde Ethische standpunt." Om de maat vol te meten, laten zich uit enkele predikanten en professoren, die tot de "Groningen" school behooren—de mannen die de zoogenaamde "Evangelische richting" zijn toegedaan, en evenzeer gebroken hebben met de "belijdenis" der gemeente. Zij verklaren ook hun instemming met "hoofgedachte en strekking van deze verhandeling, n.l. de onhoudbaarheid van het blijven vasthouden aan wat men "het geloof der gemeente" noemt, maar feitelijk bestaat in de Dogmatiek der Gereformeerde belijdenis, indien men daarbij tevens de resultaten der historische Bijbel-critiek in hun volle beteekenis wil aanvaarden; en het wenschelijke van een openlijke erkenning van deze onvereenigbaarheid door hen, die nu nog aan de onkundige massa den indruk geven, dat deze beide dingen goed vereenig baar zijn." Kras voorwaar!

***

Krasser nog is de derde voorrede. Hier spreekt Dr. Hulsman zelf. En uit dat spreken blijkt duidelijk wat hij wil. 't Is bij hem niet—zooals 't thans wordt voorgesteld—een dood eenvoudige en onschuldige kwestie, bijvr. of Mozes de samensteller is van den Pentateuch dan wel de ons onbekende compilatoren J.E.D.P. waarvan Wellhausen zoo vol is, en waarover men wel mag verschillen, maar iets meer revolutionairs. Hooren wij hem weer: "Als de jongere Ethische theologen zeggen, dat de Bijbel vol is van legenden en gekleurde verhalen, mogen wij dan nog van Gods Woord blijven spreken voor de gemeente? Als de berichten aangaande de bovennatuurlijke geboorte en opstanding volgens de Ethische theologen mogelijk alle als historische documenten gewraakt moeten worden, kan men dan nog aan de heilsfeiten blijven vasthouden en zoo ja—op welke gronden? Als engelen en duivelen denkbeelden zijn, na de ballingschap opgekomen, gelijk de Ethische theologen ons leeren, kan men dan voortgaan met ze als historische figuren in de predikatiën te doen optreden? Als profetie geen clair-voyance is geweest, gelijk de Ethische theologen ons leeren, hoe moeten we dan de honderde teksten in 't N. Testament verklaren, die van een letterlijke vervulling gewagen? Als Jezus zoo zeer heeft gedeeld in het populaire denken van Zijn dagen, dat Hij een verkeerde beschouwing heeft gehad van O. T., van ziekten als krankzinnigheid, van engelen en duivelen, van wereld en wereldeinde, gelijk de jongere Ethische theologen ons duidelijk maken, gaat het dan nog aan, om van Zijn Godheid te gewagen."

***

Hier dus is, wat Prof. Hofmeyr zou genoemd hebben de *cardo rei*. 't Is schijnbaar van geen groote beteekenis, of Mozes de samensteller is van den Pentateuch: 't is van de allerdiepste beteekenis, of Jezus Christus wel wist, dat Mozes *niet* de Schrijver was. 't Is schijnbaar niet van beteekenis of de profeten er eerst waren, de wet daarna; of alles juist zoo gebeurd is, als O. en N. T. ons te lezen geven: 't is van 't uiterste gewicht te weten, of de Bijbel mythen, fabelen, sprookjes, en wat dies meer zij bevat, waarvan een Paulus niet gedroomd heeft, en die een Johannes niet heeft beseft. Het geldt hier de vraag, of wij nog eene openbaring Gods hebben, het plechtanker onzer ziele, en of wij dobberen op de wateren van een wereldbeschouwing die voor God toeval, voor Bijbel Israëlietische letterkunde, voor zonde eene ontwaking tot hooger waarde in de plaats stellen. Over den inhoud der brochure spreek ik niet, dan slechts ten deele. Ik moet echter zeggen, dat de brochure van Dr. Hulsman bij mij de vraag gewekt heeft of de "Ethische richting," *in haar laatste, nieuwste, phase,* voor de belijdende gemeente in Nederland niet een gevaar geworden is? En toch! het zijn niet leuzen, richtingen, scholen, studiën, theologen, critici, die ons redden zullen. Slechts eene krachtdadige werking des Heiligen Geestes: slechts hartgrondige bekeering, hervorming in hoofd en leden, terugkeer tot God en tot Zijn Woord, herleving in den volsten zin des Woords, zullen ons bewaren tegen alle kwaad en de gemeente opbouwen in 't waarachtig geloof. Dat geve God aan Nederland en ook aan ons in Z.-Afrika. Vergeten wij niet, dat Hulsman spreekt als partijman. Dit make ons voorzichtig in ons oordeel.

***

Maar wat dan *is* de "ethische" richting in Holland—zoo vraagt gij. De "ethische" staat tegenover de "Moderne" richting, en ook vlak tegenover de Calvinistische, die zich beroept op onze belijdenis, zich daarop grondt, als in overeenstemming met het Woord van God. De term is afkomstig van wijlen Prof. Chantepie de la Saussaye Sr., en wordt aangenomen door vele mannen van naam en beteekenis in de Nederl. Hervormde Kerk. "De la Saussaye," zegt Hulsman, "was een vroom man; hij had daarbij een diep mystieke natuur. hij leefde hart en ziel in het geloof der gemeente. Deze man nu zag dat het geloof, dat hem zoo dierbaar was, bedreigd werd door het empirisch begin-

sel van Opzoomer, hetwelk een philosophischen maatstaf aanlegde aan de godsdienstige verschijnselen van het verleden, en a priori over de meeste dezer .verschijnselen den staf brak; verkeerd verklaard door het idealistisch beginsel van Scholten, die alle feiten in ideeën oploste en zwak verdedigd door het oppervlakkig supranaturalisme van Van Oosterzee, dat de heilsopenbaring voor een deel buiten de kern der menschelijke persoonlijkheid om liet gaan. Hij had behoefte aan een nieuw beginsel, dat den weg zou aanwijzen, om wetenschap en geloof met elkander te verzoenen. Hij ging uit van de geestelijke empirie van het geloof der gemeente. Daar is een verloste gemeente—zoo was in het kort zijn redeneering—deze gemeente leeft uit haar geloof. Het groote beginsel van dit geloof is de vleeschwording des Woords: God, geopenbaard in het vleesch."

Dus is volgens Hulsman de "Ethische richting" "Jezus Christus zelf.... let wel.... geen dogma over hem, maar de levende Heer" het uitgangspunt van alle theologie. Hiermee staat in nauw verband de stelling dat "het leven gaat voor de waarheid"; want "God openbaart geen waarheden, die daarenboven beleefd worden. Gods openbaring is mededeeling van leven, dat dan tot bewustzijn komt." Dat waarheid en leven echter twee gansch uiteenloopende begrippen zijn moet men aan Prof. Bavinck toegeven, die zich direkt tegenover de la Saussaye heeft geplaatst. Verband is er tusschen de twee: identisch zijn ze zeker niet. "Het intellectueele en het ethische terrein"—was Bavinck's antwoord jaren geleden reeds—"hoe onderling in verband staande, zijn toch wezenlijk onderscheiden."

***

Worden nu deze "ethische" grondstellingen toegepast, dan raken wij volgens Hulsman 't spoor bijster, en moeten wij overgaan tot het kamp der "modernen." Bijv.: de "ethische" theoloog gelooft, dat de Schrift het Woord Gods is. "Gij zoudt dus meenen dat gij dien Bijbel kondet gelooven en vertrouwen, dat waar was wat daarin stond." Helaas! neen: de "ethische" theoloog verklaart, dat hij "door nauwgezet wetenschappelijk onderzoek tot het resultaat gekomen is, dat er in den Bijbel verschillende legendarische stukken zijn.... dat de voorstelling in verscheidene geschiedkundige verhalen op bepaalde wijze is gekleurd." Waar blijft dan de vertrouwbaarheid van dien Bijbel? is de vraag die nu door Hulsman gedaan wordt.

***

Zoo met de "wonderen"—zegt Hulsman—die zijn niet meer wat de Kerk er van denkt. "De val des menschen" is niet een historische gebeurtenis meer: "voor ons is Adam de naamdrager van den mensch; zijn historische gestalte is niet te vinden: trouwens voor ons ook van geen belang." Wel is waar "Paulus met de meerderheid der Christenheid heeft Adam voor een historisch persoon gehouden; maar wij (Ethischen) kunnen dat niet meer doen." Zoo met de bovennatuurlijke geboorte van Jezus uit de maagd Maria. Wijlen Prof. Gunning verklaarde het geheele geboorte-verhaal voor een legende; doch trok dit later terug. Bij de "Ethischen" is dan ook geheel dit geboorte-verhaal van minder waarde. 't Is hun te doen om den persoon. "Jezus is de concreetwording in zuiver menschelijke realiteit van het absolute."

***

Leert en belijdt de gemeente het plaatsbekleedend lijden van den Zoon van God, als Middelaar en Borg; de "ethische" theoloog beschouwt—met Dr. Gerretsen—"het satisfactie-dogma" als wortelend in het "middeleeuwsche Germaansche eerbegrip," en de "leer der Hervormers als onhoudbaar." Langs dezen weg treedt Hulsman voorwaarts en tracht hij aantetoonen hoe subjectief de Ethischen zijn, zoodat Prof. Valeton eens heeft gezegd: "Niemand heeft mij een mandaat gegeven als woordvoerder der Ethische richting, en het wordt tegenwoordig bij den dag moeilijker namens anderen, ook zelfs van zijn meest besliste geestverwanten te spreken." Daarom heeft de "Ethische" richting ook geen Dogmatiek. Zij kan dit niet leveren: "Zoodra een stuk geloofsbezit der gemeente," zegt een harer woordvoerders (Prof. Valeton), "in begripsvorm is vastgelegd, het onmiddellijk òf dit geloofsbezit zou dreigen dood te drukken òf ten gevolge van zijn onvoldoendheid weder tot gerechtigde tegenspraak zou uitlokken."

***

Genoeg vooreerst. Doch Hulsman gaat in bijzonderheden en daarop, ten einde de kwestie te verstaan, dienen wij ook te wijzen.

De onhoudbaarheid van de positie der "Ethischen" wordt door Dr. Hulsman op krasse wijzen aangetoond. Eene enkele aanhaling zal genoeg zijn. Neem b.v. wijlen Prof. Valeton, een vrome en krachtige persoonlijkheid. Aan den éénen kant leerde hij: "Is nu de persoonlijke Christus aangekondigd en verwacht onder het Oude, verschenen in het Nieuwe Verbond, het middelpunt van de Schrift d.i. van het samenstel van Schriften, dat de Kerk de H. Schrift noemt, dan moet deze Christus ook het beginsel van de kritiek der bijbelboeken zijn" (p17). Kan dit heerlijker gezegd worden? Maar dan laat hij er onmiddelijk op volgen: "Het is hier de plaats niet om een antwoord te geven op de vraag of en in hoeverre met een dergelijk beginsel ook bet detailonderzoek iets gedaan kan worden." Hier schemert het ons voor het oog. En de nevelen verdwijnen niet als wij verder lezen: "Dat Jezus opgestaan is kan waar zijn ook al is het aantal vragen die de Evangelische verhalen dienaangaande bij ons doen oprijzen legio. en al zou —par impossible—het resultaat van alle onderzoekingen in dezen zijn, dat aan niet één er van als historisch document eenige waarde kan worden toegekend. Uit dit oogpunt beschouwd behooren de verhalen zelf niet tot het geloofsbezit der gemeente. Laat men hier onderzoeken en kritiek oefenen en vergelijkingen maken en hypothesen opstellen zooveel men wil. De wetenschap heeft hier vrij spel." M.a.w. de wetenschappelijke kritiek dringt mij aantenemen, dat de verhalen omtrent

Jezus' opstanding niet te vertrouwen zijn; het geloof echter handhaaft die gebeurtenis. Terecht heeft reeds jaren geleden Allard Pierson die redeneering ontzenuwd. Transsubstantiatie in de mis kan niet plaats vinden: de wetenschap duldt zoo iets niet: het menschelijk denken komt daartegen in verzet. Doch zij is de troost, of het geloofsbezit, van millioenen, die daaraan vast gelooven. Heeft hun geloof aan de Transsubstantiatie het feit gered? Dat Maria onze voorspraak is bij den Vader, en aangebeden dient te worden is de troost van den Katholiek in zijn bangen strijd, maar maakt het geloof aan Maria's onbevlekte ontvangenis dat feit nu waar? Het geloof kan toch niet op een illusie gegrond zijn. Hier laat ik Hulsman spreken: "*Alle* berichten omtrent de opstanding als historische documenten mogelijk gewraakt!... Het verhaal van den engel die nederdaalde.... mogelijk niet waar; het verhaal van den steen die afgewenteld werd.... mogelijk niet waar; de opstanding ten derde dage.... mogelijk niet waar; de ontmoeting met Petrus aan het strand van de zee van Tiberias.... misschien eene verdichting.... Als al deze verhalen mogelijk onhistorisch zijn, ligt dan de gevolgtrekking niet voor de hand, dat de voorstelling van een lichamelijke opstanding ook waarschijnlijk niet historisch kan wezen? Maar als daar voor den ethischen theoloog zooveel open vragen blijven, mag hij dan uit 't geloof der gemeente concludeeren tot een historisch feit, dat uit zijn bronnen moeilijk afgeleid kan worden?" En er zijn "Ethische" theologen die nog verder gaan. Dr. Cramer b.v. "Van geen enkel woord en van geen enkele daad van Jezus kunnen wij met volkomen zekerheid zeggen: zoo heeft Jezus gesproken, dat heeft Hij gedaan." (pag. 18). En Dr. De Hartog verklaart: "Als men eens zou kunnen bewijzen, dat Adam en Jezus nooit leefden dan blijft nog alles waar wat de Schrift ons in historisch kleed openbaart aangaande het wezen van val en verzoening." Hulsman kan dit niet beamen, dat standpunt heeft hij nu voor goed verlaten, en.... is tot de vrijzinnigen of modernen overgegaan.

***

Ten einde zijn pleidooi te wettigen toont Hulsman uit toongevende "Ethische" schrijvers aan, wat zij in hun geschriften belijden. Allereerst roept hij Prof. de la Saussaye Jr. op, die voorop stelt, dat "de Ethische richting tot hiertoe geen eigen Dogmatiek heeft," en die tegenover vele leerstukken het woord "onoplosbaar" stelt. "Het is merkwaardig," zegt Hulsman, "hoe dikwijls het woord *onoplosbaar* in zijn ethiek voorkomt." Vele citaten zijn er tevens uit Prof. Wildeboer's: Letterkunde des ouden verbonds, waaruit moet blijken, dat Jesaja's voorstellingen, en die van Micha, aangaande de *geboorte en het lijden van den toekomstigen Verlosser* niet op den Heiland van toepassing zijn, wel op een Heilsvorst die ter verlossing in oude tijden zou optreden. Hij doet dan pertinent de vraag, of een professor op den catheder dit mag zeggen, terwijl de "predikant die deze kwestie op den kansel zou brengen zijn reputatie voor altijd bederven zal?" Zoo met de *Engelenleer*. Hetzelfde bezwaar geldt, volgens Hulsman het oordeel der "Ethischen" over de woorden en daden van onzen Heiland, die Zich *vergist* zou hebben, omtrent Ps. 110, omtrent Jona's redding, omtrent de ziekteverschijnselen van zijn tijd, door Hem aan booze geesten toegeschreven, enz. En hij roept uit: "Maar als men nu uit Jezus' leven wegdenkt alle vormen van populair denken over duivelen, engelen, hemel en hel, wereld en wereld einde, enz. Och wat blijft er dan over, om bepaald aan een Godheid te denken?"

***

En hooren wij Prof. van Dijk de vraag doen: "Of de gemeente van critische onderzoekingen moet kennis nemen," en daarop antwoorden "im Groszen und Ganzen ontkennend," dan weer heet het van Hulman's zijde: "Men kan het zeer eenvoudig zeggen óf men gelooft aan historie, óf dat men te doen heeft met een mythe, legende óf met den eenen of anderen vorm van populair denken, en dit nu juist wordt veel te weinig gedaan." Men gaat voort met het geloof der gemeente te verkondigen. Hulsman trekt hier weer de lijn konsekwent door. Zegt men van "Ethische" zijde: "Wij gelooven in den Heer, niet aan de Christologie," of "wij gaan uit van den Heer, niet van een bepaalde voorstelling van Hem," dan antwoordt Hulsman: "Wij kennen den Heer niet zonder een dogma of een voorstelling over Hem te hebben, en een Christus bestaat eenvoudig niet zonder de Christologie." "Wie op hetzelfde oogenblik wil vasthouden, den Bijbel als een verzameling van legenden en gekleurde verhalen, een eeuwigen Christus en eene feilbare Christologie, een orthodoxe belijdenis en een moderne wetenschap moet vervallen tot de sophistische redeneering, dat het geloof der gemeente onafhankelijk is van de resultaten der kritiek."

***

En als "laatste woord" zegt Hulsman nog dit:— "Ik zou willen zeggen: waar blijft gij.... hooggeleerde en zeer geleerde vrienden?.... Wat ik en velen met mij op den kansel brengen dat hebben wij geleerd van U persoonlijk of uit Uwe geschriften. Dat het paradijs-verhaal geen hisorie is; dat vele wonderverhalen gefingeerd zijn; dat er in den Bijbel legenden en Mythen voorkomen; dat engelen en duivelen denkbeelden zijn na de ballingschap opgekomen; dat het geboorte-verhaal van Jezus meer prediking dan historie is; dat de evangelische berichten als historische documenten dikwijls gewraakt moeten worden; dat Jezus deelde in het populaire denken van Zijne dagen; dat de groote dogmas van de godheid van Jezus, van de triniteit, van de satisfactie geen regelrechte openbaringen zijn, maar formules om vast te houden, wat God van Zich heeft laten merken.... O dat alles hebben wij van U, van U alleen. Wanneer onze eerlijkheid ons nu dringt deze veranderde zienswijze uit te spreken, waarom laat gij ons dan alleen staan, en waarom wilt gij ons dan niet in het openbaar tegenover de gemeente verdedigen?"

***

Natuurlijk heeft de brochure van Ds. Hulsman in "Ethische" kringen groote verontwaardiging veroorzaakt. En men heeft hem niet gespaard. Harde slagen heeft men hem toegediend, vooral van wege eene zijner stellingen, die aldus luidt: "Is het niet zelfverblinding van de Ethische richting als zij meent, de resultaten der kritiek te kunnen aanvaarden en tevens het geloof der gemeente te kunnen verkondigen?" En weer: "Is het niet hinderlijk, dat de kritische predikanten, die nu de aanzienlijke kansels bezetten, daar nooit zouden gekomen zijn, als de gemeente tijdig van hun ketterijen had vernomen en dat hun eenig middel om in de Kerk iets te worden is: een behoorlijk aantal jaren politiek te zijn en .... zich stil te houden?" Dit is zeer kras. En kras was ook de repliek. Men heeft elkaar niet gespaard. Doch Dr. Hulsman noemt zijn pleidooi een *cri de conscience* (gewetenskreet). Hij was nooit orthodox, hij werd ethisch, hij is nu vrijzinnig. Zal hij daar blijven staan?

(Wordt vervolgd).

De Openbaring van Johannes.

(DOOR PROF. C. F .J. MULLER.)

De wederoprichting aller dingen.

De totale vernietiging van de alleen-heerschappij van den Antichrist baant den weg tot de alleen heerschappij van Christus op aarde. Door den noodlottigen afloop van den strijd in het vorig Hoofdstuk vermeld, is de wereld nu zonder een oppervorst, zonder onderkoningen, zonder legerhoofden en legermachten. Kan er wel een geschikter tijd zijn voor "de herstelling aller dingen," waarvan Petrus sprak in Hand. 3: 19, 20: "Daarom bekeert u (komt tot eene innerlijke gemoedsverandering) en keert om (verandert uwe uiterlijke levensrichting) tot de uitwissching uwer zonde, opdat komen de tijden van verkoeling van het aangezicht des Heeren; en (dat) Hij zende den voor u bestemden Christus (Messias) Jezus, wien de hemel moest ontvangen, (of die den hemel moest ontvangen), tot de tijden der herstelling aller dingen, waarvan God gesproken heeft door den mond Zijner heilige profeten van ouds af."

Petrus spreekt hier tot ongeloovige joden, die hij tot geloof in Jezus bewegen wil. Hij roept ze tot bekeering, belooft ze als gevolg daarvan uitwissching der zonde, gevolgd door tijden van verkoeling die God zal verleenen, na de hitte, het geweld in den druk des strijds, en die beginnen zullen, wanneer God den Messias Jezus, die nu in den hemel is, persoonlijk zenden zal om alle dingen te herstellen, waarvan God door Zijne profeten van ouds af gesproken heeft. Door den Heiligen Geest heeft hij een omvattende en volkomen inzicht gekregen in den raad en de handelingen Gods. De loop der goddelijke openbaring van begin tot einde ligt helder en klaar voor zijn geestesoog. Al wat God aan Abraham beloofde, en door Mozes en de profeten tot Israel sprak, zag op Christus, op de zegeningen, die uit Zijn lijden vloeien zouden, en op de herstelling aller dingen door Hem, wanneer God Hem andermaal van den hemel zenden zal.

In de grieksche vertaling van het O. Test. vindt men niet het woord "apokatastasis," dat "herstelling" beteekent, wel vindt men het werkwoord *apokathisteemi*, waarvan *apokatastasis* afgeleid is. In Mal. 4: 5 lezen wij in de grieksche vertaling: "Elia de Thesbiet . . . zal het hart van een vader tot een zoon en het hart van een mensch tot zijn naaste wederbrengen (*apokatasteesei*)." In Jer. 16: 15 lezen wij: "En ik zal hen (Israel) wederbrengen (*apokatasteesoo*) in hun land, hetwelk Ik aan hunne vaderen gaf." Hetzelfde woord vinden wij in Jer. 23: 8 en 24: 6. In het laatste geval wordt er bijgevoegd, "en Ik zal hen bouwen en niet afbreken; en zal hen planten en niet uitrukken." Dan zijn er plaatsen die, hoewel dit woord daar niet juist gebruikt wordt, beschouwd moeten worden als ziende op dezelfde gebeurtenis z.a. Joel 4; Jes. 11; 65: 17 tot 66: 24; enz.

Vatten wij die gezegden der profeten samen, dan vinden wij daarin voorspeld: eene herstelling van de godsvrucht der vaderen; van Israel in de gunst van God en in zijn eigen land om niet weder verstrooid te worden; van een koninkrijk van gerechtigheid en vrede (Jes. 1: 25, 26; Jes. 11: 4—9; Jer. 33: 7—9) met Jeruzalem als zetel (Jes. 2: 2, 3) en de schepping van een nieuwen hemel en eene nieuwe aarde. Het valt niet te ontkennen, dat sommigen dier profetiën op den terugkeer uit de verstrooiïng in Babylon zien, en eene gedeeltelijke en typische vervulling gehad hebben; doch niemand zal kunnen beweren en bewijzen, dat de vervulling volkomen was. Was alles vervuld, dan waren er geene onvervulde profetiën meer, en dan kon Petrus, vervuld met den Heiligen Geest, niet gesproken hebben van eene herstelling, zoo als de profeten van ouds af voorspeld hadden, en die nog in de toekomst ligt.

In het N. Test. komt het woord *apokatastasis* slechts voor in Hand. 3: 20, doch het werkwoord wordt acht malen gevonden. Wij nemen twee voorbeelden. In Mat. 17: 11 zegt Jezus: "Elias komt en zal alle dingen wederoprichten (*apokatasteesei*)." Johannes, die in den geest en de kracht van Elias" kwam "om te bekeeren de harten der vaderen tot de kinderen, en de ongehoorzamen tot de voorzichtigheid der rechtvaardigen, om den Heere te bereiden een toegerust volk" (Luk. 1: 17), kon zijne taak niet vervullen. De schrift-

geleerden en farizeën wilden hem niet tot hersteller hebben (Matth. 11: 14); "zij hebben hem niet gekend, doch hebben aan hem gedaan, al wat zij hebben gewild;" en gelijk zij met den voorlooper gehandeld hebben zouden zij ook met den Christus doen. De mislukking van de zending van Johannes maakt het noodzakelijk, dat Elias komen moet om de voorspelling in Mal. 4: 5, 6 te vervullen.

In Hand. 1: 6 vroegen de discipelen hunnen Heere: "Herstelt Gij (*apokathistaneis*) in dezen tijd het koninkrijk aan Israel?" De verwachting der discipelen aangaande eene letterlijke herstelling van het koninkrijk aan Israel, was gegrond op wat de profeten van ouds af voorspeld hadden en was aan den Heiland bekend. Dwaalden zij in hunne verwachting, waren die profetiën reeds vervuld, dan zou de Heiland hen gewis terecht geholpen hebben. Uit het antwoord, dat Hij gaf, is het duidelijk, dat Hij niets verkeerds zag in hunne voorstelling van het verwachte koninkrijk, alleen kwam het hun niet toe te weten "de tijden," (de tijden naar hunnen loop of duur) en "de gelegenheden" (de bepaalde tijdstippen), wanneer de herstelling plaats zou hebben, omdat er ander werk voor hen te doen was, en zij de voorbereiding daartoe boven alles moesten zoeken.

Dat deze de rechte opvatting is blijkt uit Hand. 3: 19, 20, Weinig meer dan 10 dagen na den hemelvaart sprak Petrus tot Joden (die volkomen wisten wat hij bedoelde), van de herstelling aller dingen als iets toekomstigs. Er is geen enkel woord in wat hij zeide, waaruit blijken kan dat hij van de zienswijze der discipelen op den dag der hemelvaart uitgesproken, onder de leiding des Heiligen Geestes terug gekomen was. Dan kan het ook niet onredelijk zijn om deze herstelling te verbinden met wat Paulus schrijft in Rom. 11: 25—27, en dat ook gegrond is op Oude Testamentischen profetiën: "Want ik wil niet, broeders! dat u deze verborgenheid onbekend zij . . . dat de verharding voor een deel over Israel gekomen is, totdat de volheid der heidenen zal ingegaan zijn; en alzoo zal geheel Israel zalig worden. Gelijk geschreven is (Ps. 14: 7; Jes. 59: 20, 21): de Verlosser zal uit Zion komen en zal de goddeloosheid afwenden van Jakob."

De herstelling aller dingen sluit dan in de bekeering van Israel als een volk bij de verschijning van Christus om den Antichrist en zijne legers te vernietigen. Het gezicht van den Gekruizigde in heerlijkheid zal genoeg zijn, om elke jood te doen weenen en rouw bedrijven over zijne verwerping van den Christus, en hem dwingen om onvoorwaardelijk zijn Koning te erkennen en te aanbidden, en alzoo zal een volk op ééne eenige reize geboren worden (Jes. 66 : 8). Doch die herstelling sluit veel meer in. God heeft door den mond der profeten gesproken van eene herstelling van godsvrucht, gerechtigheid en vrede, van een nieuwen hemel, en van eene nieuwe aarde, waarop de vorige dingen niet meer zullen gedacht worden, noch in het hart opkomen. Met den nieuwen hemel en de nieuwe aarde zal de herstelling eindigen, die hier begint. God werkt nooit in overhaasting. Hoe God Zijne woorden zal waarmaken, wordt ons in de overige hoofdstukken der Openbaring vermeld.

HOOFDSTUK 20 : 1—4.

Het Duizendjarige Rijk.

"Het 'Duizendjarige Rijk'," schrijft iemand, "is voor velen een steen der ergernis, voor anderen zoo dierbaar, dat zij bijna geene andere bladzijde des Bijbels kennen, dan deze. Hoeden wij ons voor eenzijdigheid aan beide kanten!" Deze vermaning is zeer gepast, wanneer de onderzoeker er op let, hoe bijna elke schrijver over dit onderwerp zich aan eenzijdigheid schuldig maakt. Men heeft van dit heerlijk rijk karikaturen gemaakt. Reeds vroeg hebben enkelen in de kerk het zich op zulk eene grove zinnelijke wijze voorgesteld, dat anderen er een walging van kregen, en tot het andere uiterste overgingen, om de werkelijkheid ervan geheel te loochenen, of het als verleden, of als tegenwoordig voor te stellen. Hoeden wij ons evenzeer voor den "Turkschen Hemel," als voor de meening, dat Johannes niets anders bedoelde, dan tijden van triomf en verademing voor de kerk in deze bedeeling.

Anderen hebben in dit deel van het boek der Openbaring gezien "eene paarl van christelijke waarheid en kennis, die licht werpt op eene gansche reeks van christelijke begrippen." De jongste dag, volgens hen, breidt zich uit in eene eeuw, en wijst terug op de beteekenis der scheppingsdagen, terwijl die eeuw de overgang vormt uit het tegenwoordig tot het toekomstig leven, uit den tijd tot de eeuwigheid, van de gedeeltelijke tot de algemeene opstanding, van den arbeid en de moeite der wereld tot den eeuwigen sabbat Gods. Zij zien er in een tijd aanbreken, wanneer alle gemeenschap der aarde met den afgrond afgebroken, en alle satanische invloeden voor een tijd afgesneden worden.

Anderen weder hebben gemeend in den loop der kerk- en wereldgeschiedenis de verwezenlijking, van wat Johannes ons hier teekent, te zien. Naar dat de idealen hooger of lager waren heeft men zich dit rijk gedacht. De verschillende beschouwingen aangaande het Duizendjarig Rijk heeft men onder twee hoofden gerangschikt:

1. De Preteristen of zij, die met meerdere of mindere afwijkingen, meenen, dat dit rijk in

't verledene gezocht moet worden. Zij kunnen beschouwd worden als volgelingen van den kerkvader Augustinus, die in het begin der 5de eeuw leefde, en een tegenstander was van de meer zinnelijke beschouwingen, die in den na-apostolischen tijd door sommigen voorgestaan werden. Hij verklaarde dat het duizendjarig rijk begonnen was met de eerste komst van Christus; dat de Satan gezegd kan zijn "gebonden" te worden, als hij uit de harten der ware geloovigen geworpen wordt; dat het "beest" de booze wereld, en zijn beeld de huichelachtige belijdenis voorstelt; dat de eerste opstanding plaats vindt, wanneer doode zielen tot het geestelijk leven geraken; dat de 1,000 jaren beschouwd moeten worden als eene zinnebeeldige voorstelling van de gansche regeering van Christus; dat er daarna eene vervolging der christenen door den antichrist ontstaan zal, die dan met zijn aanhang door vuur uit den hemel vernietigd zal worden; dat daarop de algemeene opstanding van boozen en goeden en het oordeel van beiden volgen zullen; en dat dan in den hemel de periode van het nieuwe Jeruzalem aanvangen zal. In onze verklaring van het volgend hoofdstuk zullen wij het een en andere noemen, waarom wij meenen dat deze beschouwing onhoudbaar is.

In den loop des tijds hebben de volgelingen van Augustinus deze beschouwing eenigszins gewijzigd. In plaats van den geloovige, die in zijn eigen hart over den Satan heerscht, stelde men de kerk, die over den booze in de wereld heerschappij voert. In plaats van de booze wereld stelde men het heidensche Rome als door "het beest" aangeduid, dat door Constantijn verwoest werd. Door deze daad werd de macht des Satans gebroken, zoo dat hij niet verhinderen kon, dat de christelijke godsdienst de godsdienst van den Staat werd. Het "binden" van den Satan beteekent dan, dat zijne macht en invloed op de volken verzwakt werd. Dan waren er sommigen, die het duizendjarig rijk lieten beginnen van de kruisiging, of van de opstanding van Christus, of van de verwoesting van Jeruzalem, of zelfs van de bekeering van Constantijn. In het laatste geval zou dat rijk een einde genomen hebben met den aanval der Turken in de 14de eeuw. Men heeft ook de duizend jaren gerekend als begonnen met de opkomst van het pausdom, toen de martelaars geest "herleefde" om voor Christus te getuigen. Na het einde der duizend jaren, waarin het beest en de getuigen te zamen regeeren, volgt dan de tweede opstanding van de overige dooden, d.i. de bekeering en herstelling der Joden.

2. De Futuristen, of zij die meenen, dat het rijk nog in de toekomst ligt. Deze beschouwing is ouder dan die van Augustinus, en werd voorgestaan door kerkvaders uit den vroegsten na-apostolischen tijd, en met wijzigingen door de kerk tot op den huidigen dag. Volgens deze beschouwing begint het Duizendjarig Rijk met de persoonlijke komst van Christus in heerlijkheid, en de verwoesting van den antichrist. Dan worden de machten der hel gebonden om de menschen niet meer te verleiden en te schaden. Volgens sommigen zijn de duizend jaren letterlijk, volgens anderen symbolisch te verstaan. De opstanding is eene letterlijke en van geloovigen van de voorgaande eeuw, of van bijzondere geloovigen, of van martelaren, of van alle geloovivigen. De regeering wordt gevoerd door Christus en Zijne heiligen met Jeruzalem als hoofdstad, wanneer alle valsche godsdiensten onderdrukt zullen worden. De Joden en andere volken zijn dan bekeerd, en uitwendige voorspoed heerscht op de aarde. Aan het einde van dit gezegend tijdperk komt er een groot afval, die gestraft zal worden met den dood der afvalligen. Dan herleven de dooden van alle eeuwen en worden geoordeeld.

De voorstanders dezer beschouwing verschillen van elkander in bijzonderheden. Sommigen meenen, dat Christus in dien tijd op de aarde blijven zal, terwijl anderen meenen, dat Hij enkel Zijn rijk zal komen stichten, of ook dat Hij slechts nu en dan gedurende deze periode op aarde verschijnen zal. Sommigen meenen, dat alle geloovigen, anderen, dat slechts martelaren, of bijzondere geloovigen opgewekt zullen worden. Sommigen meenen, dat de Joden in dien tijd een voorname stand in de wereld bekleeden zullen, anderen ontkennen dit, of wijzigen deze opvatting. Onder hen zijn er ook, die gelooven, dat de Roomsche kerk de antichrist is, die door hare afgoderij de Joden verhindert het christendom te omhelsen; derhalve zullen zij na den val dier Kerk bekeerd worden en in gerechtigheid, heiligheid en voorspoed leven. Christus regeert dan over de Joden en de volkeren voor een duizend jaren; en de gemeente van dien tijd zal bestaan uit de martelaren en uit hen, die het teeken van het beest niet ontvangen hadden. Men is ook onzeker of Jeruzalem herbouwd en door Joden bewoond zal worden, want in Openb. 21: 22 staat er, dat er aldaar geen tempel zal zijn. Sommigen denken aan het Nieuwe Jeruzalem als bestaande gedurende het duizendjarig rijk, anderen als volgende daarop in den staat der heerlijkheid. Sommigen denken aan eene algemeene opstanding der dooden, anderen weer aan de herleving van antichristelijke beginselen die uitloopen op den opstand van Gog en Magog.

(Wordt vervolgd).

DEEL XVII, No. 7. STELLENBOSCH. JULI, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

Aan onze lezers.

Pas is verschenen—op verzoek van velen—de TWEEDE druk van mijn "Korte Preeken," die zoo welwillend werden ontvangen. Alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden," reeds in de *Kerkbode* verschenen. De prijs voor elk bundeltje zal zijn 3/- met postgeld inbegrepen. Bestellingen bij den Heer W. H. du Toit, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch, of bij de Heeren Darter & Co., Boekhandelaars, Stellenbosch. Afslag bij 't ontbieden van grootere hoeveelheden.

KRONIEK.

DE ZENDING CONFERENTIE.

De maand Juli 1912 zal zeker bij zendingvrienden in Z. Afrika jaren lang bekend staan, als de maand, waarin de *eerste* groote Zending Conferentie in de Kaapstad gehouden werd. Wij zeggen de *eerste*, hoewel zij eigenlijk niet de eerste is. Zij is de eerste, wat haar samenstelling, wat haar vorm, wat haar werk betreft. Zij is in dit opzicht zeker eene voortzetting van de Edinburgsche Wereld-Conferentie van 1910. Wat zij beoogde was, de samenwerking te verzekeren van alle zendinggenootschappen in Z. Afrika. En dit is zeker noodig. Niets doet de zaak des Heeren zooveel goed als de hartelijke, maar ook de verstandige samenwerking van allen die de bedé des Heeren tot eene werkelijkheid willen maken: Uw Koninkrijk kome! Niets doet haar zooveel kwaad als de kibbelarijen tusschen zendelingen en zendinggenootschappen over de enkele zielen die gewonnen moeten worden voor 't Evangelie. Eerst, wanneer zendelingen elkaar ontmoeten, zullen die strijdpunten hun scherpte verliezen, zullen zij elkaar leeren verstaan, en elkanders werk leeren waardeeren. 't Is moeilijk voor den heiden om al die geschilpunten te vatten die er heerschen in de beschaafde wereld. De eene zendeling wil onderdompelen, de ander wil besprengen: de een wil volwassenen, de ander wil zuigelingen doopen. De een wil een ritueel, de ander wil er geen. De een wil den bisschoppelijken, de ander den presbyteriaanschen, of den congregationalistischen regeeringsvorm: hier wil men een altaar met kruisbeeld, dáár heeft men een afkeer van die dingen. Indien nu in de heidenwereld de sekten tegenover elkaar staan en elkaar verketteren of verachten, is het te begrijpen dat men den heiden slechts verwart zonder dat men hem wint.

***

Daarom is het zoo noodig, dat zendelingen elkaar verstaan en elkander in de heidenwereld niet in de wielen rijden. Er is vaak te veel concentratie op bepaalde punten. Sommige landen zijn op buitengewone wijze bearbeid: andere landen zijn aan hun lot overgelaten. Dit moet vermeden worden. En dit kan, naarmate zendinggenootschappen me elkaar de noodige overeenkomst treffen.

En in beschaafde landen ook wordt soms een verkeerden indruk achtergelaten. De wereld spot met de *eenheid* van het Christendom, omdat Christenen elkaar tegenstaan en elkaar te dikwijls verketteren. Strijd wint zelden den tegenstander: de liefde overwint alle dingen. John McNeil vertelde ons eens, hoe hij aan boord op reis naar Z. Afrika met een rijken Jood in aanraking kwam, die op zijn dringend verzoek een dienst bijwoonde, waarin de gevierde prediker voorging. De man was verwonderd over wat hij hoorde—McNeil had tot tekst Psalm 23—en sprak zijn verwondering openlijk uit. "Is dat nu uw manier van preeken," was zijn vraag. "Nooit anders," was 't antwoord. "O, ik dacht, dat gij predikers van den kansel altijd uw tegenstanders veroordeelt, en op die manier uw menschen bij elkaar houdt." Dit oordeel wordt zeker door velen gedeeld. Men meent, dat de prediker een soort van parlementaire partijman is, die van den kansel zijn tegenstander beoordeelt, bespreekt, bestrijdt, weerlegt.

***

En van Moshesh, dien sluwen Basuto-leidsman, wordt verhaald,—Froude althans is verantwoordelijk voor dat verhaal—dat hij eens op de vraag, of hij niet een Christen wilde worden, antwoordde: "Christenen hier, en Christenen dáár. Zij veroordeelen elkaar weerkeerig: zoodra zij hun eigen geschillen hebben vereffend zal ik mij bij hen voegen." Dit nu zij waar of niet waar. Slechts de waarachtige *eenheid*, met erkenning van elkaars kleinere verschillen, zal de wereld overtuigen, dat het Christendom uit God is. Kan nu de Zending Conferentie dit toonen aan eene ongeloovige wereld, zij zal moeten indruk maken. En voeg bij die eenheid *kracht*—de kracht des Heiligen Geestes; voeg bij die kracht *liefde*—de Liefde Gods in 't hart uitgestort, en geopenbaard in 't werk—; en men zal daar buiten moeten erkennen, dat er in 't zendingwerk meer zit, dan men gereed is toetegeven.

***

Ook de Zending-Exhibitie zal daartoe kunnen dienen. De wereld wil zien, wat de zending doet. Zij zal dáár zien, wat zendingwerk doet. Immers de wereld speelt met termen als *beschaving*, *vooruitgang*, "the progress of the race." Zij zal kunnen zien, wat 't Christendom op dat gebied voor den heiden is geweest. En al neemt zij niet deel aan de zending, zij zal haar verdragen, haar erkennen, haar wettigen. Daarom verblijden wij ons ook over de Zending-Exhibitie.

***

Doch dit is niet al. Waar zendelingen elkaar ontmoeten zullen zij zich hebben te stellen onder de leiding des Heiligen Geestes, om als met versche olie te worden overgoten. Dan alleen zullen zij aan hun doel beantwoorden. Prof. Orr in een van zijn werken: "Neglected factors in the study of the early progress of Christianity" toont aan op treffende wijze, wat 't Christendom in de eerste eeuwen was voor 't Romeinsche Rijk. Het gansche, groote Rijk werd door eenvoudige predikers bewogen. Er was eene horizontale beweging *naar alle kanten* heen. Keim beweerde, dat de Christenen *een-zesde* der bevolking uitmaakten. Zelfs in Rome, dat bolwerk van 't heidendom, moeten er ten minste 400,000 Christenen geweest zijn. Dit bewijst Orr onder anderen uit de ontdekking van duizenden van graven in de Catacomben. Ook was er, wat Orr noemt eene *vertikale* beweging, die de verschillende lagen der samenleving bereikte. Wel is waar, Gibbon tracht dien invloed te verkleinen, Doch hij wordt door andere geschiedschrijvers weersproken. Wilde Gibbon, dat 't Christendom zich slechts onder "slaven, bedelaars, vrouwen en kinderen, arbeiders en boerenknechten" uitbreidde, Prof. Ramsay beweerde: dat "het Christendom in 't begin meer onder de opgevoeden dan de nietopgevoeden ingang had gevonden." 't Is slechts eene halve waarheid, dat het Evangelie eerst de allerlaagste klassen had bereikt en zich allengs had weten doortedringen tot de hoogste klassen in de samenleving. Hoe dit ook zij, het feit blijft, dat het Christendom alle standen der maatschappij doortrok. En eindelijk spreekt Orr nog van een *intensieve* beweging. Het Christendom doortrok de denkwereld der Romeinsche beschaving. Men moest er mee rekenen. Men kon daarvan niet los. Is dat niet een wonderbaar verschijnsel? En voorwaar, de predikers waren in de eerste jaren althans niet philosophen, geleerden, universiteits-mannen; zij waren eenvoudigen onder den invloed des Heiligen Geestes sprekende. Zij waren "getuigen" die op de markt, in het huis, op de straat "wandelden in het licht." Dáár zat hun kracht: dáár was de bron van hun zegen en hun invloed. Om den invloed van het Christendom in die eerste eeuwen te verstaan haal ik aan wat Baur—de man uit Tubingen, die op Hegeliaansche beginselen het echte Christendom bestreed—omtrent de eerste Christenen in zijn "Kerkgeschiedenis" getuigde. "De Apologeten uit de eerste eeuwen openbaren eene bewustheid, dat zij de ziel der wereld uitmaken, dat zij het middenpunt vormen dat alles bijeen houdt, het punt waarom de wereldgeschiedenis zich wentelt, en dat zij alleen mogen uitzien naar eene toekomst. Wanneer er mannen zijn die zich alzoo voelen als de ziel der wereld, dan is de tijd ook aangebroken wanneer de teugels der regeering ongevraagd in hunne handen zullen vallen." Passen wij dit toe op de zending, dan moet het ons duidelijk worden, dat haar krachtig optreden de volkeren der wereld moet overtuigen, dat zij veel beteekent, dat zij de toekomst in *hare* hand heeft, dat zij uit God is, en door Hem bestemd is te zijn, de wereldoverwinnende kracht, voor welke het Rijk des Satans een-

maal zal moeten zwichten. Het wordt tijd, dat zelfs de man op de straat zal moeten erkennen, de zending is de eenige hefboom om de volkeren der aarde opteheffen uit onkunde, ongerechtigheid, onverschilligheid, en ellende. Niet meer politiek, maar meer Evangelie is wat wij behoeven.

***

Als wij voorts bedenken, hoe bitter de tegenstand was die het Christendom in de eerste eeuwen ontmoette, dan is de vooruitgang onverklaarbaar voor iemand die niet gelooft in de wonderbare leiding des Heiligen Geestes. Renan vertelt ons, dat in de tweede eeuw het Heidendom zijn krachtige predikers had evenals het Christendom. Wijsgeeren schaarden zich aan de zijde des Heidendoms. 't Was eene eeuw van worsteling in den volsten zin des woords. Friedländer, wiens treffend werk "Sittengeschichte Roms" nog altijd zeer lezenswaardig is, beschrijft de Christelijke propaganda in termen die alle zendingvrienden tot nadenken stemmen moeten. Dit is wat hij zegt: "Het voorbeeld der eerste Apostelen wekte geduriglijk navolgers op in altijd aangroeiende getallen, die, volgens de leer des Evangelies, hun bezittingen met de armen deelden, hun pelgrimsstaf in handen namen om het Woord van God van volk tot volk te brengen, en wier ijver nooit verminderde noch verflauwde onder de grootste moeilijkheden en gevaren. De Christenen waren ijverig (zegt Origines) om het zaad des Woords te brengen tot de geheele wereld. De boodschappers der nieuwe leer bezochten niet alleen steden, maar ook dorpen en boerenplaatsen; zelfs drongen zij zich in huisgezinnen, en plaatsten zich tusschen degenen die aan elkaar verbonden waren door bloedverwantschap." De heidenen waren verbaasd over dien ijver: hun wijsgeeren spotten met die geloofshelden: zij weerspraken hen: zij slingerden hun beste wijsgeerige vertoogen den Christenen naar 't hoofd. En toch het Cnristendom ging zegevierend zijn gang. Het Romeinsche rijk boog zich onder den geestdrift dier eerste getuigen.

***

Is dit niet ook voor ons eene les? Staan wij in de negentiende eeuw niet voor hetzelfde verschijnsel? De wetenschap geeft haar natuurlijke en onnatuurlijke verklaringen van het Christendom: binnen 't Christendom ontstaat er vaak vreeze voor de overheersching der apostelen des ongeloofs. Men geeft toe, men treedt terug, men wijzigt het oude geloof. Er is overal te bespeuren eene neiging tot "verflauwing der grenzen." Paulus moet wijken voor Darwin: de Heiland heeft niet veel meer intebrengen: het Kruis mist zijn beteekenis. En toch, in de eerste eeuwen overwon men allen tegenstand, door eenvoudig te verkondigen wat men aan de voeten van Paulus had geleerd. Het Evangelie was en bleef een "getuigenis." Zullen wij dan in de twintigste eeuw terugtreden voor het Mohammedanisme? Zullen wij het hoofd buigen voor den naderenden vloed van on- en bijgeloof? Is het niet van beteekenis voor ons, dat mannen als Hudson Taylor China binnendringen slechts gewapend met het zwaard des Geestes; dat Moody de groote massas beweegt gelijk de wind het golvende koren: dat Gipsy Smith de duizenden aan zijn lippen bindt met "de overoude tijding van Jezus en Zijn liefde"? Voorwaar, op kerkelijk gebied, op zendinggebied blijft het waar, dat Jezus Christus Koning is. Geheiligde evangelisten hebben wij noodig: gezalfde predikers, mannen door den Heiligen Geest aangegrepen. De Kerk is machteloos, omdat zij haar getuigenis heeft verloren, en den Geest heeft bedroefd. Indien dan onze Zending Conferentie ons terugleidt tot die eerste beginselen; indien men de waarachtige eenheid van het Christendom aan de wereld wil vertoonen, zal 't wereld-overwinnend zijn gang gaan ook in deze rustelooze twintigste eeuw!

***

Kan dat nu niet? Waarom dan niet? Dezelfde kracht die de eerste Christenen bezielde moet den zendeling, moet de Kerk in de twintigste eeuw bezielen. Dan zal de wereld erkennen dat Jezus Christus in de wereld gekomen is om zondaren zalig te maken. Dan zal ook de zending haar buit behalen, en de poorten des heils zullen zich openen voor "Kaffer, Moor en Indiaan." Moge de Zending Conferentie daartoe bijdragen.

GODSDIENST-ONDERWIJS OP SCHOOL. De S.A.T.U. heeft dan ten minste een gekwalificeerde adhaesie gegeven aan het schema door de vergadering van predikanten ontworpen met betrekking tot godsdienst-onderwijs! Dit is goed op zichzelf. De heele zaak echter vereischt takt en verdraagzaamheid. Door te drijven bereiken wij ons doel niet.

***

Mag ik in deze kolommen erop wijzen, dat in de serie leesboekjes voor scholen bestemd: "De Bijbel verteld" door den Heer Fouché van Robertson opgesteld, een *derde* deeltje pas het licht heeft gezien? Mag ik toch de aandacht daarbij vragen van allen die 't godsdienst-onderwijs op de openbare school waardeeren? Deze boekjes zijn bepaald met het oog op onze toestanden bewerkt. Zij zijn keurig uitgevoerd, eenvoudig gesteld, en zeer geschikt voor dag- en Zondag, en Zending-scholen. Zij zijn zoo geschreven, dat men in de verschillende standaards een leesboekje hebben kan, waarin de Bijbel op eenvoudige wijze wordt "verteld." Op eenzame boerenplaatsen, in de achterbuurten des lands, zullen zij als een welkome hulpmiddel kunnen gelden bij 't godsdienst-onderwijs op den Zon-

dag, of bij huisgodsdienst in den avond. De uitgevers hebben geen moeite ontzien wat de uitvoering betreft. Wij bevelen die boekjes zeer aan. Later volgt er van onze hand—in deze serie—een korte schets van de Kerkgeschiedenis, waaraan er groote behoefte bestaat.

———

De wijze van Avondmaals-viering.

Deze kwestie kwam onlangs weer ter sprake—ik meen op de Vrijstaatsche Synode. Daarover heb ik mij jaren geleden uitgesproken. Te herhalen wat toen gezegd werd past niet. Doch daar deze kwestie ook in de "Geteformeerde Kerk" in Amerika onlangs ter sprake kwam, neem ik de vrijheid hier over te nemen wat in de "Gereformeerde Amerikaan" verschijnt: een blad wiens "gereformeerdheid" zelfs de meest orthodoxe "Gereformeerde" in Z. Afrika niet zal kunnen betwijfelen. Zonder verder omhaal van woorden geef ik hier, wat daar verscheen :—

"Iedere Kerk" zegt Art. 2 der Dortsche Kerk Orde "zal zulk een manier van bediening des Avondmaals houden als zij oordeelt tot de meeste stichting te dienen. Welverstaande nochtans dat de uitwendige ceremoniën in Gods Woord voorgeschreven, niet veranderd en alle bijgeloof vermeden worde, en dat na voleinding der predikatie en der gebeden op den predikstoel het Formulier des Avondmaals, mitsgaders het gebed daartoe dienende, zal worden gelezen."

Dus laat de Kerkenorde ten opzichte van ondergeschikte dingen, de wijze van bediening betreffende, aan de plaatselijke Kerken alle ruimte. Alleen schrijft zij voor, dat de in Gods Woord voorgeschreven ceremoniën niet zullen veranderd worden, en dat alles wat tot bijgeloof zou kunnen leiden, vermeden worde. Zoo wordt met betrekking tot dit laatste in oudere redacties gewaarschuwd tegen het gebruik van ongezuurd brood, tegen gebruik van het Avondmaal in knielende houding en tegen het uitspreken van de sacramenteele formule op een wijze die aan een wijdings-formule deed denken. En om dezelfde reden is te waarschuwen tegen een zegenend uitbreiden van de handen over de elementen, terwijl de sacramenteele formule uitgesproken wordt. Overigens echter werd door de oude Synoden herhaaldelijk uitgesproken dat aanzitten aan de tafel of er rondom staan terwijl men het Avondmaal gebruikte, Psalmen laten zingen of uit de schrift te lezen, of ook beide te doen terwijl er gecommuniceerd werd (van toespraken wist men toen nog niet), en dergelijke aan de vrijheid der plaatselijke Kerken stonden om ze te regelen zooals zij oordeelden tot de meeste stichting der Gemeente te zijn. *De Prov. Synode van Overijsel* 1620 *achtte het geoorloofd om menschen die zelfs den reuk van wijn niet konden verdragen, tegemoet te komen met ongegist druivensap, en Voetius raadde denzulken in een afzonderlijk bekertje iets te geven, dat veel op wijn geleek.* "Individual cups"* kende men toen nog niet, maar wellicht zou ook daarover het oordeel der vaderen milder zijn geweest, dan wij zouden gemeend hebben. Wij zijn aan het drinken uit een gemeenschappelijken beker gewoon, en daarom ook allicht geneigd er een beginsel in te zoeken, dat niet losgelaten mag worden. Maar is het werkelijk waar, dat er een beginsel in steekt? De Heere gebruikte bij de instelling van het Avondmaal slechts één beker, waaruit door allen werd gedronken. Wij echter gebruiken twee, of zelfs vier bekers, zonder dat iemand er aan denkt daartegen als iets ongeoorloofds op te komen. Doch indien daartegen geen bezwaar is, waar is dan de grens? Ook van het brood ontvangt ieder een afzonderlijk stukje, dat vooraf gebroken is, en toch neemt dat het "één brood" niet weg. Al zouden wij dus als regel de voorkeur blijven geven aan den gemeenschappelijken beker, toch zien wij niet waarom in een Gemeente waarin b.v. een Sanatorium voor teringlijders is, het gebruik van "individual cups" ongeoorloofd zou zijn. Van ouds heeft men ten opzichte van het gebruik van den beker met kranken gerekend. De Synode van Middelburg 1581 bepaalde, dat men melaatschen zoo mogelijk "in een hoeck des Tempels" afzonderlijk zou laten communiceeren, of "aan de ghemeene tafel, ten alderlaetsten." En de Fransche Nationale Synode van 1579 schreef voor aan het bezwaar van sommigen om met kranken het Avondmaal te vieren, op zulk een wijze te gemoet te komen als met de voorzichtigheid en de goede orde bestaanbaar was. (Aymon I 141). En de aanbeveling van Dr. Kruyff, dat men na elken rondgang den bovenrand van den beker behoorlijk zal reinigen, is overal goed.

Voor wijn heeft men steeds rooden wijn gebruikt. Dat het echter beslist roode wijn moet zijn en het geen witte wijn mag wezen, is niet te bewijzen, omdat niet uit te maken is, welken wijn de Heere bij de instelling heeft dedruikt. Volgens den Talmud en de Rabbijnen moest elk voor het Pascha den besten wijn gebruiken dien hij had. Zoo dus zijn witte wijn beter was dan zijn roode, moest hij zijn witten nemen. En op de vraag, hoe de eigenaar van de zaal, waarin de Heere met zijn dicipelen het laatste Paaschfeest vierde, er in dit opzicht bijstond, is het antwoord niet te geven. De oude Gereformeerde godgeleerden hebben zich veel moeite getroost om deze kwestie uit te maken (zie b.v. *Bynaeus*, De Gekruiste Christus, VIII, 27), doch zonder daarin te slagen. Het resultaat waartoe zij gekomen zijn, was alleen dat de Heere waarschijnlijk rooden wijn heeft gebruikt, naardien deze algemeener en doorgaans beter was dan de witte, en ook geschikter was om af te beelden, wat de Heere er door afgebeeld wilde hebben, n.l. zijn bloed. Vandaar dat onze vaderen er dan ook niet beslist op stonden dat het roode wijn zou zijn, maar alleen dat het wijn zou wezen. Andere drank mocht niet gebruikt worden, tenzij wijn onmogelijk te verkrijgen was.

* In Amerika hebben vele Kerken de gewoonte ingevoerd om zich van kleine bekertjes te bedienen, voor elken afzonderlijken Avondmaalganger bestemd: "individual cups."

In sommige plaatsen en Kerken is het de gewoonte, dat de communicanten op hun plaatsen blijven zitten en brood en wijn hun daar gebracht worden; in andere daarentegen, dat de communicanten hun plaatsen verlaten en òf aan het altaar knielend de hostie te ontvangen, zonder die zelf te mogen aanraken, zooals bij de Roomschen, òf daar staand den ouwel en den wijn te ontvangen, insgelijks zonder die zelf te mogen aanraken, zooals bij de Lutherschen, of zich rondom de Avondmaalstafel neer te zetten, zooals bij ons. De eerste manier, waarbij de communicanten op hun plaatsen blijven zitten, noemt men "zittende" Communie, en de laatste manier, waarbij zij hun plaatsen verlaten moeten, noemt men "wandelende" Communie. De Roomschen en Lutherschen hebben dus alleen "wandelende" Communie, maar bij de Gereformeerden zijn beide manieren in gebruik. *Zwingli* schreef in zijn K. O. zittende Communie voor, en nog zijn er vele Geref. Kerken, vooral in Frankrijk en Amerika, waarin op die wijze het Avondmaal wordt gevierd. De meeste Gereformeerde Kerken echter hebben evenals wij wandelende Communie; de Avondmaalgangers verlaten hun plaatsen, treden tot de tafel toe en zetten zich daar neder. Op die wijze wordt in overeenstemming met de instelling des Heeren, het meest de vorm van een gemeenschappelijken maaltijd bewaard, en dit is zeer te waardeeren. Ter andere zijde echter wordt deze vorm van Avondmaalsviering door niet te miskennen bezwaren gedrukt. Niet wanneer heel de gemeente of althans al de aanwezige Avondmaalgangers aan één tafel te kunnen aanzitten, maar dit zal slechts in enkele zeer kleine gemeenten het geval kunnen zijn. Regel is dat de handeling, in plaats van met één tafel niet kunnen afloopen, in vele elkander volgende tafels moet voortgezet worden, en dat is het waartegen die bezwaren rijzen. In plaats van bij de Sacraments-bediening zichtbaar als een eenheid uit te komen, wordt de gemeente verbrokkeld in zooveel afzonderlijke groepen van communicanten als er tafels zijn; zelfs voor huisgenooten is het moeilijk bij elkander aanzittend het Avondmaal te genieten. Daar komt bij dat, hoe meer tafels er te bedienen zijn, hoe meer de liturg bedacht moet zijn op kortheid en hoe meer de bediening onwillekeurig zekere gejaagdheid verkrijgt, die vooral uitkomt in het welhaast onvermijdelijk gedrang bij de verwisseling van tafels. Verder is er het nog ernstiger bezwaar van het afmattende en verdoovende van gedurige herhaling van hetzelfde. Zooveel tafels er zijn, zoo vaak moet hetzelfde herhaald worden, en wat eerst aangreep en in een gewenschte stemming bracht, laat daarna gevoelloos en koud; het duurt zoo lang en men begint naar het einde te verlangen. En eindelijk zijn het de vele tafels, die aan de bezwaren die tegen het houden van toespraken bij het Avondmaal worden ingebracht, gewicht bijzetten.

Om recht Avondmaal te vieren is wel vóór alle dingen noodig, dat *de aandacht van den communicant bij het Avondmaal zij.* Het Sacrament is het zichtbare Woord; in de Sacramenten spreekt de Heere tot Zijn volk door zichtbare handelingen, dus moet de Avondmaalganger bij die handelingen zijn aandacht hebben, om te beluisteren wat de Heere daarin tot hem te heeft. Elke handeling van het Sacrament moet hij aandachtig volgen, om met haar beteekenis werkzaam te zijn en die geloovig op zichzelven toe te passen. In gebroken brood en vergoten wijn moet hij met klaar bewustzijn zien de aanbieding en schenking van Christus. En zoo moet dan ook het aannemen en gebruiken van die teekenen hem zijn de uitdrukking van aanneming en toeëigening van Christus, als de waarachtige spijze en drank der ziel. Alleen wanneer hij zóó het Avondmaal gebruikt, gebruikt hij het als een geestelijke maaltijd, is zijn Avondmaalsviering een geestelijk eten en drinken van Christus, en zal de zegen van dit genademiddel niet achterblijven. Maar het Avondmaal zoo te gebruiken is niet mogelijk zonder er met heel zijn aandacht in te leven. En daarom zullen ook aanspraken dan alleen geen kwaad maar goed doen, als zij de aandacht der gasten op het Avondmaal vestigen en bij het Avondmaal houden, en dienen om hen tot rechte Avondmaalsviering behulpzaam te zijn.

Nu is dit te doen niet moeilijk als men maar een of hoogstens twee tafels te bedienen heeft, maar met meer tafels gaat dat niet, omdat men toch niet telkens ongeveer hetzelfde kan zeggen. Het gevolg is dan ook dat die aanspraken veelal bestaan uit een gemoedelijk woord, waarin op zijn best iets besproken wordt dat tot het Avondmaal in verband staat, maar toch niet bepaald op dit Avondmaal zelf de aandacht vestigt, indien het niet zelfs de aandacht daarvan aftrekt. En niet zelden is er tusschen die toespraken en het Avondmaal zelfs geen rechtstreeksch verband te ontdekken. Zulke toespraken mogen naar den smaak zijn van hen, die den zegen des Avondmaals in gemoedelijke aandoening zoeken, al gaat ook die aandoening geheel buiten het Avondmaal om, en zulke menschen mogen den liturg, die met zijn aanspraken zulke aandoeningen verwekt, hoogelijk roemen, feit is, dat zulk een liturg het Avondmaal vruchteloos maakt; dat zijn spreken lijnrecht tegen de bedoeling des Heiligen Geestes ingaat; dat hij den Heiligen Geest in den weg staat om een waren Avondmaalszegen te werken. Zijn gemoedelijk woord moge elders zeer gepast zijn, het is het hier niet. Hier moet de aandacht van communicant bij het Sacrament zijn, even beslist als de aandacht van den bidder moet zijn bij zijn gebed, en van hem die Psalmen zingt bij den inhoud van zijn gezang, wijl anders zijn bidden of zingen, of ook zijn Avondmaal vieren, niet anders zijn kan dan vorm, ijdele vorm, zonder wezen.

Ook afgedacht hiervan kan tegen toespraken bij het Avondmaal terecht ingebracht wordeu, dat het veeleer onze toeleg moet zijn deze heilige instelling des Heeren als een eigen beteekenisvolle handeling te doen uitkomen, dan om haar achter onze woorden en bijvoegselen te doen schuil gaan; alsmede dat de Heere in dat Sacrament Zelf tot Zijn volk spreken wil, en dus eerbiedig zwijgen den liturg past, die ook hier niets anders wil zijn dan dienstknecht, en dus in plaats van de aandacht te vragen voor Zijn Woord, de geloovigen de zichtbare stem des Heeren wil laten beluisteren. Maar dubbel wegen al die bezwaren waar men vele tafels achtereenvolgens te bedienen heeft.

Indien echter een gedeelte van de zitplaatsen wordt afgezet en alleen voor communicanent bestemd, zoodat de Avondmaalgangers zitten blijven en brood en wijn onder hen rondgedeeld wordt, dan is aan zulk een zittende communie het voordeel verbonden, dat alles in één handeling afloopt, de eenheid der gemeente uitkomt, gedurige herhaling van hetzelfde vermeden wordt, het meer mogelijk wordt een toespraak te houden die goed doet en geen kwaad, en alles op een kalme rustige wijze geschieden kan. De middenweg is om de tafels zoo groot en daarmee het aantal zoo klein te maken als dit gevoeglijk kan, en daarbij zooveel mogelijk vermijden wat den indruk kan géven, dat elke tafel een afzonderlijke Avondmaalsviering is.

De tijd van Avondmaalsviering. Eindelijk heeft de Kerkenorde nog een bepaling omtrent den tijd van Avondmaalsviering. Het zal, zegt Art. 63, zooveel het mogelijk is, alle twee maanden eens gevierd worden. *Calvijn* wilde dikwijls Avondmaalsviering, ten minste eens per week, opdat de gemeente de zegeningen van het geloovig gebruik des te meer mocht deelachtig worden (Inst, IV, 17 43), en de gewoonte der Roomschen om het slechts eenmaal 's jaars met Paschen te doen, noemde hij een uitvinding van den duivel. *A. Lasco* stelde voor de Hollandsche Vluchtelingen-gemeente te Londen Avondmaalsviering om de vier weken in, en "om de zwakheid des volks" meende Calvijn in zijn ontwerp van een Kerkenorde voor Genève zich ook daartoe te moeten beperken. De stedelijke Raad van Geneve echter, die dit ontwerp moest goedkeuren en vaststellen, veranderde dit in Avondmaalsviering om de drie maanden. Zoo werd dit ook in Frankrijk gewoonte, en door de Waalsche Kerken vond dit gebruik ook in Nederland ingang, niettegenstaande de Kerkenorde aldaar van Dordtrecht 1574 (Art. 69) af Avondmaalsviering om de twee maanden voorschreef. *Voetius* klaagde daarover als iets dat aan den tyran der gewoonte te danken was. Dr. Kuyper schrijft: "Als les der ervaring mag worden aangenomen, dat het 4 tot 6 maal 's jaars ten Avondmaal gaan, beantwoordt aan de geestelijke behoefte en de beide uitersten zoowel van het te veelvuldig als van het te spaarzaam gebruik mijdt." (Onze Eeredienst, 479).

Het een en ander omtrent ondervindingen opgedaan als leeraar der Nederd. Geref. Kerk.

:o:

Onlangs werd mij de vraag gedaan of ik niet over bovenstaande een bijdrage voor 't "Gereformeerd Maandblad" zou willen leveren. Ten spijte van al de bezwaren daartegen, viel de gedachte mij in,dat zooiets toch misschien met graagte door jongere predikanten zou gelezen worden, Immers heugt het mij nog, hoe ik, als jong predikant, naar zoo iets verlangde. Wij behoeven niet juist na-apers en na-praters van anderen te zijn. Maar toch kan het niet ontkend worden, dat wij als predikanten, veel van elkander leeren kunnen. Niemand echter, die dit leest, meene dat wij ons als leermeester gaan opwerpen om anderen te willen leeren, hoe zij hunne gemeenten hebben te bearbeiden. Dit in de verste verte niet. Deze les moet, kan en zal best geleerd worden aan de voeten van den grooten Opper-Herder. Wij geven slechts eenige onzer ondervindingen gedurende onzen diensttijd opgedaan. En een ieder die ze leest, handele er meê naar goeddunken.

Welnu om meê te beginnen, zal ik zeggen, dat in de gemeenten die ik bearbeid heb, en in andere gemeenten, met welke ik in aanraking gekomen ben, ik deze ondervinding heb opgedaan, t.w. dat als een leeraar maar eenigszins tracht zijn plicht tegenover de gemeente te vervullen, hij rekenen mag op hare liefde, achting en medewerking. De gemeenten onzer Kerk—dit zij tot haar lof gezegd—weten in den regel, hare leeraren,-zoolang zij het niet al te bont maken—te waardeeren, ja, in zekere mate, zelfs trotsch op ze te zijn. En als de leeraar weet om het vertrouwen van zijne gemeente te winnen, dan drukt hij daardoor zijn stempel op haar af. En moeilijk valt het hem dan niet om een of ander goed werk in haar midden op touw te zetten, of haar tot een of ander goed werk te bewegen.

Van ons volk wordt gezegd: "dat het zich liever laat leiden dan drijven"—Mijne ondervinding is, dat dit ook waar is op kerkelijk gebied. Men kan in de gemeente niet maar alles maken en breken met *geweld.* Menig jong predikant zoo kersversch uit het Seminarie, loopt gevaar om dit te vergeten. Vol van vuur en met hooge idealen voor zich, treedt hij zijne bediening in. Niet lang of hij zal alles in de gemeente in orde en naar zijn zin hebben. Al spoedig echter ontwaart hij zonden en verkeerdheden in de gemeente, waaraan hij dadelijk paal en perk stellen wil; en hij begint ook maar zoo dadezijne donders daartegen van den kansel te laten hooren. Onlangs nog werd mij verhaald van een jongen predikant, die, pas in zijne gemeente bevestigd, van den kansel met geweld te velde trok, tegen zekere leden der gemeente, die aan een danspartij hadden deelgenomen. Onder meer, werd ook dit van den kansel gezegd: dat allen, die dat gedaan hebben, gewis en zeker op weg waren naar de hel. Daardoor werd al dadelijk zijn invloed in de gemeente geknakt. Er ontstond verwijdering tusschen hem en een deel der gemeente. En tot vandaag toe

wil het daar nog niet recht komen. Had die broeder nu liefst met zachtheid in het privaat gesproken, de uitwerking zou waarschijnlijk gansch anders geweest zijn, en hij zou er met veel grooter zegen kunnen gearbeid hebben. Door bovenstaande aan te halen, wil ik niet zeggen : dat een jong predikant in 't geheel niet bestraffen moet. Dit toch zeker niet. Dit zou zijn, mij boven en tegen de Heilige Schrift te stellen, die wel degelijk beveelt dat de leeraar bestraffen moet. Paulus, schrijvende aan Titus(1 : 13), zegt : " Bestraft hen scherpelijk." En nog eens heet het (hoofdstuk 2 : 15) " Bestraf met allen ernst." Degenen die hij bestraffen moest waren, de ijdelsprekers en verleiders van zinnen, die geheele huizen verkeeren, leerende wat niet behoort om des vuil gewins wil ; menschen die zich tot Joodsche fabelen begaven, en met geboden der menschen, anderen van de waarheid afkeerden.

Bestraffing is noodig, en soms ook wel in het openbaar. Dit schrijft Paulus aan den jeudigen leeraar Timotheus 1 Tim. 5 : 20 ; maar dan vergeet hij ook niet om te zeggen in welken geest dit geschieden moet. In 1 Tim. 5 : 1, 2 heet het " Bestraf een ouden man niet hardelijk, maar vermaan hem als een vader, de jonge als broeders ; de oude vrouwen alg moeders, de jonge als zusters, in alle reinheid." De jonge leeraar zie dus toe, dat hij in zijne bestraffing, deze les van Paulus, aan den jongen Timotheus, ter harte neme ! Mijne ondervinding in deze, in alle bescheidenheid meêgedeeld, is, dat wanneer eene bestraffing met teederheid en liefde toegediend wordt, zij bijna altijd de gewenschte uitwerking heeft. Ik noem hier slechts een geval, Mij kwam in eene gemeente, waar ik als leeraar stond, ter ooren dat sommige jongelieden, 's avonds, soms tot laat in den nacht, zich bezig hielden met dobbelen. Op dat gerucht ging ik onmiddelijk ieder hunner afzonderlijk bezoeken, sprak met hen, op ernstige doch vriendelijke toon, over de zonde van dobbelen, de soms schrikkelijke gevolgen er van, en smeekte hen om dadelijk er van afstand te doen. En voor zoover ik weet hebben zij, tot vandaag toe, woord gehouden. Hoe anders kon het gevolg geweest zijn, had ik ze op harden meester-achtigen toon aangevallen.

Voorts eenige ondervindingen, in Kerkeraads vergaderingen opgedaan. Ook hier moet ik dikwijls de waarheid der Schrift ondervinden. " Dat de zachtmoedige beter is dan de sterke " (Spreuk. 16 : 32). Niet lang nadat ik in eene gemeente bevestigd was, voordat ik nog de broeders Kerkeraadsleden van heel nabij kende, bracht ik in eene Kerkeraads-vergadering de zendingzaak ter sprake. Terwijl ik bezig was de zaak te bepleiten, viel een diaken mij in de rede, zeide botweg op ernstigen toon : " Wat geld geven voor den Kaffer om hem te laten leeren, neem liever een sjambok en sla hem." Ik voelde natuurlijk diep gegriefd en verontwaardigd en had moeite om mij in toom te houden. Met een zucht naar boven, gelukte het mij toch, om op bedaarden toon hem te antwoorden, met het gevolg dat hij tot andere zienswijze kwam. En diezelfde broeder—hij is reeds heengegaan—is geworden een bruikbaar lid des Kerkeraads en der gemeente, en stond in bijdragen voor de zending, bij velen niet ten achteren.

Als voorzitter van den Kerkeraad heeft de leeraar veel genade noodig. Hij moet weten te geven en te nemen ; moet zorgen dat hij niet altijd zijn gevoelens den Kerkeraad opdringt. Hij geve zooveel mogelijk aan allen, die het willen gelegenheid hun gevoelen uittespreken. Van een zeker leeraar werd mij verteld, dat hij de gewoonte heeft om in de vergaderingen, maar zoo cito cito zijn gevoelen te luchten en te laten notuleeren als besluit der vergadering, zonder aan anderen die nog spreken willen zulks toe te staan. De Kerkeraad voelt dat hij geignoreerd wordt, en klaagt dan ook dat de Dominé net doet wat hij wil. Zoo iets kan op den duur niet anders dan schadelijke gevolgen hebben. In alle bescheidenheid zij 't gezegd, dat het mij altijd te doen was, om allen, die het begeerden, de gelegenheid tot spreken te geven. Altijd heb ik getracht om de gevoelens van anderen, ook al waren die in lijnrechten strijd met de mijne, te respekteeren. Men kan niet altijd rekenen op aangename Kerkeraads-vergaderingen, omdat partijschappen zich soms daar zullen laten zien. Toen ik nog jong predikant was, zeide een andere broeder in de bediening aan mij, dat in de gemeente waarin hij toen stond, de Kerkeraads-vergaderingen, het minst aangename deel van zijn werk uitmaakten. Daar ontstonden soms buiten af geschillen tusschen broeders Kerkeraadsleden, en dan zochten zij in de vergaderingen op elkander wraak te nemen. Deze broeder kon het dan ook daar lang niet uithouden. Op het eerste beroep dat hij naar elders kreeg, pakte hij zich weg. Over zoo iets, had ik zelden of nooit te klagen. Maar dit een en ander toont aan hoeveel genade de leeraar noodig heeft, om een Kerkeraads vergadering te leiden, de orde te handhaven, en hare verrichtingen tot zegen der gemeente te doen gedijen. Wat daartoe veel helpen zal, is om voordat men met de werkelijke bezigheden begint, een vijf of tien minuten aan gebed te wijden. Hier breken wij af, om later—zoo de Redakteur het wil—ondervindingen op Catechizatie, huisbezoek, in de prediking, enz. opgedaan meetedeelen.

EMERITUS.

Onze Belijdenisschriften.

——:o:——

Ik stel mij voor in enkele artikelen uiteen te zetten, hoe de belijdenisschriften onzer kerk geworden zijn, en wat zij bevatten ; in de hoop dat deze bijdragen zullen leiden niet alleen tot betere kennis, maar ook tot grootere waardeering van deze erflatingen der vaderen. " Onbekend maakt onbemind," en onbekendheid leidt vaak tot dwaling en tot ergernis.

Ik begin met de zoogenaamde :

APOSTOLISCHE GELOOFSBELIJDENIS.

Deze belijdenis, beter bekend als de Twaalf Artikelen, wordt ten onrechte aan de Apostelen toegeschreven. Wel is waar, de overlevering door

Rufinus van Aquileia en door Ambrosius van Milaan vóór 't einde der vierde eeuw bevestigd, door de Roomsche Kerk als echt erkend, en jaren lang ook door Protestanten als zoodanig aangenomen :—dat namelijk de Apostelen vóór hun scheiden na den Pinksterdag het document hadden opgetrokken als leiddraad voor de belijdenis van de gemeente des Heeren, is niet te vertrouwen.

***

Men begon aan den Apostolischen oorsprong te twijfelen reeds in de veertiende eeuw. Laurentius Valla hield staande, dat de geloofsbelijdenis niet van de Apostelen afkomstig was ; doch de Inquisitie dwong hem tot herroeping. Erasmus drukte zich zeer voorzichtig uit : " Symbolum an ab Apostolis proditum sit, nescio " [of dit symbool van de Apostelen afkomstig is *weet ik niet*]. Doch ook hij moest zijn " nescio " terugtrekken, gedwongen door de Hoogeschool te Parijs. Het werd echter aan den Nederlander Vossius overgelaten om aantetoonen, dat de overlevering op geen grond rustte. Dit deed hij in zijn werk : *de tribus Symbolis* in 1624 verschenen.

***

In de middeleeuwen hield men sterk vast aan de overlevering, die grootendeels rustte op 't verhaal van Rufinus, dat de twaalf Apostelen elk een bijdrage hadden geleverd tot de Geloofsbelijdenis. Men had die gedachte zelfs in den vorm van een latijnsch gedicht uitgesproken. Dat gedicht luidde als volgt :

Articula fidei sunt bis sex corde tenendi,
Quos Christi Socii docuerunt Pneumate pleni;
Credo Deum Patrem, Petrus inquit, *cuncta creantem;*
Andreas dixit, *Ego credo Jesum fore Christum ;*
Conceptum, natum, Jacobus; *passumque* Joannes;
Inferna, Philippus, *fugit ;* Thomasque, *revixit ;*
Scandit, Bartholomaeus; *veniet censere,* Matthaeus;
Pneuma, Minor Jacobus; Simon, *peccata remittit*;
Restituit Judas, *carnem ; vitamque,* Matthias.

Dit beteekent, dat Petrus begonnen is met een verklaring van zijn geloof in *God als Vader en Schepper*, en dat de andere Apostelen hem volgden, zoodat Matthias, die in de plaats van Judas Iscariot werd gekozen het geheel afsloot met eene belijdenis van geloof in *het eeuwig leven.*

***

Dat deze geloofsbelijdenis niet van de Apostelen afkomstig is wordt ook door Calvijn erkend. " Ik noem dezelve, zegt hij, de Apostolische, zonder mij intusschen over den opsteller te bekommeren." Hij hechtte groote waarde aan dit kerkelijk symbool als bevattende eene uitdrukking van wat de kerk reeds in de eerste eeuwen sedert de dagen der Apostelen heeft beleden. Hij meende, dat " in dezelve de gansche beschrijving onzes geloofs beknopt en in eene onderscheidene orde behandeld wordt, en dat zij niets behelst dat niet met krachtige getuigenissen der Schrift is gestaafd." Hij liet er verder op volgen : " Als wij dit in aanmerking nemen, behoeven wij aangaande den opsteller niet angstig bekommerd te zijn, of met iemand te twisten ; tenzij misschien iemand niet tevreden is, de zekerheid van de waarheid des H. Geestes te bezitten, als hij tevens niet weet door wiens mond zij gesproken, of door wiens hand zij beschreven is." Calvijn's oordeel over deze geloofsbelijdenis wordt dan ook door velen gestaafd. Dr. Schaff zegt zeer treffend : " 't Is een liturgisch gedicht en verliest, gelijk het Onze Vader, zijn invloed en zijn waarde niet, door veelvuldig gebruik, 't is verstaanbaar en stichtelijk, zelfs voor het kind, en tevens rijk van inhoud voor den diepst denkenden geleerde, die, naarmate hij vordert in jaren, met blijdschap terugkeert tot oude fondamenten en eerste beginselen. Het heeft de geur van den ouderdom en het onschatbaar gewicht van algemeene toestemming. 't Is de band der vereeniging tusschen alle eeuwen en sectien van de Christelijke Kerk. 't Kan nooit worden vervangen door iets anders voor algemeen gebruik in kerk en school." Treffende lofrede voorwaar, die wij gaarne onderschrijven.

***

Wat den *oorsprong* van dit symbool betreft is het meer dan waarschijnlijk, dat het te danken is, in de *eerste* plaats aan Petrus treffende belijdenis in Matth. 16 : 16 : " Gij zijt de Christus, de Zoon des gezegenden Gods," en aan de opdracht van den Heiland : " Dezelve doopende in den naam des Vaders, des Zoons, en des Heiligen Geestes." 't was dus van 't begin eene belijdenis afgelegd bij den doop. De *inhoud* van die belijdenis bleef dezelfde, de *vorm* verschilde. Van daar de wijzigingen die 't symbool in den loop des tijds heeft ondergaan. De tegenwoordige tekst, zooals die in onzen Catechismus verschijnt, verschilt zeer van den oudsten vorm dien de tekst had aangenomen in de vroegste tijden. Schaff zegt hieromtrent : " Wat de *tegenwoordige* tekst van de Apostolische Geloofsbelijdenis betreft, wij kunnen het geheel niet eerder terugvinden dan in de *zesde*, en zeker niet eerder dan 't einde der *vijfde* eeuw, en eerst in de *achtste* eeuw had zij getriomfeerd over alle andere geloofsformules in de Latijnsche kerk. Beschouwen wij echter de artikelen afzonderlijk, dan treffen wij ze aan in de kerk, reeds voor de kerkvergadering van Nicea (325 v. C.), en wat de kern betreft reeds in Apostolische tijden..... Wat aangaat den rationalistischen tegenstand tegen deze geloofsbelijdenis en 't gebruik er van in de kerk, die is niets anders dan een aanval op 't Nieuwe Testament zelf. Doch zij zal dien tegenstand overleven, en deelen in de overwinning die de Bijbel heeft behaald boven alle vormen van het ongeloof."

***

Ten einde aan te toonen welke wijzigingen de geloofsbelijdenis in den loop des tijds heeft ondergaan, laten wij hier twee der oudste vormen volgen, naast de tegenwoordige, algemeen aangenomene belijdenis, zooals zij in alle Christelijke kerken werd opgenomen.

De oude Romeinsche formule bij Rufinus (omtr. 390 A.D.)	De Grieksche vorm bij Marcellus (336-341 A.D.)	De aangenomene vorm.
1 Ik geloof in God (den Vader) Almachtig	1. Ik geloof in God Almachtig	1. Ik geloof in God den Vader, Almachtig Schepper van hemel en aarde
2. En in Jezus Christus, Zijn eenigen Zoon, onzen Heer;	2. En in Jezus Christus, Zijn (eenig geboren Zoon), onzen Heer;	2. En in Jezus Christus, Zijn eenig geboren Zoon, onzen Heer;
3. Die geboren werd door den H. Geest uit de Maagd Maria;	3. die geboren werd door den H. Geest en de Maagd Maria;	3. Die ontvangen is van den Heiligen Geest, geboren uit de Maagd Maria;
4. die onder Pontius Pilatus is gekruizigd, en begraven.	4. die onder Pontius Pilatus is gekruizigd en begraven.	4. die geleden heeft onder Pontius Pilatus, is gekruizigd, gestorven en begraven.
5. Op den derden dag is Hij uit de dooden opgestaan;	5. En op den derden dag is Hij opgestaan uit de dooden;	5. Ten derde dage weder opgestaan uit de dooden. Nedergedaald ter helle.
6. opgevaren ten hemel, zit Hij aan de rechterhand des Vaders;	6. opgevaren ten hemel, zit Hij aan de rechterhand des Vaders;	6. Opgevaren ten hemel, zittende ter rechterhand Gods, des Vaders (Almachtig)
7. Van waar Hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden.	7. Van waar Hij komen zal te oordeelen de levenden en de dooden.	7. Van waar Hij komen zal te oordeelen de levenden en de dooden.
8. En in den Heiligen Geest.	8. En in den Heiligen Geest;	8. Ik geloof in den Heiligen Geest
9. De Heilige Kerk.	9. De Heilige Kerk.	9. De Heilige Algemeene (Christelijke) Kerk (de gemeenschap der heiligen)
10. De vergeving der zonden.	10. De vergeving der zonden,	10. De vergeving der zonden
11. De wederopstanding des vleesches.	11. de wederopstanding des vleesches,	11. de wederopstanding des vleesches
	12. een eeuwig leven.	12. en een eeuwig leven.

***

Uit deze vergelijking van de drie vormen onzer geloofsbelijdenis zien wij, dat de volgende wijzigingen in den loop des tijds werden aangebracht, t.w.:

1. "Schepper van hemel en aarde," waarschijnlijk aan de Niceensche Geloofsbelijdenis ontleend.

2. "Ontvangen van den Heiligen Geeet"— eerst voorkomende tegen 't einde van de vijfde eeuw, en aan Augustinus toegeschreven.

3. "Geleden" "gestorven," waarschijnlijk aan de Niceensche Geloofsbelijdenis ontleend: "gekruizigd" was er oorspronkelijk alleen.

4. "Nedergedaald ter helle" is ook van lateren oorsprong, werd eerst gevonden in de geloofsbelijdenis te Aquileja in gebruik, en in onze belijdenis aangetroffen in het jaar 669.

5. "Zittende ter rechterhand Gods" is waarschijnlijk ontleend aan de Spaansche en Fransche belijdenissen des geloofs.

6. Dit geldt ook het woord "algemeen" aan dezelfde bron ontleend.

7. In Luther's Catechismus wordt de uitdrukking "algemeen" uitgelaten, en de benaming "Christelijk" er voor in de plaats gesteld: "Eine heilige, Christliche Kirche."

8. De Heidelbergsche Catechismus nam beide uitdrukkingen op, en wij belijden daar te gelooven in eene "heilige, algemeene, Christelijke Kerk."

9. De uitdrukking "de gemeenschap der heiligen" is eerst later later in de Geloofsbelijdenis ingebracht. Er zijn die meenen, dat zulks eerst in de achtste eeuw is geschied.

***

Zoo is deze Geloofsbelijdenis geworden wat zij is. Langzamerhand werd zij uitgebreid. De vorm dien wij thans hebben, en des Zondags aan de gemeente voorhouden is niet de oorspronkelijke. Oud is de kern: later kwamen de toevoegselen. Opmerkelijk, dat Lutherschen, Gereformeerden, Roomschen, Anglikanen hier samenstemmen en deze belijdenis erkennen, als die der "algemeene, Christelijke Kerk." Bij alle verschil van meening en inzicht blijft dus deze Geloofsbelijdenis de uitdrukking van het geloof der gemeente Gods over den aardbodem verspreid. Naast het "Onze Vader". heeft zij ook voor ons beteekenis.

Kerkvereeniging in Schotland,

met een woord over de scheuring die vooraf gegaan was.

Het was Zondag in de maand Mei van 't jaar 1843, toen iets ongewoons plaats vond op een dorp genaamd Golspie, in 't graafschap van Sutherland in Schotland. Het dorp is 200 mijlen verwijderd van Edinburg, de hoofdstad van het land, doch elken dag ging er destijds een postwagen het dorp door, een zak brieven en couranten vervoerende, die afgeleverd werd aan de deur van 't postkantoor dat in 't midden van 't dorp gelegen was. Dit geschiedde ook op Zondagen, maar 't postkantoor bleef anders op dien dag altoos toegesloten. Nooit werden brieven op dien dag uitgegeven, of door den postmeester direkt ontvangen. Op den bovengenoemden Zondag, echter, kon men een schare menschen zien—vergaderd voor de deur van 't kantoor, of liever 't venster—wachtende op de opening van 't venster van 't kantoor. Op dien dag wachtte men op tijding van Edinburg, en men wist dat wachten niet te vergeefs zou zijn. De schrijver dezer regelen, als jongeling, was ook tegenwoordig om te zien en te hooren wat plaats zou vinden. En wat heeft plaats gevonden? De postwagen was op zijn tijd, en

stond stil voor 't kantoor, om den zak brieven en koeranten af te geven, want het was dat waarop men wachtende was. En men had niet lang te wachten. Een nieuwsblad werd uit 't venster van 't kantoor overhandigd en onmiddellijk geopend. Slechts een volzin werd er uit voorgelezen, en die bestond slechts uit vier woorden n.l.: THE DIE IS CAST, d.i. "de teerling is geworpen."

En wat dan had plaats gevonden? niets minder dan

EENE SPLITSING IN DE KERK VAN SCHOTLAND.

Dit gehoord hebbende keerde de schare van 't Postkantoor huiswaarts, en den volgenden dag heerschte er zulke opgewektheid in die plaats dat men aan niets anders zoo te zeggen kon denken, van niets anders kon spreken dan van de scheuring ("the disruption") van 's lands kerk.

En geen wonder. Het was eene daad welke geene weerga had in de geschiedenis van de Christelijke kerk. Wel is waar werden een paar honderd jaren vroeger 2000 van de beste leeraars van de Engelsche kerk in Engeland op één dag uit hunne pastorieën verdreven omdat zij weigerden zich te onderwerpen aan de hoogkerkelijkheid die in de Episkopaalsche Kerk ingevoerd was. In Schotland desgelijks werden 400 leeraars beroofd van alles wat hun dierbaar was en uitgejaagd uit hunne pastorieën en parochieën, omdat zij hun Presbyteriaansche geloof niet opgeven wilden en het Episkopaalsche stelsel aannemen; en zij werden daarna als de vogels op de bergen. En wij weten hoe vreeselijk de Hugenoten in Frankrijk en de Protestanten in Nederland mishandeld werden. Maar de scheuring in Schotland was iets dat vrijwilliglijk plaats gevonden heeft. Want te Edinburg, op den 25sten Mei, 1843 hebben 474 leeraars op een document, behoorlijk door rechtgeleerden opgetrokken, hunne namen geteekend dat zij al hunne rechten en voorrechten als leeraars van de Kerk van Schotland opofferden—d.i. hun salarissen, pastorieën, kerkgebouwen, omdat zij in de kerk niet konden blijven zonder te kort te doen aan de eer van Christus als Hoofd van de Kerk, en aan de rechten van de leden der Kerk. En dat deden zij, niet wetende waar zij heen konden gaan, of hoe zij aan een leeftocht komen zouden.

Het was bij gelegenheid van de jaarlijksche bijeenkomst van de algemeene Synode ("General Assembly") dat deze daad plaats vond. De Synode werd plechtig geopend door een preek uitgesproken door den aftredenden Moderator, den WelEerw. Dr. Welsh, professor in de theologie aan de Universiteit van Edinburg. Dit geeindigd zijnde, ging de Moderator voort om te zeggen, dat naar den regel hij voortgaan moest om een broeder voor te stellen die hem als Moderator zou opvolgen; maar dat, in plaats daarvan hij het zijn plicht achtte, in zijn eigen naam en dien van allen die met hem saamstemden om te protesteeren tegen het constitueeren van de Synodale Vergadering, aangezien er inbreuk gemaakt was op de constitutie van de Kerk van Schotland, en wèl door het hoogste gezag van het rijk. Daarop las hij het Protest van de kerk voor tegen het verbreken aan den kant van den Staat van 't verbond bestaande tusschen de Kerk en den Staat. Afkomende van den kansel legde hij dat Protest op de tafel voor den kansel neer in de tegenwoordigheid van Harer Majesteits "Lord High Commissioner" (den Markies van Bute) en stapte de kerk uit, gevolgd door Dr. Chalmers, Dr. Candlish, Dr. Cunningham en de voornaamsten van de leeraars van Schotlands Kerk. Aan de deur van St. Andrews Kerk vormden zich de leeraars en ouderlingen in een optocht, driediep, en marcheerden door de stad naar een gedeelte van de stad genaamd Cannonmills, waar een Synodale zaal, haastig opgetrokken, gereed was hen te ontvangen. Opmerkelijk was die optocht. Een van de voornaamste rechters van het land, Lord Jeffries, die, alhoewel hij geen lid van de kerk was, een man was beroemd wegens zijne geschriften, was zittende bij 't venster van zijne studeerkamer toen de optocht voor zijn huis voorbijging. Opstaande van zijn stoel sloeg hij den optocht met belangstelling gade. Nauwelijks echter was de optocht voorbijgegaan of hij viel achterwaarts op zijn stoel en riep uit: "Ik ben nog trotsch op mijn geboorteland."

Niemand kan zich voorstellen de opschudding welke door deze daad veroorzaakt werd: een opschudding door het gansche land van Schotland, —een opschudding die zich ook tot andere landen uitstrekte. Aan 't eind van de verrichtingen in de nieuwe zaal was de taal welke men uit vele monden hoorde deze: "Wij hebben heden ongeloofelijke dingen gezien." Zeer ongaarne moeten wij de handelingen van de bijeenkomst van deze uit de kerk getredene leden overslaan. Het zij genoeg te zeggen, dat Dr. Chalmers met algemeene stemmen gekozen werd als de eerste voorzitter van de groote vergadering en dat de vergadering zich verklaard als

DE VRIJE KERK VAN SCHOTLAND.

waarvan Dr. Chalmers nu de Moderator was.

Doch de vraag zal ontstaan in 't gemoed van sommigen wat eigenlijk de oorzaak van dit alles was? Wij hebben reeds gezegd dat alles toe te schrijven was aan de inbreuk van den Staat in de rechten van de Kerk. Doch meer moet hierover gezegd worden. Het is eene lange geschiedenis, maar wij zullen trachten die zoo kort mogelijk te beschrijven.

Eenige jaren na de vereeniging van Engeland en Schotland onder een Parlement, in 1707, (Zij hadden meer dan 100 jaar onder een koning gestaan.)

werd er een wet door het parlement van 't vereenigd Rijk gemaakt, het recht aan zekere lords en andere groote landeigenaars in Schotland toekennende om leeraars aan gemeenten te presenteeren.-d. i. aan gemeenten op te dringen. Dit is geschied tegen de protesten van de Schotsche leden van 't parlement en die van de Kerk.-en wel door de stemmen van de Engelsche leden van 't parlement. Het gevolg hiervan was, dat in de volgende 150 jaren de éène en andere gemeente zich van de gevestigde Kerk scheidden. Om de zaak kort te maken : deze toestand duurde tot 't jaar 1833, toen de algemeene Synode van de Kerk eene wet maakte dat in geen geval een leeraar over eene gemeente aangesteld zou worden als eene meerderheid der gemeente zich daartegen verklaarde. Die wet werd voorgesteld door Dr. Chalmers en gesecondeerd door Lord Moncrieff, een van de rechters van het land en als ouderling een van de leden van de algemeene Synode. Velen verwachtten dat deze wet heil aan de Kerk zou aanbrengen. Maar hoe groot was de teleurstelling toen deze zoo noodige wet aanleiding gaf tot den strijd tusschen Kerk en Staat, die eindigde met de scheuring welke wij reeds beschreven hebben.

Het volgende jaar (1834) werd eene gemeente, genoemd AUCHTERARDER, vacant. En de graaf van Kinnoul, die volgens 's lands wet recht daartoe had "presenteerde" of drong een leeraar, Robert Young genaamd, aan de gemeente op als haar herder en leeraar. Er bestond echter een wet van de Kerk dat, behalve de "presentatie" van den landeigenaar (genoemd "patron") een beroep aan den leeraar door de daartoe stemgerechtigde leden, d. i. alle vaders der huisgezinnen, uitgebracht moest worden. De "patron" en Ds. Young deden alles wat in hun vermogen was om een beroep onderteekend te krijgen : maar in eene parochie van 3000 zielen, van wie 300 stemgerechtigd waren, konden slechts *twee* stemgerechtigde leden gevonden worden om 't beroep te onderteekenen, terwijl niet minder dan 287 stemgerechtigden voor een Ringsvergadering verschenen om te *protesteeren* tegen de aanstelling van den candidaat van Lord Kinnoul. In die omstandigheden weigerde de Ring om den candidaat te laten inzegenen. Doch Lord Kinnoul beriep zich op het hooggerechtshof en na processen en moeilijkheden zonder tal hebben al de rechters van Schotland, 13 in getal, gezeten, als 't hoogste hof van 't land, om uitspraak te doen. De geschiedenis van deze eene zaak maakt den inhoud uit van een boek, bestaande uit twee deelen ,elk bevattende omtrent 600 bladzijden. De uitslag van alles was, dat acht rechters uitspraak tegen de Kerk deden, terwijl vijf voor de Kerk stemden. De rechters in de minderheid waren Lords Moncrieff, Glenlee, Fullerton, Cockburn en Jeffries. De inhoud van het vonnis tegen de Kerk was: Dat *de Staat* de Hervormde Kerk in Schotland had *geschapen* ("created"), dat de Kerk geen gezag had om geestelijke regeering in de Kerk uit te oefenen !

De geschiedenis van de Kerk in de volgende 10 jaren was eene historie van strijd. Een beroep op het parlement, dat ondersteund werd door meestal de Schotsche leden hielp niet, en de getrouwe leeraars der Kerk besloten dus alles op te offeren, en met de ouderlingen die met hen stonden, te vormen, gelijk wij gezien hebben : de vrije Kerk van Schotland. Wat wij te zeggen hebben over de vereeniging moet overstaan tot de volgende maand.

A. McG.

Een Belangrijke Brochure.

:o:

Een Woord tot de Studenten.

Het Ethisch beginsel en de Ethische richting door G. Hulsman predikant bij de Ned, Herv. Gemeente te Groningen.

(Vervolg).

II.

't Is te begrijpen, dat Hulsman's tergend schrijven tegenspraak heeft uitgelokt. Het kan ook niet anders. Hij was te persoonlijk. Hij beschuldigde indirekt zijn oude vrienden van oneerlijkheid, en door een kunstmatige bijeenverzameling van citaten uit bekende geschriften trachtte hij aan te toonen, dat de leer van den kansel en die van den Katheder, dat de theologie van het studeervertrek, en die van het preekgestoelte in direkten strijd met elkaar waren. Er is zoo iets van *schadenfreude* in Hulsman's pleidooi.

Ook is het duidelijk, dat, nu hij de konsekwenties trekt, en meent dat de strenge logika hem geen anderen uitweg toont dan .... het modernisme, hij eischt dat anderen ook langs dien weg wandelen *moeten*, en tot hetzelfde eindpunt op hun tocht *moeten* geraken. Doch de mensch is niet konsekwent: en er is een gebied waar de logica niets te zeggen heeft. In 't gemoedsleven trekt men niet altijd de lijnen die door het verstand zijn aangewezen strikt door. Daarom is het zoo gemakkelijk den tegenstander konsekwenties op te dringen die wel logisch volgen, doch die door hem niet worden getrokken.

Als bewijs hiervan mag gelden wat van Norman Macleod—den gevierden leeraar der Schotsche Kerk—in der tijd werd gezegd. Verketterd werd hij door velen, doch hij zelf bleef werken tot op zijn dood met zulke kracht, dat eens een gewoon werksman van hem zeide: "daar gaat Norman Macleod: al heeft hij niets meer gedaan dan wat hij aan mijne ziel heeft gedaan, dan schittert hij eenmaal als de sterren aan het firmament."

Dat meer dan één "Ethische" leeraar in Holland zal schitteren aan het firmament, dat betwijfel ik geenszins. En daarom kan ik niet alles onderschrijven wat Hulsman zegt. Wijlen Dr. Hoedemaker schreef eenmaal van een "Ethischen" leeraar, dat hij met zijn beginselen maar "best tot het religiens heidendon kon terugkeeren ;" en toen

deze hem schreef: "waarom dan maar niet het woord religieus geschrapt," was zijn antwoord: "wel doe het dan." Zou men dat van Prof. De la Saussaye, van Prof. Gunning en van Prof. Valeton durven zeggen? Van laatstgenoemde, die zoo vrij stond tegenover de belijdende gemeente, werd op zijn begrafenis gezegd, dat zijn "college soms zulk een indruk maakte, dat menigeen behoefte had zich in zijn kamer af te zonderen en God te danken voor den rijkdom in Zijn Woord neergelegd."

* * *

Toch neemt dit niet weg, dat het "Ethisch" beginsel te zwevend, te subjectief, bijna had ik gezegd te negatief is, om vastheid en zekerheid te geven aan het denkend verstand. De leerlingen gaan in den regel verder dan de leermeesters en daar ligt het gevaar. Die de vroomheid van den meester niet heeft, gaat in zijn toepassingen van diens leer veel verder dan bedoeld werd. Ieder houdt dan zijn eigen dogmatiek er op na; omdat er geen dogmatiek is bij de "Ethischen" en hun standaard van overtuiging de gewenschte eenheid mist. Dus zal Hulsman's critiek deze waarde hebben, dat zij de "Ethischen" tot nadenken brengt, tot betere formuleering van hun standpunt, tot meer vastheid in hun geloofsbelijdenis.—Kan dit wel?

Hier is de "gereformeerde" hen vooruit. Bavinck's Dogmatiek is en blijft een meesterwerk. Het Calvinisme heeft in hem een uitlegger gevonden, zooals weinigen. De "moderne", weet er geen raad mee: de "Ethische" weerlegt hem niet. Door en door wetenschappelijk, en toch door en door "gereformeerd", vrij en toch gebonden: zoo staat dat reuzenwerk daár onweerlegd, door tegenstanders weersproken, door voorstanders erkend als de beste formuleering van de leer der "belijdende" gemeente, die men thans in Nederland kent. "Eclipse is first", zei Macaulay van Boswell's Life of Johnson, "and the rest nowhere." Dit kan men op Bavinck gewis toepassen. Ik schaam mij niet te zeggen, dat twee mannen mij veel geleerd hebben, t.w. Gunning, de "Ethische", in zijn "Blikken" en in zijn "Spinoza": en Bavinck de "Calvinist" in zijn "Dogmatiek" en zijn "Wijsbegeerte der Openbaring." Wat nu Hulsman deed voor de "Ethischen", dat deden Eerdmans en Hijlkema voor de "Calvinisten". Ook zij trokken de lijnen scherp door; en trachtten aan te toonen, dat Bavinck niet "orthodox" was, omdat hij hier en daar van Calvijn afweek. Gij *moet* modern worden: was hun wapenkreet. En toch is en blijft Bavinck Calvinist in merg en been.

* * *

De eeuw waarin wij leven speelt met groote termen, en daartegen waarschuw ik u. Sir Oliver Lodge bijv. is meester in die kunst. "The humanity of God", the divinity of man" . . . . zijn termen die licht uit de pen vloeien, doch die alle beteekenis missen, tenzij zij duidelijk worden omschreven. Men zit zoo vast in de Evolutieleer, dat men eerst van den mensch een dier, en daarna een God maakt. Immers wij vernemen het als laatste woord der zoogenaamde wetenschap: "After humanising comes divinising". En van onzen Christus heet het: Hij is "the glorification of human effort, the upward development of manhood, the highest point of human striving, the supreme flower of our race." Fraaie termen voorwaar: te vaag echter voor den belijder van den Christen, die met Thomas heeft leeren uitroepen: Mijn Heer, en mijn God!"

Die iets weet van de geschiedenis der theologie zal 't mij toestemmen, dat de slinger van het theologisch uurwerk zich beweegt tusschen de transscendentie en de immanentie Gods. De Gereformeerde belijdenis vereenigt de twee: de altijd wisselende "wetenschap" legt klem óf op de transscendentie en wordt Deist, óf op de immanentie en wordt Pantheist. Thans is immanentie aan de orde: en zij die hun theologie niet wijzigen willen naar de leer der nieuwe apostelen worden beschouwd buiten de mode te zijn, omdat zij in oude, versleten plunje telkens ten tooneele verschijnen. Laat u daardoor niet verontrusten. Het laatste woord is nog niet gesproken.

* * *

Doch hierop ga ik met u niet in! Ik wil vooral spreken over onze verhouding tot de belijdenis. 't Is te begrijpen, dat een belijdenis niet eens en voor altijd een afdoende uitspraak is van 't "geloof der gemeente". Revisie der belijdenis is billijk: maar dan geschiedt die revisie niet door ieder voor zichzelf. Geen leervrijheid dus: maar ook geen leervergoding. Dit kwam zoo duidelijk uit in den grooten strijd, die uitliep op de Dortsche Synode. Enkele uitlatingen zijn genoeg. De gedelegeerden tot de conferentie met de Remonstranten in den Haag, verklaarden als hun gevoelen: dat niemand aan deze schriften zoo nauw verbonden is als aan den ontwijfelbaren regel van het Goddelijk Woord. Maar dewijl Gods Woord door allerlei secten wordt misbruikt tot een dekmantel harer dwalingen, en dientengevolge verscheidenlijk wordt geduid en verstaan, zoo is het hoog noodig, om te beter vrede en eenigheid in Gods Kerk te houden over den regten zin en het verstand van Gods Woord, dat er eenige formulieren van eenigheid in de leer zijn en dat alle Kerkdienaars met onderteekening zijn verbonden, gelijk zulks ten allen tijde in de Christelijke Kerk gebruikelijk is geweest. . . . . Indien in den Catechismus of de Confessie onzer Kerk iets is, dat de woorden Gods contrarieert of daarmede niet genoeg overeenkomt, niemand van ons is zoo onverstandig, die niet zou toestaan, dat Gods Woord de eenige regelmaat is, daaraan alle leeringen moeten beproefd worden." Zelfs Ursinus, de steller van den Heidelbergschen Catechismus, sprekende over onze Belijdenisscriften zeide: "zoodanige schriften zijn te houden niet als schriften die geloof meriteeren uit haar zelven, gelijk de Heilige Schriften, die een onbewegelijke en algemeene regel des geloofs en der waarheid zijn; maar zij zijn alleen een norma, regel, uit welke men verstaan kan wat met het gevoelen van de Kerk overeenkomt, die zoodanige confessie heeft uitgegeven. Doch zij zijn geen norma of regel naar welken men behoort te oordeelen, of te vonnissen, wat men moet gelooven en toestaan, wat verwerpen en condemneeren, wat waarheid of

leugen, wat rechtzinnig of kettersch is; naardien het niet altijd waarschijnlijk is, dat met de confessie van eene Kerk accordeert; ook is het niet altijd onwaar, dat juist daarmede niet overeenkomt. Zoo behoort men dan niet alleen niet te begeeren, dat alle Kerken het formulier van eene particuliere Kerk zouden onderschrijven, maar daar is zelfs niet ééne Kerk, ja niet een particulier persoon, die aan zoodanige formulieren verbonden, of daarbij te blijven gehouden is, anders dan met deze conditie: voor zooveel zij met de Heilige Schrift en de algemeene Symbolen overeenkomen. En daarom zijn de formulieren onderworpen aan het oordeel en de censura niet alleen van andere Kerken, maar ook van die Kerken die de formulieren hebben uitgegeven, mitsgaders van diegenen, die in dezelve Kerken leven en leeren: om, indien iets verbetering van doen te hebben bevonden wierd, dat het met gemeene toestemming en met dezelfde autoriteit der Kerk, waarmede het geschied is, verbeterd of verklaard worde."

***

Ook Trigland—strenge Calvinist als hij was—liet zich dus uit: "De rechtzinnigen houden hun belijdenis niet voor een regel en richtsnoer des geloofs, waarnaar men aangaande iemands rechtzinnigheid of onrechtzinnigheid oordeelen moet, want daarvoor nemen zij alleen het Woord van God aan, dat in de schriften der profeten en apostelen begrepen is, maar zij hielden hun geloofsbelijdenis teffens met den H. Catechismus en houden ze nog voor een richtsnoor, om te onderscheiden of iemand de leer van de Hervormde Kerken in de Nederlanden aankleeft, en derhalve voor eenen herder of leeraar van de eene of andere Kerk kan en moet erkend worden. En dewijl de Nederlandsche Kerk en hare herders en leeraars deze hunne leer met Gods Woord oordeelen overeenkomstig te zijn, zoo houden zij, doch alleenlijk in deze veronderstelling, de belijdenis er van voor een kenmerk der rechtzinnigheid, of van zuiverheid in het geloof: steeds genegen er van af te zien, indien iemand hen van het tegendeel overtuigen kan."

***

Uitspraken van dergelijken aard zijn genoeg om ons te overtuigen van de *waarde* der Belijdenisschriften, maar ook van hun *ondergeschiktheid* aan het Woord van God. De erkenning en de handhaving der belijdenis is noodig, is billijk. Is er geen overeenstemming met de belijdenis der Kerk, dan bestaat die Kerk welke daarin sprak en leefde niet meer. Wordt die overeenstemming niet bewaard, dan geeft men ook het bestaan der Kerk prijs. Willekeur, met een beroep op het geweten, geldt hier niet: anders zou men *alle* kenmerkende leerstukken der Kerk kunnen verwerpen en toch meenen te kunnen blijven in de Kerk, wier leer men miskent of verwerpt. Langs zwaren strijd is zij gekomen tot de erkenning van de leer der Drieeënheid, de leer der verzoening, de onmacht des menschen, de noodzakelijkheid der wedergeboorte. Zij kan toch niet hare leidslieden toelaten tegen de aangenomene leer in te gaan, en dan te meenen, dat ze nog trouw zijn aan de Kerk, wier belijdenis zij weerspreken.

***

Iets anders is het echter, wanneer wij de vraag zoo stellen: Zijn we gebonden slechts aan wat door Luther en Calvijn, of door de Hervormers werd geleerd, en uitgedrukt is in de Belijdenisschriften van de 16de en 17de eeuw? Moeten wij blijven spreken in de *taal* van Calvijn, alsof er niets meer te zeggen valt? Heeft de Heilige Geest niets meer meetedeelen aan Zijne Kerk? Is alles voor altijd gezegd en vervat in de geschriften dier mannen en in de leer door hen meegedeeld? Heeft de waarheid met hen een einde genomen? Deze vraag brengt ons voor eene andere: Wat is het *doel* van een Belijdenisschrift? Welke blijvende waarde heeft zulk een geschrift, in veranderde tijden en zienswijzen?

***

Deze vraag laat zich niet gemakkelijk beantwoorden. Ik denk hier aan het kostelijk boek van Dr. A. Murray:—"The Spirit of Christ," waaraan ik allereerst het volgende ter overdenking mijner lezers ontleen:—

"De leer van den apostel vervat in zijn brieven aan de Corinthiers aangaande de behoefte aan de Openbaring door den H. Geest,—indien de waarheid haar goddelijke kracht en frischheid zal handhaven, en indien wij al verder en dieper daarin zullen worden ingeleid—brengt ons voor het gevaar om van geloofs-formules als de uitdrukking, in woorden van menschelijke wijsheid, van de waarheden in de H. Schrift vervat. Terwijl die formules een hooge waarde als tijdelijke en secondaire belichaming van het geloof der Kerk bezitten, zouden zij gemakkelijk in de praktijk de plaats kunnen innemen die wij theoretisch aan het Woord van God alleen toekennen. Zij kunnen vooral schadelijk zijn, wanneer zij beschouwd worden als een genoegzaam volmaakte en afdoende beschrijving van wat het Woord ons heeft te leeren, en wanneer zij het hart onbewust sluiten tegen de verwachting van eenig verder onderwijs door den H. Geest van de meer duidelijke en volle ontrouwing van wat ons in het Woord werd geopenbaard. De H. Geest is aan de Kerk als een geheel gegeven, om haar in alle waarheid te leiden. We moeten den weg trachten te leeren kennen, waarlangs de Kerk, gedurende de eerste vijf eeuwen, te midden van menschelijken strijd en menschelijke zwakheid, enkele der groote uitstaande waarheden der openbaring heeft weten te beheerschen en te formuleeren. Wij danken God voor het herstel tijdens de Kerkhervorming van waarheden, die uit het oog verloren, of door dwaling op zij gezet konden worden. Doch is er geen gevaar, dat velen de leiding des Geestes beschouwen als minder noodig nadat de geloofsbelijdenissen der Hervorming voor goed waren bepaald? Zij kunnen moeilijk denken, dat de H. Geest nog meer te leeren heeft aan Zijn Kerk, of

dat een helderder en voller uiteenzetting van goddelijke waarheid kan worden verwacht, dan er gevonden wordt in onze Standaards. Dit standpunt tegenover den H. Geest en Zijn leer is een van groot gevaar. Het sluit ons hart tegen dien verwachtenden en voor onderwijs ontvankelijken geest, waaraan alleen de Goddelijke Geest de waarheid Gods in kracht meedeelen kan. Het kweekt aan dat gevoel van zelftevredenheid met de zuiverheid onzer orthodoxie, die onbewust den H. Geest berooft van Zijn gezag juist dan wanneer wij verklaren dat we aan Hem onderworpen zijn. Het leidt ons in de richting door de Joden ingenomen ten tijde van Christus, toen zij, meenende dat Gods Woord hun alles was, voor hun menschelijke verklaring er voor hun menschelijke opvatting van Gods waarheid ijverden. Wij moeten den Heiligen Geest meer vertrouwen in onze theologie. Hij heeft ons nog veel te leeren. Naarmate het leven en het werk der Evangeliebediening komt onder de kracht des Heiligen Geestes, en de leiding van den Geest in iederen geloovige, als een noodzaaklijkheid en een voorrecht wordt beschouwd en erkend, zullen we ook de gedachte dat hij ons leidt in alle waarheid beter vatten, en naar Hem in vertrouwen opzien om Zijn werk te doen langs wegen die wij vooraf niet kennen kunnen."

***

" Wat velen huiverig maakt deze waarheid aan te nemen is 't gevaar dat er schijnbaar aan verbonden is. Zij zien velen bezig met de taak om de waarheid der openbaring te rijmen met de neigingen van hun eigen geest, met den tijdgeest, met de eischen der wetenschap. Deze allen zoeken bevrijding van de belijdenissen, niet met het doel om tot eene meer schriftuurlijke theologie door te dringen, maar om vrij te zijn van alle beperkingen in het samenstellen van een leerstelsel dat het zoogenaamd godsdienstig bewustzijn van de menschelijke Rede moet bevredigen. 't Is niet moeilijk in te zien, hoever van elkaar de twee partijen staan, ofschoon beiden vrijheid hebben willen met betrekking tot hun geloofsbelijdenis. De eene partij pleit voor vrijheid van oordeel, om haar Rede te volgen naar de uitspraken van de bekwaamste mannen: de andere wil vrijheid van geest, ten einde de leidingen van den H. Geest te ontvangen en te eerbiedigen in den wandel, zooals die aan de Kerk handelende naar den regel des Geestes werd geopenbaard, terwijl zij wacht op Hem om de Schrift voor haar te openen. De Kerk moet in haar eigen belang tusschen deze twee zorgvuldig onderscheiden. De Kerk kan geen trouwer vrienden hebben dan degenen die wel erkennen, dat in de Kerkhervorming een edel fondament der waarheid werd gelegd, en toch gelooven dat in het optrekken van het gebouw er nog veel is, hetwelk de H. Geest doen moet, of doen wil ; opdat de Schrift-waarheid in haar volle heerlijkheid geopenbaard worde, zoodra de Kerk gereed is te hooren en te gehoorzamen."

***

Dit standpunt is een geheel andere, dan van Ds. Hulsman. Hier geldt het getuigenis des H. Geestes : bij hem de menschelijke Rede. De twee richtingen worden te dikwijls verward. Zij verschillen hemelsbreed. Op het " getuigenis van den H. Geest " heeft zich ook Calvijn beroepen : doch dit is iets geheel anders dan een beroep op de menschelijke Rede. Gereformeerde schrijvers noemden den H. Geest den *Doctor Ecclesiae*, omdat zij in Hem zagen den verklaarder der H. Schrift, die alleen de gedachten Gods, neergelegd in het Boek der boeken, aan het bewustzijn der gemeente Gods kan openbaren, aan 't denkend verstand kan ophelderen. Immers de Schrift zelf verklaart, dat de natuurlijke mensch de dingen des Geestes niet kan verstaan. Calvijn zegt dan ook terecht : " Zoo wij nu voor de gewetens rechte zorg willen dragen, opdat ze door eene gestadige onzekerheid niet aanhoudend worden omgevoerd of wankelen, noch ook twijfelen door de onbeduidendste zwarigheden, zoo moet 't bewijs hooger dan van menschelijke redeneeringen, beoordeelingen of gissingen gehaald worden, namelijk van 't inwendig getuigenis des H. Geestes." (Inst : Boek 1. 11. 7). Ook Dr. Bavinck heeft het naar waarde in zijn Dogmatiek uiteengezet: " God kan alleen door God worden gekend; in Zijn licht kan alleen het licht worden gezien. Niemand kent den Vader, dan wien het de Zoon wil openbaren, en niemand kan zeggen Jezus den Heere te zijn dan door den H. Geest' God is dus het *principium essendi,* het wezen van religie en theologie ; de objectieve openbaring in Christus, neergelegd in de H. Schrift, is haar *principium cognoscendi externum* (uiterlijk beginsel van kennis) ; en de H. Geest, die in de gemeente is uitgestort, haar wederbaart, en leidt in de waarheid, is haar *principium cognoscendi internum* (inwendig beginsel van kennis). Door dit getuigenis des H. Geestes [niet dus door de redeneeringen van menschen, hoe geleerd ook] realiseert de openbaring zich in de menschheid en bereikt zij haar doel.

***

Ook Van Oosterzee in *zijn* Dogmatiek maakt onderscheid tusschen het Testimonium Spiritus Sancti, en het dusgenaamd Ervarings bewijs. "Bij het laatste bevinden wij ons nog altijd op historisch-empirisch, hier integendeel op metaphysisch gebied, en spreken niet meer van een eigenlijk bewijs, maar van eene goddelijke bezegeling op het door uit- en inwendige bewijzen gewettigd en gerechtvaardigd geloof." Hij zegt van dit Testimonium: " De getuigenis des H. Geestes is de innerlijke, van God zelven gewerkte gewisheid des christens aangaande de goddelijkheid der Heils-openbaring in Christus, door de Heilige Schriften verkondigd. Getuige is hier alzoo niet een mensch, niet het verstand, de rede of het geweten, en evenmin het natuurlijk gevoel in den mensch, maar de H. Geest, De getuigenis betreft de waarheid en goddelijkheid van het woord des levens, uit de H. Schriften vernomen. Zij, in en door wie deze getuigenis vernomen wordt, zijn uitsluitend geloovige Christenen ; die allen, maar ook die alleen.

***

Is dit waar dan kunnen wij ook onderschrijven wat Dr. A. Murray aanhaalt uit Saphir: "Christ and the Scriptures": "Er is onder ons een aangenaam gevoel, een geheime bewustheid, dat er iets verkeerds is. De ontwikkeling der leer bepaald tegen 't Evangelie, dat zich aan 't hart en de ervaring bewezen heeft te zijn als eene kracht Gods, is ééne oorzaak van vreeze; en een teugkeer tot het bolwerk van belijdenis en theologie der Reformatie wordt dan als het natuurlijk geneesmiddel aangewezen. Doch hiertegen is er een tweeërlei bezwaar. In de eerste plaats mag Israël niet terugzien of terugkeeren. De Heere Zelf (en niet eene afbeelding aan Hem) is een vurige schans rondom ons. Doch in de tweede plaats, indien de *geloofslijdenissen* niet eens het leven konden behouden en bewaren (en dit bewijst ons de geschiedenis), hoeveel te minder zullen zij in staat zijn een uitgaande vlam weer aantesteken, leven te wekken uit den dood. Uit de *geloofsbelijdenissen* zelven is deze toestand ontstaan, of als eene ontwikkeling, óf als een tegenstand, en ons doel behoort te zijn uit te vinden of in deze Belijdenisschriften het gemis van het een of ander schriftuurlijk element, of de valsche voorstelling en den valschen nadruk gelegd op een of ander schriftuurlijk element, niet de oórzaak kan zijn van de krankheid die zich openbaart. En hier is het duidelijk, dat twee partijen elkaar ontmoeten die hemelsbreed van elkaar verschillen: die meenen aan den eenen kant dat de Belijdenisschriften *te veel* van het schriftuurlijk element bezitten, en die meenen aan den anderen kant dat zij *te min* van dat element, of niet in genoegzame reinheid hebben."

***

Ook het woord door John Robinson,—den gevierden predikant, die aan het hoofd stond van de gemeente der uitgewekene Engelsche Puriteinen te Leiden—gesproken bij het vertrek van de *May Flower* naar Nieuw Engeland, mag hier gelden: "Ik bid u volgt mij niet verder dan gij mij gezien hebt den Heere Jezus volgende. De Heere heeft meer waarheid nog, die uit Zijn Heilig Woord zal doorbreken. Ik beween den toestand der Gereformeerde Kerken die een keerpunt hebben bereikt in den godsdienst en niet verder kunnen gaan dan de instrumenten hunner hervorming. Luther en Calvijn waren groote, schijnende lichten; doch zij drongen niet door tot den geheelen raad Gods. De Lutheranen kunnen niet worden bewogen verder te gaan dan Luther; de Calvinisten, zooals gij bemerkt, blijven vast zitten waar die groote man Gods ze gelaten heeft. Ik smeek u, denkt hieraan; 't is een artikel van uw kerkelijk verband—dat gij gereed zult zijn eenige waarheid te ontvangen u uit Gods Woord bekend gemaakt."

***

Dr. Murray's woorden ten besluite dienen te werden behartigd: "Het geheele onderwerp is een van diepe belangrijkheid en van geen kleine moeilijkheid. De eenige veiligheid der Kerk bestaat in vernieuwd geloof en de onophoudelijke verwachting van de werking des H. Geestes in het leven van haar geloovige leden; hieruit zal groeien die onbepaalde overgave aan Hem, die haar in staat zal stellen de geheele waarheid der H. Schrilten in zich op te nemen, en die terug te geven in leven en getuigenis door woorden welke de H. Geest leert.'

De Openbaring van Johannes.

(DOOR PROF. C. F. J. MULLER.)

HOOFDSTUK 20 : 1—4.

Het Duizendjarige Rijk.

(Vervolg.)

Laat ons nu onderzoeken wat Johannes zelf schrijft, en zien in hoever deze uiteenloopende beschouwingen daaruit gerechtvaardigd kunnen worden.

HOOFDSTUK 20.

"En ik zag een engel nederdalende uit den hemel, hebbende den sleutel des afgronds en eene groote keten in zijne hand," vs. 1.

Wie deze engel is wordt niet gezegd. Omdat men Christus meermalen in de gedaante van een engel herkende (10: 1—7; 14: 18, 19; 18: 1) heeft men gemeend Hem ook hier te zien. De vijandelijke legers zijn verslagen, met de aanvoerders is afgehandeld, de vorst aan wien deze legers behooren valt nu in de handen des overwinnaars. Doch de in hechtenisneming van dezen vorst kan even goed geschieden, al is deze engel niet Christus zelf. Satan is een geest en daarom wordt een ander geest gebruikt om hem gevangen te nemen. "De sleutel des afgronds" werd 9: 1, 11 aan hem *gegeven* om den put des afgronds te openen; nu is de sleutel in de hand van den engel uit den hemel. In 1: 18 heeft Christus den sleutel van Dood en Hades; de Afgrond is in de diepste deelen van het doodenrijk en grenst aan de plaats der eeuwige straf. Daaruit kwamen de plaag der sprinkhanen en het beest, (17: 8), het monsterachtig dier, dat zooveel onheil op de aarde aanrichtte. De "keten" is natuurlijk een zinnebeeld van het middel waardoor de booze geesten gebonden of machteloos gemaakt worden. Zie Jud. vs. 6.

"En hij greep den draak, de oude slang, welke is de duivel, en satan, en bond hem (voor) een duizend jaren," vs. 2.

Aldus wordt ons beschreven wat plaats vond in de geesten wereld. De booze, de oorsprong van alle kwaad en ellende op aarde, wordt genoemd naar zijne velerlei eigenschappen en werkingen. Hij is "de draak," die de wereldrijken beheerschte; de "oude slang," die het eerste

menschenpaar in 't paradijs verleidde en het gansche menschdom vergiftigde; " de duivel," of lasteraar en leugenaar; " de satan," of tegenstander en beschuldiger. In al deze betrekkingen was hij werkzaam op de aarde, en verantwoordelijk voor de hoogte, die de goddeloosheid bereikt had. Voor den vrede der wereld was het dus noodzakelijk, dat hij onschadelijk zou gemaakt worden. Hieruit blijkt ook, dat de zonde haren oorsprong niet *uitsluitelijk* in de zinnelijke en stoffelijke natuur van den mensch heeft. Sommigen vatten " de duizend jaren " letterlijk op; anderen denken dat de 10 driemaal vermenigvuldigd een zinnebeeld is van de hoogste voltooiïng, die de toestanden op aarde bereiken zullen; nogmaals anderen denken, dat hier alleen een lange onbepaalde tijd te kennen gegeven wordt. Voor ons is het onverschillig of wij een letterlijk aantal jaren, of een onbepaalden langen tijd te verstaan hebben.

" En hij wierp hem in den afgrond, en sloot en verzegelde (dien) over hem, opdat hij de natiën niet meer zou verleiden, totdat de duizend jaren zouden geëindigd zijn. Na deze dingen moet hij voor een kleinen tijd losgelaten worden," vs. 3.

In denzelfden afgrond, dien de satan vroeger ontsloot om ellende op de aardbewoners te brengen, wordt hij nu geworpen, en die wordt gesloten en verzegeld. Hij wordt uit den kring zijner werkzaamheden in veilige bewaring gezet. Zoo machteloos als hij was om het graf van Christus gesloten en verzegeld te houden, is hij nu om zichzelven te verlossen. Volgens 2 Petr. 2 : 4 worden gevallene engelen in Tartarus (de onder wereld der heidenen) in ketenen der duisternis tot het oordeel bewaard. Doch welk een tijd breekt er nu voor de wereld aan, " een sabbat, een voorsmaak der eeuwige sabbatsrust, eene lente op aarde, die den hemelschen (liever den eeuwigen) zomer voorafgaat." Dat de duizend jaren waarin de Satan gebonden is niet met de eerste komst van Christus kon hebben plaats gehad blijkt uit 1 Petr. 5: 8 " waakt . . . want de satan gaat rond als een brieschende leeuw, zoekende wien hij zou mogen verslinden." Voorts leert de geschiedenis en de eigen ervaring ons, dat de satan gedurende al de eeuwen van het christendom en allermeest in onzen tijd vrije spel heeft. Men ziet dus, hoe oppervlakkig in dit geval de beschouwing der *preteristen* is.

Uit het gezegde " opdat hij de natiën niet meer zou verleiden " is het duidelijk, dat de natiën waaruit de legers verzameld werden, niet omgekomen zijn in de verwoesting van den antichrist met de koningen dier volken en hunne legers. Zij blijven voortbestaan gedurende de duizend jaren. Dan wordt de loslating van den satan beschreven als eene noodzakelijkheid; waartoe dit noodig is wordt ons duidelijk uit vs. 8.

" En ik zag tronen en zij zaten daarop neder, en het gericht werd hun gegeven; en (ik zag) de zielen dergenen die onthoofd zijn geworden van wege de getuigenis van Jezus en van wege het woord Gods, en die het wilde dier niet aanbaden noch ook zijn beeld, en niet ontvingen het merkteeken op hun voorhoofd en op hunne hand; en zij leefden en heerschten als koningen met Christus duizend jaren." vs. 4.

Het grieksche woord voor " troon " beteekent een hooge zetel met eene voetbank, bestemd voor rechters en heerschers. Van zulke tronen sprak Daniel (7: 9, 22), als hij de verwoesting der wereldrijken en de regeering van " de heiligen der hooge plaatsen " beschrijft. Wie zijn zij, die op tronen zitten, en door Daniel genoemd worden " de heiligen der hooge plaatsen?" Vele uitleggers hebben geantwoord: natuurlijk *de martelaren* vermeld in dit vers. Doch Johannes ziet eerst de tronen en hen die erop nederzitten, en dan herleven de onthoofden en regeeren met Christus. Om het antichristelijk rijk te vernietigen kwam Christus van den hemel vergezeld van een uitverkoren leger (19: 14); er kan derhalve weinig twijfel bestaan, dat zij de personen zijn, die nu op de tronen nederzitten. Dit heeft men ingezien en daarom heeft men gedacht aan God en Christus, of aan engelen, of aande apostelen, of aan de vier-en-twintig ouderlingen, of aan geloovigen die op eene bijzondere wijze begaafd zijn om medeerfgenamen met Christus te zijn. Dezen zouden bedoeld zijn door " de heirlegers in den hemel." Maar aan welke personen heeft Christus " tronen " beloofd? In Matth. 19: 28 aan hen, " die Hem gevolgd " zijn; in Openb. 3: 21 aan de overwinnaars in een tijd van lauwheid en onverschilligheid. Wie ziet Johannes in den hemel op tronen zitten? De vier-en-twintig ouderlingen, die vrij algemeen genomen worden als vertegenwoordigende de geloovigen van het Oude en 't N. Testament. Van die geloovigen zegt Joh. in 1: 6, " die ons gemaakt heeft tot een koninkrijk," en van hen wordt in 5: 10 gezongen, dat zij " als koningen heerschen zullen op de aarde." Als Christus uittrekt ten strijde tegen het beest en zijne legers, wordt van Hem gezegd, " Hij zal hen (de volkeren) hoeden met eene ijzeren roede " (19 15); en in 2: 27 belooft Hij aan den overwinnaar, " hij zal de volkeren hoeden met eenen ijzeren staf . . . gelijk ook Ik van Mijnen Vader ontvangen heb." Met dit alles voor ons, meen ik, dat er geene redelijke twijfel kan bestaan, dat wij in hen, die op de tronen zitten, eene zinnebeeldige voorstelling hebben van de regeering der verheerlijkte gemeente, van welken aard die dan ook zij.

(Wordt vervolgd).

DEEL XVII, No. 8. STELLENBOSCH. AUGUSTUS, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

Aan onze lezers.

Pas is verschenen—op verzoek van velen—de tweede druk van mijn "Korte Preeken," die zoo welwillend werden ontvangen. Alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden," reeds in de "Kerkbode" verschenen. De prijs voor elk bundeltje zal zijn 3s. met postgeld inbegrepen. Bestellingen bij den Heer W. H. du Toit, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch, of bij de Heeren Darter & Co., Boekhandelaars, Stellenbosch. Afslag bij 't ontbieden van grootere hoeveelheden.

KRONIEK.

Prof. Noordtzy.

Tot mijn niet geringe verwondering zag ik dezer dagen, dat tot opvolger van Prof. Valeton te Utrecht is aangesteld Prof. Noordtzy van Kampen. Dit heeft scherpe tegenspraak uitgelokt omdat deze professor tot de "Gereformeerde" Kerk behoort. In elk geval heeft de Ethische richting, die in Prof. Valeton zulk een krachtigen steun had, in Utrecht niet meer zooveel te zeggen als vroeger. Prof. Visscher, de opvolger van Lamers, is ook niet Ethisch, zoodat men thans te Utrecht twee Kalvinisten tegenover twee Ethischen heeft. En Prof. Visscher is eene krachtige persoonlijkheid, die meer studenten trekt dan eenig ander. Zal Utrecht's Hoogeschool eene verandering ondergaan in richting en leermethode? Noordtzy is geen volgeling van Kuenen-Wellhausen en die school, en zal dus het voetspoor dezer mannen niet drukken. Zijn richting is zeker ook niet die van zijn zoo algemeen geachten voorganger. Ons is het een gunstig teeken, dat in Utrecht de meer behoudende richting zegevierend optreedt. Aan Noordtzy's geleerdheid valt niet te twijfelen. En Holland is thans niet rijk aan theologen. Engeland, en Amerika—om van Duitschland niet te spreken—leveren thans veel meer op theologisch gebied. En als men nog al iets bijzonders in Holland levert dan schrijft men liefst in 't Duitsch. Op mijn tafel ligt het laatst verschenen werk van Prof. Visscher over "Religion und sociales Leben beiden Naturvölkern." Dit werk is eene omwerking en uitbreiding van een boekdeel over hetzelfde onderwerp, dat in een Nederlandsch gewaad verscheen. In de voorrede van het nieuwe werk zegt hij: "De met de Hollandsche uitgave van dezen eersten band gemaakte ervaringen hebben mij getoond, dat het uitgeven van het werk in eene der wereldtalen [ik onderstreep] de voorkeur verdient." Zoo ook schreeef Prof. Chantepie de la Saussaye Jr. van Leiden, in 't Duitsch, zijn werk over de "Geschiedenis der Godsdienten." Ook Eerdmans gaf zijn studiën over het Oude Testament in 't Duitsch uit. Naar Denemarken ging men om een opvolger voor Tiele in Leiden te vinden: naar Engeland, toen Van Manen stierf. De Engelschman Lake, de Deen Christensen zijn nu reeds ettelijke jaren te Leiden.

Princeton.

In 't begin des jaars kreeg ik den hier volgenden brief uit Princeton van een oud-student:—

"Met Princeton zelf, de inwoners en het klimaat komen wij zeer goed overweg en ik kan met vrijmoedigheid zeggen dat wij het met de inrichting en de fakulteit nog veel beter vinden. Voor het gerief van de studenten blijft hier niets ongedaan. Dit spreekt dan ook van zelf daar men hier over meer dollars beschikt dan wij te Stellenbosch over pennies. Men komt hier met allerlei slag van mannen in aanraking. Hier ook, zoals trouwens overal, is het juist de luiaard die de meeste rust van node heeft. Dat het de inrichting aan ernstige mannen niet ontbreekt staat buiten kijf en de kennismaking met hen heeft ons dan ook niet weinig gebaat. Wij zijn in aanraking met mannen uit Ierland, Zweden, Italië, Brazilië, Mexico, Ceylon, Kanada, China en Japan. De Chinese student, Mnr. Kway, is een biezondere vriend van ons allen. Eergister heeft zich bij ons gevoegd een predikant uit Virginia, die al 20 jaren in de bediening heeft gestaan. Van de professoren gesproken kan ik niet anders zeggen dan dat zij een uiterst gunstigen indruk op ons hebben gemaakt. De fakulteit telt 10 professoren en 6 assistenten. Geen wonder dat zij hun werk met zoveel degelikheid kunnen doen. Hier zijn onze ogen open gegaan voor wat u en uw kollegas voor ons doen op Stellenbosch, en meer dan ooit tevoren zijn wij de Heer dankbaar dat Hij u allen kracht gegeven heeft om dat reuzewerk met zoveel bekwaamheid en degelikheid te doen. Dr. Warfield is natuurlik de puik professor hier en terecht, geloof ik, heeft men hem al bestempeld als de meest gezaghebbende theoloog, van konservatieve zijde, die er tans leeft. Hij is, zoals de Amerikaners het uitdrukken, 'great.' Zijn kursus over "De persoon van Christus" is uitnemend goed. Ik zend u met deze post 2 lezingen die hij heeft laten herdruken uit de "American Journal of Theol" en die hij onlangs in klas geleverd heeft. Dr. Vos is zeer degelik en nootvast. Wij lopen kollege bij hem in de O. en N. Test. Theologie en vinden er veel baat bij. De meesten van ons nemen ook zijn kursus "The Teaching of the Eighth Century Prophets." Bij Dr. Greene behandelen 3 van ons de 'O. Test. Ethiek' met veel vrucht, terwijl anderen uit ons getal 'Comparative Religion" bestuderen. Dr. Erdman heeft zeer degelike lessen op 'Zondagscholen' geleverd. Hij heeft ons de ernst, de mogelikheden, en de allernieuwste methoden op dit gebied op meesterlike wijze uiteengezet. Bij Dr. Davis, Dr. Hodge, Mr. Machen, Mr. McMillan nemen sommigen van ons ook klassen en iedereen van hen levert degelik werk. Ik verwonder mij niet erover dat Princeton zulk een reputatie heeft in de theologiese wereld, nu dat ik gezien heb van welk gehalte de mannen zijn die hier doceren. Hoewel sommigen, helaas ook al in onze Kerk, konservatisme op theologies gebied met wetenschappelikheid maar niet kunnen rijmen, werd ik hier andermaal ervan overtuigd dat, hoewel in klank zeer verschillend, die twee termen toch veel meer dezelfde betekenis hebben dan sommigen gereed zijn te erkennen. Moge uw klaverblad: Stellenbosch, Princeton en Amsterdam nog lang floreren."

Onze Kapenaren hebben dan ook te Princeton zich zeer goed van hun taak gekweten. Aan twee hunner werden Fellowships toegekend—eene onderscheiding den Amerikaan en niet den uitlander gewoonlijk toegekend. Die Fellowship is 600 dollars waard. De heeren Nicol en Barnard waren de geslaagden. Op gradendag werd de uitdrukking gebezigd: "Stellenbosch has swept the boards." Wij arbeiden te Stellenbosch niet te vergeefs. Ons fondament is toch zoo slecht niet. Cruse, Malan, Louw, Lategan, Joubert, Muller hebben in Holland getoond, dat er "toch iets goeds uit Nazaret" komen kan. Barnard en Nicol hebben bewezen, dat zelfs de Amerikaan moet wijken, als de Afrikaner zijn schouder aan het wiel zet. "Wir heiszen Euch hoffen."

Anoniem geschrijf.

Van harte onderschrijf ik wat een tijd geleden uit de pen van Ds. W. J. Naude over anonieme brieven in de "Kerkbode" verscheen. Als wij strijden moeten, dan toch met open visier, en met gekeurde, mag ik zeggen, met geheiligde wapenen. Achter het masker van anonimiteit iemand te bestrijden is niet aantebevelen, moet streng afgekeurd worden. Het zijn soms de zachtzinnigste menschen die in een oogenblik van opgewondenheid zich laten verleiden tot een onheiligen strijd, waarover zij later bitter berouw hebben. Van Nicolai, den dichter van dat liefelijk lied: "Hoe schoon blinkt ons de Morgenster" wordt beweerd, dat hij een bittere vijand was van het Calvinisme, en dat hij een "Kort bericht over der Calvinisten God en godsdienst" heeft geschreven. In dat boek komt de vraag voor:

"Houdt gij het daarvoor dat de Calvinisten in plaats van den levenden God den duivel leeren en aanroepen?" waarop het antwoord volgde:

"Dit beken ik uit grond mijns harten, en houd het voor een zekere waarheid en zal mij daarin ook in het minst niet tegen Luther verzetten, maar neem het aan als een juist getuigenis, wat hij van deze menschen in zijn korte belijdenis van het Avondmaal schrijft, namelijk dat zij hebben "Eingeteufelte, durchgeteufelte und überteufelte harten." Kan het wel erger, en dat wel van den vromen Nicolai. Naar de wijze door hem aangegeven zingen wij ons graflied: "Hoe zal 't mij dan, o dan eens zijn," en in "Church Praise" vinden wij eene vertaling van zijn gezang: "How brighty shines the Morning-Star" (No. 47.)

* * *

Er is gevaar, dat we ook in onzen strijd te ver gaan, en dat we p e r s o n e n aanvallen, in plaats van z a k e n te bespreken. God beware ons er voor in Zuid Afrika! De naamlooze brieven in "Ons Land" verschenen, waarin men personen aan de kaak stelt, hebben ons treurig gestemd. "Heiligt den krijg"—als er dan krijg m o e t zijn

—mogen wij allen toeroepen die deelnemen aan kerkelijken strijd. En dit zeg ik, ook naar aanleiding van wat in "De Jonge Kalvinist" verscheen—ook naamloos—aangaande Ds. Bosman's toespraak bij de opening der Synode. Dat men den Synodalen kampvechter bestrijdt kan men begrijpen en billijken. Zijn rede lokte tegenspraak uit. Maar...... Men oordeele zelf:—

"Ds. Bosman van Pretoria heeft met z'n Synodale redevoering stof opgeschopt naar alle kanten. Dat is een gemakkelik werk. 't Sterkst daarin zijn onwetenschappelike, oppervlakkige mannen, die uit kracht van hun ambt zich verbeelden een brein te hebben, dat alles en allerlei omvatten en over alles zo maar een afdoend oordeel uitspreken kan.

Zulke mannen hebben dan een paar boeken en boekjes, die ze goed kennen en daar ze bij zweren; ook een klomp boeken, die ze nu en dan eens inkijken maar weer op zij zetten, omdat ze er niet bijster veel van verstaan. De leemte, die daaruit ontstaan kan, hindert hen niet al te zeer, want die vullen ze aan uit allerlei geschriften en geschriftjes van geen autoriteit, waar 'n mens ook banje interessante dingen in vinden kan. Zo scharrelen ze dan bijeen al wat hun voor 't ogenblik te pas komt. Uit zulk materiaal heeft ook Ds. Bosman z'n Synodale Openingsede in mekaar gezet."

En na Ds. Bosman komt Dr. Bronsveld van Utrecht (Holland), in Nederland wel bekend en geacht, aan de orde, en dat wel op de volgende wijze:—

"Wie is die Dr. Bronsveld? Wel, dat zullen we u eens even zeggen; dan weet ge meteen, wat voor wetenschappelike waarde er zit in Ds. Bosman's aanhalingen van "autoriteiten."

Die Dr. Bronsveld is een ethies predikant van Utrecht, die al 30 jaren te vergeefs aan 't werk is om zelf een politieke partij te stichten, en die met dit doel raast wat hij razen kan tegen de saamwerking van de anti-revolutionairen met de Roomse staatspartij. In zijn geschriftjes, op de preekstoel, in z'n katechisaties, overal en altijd heeft de Utrechtse predikant het daarover. Met welk gevolg? Dat al wat gereformeerd is en gereformeerd denkt in Holland, er niet eens meer notitie van neemt, te minder, sinds een van Dr. Bronsveld's zoons...... Rooms geworden is! Dat overgaan tot de Roomse Kerk ziet men trouwens meer, juist in die ethiese kringen, waarvan Dr. Bronsveld een leider is. Maar in de gereformeerde, in de Kalvinistiese kringen—hoewel ze op politiek gebied met de Roomse partij saamwerken—ziet men dat niet."

Al wat wij hieromtrent zeggen zullen is: "In dezen prijs ik u niet." Nu weet ik, dat Dr. Bronsveld er zeer over treurt, dat zijn zoon tot de Roomsche Kerk is overgegaan! Moet dat er nu nog bijkomen? Wijlen vader Kolbe, een der waardigste zendelingen die ik ooit gekend heb, treurde over het overgaan van zijn zoon naar de Roomsche Kerk. Zou het billijk zijn den vader dubbel te pijnigen door hem aantevallen, omdat Dr. Kolbe, zijn zoon, in den boezem dier Kerk een rustplaats meende te vinden voor de holligheid van zijn voet? Ik billijk de tegenspraak van "De Jonge Kalvinist": ik kan niet billijken de wijze, waarop men den strijd heeft aanvaard.

* * *

Prof. Smith, wiens raadgevingen in de "British Weekly" door velen met graagte worden gelezen, zegt omtrent "anoniem" geschrijf het volgende, dat ook voor Zuid Afrika beteekenis heeft. Men leze en overdenke. [Ik kan ongelukkig mijn hand nu niet leggen op dit schrijven van Prof. Smith. Misschien later.] Dit juist is het gevaarlijke van allen strijd over theologische kwesties, dat men zijn pen niet beteugelt. En als men zich niet verantwoordelijk stelt voor wat men schrijft is het gevaar dubbel, neen driedubbel groot. En hier wil ik het zeggen, dat de naamlooze aanval, zoowel op wijlen Dr. Valeton, dien ik, trots verschil van opinie, hoogachtte, en op Dr. Malan van Montagu mij bitter leed heeft gedaan. Daarom leg ik nadruk op het woord der Schrift: Heiligt den krijg. Wij dienen Gods zaak nooit door bitterheid en onbillijkheid.

* * *

Maar hoe gehandeld, indien men ruiterlijk voor den dag komt, en dan zijn fiolen van bitterheid over ons uitgiet? Ik doe hier een greep in de geschiedenis. Calvijn werd door den hartstochtelijken Luther soms met groote bitterheid bejegend. En hoe gedroeg hij zich onder dien onverdienden smaad? Ik haal aan een brief dien hij aan Bullinger schrijft, en dien Rudolf Schwarz ons meedeelt in zijn "Johannes Calvins Lebenswerk in seinen Briefen"—een jaar of wat geleden (1909) verschenen. Calvijn schrijft: "Ik hoor dat Luther laatst met geweldige scheldwoorden niet slechts tegen u maar over ons allen is uitgevaren. Het is reeds op zichzelf treurig, dat wij, klein in getal en van vijanden omringd, nog in ons eigen midden in tweestrijd komen, maar nooit kan dat op meer ongeschikten tijd komen dan juist nu. Ik kan mij daarom niets anders voorstellen, dan dat God den Satan heeft losgelaten. Luther zelf heeft daarin zeker, behalve zijn eigen, mateloos hartstochtelijk en opbruischend karakter, Amsdorf tot raadgever, een dwaas zonder hersens, en laat zich op allerlei dwaalwegen voeren. Ik weet niet, of Luther door een of ander geschrift van u is vertoornd geworden; maar al is het dat een karakter als het zijne, dat niet alleen prikkelbaar, maar zelfs verbitterd is, ook door geringe oorzaken opbruischt, zoo was er toch geen voldoende grond om zóó aan te gaan als hij doet. Nu waag ik het nauwelijks u te verzoeken om stil te zwijgen; want het zou niet goed zijn onschuldigen zoo smadelijk te laten behandelen en hun gelegenheid tot rechtvaardiging te weigeren; ook weet ik niet of het goed is te zwijgen. Maar dit is mijn wensch, dat gij toch bedenkt welk een groot man Luther is, door welke buitengewone geestesgaven hij uitblinkt, hoe dapper en onverschrokken, hoe wijs, hoe geleerd en krachtig hij tot hiertoe steeds gearbeid heeft aan de verwoesting van het rijk des Antichrists en aan

de verbreiding van de leer der zaligheid. Ik heb het reeds dikwijls gezegd: Wanneer hij mij voor duivel schold, dan zou ik hem toch de eer aandoen hem voor een zeer uitmuntenden knecht Gods te houden, die zeker ook aan groote gebreken lijdt, gelijk hij aan heerlijke deugden rijk is. Had hij zich maar meer er op toegelegd zijn onstuimig wezen beter in toom te houden. Had hij toch maar de hartstochtelijkheid, die hem aangeboren is, steeds tegen de vijanden der waarheid gekeerd in plaats van haar tegen de knechten des Heeren te laten bliksemen! Had hij zich maar meer moeite gegeven zijn fouten in te zien! Het meest hebben hem de vleiers nadeel gedaan, daar hij reeds van nature te zeer geneigd is, zichzelf zacht te behandelen. En toch is het onze plicht, wat aan hem gebrekkig is zóó te berispen, dat wij zijner geniale begaafdheid iets ten goede houden. Bedenk dus voor alles, dat vraag ik u en al uwe collegas, dat gij te doen hebt met een prins onder de dienaren van Christus, aan wien wij allen veel verplicht zijn. Gij zult ook, als gij in strijd met hem komt, niets bereiken, dan dat gij den ongeloovigen genoegen doet, zoodat zij triomfeeren zullen, niet zoozeer over onze personen, als over de zaak des Evangelies. Wanneer wij elkander naar beneden trekken, dan schenken zij ons geloof meer dan genoeg. Maar wanneer wij eensgezind en eenstemmig Christus prediken, dan gelooven zij ons niet en misbruiken juist daarbij onze beschuldigingen tegen elkander, waaraan zij geloof schenken, meer dan recht is. Ik zou wel willen dat gij hierop meer bedacht waart, dan daarop wat Luther wegens zijn matelooze heftigheid verdient. Er mag toch bij ons niet plaats vinden, wat Paulus berispt (Gal. 5:14), dat wij elkaar bijten en vereten en daarbij zelf verteerd worden. Ook als Luther ons geprikkeld heeft, is het beter van den strijd aftelaten dan de schade grooter te maken ten nadeele van de gansche Kerk." In dezen geest zag ik gaarne den strijd in Zuid Afrika aanvaard—bijaldien men dan toch strijden wil.

* * *

En waar de strijd onder medebroeders zich openbaart denke men aan de Genestet's gedicht:

Zij hebben saam gekonjugeerd,
Gedeklineerd,
Hun namen in de bank staan door elkander;
Zij deden samen kwaad
En de een schreef p e n s a voor den ander,
Ze zijn van de eigen slanke leest
Op menig feest
Met éénen geest
Verliefd geweest.
Zij deelden saam hun lief en leed, zelfs hun cigaren
In hun Latijnsche jaren!

* * *

Nu zonder schroom, zonder schaamte of ontzag
Deklineeren
Deze heeren
Elkanders talenten, moreel en gedrag!
Benijden,
Bestrijden,
Verkoopen, verraden
Elkander in 't duister met woorden en daden!
Want beiden maken naam in d' eigen wetenschap
Maar de een heeft in 't spoor des anderen gereden,
Daar kwam verschil, niet zonder reden;
't Ving aan met vriendelijk gekrab,
Maar steeg allengs van trap tot trap......
Dat grijpt elkander nu in 't hart als in de haren...
Och, of ze nog maar weer (in 't klein) kwâjongens
waren.

Godsdienst-Onderwijs.

Hoe gebrekkig het Godsdienst-Onderwijs in Christelijke landen is kan blijken uit het onderstaande ontleend aan "De Gereformeerde Amerikaan." Zullen predikanten en onderwijzers in Zuid Afrika op deze dingen letten?

"Aan een Universiteit in Dakota.

Daar waren 139 studenten in hun eerste jaar. De professor gaf ze de volgende schriftelijke vragen:—

1. Wat is de Pentateuch?
2. Noem 10 boeken uit 't O. T.
3. Noem 10 boeken uit 't N. T.
4. Hoe verdeelt gij 't O. T.?
5. Wie was de Apostel onder de Heidenen?
6. Wie was de discipel, welken Jezus liefhad?
7. Wie was de wijste mensch?
8. Wie das de sterkste?
9. Wie was de eerste moordenaar?
10. Wat is er verbonden aan de volgende namen: Apollos? Kana? Karmel? Esther? Jehiskiah? Ismaelieten? Jeftha? Isebel? Saul? Sinaï?

Uit de antwoorden blijkt, dat de kennis nog niet bizonder groot was, alhoewel ze aan een University studeerden. Van die 139 geleerde (?) bollen konden slechts 12 passeeren.

91 bereikten in hunne standings 50.

71 bereikten in hunne standings 40.

10 studenten konden geen boek noemen uit 't O. T.

Het 5de boek van Mozes werd op de navolgende, uiteenloopende wijze gespeld: Deuteromy, Denteromony, Deuteromoniy.

14 studenten noemden Jehiskiah een van de boeken van Mozes.

Jozua werd "Goshua" gespeld. De Psalms "Salms." Het boek van Job gespeld: "Joob," "Jobe."

B o e k e n d e s O. T. w a r e n: Paulus, Timotheus, Titus, I en II Romeinen, Pheniciërs, Babyloniers, Heidenen, Filistijnen, Xerxes.

Of ze het wisten!

12 studenten konden geen boeken noemen van 't N. T.

46 studenten konden geen 10 boeken noemen.
5 studenten plaatsten Samuel's boeken in 't N.T.
3 studenten plaatsten de Psalmen in 't N. T.
3 studenten plaatsten Ruth's boek in 't N. T.
2 studenten plaatsten Esther's boek in 't N. T.

41 studenten gaven op de volgende wijze antwoord op de vraag: Wie de Apostel der Heidenen was?

Antw. Johannes. Jezus. Abraham. Petrus. Johannes de Dooper. Judas. Mozes. Jacob. Methusalem.

Op de vraag: "Wie de geliefde Apostel was?" antwoorden 37 studenten: Petrus. Paulus. Jacobus. Jezus. Abraham. David.

Op de vraag: Wie Apollos was? kwam het antwoord als volgt:

26 studenten antwoordden: Een heidensche godheid.

4 studenten antwoordden: Een berg.

3 studenten antwoordden: Een stad.

Op diezelfde vraag kwamen nog 5 uiteenloopende antwoorden meer als volgt: Apollos was een koning; een reus; een richter; een apostel van de Grieksche Kerk; een andere naam voor den Apostel Paulus.

Op de vraag: Wat ze van "Kana" wisten? werd 't volgende op schrift gesteld: Het beloofde land. Een berg. Eene woestijn. Een land in Egypte. Een stad in Egypte. Een zondige stad, die later verwoest werd. De eerste moordenaar. Een oorlog in Italië gevoerd.

Aan deze antwoorden is wel te merken, dat ze op een Universiteit op de rechte plaats waren, hé? 't Zou wat! Zoo hoort ge het niet vaak!

Op de vraag: Waar ze het geleerd hadden wat ze van den Bijbel wisten? Is die kennis ontvangen tehuis? op de lagere school? in de Sabbathsschool? of in de Kerk? werd geantwoord door hen, door de 12, die passeerden: t e h u i s en ten deeele door persoonlijke studie.

Wij merken hierbij op: dat het wel de aandacht trekt hoe gunstig de invloed is van 't huiselijk onderricht door de ouders. Juist die studenten gaven bevredigende antwoorden. O, mocht dit toch door alle ouders verstaan worden om in huis de kinderen te onderrichten; en zoo de onderwijzers, en de leeraren bij te staan, te bemoedigen in hun werk. Dat is de eisch Gods. Dat is de belofte en de roeping der ouders. Daaraan hebben de kinderen behoefte. Wij gaan ook niet vrij uit, zoo we dit nalaten.

Wij zien ook, dat niet allen, die wetenschappelijke inrichtingen bezoeken s t u d i o s i zijn, personen met wilskracht, en werkkracht en denkkracht. 't Zijn al te maal geen studenten, die met een paar boeken onder den arm loopen. 't Zijn allen nog geen denkende koppen, die met een titel prijken. Daar zijn studenten, die niet doen wat ze kunnen; die hun tijd niet vlijtig besteden; die het al te los opnemen; en 't behoeft ons daarom niet te verwonderen, dat ze geen betere vorderingen maken, en dat daarom ook wel gebeurt, dat ze moeten aangeraden worden de school niet weer te bezoeken, omdat hun werk en de resultaten van heden niets gunstigs voor de toekomst beloven."

Stemmen uit de Martelaarsgeschiedenis der negentiende eeuw.

(EENE VOORLEZING DOOR PROF. MOORREES).

Onlangs is mij een merkwaardig boek ter hand gekomen: het 8ste deel der "Bibliotheca Reformatoria Neerlandica," bevattende authentieke stukken betreffende het martelaarschap van eenige der eerste bloedgetuigen, die in Nederland hun bloed voor de zaak der Hervorming hebben geplengd. 't Is een boek dat men niet zonder eerbied doorbladeren, niet zonder aandoening lezen kan, omdat uit die bladzijden de eigen stem dier geloofshelden tot ons spreekt zoo vele eeuwen nadat zij gestorven zijn. En toen de uitnoodiging tot mij kwam om bij deze gelegenheid voor "Ons Spreekuur" optetreden, kon ik den drang niet wederstaan u het een en ander daaruit medetedeelen.

Ik maak geen apologie voor de keuze van mijn onderwerp. Zeer juist is het door den schitterenden redenaar, die Vrijdagavond tot ons gesproken heeft, opgemerkt dat geschiedenis niet bestaat in de glansrijke wapenfeiten door groote veroveraars verricht, of de diplomatieke kuiperijen van uitnemende staatsmannen, wier namen ons tegenblinken op elke bladzijde der historie; maar in den onopgemerkten arbeid dier naamlooze millioenen, door wier noeste vlijt en taaie volharding de gedaante der beschaafde wereld langzamerhand is veranderd en uit de barbaarschheid van het verleden met pijnlijk zwoegen de hedendaagsche cultuur is opgebouwd.

Het is een der grootste verdiensten van de moderne geschiedvorsching dat men zich niet langer blind staart op de grootsche en schitterende figuren in de geschiedenis der volkeren; maar dat men zich moeite geeft het maatschappelijk, huiselijk en persoonlijk leven van het volk te leeren kennen. In mijn jeugd bestond het onderwijs in de Geschiedenis in niet veel meer dan een aaneenschakeling van namen van koningen, krijgshelden en staatsmannen, van jaartallen, oorlogen en vredesverdragen; met sterk romantisch gekleurde verhalen er tusschen doorgevlochten, die hun prikkelende kracht dikwijls meer aan de fantasie van den geschiedschrijver dan aan de feiten der historie verschuldigd waren. Dit alles is nu veranderd: de zucht naar werkelijkheid is een hartstocht bij ons geworden: alles moet tot in de kleinste bijzonderheid worden nageplozen, elk karakter moet zielkundig ontleed al wat licht werpen kan op personen of toestanden uit de met het stof van eeuwen bedekte bronnen opgedolven worden. Daarom is meer dan een historische figuur de stralenkrans kwijt geraakt, haar door de pieteit der nakomelingschap om het hoofd geschilderd, maar ook menig verborgen parel uit de diepte te voorschijn gebracht. Daardoor is bewezen dat menig godenfiguur ook maar voeten van leem heeft; en omgekeerd dat de hoogste adeldom des

geestes niet altoos moet gezocht worden bij de uitnemende genieën, maar misschien nog meer gevonden wordt bij de onaanzienlijken en geringen aan wie men nauwelijks een plaats heeft waardig gekeurd in de gedenkrollen der historie!

Dit is waar ook van de geschiedenis der Hervorming. Wil men die grootsche gebeurtenis van wereldhistorische beteekenis juist leeren verstaan en waardeeren dan is het niet genoeg ons bezig te houden met die reuzen figuren, die de geschiedenis der 16de eeuw hebben beheerscht, maar dan moeten wij ons een denkbeeld trachten te vormen van den invloed dien zij uitgeoefend heeft op gewone alledaagsche menschen; dan moeten wij zien hoe zij uit het grove erts het blinkend goud heeft te voorschijn gebracht; bloohartigen veranderd heeft in helden; en aan het grijze eentoonige onbeduidend leven van den geringen man een ideaal gegeven heeft waarvoor men bereid was alles, ja het leven zelf te offeren.

Vooral in onze dagen, waarin de cultus van het gouden kalf zoo algemeen is geworden, en wij gevaar loopen onze idealen te verliezen in de wilde jacht naar het stoffelijke en zichtbare is het ons goed in aanraking to komen met een geslacht dat, zooals Prof. Pijper het uitdrukt: "Meer dan eenig ander ernst maakte met den godsdienst, van geestdrift blaakte voor de hoogste goederen, en liever alles onderging dan ontrouw te worden aan het geweten."

Vooral voor ons in Z. A., waar de kennis van de geschiedenis van de Kerk, waartoe wij behooren, zoo weinig bekend is, kan het niet anders dan heilzaam zijn te zien hoedanige mannen en vrouwen onze geestelijke voorouders zijn geweest; het kan ijzer brengen in ons bloed, waar wij gevaar loopen te lijden aan geestelijke bleekbloedigheid!

Aan Nederland, waarvan da Costa gezongen heeft:

"Hooge waat'ren, zijn o Neerland! dikwerf over
u gegaan,
Van de Zuiderbergrivieren van den Noorder
Oceaan!

aan Neerland komt de eer toe dat het eerste martelaarsbloed voor de zaak der Hervorming zijn bodem heeft gedrenkt. Op 1 Juli 1523 werden twee jonge Augustijner monniken uit Antwerpen, Hendrik Vos (of Voes), en Joannes van den Esschen te Brussel op den brandstapel gebracht. Ongelukkig is ons weinig nagelaten van wat zij zelve in hunne laatste oogenblikken gesproken hebben. Uit de artikelen van hunne geloofsbelijdenis, waarop zij veroordeeld werden, blijkt dat zij een grondige godgeleerde kennis hadden opgedaan, en een zuiver begrip verkregen van den weg der zaligheid; maar niet minder de moed en standvastigheid waarmede zij hun geloof beleden in het aangezicht des doods. Op den bepaalden dag zien wij een plechtige optocht naar de markt te Brussel gaan. Het kruisvaandel wordt vooruitgedragen; de getabberde professoren, en de gemijterde abten nemen plaats op een verhooging, waarvoor de brandstapel staat opgericht. Te elf uur wordt de jongste der veroordeelden uit het raadhuis geleid in volle priesterkleeding. Hij werpt zich op de knieën voor het altaar dat op de verhooging was geplaatst, terwijl de oogen der duizende toeschouwers op zijn aangezicht gericht zijn, waarop geen spoor van vrees of onrust te zien is. Een Franciskaner monnik houdt een preek, waarna den veroordeelde één voor één de stukken van zijn priesterkleed worden uitgetrokken. Hiermede gaat een vol uur voorbij. De ooggetuige, die ons deze beschrijving geeft, zegt ons, dat hij in den regel zulke akelige tooneelen niet kan aanzien, maar het aangezicht van den martelaar was niet slechts zoo moedig en kalm dat het scheen alsof hij gewillig was te sterven, maar tevens zoo geduldig en zachtmoedig dat het was of hij geheel in zijne gebeden verdiept was. En dit maakte het afgrijzelijk schouwspel voor den toeschouwer dragelijk. De veroordeelde heeft zeer kort gesproken dat hij gehoorzaam wilde zijn tot in den dood. Daarna werden twee andere veroordeelden uitgeleid. Allen verklaarden dat zij als ware Christenen wilden sterven, en dat deze de dag was waarnaar zij lang reeds hadden uitgezien. Twee van hen werden op den brandstapel gebracht, het vuur werd langzaam aangestoken, doch de lange duur der strafoefening, noch het gezicht van de rook en vlammen konden hun moed verdooven. Zij bleven sterk en hoe meer het doodsuur naderde des te vroolijker scheen hun gelaat zoodat het scheen alsof een glimlach om hunne lippen speelde. Hunne oogen, gebaren, aangezicht, geheel hun voorkomen, legden welsprekender getuigenis voor hun gemoedsstemming af dan woorden in staat waren te doen. Toen spraken zij luide de artikelen des geloofs uit, waarna zij bij beurte het Te Deum zongen, dat heerlijk lied der oude Christelijke Kerk, het derde van onze Evangelische gezangen. Toen een hunner de vlammen onder zijne voeten zag uitslaan riep hij uit, dat hij rozen onder zijne voeten gestrooid zag. Daarna werden hunne stemmen in den rook en vlammen gesmoord.

Geen wonder dat de tijding van hun marteldood Luther deed schrijven in een brief aan de Christenen in Nederland gericht: "Nu is de tijd teruggekeerd, waarin wij de stem der tortelduif hooren, en de bloemen op onze velden ontluiken. U is het ten aanschouwe van de geheele wereld gegeven geworden, het Evangelie niet alleen te hooren en Christus te erkennen, maar ook de eersten te zijn, die om Christus wil thans schade en schande, angst en nood, gevangenisstraf en levensgevaar ondergaat." En dat hij zijn hart uitstortte in een lied ter eere van deze eerste martelaren der Hervorming:—

"Een nieuwen lofzang heffen w' aan
Zoo wil het God de Heere!
Wij zingen 's Heeren wonderdaan
Zijn grooten naam ter eere.
In Nederland uit Brussels schoot
Heeft Hij er twee verkoren
Twee knapen jongen rozenrood,
Om Zijnen naam, zoo goed, zoo groot
De wereld te doen hooren.

Twee stapels rijzen naast elkaar
  Hoe loeit de vonkenregen;
Maar moedig treedt het heldenpaar
  De roode vuurhel tegen;
Psalmzingend stappen ze in den gloed,
  Wiens vlammen hen verteren,
Dat ziet de wreede beulenstoet
  Verbaasd en met verkleinden moed,
  Hier werkt de kracht des Heeren.

Hun asch gloeit voort en laat niet af
  Maar stuift van land tot lande;
Hier helpt geen kloof, geen kuil, geen graf,
  Den vijand baart zij schande;
Zij die bij 't leven door den moord
  Tot zwijgen zijn gedwongen.
  Zij spreken thans in ieder oord
  En door veel duizend tongen
  Wordt blij hun lof gezongen."

Van een anderen martelaar, Willem van Zwolle, die op den 20sten Oct. van 't jaar 1529, te Mechelen zijn leven op den brandstapel geëindigd heeft, is ons een alleraandoenlijkste geloofsbelijdenis bewaard gebleven, die hij in den kerker met den dood voor oogen geschreven heeft, en die juist daarom voor ons van buitengewone beteekenis is, en hij heeft een belijdenis van zonden daaraan toegevoegd, die zooals Pijper zegt: "Met tranen schijnt geschreven te zijn." Luistert naar de taal van dien stervende, waaruit geen fanatieke dweepzucht, of hooghartige doodsverachting, maar de stemming van den diepsten ootmoed spreekt:—

Zoo bid ik ten eerste alle Christelijke lidmaten der heilige Christelijke Kerk, die ik van kindsbeen af mocht te kort gedaan hebben, van dat ik geweten heb wat zonde is geweest tot op dezen mijnen laatsten stond, dat zij het mij om Gods wille als ik iemand iets anders gedaan heb, dan ik wil dat aan mij zal gedaan worden, door Christus Zijn gezegenden Zoon vergeven willen. Hierna belijde ik dat ik voor God mijnen Schepper gezondigd heb, van het eerste oogenblik dat ik wist wat zonde was, tot op dezen mijnen laatsten stonde, tot ik mijne ziel zal geven in Zijne goddelijke handen, dat de allergeringste zonde, die ik gedaan heb, verdiend heeft hier op deze aarde in het vuur te branden, en hiernamaals in het eeuwige vuur. Doch dat gedoogt Zijne goddelijke goedheid niet, door Christus Zijnen gezegenden Zoon, Die mij verlost heeft door Zijn dierbaar, kostelijk bloed, van zonde, duivel, dood en hel, zoodat ik verlost en ontslagen ben van de helsche honden en slangen, dat het geen kracht noch macht meer over mij heeft. En Hij zal aanzien het berouwvol en ootmoedig hart van Zijn armen onwaardigen dienaar en knecht, dien Hij verootmoedigd heeft door Zijn goddelijke barmhartigheid, zoodat Hij mijn zonde en misdaad nimmer meer zal gedenken. En geen andere absolutie als noodig tot zaligheid, begeer ik te ontvangen: "Zalig zijn zij wier ongerechtigheden vergeven en wier zonden bedekt zijn. Zalig de man wien de Heer de ongerechtigheid niet toerekent........."

Hiermede beveel ik mijnen geest in de goddelijke hand van mijn Hemelschen Vader!

Geeft zulk een eenvoudig woord met den brandstapel voor oogen ons geen dieperen blik in het hart van dezen geloofsheld, dan de welsprekendste beschrijving zou kunnen doen?

Uitvoerige berichten hebben wij van den martelaar, Christoffel Fabritius, Marissael of Smit, predikant te Antwerpen, die in den bloei zijner jaren (38) tot den brandstapel werd veroordeeld, nadat hij drie maanden lang het bitterst lijden in den kerker heeft moeten verduren. Hij zelf heeft uit "zijn kooi en gevangenhuis" verscheidene brieven aan zijn gemeente, zijn ambtsbroeders, de opzieners, en aan zijne echtgenoote geschreven, waarin hij zijn hart ontlast. Door verraad is hij in handen der Roomsche bloedhonden gevallen. En een vrouw, die tot de orde der Jezuieten behoorde: "Lange Margriet" geheeten, en bonnetverkoopster van beroep, gaf voor ernstig bekommerd te wezen over haar zieleheil, en verlangend om door een Hervormden predikant te worden onderricht. Fabritius werd tot haar gebracht, maar het was een listig beraamd plan om hem in de val te lokken. Terwijl hij bezig was haar in de zuivere leer te onderrichten, traden de ambtenaren des gerechts plotseling te voorschijn en werd hij alzoo op heeter daad betrapt en naar de gevangenis gesleurd. Reeds den volgenden dag werd de ongelukkige aan de vreeselijke folteringen van de pijnbank onderworpen, waar hij zoo onmenschelijk gemarteld werd, dat hij nauwelijks binnen 3 of 4 uren zijn bewustzijn herkreeg. Doch noch herroeping noch confessie van de namen zijner ambtgenooten kon hem worden afgeperst. In een brief aan de Ouderlingen der gemeente zegt hij: "Ik ben bereid (dat weet God) als het de Heer belieft, mijn leven voor Christus te laten. Want ik ben niet beter dan mijn voorvaders, en ik ben ook vast verzekerd van de beloften van Christus, niet twijfelende aan Zijn heilige waarheid, die ik dus lang beleden en voorgestaan heb Maar van mijzelven ben ik niet zeker, noch wil ik van mijzelven roemen. Dat zij verre. Laat de strijd eerst gestreden zijn, dan zal men mogen viktorie zingen. Ik betuig voor God al ware het dat ik afweek—waarvoor mij God, zoo ik hoop, behoeden zal—dat Gods waarheid blijft en Zijne Heilige Kerk nimmer vergaat."

Aan zijne gemeente schrijft hij: "Ik zie nu den vijgeboom botten; ik weet zeker dat de zomer nabij is. Daarom zal ik mijn hoofd opheffen; want zekerlijk mijn verlossing naakt. Dit is de weg des levens; aldus moet men Christus volgen. Ik ga voor lieve broeders, en hoop door Gods genade den strijd in Christus te overwinnen.

Niet het minst aangrijpend is een brief, door hem uit den kerker aan zijn laaghartige verraderes geschreven:—

"Al is het lieve Marguerieт," zoo vangt hij aan, "dat gij met mij zoo leelijk hebt gehandeld, dat gij niet alleen mijn arbeid, die ik om uwer zalig-

heid wil, zoo gaarne zou gedaan hebben, als ik wanneer ik honger heb gaarne zou eten begekt en bespot hebt, maar ook bovendien mij vijandelijk tot den dood verraden, zoo wil ik nochtans niet nalaten uit mijn ellendige en benauwde banden aan u te schrijven en vermanen of er bij geval bij u nog eenige plaats der bekeering ware. En zoo veel mij aangaat deze misdaad heb ik u van de eerste uren uit den grond mijns harten vergeven, en vergeve ik ook nog, gelijk ik begeer, dat God mij al mijne misdaden kwijtschelde en vergeve. Ja ik ben ook daartoe bereid—daarvan is God mijn getuige—mijn lichaam en bloed u te schenken, indien gij daarmede kondet geholpen worden. Maar evenwel is uwe zonde niet te minder voor God......... Hoe hebt gij toch kunnen bedenken te verraden en ter dood over te leveren, iemand die u nooit anders dan goed en wel gedaan heeft. Leert gij dit in de Jezuietische school? Zijn dit de vruchten uwer dagelijksche biecht? .... Meent gij als gij mij en mijne medegevangenen gedood zult hebben dat gij dan Gods heilige waarheid uitgeroeid zult hebben? Neen! neen! maar die zal meer door onzen dood toenemen en versterkt worden. Want het bloed der martelaren is het zaad der Kerk Gods. Ja, alle droppelen van ons bloed zullen nog na onzen dood Gods lof en eer verbreiden en u met allen die u aanhangt bespotten en beschamen. En gelijk Samson meer Filistijnen in zijn dood omgebracht heeft dan hij gedaan had in zijn leven, zoo zal ook onze dood den vijanden Gods veel schadelijker zijn dan ons leven geweest is. Laat hen branden, worgen, dooden en moorden met vuur, strop, zwaard en water: Gods Woord blijft en zal blijven in eeuwigheid. Het is u en de uwen te hard tegen den prikkel te stooten. Het Lam dat op den troon zit valt u te machtig!"

Hoe zwaar het hem viel zijne huisvrouw in die benauwde tijden hulpeloos en onverzorgd achter te laten, blijkt niet alleen uit zijn herhaalde brieven aan zijn ambtgenoot en aan zijn broeder om zich harer te ontfermen, maar in de hartroerende woorden waarmede hij haar zelf aanspreekt:—

"Lieve en eerwaardige huisvrouw, het heeft God belieft dat wij samen, naar Zijn gebod in den heiligen huwelijken staat gevoegd zijn geweest, opdat wij tezamen in goddelijke vrede al de dagen onzes levens zouden leven, hetwelk ik ook altijd naar mijn vermogen gedaan heb. Maar daar wij allen menschen zijn, en hij volmaakt is, die in zijne woorden niet zondigt, noch zich vergrijpt, zoo is het dat ik u, mijn eenig lief, bidde zoo er iets door mij gedaan is anders dan betamelijk is, wil het mij toch vergeven. Ik word dikwijls gedachtig aan uwe tranen, gij hebt tegen mij nooit misdaan, daarom heb ik u niets kwijt te schelden. .... Blijft toch in de heilige waarheid Gods, die gij zoo lang gehoord en geleerd hebt, en wijkt er niet van af, al is het dat zij hier met zulke ellende bekleed is......... Als gij van mijn dood gehoord zult hebben, zijt blijde; nu moogt gij een weinig tijds met mij treuren—want wij zijn één vleesch—maar matig uw rouw, en bid den Heer dat Hij mij sterken wil en het is mij genoeg. Zijt ook altijd naarstig in Gods Woord. Laat mij ook weten hoe dat men met u handelt, of men ook zorg voor u draagt, opdat ik gerust zij. Want ik ben lichamelijk van u weggenomen, maar mijn geest is bij u en zal bij u blijven zoo lang als ik leef."

Hij verontschuldigt zich dat hij zoo zelden schrijft, want hij moet het heimelijk doen, daar hij, indien hij ontdekt werd, naar de pijnbank zou worden verwezen; en dan eindigt hij: "Ik zend u hiermede een liedeken, dat ik om tijdkorting hier gemaakt heb. Ik heb u niets anders te geven. Vaarwel mijn lief, mijn harte, en naast God mijn besten troost."

Zijn lijden in de gevangenis werd nog bezwaard door een pijnlijke krankheid. "Ik begeer en verlang van dit sterflijk lichaam ontslagen te worden en bij den Heer te zijn. De tijd begint mij te verdrieten, want boven deze verschrikkelijke gevangenis word ik dagelijks met alle en zware ziekten bezocht van den Heere. En nu is mij een groot pijnlijk gezwel en gezweer aan het lichaam gekomen, zoodat al wat ik doe mij pijnlijk is; hetzij staan, gaan, zitten of liggen, ja, de slaap van mijne oogen geheel weg is."

Hoe meer de dag zijner ontbinding genaakte des te sterker werd zijn verlangen: "Mijn hart verheugt en bezwijkt, mijn geest haakt en smacht naar de verlossing mijns lichaams. Wanneer o! Heere mijn lieve God, zal ik in Uw heerlijkheid en rijk komen, en wanneer zal ik aanschouwen uw schoon klaar lieflijk aanschijn, waarnaar ik met verzuchtingen gelijk een duive van ure tot ure ja, van oogenblik tot oogenblik ben verlangende en hakende. Och mijn lieve God, wanneer zal ik verzaad worden in Uwe liefde? Ik zal verzaadt worden als Gij mij Uw heerlijk aanschijn toont!"

Op den 3den October 1564 werd hij eindelijk, na drie maanden in den kerker te hebben gezucht, voor de rechtbank geroepen om zijn doodvonnis te komen ontvangen, terwijl hij op weg de vergaderde menigte toesprak. De Rechters spraken het vonnis uit met bleeke aangezichten en verontruste gemoederen, verklarende dat zij dit alleen deden omdat de proclamatie des konings dit van hen eischte, waarop Fabritius hernam: "Ziet dan toe dat deze proclamatie u rechtvaardige in den oordeelsdag." Hij werd haastig uit vrees voor een volksoploop naar de gevangenis teruggebracht, waar papen, monniken en andere goddelooze libertijnen hem kwamen bespotten en kwellen. Indien hij vroeger nog door de zwakheid des vleesches somwijlen den dood zocht te ontgaan, nu was alle vrees of neerslachtigheid voorbij. Een onuitsprekelijke blijdschap glansde van zijn gelaat en sprak uit de woorden, die hij tot zijne medegevangenen richtte: "Nooit heb ik geweten," roept hij uit, "nooit heb ik gedacht, dat de Heer mijn God dit krank, sterflijk en aardsch vaatken verwaardigen zou door zijnen geest zoo vrijmoedig te maken en te versterken."

Zorgvuldig bereidde hij zich voor door zooveel mogelijk zijne kleederen te reinigen, baard en haren zorgvuldig te kammen, alsof hij tot een

bruiloft of vroolijk maaltijd zou gaan. Met liefelijkheid en vriendelijkheid vertroostte hij zijne medegevangenen tot laat in den nacht. Een groote menigte had zich bij de poort der gevangenis verzameld en bracht den nacht door met het zingen van psalmen en geestelijke liederen.

Te 7 ure den volgenden morgen werd hij ontkleed, en in ijzeren boeien geklonken ter strafplaats gevoerd. Uit vrees dat hij de schare zou toespreken en nog meer opwinden, werd hij op ruwe wijze door de menigte heengesleept totdat hij uitroepen moest: "Ik ga als een onnoozel schaap, en gij handelt met mij alsof ik een beest ware." Toch riep hij het volk toe: "Mannen broeders, niemand roere zich om mij te verlossen, maar laat de Heere Zijn werk in mij volbrengen, want ik ben van moederschoot tot een slachtoffer beschikt en de tijd mijner overlevering is nabij!" Vele broeders liepen op hem toe, namen hem bij de hand en riepen: "Strijd vroolijk, lieve broeder, want dit is de ure."

Op het schavot werd hem geen tijd gelaten om te bidden, maar hij werd met ijzeren ketens aan de staak vastgemaakt en een strop hem om den hals geworpen. Daar sommige omstanders een Psalm aanhieven, begonnen van de gerechtsdienaren de menigte te slaan, waardoor een oploop veroorzaakt werd. Steenen vlogen in 't rond, de verschrikte overheidspersonen en gerechtsdienaren gingen op de vlucht. Doch toen eenigen van het volk op den brandstapel toeliepen, het hout begonnen aftetrekken en den strop losmaakten vond men dat de beul zijn slachtoffer het hoofd met een ijzeren hamer ingeslagen en den rug met een groote ponjaard doorstoken had. Na langzaam op het vuur geroosterd te zijn, liet men het lichaam , dat vreeselijk verminkt was 8 uren lang op de strafplaats liggen om door sommigen beweend, door anderen beschimpt te worden. Eindelijk voerde men het verkoolde overschot van den martelaar weg om het te begraven, maar uit vrees voor de dreigende houding der menigte heeft men het met een steen om den hals in de rivier geworpen.

Gaarne had ik nog gesproken van Guido de Brès, den geleerden theoloog, vurig en welsprekend Evangelieprediker, onvermoeide strijder voor de zaak der Hervorming, aan wien wij een onzer Belijdenisschriften—de zoogenaamde Nederl. Belijdenis—te danken hebben; die ook zijn getuigenis met zijn bloed heeft verzegeld, doch de tijd laat het niet toe. Laat mij slechts iets verhalen uit den brief door hem aan den koning Filips gericht en bij de geloofsbelijdenis gevoegd, omdat de ellende der gereformeerden in de Nederlanden daarin in welsprekender en aandoenlijker taal geschilderd wordt dan waarover ik beschikken kan:—

"Ware het ons vergund ons voor Uwe Majesteit te vertoonen, om ons te verdedigen op de beschuldigingen, die tegen ons worden ingebracht, wij zouden dezen verborgen weg niet bewandelen, om U het bitter zuchten van Uw volk te doen hooren door een geschreven belijdenis, maar aangezien onze vijanden U de ooren met zoovele valsche berichten hebben vervuld, dat het ons niet alleen onmogelijk is voor Uw aangezicht te verschijnen, maar wij ook uit Uwe landen worden verjaagd, vermoord en verbrand, zoo vergun ons, genadigste Heer! in den naam van God althans dit wat geen mensch kan weigeren aan de dieren dat wij ons klagelijk roepen als van verre tot Uwe ooren laten komen."

Ja! wreeder dan dieren vervolgd en gemarteld konden zij slechts klagen:—

Ick arm schaap aan de groene heijde
Waar sal ick henengaan?
Van vrienden en maegen moet ik scheijden
En alleen op Christum staan!—
Ende mij op Hem verlaeten
Al der wereld jolijt
En mach mijner siele niet baeten?

Ik heb u slechts enkele stemmen—uit zoovele—doen hooren, stemmen die ons tegenklonken uit donkere kerkerholen, van brandstapels en schavotten, stemmen die allen in hun bloed werden gesmoord, stemmen meestal van geringe, onbekende, onaanzienlijke luiden, maar vergeten wij het niet, dat wij aan hun standvastigheid en geloofsmoed te danken hebben een erfenis kostbaarder dan de schoonste lauweren op het veld der wetenschap geplukt, of de rijkste landen door het zwaard van den veroveraar gewonnen.

't Een en ander omtrent ondervindingen opgedaan als leeraar der N. G. Kerk.

CATECHISATIE.

In mijn eerste gemeente, die niet zeer uitgestrekt was, had ik het voorrecht om bijna alle jongelieden, jaren lang, vóór de aanneming ter Catechizatie te hebben. In een latere gemeente, die zeer uitgestrekt was, kon dit niet geschieden, en moest de Catechizatie verschoven worden tot den Zondag en gehouden worden gelijktijdig met de Zondagschool. De grootere jongens en meisjes vormden de Catechizatieklas.

Een van de moeilijke vraagstukken in zulke uitgestrekte gemeenten is, hoe met de verafwonende jongelieden in de buitenwijken te handelen? Meestal moet de leeraar zich tevreden stellen om de zoodanigen slechts voor veertien dagen vóór de aanneming op het dorp, ter Catechizatie te hebben. En wat de zaak soms nog moeilijker maakt, is dat er arme ouders zijn, die geene vrienden op het dorp hebben bij welke hunne zinderen gratis kunnen ingenomen worden, en die de middelen niet hebben om voor kost en huisvesting te betalen. Vaak komt dan het verzoek van zulke ouders, om ze te vergunnen hunne kinderen slechts voor acht dagen, of ook soms wel om ze slechts op den dag der aanneming te zenden. Deze zijn van de moeilijke gevallen waarmee de leeraar dikwijls te doen krijgt en waar hem de

uiterste voorzichtigheid past. Eenmaal stemde ik toe dat, wegens onvermijdelijke omstandigheden, een zoon van buitenafwonende ouders aangenomen werd na slechts een paar dagen de Catechizatie bijgewoond te hebben. Hij was een kandidaat, die wat Bijbelkennis en het kennen van het Catechizatieboek betrof, boven velen uitmuntte, omdat hij thuis goed onderricht daarin ontvangen had. Het geval wilde, dat drie jongelingen op het dorp woonachtig, die noch de Catechizatie des Zondags, noch de veertiendaagsche vóór de aanneming bijgewoond hadden, hetgeen voor niemand hunner onmogelijk was, op den dag der aanneming hun verschijning maakten om ook aangenomen te worden. Natuurlijk werd dit hun niet toegestaan. Het gevolg was, bittere ontevredenheid bij sommige der ouders, die èn predikant èn Ouderlingen beschuldigden van naar gunst en gave te handelen, omdat de boerenzoon aangenomen werd en de hunne niet.

Met al de moeilijkheden, die zich soms bij dit deel van het werk voordoen, ondervindt de leeraar toch dat dit een zeer belangrijk deel van zijn werk uitmaakt. Hij vindt daar de schoonste gelegenheid voor arbeid aan zielen, en wel aan zulke zielen, die in den regel meest vatbaar zijn voor goede indrukken. Het voorrecht dat de Catechizatie den leeraar biedt is, dat hij daardoor in persoonlijke en nauwe aanraking met de jeugd der gemeente komt. Hier vindt men ten deele de oplossing van het moeilijk vraagstuk, hoe best de jeugd te bereiken? Huisbezoek beantwoordt niet altijd aan dat doel, omdat de kinderen meestal afwezig zijn. De kleinere op school, de grootere in bezigheden. Zoo vindt men het ook op de boerenplaatsen. De grootere zoons, die reeds de school verlaten hebben, zijn meestal bij bezoek van den leeraar bezig met het boerenbedrijf en soms zoover van huis dat het den leeraar onmogelijk valt ze te bereiken.

Welnu om tot de veertiendaagsche Catechizatie terug te keeren. Gewoonlijk werd de eerste samenkomst gewijd aan een toespraak, waarin de jongelui gewezen werden op den ernst die ze paste, op de noodzakelijkheid van bekeering voordat zij in het openbaar belijdenis van hun geloof gingen afleggen, enz. Dan werden aan een ieder twee of drie vragen gesteld, die schriftelijk moesten beantwoord worden. Vragen, zooals de volgende: Wat beweegt u om lidmaat te worden? Waarom wilt gij u aansluiten bij de Ned. Geref. Kerk? Geef een korte beschrijving van uwe bekeeringsgeschiedenis. Vragen van dezen en dergelijken aard doen de jongelieden niet alleen ernstig denken aan den gewichtigen stap dien zij doen willen en aan de belangen hunner onsterfelijke zielen, maar strekken ook tot een toets van hunne bekwaamheid in het schrijven.

Voorts stelde ik 't mij ten doel om met ieder afzonderlijk over zijn zieletoestand te spreken. Daartoe hield ik dagelijks, bij het sluiten van de Catechizatieklas, eenigen achter, totdat ik op deze wijze allen bereikt had. Zoo werd met elkeen gesproken en voor wij uit elkaar gingen, saam gebeden. Soms gaf ik ook aan de achtergeblevenen gelegenheid tot gebed. En nog heugt 't mij, hoe dat in meer dan één geval onder heete tranen gebeden werd. En voor meer dan één was zulks dan ook 't keerpunt in zijn leven geworden. Daar ook leerde meer dan een voor 't eerst in zijn leven om in het openbaar te bidden.

Het was dan ook mijn zalig voorrecht om op huisbezoek een en ander te ontmoeten, die belijden konden dat zij den Heere gevonden hadden, of liever dat de Heere ze gevonden had, tijdens de Catechizatie ter voorbereiding voor de aanneming. O, als wij wisten om een beter gebruik van ons Catechizatiewerk te maken, hoeveel meer zielen zouden er voor den Heere kunnen gewonnen worden!

Wat ook soms bijdroeg om de Catechizatietijd voor de Catechizanten gezegend te doen zijn was, dat ik aan degenen, die beleden den Heere te kennen, verzocht om met hunne medecatechizanten kleine bidkringen te vormen, en ook op andere wijze aan de onbekeerden te arbeiden. Niet altijd werd aan dit verzoek voldaan. Somtijds wel, en niet zelden met zegenrijke gevolgen.

Hier wensch ik, ter bemoediging van degenen die aan 't heil der jeugd arbeiden, het volgende te melden. Toen ik op zekeren dag een aantal jonge dochters achterhield, vond ik er ééne die vrijmoedig beleed dat zij den Heere toebehoorde. Op de vraag wanneer en waar zij tot bekeering was gekomen? antwoordde zij: "Toen ik te Stellenbosch was, gebruikte God Prof. Hofmeyr als middel tot redding van mijne ziel." Bij al de liefde, die ik, als oud-leerling, den geachten Professor toedroeg, behoef ik nauwelijks te zeggen, dat hij mij toen en daar nog dierbaarder was geworden. "Eene ziel uit mijne gemeente door hem tot den Heere Jezus geleid en voor den hemel gewonnen! Eens hoop ik hem daarboven mijn dank er voor te betalen." Ik twijfel er niet aan of er vandaag niet nog honderden in ons land verspreid zijn, die hunne bekeering, naast God, aan den onvergetelijken Prof. Hofmeyr te danken hebben. Immers, wie weet niet van zijn getrouwen liefdearbeid besteed aan de jeugd, die van alle oorden des lands hunne opleiding te Stellenbosch genoten. Welk een gerustheid was 't voor ouders, die van elders kinderen in Stellenbosch ter schole hadden, te weten dat er ook aan hun zieleheil gearbeid werd! En nu is Prof. Hofmeyr weggevallen, door zijn Heer en Meester tot hooger werk geroepen. Maar Goddank! door zijn heengaan is het werk aan de jeugd niet gestaakt. De leeraar doet daaraan naar zijn vermogen, en naar ik verneem, heeft de Kerkeraad besloten den leeraar een assistent te geven, wiens werk meer bepaald onder de studeerende jeugd zal zijn. Daarbij ontbreekt het ook niet aan de hooggewaardeerde hulp onzer geachte Professoren aan het Theologisch Seminarium, die door middel van Bijbelklassen en anderszins trachten de jeugd tot meerdere kennis van het Woord van God en van God zelf te leiden.

"C a t e c h i z a t i e" eischt van den leeraar degelijke voorbereiding; veel van zijn tijd en kracht moet er aan gewijd worden; en toch zou hij de-

zelve voor geen geld willen missen. Daar leert hij zijne gemeente bijna nog beter dan op huisbezoek kennen. Van den Catechizant kan men min of meer uitvinden welk soort van menschen zijne ouders zijn. Of de Catechizant in een godsdienstige atmosfeer is opgegroeid al dan niet. De gebrekkige Bijbelkennis, die men soms bij Catechizanten aantreft, toont maar al te zeer, dat er in 't ouderlijk huis niet genoeg aan Bijbelonderwijs gedaan wordt. Hoe weinig denken zulke ouders er aan, dat zij hunne kinderen, door God ze ter opvoeding toevertrouwd, een schromelijk onrecht aandoen! Men ontwaart 't soms in de Catechizatie, dat er ouders zijn, die niet alleen geen Bijbelonderwijs aan hunne kinderen geven, maar die ook nimmer den Bijbel voor de ooren hunner kinderen lezen, d.w.z. er wordt geen huisgodsdienst gehouden. Wat zeer te betreuren is, is dat er soms zoo weinig Schriftkennis gevonden wordt bij jongelieden, die lang op school zijn geweest, en verstandelijk redelijk ontwikkeld zijn. Niet zelden is dit ook het geval met jongelieden, die 't voorrecht hadden jaren lang de Zondagschool bijgewoond te hebben. Wijst dit ons niet op de noodzakelijkheid, dat er in dit opzicht verandering, misschien wel een degelijke hervorming noodig is, in het stelsel van godsdienst-onderwijs thans in zwang in dag- en Zondagscholen? Maar om op 't huisgezin terug te komen, wil ik, om aan te toonen welke treurige gevolgen een gebrekkige huiselijke opvoeding hebben kan, een geval noemen waarmee ik eens in de Catechizatie te doen kreeg. Ik hield, als naar gewoonte, een vijftal jongelingen achter. Aan een hunner deed ik de vraag: Of hij wel geregeld elken dag bad, en hoe vele malen hij zulks per dag deed? Hierop was zijn antwoord: "Neen ik bid nooit." Meenende dat hij mij uit verlegenheid zulk een antwoord gaf, zei ik aan hem: "Maar jonge vriend! gij meent toch zeker niet wat gij zegt?" En alweer was zijn antwoord: "Ik bid nooit." "Wat," zei ik, "nog nooit in uw leven gebeden, ook niet een gebedje op 's moeders knieën geleerd?" en nog eens heete allerbeslist: "Neen Meneer, ik bid niet en heb nog nooit gebeden." Genoeg zeker om over te weenen! Denk eens, een jongeling geboren uit ouders, die tot een Christelijke Kerk behooren en in een Christelijke gemeente opgegroeid, een jongeling die naar de Catechizatie kwam om aangenomen te worden en openlijk belijdenis van zijn geloof afteleggen, die nog nooit in zijn leven de knieën voor God in het gebed gebogen had! En wat de zaak nog treuriger maakte, was dat hij geen 't minste besef scheen te hebben van de noodzakelijkheid des gebeds en van zijn treurigen toestand. Mijn hart kon in de stilte over hem weenen, temeer nog toen ik op de vraag: Of hij dan niet bidden kon, openlijk beleed: Neen Meneer! ik kan niet bidden! Ik dacht aan het huis waaruit de jongeling kwam, en de vraag verrees bij mij: Zou die arme jongeling wel ooit thuis zijne ouders op de knieën gezien, en een gebed van hunne lippen gehoord hebben?

EMERITUS.

(Wordt Vervolgd.)

Kerkvereeniging in Schotland.

II.

In het Juli nommer van dit blad werd een blik geslagen op de scheuring die in 1843 plaats vond in de Kerk van Schotland. Wij meenden dat dit noodig was, om de onderhandelingen te verstaan die in de laatste maanden geschied zijn, met 't doel om eene vereeniging (of hereeniging) tusschen de twee groote Kerken in Schotland tot stand te brengen. Het doel van dit schrijven is, om eene schets te geven van de pogingen die aangewend zijn om de twee Kerken—"de Kerk van Schotland"—d.i. de Kerk die in verband staat met, en onderhoud ontvangt van den Staat, en de Vereenigde Vrije Kerk van Schotland wederom te vereenigen.

Een paar jaren geleden ontving de Algemeene Synode van de Vereenigde Vrije Kerk eene mededeeling van de Synode van de Gevestigde Kerk te kennen gevende dat zij eene Commissie aangesteld had haar volmacht gevende om met eene Commissie van de Vereenigde Vrije Kerk te onderhandelen omtrent eene vereeniging van de twee Kerken, en verzoekende dat, zoo de Vrije Kerk dit goed keurde, zij eene dergelijke Commissie zou aanstellen, opdat de twee Commissies de zaak vooreerst bespreken zouden. Aan dit verzoek werd door de Synode van de Vereenigde Vrije Kerk voldaan, en eene Commissie werd met dat doel aangesteld. De twee Commissies hebben in den loop van 1910—11 verschillende bijeenkomsten te zaam gehouden, en voorleden jaar leverden zij een rapport van hare bevindingen in de afzonderlijke algemeene Synode in, waarna elke Synode besloot om de Commissies in functie te houden, doch geen stap vooruit te doen vóór de bijeenkomst van de Synodale vergaderingen van 't volgend (d.i. dit) jaar. Dit jaar echter heeft de Commissie van de Gevestigde Kerk niet gewacht op de bijeenkomst van hare algemeene Synode; maar richtte zij een brief aan de Commissie van de V. V. Kerk insluitende een "Memorandum," te kennen gevende dat zij van plan waren den inhoud van dat Memorandum in hare Synode voor te stellen als de stap welke de Kerk dit jaar behoorde te doen ter bevordering van deze zaak. De Commissie van de V. V. Kerk erkende dezen brief, en rapporteerde de zaak later aan de Synode.

Deze stap door de Commissie van de Kerk in verband met den Staat gedaan, veroorzaakte groote verwondering door 't land, doch tevens blijdschap. Verwondering wegens de punten waarin de Gevestigde Kerk aan de beginselen van de V. V. Kerk wilde ingeven; en blijdschap wegens de edelmoedigheid getoond door de Gevestigde Kerk in de voorstellen welke zij aan de V. V. deed. Dit Memorandum heeft nieuwe verwachtingen verwekt omtrent de toekomst van 't Evangelie in 't land van Knox, van Henderson en Chalmers—de voormannen in de eerste, de tweede, en de derde Hervormingstijdperken in de geschiedenis van Schotland. De vereeniging van de twee

Kerken heeft nog niet plaats gevonden; het zal nog eenige jaren duren voordat het gewenschte doel bereikt zal worden. Maar de eerste stappen daartoe zijn reeds gedaan, en niemand twijfelt wat 't einde eenmaal zal zijn.

Het opstellen en overzenden van het Memorandum aan de V. V. Kerk van Schotland eischte, zeggen wij, moed van den kant der Commissie van de Gevestigde Kerk, want het was zoo goed als eene erkenning dat degenen die in 1843 hun verband met den Staat verbroken hadden, recht hadden, toen zij verklaarden dat zij de ware Kerk van de Hervorming, ja de ware Kerk van Schotland waren, en dat degenen die zich onderworpen hadden aan een vonnis van 't hoogste gerechtshof van 't land, waarin verklaard werd dat de Kerk van Schotland "geschapen" was door den Staat, en aan den Staat, zelfs die de heiligste, geestelijke zaken onderworpen was, vervallen was van alle aanspraak om beschouwd te worden als de Kerk van de Hervorming. Het Memorandum stelt voor dat, aangezien eene Akte van 't Parlement moest gepasseerd worden, zoo de vereeniging plaats vond, om alle fondsen, gebouwen en eigendommen aan de Kerk te verzekeren, de Kerk beschouwd moest worden als onafhankelijk van alle inmenging van den Staat in geestelijke zaken, d.i. dat de Vereenigde Kerk volkomen vrij verklaard zou worden om hare eigene zaken te bestieren, en dat alle wetten in 's lands wetboeken welke daarmee strijdig zijn herroepen moesten worden; en verder, dat alle fondsen, inkomsten en gebouwen, die thans tot de gevestigde als 's lands Kerk behooren, na de vereeniging, het eigendom zouden zijn van de Vereenigde Kerk om gebruikt te worden alleen voor godsdienstige doeleinden. Er wordt verder bepaald dat in 't Concordaat, of overeenkomst die tusschen de twee Kerken aangegaan mocht worden zorg gedragen moest worden dat er geene bepaling in zal komen die strijdig zal zijn met de aanspraak van de Vereenigde Kerk om door den Staat erkend te worden als de nationale Kerk—eene Kerk hare identiteit of eenheid met de Kerk van de Hervorming behoudende.

Zoodanig is de inhoud van het Memorandum, zoover wij in staat zijn om hetzelve in korte woorden terug te geven. Het laatste punt, omtrent 't verband waarin de Vereenigde Kerk tot den Staat zou staan, als een vereeniging volgens het Memorandum zou plaats vinden, is het eenige punt dat groote moeilijkheid in de onderhandelingen tusschen de Kerken zal afgeven. Wel is waar hadden, in 1843, de Staat, en dat gedeelte van de Staatskerk dat in verband met den Staat gebleven is toen 't evangelisch gezinde deel hun verband met den Staat eindigde, die vrijheid aan de Kerk toegestaan welke nu voorgesteld wordt als de voorwaarden waarop men wil dat de vereeniging tot stand zal gebracht worden.

ZOU DE SCHEURING NOOIT PLAATS GEVONDEN HEBBEN?

Degenen, die toen de Vrije Kerk vormden, waren tegen eene verbreking van 't verband met den Staat. De leeraars konden zonder bekommernis hunne plichten vervullen. Wat 't wereldlijke betreft waren zij onafhankelijk. Zij werden geëerd door hunne gemeenten; zij konden omgang houden met de hoogste leden van de maatschappij, doch waren ook te huis met de armsten hunner gemeenten, en wat het hun kostte alles vrijwilliglijk op te geven kan men eenigszins verstaan uit 't feit, dat niet weinigen van degenen, die zelfs betrekkelijk jong waren, door den strijd die de scheuring vooraf was gegaan, in eenige weken grijs waren geworden. Veertig van de strijdvoerders keerden op 't oogenblik dat de laatste stap gedaan moest worden terug, toen de 474 die tot 't einde toe standvastig gebleven waren, hier alles opgegeven hadden. Maar het was om des gewetens en om Christus wil dat zij aan den Staat vaarwel zeiden.

Doch sedert dien tijd is veel gebeurd. Gelijk de vaders van de tegenwoordige leeraars van de Vereenigde Vrije Kerk hun kerkelijk burgerrecht willen ook hunne opvolgers, die vrij geboren zijn, hun recht niet lichtelijk opgeven.

En nochtans zoo wenschelijk, zoo noodzakelijk, zooals sommigen de zaak beschouwen, wordt eene vereeniging beschouwd, waaraan beide Kerken hare toestemming konden geven dat de reeds genoemde onderhandelingen een aanvang hebben genomen en nog voortgezet worden.

Wij hebben gezegd, dat 't zenden van 't Memorandum namens de Gevestigde Kerk aan de Commissie van de Vereenigde Vrije Kerk van Schotland eene edelmoedige daad was. En waarom? Omdat dit Memorandum, zooals reeds gezegd is, feitelijk eene erkenning was dat het deel van de Kerk van genoemd land, dat hun verband met den Staat had verbroken

RECHT HAD

toen het zijn uitocht deed uit hun geestelijk Egypteland om hun optocht te doen naar een land waar zij hun Koning konden dienen en zijne rechten handhaven. Reeds te voren had de Gevestigde Kerk van Schotland zulks gedaan, want omtrent 30 jaren na de scheuring van 1843 heeft de regeering van Lord Beaconsfield, op verzoek van de Kerk van Schotland, de wet herroepen die 't recht aan landeigenaars toekende om leeraars aan gemeenten op te dringen. Dat was eene van de zaken welke de scheuring van 1843 veroorzaakte. En wederom, omtrent 7 jaar geleden, toen door eene uitspraak van het Huis der Lords, de Vrije Kerk, ten gevolge van hare vereeniging met de Vereenigde Presbyteriaansche Kerk, van al hare eigendommen beroofd werd, heeft de heer Balfour, toen Eerste Minister, door eene Akte van het Parlement het grootste deel dier goederen aan de Vrije Kerk teruggegeven. In die Akte heeft hij, op verzoek van de Schotsche Kerk, waarvan hij een lidmaat is, een clausule in de Akte weten in te voegen volgens welke aan die Kerk 't recht toegekend is haar eigene geestelijke zaken te bestieren onafhankelijk van alle seculaire hoven.

Dit was indertijd de tweede aanleiding tot de scheuring van 1843.

Doch er blijft nog over de zaak van het verband tusschen Kerk en Staat, wat men in 't Engelsch noemt: "The Establishment Principle." De twee algemeene Synodale vergaderingen, d.i. die van de Staatskerk, en van de Vereenigde Vrije Kerk komen bijeen op denzelfden tijd, en het was vooraf bepaald dat de zaak van de vereeniging van de Kerken op denzelfden dag in beide Synodale vergaderingen behandeld zou worden. Het Memorandum was 't bepaald onderwerp waarover elke vergadering tot een beslissing moest komen. Lord Balfour, een lid van het Huis der Lords, die in de Synode als Ouderling zat, was de leider in deze zaak in de Synode van de Gevestigde Kerk en in eene toespraak—de bekwaamste, zeide men, die hij in de laatste 30 jaar gedaan heeft—stelde voor dat het gedrag van de Commissie in 't opstellen van het Memorandum en het zenden daarvan aan de Synodale Commissie van de Vereenigde Vrije Kerk goedgekeurd zou worden en dat de Commissie nog een jaar in functie blijven zou, om verder met de Commissie van de andere Kerk in onderhandeling te treden. Na lange discussie werd dit voorstel unaniem aangenomen. In de andere vergadering—die van de Vereenigde Vrije Kerk werd eene motie van Dr. Young, die met groote bekwaamheid door den spreker opgehelderd werd, en door Sir Andrew Fraser, vroeger Gouverneur van een deel van Indië, als Ouderling gesecondeerd werd, en geamendeerd, aangenomen door de geheele vergadering, uitgenomen 13 die voor een amendement stemden. De motie, die tamelijk lang was, kwam hierop neer: De Synode ("Assembly") ontvangt met hartelijke waardeering van zijn verreikende belangrijkheid het Memorandum, de maatregelen voorstellende die dienen zouden als een basis waarop de onderhandelingen tusschen de Commissies van de twee Kerken gegrond konden worden, om eene vereeniging tusschen de Kerken tot stand te brengen. Zij erkent hare verplichting om bedaard en sympathetisch hare aandacht te bepalen bij de betrekking waarin de Kerken tot elkander, tot den Staat, en tot den godsdienst staat; zij vertrouwt dat de leden en ambtenaren van de Kerk volharden zullen in biddend belang te stellen in deze zaak van wege hare belangrijkheid en maatregelen zullen nemen die noodzakelijk zijn om tot eene beslissing van dezelve te komen. Zij draagt aan de Commissie op, die zich met deze zaak bezig gehouden heeft, om voort te gaan in onderhandelingen met de Commissie van de Kerk van Schotland.

Wij konden veel bij 't bovenstaande voegen om aan te toonen hoe sterk 't verlangen in Schotland is dat de voorgestelde vereeniging eene werkelijkheid zal worden. Doch de eischen van ruimte verbieden zulks.

A. McG.

De Openbaring van Johannes.

(DOOR PROF. C. F. J. MULLER.)

HOOFDSTUK 20 : 1—4.

Het Duizendjarige Rijk.

(Vervolg.)

Johannes zegt verder, "en het gericht werd hun gegeven." Het woord, dat door "gericht" of "oordeel" vertaald wordt, beteekent eigenlijk *de uitkomst van het scheiden of het ziften*, d.i. scheiding of schifting, en voorts de daardoor verkregene beweeggronden tot een besluit, oordeel of uitspraak. Waarover gaat nu het gericht dat zij houden moeten? Natuurlijk niet over den antichrist en zijn bondgenooten, want die zijn reeds geoordeeld; en van een oordeel ter verdoemenis is hier geene sprake. Vergeten wij niet, dat de volkeren, die niet in het leger van den antichrist waren, nog op de aarde, maar nu eigenlijk zonder eene georganiseerde regeering zijn. Eene nieuwe regeering moet ingevoerd worden. Deze regeering is eene strenge, "Hij zal de volkeren hoeden met eene *ijzeren* roede." De menschen zijn gewoon geworden aan allerlei ongerechtigheid en goddeloosheid, die nu niet gedoogd maar met strengheid onderdrukt en de hardnekkigen met den dood gestraft zullen worden gelijk weleer onder de wet. Zonder ons aan gissingen aangaande het werk dier regeerders te wagen, zien wij dat er genoeg te doen zal zijn in de regeling en regeering van het nieuwe wereldrijk, hetwelk dat van den antichrist vervangen moet.

Johannes zag ook de zielen der martelaren en der getrouwen onder de regeering van den Antichrist herleven. Mogelijk zien wij hier de uitkomst, waarop de martelaren in 6: 9 wachten moesten. In den Bijbel worden "zielen" veelvuldig voor wezens, die in 't lichaam verkeeren, gebruikt; b.v. op den pinksterdag werden "3,000 zielen" bekeerd, enz. De zielen in dit vers en in 6: 9 waren gewis gescheiden van hunne lichamen, doch in het laatste geval *leefden* en spraken zij en werden zij getroost. Als Johannes hier nu zegt, "Ik zag de zielen dergenen, die onthoofd waren . . . en zij *leefden*," dan mogen wij daaruit afleiden, dat hij bedoelde, dat zij leefden in die lichamen, waarin zij vroeger gedood werden. Dit wordt bevestigd door wat hij onmiddelijk er op laat volgen, "maar de overige der dooden werden niet weder levend, enz." Van alle dooden bij de stichting der nieuwe regeering herleefden slechts deze martelaren en getrouwen, onder de wordt nog bijgevoegd, "zij heerschten met Christus duizend jaren." De regeering van Christus

duurt duizend jaren, en gedurende dien tijd zijn zij Zijne mederegenten. Waarin hunne werkzaamheid bestaat wordt niet gezegd. Zij waren onder den ban der goddeloozen, gehaat, vervolgd en als booswichten gedood, omdat zij God en Christus aanhingen, en de gunst en genoegens der goddelooze en antichristelijke wereld verloochenden, en nu worden zij bij uitstek geëerd, als belooning voor hunne getrouwheid. Zij zijn heerschers, maar onderscheiden van de bezitters van tronen. Meer weten wij van dit Duizendjarige Rijk niet, en door gissing zullen wij niets meer ervan met zekerheid te weten komen. Ieder kan nu voor zichzelven oordeelen in hoeverre de beschouwingen der *preteristen* en *futuristen* hiermede overeenstemmen.

Als echter vervuld moet worden wat wij lezen in Ps. 45 en 72, in Jes. 2: 2—4; 11: 1—9; Joel 3, enz.—en niemand zal kunnen beweren dat deze voorspellingen vervuld zijn,—dan is er gewis geen geschikter tijd voor hare vervulling dan Johannes ons hier teekent.

HOOFDSTUK 20:5.

De Eerste Opstanding.

"De overigen der dooden leefden niet, totdat de duizend jaren geëindigd zouden zijn. Deze is de eerste opstanding," vs. 5.

Door "de overigen der dooden" verstaat men gewoonlijk diegenen, die zonder een levend aandeel in Christus gestorven zijn. Zij kunnen met Hem niet verheerlijkt worden (Rom. 8:17), hebben geen aandeel aan de uitnemendheid der goddelijke kracht die Christus uit de dooden opwekte (Ef. 1:19, 20), en kunnen dus ook niet tot de wederopstanding van uit de dooden geraken (Filip. 3: 11). Gedurende de duizend jaren blijven zij in de macht des doods, en verrijzen bij 't oordeel in vs. 12 beschreven. De opstanding van hen, die van de overigen der dooden onderscheiden worden, noemt Johannes "de eerste opstanding." In het volgend vers worden zij, die daaraan deel hebben, "zaligen en heiligen" genoemd; gevolgelijk moeten de overige dooden, die daaraan geen deel hebben, "de onzaligen en onheiligen" zijn. Dit toch schijnt de eenvoudige beteekenis dezer woorden te zijn.

Toch zijn er schrijvers geweest, die beweerden, dat wij door "de eerste opstanding" geene lichaamlijke en letterlijke maar eene geestelijke herleving verstaan moeten. Wat Johannes ons, naar hunne meening, wil doen verstaan is, dat er bij den aanvang van het duizendjarig rijk een herleving van den "martelaarsgeest," en aan het einde ervan eene van "den geest des kwaads" in Gog en Magog plaats zal hebben. Door "de overigen der dooden" moet men dan verstaan, volgens sommigen, "den geest des kwaads," volgens anderen, gewone vrome menschen, die niet den geest der martelaren bezitten. "Zij leefden niet" zou dan beteekenen: zij kwamen niet in herinnering, hunne beginselen kenmerkten de Kerk toen niet!

De gronden, die men aanvoert ten gunste van zulk eene geestelijke opstanding, zijn kortelijks de volgende: (1) Slechts op deze eene plaats wordt er gesproken van eene opstanding als onderscheiden van de algemeene opstanding der dooden. Wij zullen later trachten aantetoonen dat dit niet 't geval is. Doch al ware deze de eenige plaats dan hebben wij hier, wat regel in de Schrift is, eene voortgaande en duidelijker openbaring van eene voorafgaande waarheid. Dat "het zaad der vrouw" te Bethlehem zou geboren worden rust op eene enkele plaats in de Schrift; en evenzoo, dat Zijne handen en voeten doorgraven zouden worden, en dat Hij bij de rijken in Zijnen dood zoude zijn. (2) Als deze opstanding eene letterlijke is, het dan onnoodig is er bij te voegen, "over dezen heeft de tweede dood geene macht." Doch de reden voor deze bijvoeging wordt in 't volgend vers gegeven; daarbij zullen wij later stil staan. (3) Als de opstanding letterlijk is, het dan moeilijk te verstaan is, onder welke der twee bedoelde klassen de millioenen, die gedurende het duizendjarig rijk op aarde zijn, geplaatst moeten worden. 't Is allerduidelijkst, dat de levenden op aarde tot geen van beiden gerekend kunnen worden; want hier is alleen sprake van opgewekten en van dooden. (4) Men kan een duizend jaren van voorspoed voor de Kerk wel verstaan, maar eene beperkte regeering van Christus met de verheerlijkte Kerk is vreemd aan de taal der Schrift op andere plaatsen. Dit bezwaar rust op de o.i. verkeerde opvatting, die na Hoofdstuk 4 nog de gemeente op aarde zoekt. Nergens wordt er met een enkel woord van de gemeente gerept. Zij is spoorloos verdwenen, indien wij haar niet in de 24 Ouderlingen terugvinden. Christus heeft zelf aan Zijne discipelen zulk eene regeering met Hem beloofd; en de Openbaring is vol van zulke beloften en verwachtingen, zooals wij reeds vroeger aangetoond hebben. (5) Er wordt niets gezegd van eene lichaamlijke herleving van de overigen der dooden na het duizendjarig rijk. Maar dit is zeker niet noodig, omdat elk een verstaan kan, dat, als het tegendeel niet gezegd wordt, zij gezocht moeten worden onder de dooden die vers 12 herleven—en dit is, nadat de duizend jaren voorbij zijn. (6) De opening van het Boek des Levens is de openbaring van de kinderen Gods, derhalve kan die openbaring niet voor 't eindoordeel plaats vinden. Maar waar wordt het in de Schrift geleerd, dat de opening van het Boek des Levens de openbaring van de kinderen Gods is? Zie later vss. 12 en 15. (7) In vs. 13 hebben wij eene lichaamlijke opstanding, maar de bijzonderheden, die daar gegeven worden, ontbreken bij de eerste. Doch al wat de bijzonderheden in vs. 13 bewijzen is, dat de opstanding daar bedoeld eene van den meest algemeenen aard is, en niets meer. (8) De lichaamlijke of eerste dood treft alle menschen, de dood van lichaam en ziel, of de tweede dood, alleen de onrechtvaardigen, derhalve ziet de opstanding uit den eersten dood hier op hun karakter in dit leven, en niet op eene lichaamlijke opstanding. Deze verklaring van een

eenvoudige gezegde is zoo onwaarschijnlijk, dat ieder overtuigd moet zijn, dat zij enkel gegeven wordt om eene vooropgevatte meening te staven. (9) De figuurlijke verklaring dezer woorden past beter aan de figuurlijke taal der Schrift, b.v. Ezech. 37:12—14. Dat er figuurlijke taal gebezigd wordt in Ezech. 37 is duidelijk, maar dan wordt er even duidelijk bij gezegd, wat men erdoor verstaan moet—"deze beenderen zijn het gansche huis Israëls." (10) Als het gericht, dat aan deze opgewekten gegeven wordt, letterlijk is, en ziet op 6:9—11, zij dan hun bloed ook letterlijk moeten wreken, en hunne vijanden derhalve ook in 't duizendjarig rijk letterlijk moeten opstaan. Doch de martelaren in 6:9—11 vragen niet om zelven hun bloed te wreken, maar hoe lang God nog uitstellen zal om zulks te doen? Dan ook spreken zij niet van wraak over gestorvenen, maar over degenen "die op de aarde wonen."

Wij zouden zoo lang bij deze theorie niet stil gestaan hebben ware het niet, dat zij met meerdere of mindere afwijkingen nog steeds te berde gebracht wordt. Vele voorname schriftuitleggers verklaren zich tegen eene geestelijke opvatting, meenende dat vs. 5 zeer duidelijk leert eene letterlijke opstanding en een letterlijk duizendjarig rijk, die aan de algemeene opstanding voorafgaan. Deze laatstgenoemde beschouwing is dan ook die der Kerk van de vroegste eeuwen af geweest. Ook de Joden geloofden, dat de dagen van den Messias duizend jaren zouden duren.

Doch de "eerste opstanding" rust ook niet op dezen enkelen tekst, zooals beweerd wordt. In Luk. 20:34, 35 maakt Christus een duidelijk onderscheid tusschen "de kinderen dezer eeuw," en hen "die waardig zullen geacht zijn, die eeuw te verwerven en de opstanding van uit de dooden." Dan, waar er van de opstanding van Christus en de Zijnen gesproken wordt, is het altoos "van uit de dooden," terwijl van de algemeene opstanding gesproken wordt als de "opstanding der dooden," (Rom. 8:11; Ef. 1:21; 1 Pet. 1:3, 21; Joh. 11:1, 9). In 1 Cor. 15:12, 20 spreekt Paulus van de opstanding van Christus als van uit de dooden, en in vs. 21 van de algemeene opstanding als de opstanding der dooden. Als hij in Filipp. 3:11 beschrijft, hoe ernstig hij streeft om de opstanding deelachtig te worden, dan gebruikt hij een dubbele voorzetsel om aan te duiden welke opstanding hij bedoelt: eene opstanding, die van uit de dooden is. Terecht heeft men gezegd, dat indien Paulus de algemeene opstanding bedoelde, hij zich waarlijk niet behoefde intespannen om die te bereiken, daar hij die zonder zijne inspanning deelachtig zou worden. In 1 Cor. 15:23 geeft hij de orde aan waarin de opstanding zal plaats hebben: Christus eerst, daarna die van Christus zijn "daarna het einde," de algemeene opstanding, zooals uit 't vervolg blijkt. Hij noemt ook den tijd, wanneer de opstanding der geloovigen zal geschieden: "in Zijne toekomst." In Hebr. 11:35 wordt van deze opstanding gesproken als "eene betere." Ook is het opmerkelijk, dat, waar er gesproken wordt van de opstanding beide van rechtvaardigen en onrechtvaardigen, zij altoos afzonderlijk en die der rechtvaardigen altoos eerst genoemd worden, (Joh. 5:29; Luk. 14:14.)

Onzes inziens ziet de verklaring, "deze is de eerste opstanding," op de geheele periode, die begint met de opname der heiligen (Matth. 24:37—42; 1 Thess. 4:16, 17; Openb. 3:10), (in den hemel vertegenwoordigd door de 24 Ouderlingen), en die eindigt met de vernietiging der Antichristelijke wereldmacht. In 11:11 is er eene opstanding van de twee getuigen, gevolgd door een zichtbare lichaamlijke hemelvaart; en in vs. 18 wordt gezegd, dat de tijd gekomen is voor hen die de aarde verdorven hadden om geoordeeld te worden, en voor de profeten "en heiligen" uit den tijd van den Antichrist, om hun loon te ontvangen. Daarom kon Johannes, terugziende op de geheele periode, die met Hoofdstuk 4 begon en hier eindigt, met recht zeggen: "Deze is de eerste opstanding." Wij weten uit Matth. 27:52, 53, dat de opstanding van Christus gevolgd werd door die van "vele heiligen." Zoo kan ook de opstanding der gemeente, als "de eerstgeborene," gevolgd worden door die, welke in de groote verdrukking getrouw bleven en gedood werden.

"Zalig en heilig is hij die deel heeft in de eerste opstanding: over dezulken heeft de tweede dood geene macht, maar zij zullen priesters van God en van Christus zijn, en zij zullen met Hem als koningen heerschen de duizend jaren," vs. 6.

De deelhebbers aan deze opstanding hebben "eene betere opstanding" verkregen, dan de dooden die Christus en de Apostelen opwekten. Zij zijn "zalig en heilig." Dit wordt gezegd met 't op "de overigen der dooden," die niet herleefden en "den tweeden dood" te gemoet gingen. Zij zijn zalig en heilig, boven de verzoeking verheven, kunnen niet meer zondigen, en daarom ook niet in "den poel des vuurs," die de tweede dood is (vs. 14), geraken. Zaligheid en heiligheid zijn onafscheidelijk aan elkander verbonden. Zij zijn priester-koningen, de weldoeners en hoeders der volken gedurende de duizend jaren. Dit rijk is de overgang van de oude tot de nieuwe menschheid, van de oude tot de nieuwe aarde. De geologische geschiedenis der aarde toont ons zulke overgangen uit eene oude tot eene nieuwe en hoogere orde van dingen. Oude en lagere levensvormen maken plaats voor nieuwere en hoogere. Ook de geschiedenis der menschheid van haren aanvang tot op onzen tijd heeft zulke overgangen van 't oude tot het nieuwe,—perioden waarin het oude wegsterft en door iets beters vervangen wordt. Gedurende die duizend jaren zal er op deze aarde een heilig volk zijn, eene nieuwe menschheid die, te midden der oude, de boventoon zal voeren in de regeering, en eene finale sifting tusschen boozen en goeden teweegbrengen, zooals verder blijken zal.

Met recht heeft men erop gewezen dat de kortheid en soberheid van dit verhaal, vere van tegen de kanonieke waarheid ervan te pleiten, eerder als een onwegenzeggelijke getuigenis ervoor gelden moet. Want had de schrijver deze dingen verzonnen, dan zou hij juist hier de schoonste aan-

leiding gehad hebben om in allerlei bijzonderheden te treden.

In onzen tijd spreken menschen van het duizendjarig rijk als iets, dat tot stand gebracht zal worden door toenemende beschaving, wetenschap, handel, filantropie, zendingwerk, enz. Doch deze optimistische beschouwing is lijnrecht in strijd met de voorstelling der Schrift. In Luk. 18:8 spreekt de Heiland alsof Hij twijfelt, of Hij bij Zijne wederkomst nog "geloof" op de aarde zou vinden. Paulus schrijft in 1 Tim. 4:1—4, dat "de Geest duidelijk zegt, dat in de laatste tijden sommigen zullen afvallen van het geloof, zich begevende tot verleidende geesten en leeringen der duivelen, enz."; en in 2 Tim. 3:1—5, "weet dit, dat in de laatste dagen ontstaan zullen zware tijden (tijden zooals het Boek der Openbaring leert). Want de menschen zullen zijn liefhebbers van zichzelven, geldgierig, laatdunkend, hoovaardig, lasteraars, den ouderen ongehoorzaam, ondankbaar, onheilig, zonder natuurlijke liefde, onverzoenlijk, achterklappers, onmatig, wreed, zonder liefde tot de goeden, enz." Petrus herinnert de geloovigen aan de woorden der "heilige profeten" en "apostelen des Heeren," "dat in het laatste der dagen spotters zullen komen, die naar hunne eigene begeerlijkheden zullen wandelen, enz.," (2 Petr. 3: 2—4). Dus worden de laatste dagen doorgaands als de slechtste beschreven. De geloovigen zullen altoos een klein getal in de Kerk zijn, een getal. dat nog kleiner zal worden, naarmate velen zullen afvallen van het geloof. Vóór het duizendjarig rijk moeten wij geene ware Christelijke verandering in de wereld verwachten. Nu is de Satan los, dan zal hij gebonden zijn. Er is in de wereld eene ontwikkeling van het kwade zoowel als van het goede, en de Schrift leert ons, dat aan het einde dezer bedeeling het kwade zich sneller ontwikkelen, en het goede geheel overschaduwen zal.

HOOFDSTUK 20: 7—10.

De laatste zifting.

"En wanneer de duizend jaren geëindigd zijn, zal de Satan uit zijne gevangenis ontbonden worden," vs. 7.

Het woord dat vertaald wordt door "geëindigd" heeft de beteekenis van geëindigd, omdat het doel bereikt is. De volken zijn nu duizend jaren onder de weldadige regeering van Christus en Zijne heiligen geweest, en hebben de zegeningen Zijner regeering in de natuur zoowel als in de genade genoten. Nu moeten zij op de proef gesteld worden, of zij deze heerschappij boven die van den Satan verkiezen zullen. Zulke proeftijden hebben allen van Adam af gehad. Langs dezen weg worden de laatste overblijfselen van boozen en onbekeerlijken, als het ware, uitgezift, om met den Satan geoordeeld en weggedaan te worden. De Satan staat onder Gods macht; uitbreken uit zijne gevangenis kan hij niet; God laat hem ontbinden. Zijn duizendjarige gevangenis, zooals wij zien zullen, heeft hem niet verbeterd.

"En (hij) zal uitgaan om te misleiden de natiën die in de vier hoeken der aarde zijn, Gog en Magog, om hen te verzamelen tot den oorlog: het getal van welken is als het zand der zee," vs. 8.

Sommigen vinden het moeilijk te gelooven, dat, na den noodlottigen afloop van den strijd des Antichrists tegen den Koning der Koningen, deze volken het wagen zouden om andermaal het rijk van dezen Koning aan te vallen. Doch, zooals iemand schreef, de redelijkheid van zulk een aanval beheeft nauwelijks bewezen te worden; want honden vallen leeuwen aan, dieren, menschen, barbaren en beschaafden, en vijanden van Christus Zijne gemeente. De zondvloed heeft den mensch niet afgeschrikt van de zonde, de nederlaag der Kanaanieten in den tijd van Barak, of die der Filistijnen te Ebenhaezer, of van Sanherib in den tijd van Hiskia, hebben noch de Kanaanieten, noch de Filistijnen, noch de Chaldeërs van nieuwe aanvallen op het volk des Heeren teruggehouden. Dan zijn er altoos menschen geweest, die zich onttrokken hebben aan een beschaafd leven, of aan eene regeering, waarmede zij ontevreden waren. Daarom is het niet ondenkbaar, dat zij die ontevreden zijn met de huishouding van Christus en Zijne heiligen, langzamerhand zich aan de uiterste hoeken des rijks zullen samentrekken. Als de Satan losgelaten wordt, zal hij zich natuurlijk tot deze ontevredenen wenden, en de sluimerende ontevredenheid tot een opstand aanblazen. In alle tijden hebben menschen, met schijnbaar weinige hoop om iets te winnen, zich gewaagd aan een opstand tegen eene regeering, waarmede zij ontevreden waren, en het als eene eer beschouwd, liever te sterven dan te bukken.

Opmerkelijk is het ook, dat reeds Ezechiel (38) voorspelde, dat lang na alle mislukte aanvallen der vijanden op het godsrijk, het volk des Heeren een aanval van de verstverwijderde volken zal moeten doorstaan. Hij noemt de vorst dier volken Gog, en zijn land Magog. In Gen. 10 vinden wij Magog naast Gomer onder de zonen van Jafet. Jozefus meende, dat zij Scythen waren, inwoners van Medië en de Caucasische gebergten. Volgens Ezechiel zou Israël na zijne herstelling door deze ververwijderde en woeste volken aangevallen worden. Johannes gebruikt ze hier als een zinnebeeld van de laatste vijanden der godsregeering op aarde. Zij duiden aan de onverbeterlijke overblijfsels der oude wereld, die zich al verder en verder van het middenpunt der regeering van Christus en Zijne heiligen onttrokken. De Joden hebben eene overlevering gegrond op Ezech. 39:9, dat in de laatsten der dagen Gog en Magog met hunne legers optrekken tegen Jeruzalem en door de hand van koning Messias vallen zullen, en dat de zonen Israëls zeven jaren lang uit hunne wapenen vuur aansteken zullen. Als Johannes zegt, dat zij "tot den oorlog" verzameld worden, dan heeft hij waarschijnlijk het oog op de profetie van Ezechiel. Door de uitdrukking "als het zand der zee" geeft hij beide hunne menigte en hun vertrouwen op hun getal te kennen. Historische uitleggers echter meenen, dat hier gedacht moet worden Gothen, Saracenen, Turken en zelfs Demagogen.

(Wordt Vervolgd).

DEEL XVII, No. 9. STELLENBOSCH. SEPTEMBER, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

Aan onze lezers.

Pas is verschenen—op verzoek van velen—de tweede druk van mijn "Korte Preeken," die zoo welwillend werden ontvangen. Alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden," reeds in de "Kerkbode" verschenen. De prijs voor elk bundeltje zal zijn 3s. met postgeld inbegrepen. Bestellingen bij den Heer W. H. du Toit, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch, of bij de Heeren Darter & Co., Boekhandelaars, Stellenbosch. Afslag bij 't ontbieden van grootere hoeveelheden.

KRONIEK.

De Soedan-Zending.

In den laatsten tijd is de Soedan-Zending meer dan eens het onderwerp van bespreking geweest, en het wordt tijd, dat het een en ander dienaangaande wordt gezegd. Onder de enthusiastische bepleiting van Dr. Kumm kwan die Zending met kracht voor de aandacht onzer Kerk, en meer dan een gevoelde zich gedrongen haar met zijn bijdragen te steunen en met gebed voor het aangezicht des Heeren te bepleiten. Hiertegen kan niemand, die waarlijk bidt: "Uw Koninkrijk kome" bezwaar hebben. In 't minst niet schrijver dezes. Hijzelf geeft een jaarlijksche bijdrage bijv. aan het Heilsleger, en hoopt dit te blijven doen. Het "Maandblad" heeft eens tegen de uitlatingen van Dr. A. Kuyper zich over het Leger laten hooren, zoo zelfs, dat de geleerde Minister in Nederland daarvan kennis nam, en den schrijver, dien hij nooit heeft ontmoet, bestempelde als "den Ethischen Heer Marais"—wat dat ook al mocht beteekenen. Dit ga vooraf.

* * *

Toen de Soedan-Zending werd gesticht wilde Dr. Kumm dat schrijver lid zou worden van den Raad dier Zending in Zuid Afrika. Na ernstig en biddend beraad moest ik echter besluiten, dat dit niet kon. Als Voorzitter van de Algemeene Zending Commissie, en belast met hare werkzaamheden, kon ik dit niet. Ik voorzag het, dat moeilijkheden zouden ontstaan, en ik meende het best te zijn, vooreerst althans, als werkzaam lid in die Vereeniging niet actief optetreden. De Vereeniging is eenig in haar soort. Wel is de "S. A. General Mission" een Vereeniging die geen bepaald kerkgenootschap dient, doch zij noemt zich meer bepaald een "Pioneer Mission," en wil als zoodanig slechts den weg openen, waardoor anderen later kunnen ingaan. De Soedan-Zending neemt in zich op als zendelingen leden van alle Christelijke gemeenten, en op haar Bestuur in Zuid Afrika is bijna ieder kerkgenootschap vertegenwoordigd. De leden van dat Bestuur voelen het zelf, dat zoodra

er vastheid komt in het werk een andere weg dient te worden ingeslagen. Episcopalen, Wesleyanen, Baptisten, Congregationalisten, Gereformeerden hebben hun eigen Kerk-vorm en verschillen van elkaar op ondergeschikte punten. Hoe zal 't zijn, wanneer op de éene statie een bisschoppelijke, op de andere een baptistische, op de derde een gereformeerde het hoogste woord heeft. Daardoor komt er verwarring, die al licht tot verwijdering aanleiding geven kan. Moet dat nu niet vermeden worden, eer het te laat is?

* * *

Dezer dagen was er eene ontmoeting tusschen den "uitvoerenden raad" der Vereeniging en twee leden van *onze* Zending Commissie. Aller-vriendschappelijkst was de conferentie, en wij vertrouwen, dat daaruit iets goeds geboren zal worden. De Raad billijkte onze bezwaren. Zij verklaarden, dat hun eigen kerkgenootschappen, onder gelijke omstandigheden een gelijke houding zouden aannemen. Zij hebben echter de vrijheid leden te blijven van den Soedan Zendingraad, omdat hun eigen kerkgenootschappen weinig doen aan 't zendingwerk in Zuid Afrika. Zij voelden, en spraken het uit, dat de Soedan-Zending in de toekomst haar grootsten steun in Zuid Afrika zal vinden in mannen en bijdragen van de Ned. Geref. Kerk, daar de zendinggeest bij ons krachtiger geopenbaard wordt dan in andere kerkgenootschappen die in Zuid Afrika gevestigd zijn. De Wesleyaansche broeder erkende eerlijk, dat zijn Genootschap niet zou toelaten, dat Wesleyaansche *gemeenten* mannen en bijdragen gingen leveren aan een genootschap, dat niet-Wesleyaansch is, daar het eigen werk eerst steun en hulp behoefde.

* * *

Er komt nog dit bij, dat het Bestuur in Engeland geneigd is den Zuid Afrikaanschen tak der Vereeniging te maken tot een "Auxiliary," die voortaan uit Engeland zal worden bestuurd en slechts bijdragen zal leveren tot de Zending, zonder eigen beheer, of eigen initiatief. Die dan uit Zuid Afrika deze Zending steunt zal een Britsch Genootschap steunen, waarover Zuid Afrika niet veel te zeggen zal hebben. Hierdoor worden er vragen gewekt, die niet gemakkelijk te beantwoorden zijn......vooraf. Hoe noodzakelijk dus, dat de verhouding tusschen onze Kerk en de Soedan-Zending in 't helderst licht wordt geplaatst. Dit is al wat wij begeeren.

* * *

Onze vrienden in de Kaapstad voelden—en hun Secretaris sprak het uit—dat de beste oplossing van de kwestie zou zijn, een deel van het arbeidsveld onder beheer te plaatsen van de Ned. Geref. Kerk. Dit wordt ons eene vingerwijzing, en het kan zijn, dat wij hartelijk samenwerkende met de Vereeniging een zelfstandig werk aanvaarden in dat ruime gebied. Wij hebben nu een Organiseerenden Secretaris, naast onzen Algemeenen Secretaris: en het moet zoo zijn. Organisatie is noodig. Moge die organisatie het idee blijven bewaren! Tot in lengte van dagen!

* * *

Veel wordt er door onze Kerk gedaan op het gebied van de Christelijke Philanthropie: veel meer kan en moet er gedaan worden. De kwesties, die voor ons liggen, zijn vele en velerlei; maar die op den Heere wachten zullen de krachten vernieuwen. Onze Kerk trede dan met vernieuwde kracht op om voor Zuid Afrika te zijn, wat Zuid Afrika van haar met recht mag eischen. Wie weet, waartoe wij in staat zullen zijn, als wij slechts letten op de wolkkolom die vooruit treedt en op nieuwe banen ons den weg aanwijst.

* * *

Mag ik onze lezers verwijzen naar het zoo nuttig en leerzaam werk van Prof. Daubanton, van Utrecht, "Prolegomena van Protestantsche Zendingwetenschap." Hij bespreekt in het eerste hoofdstuk de vraag: "Wie moet als handelend zendingsonderwerp zich aangorden?" (tusschen twee haakjes, geen mooi gestelde vraag:"zendingsonderwerp"!) Hij bedoelt er mee: van wie moet de zending uitgaan? Hierop geeft hij een drievoudig antwoord. "Wij onderscheiden: de *individueele* zending, de *kerkelijke* zending de *genootschappelijke* zending." Tegen de "vrije" of "individueele" zending heeft hij ernstig bezwaar en terecht; waarop ik hier niet kan ingaan. Wat de "kerkelijke" zending betreft is het hem duidelijk, om de woorden van wijlen Dr. Warneck, den grooten zendings-theorist, aantehalen, "dat de ideale opvatting inhoudt: van de Kerk, identiek met de geloovige gemeente, ga de zending uit." Elders zegt Dr. Warneck: "Heel de gemeente van den apostolischen tijd was Zendings-Kerk." Hij laat er echter op volgen: "Naar ideale opvatting moest de Christelijke gemeente identiek zijn met de georganiseerde Kerk en moest van deze de zending uitgaan, ook moest de leiding van de zendelingen aan haar toevertrouwd zijn. Deze ideale opvatting echter is......nooit in de geschiedenis werkelijkheid geweest en zal 't ook nooit worden."

* * *

De *genootschappelijke* zending is de vrucht van het gebrekkig leven in de Kerk. "Toen de officieele Kerk-instituten in Duitschland, in Engeland, in de Nederlanden te stroef, te traag, te eng van geest

bleken om het ontwakend zendingsleven tot bedding te dienen, toen schiep dat leven zich zijne organen in de vrije Zendingscorporaties." Dr. Bronsveld wordt mede aangehaald, die zegt: "De Christelijke Kerk is eerst en meest een Zendings-Kerk geweest. Zij is dat lang gebleven...... Zoo moet het, naar mijn bescheiden meening, worden bij ons. Onze Ned. Herv. Kerk, die nooit *qua talis* aan de eigenlijke zending iets heeft gedaan, mag niet langer aan individuen, niet langer aan de *zendings-vrienden* overlaten wat haar heilige roeping is." En Ds. Hogerzeil: "Niemand zal betwisten, dat het werk der zending het werk der gemeente is. Maar is het ons hiermede waarlijk ernst dan kan ook de gevolgtrekking niet achterblijven, dat het zendingswerk het werk der Kerk is...... Wie het begrip der Kerk opoffert, geeft ook dat der gemeente prijs. De Kerk is de zichtbare zijde der gemeente...... De gemeente kan in deze wereld niet handelen, niet zichtbaar worden dan onder den vorm eener Kerk. Waar de gemeente in de wereld optreedt daar is de Kerk...... Het is eene illusie dat men de Kerk kan afbreken en de gemeente behouden...... De roeping der gemeente is ook de roeping der Kerk. Spreekt men dus van het zendingswerk als het werk der gemeente, men spreekt tegelijk hiermede uit, dat de zending het werk der Kerk is." Ook ons is het duidelijk, dat de zending als zoodanig van de Kerk moet uitgaan en daarom zijn wij er dankbaar voor, dat onze Kerk op alle mogelijke wijze het zendingwerk betracht. Is het dan billijk, dat zonen der Kerk haar werk voorbijgaan en andere genootschappen dienen?

Huisbezoek.

"Emeritus" schrijft elders in ons blad over Huisbezoek. Wij zijn er hem dankbaar voor. Hoe weinig toch is over het Huisbezoek geschreven! En wat er is heeft voor ons land minder waarde. Onze omstandigheden zijn zoo geheel anders, zoo eigenaardig. Prof. Biesterveld heeft een keurige verhandeling over het Huisbezoek in 't licht gegeven, en er is veel uit te leeren. Voor Zuid Afrika is 't minder geschikt. Oosterzee's "Praktische Theologie," en die van Achelis hebben zeker waarde, als wetenschappelijke ontvouwing van het praktisch werk des evangeliedienaars; doch de leeraar van onze Kerk vindt er niet wat hij noodig heeft. 't Is hier eene zaak van *solvitur ambulando*—al gaande leert men. In de praktijk vindt men de oplossing van het vraagstuk. Als kind herinner ik mij, hoe de oudere predikanten in de Kaapstad huisbezoek deden. 't Was voor ons kleinen iets onverstaanbaars en iets onverklaarbaars, waarvan wij geen begrip hadden. Die de "Pastorie van Mastland" heeft gelezen, zal zich het hoofdstuk aan dit onderwerp gewijd wel herinneren. Hier is een proeve:—

"Er werd aangescheld. Dominee M—— en de Heer A—— werden aangediend. Ze traden binnen en zetten zich neer, terwijl neefje en ik ons in een hoek van 't vertrek terugtrokken, om van daar alles optenemen. 't Groote boek werd op tafel opengelegd, en nu begon 't gesprek.

'UE woont hier nog altijd in hetzelfde huis Mevrouw?'

'Om u te dienen, Dominee.'

'En de naam van Mijnheer is... ?'

'Om u te dienen, Dominee.'

'En uw oudste dochtertje, Johanna, is die nog in huis?'

'Verzoek excuus Dominee: ze is onlangs van haar derde kind bevallen.'

'Ah, zoo dat wist ik niet.'

Zoo ging 't voort. Ook mijn neefje werd genoemd: ik beefde reeds, maar ik bleef vrij...... De heer met den ronden hoed snuifde.

Nu werden de meiden binnengeroepen en zetten zich vrij links op een paar stoelen, die ze anders nooit aanraakten dan om ze te wrijven, of op hun plaats te zetten. Daarop volgde de aanspraak, waarvan ik niets begreep—neefje en de meiden te vragen of ze wel ter kerk gingen, en of ze wel baden, en wat ze dachten en gevoelden, enz. Daar hierop geen antwoord kwam, vreesde ik dat toch eindelijk de beurt eens aan mij zou komen, sloop stil langs den muur, naderde gelukkig de deur, en—ontsnapte.

Een oogenblik later werden de heeren uitgelaten, de drukte van neef was afgeloopen. Ik kwam weer binnen, en alles was in zijn gewone voegen teruggekeerd. 't Eenige dat ik tot verklaring van de zaak te weten kreeg was, dat dit nu *huisbezoek* heette.

Ook volgende jaren maakten het me weinig duidelijker. Een algemeen denkbeeld zweefde er me voor den geest, als van een kerkelijke *volkstelling*, vereenigd met zoo iets, dat naar een *biecht* zweemde—ik weet 't niet!

Eindelijk bemerkte ik, dat de aanspraak een uitnoodiging was tot 't Avondmaal; maar ik begreep volstrekt niet, waartoe die uitnoodiging diende, daar mijn goede ouders zoowel ongenood als genood daarvan gebruik maakten."

* * *

Toen de schrijver later predikant werd ging hij naar een ouden vriend en vroeg:

"Zegeens, mijn beste vriend, hoe moet ik toch huisbezoek doen?"

"Wel, geheel op uw eigen manier, zooals uw hart 't u ingeeft."

"Maar ik heb er nog geen manier op, en mijn hart geeft me volstrekt niets in, dan dat ik oneindig liever thuis bleef."

"Kom aan dan! u gaat met uw ouderling huis aan huis, daar er bij u geen Roomsgezinden zijn; u vraagt naar de bewoners; die, welke lidmaten zijn, noodigt u aan 't Avondmaal, mits ze dat in een waardige stemming wenschen te vieren. Verder schikt u naar de omstandigheden. Zie daar alles."

"Alles? Dus heb ik dan alleen dezelfde boodschap van huis tot huis rond te dragen, en van vijf tot vijf minuten te herhalen?"

"Ja, en daarbij nog een weinig op uw woorden toetezien, dat de achterdocht van onzen tijd er geen verwijt uitzuige. Bij onbekende of verdachte leden is een algemeene formule het beste: zelfs kan het soms geen kwaad, dat men u niet recht versta."

"Nog erger. 't Is dan niet alleen een doode vorm, ook nog een huichelachtig vertoon!"

"Vriendlief, ik moet u waarschuwen voor een gebrek, doorgaans aan welgezinde jongelieden eigen. Wil niet voor de eerste maal te veel doen. Al deed 't geen ander nut, zoo zal uw eerste huisbezoek u de zaak een weinig meer eigen, en 't personeel van uw gemeente een weinig beter bekend maken. 't Kan niet missen, of naderhand zult gij u een eigen huisbezoek vormen, naar uw karakter en dat van uw gemeente. Dan zult ge veilig doen, wat nu gewaagd wezen zou. En nu, goede reis! Zoek alleen nog, als 't van uw keus afhangt, een vertrouwden en verstandigen ouderling mede te nemen."

* * *

De beschrijving van *dat* huisbezoek laat ik dáár. Slechts dit nog.

"We traden bij mijn naasten buurman binnen, een achterhoudend, onaangenaam mensch, van wien ik nog niet wist, of hij mijn vriend of mijn vijand was. Er stonden twee stoelen gereed, waarvoor we vriendelijk bedankten. 't Was duidelijk, dat men dit verwacht had: 't werd niet voor de tweede maal gevraagd. Ondertusschen waren meid en knecht binnen gekomen, en de eerste zat, de laatste stond als een standbeeld. De ouderling nam zijn hoed af,—dit was een vriendelijke wenk dat ik het ook zou doen! De mannen des huizes volgden, de vrouwen sloegen de oogen neder en vouwden de handen. Mijn keel was beklemd. Gelukkig viel mijn oog op mijn zakboekje, en ik vroeg nog eens, schoon ik ze lang wist, naar al de namen. Hierdoor werd mijn tong los gemaakt, zoodat ik de formule kon uitbrengen, die ik reeds vijftigmaal bij mezelf had opgezegd: "*U kent* de reden van mijn komst; *u weet* dat 't binnenkort Avondmaal is; wij *vertrouwen* dat u 't belang van die plechtigheid gevoelt, enz., enz." De huisvader zei zeer afgemeten: "Ik dank u wel, Dominee!" en vervolgde terstond: "U treft geen mooi weer bij den ommegang." De huismoeder had haar oogen weder opgeslagen en vervolgde haar werk aan een halfgeschilden aardappel: meid en knecht gingen heen zonder iets anders te doen dan heen te gaan—en zoo was *dit huis bezocht*."

* * *

Genoeg. Jonge predikanten die de "Pastorie te Mastland" niet kennen mogen het boek wel lezen en vooral *dat* hoofdstuk. Er is iets uit te leeren. (Het boekje is zeer goedkoop te verkrijgen bij Juta & Co., voorzien van verklaringen door den Heer Hubertus Elffers. Wat ik in 't boek mis is eene Inhoudsopgave. Anders niets dan lof—net uitgevoerd, geen uitvoerige aanteekeningen in kleine en bijna onleesbare letter, zooals in sommige der Zwolsche Herdrukken.) Middelerwijl mogen we wel lezen wat onze "Emeritus" schrijft omtrent Huisbezoek. Hij spreekt o.a. van een leeraar onzer Kerk, ook mij bekend, die van zijn Huisbezoek ernstig werk maakt, en die het ten doel zich heeft gesteld, ieder lid in de gemeente het werk der zaligheid duidelijk te maken. Dit neemt tijd, maar dit is zeker het ideaal, waarnaar men streven moet. Vooral in dezen zoo oppervlakkigen tijd is dit zeer noodig. Maar hiertoe bekwaamt ons geen mensch. God alleen kan ons daartoe bekwamen.

Wijlen Generaal Booth.

Een enkel woord hier ter gedachtenis aan Generaal Booth, den stichter van het Leger des Heils. Dat één man zulk eene organisatie in 't leven kon roepen is voor de wereld een raadsel. Dat één man *met God* zulk een werk kan doen is geen raadsel. "Met mijnen God spring ik over een muur" zong de Psalmdichter. Barnardo, Quarrier, George Müller, von Bodelschwingh, van 't Lindenhout, Fliedner—wat hebben zij niet *met God* kunnen doen? Hier is het antwoord dat wij geven kunnen op de vragen van den twijfelaar. "God alleen redt de wereld" is de keerzijde van de penning: op de andere zijde lezen wij: "God redt de wereld niet alleen," want Hij gebruikt daartoe menschen van gelijke bewegingen als wij. Dat God Booth gebruikt heeft om een groot werk te doen kan niemand ontkennen. Bezwaren inbrengen tegen het werk van 't Heilsleger is gemakkelijk. Dat het duizenden tot zegen geweest is kan niemand ontkennen. Daarom leggen ook wij een kransje neêr op het graf van dien grooten man. Naast God moet eere worden toegekend aan die edele vrouw, Catharine Booth, die haar man is vooruitgegaan en hem in de heerlijkheid wacht. Daarom vatten wij moed! De God, die deze twee riep, roept ook anderen. Hij kan en wil en zal ook in Zuid Afrika mannen roepen, om de taak die al grooter wordt in ons dierbaar vaderland te aanvaarden in den naam van den Heere der Heirscharen. Die de hem toevertrouwde talenten besteedt tot Zijne eer zal wel niet iets groots tot stand brengen, dat voor het oog der wereld schittert; hij zal kracht ontvangen om in eigen kring te zijn wat God wil dat hij zijn zal. Door individuen, niet door organisaties, corporaties, maatschappijen, genootschappen werkt de Almachtige in de eerste plaats. Het idee werkt God in het individu, de organisatie werkt de mensch uit. Zorgen wij slechts, dat het idee niet versmoord

wordt door de zich uitbreidende organisatie. Wat het Heilsleger in de twintigste eeuw zijn zal kan niemand vooruit bepalen. De tijden en de gelegenheden zijn in Gods hand. Hij make het Heilsleger in de twintigste eeuw wat Hij wil dat het zijn zal!

Een belangrijk artikel.

In de "Expositor" van Augustus schrijft Sir Alexander Simpson over de Joden—"The Unconsumed People." Zijn thema is de onuitwischbaarheid van het Joodsche volk. Hij haalt aan Dr. Salaman, die aantoont dat de Joodsche gelaatstrekken, die men heden ten dage aantreft in de straten van Londen of Berlijn, te vinden zijn ook op de Egyptische en Assyrische monumenten eeuwen vóór de komst van Christus: wat ze eens waren zijn ze nog. Uit de 1,500 millioen bewoners van onzen aardbol behooren er 12 millioen tot dat ras: en overal vindt men ze. Bij het vergaan van de *Titanic*, was er uit ieder *zes één* Jood: in Nieuw York is ieder *vijfde* of *zesde* persoon een Jood. Dáár zijn er 3,000 Joden onder de advokaten, 1,000 onder de geneesheeren, en onder degenen die zich voorbereiden voor het onderwijs zijn er 75 per cent. Jodinnen. Alle natiën in Amerika — Franschen, Russen, Italianen, Duitschers—worden spoedig Amerikanen: de Jood blijft Jood, hij wordt dáár slechts een Amerikaansche Jood.

* * *

En overal stijgt hij. In Groot Brittannie is 1 uit elke 200 der bevolking een Jood; doch in 't Parlement treft men 1 Jood aan, uit elke 100 der leden, 1 in 15 op de voorste Bank dáár, 1 in 10 in het Kabinet. In de laatste 20 jaren zijn er 120 millionairs gestorven, en uit deze was 1 in elke 8 een Hebreer. Zoo rijk zijn ze, dat in Berlijn, 5 per cent. der Joodsche bevolking 30 per cent. der belastingen betalen. Zij zijn zesmaal rijker dan hun stadgenooten. Zij zitten achter veel dat er gebeurt. Drummont, de Fransche Anti-semiet, verklaarde. dat de Fransch—Duitsche oorlog het werk was grootendeels van Joodsche journalisten. Dit leidt den schrijver naar de Heilige Schrift, waar hij overal sporen vindt van een poging om dat volk te vernietigen, zonder dat men erin slaagt. Treffend is die terugblik.

* * *

En wat is de invloed van het Christendom op den Jood? Hij toont aan uit de gegevens van De La Roy, dat er in de laatste eeuw 72,740 Joden tot bekeering gekomen zijn en gedoopt werden, dat wil zeggen 1 bekeerling uit elke 150 Joden; terwijl uit de heidenwereld slechts 1 uit iedere 525 voor het Christendom gewonnen werd. Dit mag als bewijs gelden, dat de zending onder de Joden betere resultaten afwerpt dan de zending onder de Heidenen. Dit leidt den schrijver om aantetoonen, dat de Heilige Geest sedert Pinksteren drie getuigen had voor de waarheid Gods, t.w.: (1) de levende Kerk, (2) het levend Boek, (3) het onverteerd Volk. Deze drie zijn er nog. De Kerk kan niet vernietigd worden: het Boek blijft er, al wil men het tot een menschelijk produkt vernederen, of zijn leer verwateren: het Volk is er nog. Terecht heeft Weinstock, een Amerikaansche Jood, gezegd: "Had men de Joden vernietigd of had men ze geabsorbeerd, dan zou des Christens sterkste bewijs voor de echtheid van den Bijbel en het bestaan van den Zaligmaker verloren zijn geraakt."

* * *

Toen Frederik de Groote, die spotter, eens honend een zijner vrome generaals toeriep: "Geef mij in een enkel woord een bewijs voor de waarheid van uwen Bijbel," kreeg hij ten antwoord: "De Joden, Sire." Zoo is 't nog. De Jood is een staand bewijs voor de waarheid van het Christendom. Moet dit ons niet aansporen om ook den Jood tot het kruis te leiden? De Schrift is aan de zijde van hen, die ook den Joden het Evangelie brengen.

Fransche toestanden.

(Uit "Stemmen voor waarheid en vrede.")

Frankrijk's bevolking gaat achteruit: dit is het luidsprekend verontrustend resultaat van onze laatste volkstelling. Dit euvel dagteekent niet van gister of eergister. De "statistici" wezen er reeds gedurig op, en men toonde met hen in te stemmen door de aanprijzing van maatregelen, die niet werden toegepast, en die trouwens niet aldoende zouden geweest zijn. Men heeft zich onlangs zelfs vroolijk gemaakt over den Senator Piot, van la Côte d'Or, die met apostolischen ijver zijn landgenooten bezwoer meê te werken tot de herbevolking van Frankrijk. De Franschman laat nooit een gelegenheid ongebruikt om van alles een grap te maken, en zich ten koste van anderen te amuseeren. Allen, die als zedemeesters willen optreden, stellen zich onfeilbaar bloot aan de kans, om bespot te worden, getuige de Senator Bérenger, de moedige kampioen voor de openbare zedelijkheid, die men den bijnaam gaf van *le Père la Pudeur!* Dit is nu wel niet boosaardig bedoeld, maar onze landgenooten zijn voor het belachelijke doodsbenauwd, en men moet in Frankrijk heldenmoed bezitten om het te trotseeren.

Gedurende vele jaren is het bevolkingscijfer nagenoeg hetzelfde gebleven. Het tekort, waar het zich voordeed, was gering, en met voldoening kon soms een zwakke stijging van het aantal geboorten geconstateerd worden. Maar de uitkomst van den loop der bevolking over 1911 is bedroevend. Het aantal sterfgevallen overtrof dat der geboorten met 34,800. Dat vertegenwoordigt het verlies van een stad van een beteekenis als La Rochelle. Blijft deze daling aanhouden, en wordt zij nog belangrijker, de toestand zou ongemeen verontrustend worden, en er zou reden zijn om uit te roepen: *Finis Galliae!*

En terwijl onze bevolking stationair blijft, nemen naburige volken toe in zielental. In sommige landen is het geboortecijfer zelfs zeer aanzienlijk. Reeds nu worden wij op vreedzame wijs verdron-

gen door den vreemdeling, die bij ons komt werken en zaken doen. Op 't oogenblik zijn er te Parijs meer dan 100,000 Duitschers, en meer dan 200,000 Belgen in het departement du Nord. Kwam er een oorlog, de talrijkste bataillons zouden niet aan onze zijde te vinden wezen. Wij weten 't wel: de overwinning wordt niet altijd behaald door hem, die beschikt over de meeste soldaten. Ook hebben wij bondgenooten en vrienden. Bovendien hebben wij luchtschepen, en dan—we zijn veel rijker dan onze vijanden. Niettemin—hun numerieke meerderheid wordt echter zóó sterk, dat als er onzerzijds geen herstel van 't evenwicht tot stand komt, voor hen de verzoeking groot zal worden om hun slag te slaan.

Wij gelooven niet, dat de levensvatbaarheid van ons ras is uitgeput. De achteruitgang van 't geboortecijfer is 't gevolg van berekening. Het aantal geboorten in Bretagne, in 't Noorden en Westen is zeer voldoende. De bevolking neemt nog altijd toe bij den werkenden stand en in de centra der nijverheid. Maar bij den middenstand in de groote steden, en bij de welgestelde landbouwers worden de kinderen al geringer in aantal. Men heeft zich denkbeeldige behoeften geschapen, de weelde overheert alles, het leven is in de jongst verloopen 15 jaar ongelooflijk veel duurder geworden, en de beginselen van het neo-malthusianisme zijn doorgedrongen in klassen der maatschappij. Men ontvolkt meer en meer het platteland, om zich te verliezen in den stroom der groote steden, waar men voor groote gezinnen bezwaarlijk huisvesting vindt. Onze tegenwoordige maatschappij verkeert vooral door de hooge vlucht van het machine-wezen in een ernstige crisis. Men wil geen landbouwer meer wezen, ofschon de landbouwende stand op 't oogenblik zich in grote welvaart verheugen mag. De meeste jonge mannen, die hun diensttijd verricht hebben, droomen ervan om een "betrekking" te krijgen in de stad, waar men "uitgaan" kan, en vooral trekt Parijs hen aan, waar zij hopen fortuin te maken. Zij komen er het toch reeds zoo groot aantal vergrooten van menschen, die nergens meer thuis behooren, terwijl velen er een ellendig bestaan voortslepen. Voeg er nu nog aan toe, dat, in den regel, de Franschen geen kolonies kunnen stichten, en dat zij, die 't land verlaten, liever naar Canada gaan dan naar onze Kolonies. In deze omstandigheden baat het niet, den toon der vaderlandsliefde te doen hooren, om de ontvolking tot staan te brengen. Een terugkeeren is noodig tot eenvoudiger leefwijs en een reeks van maatregelen, die den nu verpletterenden druk der talrijke gezinnen verlichten.

Toont de bevolking reeds eenige jaren de neiging om af te nemen—het aantal misdadigers neemt daarentegen toe. Natuurlijk mag men niet overdrijven. Er zijn altijd boosdoeners en bandieten geweest. De namen van Cartouche en Mandrin leven nog in onze herinnering voort. Ook heeft men nog niet de misdrijven vergeten van de schrikkelijke bende "Chauffeurs," zóó genoemd, omdat zij de voeten van hun slachtoffers in het vuur staken, om hen daardoor te dwingen de plaats aan te wijzen, waar zij hun geld verborgen hadden. Maar het is een feit, dat de vooruitgang der beschaving de menschen in 't algemeen niet beter heeft gemaakt, en dat de moderne misdadigers, die beter onderricht zijn en over meer volmaakte hulpmiddelen beschikken, nog geduchter zijn geworden dan hun voorgangers.

Onlangs hebben de verrichtingen van de bende Bonnet, Garnier, Valet c. s. geheel Parijs en Frankrijk doen opschrikken. Zij traden op met ongehoorde stoutheid, vermoordden op klaarlichten dag een jongen, die wissels incasseerde, een politieagent van Parijs, schoten in een kantoor het personeel neêr en roofden de aanwezige geldswaarden, enz. Met krachtige automobielen, die zij gestolen hadden, wisten zij zich uit de voeten te maken, en verscheiden maanden achtereen gelukte het niet hen te vatten. Na verschillende andere moorden bedreven te hebben, o. a. op den "sous-chef de la Sureté," zijn eindelijk sommigen hunner gevangen genomen,—terwijl men anderen niet levend heeft kunnen machtig worden; men heeft de woning, waarin zij gevlucht waren, in de lucht laten springen. Tot hun laatsten ademtocht hebben zij zich verdedigd met hun brownings en karabijnen. Men heeft hen als dolle honden moeten afmaken. Op 't oogenblik zit een twintigtal leden van deze bende gevangen, maar anderen loopen nog vrij rond.

In de algemeene opinie, welke tegenover de misdadigers zoo zachtzinnig was geworden, komt nu een kentering. De doodstraf was zoo goed als afgeschaft, maar de guillotine is in de jongst-verloopen jaren gedurig weer in werking gesteld. Ook schijnen de rechtbanken besloten te hebben, strenger straffen op te leggen aan hen, die zich zoo ergerlijk vergrijpen aan de openbare veiligheid en zedelijkheid. Een procureur-generaal had zelfs den moed om te verklaren, dat men sommige rubrieken van misdadigers moest geeselen. Het zou een uitstekend iets wezen, maar men zal niet terugkeeren willen tot de toepassing van lichamelijke straffen.

Waaruit verklaart men die toeneming van grove misdrijven? Een dagblad heeft hieromtrent het gevoelen ingewonnen van een roomsch prelaat, van een modern predikant, en van een inspecteur van 't openbaar onderwijs. 't Spreekt van zelf, dat hun antwoorden uit elkander liepen. Eén ding staat vast, en wel, dat bijna al de misdadigers jonge menschen zijn, opgegroeid buiten alle godsdienstige invloeden. Zij noemen zich anarchisten, eigenlijk zijn het anders niet dan gewone misdadigers, zonder geloof of tucht, lui en verslaafd aan zingenot. Zij gelooven aan niets, en zijn tot alles in staat. Zij hebben evenmin ontzag voor de menschelijke gerechtigheid als vrees voor God. Zij verkondigen, dat de maatschappij slecht is ingericht; zij verkiezen niet te werken, en om te kunnen voldoen aan hun lusten en uitspattingen, vermoorden zij bejaarde renteniers, en ambtenaren, die van een bescheiden inkomen leven moeten. Zij noemen dit "hun leven uitleven," en "hun ik ontwikkelen."

't Is duidelijk, dat de maatschappij met alle kracht zich moet verzetten tegen dergelijke bandieten. Maar heeft zij haar roeping geheel vervuld, wanneer zij hen heeft gedood, of 't hun onmogelijk

maakt nog meer kwaad te doen? Wat doet zij, om dergelijke losbarstingen van misdrijven te voorkomen? Hoe worden tal van kinderen in een stad als Parijs opgevoed en bewaakt? 't Is bekend, dat bij ons de Staat den arbeid der Kerkgenootschappen aan kranken in de ziekenhuizen, aan gevangenen, aan militairen niet te gemakkelijk maakt, en hun invloed op 't opgroeiend geslacht niet gaarne ziet. De nieuwe generaties moeten zich zelven maar zien te vormen. De voorbeelden, die zij voor oogen hebben in de staatkundige en financieele wereld, en de aristocratie zijn niet geschikt om hen te brengen op het pad der deugd. Kortom, men is er meê bezig om de grondslagen der maatschappij te ondermijnen, om godsdienst en zedelijkheid in discrediet te brengen. En dan verwondert men zich nog over den wassenden vloed van ondeugd en misdaad! Men spant zich in, om een materialistische maatschappij in 't leven te roepen, en men toont zich verbaasd en verontwaardigd nu de storm van hartstochten en ongeregeldheden zich verheft, die de bestaande orde van zaken bedreigt. Gaat men op dezen weg voort, dan zouden de brave lieden, die de groote meerderheid der natie uitmaken, niet aarzelen, om te eischen, dat aan deze ergerlijke toestanden een einde komt, en een reactie zou weldra optreden. Velen meenen te zien dat zij zich reeds doet gevoelen.

REDE

gehouden ter gelegenheid der bevestiging van Ds. Luckhoff te Darling, door Ds. J. R. Albertijn.

"En Hij zeide tot mij: Menschenkind! Zullen deze beenderen levend worden? En ik zeide: Heere, Heere, Gij weet het! Toen zeide Hij tot mij: Profeteer over deze beenderen en zeg tot dezelve: Gij dorre beenderen, hoort des Heeren woord." Ezechiel 37: 3, 4.

De Heere geeft ons zelf de verklaring van de beteekenis van dit visioen der vallei vol dorre doodsbeenderen. In het elfde vers staat: "Toen zeide Hij tot mij: Menschenkind! deze beenderen zijn het gansche huis Israëls." In de eerste plaats is het dus van toepassing op Israël, in den droevigen toestand waarin dat volk toen verkeerde, zuchtende in de Babylonische ballingschap. Zij waren reeds moedeloos en wanhopend geworden, en de Heere laat hen weten dat Hij nog machtige daden voor hen doen zal.

Dit visioen is echter ook van wijdere beteekenis en toepassing. Wij kunnen hierin eene voorstelling vinden van de uitwerking die de prediking van het Evangelie heeft en hebben zal; door het woord des kruizes, en door de krachtdadige werking des Heiligen Geestes, zullen zondaren, die dood zijn door de zonde en de misdaden, uit den dood tot het leven worden opgewekt.

Sommige schriftuitleggers vinden ook verder in dit visioen, een beeld van de groote algemeene opstanding der geloovigen ten laatsten dage.

Wij wenschen, bij deze gelegenheid, van dit gezicht gebruik te maken, als een beeld van de krachtdadige werking der Evangelieprediking.

Daartoe zullen wij dit visioen niet in al deszelfs bijzonderheden nagaan, maar ons bepalen, naar aanleiding van ons tekstwoord bij twee hoofdgedachten, namelijk, *de man Gods en het Woord Gods.*

Wij zeggen: de man Gods *en* het Woord Gods; beiden tezamen, niet de een zonder het ander.

Het moet zijn: *het Woord Gods.* De prediker des Evangelies heeft geen recht zijne gedachten, of menschelijke overleggingen te prediken. Paulus zegt dat hij zijn Evangelie niet van den mensch maar van den Heer had ontvangen. In dit hoofdstuk zegt de profeet herhaalde malen, dat hij profeteerde "gelijk hem bevolen was." Helaas! hoe droevig dat men soms in onze nieuwsbladen aangekondigd ziet, dat een man, die zich een Christelijke leeraar noemt, des Zondags een "lecture" gaat houden over een of ander wetenschappelijk onderwerp, of menschelijk geschrift. Geen zondaar zal ooit daardoor ten leven worden gewekt. Het eeuwigblijvend Woord van God alleen heeft leven en wekt leven.

Doch het Woord Gods alléén is niet genoeg; het moet ook zijn: *de man Gods.* Men zou kunnen denken dat zoolang het maar het Woord Gods is dat wij prediken, het er dan niet zoozeer op aankomt, hoedanig de man is, die dat woord brengt. Doch ook hier is het waar: "Naardat de man is, is ook zijne kracht." Dezelfde waarheid kan, nagenoeg met dezelfde woorden, door twee personen worden uitgesproken, en toch kan de kracht en de uitwerking van dat woord zeer verschillend zijn; in het éene geval kan groote kracht het woord vergezellen, in het andere geval, kan het als in de lucht gesproken zijn. Waarom? Omdat achter het woord, de *persoonlijkheid* zit van hem die het spreekt. Denk aan onzen Heere en Zaligmaker, van Wien er geschreven staat, dat Hij sprak "als machthebbende en niet als de Farizeën en schriftgeleerden." Opmerkelijk is het dat onze Heiland niet gevraagd heeft: "Wat denken de menschen van Mijne woorden, wat zeggen zij van Mijne wonderen," maar "wie zeggen zij *dat Ik ben?*" Achter het woord zit de persoonlijkheid; naar dat de man is, zal ook de kracht van het woord zijn; zoodanigen waren de Profeten van het Oude Verbond, en de Apostelen van het Nieuwe Verbond. Zoodanig behoort de Evangeliedienaar te zijn; de man Gods en het Woord Gods.

Laat ons nu spreken in de eerste plaats over

Den man Gods.

De man Gods, zooals het tekstverband hem ons leert kennen, namelijk als een *menschenkind,* als een van God *geroepen* menschenkind, en als een door den Heer *toegerust* menschenkind.

Vooreerst, hij is een *menschenkind;* vers 3: "En Hij zeide tot mij: Menschenkind!" vers 9: "En Hij zeide tot mij: Profeteer menschenkind, profe-

teer." En dit is geheel naar den regel der huishouding Gods met deze wereld; geheel overeenkomstig den alwijzen Raad Gods ter zaligheid van menschen, volgens de heilige Schrift. God gebruikt niet engelen of troongeesten of andere wezens, maar gelijk ons bevestigingsformulier het uitdrukt: "dat God, onze hemelsche Vader, willende uit het verdorven menschelijk geslacht eene gemeente roepen en vergaderen ten eeuwigen leven, door eene zonderlinge genade daartoe gebruikt den dienst van menschen." En het is zeer opmerkelijk hoe onze God zich steeds aan dezen regel gehouden heeft. Wij herinneren u in het O. T. aan een Noach, de man Gods te midden van een krom en verdraaidl geslacht; aan een Mozes, en de Profeten, en in het N. T. aan de Apostelen en Evangelisten, en herders en leeraars, mannen Gods uit de menschenkinderen genomen. De Handelingen der Apostelen geven ons telkenmale voorbeelden van Gods handeling naar dezen regel. Eer God den Moorman bekommerd naar zijn land laat terugkeeren, zendt Hij liever een engel uit den hemel, niet naar dien Moorman, maar naar Filippus; en uit den mond van den evangelist, een menschenkind, moest de Moorman den weg der zaligheid leeren en rust en blijdschap vinden voor zijne ziel. En als de heidensche hoofdman Cornelius tot God bidt, dan geeft de Heere hem wel het visioen van een engel, niet om hem het woord der zaligheid bekend te maken, maar om hem de boodschap te brengen; "zend naar Joppe en ontbied Petrus hij zal u zeggen wat gij doen moet." Ook de Heer zelf wijkt niet van dezen regel af, waar Hij verschijnt aan den moordblazenden Saulus, en hem voor de poorten van Damascus ter neerwerpt. Als die terneergeworpen Saulus Hem vraagt: "Wat moet ik doen?" dan antwoordt de Heer: "Ga heen in de stad en aldaar zal u gezegd worden wat u te doen staat"—en uit den mond van een menschenkind, Ananias, moest hij den weg der zaligheid leeren en door de poort des geloofs ingaan.

En die man Gods is een menschenkind onder de diepe overtuiging van eigene *onkunde.* "En Hij zeide tot mij: Menschenkind zullen deze beenderen levend worden? En ik zeide: Heere, Heere, Gij weet het!" In het vierde hoofdstuk van het boek van den man Gods, Zacharia, vinden wij het volgende: "En ik antwoordde en zeide tot den Engel, die met mij sprak, zeggende: Mijn Heere! wat zijn deze dingen? Toen antwoordde de Engel, die met mij sprak, en zeide tot mij: Weet gij niet, wat deze dingen zijn? En ik zeide: Neen, mijn Heere!"

Men zegt ons dat er in het boek der oude Rabbijnen een gebed gevonden wordt van den volgenden inhoud: "O Heere! leer mijne lippen om te zeggen: ik weet niet."

En de man Gods is ook een menschenkind onder het diep gevoel van eigene *onmacht.* "En Hij deed mij bij dezelve voorbijgaan geheel rondom; en ziet! er waren zeer vele op den grond der vallei, en ziet zij waren zeer dor." De man Gods, Jesaja, deelt ons mede in het zesde hoofdstuk van zijn boek: "Ik zag den Heere, zittende op eenen hoogen en verhevenen troon, en Zijne zoomen vervullende den tempel." En wat is de zoom in vergelijking met het kleed; en wat is het kleed, in vergelijking met Hem die het draagt. En de serafs riepen de een tot den ander, zoodat de posten der dorpels zich bewogen van de stem des roependen; en het huis werd vervuld met rook. "Toen zeide ik: Wee mij, want ik verga!" of zooals het in de kantteekening staat: "Wee mij, want het is met mij gedaan!" Insgelijks de man Gods Daniel (10: 8) "ik dan werd alleen overgelaten en zag dit groote gezicht, en er bleef in mij geene kracht overig; en mijne sierlijkheid werd aan mij veranderd, in eene verderving, zoodat ik geene kracht behield." Een menschenkind onder de diepe overtuiging van eigene onkunde en onmacht, zoodanig is de man Gods; hij is een man die geleerd heeft om met den grooten Apostel te zeggen: "En ik was bij ulieden in zwakheid en in vreeze en in vele beving; en mijne rede en mijne prediking was niet in beweeglijke woorden der menschelijke wijsheid, maar in de betooning des geestes en der kracht; opdat uw geloof niet zou zijn in wijsheid der menschen, maar in de kracht Gods"; "zoo zal ik dan veel liever roemen in mijne zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone."

Voorts, de man Gods is een *geroepene* des Heeren. De mededeeling van dit visioen begint met deze woorden: "De hand des Heeren was op mij." Aangaande den hoogepriester zegt ons de Apostel in den brief aan de Hebreën: "En niemand neemt zichzelven die eer aan, maar die van God geroepen is." En Paulus spreekt van zichzelven als een "geroepen Apostel, niet van menschen, noch door een mensch, maar door Jezus Christus en God den Vader." In dezen zin is niet elke geloovige, een van God geroepen man Gods. In het tweede hoofdstuk geeft ons Ezechiel een verhaal van deze zijne roeping; en in het dertiende hoofdstuk spreekt hij van de profeten "die daar zeggen: De Heere heeft gesproken! daar de Heere hen niet gezonden heeft." Zoo iemand dit werk aanvaardt, zonder deze roeping, die zondigt.

En het is dezelfde God, Die nu nog Zijne mannen roept; Die nu nog in het hart van den jongeling de gedachte wekt, en die gedachte aanvuurt tot eene sterke begeerte, en die begeerte leidt tot een besluit, en dat besluit, ondanks alle moeilijkheden, met een heerlijk volbrengen bekroont. Ook onze Heer en Heiland sprak menigmaal van deze Zijne heilige roeping en zending door Zijnen Vader. Driewerf gelukkig de man Gods die zeggen mag: "De Heere heeft mij tot ulieden gezonden."

Eindelijk, de man Gods is een door den Heer *toegerust* menschenkind. "En Hij voerde mij uit in den Geest." Het is dezelfde Geest, tot Wien hij later geroepen werd te profeteeren; het is de Heilige Geest, de derde persoon in de Heilige Drieëenheid. Reeds onder het O. T. was Hij de Toeruster van de mannen Gods. "De Geest des Heeren toog hem aan" "de Geest des Heeren Heeren is op mij" "zoo viel dan de Geest des Heeren op mij"; deze en dergelijke verklaringen zijn menigvuldig in het O. T. En in het N. T. was de Pinksterdag, de aanvang van de geestelijke prediking des Evangelies; "zij werden allen vervuld met den

Heiligen Geest en begonnen te spreken, zooals de Geest hun gaf uit te spreken."

En wij leven nu onder de bedeeling van dien Heiligen Geest. Als God Zijn man roept, een menschenkind, dat Hij vooraf overtuigt van eigene onkunde en onmacht, dan laat Hij hem niet in de steek, maar rust hem toe, en houdt Zichzelven verantwoordelijk voor de bekwaammaking van het instrument, dat Hij hanteert; Hij verbreekt wel zijne eigene kracht, maar het is, opdat Hij hem die ware kracht zou doen ondervinden; dewelke is kracht in zwakheid volbracht.

Een menschenkind, een van God geroepen menschenkind, ziedaar de man Gods ons hier voorgesteld.

Laat ons in de tweede plaats spreken over

Het Woord Gods.

En het verband doet ons dat Woord Gods kennen als tweevoudig: het is een woord tot de *dorre beenderen* en het is een woord *tot den Geest*; niet slechts tot een van beiden, maar tot beiden.

Tot de dorre beenderen. "Profeteer over deze beenderen, en zeg tot dezelve: Gij dorre beenderen! hoort des Heeren woord!" Allereerst is dit woord Gods eene *aankondiging;* eene bekendmaking van den toestand waarin deze beenderen verkeeren, want zij weten dat niet. De arme mensch weet het niet, dat hij in een verloren toestand verkeert. De zonde heeft hem verblind door hem te misleiden, en heeft hem misleid door hem te verblinden. Gelijk den machtigen kampvechter Israëls geschied is, heeft zij hem de oogen uitgestoken, en hem toen veroordeeld en gebonden om in den molen te malen. En het woord Gods komt tot hem als een woord van ontdekking en er bestaat beroering. Dit is het eerste kenmerk van Gods genadewerk in de ziel des menschen. Dit is het eerste teeken van onderscheid tusschen hem en den wereldling. "Gij dorre beenderen, hoort des Heeren woord."

Dit woord Gods tot de dorre beenderen is ook een woord *der belofte.* "Alzoo zegt de Heer tot deze beenderen: Ziet Ik zal den geest in u brengen en gij zult levend worden; en gij zult weten, dat Ik de Heere ben!" Als de zondaar tot de ontdekking komt van zijn verloren toestand, en als zijn geweten ontwaakt, en den rechterstoel beklimt, dan dreigt hij, gelijk het volk van Israël (vers 11), hopeloos in wanhoop te verzinken. "Daarom profeteer en zeg tot hen: Zoo zegt de Heere, Heere: Ziet, Ik zal uwe graven openen, en Ik zal ulieden uit uwe graven doen opkomen, O! mijn volk."

En eindelijk het woord Gods tot de beenderen is een woord *des bevels.* "Gij dorre beenderen, *hoort* des Heeren woord." En als de Heer spreekt, dan moeten zij hooren, al zijn zij ook dorre beenderen, want het woord Gods is eene kracht Gods.

Doch zal dat woord Gods tot de beenderen, deszelfs kracht uitoefenen en het doel bereiken, dan moet het tweede woord Gods daarmede gepaard gaan.

Het woord Gods tot den Geest. "En Hij zeide tot mij: Profeteer tot den geest, profeteer menschenkind! en zeg tot den geest: Zoo zegt de Heere, Heere: Gij Geest! kom aan van de vier winden, en blaas in deze gedooden, opdat zij levend worden." Dit woord Gods is een woord *des gebeds.* De man Gods is een man des gebeds. Gods macht kan zondaren behouden ook zonder onze prediking, maar onze prediking kan geene dorre beenderen ten leven brengen, zonder de kracht Gods. Te vergeefs zullen wij roepen tot de dorre beenderen, indien wij ook niet profeteeren tot den Geest.

En ziet! dit woord Gods tot den Geest is meer nog dan een woord des gebeds; het draagt het kenmerk van een woord *des bevels.* Het was in den naam des Heeren dat het menschenkind tot de dorre beenderen gezegd heeft: Zoo zegt de Heere; en het is andermaal in den naam des Heeren, dat hij zegt tot den geest: Zoo zegt de Heere, Heere! Het woord des gebeds tot God is doorgaans een vragen, een smeeken, een worstelen zelfs; maar, (en hoe zullen wij het onder woorden brengen), het profeteeren tot den Geest, is een spreken op hoog gezag; niet maar het gebed, zooals wij het doorgaans verstaan, maar het woord Gods tot den Geest Gods. "Zoo zegt de Heere, Heere: Gij geest kom aan!"

Ziedaar dan gesproken over den man Gods en het Woord Gods. Het overwogene kan dienen om ons de oorzaak aan te wijzen zoowel van het welslagen als van het mislukken der Evangelieprediking. De prediking kan naar de waarheid zijn, en als mooi en treffend geprezen worden, maar zal krachteloos blijven, waar de man Gods ontbreekt. Alleen naar mate het werktuig ter beschikking gesteld en in bezit is van den grooten Werkmeester, kan er krachtig werk worden gedaan. Het is niet naar den regel Gods, dat Hij ontoegewijde menschen gebruikt tot Zijn werk. Elke prediker des Evangelies staat voor God verantwoordelijk voor den toestand van zijn persoonlijk geestelijk leven; en naar den stand van zijn geestelijk leven zal ook de waarachtige en blijvende vrucht van zijne prediking zijn. Die een man Gods wenscht te zijn is verplicht naarstig toe te zien, dat hij zijne roeping en zijne toerusting van zijnen God ontvangt. Tot eene gezegende en vruchtbare Evangeliebediening, mag de man Gods niet ontbreken.

En hoe gewichtvol is hier de waarheid, aangaande het Woord Gods. Hoe ontzettend ernstig de overweging aangaande en wijze waarop en den weg waarlangs, de man Gods het Woord Gods voortdurend ontvangt. Maar wat vooral onze aandacht trekt, is wat gezegd wordt omtrent het Woord Gods, door den man Gods, tot den Geest Gods. Helaas! hoe min wordt dit begrepen en gedaan. Hoeveel tijd en voorbereiding, en studie en inspanning betrekkelijk het Woord Gods tot de beenderen, hoe min daarvan betrekkelijk het Woord Gods tot den Geest. En welke van deze twee heeft grooter gewicht en mag minder ontbreken? Is het wonder dat er klacht is over gebrek aan leven, wanneer er wel menigvuldig geroepen wordt tot de beenderen, waardoor wel eene organisatie des lichaams gevormd wordt, waarin echter geen leven klopt, terwijl de profetie tot den Geest ontbreekt? Heeft dan de Kerk van Christus het profeteeren tot den Geest verloren? Zoo ja! dan ontferme Zich de Heer genadiglijk over ons en over al Zijne dienstknechten, en opene ons

oog voor dit gebrek, en geve ons geene rust, totdat wij met kracht van Hem het bevel hebben ontvangen en gehoorzaamd: Profeteer tot den Geest, profeteer, menschenkind! en zeg tot den Geest: Zoo zegt de Heere, Heere: Gij Geest! kom aan van de vier winden, en blaas in deze gedooden, opdat zij levend worden."

(De Rede sloot met een woord tot de gemeente, en tot den bevestigden leeraar.)

't Een en ander omtrent ondervindingen opgedaan als leeraar der N. G. Kerk.

(Vervolg.)

HUISBEZOEK.

Ieder leeraar, die het met zijne gemeente welmeent, voelt al dadelijk de noodzakelijkheid van huisbezoek. Men hoort dikwijls zeggen, " dat een huisbezoekende leeraar een kerkbezoekende gemeente vormt." Of dit altijd het geval is, zal best kunnen beantwoord worden door leeraars, die getrouw in dat werk geweest zijn. Ik voor mij betwijfel de waarheid van dat gezegde niet, mits de leeraar dat werk op de best mogelijke wijze verricht. Wáár is het zeker ook, dat 't huisbezoek den leeraar stof tot prediking biedt. Immers daardoor leert hij de behoefte zijner gemeente kennen, en overeenkomstig die behoefte zijne prediking inrichten. En wie weet dan ook niet van hoeveel nut de leeraar stichten kan door in persoonlijke aanraking te komen met individueele leden zijner gemeente! Ongelukkig, echter, zijn in de meeste gevallen de gemeenten te groot en het werk te veel voor de krachten van één man. De leeraar heeft in den regel te veel hooi op zijn vork om het bezoeken van zijne gemeente naar eisch en wensch te verrichten. Dit was ook ééne der redenen waarom schrijver dezes Emeritus geworden is. Hij gevoelde dat zijne krachten niet meer toereikend waren om aan zijne gemeente recht te laten wedervaren. Hij kon haar niet meer, zooveel als vroeger, bezoeken. En liever dan zijne gemeente te laten schade lijden zou hij zelf willen gaan lijden. Want lijden kostte 't hem zeker om 't werk op te geven dat hij nog zoo gaarne voortgezet had in eene gemeente die hem zeer dierbaar, en door welke ook hij bemind was.

Huisbezoek mag, hoe gewenscht ook, geen schade doen aan de prediking, d.w.z. de leeraar moet zorgen dat hij den tijd vinde voor degelijke voorbereiding voor zijne preeken. Dit blijft nog altijd hoofdwerk van den leeraar. De gemeenteleden, die te veel huisbezoek van hunnen leeraar eischen, zullen wellicht de eersten zijn om een klaagtoon over zijn gebrekkige prediking aan te heffen. Menig gemeentelid vergeet dat zijn leeraar voortdurende studie noodig heeft, en dat met zijne veelvuldige en veelzijdige werkzaamheden, hij soms nauwelijks den tijd vinden kan tot degelijke voorbereiding van zijn preekwerk. En voor menig predikant is de voorbereiding tot zijne prediking eigenlijk de eenige studie die hij hebben kan. Hoe menigmaal, sprekende over deze zoo noodzakelijke sttudie, moest ik van gemeenteleden hooren: " Maar meneer het mos vier jaren gestudeer te Stellenbosch, en ik het altijd gemeen dat als iemand uit die Kweekschool kom, hij maar net op die preekstoel kan klim en over eenige tekst kan preeken zonder studie vooraf." Onder anderen, vertelde mij een Ouderling die mij op rondgang in de gemeente vergezelde, dat hij ook vroeger deze meening was toegedaan, en dat bij zekere gelegenheid hij deze meening luchtte ten aanhoore van mijn waardigen voorganger, die thans de eereplaats van Professor aan ons Theologisch Seminarie bekleedt. Daarop kreeg hij ten antwoord: " Maar kijk nu eens broeder, een schoenmaker leert ook eerst om schoenen te maken, en als hij zijn ambacht kent en met eigene bezigheid begint dan heeft hij toch nog tijd noodig om ieder schoen te maken. En zoo ook heeft de predikant nog altoos tijd noodig om zijn preek te maken." " En dit," zei die broeder, " heeft mij dadelijk van mijne dwaling verlost. Nu kan ik 't goed verstaan, dat een predikant wel degelijk tijd moet hebben om zich voor den preekstoel klaar te maken."

Konden al de gemeenten de zaak zoo inzien, dan zou er wel gezorgd worden, dat waar de gemeenten groot en uitgestrekt zijn, den leeraar een hulp worde toegevoegd; zoo niet, dan zal de prediking er onder moeten lijden. Wat bovenal noodig is, is dat de gemeente den leeraar, door hare gebeden, in zijn werk der prediking, alsook van huisbezoek, steunen zal.

Welnu, *'t huisbezoek* is voor den leeraar soms een moeilijk en opofferend werk, en daarbij toch een werk dat, wanneer tijd en krachten hem zulks toelaten, hij gaarne doet en doen wil. Het is een werk dat veel takt en wijsheid vereischt, derhalve ook veel gebed. Men komt op huisbezoek in aanraking met zoovele en verschillende karakters, met gemoedsbezwaren en moeilijkheden van allerlei aard. Men krijgt te doen met rijken en aanzienlijken, met armen en geringen; met heilzoekenden en bekommerden, met onverschilligen en roekeloozen; met treurenden, die troost, en met openbare zondaars, die bestraffing noodig hebben; met geloovigen, twijfelaars en ongeloovigen, ach, en nog zoovelen meer! Wat al genade noodig om tot een ieder een woord ter rechter tijd te spreken!

Niet zelden dat ook op huisbezoek geschillen en vijandschappen tusschen buren en huisgenoten uit den weg moeten worden geruimd. En wie is tot alle deze dingen bekwaam? Alleen hij, die door
Het een en ander omtrent ondervindingen 2
een kinderlijk geloof geleerd heeft al zijn vertrouwen op God te stellen. Want " onze bekwaamheid is uit God."

Maar dan zijn er ook nog degenen, die de leeraar op huisbezoek moeilijk vinden kan, t.w. degenen die hem ontvluchten. Hun getal is gelukkig niet groot. Echter heugt mij nog een en ander geval van dien aard. Toen ik met mijn Ouderling op een eerste huisbezoek in de gemeente rondreed, zagen wij op een afstand van een zeker huis, waar-

heen wij gingen, iemand bij de voordeur ingaan. Wij reden voort en toen wij er kwamen was er niemand op het werf te zien. Wij klopten aan maar niemand opende. De huisgenoten wisten dat wij den vorigen nacht ons verblijf bij een buurman hadden, en waren dien morgen op uitkijk. Toen de wachter ons zag aankomen, ging hij bij de voordeur in, om de wacht daarbinnen aan te kondigen, en allen glipten bij de achterdeur uit. En terwijl wij rondom het huis liepen, in stallen en hoenderhokken naar menschen zoekende, zagen wij eindelijk op een verren afstand, in een diepe kloof, man, vrouw en eenige kinderen wandelen—natuurlijk buiten ons bereik—want met ons rijtuig konden wij 't in die kloof niet wagen, en te voet zouden wij die vluchtelingen ook niet hebben kunnen achterhalen.

Bij een ander had ik 't nog moeilijker om den vader des huizes raak te loopen. Zijn huis stond heel nabij dat van zijn buurman, zoodat hij van zijn huis het rijtuig van den predikant bij zijn buurman zien kon. Het gevolg was, dat toen wij bij zijn huis kwamen hij niet binnen was. Vóór zijne deur was een uitgestrekte mielietuin, en zijne vrouw zeide, dat hij zoo pas daarin gegaan was. Mijn Ouderling ging dadelijk naar buiten en riep zoo hard hij kon, maar kreeg geen antwoord. De man was spoorloos verdwenen. Wij moesten heen zonder hem te zien. Toen ik er de tweede maal kwam, waren beiden man en vrouw verdwenen. Eene dochter zei: "Ma was net nou nog in de kombuis, maar waar zij nu is, weet ik niet, en Pa is zooeven uitgegaan om veld te branden." En zoo moest ik alweer heen zonder man of vrouw gezien te hebben. Toen ik er voor de derde maal kwam, was moeder wel thuis, maar vader was een paar minuten geleden *over die rug* geloopen om naar de schapen te gaan zien. Ik vond nu uit, dat wij telkenmale een fout begingen door eerst zijn buurman te bezoeken; zoo immers gaven wij onzen vriend de gelegenheid om zich tijdig uit de voeten te maken. Welnu, toen ik er voor de vierde maal heenging, zei ik aan mijn Ouderling: "Vandaag zullen wij eerst hem, en dan zijn buurman bezoeken." Zoo gezegd en zoo gedaan. Wij reden direkt op zijn huis aan. Niemand had ons rijtuig zien aankomen. Wij hielden stil en ik haastte mij naar de voordeur, klopte aan, de deur werd geopend, en ja! daar stond de vorige vluchteling levensgroot voor mij. Aan vluchten viel natuurlijk toen niet te denken. Hij was een gevangen man. Ik las verlegenheid op zijn gelaat, maar sprak hem vriendelijk toe, en repte geen woord van vorige teleurstellingen. Spoedig waren alle verlegenheid en ongemak verdwenen en scheen hij zich thuis te gevoelen in mijn gezelschap. Hij vond uit dat de predikant niet zulk een paaiboelie was als hij zich voorgesteld had. En *ik*, ik had een aangenaam en gezegend huisbezoek.

Nooit had ik bij latere bezoeken weer noodig om naar Jan te vergeefsch in mielietuin, bij veldbrand, of achter die rug bij de schapen te gaan zoeken. Hij was daarna altijd blij om mij te zien en bij zich aan huis te hebben. Hij was, zooals men pleegt te zeggen, "heelemaal mak geworden."

Laat de jonge predikant hieruit leeren, wanneer hij met huisbezoek begint, waar het noodig is, geduld te oefenen, en met Paulus list te gebruiken om zielen te vangen. Dit leidt ons om iets te zeggen over de wijze van huisbezoek. En hier, dunkt mij, kan men geen vaste regels stellen, waarnaar dat werk altijd in te richten. Men moet zich schikken naar omstandigheden en behoeften die zich voordoen. Men zorge echter niet als vogelverschrikker zijne verschijning bij de huizen der gemeente te maken, om de huisgenoten te verschrikken en op de vlucht te jagen! Men trachte zooveel mogelijk zijne gemeente door vriendelijkheid te winnen en op huisbezoek ze te laten voelen dat hij waarlijk haar vriend is. Dit kan hij doen ook door belangstelling in hun tijdelijke welvaart te betoonen. Het is, dunkt mij, niet wenschelijk om maar zoo dadelijk, wanneer men 't huis binnentreedt, de vraag te doen: "Zijt gij bekeerd? Of is uwe ziel gered?" Gewoonlijk begon ik naar den gezondheidstoestand van 't huisgezin te vernemen; soms ook wel, hoe 't met de bezigheden ging. En zoo vond ik dan al gaande weg gelegenheid om over Gods goedheid en liefde en zoo nader over den toestand hunner zielen te spreken. Men zij toch voorzichtig om niet maar zoo dadelijk den bestraffenden toon aanteslaan. Ik weet van predikanten die, wanneer zij met fouten van iemand bekend waren, hem op huisbezoek dadelijk daarover hard aanvielen, en misschien ook voor anderen bestraften. Een dominee bijv. had de gewoonte om wanneer hij iemand op het dorp 's Zondags in de kerk mistte, hem des Maandags te gaan opzoeken. Nu dit is kostelijk. Maar de wijze waarop hij zulks deed was af te keuren. Zoodra men de deur opende, begon hij te bestraffen, zonder eens behoorlijk naar de oorzaak van afwezigheid gevraagd te hebben. Men zegt dat hij op deze wijze min trage kerkgangers tot kerkbezoek bewogen heeft.

Een ander fout begaan is te *overhaastig* in 't werk van huisbezoek te zijn. Daar zijn predikanten die gaarne bij de Ringsvergaderingen een goed figuur willen slaan, door op de vraag: "Over hoe groot een gedeelte van de gemeente is het herderlijk bezoek geschied?" te kunnen antwoorden: "Over de geheele gemeente." Als er enkel met dat doel huisbezoek gedaan wordt, verwachten wij niet veel vrucht op zulke bezoeken. Anderen zijn er die zulk een antwoord niet kunnen geven en die misschien veel beter en gezegender werk op huisbezoek hebben gedaan. Van een leeraar, mij goed bekend, zei zijn Ouderling eens aan mij: "Onze leeraar neemt op huisbezoek zooveel tijd met één huisgezin, dat ik niet weet wanneer wij het einde van de gemeente zullen halen." Dat de Ouderling gaarne wat meer spoed in het werk zag, kan ik goed begrijpen. Immers zijne bezigheden lieten hem niet toe lang van huis te blijven. Maar de leeraar dacht aan *zijn werk*, en wilde dat maar niet zoo hals over kop verrichten. Bij hem was daar ernst, en op zijn hart woog zwaar 't gewicht van zielen. Geen huis wilde hij verlaten voordat hij met allen in aanraking was gekomen, en aan een ieder den weg der zaligheid had duidelijk gemaakt. Hij wist niet of hij nog weer een kans er toe zou krijgen. En zooals hij zelf eenmaal aan mij zei: "Als ik een

huis verlaat, dan wil ik rein zijn van het bloed van allen." Ik voor mij, als ik kiezen moest, zou de voorkeur geven aan de wijze waarop deze laatste broeder huisbezoek doet.

De Heere geve aan ons predikanten zeer veel genade om in dit deel van ons pastoraal werk zeer getrouw, en onze gemeenten tot grooten zegen te zijn!

Nooit kan ik vergeten een gezegde van onzen hooggeachten wijlen Prof. Murray: "Wij predikanten doen huisbezoek bij onze gemeenten, maar wie doet bij ons huisbezoek?" Ja hoe noodig ook voor ons! Zullen wij ons niet overgeven aan, en stellen onder het zoeklicht van Gods Geest?

EMERITUS.

Onze Belijdenisschriften.

II.

Onder de belijdenisschriften uit de oudheid, die niet door onze Kerk bepaald wordt erkend, doch hare instemming heeft weggedragen, telt men de zoogenaamde

Niceensche Geloofsbelijdenis.

Zij geldt vooral de leer der Drieëenheid, en is het gevolg van zwaren, heftigen strijd binnen de Kerk, die op de beroemde Kerkvergadering te Nicea in het jaar 325 ten deele werd beslecht. De geschiedenis dier Kerkvergadering is geen aangename lectuur. De half-heidensche Keizer Constantijn, die 't Christendom had aangenomen, zonder de kracht ervan te verstaan, of zijn diepte te peilen, riep haar bijeen. Hij wilde eenheid des geloofs in zijn rijk, en daarom deed hij zijn best afgevaardigden uit alle gedeelten van zijn gebied bijeentebrengen, in de hoop, dat een geloofsregeling kon worden getroffen, waaraan allen zich zouden onderwerpen. Zij kwamen dan ook van oost en west tezamen, uit Arabië en Syrië, uit Perzië en Phoenicie, uit Egypte en Libye, uit Griekenland en het verre Spanje, monniken uit de woestijnen van Noord-Afrika en Bisschoppen uit de groote steden van het Romeinsche rijk—318 in getal. Voor Constantijn was de stem der meerderheid de stem van God. Die eerste en de daarop volgende tweede Kerkvergadering, die te Constantinopel in 381 werd gehouden, werpen een scherp licht op kerkelijke toestanden in die eerste eeuwen. Wil men weten hoe het er toeging men neme acht van wat de kerkvader Gregorius van Nazianzen aangaande die vergaderingen zei: "Ik vlucht van iedere samenkomst van bisschoppen, want ik heb nog nooit gezien dat eene Synode tot een goed einde is gekomen, of dat de euvelen in de Kerk niet werden vermeerderd in plaats van te worden verminderd; want onbeschrijfelijke strijd en tweespalt heerschen daar." En zulk een kenner der kerkgeschiedenis als wijlen Bisschop Westcott sprak zich hieromtrent krasser uit: "Ik meen dat er geen verbastering in leer of praktijk—voeg er bij in den tekst—was, waarvan de wortelen niet in de vierde eeuw kunnen worden aangetroffen. En toch spreken menschen met zalving van de Heiligen der vierde eeuw! Ik vrees, dat als men hun geschiedenis leest, men zal ontdekken, dat zij zeer gewone menschen waren."

* * *

En toch meenen wij recht te hebben tot de bewering, dat God die Synoden, onder de leiding Zijns Geestes, gebruikt heeft, om de Kerk te zuiveren van ketterijen, die haar in den grond zouden hebben geboord. Er waren mannen van diepen ernst en van erkende, beproefde godsvrucht, die het middel waren in Gods hand om haar voor zulken ondergang te bewaren. Onder die mannen rekenen wij ATHANASIUS, die de held was van het Niceensche Concilie. Reeds in zijn kinderjaren maakte hij diepen indruk op den bisschop Alexander, die hem aan het strand zag spelen met andere kinderen, en uit zijn mond vernam, dat hij als een kleine bisschop naar het vereischte formulier die andere kinderen had gedoopt. Zoo zeer werd de oude bisschop daardoor getroffen, dat hij die kinderen als werkelijk gedoopt beschouwde en dit hun ouders te kennen gaf. Later werd Athanasius zelf bisschop van Alexandrie, en werd zoo door de Kerk geëerd dat hij den naam verwierf van *Vader der rechtzinnigheid*, een eeretitel dien hij verdiende. Zwaar werd hij om des geloofs wil vervolgd, dikwijls moest hij vluchten, meer dan eens werd hij verbannen. Soms scheen het, alsof alles verloren was; doch in het einde zegevierde de waarheid.

* * *

Waarover liep dan de groote strijd? 't Was de leer der Heilige Drieëenheid. De presbyter Arius, geen aangenaam mensch, had geleerd—en zijn leer vond bijval—dat de Zoon geheel ondergeschikt was aan den Vader, dat Hij niet van eeuwigheid had bestaan, maar geschapen was "vóór de tijden der eeuwen," dat Hij dus een schepsel was, wel het hoogste en voortreffelijkste van alle Gods schepselen, zonder meer. Athanasius zag het heel goed in, dat, als die leer werd erkend, of een heidensche veelgodendom zou worden gehuldigd door de Kerk, of een ééngodendom, dat te kort zou doen aan de goddelijke drievuldigheid, die als hoeksteen van het Christendom door de Schrift was neergelegd. Het was hem duidelijk, dat met het Arianisme ook de heerlijkheid en eenige waarde van 't verlossingswerk van Christus zou verdwijnen. Daarom trad Athanasius zoo krachtig op tegen dezen presbyter uit Alexandrie. Dit gaf natuurlijk aanleiding tot heftigen tegenstand, vooral omdat Arius werd gesteund door bisschoppen van naam, en onder hen door Eusebius van Cesarea. Toen nu de keizer de Kerkvergadering te Nicea bijeenriep zocht men naar eene geloofsformule, die voor goed aan het Arianisme paal en perk zou stellen. Het eerste concept, dat door Eusebius werd voorgedragen, vond Athanasius niet scherp genoeg. Wel had hij gezorgd, dat zulke uitdrukkingen aangaande den Zoon als "*eerstgeborene aller creaturen, van vóór de tijden der eeuwen uit den Vader geboren*" uit de Geloofsbelijdenis werd geweerd: wel zorgde hij er voor, dat er verklaard werd, dat de Zoon wes "*geboren, doch niet gemaakt*, en dat Hij was de *ware God uit den waren God*. Doch hij ging verder. De

uitdrukking *eenswezens met den Vader* werd ingevoegd, omdat Eusebius, die Arius in bescherming had genomen, zich daarmee niet kon vereenigen. En aan het einde van de Geloofsbelijdenis werd eene vervloeking van het Arianisme toegevoegd in de volgende bewoordingen: *Maar die daar zeggen: er was een tijd, dat Hij (de Zoon Gods) er niet was,* en *Hij was niet vóór dat Hij geboren werd,* en *Hij is uit het niet gemaakt,* of *Hij is uit eene andere zelfstandigheid,* of *wezen* of *de Zoon van God werd geschapen,* of *Hij is veranderd* of *veranderlijk,— deze worden door de Heilige Katholieke en Apostolische Kerk veroordeeld.*"

* * *

Dit dan was de Niceensche Geloofsbelijdenis. Later werd het slot weggelaten, terwijl op de Kerkvergadering van Constantinopel in 381 eenige verdere wijzigingen en toevoegingen werden aangebracht. Ten einde deze veranderingen duidelijker te doen uitkomen stellen wij de twee formules naast elkaar:—

TE NICEA 325.	TE CONSTANTINOPEL 381.
Wij gelooven in eenen God, den Almachtigen Vader, Maker (*) van alle dingen, zichtbaar en onzichtbaar	(*) *Maker van hemel en aarde, en van*
En in éénen Heer Jezus Christus, den (*) Zoon van God, uit den Vader geboren, (*) Licht uit Licht, ware God uit waren God, geboren, niet gemaakt, eenswezens met den Vader, door wien alle dingen gemaakt zijn, die voor ons menschen, om onze zaligheid (*) neergedaald is, vleeschgeworden is (*) en mensch werd; die	(*) *den Eenig-geborene voor alle werelden.* (*) *uit den hemel* (*) *door den Heiligen Geest, uit de maagd Maria*
(*) [geleden heeft] en ten derden dage is opgestaan, ten hemel gevaren; van waar Hij komen zal om te oordeelen de levenden en de dooden.	(*) *gekruisigd werd* onder *Pontius Pilatus en* [*geleden heeft*] *en begraven werd,* en [ten derden dage is opgestaan] *naar de Schriften* [ten hemel gevaren] *zittende ter rechterhand des Vaders;* [van waar Hij komen zal] *met heerlijkheid,* om te oordeelen de levenden en de dooden; *aan Wiens heerschappij geen einde zijn zal.*
En in den Heiligen Geest	[En in den Heiligen Geest] *den Heer en Gever van het leven, die uit den Vader uitgaat, die met den Vader en den Zoon te zamen wordt aangebeden en verheerlijkt die door de profeten heeft gesproken. In ééne heilige Katholieke kerk; wij erkennen éénen doop ter vergeving der zonden; wij verwachten de wederopstanding der doodem, en het leven in de toekomende wereld.*
[Maar die daar zeggen: *Er was een tijd, dat Hij er niet was,* en *Hij was niet vóór dat Hij gemaakt werd,* en *Hij is uit het niet gemaakt,* of *Hij is van een andere zelfstandigheid,* of *wezen,* of *de Zoon van God is geschapen, veranderlijk,* of *veranderd*—deze zijn veroordeeld door de heilige, Katholieke en Apostolische kerk.]	

Indien wij letten op de punten van verschil tusschen deze twee vormen der Geloofsbelijdenis moet het ons treffen, dat de leer aangaande den Heiligen Geest in de Geloofsformule van Constantinopel meer duidelijk is ontwikkeld. Ook dit was noodig ter afwering van ketterij, omdat de Bisschop Macedonius eene leer aangaande den derden persoon in de Heilige Drieëenheid had verkondigd, die aanleiding gaf tot verwarring op dit gebied. De sekte der *Pneumatomachi,* (bestrijders van den Heiligen Geest), die de Godheid des Heiligen Geestes lasterden, was ontstaan. Deze ketterij werd te Constantinopel besproken en verworpen. Vandaar de meer duidelijke formuleering in de Geloofsbelijdenis. De Kerkvergadering werd door 150 bisschoppen, meestal uit het Oosten, bijgewoond.

Later, naar aanleiding van verkeerde beschouwingen aangaande de verhouding tusschen den Zoon en den Heiligen Geest, en ter afwering van het Arianisme in elken vorm, gevoelde men zich in Spanje gedrongen op de Synode te Toledo gehouden in het jaar 589, het zoogenaamde *filioque* (en uit den Zoon) in te voegen; zoodat men nu beleed aangaande den Heiligen Geest, dat Hij *uitgaat van den Vader* EN DEN ZOON. Hierdoor meende men de leer der Drieëenheid te kunnen handhaven tegen alle ketterijen. In het Oosten echter werd deze bijvoeging nooit toegestaan; zoodat nog heden ten dage de Grieksche Kerk de Niceensche Geloofsbelijdenis zonder dat *filioque* voordraagt op haar kerkelijke feesten. Doch het duurde eeuwen, voordat de alzoo gewijzigde Geloofsbelijdenis werd erkend. Karel de Groote protesteerde krachtig tegen de woorden van den patriarch Tarasius, die getuigde, dat de Heilige Geest "uitgaat van den Vader *door* den Zoon," in plaats van "*en* den Zoon." De keizer liet het niet daarbij rusten, maar riep de Synode te Frankfort in 794 bijeen, die het "*filioque*" als leer der Kerk aannam. Sinds dien tijd werd de uitdrukking door alle Christelijke Kerken in het Westen erkend, ofschoon paus na paus in de bresse moest springen ten einde die uitdrukking in de Geloofsbelijdenis te handhaven. In de elfde eeuw liet de paus Bonifacius de geheele geloofsformule met het *filioque* bij het Avondmaal bezigen, en eindelijk gaf de groote Roomsche Synode, te Trente in 1546 gehouden, haar volle sanctie daaraan.

Onze Kerk bezigt deze Geloofsbelijdenis niet, de Episcopalen echter wel. In de Grieksche Kerk heeft zij zeer groote waarde, en wordt zij plechtiglijk aangeheven op groote feesten. De keizer van Rusland bij zijn krooning zegt haar op overluid ten aanhoore van de vergaderde menigte. In het feestgewaad van de hoogste dignitarissen te Moscow is zij in paarlen uitgewerkt. Ieder artikel der belijdenis wordt in kleine schilderijen afgebeeld en zoo aan het volk voorgesteld. Eene van de gewichtigste scheuringen in de Russische Kerk was het gevolg van de vreeze dat de patriarch Nicon een enkele letter van de Geloofsbelijdenis veranderd had.

De Openbaring van Johannes.

(Door Prof. C. F. J. Muller.)

HOOFDSTUK 20: 7—10.

De Laatste Zifting.

(Vervolg.)

"En zij gingen op de breedte der aarde, en omsingelden het legerkamp der heiligen en de geliefde stad, en vuur kwam neder van den hemel en verslond hen," vs. 9.

Johannes ziet de legers der opstandelingen optrekken van de einden der aarde naar het middenpunt des rijks, waarop hun oog gericht is, en waaraan zij een einde maken willen. Voorzien van wapenen gaan zij een stad des vredes, zonder vestingwerken, en ongewapende burgers aanvallen. Doch in werkelijkheid gaan zij zich meten met de machten des hemels. "De geliefde stad" is voor den Jood altoos geweest Jeruzalem (Zach. 12:7, 8). De meeste hedendaagsche uitleggers zijn ook van gevoelen, dat Jeruzalem hier bedoeld wordt. "De heiligen," degenen die deel hadden aan de eerste opstanding, schijnen gelegerd te zijn rondom de stad, gelijk weleer de priesters, Levieten en de stammen rondom den tabernakel in de woestijn. Toch zijn er uitleggers, die meenden, dat door de stad verstaan moet worden de Kerk, die door geestelijke machten beschermd wordt; of dat Constantinopel de stad is, en de "zeven gemeenten" het leger der heiligen! Johannes zegt, dat deze vijanden door vuur uit den hemel verslonden werden. Zoo eindigt hun lichaamlijk leven op aarde (Ezech. 39:1—9). Hunne lichamen zullen met die der overige dooden opgewekt worden. Dit vuur i s een voorspel van het vuur dat de aarde zal verbranden, 2 Petr. 3:7—10.

"En de duivel, die hen misleidde, werd geworpen in den poel des vuurs en sulfurs, alwaar ook zijn het wilde dier en de valsche profeet, en zij zullen dag en nacht gepijnigd worden in de eeuwen der eeuwen," vs. 10.

De laatste zifting is voorbij. Al het onkruid is verzameld en in het vuur geworpen. De laatste elementen van opstand tegen God en Zijnen Christus zijn vernietigd. Onbekeerlijke zondaars zijn van de aarde verdaan. De Satan had zijne laatste krachten verzameld, en van zijn gansche leger is er niet één overgebleven. Nu krijgt hij zijn straf in den poel, waarin zijn Christus en zijn profeet hem vooruit zijn gegaan. In de donkere eeuwen der Kerk leerde men den menschen, dat de Satan de verlorenen in de hel pijnigt. Johannes zegt ons, dat hij met zijne voorname dienaars gepijnigd wordt in de eeuwen, die tot in 't oneindige met eeuwen vermenigvuldigd worden. Zoo eindigt de heerschappij des Satans op de aarde.

HOOFDSTUK 20 : 7—10.

Het Laatste Oordeel.

Al de levende goddeloozen zijn van de aarde weggedaan, de Satan is gestraft, nu komt de afrekening met al de dooden, die aan de opstanding der rechtvaardigen geen deel hadden. De tegenwoordige orde der dingen heeft hare voltooiing bereikt, en met het oordeel der dooden houdt zij voor eeuwig op. Maar, daar toch het lot van ieder mensch bij den dood beslist is, waartoe nog een openbaar gericht voor het oog des heelals? Gods rechtvaardigheid in 't straffen moet voor het oog van alle redelijke schepselen geopenbaard worden. De verborgene levensgeschiedenis van elken zondaar, de voortgaande werking van zijn voorbeeld, woord, geschrift en invloed op navolgende geslachten moeten aan het licht gebracht worden, om de rechtvaardigheid van het vonnis, dat geveld wordt, te doen blijken.

"En ik zag een grooten witten troon, en een daarop zittende, van wiens aangezicht de hemel en de aarde vloden, en plaats was voor hen niet gevonden," vs. 11.

De beschrijving van den troon als "een groote witte" geeft te kennen de majesteit en heiligheid van den Rechter, die daarop zit. Deze troon heeft geen regenboog; hij heeft geene hoop den zondaar aan te bieden. Hier wordt geene genade bewezen. Uit 1: 8; 4: 3; 21: 5, 6; Dan. 7: 9 blijkt het, dat de onbeschrijflijke, die op den troon zit, *God* is. Maar hoe brengen wij dit in overeenstemming met Joh. 5: 22, "de Vader oordeelt niemand, maar heeft al het oordeel den Zoon gegeven"? De Vader en de Zoon zijn één volmaakte ondeelbaarheid (Tit. 2: 13; 1 Joh. 5: 20). De troon van God is ook die van Christus (3: 21; 22: 1.)

Sommige uitleggers hebben gemeend, dat men door de uitdrukking "van wiens aangezicht de hemel en de aarde vloden" de vernietiging van de aarde te verstaan hebben. Doch daar wij aan geene vernietiging van "den hemel" denken kunnen, moeten wij liever denken aan eene *verandering* van de tegenwoordige gedaante des hemels en der aarde. In 21: 5 zegt Hij, die op den troon zit, "zie, Ik maak alle dingen nieuw!" Voor 't aangezicht van den Vernieuwer aller dingen vlieden de oude onvolmaakte vormen der tegenwoordige wereld voor altoos weg. De Apostel Petrus beschrijft ons, hoe de hemelen met een gedruisch zullen voorbij gaan, de elementen branden zullen en vergaan, en de aarde en de werken, die daarin zijn zullen verbranden, (2 Petr. 3: 10). Vraagt men, wat worden zal van de rechtvaardige aardbewoners, die later nog op de nieuwe aarde gevonden zullen worden, en die van de inwoners van 't Nieuwe Jeruzalem onderscheiden worden, dan antwoorden wij met denzelfden Apostel "de Heere weet de godzaligen uit de beproeving te verlossen," gelijk Hij eens gedaan heeft met Noach en Lot, (2 Petr. 2: 9.)

"En ik zag de dooden, de grooten en de kleinen staande voor den troon; en boeken werden geopend; en een ander boek werd geopend, hetwelk is (het boek) des levens, en de dooden werden geoordeeld

uit de dingen geschreven in de boeken, naar hunne werken," vs. 12.

De opstanding des levens is voorbij, "de opstanding der verdoemenis" vindt nu plaats, (Joh. 5: 29). 't Is de algemeene opstanding der onrechtvaardigen: de grooten en de kleinen staan voor den troon. Zij nemen eene zichtbare gedaante aan. Welk een ontzettend gezicht moeten wij ons verbeelden. Op geen gelaat is er een vonkje van hope; op aller gelaat angstvallige verwachting. Op eene voor ons verstand vatbare wijze wordt ons voorgesteld, hoe het oordeel plaats vindt. De geschiedenis van elken zondaar is bij God bewaard, alsof zij in boeken geschreven was. Elke geheime daad, elke booze gedachte, elke onreine begeerte of woord —niets is aan de vergetelheid prijs gegeven. Van die boeken wordt een onderscheiden en genoemd "het boek des levens,"—het register van allen, die ten leven opgeschreven zijn. Zij, wier namen hier niet gevonden worden, zijn onder het vonnis der veroordeeling gevallen, en worden geoordeeld naar hetgeen in de boeken geschreven is, die de getuigenissen bevatten, waarop het vonnis gegrond en de straf uitgemeten wordt. Het boek des levens bevat het resultaat van Gods genadige bemoeiing met de menschheid van begin tot einde.* De oogst is ingezameld en in dit boek opgeteekend. Wat hier niet gevonden wordt behoort niet tot den oogst, en kon daartoe niet behooren, gelijk "de boeken" overvloediglijk bewijzen. Die deel hadden aan de eerste opstanding zijn niet alleen van dit oordeel uitgesloten, maar hebben ook deel eraan.

"En de zee gaf uit de dooden, die in haar waren; en de dood en het doodenrijk gaven uit de dooden, die in hen waren; en zij werden geoordeeld elk naar hunne werken," vs. 13.

Johannes zag de dooden uit alle oorden aankomen, en voor den troon verschijnen in den staat, waarin zij de wereld verlieten. Lichamen, die in de aarde of in de diepte der zee begraven waren, en zielen, die in het doodenrijk verkeerd hadden, worden hereenigd. Ieder mensch, op welke wijze ook omgekomen, blijft voortleven, en zal weder in zijn lichaam verschijnen om geoordeeld te worden. Het oordeel, hoe algemeen ook, gaat over elk een afzonderlijk, "elk naar hunne werken."

"En de dood en het doodenrijk werden geworpen in den poel van het vuur. Dit is de tweede dood, de poel van het vuur," vs. 14.

Dood en doodenrijk, die in het vorige vers localiteiten waren, worden hier als personen gedacht. Zij kwamen met de zonde in aanzijn, en dienden Gods doel zoolang Hij met zondaars te doen had. Nu de zonde echter vernietigd is, zijn zij niet langer noodig. Waar geen lichamelijke dood is, bestaat er geene behoefte meer aan eene plaats voor afgescheidene geesten. Zij waren de vruchten der zonde en onafscheidelijk daaraan verbonden, en worden verwezen naar de plaats, waarheen de zondaars gezonden worden. De poel des vuurs, de hel, wordt genoemd "de tweede dood," die geene macht heeft over degenen, die deel hadden aan de eerste opstanding, (20: 6). Deze tweede dood is niet de vernietiging van het bestaan, want na de duizend jaren zijn de Antichrist en de valsche profeet er nog, en zullen er eeuwiglijk gepijnigd worden, (vs. 10.)

"En indien iemand niet gevonden werd geschreven in het boek des levens, hij werd geworpen in den poel van het vuur," vs. 15.

De vraag, die alles beslist, is: Wordt de naam van deze of geene in "het boek des levens" gevonden? Die daar gemist wordt, wordt geoordeeld naar hetgeen in de boeken geschreven is, "naar hunne werken." Allen gaan naar dezelfde plaats, doch de smart van elk zal zijn naar zijne werken. Alle tusschentoestanden houden nu op. De oogst der wereld is afgeloopen, de inzameling is geschied en opgeteekend in het boek des levens. Wat hier niet gevonden wordt is kaf, dat aan het onuitblusschelijk vuur overgegeven wordt. Waar het hooger leven niet gevonden werd, daar volgt de tweede dood. Het natuurlijk leven der gezaligden is verzwolgen in het eeuwig leven, en de natuurlijke dood der ongeredden in den eeuwigen dood. In den poel des vuurs wordt vergaderd het afzaksel der wereld (Matth. 24: 40—43). Zoo is de weg bereid voor een nieuwe orde der dingen.

HOOFDSTUK 21: 1—8.

De Nieuwe Hemel en de Nieuwe Aarde.

In de eeuwigheid had God besloten eene aarde te scheppen, die de woonplaats van redelijke en onsterfelijke wezens zou zijn. Millioenen van jaren heeft Hij gearbeid, voordat die woonplaats geschikt was om den mensch, naar Zijn beeld geschapen, te ontvangen. Nauwelijks was het werk volbracht en de mensch in bezit van de aarde en in heerschappij over alles, wat God op de aarde geplaatst had, gesteld, toen door bemiddeling des duivels Gods plan verijdeld werd. God besloot Zijn doel langs een anderen, en voor Hem en den mensch, veel heerlijker weg en uitkomst te bereiken. Een verloste menschheid zou, als toonbeeld der goddelijke wijsheid en liefde, in bezit van een vernieuwde aarde gesteld worden. Nergens wordt het gezegd, dat deze aarde een einde zal hebben, wel wordt er gesproken van "het einde der eeuw (*aioon*)." In 't N. Test. zijn er drie afzonderlijke woorden, die in onzen Bijbel allen door "wereld" vertaald worden: *Gee* is de stoffelijke aardbol, die wij "aarde" noemen; *Kosmos* is de uitwendige gedaante, orde en schoonheid der schepping, zooals wij die aanschouwen, en die wij "wereld" noemen; *Aioon* is een tijdperk, eene eeuw, de duur eener bedeeling. De *aioon*, de eeuw of bedeeling, waarin wij leven, zal een einde nemen; de *kosmos*, de tegenwoordige orde en uitwendige gedaante der dingen, zal voorbijgaan (1 Joh. 2: 17); en de aarde en de werken, die daarop zijn, zullen door vuur verbrand en opgelost

---

(*) De vraag ontstaat: of hier "Het Boek des Levens" niet onderscheiden moet worden van "Het Boek des Levens des Lams?" Of de eerste niet bevat de namen dier edele geesten uit alle volken, die buiten de wet en buiten 't Evangelie God naar 't licht van hun geweten dienden en zich vrij hielden van de besmetting der zonde? Zij konden geen deel hebben aan de eerste opstanding.

worden (2 Petr. 3: 10, 12). Als er gezegd wordt, dat de hemelen met een gedruisch zullen voorbijgaan, dan verstaan wij daardoor natuurlijk niet, dat zij ophouden zullen te bestaan, maar dat de tegenwoordige gesteldheid der lucht voor iets anders zal plaats maken. Met den Zondvloed nam de eeuw of bedeeling een einde en verging de bestaande wereld of *kosmos*, doch de aarde bleef voortbestaan. Daniel voorspelde, dat de steen zonder handen afgehouwen alle koninkrijken tot stof vermalen, maar zelf tot een grooten berg worden zou, die de geheele aarde zal vervullen (2: 35, 44). De aarde bestond vóór de zonde, en zij zal er ook zijn nadat de zonde zal weggedaan zijn. Zij was bestemd om de woonplaats van onsterfelijke wezens te zijn, en 't is ondenkbaar, dat de verlossing in dit geval minder zal zijn, zoo als het ook ondenkbaar is, dat eene aarde, die door de menschwording en kruisdood van Christus, eene bijzondere wijding ontving, uitgewischt kan worden. Het boek der Openbaring predikt ons dan ook het voortbestaan en de vernieuwing dezer aarde.

" En ik zag eenen nieuwen hemel en eene nieuwe aarde; want de eerste hemel en de eerste aarde zijn voorbijgegaan, en de zee is niet meer," vs. 1.

De eindpaal van de geschiedenis der oude wereld is bereikt, het verlangen der vromen en de voorspellingen der profeten zijn vervuld. De oude orde der dingen is verdwenen. Een nieuwe hemel zonder verwoestende stormen, orkanen en vloeden, en eene nieuwe aarde zonder plagen, ziekten, bederf, doornen en distelen, vergiftigende en verscheurende gedierten, hebben den ouden hemel en de oude aarde vervangen. Sommige uitleggers meenen, dat wij hier ook denken moeten aan eene "nieuwe zee," zonder stormen en gevaren, omdat de zee van den aanvang af tot de aarde behoorde, en omdat Christus, door in 10: 2 zijn een voet op de aarde en de andere op de zee te plaatsen, beide in bezit nam. Het wandelen van Jezus op de zee van Galilea is een voorbode van wat op de nieuwe aarde zal plaats vinden. Men zegt, dat ook de Rabbijnen leerden, dat de menschen in de dagen van den Messias even gemakkelijk op de zee als op het land zullen wandelen. Anderen echter meenen, dat wegens de verbranding der aarde, de zee uitdroogen en als deel der wereld verdwijnen zal. Men wijst er op, dat het paradijs geene zee had, en de zeevaart niet meer noodig zal zijn. 't Is moeilijk te verstaan, hoe, zonder de zee, de nieuwe aarde bewaterd en bebouwd zal kunnen worden, indien de toestand der aarde vóór de zonde hersteld moet worden. Hoe dit zij, zooveel is zeker, dat, als er eene nieuwe zee zal zijn, zij geen tooneel van gevaar, angst en ramp leveren zal.

" En ik zag de heilige stad, nieuwe Jeruzalem, nederdalende van God uit den hemel, toebereid als eene bruid versierd voor haren man," vs. 2.

De nieuwe aarde ontvangt eene nieuwe stad. Het aardsche stijgt niet ten hemel, maar het hemelsche daalt op de aarde neder. De stad wordt genoemd "Nieuwe Jeruzalem" en verschilt van het oude Jeruzalem, zooals de nieuwe aarde van de oude verschilt. Zij wordt bestempeld als "de heilige." Zulk eene stad is nog nooit op de aarde verschenen. Zij wordt vergeleken bij eene versierde bruid, die haren man gaat ontmoeten.

" En ik hoorde eene groote stem uit den troon, zeggende, 'Zie de tabernakel Gods is bij de menschen, en zij zullen met Hem tabernakelen, en zij zullen Zijne volken zijn, en God zelf zal met hen zijn,' " vs. 3.

De stem uit den troon verklaart aan Johannes het visioen, dat hij ontvangt: het Nieuwe Jeruzalem is de vervulling van wat de tabernakel afgebeeld had. De woning van God onder Zijn volk in den tabernakel, en later in den tempel, wordt nu eene werkelijkheid. God zelf is nu bij den mensch, en de omgang van de mensch met God is nu volkomen, (Ezech. 37: 27; 2 Cor. 6: 16). De mensch kan nu tot God genaken, gelijk Adam in 't paradijs, en nu is er geen duivel meer om hem te verleiden. De hemel daalt nu op de aarde, en voortaan geschiedt de wil van God op aarde, gelijk als in den hemel.

" En (God) zal elken traan van hunne oogen afwisschen, en de dood zal niet meer zijn, noch droefheid, noch gekrijt, noch pijn zal er meer zijn, want de eerste dingen zijn weggegaan," vs. 4.

Omdat God alleen de droefheid, waarvan de tranen getuigen, peilen kan, is Hij alleen in staat die weg te nemen. Dit beeld, heeft iemand gezegd, is ontleend aan de kinderkamer, alwaar er velerlei tranen gestort worden, om aan te duiden de zalige verandering, die de vromen ondervinden, als zij voor altoos verlost uit hun aardsche lijden, de liefde en omgang van God ervaren. Gelijk eene moeder haar kind troost, dat zich moede geweend heeft over hare afwezigheid, zoo troost God de Zijnen, die hier nacht en dag naar Hem geschreid hebben, (Jes. 25: 8; 65: 19; 66: 13). De dood, die zoo nauw aan onze samenleving verbonden is, is dan reeds vernietigd (20: 14). In deze nieuwe samenleving zal dan ook gemist worden: "droefheid" van welken aard ook, vooral over dierbare afgestorvenen; "gekrijt," de scherpere vorm van droefheid, die zich ontlast in luid geween; "pijn," die ons hier op aarde klachten en zuchten afperst. De toestanden onzer tegenwoordige bedeeling zijn dan voor altoos verdwenen.

" En Hij, die op den troon zit, zeide: 'Zie, Ik maak alle dingen nieuw!' En Hij zegt: 'Schrijf, want deze woorden zijn getrouw en waarachtig,' " vs 5.

Wat de stem uit den troon verklaart, wordt bevestigd door Hem, die op den troon zit. Alle tegenwoordige aardsche toestanden zullen vernieuwd worden, de natuur en hare werking zooals wij ze nu zien en ervaren. Johannes moest schrijven, dat, wat God gezegd heeft, getrouw en waar is, want God ziet vooruit welke tegenspraak deze woorden ontmoeten zullen. Goddank voor die belofte. Zij is het anker onzer hope, te midden van de stormen en wederwaardigheden dezes levens.

(Wordt vervolgd).

DEEL XVII, No. 10. STELLENBOSCH. OCTOBER, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

Aan onze lezers.

Daar ons finantieel jaar op 31 December e.k. sluit, zien wij zeer gaarne dat alle achterstallige rekeningen vóór dien datum aangezuiverd worden.

Kennisgeving.

Waarde Broeders,

Reeds zijn verschenen—op verzoek van velen—de *tweede* druk van mijn "Korte Preeken," alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden." De prijs voor elk bundeltje is 3/- met postgeld inbegrepen. Waar men echter een half dozijn of een dozijn exemplaren neemt ter verspreiding, zal de prijs 2/6 per bundeltje zijn, postvrij.

De boeken zijn net en stevig gebonden en gedrukt door de welbekende firma, J. H. Kok, te Kampen, en verkrijgbaar bij het Administratie-Bureau, Stellenbosch.

Zult gij niet willen helpen deze boeken te verspreiden?

t.t.,
J. I. Marais.

KRONIEK.

Ons Kerkgezang.

't Is te hopen, dat de discussiën over ons Kerk- of liever ons Psalm-gezang uitloopen zullen op iets tastbaars. 't Is zeer jammer, dat onze psalmen bij den openbaren eeredienst niet de plaats innemen die hun toekomt. Is het niet misschien daaraan te wijten, dat de melodieën van onze psalmen vaak onzingbaar zijn? Dit is niet het geval met de "Evangelische Gezangen," want vele zangwijzen zijn in dien bundel ontleend aan Duitsche melodieën die zeer schoon zijn. Van onze psalmen echter kan men dit niet zeggen. Zelfs in Holland schijnt men dit te gevoelen. Daarvan getuigt onder velen Dr. J. H. Gunning, predikant te Utrecht, in zijn interessant boek: "Onze Eeredienst." Hij zegt daar: "Welk een onwaardeerbaar geschenk zou het wezen, wanneer een vroom, kundig musicus, doorkneed in den aard zoowel van ons volk als van ons kerklied ons een *goed getal schoone, verheffende melodieën gaf in ruil voor de vele bijkans onzingbare wijzen op welke zoo menige Psalm gezet is. De klachten daarover zijn steeds menigvuldig, maar ook onvruchtbaar geweest.*" Hij haalt Dr. Kuyper aan, die het zingen onzer vaderen "half-gillend, half-huilend" noemde; ook Ravesteyn, die sprak van een "zeer verwart en ijselijk geschreeuw." Reeds op de Synode te Wesel gehouden in het jaar 1568 werd ernstiglijk gewaarschuwd tegen het "qualijk singen des volks" waardoor "ergernisse ofte stoffe tot belagchen, de ongeloovige wordt gegeven." En dat het elders niet beter ging blijkt uit het feit "dat een meisje op de markt van Genève gegeeseld werd, omdat zij het psalmgezang der Gereformeerden bij het gebalk eens ezels had vergeleken." Over het hedendaagsch zingen in Holland zegt Dr. Gunning: "Wie die ook maar eenigszins met muzikaal gehoor is bedeeld, kan de tweede helft van 'Geloofd zij God met diepst ontzag' in menige Kerk zonder schrik en ontzetting aanhooren, wanneer de boeren hunne knieën tegen de banken

schrap zetten, en wij eer met dienzelfden 68sten Psalm aan eene 'vergadering der stieren met de kalveren' moeten denken, dan aan eene God lovende en verheerlijkende schare"?

* * *

Hoe komt het dan, dat men in Holland nog heden ten dage zulk kerkmuziek heeft, die onzingbaar is? Het antwoord is niet ver te zoeken. Bij de invoering van den nieuwen Psalmbundel had men te strijden tegen het conservatisme des volks, dat van Datheens berijming met de melodieën niet wilde afzien. Janssonius in zijn "Geschiedenis van het Kerkgezang" geeft ons bladzijden te lezen die treurig stemmen. In enkele gemeenten brak er een storm los, die niet te stillen was. Het nieuwe Psalmboek, dat in de plaats kwam van Datheens berijming, nam men wel aan, maar men wilde van geen verbeterde melodieën hooren. Het schijnt ook of de opstellers zich over de psalmwijzen weinig hadden bekommerd. Janssonius klaagt: "In de geheele geschiedenis vinden wij geen enkel spoor, dat er aan gedacht is om zich tot de meest beroemde toonkunstenaars te wenden met de vraag: of die nooit of schaars gezongen melodieën niet op de eene of andere wijze in bruikbare konden worden veranderd." Barger in "Ons Kerkboek" zegt: "Waarom heeft men bij de vernieuwing der Psalmen ook niet de wijze van zingen aan eene hervorming onderworpen? Schoone Psalmen zijn tot heden onbruikbaar gebleven...... J. W. Lustig, de trouwe organist te Groningen, had zijn 'best naar uiterste vermogen ter stichting der zanggemeente' aangewend." Doch te vergeefs. Hij klaagde "dat de 'qualijk en in ijder weeshuis verschillend onderweezene stemmen' der weezen er zoodanig tegen in schreeuwden, dat hij van die 'brabbeling' maar moest afstappen." Hij wilde dat de Commissie verandering moest aanraden vooral met het zingen van heele en halve noten, doch hij kreeg ten antwoord: "Wij zijn maar gesteld over de Poezij; het muzikaale zal wel blijven zoals het is, naamlijk zeer elendig."

* * *

Hoe het in Holland op sommige plaatsen toeging bij de invoering van den nieuwen Psalmbundel meldt ons Janssonius. Wij laten hem hieromtrent liever zelf aan het woord:

"Aan eene andere oorzaak moeten de hevige bewegingen worden toegeschreven, die, kort na de invoering van de psalmberijming, in enkele plaatsen hebben plaats gehad. Zij hadden haren grond in de verbetering van de wijze van zingen, die reeds vroeger noodig gekeurd en hier en daar beproefd, maar nu meer algemeen in beoefening gebracht werd Tot heden toe was men algemeen gewoon de woorden zoo langzaam mogelijk uit te galmen. In het vrolijkste jubellied werd niet anders dan in den somberste klaagpsalm iedere lettergreep met allerlei vreemdsoortige buigingen van stem uitgerekt, en de gemeenten schenen er hare eer en kunst in te vinden, om het gezang even slecht te doen zijn als de berijming, en enkel onstichtelijke wanklanken uit te brengen. Om deze gewoonte ook bij de nieuwe psalmen te behouden, werd er op sommige Zeeuwsche dorpen, inzonderheid op Walcheren, onder anderen te Vrouwenpolder en Westkapelle, op eene treurige wijze gestreden. De pogingen, om een betere, kortere wijze van zingen in te voeren, werden door velen tegengewerkt, en de door allen, die het doel van het psalmgezang begrepen, toegejuichte hervorming gaf daar, maar bovenal te Vlaardingen en te Maassluis, aanleiding tot tooneelen, waarin zich een geest van gruwelijke goddeloosheid openbaarde. Het oproer, dat de nijd van een ouden voorzanger in de eerstgenoemde plaats had verwekt, werd straks door krachtige maatregelen bedwongen en met het ontslag van den zes-en-zeventig-jarigen aanvoerder uit zijne betrekking, in 1777 geëindigd. Te Maassluis, waar men evenals te Vlaardingen, de nieuwe berijming zonder stoornis had ingevoerd, ontstak de woede van 't gemeen tegen den kerkeraad, de predikanten, de regering en de betergezinden, toen dezen trachtten te bewerken, dat de waardige taal op een waardige wijze door de gemeente gezongen werd. Huizen werden geplunderd, mannen noch vrouwen, kranken noch kinderen konden veilig geacht worden voor de razernij der oproermakers, die tot bloeddorst overging en de grootste gruwelen deed verwachten. Na een jaar van angst en ellende werden de aanvoerders verbannen, terwijl aan de overige deelgenooten, op het verzoek der ambachtsvrouw, door de Staten vergiffenis werd afgekondigd. Tot dien prijs konden in deze plaats eerst de wanklanken worden gesmoord."

* * *

Van harte willen wij hopen, dat er nieuw leven zal gewekt worden in het zingen bij den openbaren eeredienst. Er zijn psalmen, die men uit volle borst zingt, en dat zingen is hartverheffend. Dit geldt slechts van de enkelen. Tot hiertoe is de Psalmbundel van wege de eigenaardige melodieën een gesloten boek voor onze gemeenten geweest. De schuld, echter, ligt niet bij ons: Barger en Janssonius hebben ons aangetoond, waar de schuld eigenlijk ligt. Van den ouden Psalmbundel getuigde Constantijn Huyghens in 1640: "de toonen luyden dwars onder een, als gevogelte van verscheiden becken. De maten strijden, als putemmers, d' een dalende sooveel d' ander rijst. Daar werdt om 't seerste uytgekreten, alsof 't een sake van overstemminge ware, ende dat het de meeste souden wegh draegen; met diergelijcke onhebbelickheden meer."

* * *

De Amsterdamsche predikant, Henricus Geldorp, —zoo verhaalt ons Janssonius—zelf een beminnaar en beoefenaar van de zangkunst, beklaagde zich ook over de zangwijzen. "Nu zingt men doorgaans loom, lam, slepende, gelijk een schip in een rivier tegen den stroom wordt opgetrokken—tot verdriet beide van die zingen en die 't aanhooren. Men durft van sylbe tot sylbe geen geluid slaan, of een ander moet eerst voorgaan, waardoor de aandacht, opmerkzaamheid en beweging des gemoeds gestuit en gebroken worden. Een klein getal psalmen wordt veelal slechts gebruikt. Vele predikanten zijn schuw van niet weinig psalmen om het gewone

radbraken ervan, en daarom geven zij, zooveel mogelijk is, na de predikatie niets dan bekende wijzen op." Hierop teekent Janssonius aan : " De stem van den Amsterdamschen predikant ging met zoovele andere voor de Kerk verloren. De klacht echter over het onvoldoende van vele zangwijzen werd later nog herhaald...... Intusschen had de ondervinding de predikanten ook nu moeten leeren, dat het stichtelijk gebruik van zeer vele psalmen belemmerd werd door de minder-gemakkelijke en de onaangename zangwijzen."

* * *

Meer dan eens hebben wij in deze kolom over den *inhoud* van onzen Psalmbundel gesproken. Hoe schoon ook de poezij moge zijn, toch is men soms te zeer van den tekst afgeweken, ter wille van den rijm. Soms is de vertaling gewaagd, omdat men verplicht was, het vers aantevullen door gedachten en uitdrukkingen niet in den tekst voorkomende. Denkt bijv. aan Psalm 33. In den tekst *staat* :—

" Want ons hart is in Hem verblijd, omdat wij op den Naam Zijner heiligheid vertrouwen. Uwe goedertierenheid, Heere ! zij over ons; gelijk als wij op U hopen."

En de gemeente *zingt* :—

" Laat ons alom Zijn lof ontvouwen,
In Hem verblijdt zich ons gemoed,
Opdat wij op Zijn Naam vertrouwen,
Dien Naam zoo heilig, groot en goed,
Goedertieren Vader,
Milde zegenader !
Stel Uw vriendelijk hart,
Op wiens gunst wij hopen
Eeuwig voor ons open ;
Weer steeds alle smart."

De laatste regel staat niet in den Bijbel, en zou niet ingevoegd zijn, indien men niet behoefte had aan een woord, dat op *hart* moest rijmen. En dan komt de vraag—zooals Huet het deed jaren geleden: " Of deze slotregel door een Christen, die nadenkt, wel zonder voorbehoud, gezongen kan worden."

* * *

Doch hierover weiden wij thans niet uit. Wij hopen slechts, dat onze aanstaande predikanten in de gelegenheid zullen zijn zich ook in het zingen van onze psalmen te oefenen. Daartoe zullen de zangdiensten van den Heer Jannasch kunnen dienen. Jaren geleden werd de poging gewaagd onze studenten te oefenen in het zingen. Doch alles sprong af, omdat er in ons Seminarie-gebouw geen begeleidend instrument was, en men niet vorderen kon. Prof. Hofmeyr was zeer enthusiastisch op dit punt ; en daar de Synode toen zat in de Kaapstad trachtte hij met mij door den Moderator de zaak voor haar aandacht te brengen in de hoop, dat ons een muziek-instrument zou worden verschaft. Doch, om de eene of andere reden kwam die kwestie niet ter sprake; en aan zangoefeningen in het Seminarie kwam er een einde. Wij verblijden ons, dat onze kerkmuziek weer ter sprake komt. Men bepale zich echter bij de vraag : Kan het zingen bij den openbaren eeredienst worden verbeterd, al dan niet ?

Nog eens Huisbezoek.

Dr. Chalmers heeft eens gezegd : " A home-going minister makes a church-going people." Er ligt eene diepe waarheid in deze woorden. Wil iemand weten, wat door huisbezoek kan worden uitgericht, laat hem lezen Dr. Theodore Cuyler's " Recollections of a long life." De volgende paragraaf mag wel door jongere en oudere predikanten worden gelezen en overdacht : " 't Was mijn gewoonte om den vormiddag van elken dag te besteden aan de voorbereiding voor mijn preeken. Mijn leuze was : " Bestudeer Gods Woord in den morgen, de huisdeur-opschriften in den namiddag." Ik vond dat de lichaamsoefening op zichzelf een voordeel was, afgezien van het geestelijk heil daaraan verbonden. Ik maakte eene volledige lijst van mijne gemeenteleden en van hun verblijf. Van den kansel verzocht ik, dat mij kennis zou worden gegeven van verandering van woonplaats, en ook van ieder geval van krankheid of moeilijkheid van eenig aard." (Mag ik hierbij voegen, hoe wenschelijk het is voor den leeraar, wanneer hij in 't openbaar voor kranken bidt, toch vooraf de namen te noemen van den broeder of de zuster, die de voorbede der gemeente geniet. Anders bidt de gemeente niet mee, want zij doet dan een greep in 't onbekende en onbestemde.) " Ik moedigde mijn gemeente aan mij in kennis te stellen, wanneer er ergens belang werd gesteld in godsdienstige zaken, of waar men verlangde belangrijke zaken met mij te bespreken. In één woord, ik behandelde mijne gemeente precies alsof zij mijn eigen huisgezin was; ik wilde thuis zijn in hun huis. Ik mocht elk huisgezin eens in het jaar bezoeken en zoo dikwijls als de omstandigheden zulks eischten. Langs dezen weg, daar ik geen afleidingen had, kon ik gemakkelijk door mijne gemeente komen, die, in Brooklijn, vele honderden van huisgezinnen telde."

* * *

" Ik had altijd de gewoonte een bijzondere buurt te nemen, en ieder lid in die straat, of dat distrikt een bezoek te brengen. Nooit gaf ik vooraf kennis van mijne komst op een bepaalden dag of bepaald uur, omdat ik verhinderd kon worden, en dus teleurstelling kon veroorzaken. Vond ik de menschen niet thuis, ik liet mijn visite-kaartje, en trachtte het bezoek later te herhalen. Bezocht ik ze onverwachts, ik bevond dat het van mij afhing of ik een hartelijk welkom ontving, want ik ging naar binnen met een hartelijken groet en vroeg ze mij toe te laten met ze samen te zitten waar ze ook al waren, afgezien van alle kleeding of uiterlijke ceremonie, en spoedig vond ik dat ik thuis was onder hen. Niemand moest zoo welkom zijn als de trouwe evangeliedienaar. Ik moedigde ze aan te spreken over kerk-zaken, over onze Zondag-diensten, over den invloed der diensten op hen. Hierdoor vond ik uit, of mijn prediking kracht had uitgeoefend, of mijn schoten raak waren; want het geschut dat niemand treft is het buskruit niet waard."

* * *

Wat hij over kranken-bezoek zegt is meer treffend. " Ik verzocht mijne gemeente mij dadelijk bekend te stellen met ierder geval van ernstige krankheid, en ik kon nooit te gereed zijn om aan die roepstem gehoor te geven. Hoe bezig ik ook al was in 't voorbereiden van preeken of in 't doen van eenig werk, ik legde alles opzij. Want een herder moet even spoedig gereed zijn om te antwoorden op eene roepstem naar de ziekekamer als de " ambulance " om het tooneel van een onheil te bereiken. Somtijds vond ik dat een gemeentelid plotseling door een gevaarlijke krankheid werd overvallen en dat zelfs mijn intreden in de ziekekamer den patiënt ontstelde. Bij zulke gelegenheden vond ik het noodig al den takt, dien ik bezit, te bezigen. Ik heb nooit noodeloos een kranke in gevaar willen brengen door pogingen om den onsterfelijken geest voortelichten en te vertroosten. Ik trachtte mijne woorden zoo weinig mogelijk te maken, zoo kalm en zoo teeder, opdat iedere syllabe naar Jezus heen kon wijzen. Wie de lijder ook moge zijn, heilige of zondaar, zijn brekend oog moest naar Jezus en Jezus alleen gericht worden. 't Is niet in den regel het werk van den pastor den patiënt te vertellen dat de krankheiid doodelijk is, doch als we nu eenmaal weten dat de dood nabij is, laat ons in den naam van den Meester zoo getrouw als teeder zijn.

* * *

Er zijn vele gevallen van ernstige krankheid, wanneer de tegenwoordigheid zelfs van den meest beminden herder een inbreuk is. Eene ernstige Christin, die tweemaal aan den rand der graf was, zeï eens tegen mij : " Treed nooit de ziekekamer binnen wanneer de kranke zeer zwak is, tenzij de persoon u ernstiglijk daarom vraagt, of tenzij de geestelijke noodzakelijkheid u daartoe dringt. Gij hebt geen idee hoe het gezicht van een vreemde den lijder aangrijpt, en hoe hij onbewust en zonder het te bedoelen den kranke berooft van het weinige leven dat er nog in dat zwakke lichaam klopt." Ik was dankbaar voor dien raad, en heb er dikwijls naar gehandeld, wanneer familiebetrekkingen bij mij aandrongen te doen wat eer schadelijk dan voordeelig kon zijn. Somtijds, wanneer ik de ziekekamer vol vond van welmeenende doch noodelooze indringers, heb ik de vrijheid gebruikt ze " allen uitte laten " zooals onze Meester deed toen de dochter van Jairus in haar doodslaap was."

* * *

Dit zij genoeg. Hier hebben we een huisbezoek zoo gansch anders als beschreven is in de " Pastorie te Mastland," zoo gansch anders als beschreven is in het werk van wijlen Prof. Biesterveld. " Die zielen vangt is wijs " : die huisbezoek doet heeft dubbele wijsheid noodig. Preeken is niet zoo zwaar voor den man die zijn boodschap kent : huisbezoek is oneindig moeilijker. En huisbezoek wordt te zeer verwaarloosd. Het woord van " Emeritus " op dit punt heeft ons getoond, dat het ware huisbezoek een gezegenden invloed kan hebben; en Dr. Cuyler heeft ons geleerd, hoe men in groote steden huisbezoek en vooral krankenbezoek met zegen doen kan.

———

De kleurlijn.

Ik hoop later het boek van Booker Washington, " My larger Education " ter sprake te brengen, omdat ik het gaarne in de hand zie van elken leeraar onzer Kerk. Vooral trof mij, wat hij over de Deensche volksschol dáár zegt. Middelerwijl dit. In de Vereenigde Staten van Amerika wordt de kleurlijn zeer scherp getrokken—zooals John D. Leckie in " Chambers's Journal " aantoont. — In hotels aldaar wordt de neger, die veel meer blank dan neger bloed in zijn aderen heeft, afgewezen, terwijl de Roode Indiaan, die veel donkerder is van kleur, als gast wel wordt toegelaten. Er zijn zelfs familiën van naam en beteekenis in Virginia, hoog geëerd, die zich beroemen op hun afkomst van Pacohontas, een vol bloed Indiaan. Houston, de held van Texas, die onder de Cherokees leefde en een Indiaan werd, koos men zelfs tot opperbevelhebber in een oorlog tegen Mex.co. En Juarez, een der Mexicaansche presidenten, was een Indiaan. En toch, Amerika heeft den Chinees achter de kleurlijn geplaatst, en trachtte zelfs Japaneesche kinderen uit scholen voor blanken te bannen.

* * *

Booker Washington vroeg eens toegang tot een hotel in Washington. Hem werd die toegang geweigerd, doch zijn leerling, een Roodhuid, mocht daar logeeren. Op een stoomboot, waar zij samen reisden, werd hem aangezegd, dat zijn leerling, de Roodhuid, wel een de tafel mocht eten, doch niet hij. Zoo ging het den beroemden neger, Frederick Douglas. Op eene reis naar Europa mocht hij niet in het salon van de stoomboot komen : en eens in de Noordelijke Staten reizende werd het hem niet toegelaten samen met andere passagiers te reizen : men verwees hem naar de " baggage-car." Kapt. Semmes—de welbekende " Alabama " strijder in den oorlog tusschen Zuid en Noord—kreeg eens een Noord-Amerikaansche Koopvaardij-schip in handen. Dat schip had blanken en negers onder de bemanning. Daar nu het Noorden voorgaf te strijden voor de negers in het Zuiden liet Kapt. Semmes zijn gevangenen aan dezelfde tafel zitten, om de beurt, zoodat een blanke zat tusschen twee negers en omgekeerd. De blanken beschouwden dit eene bittere beleediging hun aangedaan.

* * *

Van Dumas, den gevierden Franschen schrijver, die negerbloed in de aderen had, wordt verhaald, dat hij eens in een hotel niet toegelaten werd aan de tafel der blanken te zitten, wel aan een afzonderlijke tafel. Hij liet het zich gevallen; doch bezorgde aan zijn blanken knecht een plaats aan de tafel der blanken, en riep hem onder het eten van tijd tot tijd op om zijn heer aan de aparte tafel te komen bedienen !

* * *

Het vreemde is dit—en hier is iets ter onzer leering. In de Vereenigde Staten, waar er ééne wet is voor den gekleurde en eene andere voor den blanke, geschieden er soms aanvallen van zwarten op blanke vrouwen. In de West Indiën, waar de kleurlijn niet zoo streng getrokken wordt, geschieden zulke aanvallen niet. Sir Sydney Olivier, Gou-

verneur van Jamaica, verklaart, dat "eene blanke dame op de heuvelen rondom Kingston (Jamaica) ongehinderd alleen kan wandelen bij dag of bij nacht, door dicht-bevolkte kleurling "settlements," zonder dat eenige kleurling haar zal aanraken." En Jamaica telt meer gekleurden dan blanken.

* * *

Nog koddiger is het feit, dat eens in de Zuidelijke Staten van Amerika een groot schandaal werd veroorzaakt door de toelating van een donkerkleurige tot een plaatselijk hotel. Onderzoek werd gedaan en men bevond, dat hij een Moor was uit Morocco, die vloeiend Engelsch kon spreken. Men liet hem toen met rust. Een neger ten minste was hij niet. Van Booker Washington wordt dit verhaald. In Amerika zal niemand een neger "mister" noemen. Washington, die bij den President was genoodigd te eten, kon natuurlijk niet "mister" heeten. Een Amerikaan echter wist er wat op: "Ik noem hem maar 'professor'". En om de kroon op alles te zetten nog dit. Een gekleurde moest eens naar den trein, en riep een voorbijgaande rijtuig. "Ik neem geen zwarten op," was het antwoord. "Welnu," was 't wederantwoord, "ik zal op den bok zitten, neem u dan plaats in 't rijtuig: ik zal betalen." Zoo gezegd, zoo gedaan. Beiden waren tevreden en de kleurlijn werd niet overschreden.

* * *

Dit een en ander zal ons doen zien, hoe willekeurig men soms handelt in gevallen als de bovengenoemde. Niemand zal de kleurlijn in Z.-Afrika willen uitwisschen. Doch men kan het kleur-onderscheid ook te ver drijven; zodat er haat en nijd door ontstaat. Er *is* ten onzent eeen "zwarte gevaar": er is ook een nog ontzettender gevaar, dat knaagt aan het gemoed van meer dan een gekleurde, het "blanke gevaar." Laat er dan éénе wet zijn voor blank en voor gekleurd!

De oorsprong des levens.

Wat een opschudding heeft ten onzent een telegram verwekt, waaruit moest blijken, dat Prof. Schäfer uiteindelijk heeft ontdekt, dat het leven kan worden gewekt uit anorganische stoffen in een modern laboratorium! De *S. A. News*—oppervlakkig als altijd—nam dadelijk over uit "Nash's Magazine" een artikel ten betooge, dat niet meer de Theologie, maar wel de Biologie, het hoogste woord moet hebben in de wetenschap. Het pleit is beslist: ten grondslag van alles ligt de doode stof, daaruit wordt immer het leven gewekt, aan Gods scheppende daad is een einde gekomen, het heelal kan verklaard worden als een bloot physisch proces, dat zelfs in zijn hoogsten vorm de goddelijke tusschenkomst niet behoeft. *Exit Deus!*

* * *

Wij hebben zoo dikwijls dat lied hooren zingen; wij hebben zoo vele theorieën zien opkomen en...... verdwijnen, dat Schäfer's vermeende ontdekking ons koud laat. Hoe goed herinner ik mij het jaar 1868, toen Prof. Huxley in een uitvoerig artikel in het Microscopische Journaal beweerde, dat de geleiachtige zelfstandigheid gevonden in het vocht van de bedding der diepe zeeën niets anders is dan een kleed van levende stof getrokken rondom onzen wereldbol. Dit was hem het protoplasma, waaruit alle leven te voorschijn treedt, natuurlijk langs een gewoon natuurproces, zonder meer. Aan die zelfstandigheid kende hij den naam toe van *Bathybius*, een woord ontleend aan het Grieksch, en beteekenende *leven uit de diepte*.

* * *

Even levendig herinner ik mij het jaar 1872. Toen trad D. F. Strauss op met zijn nu vergeten werk: "Het oude en het nieuwe geloof." Gretig las ik het boek, en vond het slechts te zijn een reeks van ontkenningen, met weinig meer. Triomfantelijk echter beweerde hij, dat de ontdekking van *Bathybius* een einde had gemaakt aan het bovennatuurlijke. "Zoolang het kontrast tusschen het anorganische en het organische, tusschen de levenlooze en de levende natuur absoluut werd beschouwd, zoolang men nog vasthield aan het begrip van eene bizondere levenskracht, was er geen mogelijkheid de klove te dempen (tusschen doode en levende stof) anders dan door een wonder." Hieraan nu had Bathybius voor goed een einde gemaakt. "Wij zijn geen Christenen meer," was het laatste woord van dezen Duitschen geleerde. Meer dan een werd door "Bathybius" in een diepte van somberheid gedompeld, even diep als de oceaan.

* * *

In plaats van te wachten! Immers "die gelooven haasten niet." Het pleit was beslist en het wonder, of liever de goddelijke tusschenkomst was verdwenen uit onze wereldbeschouwing. In plaats van te wachten!...... Want wat gebeurde? Eerst verscheen Lionel Beale's werk over "Protoplasma," waarin aan Bathybius de deur werd gewezen. En het duurde ook niet lang of Huxley zelf, met de hem bekende waarheidsliefde, herriep zijn theorie, want op de Duitsche Vereeniging van Natuurkundigen te Hamburg gehouden in het jaar 1876 had men aan die theorie voor goed een einde gemaakt. En voorts bleek, dat de wetenschappelijk-gevormde natuurkundigen die deelnamen aan de "Challenger-Expeditie" voor goed hadden bewezen, dat Huxley zich geheel had vergist. Huxley dus herriep, doch hij ging verder. Als President van de "British Association" behandelde hij de geheele kwestie, in zijn rede over "Abiogenesis," en stelde hij zich aan de zijde van Pasteur in Frankrijk en Tyndall in Engeland, die door eene reeks van strenge proefnemingen hadden aangetoond, dat het leven nooit te voorschijn kwam anders dan uit voorafgaand leven, en dat de klove tusschen doode en levende stof bleef voortbestaan.

* * *

Wel is waar, men nam aan, dat het leven uit doode stof *moest* te voorschijn treden, omdat de evolutietheorie dit *eischte*. Maar dat beteekent niets. Het *feit* moest worden bewezen. Feiten zijn uit God: theorieën komen van de menschen; en zooals de Schot zegt: "Facts are chiels that winna ding." Waarom kan men dan niet getroost afwachten wat wetenschappelijk *bewezen* is? Schäfer's beschouwingen hebben reeds tegenspraak uit-

gelokt. Volgens de *British Weekly* zijn de beschouwingen van dezen natuurkundige bestreden èn door natuurkundigen, dus door mannen van het vak èn door mannen die de wijsbegeerte beoefenen. In de *Manchester Guardian* zegt de redakteur van bovengenoemd blad wordt Schäfer door " a distinguished man of science " beschuldigd van incompetentie, of liever van " one-sided preparation and incomplete judgment." Door wijsgeeren wordt hij gecritiseerd als zijnde " unphilosophical almost to the extent of being illiterate, and in any generous sense unintelligent." Hoe dit ook al zij, dit blijft waar, dat het tooverwoord " evolutie " wel verklaart *hoe* het leven ontwikkeld is, maar zeker niet *dat* het leven zonder God is ontstaan. Het is dan ook niet te verwonderen, dat de Hertog van Argyll in een werk dat in onze dagen wel nog dient te worden gelezen : *The Unity of Nature* : " Creatie en evolutie, bevrijd van alle intellectueele verwarring, zijn niet elkaar weerkeerig uitsluitende begrippen, zij zijn met elkaar overeenstemmend en elkaar aanvullend."

* * *

En gesteld eens, dat het voor goed bewezen is, dat het leven uit doode stof in een laboratorium gewekt werd, wat dan ? Doet God niet elken dag in de Natuur, wat men nu voorgeeft te doen in zijn laboratorium ? Het leven in de plant is slechts de verwerking van doode stof tot een levend organisme : het leven in het dier is slechts de verwerking van dezelfde stof tot iets geheel anders. Is daardoor God gebannen ? is daardoor de Theologie verworpen en de Biologie verheerlijkt ? is daardoor het woord, waarmee de Openbaring aanvangt voor altijd van kracht beroofd : in het begin schiep God hemel en aarde " ? Waarlijk ons geloof in de Openbaring moet al zeer zwak zijn, zoo wij door iederen " wind van leer " worden omgeworpen.

* * *

Nog geen twee jaren geleden verklaarde Dr. Karl Hauser (Forschung und Lebenserkenntnis) : " Het blijft er bij, dat naar den stand der moderne wetenschap elk levend wezen uit een ander afstamt, en er is geen enkel, op de natuurwetenschap gegronde feit, waarop de aanname van een oorspronkelijk van zelf ontstaan kan gegrond worden." Die meer wil weten kan gerust raadplegen Riems "Natur und Bibel," Hamburg 1910, waar Hausers verhandeling voorkomt. Dus in 1910 kon een vakman van naam verklaren : Tot hiertoe is nog geen leven gewekt uit doode stof. Iets meer dan 18 maanden komt de *S. A. News* met een in een populair, aan roman lectuur gewijd tijdschrift, verschenen artikel verklaren : de Biologie heeft alles te zeggen !

Een nieuw mensch behoeft geen nieuwe kleeren om door God geteld of door menschen gerespecteerd te worden.

Die onbekwaam is kan bekwaam worden; maar die meent dat hij het is, is ongeneeslijk tot bekwaamheid.

Sommige mannen hebben in hun huis meer weg van een beer dan van een heer.

Opmerkingen over de Bekeering en het Apostelschap van Paulus.

(DOOR LORD LYTTELTON).

Verkort door den WelEerw. J. L. Campbell, en vertaald door Ds. H. C. de Wet.

Het doel van dit stuk is om een verkorten vorm van het beroemd argument van Lord Lyttelton voor te stellen, tot verdediging van het Christendom, gegrond op de bekeering van den Apostel Paulus. Een paar woorden over den man zelf, en de belangwekkende omstandigheden waaronder dit betoog geschreven werd, kunnen gevoeglijk dienen tot inleiding van het onderwerp.

George Lyttelton werd geboren te Hagley. Worcestershire, Engeland, 17 Januari 1709, en overleed op Dinsdagmorgen 22 Augustus 1773, vier en zestig jaar oud. Hij behoorde aan een beroemde familie, van oude afkomst en edel bloed, wonende eeuwen lang op dezelfde plaats, Opgeleid te Eton en Oxford nam hij spoedig plaats in het Parlement, en gedurende vele jaren zag men den naam van George Lyttelton in ieder verslag van elke redevoering in het Huis der Gemeenten. Van hier ging hij trapswijze voort tot de betrekking van Lord Commissaris van de Schatkist, en Kanselier van de Schatkist, waarna hij tot den hoogen adel verheven werd. Hij was een belezen man, en zijn laatste jaren werden bijna uitsluitend aan letterkundigen arbeid gewijd. Hij was een schrijver van verzen zoowel als van proza, en Dr. Johnson heeft ons zijn biografie bezorgd in zijn " Leven van de Dichters." Buiten zijn boeken, die negen octavo beslaan, maken zijn Memoiren en Correspondentie twee deelen bovendien uit; die samengesteld en uitgegeven werden door Robert Fillimore in 1845.

Sedert den tijd van de Hervorming was de achttiende eeuw op godsdienstig terrein de donkerste periode in de geschiedenis van Engeland. Het was de eeuw van de groote Deïsten, Agnostieken, Rationalisten en ongeloovigen, toen alle mannen van rang als ongeloovigen werden beschouwd. Gelijk zoovele geletterde mannen van zijn tijd, werden George Lyttelton en Gilbert West ertoe geleid om eerst den Christelijken godsdienst te verwerpen. Op den Zondagvoormiddag voordat hij stierf zeide George Lyttelton in een onderhoud met Dr. Johnson : "Toen ik eerst in de wereld uitging had ik vrienden die trachtten om mijn geloof in den Christelijken godsdienst te schokken." (Zijn nauwe omgang met Bolingbroke, Chesterfield, Pope en anderen van dezelfde soort, beïnvloedden hem ongetwijfeld in die richting.) "Ik zag moeilijkheden die me deden wankelen," enz. In zijn levensschets voegt Dr. Johnson erbij : " Hij had in de trotschheid van jeugdig overmoed, met behulp van kwade samensprekingen, twijfelingen gekoesterd aangaande de waarheid van het Christendom." De Weleerw. T. Biddulph verklaart dat beiden Lyttelton en West,

mannen van erkende talenten, de beginselen van ongeloof hadden ingedronken.

Ten volle overtuigd dat de Bijbel een bedrog was, besloten zij het aan de kaak te stellen. Lord Lyttelton koos de bekeering van Paulus, en de Hr. West de opstanding, tot onderwerp van vijandige beoordeeling. Beiden zetten zich aan 't werk, vol van vooroordeel; maar het gevolg van hunne afzonderlijke pogingen was, dat zij beiden bekeerd werden. Zij kwamen samen, niet zooals zij verwacht hadden, om te juichen over bedrog aan belaching blootgesteld, maar om hun eigen dwaasheid te betreuren, en elkander geluk te wenschen over hun gesamentlijke overtuiging dat de Bijbel het woord van God is. Hunne bekwame onderzoekingen hebben ons voorzien van twee van de kostelijkste verhandelingen ten gunste van de Openbaring, een getiteld, "Opmerkingen over de bekeering van den Apostel Paulus," en de andere, "Opmerkingen over de Opstanding van Christus."

Het boek van West werd 't eerst in 't licht gegeven. Lytteltons werk verscheen eerst anoniem in 1747, toen hij 38 jaar oud was. De uitgave die voor mij ligt beslaat 78 gedrongen bladzijden. Het is in den vorm van een brief aan Gilbert West. In de aanvangsparagraaf zegt hij: "De bekeering en Apostelschap van Paulus alleen, behoorlijk beschouwd, was op zichzelf een genoegzaam bewijs om te staven dat 't Christendom eene goddelijke openbaring is," Dr. Johnson merkt aan dat 't eene verhandeling is, waartegen 't ongeloof nooit instaat geweest is een schoonschijnend antwoord te smeden. Dr. Philip Doddrige, die Lytteltons intiemste godsdienstige vriend was, spreekt ervan als "meesterlijk," en als "zoo volmaakt in haar soort als eenige eeuw voortgebracht heeft." Getuigenissen van deze soort konden tot in 't oneindige geleverd worden.

Wenden we ons nu tot een onderzoek van het boek zelf. Lyttelton begint natuurlijk met een onderzoek van al de feiten die we in 't Nieuwe Testament vinden betrekkelijk de bekeering van Paulus: de drie verhalen die we in de Handelingen hebben; wat we hebben in Galaten, Efeze, Filippensen, Timotheus, Corinthen, Colossensen en andere plaatsen (Hand. 9 : 22-26, Gal. 1 : 11-16, Filipp. 3 :4-8, 1 Tim. 1 : 12, 13, 1 Cor, 15 : 8, 2 Cor. 1 : 1, Col. 1 : 1, enz.).

Dan legt hij vier voorstellingen neder, en hij beschouwt dat ze al de mogelijkheden van de zaak uitput.

1. Of, Paulus was een bedrieger, die zeide wat hij wist valsch te zijn, met voornemen om te bedriegen; of

2. Hij was een ijveraar die zichzelf bedroog, door de kracht van een boven mate verhitte verbeelding; of

3. Hij was beetgenomen door 't bedrog van anderen; of eindelijk

4. Wat hij verklaarde de oorzaak van zijn bekeering te zijn is werkelijk gebeurd; en derhalve is de Christelijke godsdienst eene goddelijke openbaring.

I. PAULUS NIET EEN BEDRIEGER.

Meer dan de helft van zijn argument wordt aan de eerste van deze voorstellen gewijd, die eigenlijk de sleutel is van den geheelen toestand van zaken. Is het verhaal van Paulus' bekeering zoo dikwijls herhaald in de Handelingen en Brieven, ontworpen door een mensch, met voorbedachten rade om te bedriegen? Lyttelton oppert meteen de vraag van beweegreden. Wat kan hem aanleiding gegeven hebben, terwijl hij op weg was naar Damaskus, vervuld met onverzoenlijken haat tegen de sekte, om zich om te wenden en een discipel van Christus te worden?

1. *Was het rijkdom?* Neen; al de rijkdom was in de handen van degenen die hij verlaten had; de armoede was aan de zijde van hen met wie hij zich nu vereenzelvigde. Zoo arm waren zij geweest dat degenen onder hen die een weinig eigendom bezaten, het verkochten om in den dringenden nood van de overigen te voorzien. Trouwens, een van de lasten die later op Paulus gelegd werden was om te collecteeren voor degenen die met hongersnood bedreigd werden. Zoodanig was de nederige toestand van deze eerste Christenen dat hij dikwijls weigerde om iets van hen te nemen, zelfs voor de bloote behoeften des levens; maar arbeidde zelf om in zijne geringe behoeften te voorzien. Aan de Corinthiërs schrijft hij: "Tot op deze tegenwoordige ure lijden wij honger, en lijden wij dorst, en zijn naakt, en worden met vuisten geslagen, en hebben geen vaste woonplaats; en arbeiden, werkende met onze handen" (1 Cor. 4 :11-12). Zie ook 2 Cor. 12 : 14; 1 Thess. 2 : 4-9; 2 Thess. 3 : 8 enz.

In zijn afscheid van de ouderlingen van Efeze beroept hij zich op hen als wetende dat hij niemands zilver, of goud, of kleeding had begeerd. "Gij zelven weet dat deze handen tot mijn nooddruft, en dergenen die met mij waren, gediend hebben." (Hand. 20 : 33-34). Hij verliet de groote Joodsche hierarchie met haar schitterenden tempel en overvloeiende schatkist, waar zijn ijver in het onderdrukken van de gehate sekte van de Nazareners bijna zeker met een fortuin zou beloond zijn geworden. Hij wierp zijn lot onder de nijpend arme discipelen van Jezus Christus, onder welken hij ernaar stond om arm te zijn. Nabij zijn einde doet zich aan ons voor het beeld van een oud man, bevende van koude in een Romeinschen kerker, en aandoenlijk vragende om hem een mantel te zenden, om zijn naakte en lijdende ledematen te bedekken tegen de gestrengheid van een Italiaanschen winter.

2. *Was het vermaardheid?* Neen; degenen met wie hij zich vereenzelvigde waren algemeen veracht; hun Leidsman was ter dood gebracht als een misdadiger onder boosdoeners; de hoofden van de zaak die hij omhelsd had waren ongeleerde mannen. Aan den anderen kant, de wijsste en grootste mannen in 't gansche land verwierpen met verontwaardiging de leeringen van de nieuwe sekte. de prediking van Christus den gekruiste was voor den Jood een ergernis, en voor den Griek dwaasheid. Daar was geen roem voor den grooten leerling van Gamaliël door afscheid te nemen van zijn schitterende eerbewijzen, en zich te vereen-

zelvigen met een klompje onkundige visschers. Hij zou slechts vervloekt worden als een afvallige en verrader van de Joodsche zaak; en kon er zeker van zijn dat hetzelfde bloeddorstige mes, dat den Herder van de verstrooide schapen gedood had, spoedig tegen hemzelf ontbloot zou wezen. Al de vermaardheid die hij zoo ijverig opgebouwd had was tot niet op het oogenblik dat hij overging tot den nieuwen godsdienst, en van dien dag af aan was verachting zijn deel. Hij werd gerekend als uitvaagsel der wereld en aller afschrapsel (1 Cor. 4: 13).

3. *Was het macht waarnaar hij streefde?* Wij weten wat menschen gedaan hebben om in een staat van voorrang te geraken, en van heerschappij over hun medemenschen. Mohammed, de Pausen, en vele anderen maakten aanspraak op geestelijke dingen, om daardoor hun tijdelijke doeleinden te bereiken. Hoe was het met Paulus? Zijn geheele loopbaan werd gekenmerkt door volslagen afwezigheid van alle zelfzucht. Hij had geen oog voor wereldsche roemzucht. Hij bemoeide zich met niets in de regeering en civiele aangelegenheden; hij liet zich niet in met de wetgeving: hij vormde geen gemeenebesten; hij verwekte geen oproer; hij beroerde geen wereldlijke macht. Hij machtigde zich geen voorrang aan over de Christenen. Hij achtte zich niet waardig een apostel genaamd te worden; als de minste van al de heiligen; als de voornaamste der zondaren. Degenen die met hem in hetzelfde werk bezig waren noemde hij medearbeiders en mede-dienstknechten. Zelfs indien de waarheid gepredikt werd door degenen die hem vijandig gezind waren, door haat en nijd, zoolang Christus gepredikt werd verblijdde hij zich erin (Filipp. 1: 18). Hij voerde geen heerschappij over de gemeenten, zelfs niet over die welke hij zelf gesticht had. De Paulinische partij te Corinthe roept hij toe: "Is Paulus voor u gekruist? Zijt gij in Paulus' naam gedoopt?" (1 Cor. 1: 13). "Wij prediken niet onszelven, maar Jezus Christus als Heere, en onszelven dat wij uwe dienaars zijn om Jezus' wil" (2 Cor. 4: 5). Degenen die uit zelfzuchtige beweegredenen over anderen invloed zoeken uit te oefenen, spelen naar hun pijpen, en vleien hen (zooals b.v. Absalon deed). Er was niets hiervan bij Paulus. Hij bestrafte de gemeenten zonder ze te sparen, en aarzelde niet, om, indien het moet zijn, zich hun misnoegen op den hals te halen. Afstand doende van allen voorrang en macht, begroef hij het eigen ik achter het kruis. De aarde gold voor hem niet. Hij zag op de vergelding des loons (Hebr. 11: 26).

4. *Was zijn oogmerk de bevrediging van eenig ander drift?* Bedriegers hebben voorgegeven goddelijke openbaringen te hebben ontvangen, als een voorwendsel om aan losbandigheid toe te geven. Was dit hier het geval? Neen; want de leerlingen van Paulus waren gansch en al in strijd met zulk een oogmerk. Zijn geschriften ademen niets dan de strengste zedelijkheid, gehoorzaamheid aan overheden, orde en regeering, met de uiterste ofschuw van alle losbandigheid, ledigheid, of los gedrag onder den dekmantel van godsdienst. Schrijvende aan de Thessalonicensen doet hij de uitdaging: "Gij zijt getuigen, en God, hoe heilig en rechtvaardig en onberispelijk wij u die gelooft geweest zijn" (1 Thess. 2: 10). "Wij hebben niemand verongelijkt, wij hebben niemand verdorven; wij hebben bij niemand ons voordeel gezocht" (Cor. 7: 27). De gansche leer van den apostel is de stugste en ontoegeeflijkste vijandschap tegen alles, behalve de hoogste en heiligste idealen.

5. *Was het een vroom bedrog?* Dat is, gaf Paulus voor dat hij een goddelijke openbaring ontvangen had ten einde gewicht te verleenen ter bevordering van de leer van het Christendom? Maar het Christendom was de eene zaak die hij uitgegaan was om te vernietigen. Een Christen te worden was de haat, verachting, folteringen, en geweldadigen dood, die de Christenen in die dagen lijden moesten, zich op den hals te halen. Waarom dan die schielijke verandering in Paulus' inzichten betrekkelijk de onpopulaire leeringen van den Nazarener? Zou hij het verlies van alle dingen verduurd, en zich erover verblijd hebben, wat hij wist bedrog te zijn? Zou hij een leven doorgebracht hebben van den moeilijksten arbeid om naderen te bewegen alle aardsche opofferingen te doen, terwijl hij wist dat achter dat alles hij misleiding beoefende? Het zou een bedrog zijn zoo onprofijtelijk als gevaarlijk, beide voor zichzelf, den bedrieger, als voor degenen die hij bedroog. De theorie wederlegt zichzelf. Slechts de krachtigste overtuiging dat hij een goddelijke openbaring had ontvangen kon Paulus bewegen om te ondergaan wat hij heeft geleden, of om anderen te verzoeken hetzelfde te doen. "Indien wij slechts in dit leven op Christus zijn hopende zoo zijn wij de ellendigste van alle menschen" (1 Cor. 15-9).

Maar indien hij een bedrog gepleegd heeft kon hij het niet met goed gevolg ten uitvoeren gelegd hebben. Menschen gaan soms grilziek te werk. Gesteld dat Paulus het "zoo maar zoo" gedaan heeft, zonder eenig beweegreden die men zich denken kan, dan had hij tot een vernederende mislukking moeten geraken in zijn poging om zulk eenbedrog te vereeuwigen. Hoe kon hij, b.v., zulk een ingewijde zijn geworden in de geheimen van den nieuwen godsdienst dat hij ervan een leeraar en apostel kon zijn, indien hij voor zijn bijzondere kennis afhankelijk moest zijn van degenen die door bittere ondervinding wel wisten dat hij hun vijand was? Het moet op een ander manier gekomen zijn; en zijn verhaal maakt het duidelijk: "Want ik heb ook hetzelve niet van een mensch ontvangen, noch geleerd, maar door de openbaring van Jezus Christus" (Gal. 1 :12). Had hij het verhaal van zijn bekeering verdicht, hij zou het zeker gesteld hebben op een plaats zoo ver—en afgelegen dat er geen getuigen konden zijn om het te wederleggen. (Denkt aan Joe Smith en zijn gouden platen van het boek van Mormon). Inplaats daarvan wordt het wonder van Paulus' bekeering met haar groot licht uit den hemel, de helderheid van het licht der zon overtreffende, geplaatst op den hoofdweg naar Damaskus, op den middag, toen hun zintuigen niet bedrogen konden worden, en toen al de vergezellen-

de soldaten en commissarissen met hem ter plaatse waren. Ware er een schaduw van wederlegging mogelijk geweest, hoe gereedelijk zouden de Joden te Damaskus de leugen in de geboorte gesmoord hebben, door het getuigenis van degenen die toen ter tijd met Paulus tegenwoordig waren geweest. Of, toen de apostel op de trappen van het kasteel te Jeruzalem stond, en de gebeurtenis verhaalde, waarom hebben de Joodsche overheden hem niet meteen tot zwijgen gebracht door te bewijzen dat niets van dien aard ooit was gebeurd, en het bewezen door overvloedige en bevoegde getuigen die met hem waren geweest—indien het niet waar was? Het was een gebeurtenis die plaats had voor de oogen der geheele wereld, en zou terstond een zaak van het strengste onderzoek gemaakt zijn geweest. De waarheid van het feit was zoo onomstootelijk vastgesteld dat het een zaak van gemeene kennis was geworden. De Joden verklaarden het uiterste dat zij konden tegen Paulus voor het Romeinsche hof, en toch beriep hij zich rechtstreeks op Koning Agrippa in de tegenwoordigheid van Festus, wat betreft zijn eigen persoonlijke kennis van de waarheid van het verhaal. „Want de Koning weet deze dingen, tot welken ik ook vrijmoedigheid gebruikende spreek; want ik geloof niet dat hem iets van die dingen verborgen is, want dit is in geen hoek geschied" (Hand. 26: 26)—een zeer merkwaardig bewijs beide voor de ruchtbaarheid van het feit, en de oprechtheid van den man, die met zulk onbevreesd vertrouwen een *Koning* kon oproepen om voor hem getuigenis te geven, zelfs terwijl deze als rechter over hem zat. Voorts hoe kwam het dat Ananias ging om zulk een vijand te Damaskus te ontmoeten, indien het verhaal van zijn bekeering verdicht was? Indien Paulus een bedrieger was dan waren al zijn wonderen slechts kunsten of behendigheid. Desniettemin waagde hij, een gehate en verachte Jood, zich aan de schrikwekkende taak van de heiden wereld te bekeeren—leerstukken leerende die ieder vooroordeel schokten, en waarover zij gewoon waren met verachting te spotten. Tegen hem geschaard waren de rechters met hun staatkunde en macht, de priesters met hun belangen en list, het volk met zijn vooroordeel en driften, de wijsgeeren met hun trotschheid en wijsheid: Kon hij door grepen van goochelarij in de tegenwoordigheid van een scherpzinnig en vijandig volk Elymas den toovenaar met blindheid slaan; een kreupele te Lystre genezen; de maagd met een waarzeggenden geest te Filippi herstellen; dooden in het leven terugbrengen, enz., zoodat duizenden bekeerd werden; en groote reine gemeenten die alle zonde en oneerlijkheid afzwoeren, door de Romeinsche wereld gesticht werden? Onze schrijver toont aan dat het onmogelijk zou zijn zonder goddelijke hulp, en derhalve besluit hij, dat hij bewezen heeft (1) dat Paulus niet een bedrieger was, die een opgesmukt verhaal geeft van zijne bekeering, en (2) indien het zoo ware, hij niet geslaagd kon hebben.

II. Paulus niet een geestdrijver die zichzelf bedroog.

Het tweede argument beslaat twintig bladzijden. Was Paulus een misleide geestdrijver wiens oververhitte verbeelding hem bedroog, zoodat hij geloofde waar te zijn wat nooit werkelijk gebeurd was? Lord Lyttelton maakt een ontleding van de bestanddeelen welke het bestaan van een mensch van dien stempel uitmaken. Hij vindt dat die vijf zijn.

1. *Groote driftigheid van humeur.*

Hoewel Paulus groote warmte had, gelijk alle groote mannen, toch werd die overal beheerscht door groote bescheidenheid en verstand. Zijn ijver was zijn dienaar, niet de meester van zijn oordeel. Hij bezat uitnemend beleid dat zelfbeheersching aanduidt. In middelmatige dingen wordt hij "allen alles." Den Joden werd hij een Jood; dengenen die zonder de wet zijn als zonder de wet; den zwakke werd hij als een zwakke—alles dat hij sommigen mag gewinnen (1 Cor. 9 : 19—23). Zijn ijver was gretig en warm, maar getemperd door voorzichtigheid, en zelfs met de hoflijkheden en welvoeglijkheden des levens, zooals blijkt door zijn gedrag voor Agrippa, Festus en Felix, niet de blinde onbezonnen, onbetamelijke ijver van een geestdrijver.

2. *Melancholie.*

Hij beschouwt dit als een prominent teeken van misleiden ijver. In Paulus vindt hij er niets van. Daar is groote droefheid over zijn vorige vervolging der gemeente in zijn onwetenheid; maar daar is geen zelfopgelegde boete, zooals zwaarmoedige ijveraars zichzelven opleggen. Hij had een begeerte om heen te gaan, en met Christus te zijn, maar er was niets ziekelijks in. Het was alles gegrond op de openbaring die hij reeds had van de belooning die hem wachtte in het toekomstig leven. Met beleid kwam hij de Atheners te gemoet, behendig ondernemende de verklaarder te zijn van "den onbekenden God," wiens altaar zij zelven opgericht hadden. Hij aarzelde nooit om onrecht af te weren door aanspraak te maken op zijn voorrechten als een Romeinsch burger. Hij was precies het tegenovergestelde van somberheid. In welke omstandigheid hij zich ook bevond, hij had geleerd daarin vergenoegd te zijn. Noch zijn daden, noch zijn geschriften, noch zijn belangstellende groetenissen, vertonen den minsten zweem van zwaarmoedigheid.

3. *Onkunde.*

Deze beschuldiging kan niet tegen den Apostel ingebracht worden. Opgeleid aan de voeten van den grooten Gamaliël schijnt hij een meester te zijn geweest, niet alleen van de Joodsche, maar ook van de Grieksche (en Romeinsche) geleerdheid.

4. *Lichtgeloovigheid.*

Als een inwoner van Jeruzalem kon Paulus niet een vreemdeling geweest zijn aan de vermaardheid der wonderen door Jezus verricht. Hij had kennis aan de feiten van de opstanding van onzen Heer, van Pinkster en al de wonderen gewrocht door de Apostelen tot op den dood van Stefanus. Verre van lichtgeloovig te zijn had hij zijn gemoed toegesloten tegen elk bewijs, en geweigerd om te gelooven. Niets minder dan het onweerstaanbaar getuigenis van zijn eigen zintuigen, vrij van alle mogelijkheid van twijfel, kan zijn ongeloof te boven zijn gekomen.

5. *IJdelheid of eigenwaan.*

IJdelheid en dweepzucht gaan gewoonlijk samen. Lieden van dezen stempel vleien zich dat zij, van wege hun overwegende waarde, de deelgenoten zijn van buitengewone gunsten en gaven van God, en daarop beroemen zij zich. Er is niet een woord in zijn brieven, noch een daad verhaald in zijn leven, waarin er het minste teeken hiervan voorkomt. Toen hij gedwongen werd zijn apostolisch gezag tegen lichtzinnig aanval te handhaven, deed hij het doortastend, maar op de kortste wijze, en met vele verontschuldigingen dat hij genoodzaakt werd van zichzelf te spreken (2 Cor. 11 : 2—30). Toen hij een gezicht had van den hemel hield hij bedeesd zijn eigen naam terug, en hield hem schuil achter den derden persoon. Veertien jaren lang bewaarde hij volkomen stilzwijgen met betrekking tot dit bijzonder teeken van goddelijke gunst (2 Cor. 12 : 1—12). Zou een ijdel man op deze wijze handelen? “Noch is Paulus die plant, noch Apollos die nat maakt iets, maar God die den wasdom geeft” (1 Cor. 3: 4). In plaats van eigenwaan schrijft hij van zichzelf in bewoordingen van volkomen zelfverzaking. Het is overal, “niet ik, maar de genade Gods die met mij is” (1 Cor. 15 : 10). Zijn zedigheid blijkt op ieder bladzijde.

6. Maar gesteld dat op een of ander gansch onverklaarbare wijze Paulus werkelijk indertijd door zich op dien tijd te verbeelden dat zekere dingen gebturd zijn. Lytteltons antwoord is, dat zoo iets onmogelijk was. Hij gebruikt hier het argument dat zoo doeltreffend aangewend is geworden om Renans visioen theorie van de opstanding van onzen Heere te beslechten. Onder zulke omstandigheden zien menschen altijd wat zij verwachten te zien. Een gezicht in de verbeelding zal altijd in overeenstemming zijn met de gevoelens alreeds op het verstand afgedrukt. Paulus doel was duidelijk bepaald. Op zijn eigen verzoek ontving hij volmacht om de Christenen te vervolgen, en hij was nu op weg van Jeruzalem naar Damaskus juist met dezen opdracht. Hij beschouwde Christus als een bedrieger en lasteraar, die te recht ter dood was gebracht. Al zijn hartstochten waren ten hoogste ontvlamd tegen Zijne volgelingen. Hij ging op zijn tocht noordwaarts “blazende dreiging en moord tegen de discipelen des Heeren” (Hand. 9 : 1). “En buiten mate tegen hen woedende, heb ik hen vervolgd, ook tot in de buitenlandsche steden” (Hand. 26 : 11). Daar was de trots om het part te ondersteunen dat hij vrijwillig op zich genomen had, en de gunst die hij vond dat hij zich verwierf onder de overpriesters en oversten, welker opdracht hij uitvoerde. Onder zulke omstandigheden kan een geestdrijver zich wel verbeelden dat hij een gezicht zag, maar het zou een zijn hem aansporende tot de zaak die hij ondernomen had te volbrengen. Terwijl niets gebeurde om zijn gevoelens te veranderen, of de neiging van zijn gemoed te wijzigen, zou het voor hem zoo onmogilijk geweest zijn om zich in een oogenblik de algeheele omwenteling te verbeelden die in ’t N. Testament verhaald wordt, als het voor een snelle rivier zou zijn om een boot te dragen tegen den loop van haar eigen stroom. We mogen erbij voegen, verwacht even goed dat de machtige voorthollende rivier zonder eenige oorzaak haar loop zou stuiten, en geweldig terug stroomen langs de helling van een berg op, als om te verwachten dat de gansche loop van Paulus’ gedachte en gevoel en verbeelding en doel, spoedig zouden omgekeerd zijn zonder eenige oorzaak. Het kan niet gebeuren. En het zou even onmogelijk geweest zijn voor al degenen die met hem waren om dezelfde begoocheling te ondervinden; want zij ook zagen het licht helderder dan de zon op den middag, en zij hoorden de stem van den hemel, hoewel zij de woorden niet verstonden. Maar veronderstel dat het een meteoor was dat op hen losbarstte. Hoe verklaart gij dan de woorden die Paulus hoorde, tot hem sprekende in de Hebreeuwsche taal, en de tweespraak die volgde? Hoe verklaart gij het gaan naar een zeker plaats in Damaskus volgens opdracht hier ontvangen? Hoe verklaart gij de kennis die Ananias ervan droeg, en die tot hun onderhoud leidde? Hoe verklaart gij het wonder na drie dagen waardoor Paulus’ blindheid genezen werd? En hoe verklaart gij de krachtige werken en wonderen daarna door Paulus verricht, allen volgende op deze eerste openbaring?

(Volgende misschien wat Krenkel aan de hand geeft, wordt ’t op rekening van een Professor in Nieuw Engeland gesteld te leeren, dat Paulus bij zijn bekeering louter een epileptisch aanval had! Maar had ’t geheel gezelschap dat met hem was gelijktijdig een aanval, want zij allen zagen iets? En bovendien, geen ongesteldheid van deze of eenig ander soort kan de feiten van het geval verklaren. De wonderbare levenstaak van Paulus bracht een omwenteling in de geschiedenis van zijn tijd, en zijn invloed wordt nog krachtig gevoeld, na bijna 2,000 jaren, over de geheele wereld. Men komt in verzoeking om te zeggen, als de uitwerking van een epileptischen aanval zoodanig is, hoe jammer dan dat zulk een Professor niet ook zulk een aanval gekregen heeft. Dan mag van hem ook nog in de wereld gehoord worden.)

III. Paulus werd niet door anderen bedrogen.

De derde mogelijke oplossing doet Lyttelton af met een enkel bladzijde. Het bedrog van anderen kan hem niet misleid hebben, want (1) het was zedelijk onmogelijk dat de discipelen van Christus zulk een bedrog konden uitgedacht hebben op het oogenblik van Paulus’ ergste woede tegen hen.

(2) Het was natuurlijk onmogelijk voor hen om het te doen. Konden zij een licht helderder dan de middagzon voortbrengen; hem een stem doen hooren, sprekende uitt dat licht; hem voor drie dagen blind maken, en dan zijn gezicht op een woord herstellen? Daar waren geen Christenen tegenwoordig toen het wonder van zijn bekeering stand greep.

(3) Geen bedrog kon de daarop volgende wonderen teweeggebracht hebben, die hij zelf daadwerkelijk verrichtte, en waarop hij zich met zulk vertrouwen beriep ten bewijze van zijn goddelijke zending.

IV. Het Christendom een goddelijke openbaring.

Onze schrijver beschouwt dat hij genoegzaam ge-

tuigenis verschaft heeft om aan te toonen (1) dat Paulus niet een bedrieger was, met opzet verkondigende wat hij wist valsch te zijn, met de bedoeling om te bedriegen; (2) dat hij niet bedrogen werd door een oververhitte verbeelding; en (3) dat hij niet door het bedrog van anderen misleid werd.

Tenzij dan dat wij gereed zijn om het gebruik van ons verstand ter zijde te leggen, en al de regels van getuigenis, waardoor feiten vastgesteld worden, moeten wij het geheel verhaal van Paulus' bekeering als letterlijk en geschiedkundig waar aannemen. We hebben derhalve het bovennatuurlijke, en de Christelijke godsdienst is bewezen een openbaring van God te zijn.

Trachtend om het oorspronkelijke zoo nauwkeurig mogelijk te volgen, en toch aanmerkelijk in mijn eigen taal, heb ik gepoogd Lyttelton's weergalos argument weder te geven, dat aan duizenden twijfelende zielen gezegend is geworden. Moge deze schets tot oprecht onderzoek leiden, daar zulk onderzoek onvermijdelijk tot Hem moet voeren dien Paulus te midden van de heerlijkheid zag op den weg naar Damaskus.

Uw Koninkrijk Kome.

China: Een Republiek.

Eene verandering heeft in de laatste maanden in dit land plaats gevonden waarover de gansche wereld verbaasd staat. China is het dichtstbevolkt land op de gansche aarde, bevattende meer dan een vierde deel van de bevolking van de wereld. Het is ook een land dat als beschaafd beschouwd kon worden honderden jaren voordat de landen in Europa, waar onze voorouders woonden, iets van beschaving of van den waren godsdienst wisten—een land waarin boeken geschreven werden die ouder zijn dan zelfs de boeken van Mozes; een land dat, vóór onze eigene tijden, niets van verandering van gewoonten of levenswijze wist. En nochtans is het in dat groot land dat, binnen twaalf maanden, de vorm van regeering die voor duizenden jaren geheerscht had, gansch en al veranderd is : zonder bloedstorting, zoo te zeggen, is een Keizerrijk veranderd in een Republiek. En indien deze verandering aan één man toe te schrijven is, meer dan een anderen, dan is die man een Christelijke dokter—een inboorling van het land—een echt Chinees, die in jaren die voorbijgegaan zijn voor zijn geloof vervolging heeft ondergaan, namelijk Dr. Sun Yat Sen, die tot President van de Provisioneele Regeering gekozen werd.

Met deze verandering is de massa van de bevolking niet slechts tevreden, zij zijn er dankbaar voor. Zij verblijden zich in het vooruitzicht van eene vrijheid welke zij nooit ondervonden hebben, en zij zijn zich van behoeften bewust geworden waarin niets dan eene Revolutie kan voorzien.

Het is een feit, waarin alle vrienden van het Christendom zich verblijden moeten, dat velen van de mannen, door wier pogingen de verandering in China geschied is, Christenen zijn—Chineezen, doch tevens besliste Christenen—die door God zoo geholpen zijn dat zij zich met groot beleid wisten te gedragen, en dat zij zich van de plichten, waartoe zij zich geroepen zagen, met groote getrouwheid wisten te kwijten, zoodat zij hierin een voorbeeld aan hun land en de wereld toonden van vaderlandsliefde doch tevens van Christelijke belangeloosheid en wijsheid.

Wij juichen de verandering toe welke China ondervonden heeft wegens de wijde deur die nu meer dan ooit in dat land geopend is. En kunnen wij niet zeggen met een vriend van de zending in China: "Wij verblijden ons in de werkzaamheden ten goede in China met de 11,661 leidslieden van de Chineesche Christelijke Kerken, met hare 278,628 leden, met hare 4,299 zendelingen uit Westersche landen. Wij verblijden ons in de ongeëvenaarde gelegenheid welke zij hebben om een zoekende volk te gemoet te kunnen komen met 't licht des levens waarnaar zij zoeken en om aan hunne voorgangers mede te deelen de kennis van den Heer Jezus Christus, den eenigen waren Leidsman en Koning der menschen."

Wij hebben gezegd dat Dr. Sun Yat Sen President was van de Provisioneele Regeering, aangesteld voordat de twee strijdende partijen in 't land tot eene overeenkomst gekomen zijn omtrent den aard van de regeering in China. Hij verdiende die eer. Wij hebben, bij eene vorige gelegenheid, van hem gesproken als een man van onbesmet karakter, van diepe godsvrucht, van groote bekwaamheid en van eene algemeene kennis van politieke zaken.

Gelukkig is de burgeroorlog in 't land niet lang van duur geweest. De Mantchu dynastie, die voor eenige honderden jaren over China geheerscht had, had zich hatelijk gemaakt, en de partij die den Keizer en de keizerlijke regeering ondersteunden, was wijs genoeg om in te zien dat zij de revolutionairen niet overwinnen konden; en in een Conferentie tusschen de partijen werd er eene schikking gemaakt volgens welke de Keizer aftreden zou—en aan hem en zijn huis werd een pensioen toegekend. Zoo werd het keizerrijk van het reusachtig land van China in een Republiek veranderd.

Het spreekt van zelf dat deze schikking—eene schikking waardoor de vorm van regeering van een land, bevattende 4,227,170 vierkant mijlen—een twaalfde deel van de geheele bewoonbare wereld, eene oppervlakte welke 12 maal het vereenigde koninkrijk van Engeland, Schotland en Ierland kon bevatten—algemeene verwondering verwekte.

Men eischte groote veranderingen in de Provisioneele Regeering aangesteld door de opstandelingen, en zoo, volgens eene overeenkomst aangegaan door de leidslieden van de twee partijen, werd Yuan Shi Kai, die de leidsman was van de keizerlijke partij, gekozen als de eerste President van China—en dat gelooven wij door middel van Sun Yat Sen—den President van de Provisioneele Regeering.

En hoedanig een man is Yuan Shi Kai? Is hij een Christen? Als zoodanig heeft hij zich nooit verklaard, maar hij is vriendelijk gezind jegens de

zendelingen en hun werk. Hij is bij uitnemendheid een man van bekwaamheid. Hij was de eerste man in China die een leger organizeerde naar de wijze van Westersche landen—d.i. naar de methoden geëischt door oorlog in moderne tijden. Hij was ook de eerste onder-koning van al de onderkoningen van de 18 provinciën, waaruit China bestaat, die gewillig en in staat was om Christenen en uitlanders te beschermen gedurende de moordtooneelen die door de Boxers veroorzaakt werden, 11 jaren geleden. Zijne kinderen ontvingen hun vroegste onderwijs in eene zendingschool, aan 't hoofd waarvan stond Mevrouw Evans, eene dame gewijd aan zendingwerk. Vier zijner zonen wonen een Zending College te Tientsen als studenten bij, van welk College Yuan een vleugel op zijn eigene onkosten heeft laten bouwen. Dit feit, en het feit dat velen van de andere leidslieden, die zich bezig houden met 't reorganizeeren van China, Christenen zijn, zijn teekenen die de vrienden van den godsdienst met hoop vervullen voor de toekomst van China, terwijl het aan 't gedrag van dezulken toe te schrijven is dat zoo weinig bloed gestort is in 't voortzetten van den oorlog die de Revolutie in 't land veroorzaakt heeft. Dr. Sun Yat Sen zette zich tegen het dooden van de Mantchu's—de vijanden tegen wie de opstandelingen strijdende waren—d.i. de partij van den Keizer,—om reden, zeide hij, dat alhoewel dit overeenkomstig was met de gewoonten van China, het tegen de leer van het Christendom was; en ik, verklaarde hij, ben een Christen, en onze groote hoop voor China is in den Bijbel en opvoeding. Generaal Li heeft de verklaring afgelegd: "Ik ben sterk ten gunste van 't aankomen van meer zendelingen in China om onderwijs te geven in 't Christendom." Men zegt ook dat Chung Wei, de Prokureur-Generaal van de Republiek, een Christen is. Hij heeft titels gewonnen aan de Universiteiten van California en Yale, in Amerika. Hij studeerde 15 jaren, ten deele in Amerika, en ten deele in Duitschland.

De namen van andere leidslieden in de gebeurtenissen, die dit jaar in China plaats gevonden hebben, konden genoemd worden. Doch genoeg is gezegd om ons te doen verstaan wat de zending reeds in China verricht heeft, en om Christenen te doen inzien wat het Christendom nog doen kan in een land dat terugziet op eene geschiedenis van meer dan 4,000 jaren—een land dat zich het Hemelsche Rijk placht te noemen, terwijl andere volken, zooals Engeland en Rusland, als barbaren beschouwd werden.

In de laatste maanden heeft China veel moeten lijden wegens overstroomingen van rivieren en de vernieling van graan en andere producten, alle hoop van een oogst dit jaar in vele deelen van het land wegnemende. Doch hierover kunnen wij nu niet uitweiden.

Van alle Christelijke landen is Amerika het land dat thans den grootsten invloed in China uitoefent. China is £50,000 per jaar aan Amerika verschuldigd wegens moorden gepleegd door de Boxers, 11 jaren geleden en eigendommen van Amerikaansche onderdanen vernield. Thans wordt het geld besteed aan de opleiding van Chineesche studenten in Amerika, en aan 't onderhouden van eene Amerikaansch-Chineesche School te Peking, hoofdstad van China. In deze school zijn er 17 onderwijzers met 450 studenten, van wie omtrent 50 naar Amerika elk jaar gezonden worden om hunne studiën aldaar te voltooien. De Principaal van de school is Mnr. Chang Behling, een ernstige Chineesche Christen. Thans zijn er 700 studenten in Amerika, en het is onmogelijk om den invloed voor te stellen welke deze studenten in hun vaderland kunnen uitoefenen. Zij worden onderwezen in alle vakken van eene universiteit, maar onderwijs in den godsdienst is het voornaamste waarin zij geoefend worden. Het is een nobel werk dat de regeering van Amerika langs dezen weg verricht, gevolgen waarvan niet te berekenen zijn, en wij verwonderen ons derhalve niet dat Amerika zoo populair in China is.

Doch wij moeten dit schrijven eindigen. Voor dat wij zulks doen echter is het noodig onszelven te bepalen bij de groote gelegenheid welke de Kerk van Christus heeft om op vernieuwde pogingen zich toe te leggen in 't zenden van 't Evangelie naar dit interessant land. Wij hebben gezien dat er thans 4,299 zendelingen uit Westersche landen zijn —een getal dat behoorde binnen 5 jaren meer dan verdubbeld te worden. Er is nooit een tijdvak in de geschiedenis der wereld geweest waarin zulke groote massa's menschen open stonden voor den ingang van het Evangelie als men thans in China vindt. Met waarheid derhalve heeft een zendingvriend, die China onlangs bezocht, gezegd, dat, om China, bevattende een vierde deel van het menschelijk geslacht, met het Evangelie te doordringen, de grootste onderneming is waaraan de Christelijke Kerk ooit hare handen geslagen heeft. De 250,000 Chineesche Christenen, die thans in China te vinden zijn, getuigen van het groote werk dat het Christendom aldaar reeds gewrocht heeft en van hetgeen Gods macht aldaar doen kan. En wat eene gedachte is het dat bijna 400 millioen menschen wachtend zijn, zoo te zeggen op 't rijzen van de Zon der gerechtigheid over hun hoofd. En wie kan er aan twijfelen dat, indien de Evangelischgezinde Christelijke Kerk in hare macht ontwaakt, en opziende naar omhoog om den zegen Gods, het werk van het evangelizeeren van het gansche land van China in het geloof en in ernst ondernam, zij in deze eeuw China in een Christelijke land veranderd zien kon. God geve het!

A. McG.

Waar is Abel uw Broeder?

Dr. Malan, van Montagu, had den moed om van den kansel "een pleitrede ten behoeve van den dronkaard en zijn huisgezin" te leveren. Die pleitrede ligt voor ons. Hij had het vooral tegen een plaatselijke kantien. Aanleiding tot die rede vinden wij in de woorden van onzen broeder, die wij hier aanhalen:—

Daar is een bijzondere reden waarom ik juist vanmorgen tot u over dit onderwerp spreek. Het zal u allen bekend zijn, dat er in den laatsten tijd

eene snelle vermeerdering gekomen is op ons dorp in de gelegenheden tot verkoop van sterken drank. De Municipaliteit heeft het goed gedacht om, zonder behoorlijke raadpleging van de dorpsbewoners in eene publieke vergadering, verlof te geven tot het openen van twee nieuwe drankhuizen, één waarvan gelegen is op een plaats waar er geen toezicht kan worden gehouden door de politie en waar het striknet gespreid wordt voor de voet van onschuldige karakters, die daar gemakkelijk samenkomen, en soms moeten samenkomen om andere redenen, en die niet anders aan de verzoeking zouden zijn blootgesteld. In de afgeloopene week heeft het Licentie Hof dat werk niet alleen bevestigd maar verder voortgezet door het toestaan van meerdere macht tot het bevorderen van dronkenschap. Eén van de licenties is veranderd geworden in een volle kantien. Wat in deze ongelukkige zaak het meest bedroevend is, is het feit dat drie-en-negentig personen gevonden konden worden die om zulk 'n nieuwe kantien per petitie konden vragen. En dat niettegenstaande ons arm dorp reeds de ellende en de schande moet dragen van een kantienbeheerscht dorp te zijn. Ons dorpje is klein. Als wij de verstandige wet van de Transvaal, die het getal kantienen beperkt naar het getal kiezers, op ons dorp zouden toepassen dan zouden tenminste vier uit de zes drankplaatsen verwijderd moeten worden.

Maar hoe ziet onze toestand er uit als men bedenkt dat ons dorp en distrikt zelf drankproduceerend is en dat een groot deel van de blanke bevolking en het grootste deel van de gekleurde voor hun drankgebruik—indien zij het dan gebruiken moeten—niet afhankelijk is van de kantien. Zij kunnen het verkrijgen en verkrijgen het ook werkelijk uit hun eigen kelders of als deel van hun rantsoen. Voor dat klein overblijvende deel, voor dat handjevol menschen zijn er dan niet minder dan zes drankhuizen. Kunnen wij erover verwonderd zijn dat er zooveel dronkenschap en ellende rondom ons te aanschouwen is?

* * *

Voorts behandelt Dr. Malan de gewone redeneeringen in belang van de kantien. Ook hier laten wij hem zelven aan het woord :—

De ondersteuner van de kantien redeneert somtijds zóó en daarmee brengt hij meer dan een op een dwaalspoor : als iemand drinken wil, dan zal hij drinken, waar hij ook al zijn drank vandaan moet krijgen. En daarom, wat onderscheid is er tusschen één of vijf of tien of twintig kantienen op een dorp. Dat zal de dronkenschap niet vermeerderen. Die drinken wil zal drinken al moet hij ook daarvoor tien of twintig mijl loopen.

Het eerste dat ik omtrent deze vreemde redeneering, dat vermeerdering van kantienen de dronkenschap niet vermeerdert, opmerken wil is, dat het niet overeenkomt met de feiten. Degenen van u, die de couranten lezen, zullen nog eenige dagen geleden gezien hebben het rapport in Engeland uitgebracht over deze zaak. Iets meer dan een jaar geleden besloot eene meer Christelijke wetgeving in dat land om de kantienen aanmerkelijk te verminderen. Vele duizenden werden over het geheele land gesloten. En wat was het resultaat? Dat er dadelijk eene vermindering was van veroordeelingen wegens dronkenschap van niet minder dan $33\frac{1}{2}$ per cent. *

* * *

Eindelijk pleit hij voor den ongelukkigen dronkaard die overal gelegenheden vindt ter lessching van zijn dorst naar sterken drank. Ook hier is zijn getrouwheid onze aandacht waard; want wat *hij* zegt gevoelen velen met hem. Hooren wij hem andermaal :—

Broeders en zusters, ik heb in deze gemeente meer zonde en ellende en tranen gezien door de dronkenschap aangericht dan gij allen. Ik heb daarom het recht om daarover tot u te spreken. Eenige dagen geleden bezocht ik een arme gekleurde dronkaard, die op zijn uiterste ligt. Toen hij nog gezond was werd er door sommigen alle mogelijke pogingen aangewend om beide zijn ziel en zijn lichaam van ondergang te redden. En hoe heeft hij ook niet zelf gestreden en geworsteld en gebeden! Gij kunt het, als gij wilt, gaan hooren uit zijn eigen mond. Maar wat gebeurde? Telkens en telkens weer waren er gewetenlooze zielverdervers te vinden die hem drank aanboden of op zijn verzoek gaven, en telkens en telkens weer bezweek zijn arme zwakke ziel voor de booze macht van de kantien. En vandaag ligt hij daar in de bloei zijner jaren een wrak naar ziel en lichaam. En weet gij wat ik dacht staande bij dat uitgeteerd lichaam, die holle wangen, die ingevallen oogen vol van diepe weemoed en wanhoop? Het was dit : wat is het onderscheid tusschen iemand te vergiftigen met arsenicum of strychnine een einde makende aan zijn leven in een enkel uur, en hem door het toedienen van brandewijn in tien jaren tijds te laten sterven een langzamen maar gewissen dood? Neen, er is geen onderscheid. Ja er is toch. In het eerste geval doodt men alleen het lichaam, maar de ziel blijft onbeschadigd. In het tweede doodt men het lichaam maar ook de onsterfelijke ziel, waarvoor Christus Zijn bloed niet te kostbaar heeft geacht. Voorwaar, Hij die de levenden en de dooden oordeelt, zal die ziel van iemands hand afeischen.

Het kan u niet ontgaan zijn, hoe onze gekleurde arbeiders bijna jaar na jaar in krachten afnemen, zwak worden naar lichaam en onbetrouwbaar in karakter. En onze tijdelijke zaken lijden om deze

* Zes weken zijn verloopen sedert de nieuwe kantien geopend werd. Het is daarom reeds mogelijk om de uitwerking daarvan na te gaan. Hier zijn de feiten : In 1909 waren er in het geheel door het plaatselijke Magistraatshof 176 veroordeelingen wegens dronkenschap. Van 1 Oct. 1910, toen het nieuwe drankhuis geopend werd, tot 18 Nov. laatstleden waren er 37 veroordeelingen. Voor een geheele jaar gerekend zou dit beteekenen 275.6. Daar het genoemde tijdperk, wat de verzoeking betreft, geen buitengewone is en de politie noch vermeerderd noch wat het personeel betreft veranderd is, mogen wij deze vermeerdering in de dronkenschap van meer dan 56 per cent. in één jaar veilig aannemen als het minimum dat wij van de vermeerdering van kantienen moeten verwachten. Welk een duidelijke doch wreede commentaar leveren deze feiten op de bewering dat vermeerdering van drankhuizen de dronkenschap niet vermeerdert.

oorzaak jaar na jaar meer schade omdat wij minder werk en slechter werk van ze gedaan krijgen en toch volle prijs moeten betalen. En als gij des Zaterdagnamiddags onze gevangenis bezoekt of even buiten het dorp gaat, dan kan de oorzaak daarvan voor u niet bedekt zijn. Voorwaar God is bezig om op ons eigen schuldig hoofd te doen neerkomen, het bloed van onzen broeder. Kunt gij dien weg voorbijgaan, zooals velen uwer dat elken Zondag doen moet, en dan niet hooren als gij die arme, dronken gekleurden en, helaas, ook blanken bij tientallen ziet liggen, hoe het bloed van Abel uw broeder roept tot God van de aardbodem? En wij zijn verantwoordelijk. Wij zullen als gemeente in den dag aller dagen voor dezen toestand rekenschap moeten geven voor God. Hun bloed, het bloed van iedereen, die in een dronkaardsgraf nederdaalt, zal voor den grooten witten troon kleven aan iemands vingeren. Ziet, de Rechter staat voor de deur!

* * *

Meer halen wij hier niet aan. Zijn preek is in het licht verschenen met een aanbevelingswoord van Dr. A. Murray. Wij vertrouwen, dat Kerkeraadsleden, vooral in onze wijndistrikten, kennis zullen nemen van Dr. Malan's pleitrede. De zaak is aller aandacht waard. Nog onlangs ontmoette schrijver dacht waard. Nog onlangs ontmoette schrijver dezes een zendeling, onze Kerk niet gunstig, die ons toevoegde: "Bij Engelsche boeren krijgen de arbeiders geen drank, waarom dan bij de Hollandsch-sprekenden?" Hierover kunnen wij niet oordeelen, daar wij de gegevens niet vóór ons hebben Wij geven het voor het waard is. Wij gelooven niet, dat onze wijnboeren de dronkenschap, willens en wetens, bevorderen. Doch de aanklacht is er. Daarom dienen wij te letten op een woord als van Dr. Malan, die zelf leeraar in een wijnproduceerend distrikt zich geroepen achtte tegen de plaatselijke kantienen een pleitrede te houden. Wij weten het, dat meer dan een zendeling Dr. Malan dankbaar is voor zijn moed om deze zaak in het openbaar te bespreken. Ook wij zijn hem daarvoor dankbaar.

* * *

Het slotwoord geeft mede stof tot nadenken :—

Ik pleit bij u voor verlorengaande zielen. Ik pleit bij u voor ongelukkige huizen. Ik pleit bij u voor de vele dronkaardsvrouwen die door ons toedoen diep ongelukkig zijn gemaakt en die van alle menschen nog de minste genade bij ons vinden. Ik pleit voor zijne kinderen, die door de misdaad van hun eigen vader, in ellende en goddeloosheid groot worden. Niet lang geleden kwam een dronkaards vrouw bij mij haar hart uitstorten. En wat zei ze? Ik ben arm, doodarm. Mijne kinderen wil ik zoo graag opvoeden om eenmaal goed en sterk en gelukkig te zijn. Maar ik kan niet, omdat mijn man alles in de kantien verteert. Ik heb haast geen kleeren meer. Ik heb vandaag voor mijne arme hongerige kinderen geen brood in huis. En wat moet ik nu doen? Waar moet ik heen? Ga ik naar de menschen en vraag ik om hulp in den nood dan krijg ik ten antwoord: Neen, voor u hebben wij niets; gij hebt een man; laat die voor u zorgen. Men heeft medelijden met de zieken. Men steekt zijn hand uit naar den arme. Men richt genootschappen en vereenigingen op om overal te helpen. Maar voor mij, die het bitterder heeft dan de dood, is er geen medelijden, is er geen genade. Broeders en zusters, ik pleit bij u voor den dronkaard en zijn diep ongelukkig huis. Help hem op de beste wijze, op de eenige wijze waarop dat geschieden kan, door de verzoeking voor hem te verminderen of geheel weg te nemen. Als ik weet dat het helpen zal, dan wil ik gaarne vanmorgen in zijn naam, in zijne plaats voor u op de knieën gaan. Ik bid u, ik smeek u om de liefde van Christus, wees genadig, wees barmhartig. "Zalig zijn de barmhartigen, want hun zal barmhartigheid geschieden."—Amen.

De Openbaring van Johannes.

(Door Prof. C. F. J. Muller.)

HOOFDSTUK 21:1—8.

De Nieuwe Hemel en de Nieuwe Aarde.

(Vervolg.)

"En Hij zeide tot mij: Zij zijn gedaan (vervuld). Ik ben de Alfa en de Omega, het begin en het einde. Ik zal hem, die dorst, geven uit de fontein van het water des levens voor niet," vs. 6.

God zegt aan Johannes, dat de woorden in vers 5 gesproken "gedaan", of in den hoogsten zin vervuld zijn, d. i. zij zijn feiten geworden. De verklaring, "Ik ben de Alfa en de Omega, het begin en het einde," zegt ons, dat wij ons absoluut op zijne woorden als op werkelijkheden verlaten kunnen. God zelf stelt zich daarvoor borg. Deze verzekering behoort voor ieder mensch genoeg te zijn; want, als Hij het begin van alle leven is, dan moet Hij ook het einde ervan zijn, en als Hij de eerste is, dan zal Hij ook, als alles vergaan is, de laatste blijven. Aan hen, die hier op aarde "dorsten" naar het eeuwig leven, waarvan de Bijbel zooveel heerlijks te vertellen heeft, wordt gezegd, dat al hunne begeerten overvloediglijk bevredigd zullen worden. Uit de verborgene diepte der godheid, als uit eene fontein, die tot in 't oneindige water uitwelt, zullen zij het vrij genot ontvangen van alles waarnaar hunne geheiligde natuur smacht.

"Hij, die overwint, zal deze dingen beërven; en Ik zal Hem een God zijn en Hij zal Mij een zoon zijn," vs. 7.

De gelukzaligheid in hare voltooiïng is aan Johannes geopenbaard, en nu ontvangt hij een boodschap aan allen onder de bedeeling des Evangelies: al deze dingen zullen zij beërven, die in den

strijd tegen de wereld, het vleesch en den duivel overwinnen zullen. "Deze dingen" vatten tezamen, wat Christus in de zeven brieven aan de zeven gemeenten belooft aan de overwinnaars. God zelf zal hun erfdeel zijn, (Matt. 5 : 7 ; Rom. 8 : 17).

"Maar den lafhartigen, en ongeloovigen, en gruwelijken, en moordenaars, en hoereerders, en toovenaars, en afgodendienaars en al den leugenaars, hun deel zal zijn in den poel, die brandt van vuur en sulfer, welke is de tweede dood," vs. 8.

Tegenover de overwinnaars in vers 7 worden diegenen gesteld, die niet gestreden hebben tegen zonde, wereld en duivel. Zij worden beschreven als "lafhartigen," die vreesden voor den spot en hoon der wereld ; "ongeloovigen," die Gods woord verwierpen, of van het geloof alvielen, of vijanden van het Christelijk geloof waren. Bij dezen worden gevoegd de gruwelijken, die zich aan onnatuurlijke zonden schuldig maakten, moordenaars, hoereerders, toovenaars en alle leugenaars. Hoezeer zij ook van elkander verschillen, hun deel is hetzelfde ; zij gaan den tweeden dood te gemoet in den poel des vuurs, die al de boosheid en onreinheid der wereld ontvangt.

HOOFDSTUK 21 : 9—27.

Het Nieuwe Jeruzalem.

"Er kwam een der zeven engelen, die de zeven schalen hadden, welke vol waren van de zeven laatste plagen, en sprak met mij, zeggende : 'Herwaarts ! en ik zal u de bruid, de vrouw des Lams toonen," vs. 9.

Een der zeven engelen toonde Johannes vroeger (17 : 1) *de hoerstad ;* nu toont hem een dezer engelen *de bruidstad,* die hij in vers 2 uit den hemel zag nederdalen. Hoe de kwaden en goeden hier op aarde ook vermengd mogen zijn, heeft iemand gezegd, de beginselen, waaraan zij getrouw zijn, voeren hun eindelijk naar eeuwige verwoesting, of eeuwige heerlijkheid. Johannes zag Babylon als eene prachtige versierde vrouw, hij moet nu een indruk ontvangen van de bruid, die de vrouw des Lams is geworden, in haren hemelschen tooi.

"En hij voerde mij weg in den geest naar een grooten en hoogen berg, en toonde mij de heilige stad Jeruzalem, nederdalende uit den hemel van God," vs. 10.

In Ezech. 3 : 12 ; 37 : 1 ; 40 : 2 ; Matt. 4 : 8 ; Hand. 8 : 39 ; 2 Cor. 12 : 2 hebben wij verhalen van dergelijke geestelijke en lichaamlijke wegvoering. Johannes werd gebracht op een hoogen berg, vanwaar hij de stad kon aanschouwen nederdalende uit den hemel (vs. 2). De bruid is natuurlijk de stad met hare inwoners als eene eenheid gedacht. Alles doet ons denken aan eene werkelijke stad. Zij staat tegenover Babylon. Zij heeft alles wat eene stad uitmaakt, en wordt eene stad genoemd. Volgens Hebr. 11 : 10, 16 werd zulk eene stad aan Abraham beloofd ; in 12 : 22 wordt gesproken van "de stad des levenden Gods, het hemelsche Jeruzalem" ; en in 13 : 14 wordt gezegd, dat de geloovigen hier "geen blijvende stad hebben" maar "de toekomende" zoeken. Jezus sprak van het huis zijns vaders "met vele woningen" (Joh.14 : 2). Deze stad heeft haren oorsprong in de wijsheid en almacht van God, die de wereld geschapen heeft. Zij is door Hem bereid tot eene woonplaats voor de geloovigen, Men heeft er op gewezen, dat God voor den ongevallen mensch een stoffelijk paradijs ter woning bereidde. De stoffelijke wereld was er voordat de zonde kwam, en zal er zijn, nadat de zonde vernietigd zal zijn. "Niet de afwezigheid van het stof," zegt iemand, 'maar de afwezigheid van zonde zal het kenmerk zijn van de woonplaats der onsterfelijken." Waar de stad gelegen was wordt ons niet gezegd. Johannes kon haar slechts van een hoogen berg aanschouwen. Sommigen denken, dat zij op de aarde, en anderen, dat zij boven de aarde was, en dat Johannes haar slechts van dien hoogen berg nabij genoeg kon komen. De versierselen van die bruidstad worden ons nu nader beschreven.

"Hebbende de heerlijkheid Gods ; haar lichtgever (was) gelijk aan een aller kostelijksten steen, gelijk een jaspissteen, klaar als kristal," vs. 11.

De heerlijkheid Gods (shekinah) schijnt niet, zooals in Jeruzalem, slechts in den tempel, maar over de geheele stad, (Jes. 4 : 5). Het licht dat zij geeft is de uitwerking der goddelijke heerlijkheid, die haar bestraalt. Als een groote diamant, waarop de glans en heerlijkheid der godheid vallen, schittert zij met verblindend licht. Hier zag Johannes de werkelijkheid van wat door den oud-testamentischen godsdienst afgeschaduwd werd.

"Hebbende eenen muur groot en hoog, hebbende twaalf poorten, en aan de poorten twaalf engelen, en namen daarop geschreven, welke zijn de namen van de twaalf stammen van de zonen van Israël," vs. 12.

De muur herinnert aan den scheidsmuur tusschen Israël en de volken, en de poorten aan de bestemming van Israël om de volken in zijne zaligheid te doen deelen. De engelen aan de poorten herinneren aan de Levietische deurwachters, die de onheiligen, afweerden, en toegang verleenden aan allen, die verlangden heilig te worden. Sommige uitleggers meenen, dat de engelen slechts zinnebeelden zijn van middelen ter zaligheid voor de geheele wereld, omdat deze stad geene wachters noodig heeft. Doch engelen worden ons beschreven als dienende geesten ten behoeve dergenen, die zalig worden. In antwoord op het bezwaar, dat engelen niet noodig zijn om deze stad te bewaken, heeft men gevraagd, of engelen dan wel in het geheel noodig zijn, onder de regeering van een alomtegenwoordigen God ? Toch zijn zij er, en worden door God uitgezonden in belang van de vromen. Zij kunnen wel diensten bewijzen in verband met de stad, waarvan wij ons nu geen denkbeeld vormen kunnen. "Twaalf" is het getal van theokratische volkomenheid. De twaalf stammen Israëls worden beschouwd als behelzende de volheid der onderscheidene menschelijke gezindheden voor het koninrijk Gods. Die volheid is nu bereikt en daarom worden de namen der twaalf

stammen Israëls op de poorten gevonden. Dit getal komt telkens voor in de maat der stad.

"Aan het Oosten drie poorten, aan het Noorden drie poorten, aan het Zuiden drie poorten, en aan het Westen drie poorten," vs. 13.

Zie Ezech. 48: 30-34. De poorten van Jeruzalem stonden open voor alle vreemdelingen, mits zij hunne heidensche praktijken achter lieten. Deze stad heeft twaalf poorten naar de vier wereldstreken gekeerd, ten bewijze dat er geen gebrek aan middelen van toegang en uitgang is.

"En de muur der stad hebbende twaalf fondamenten en op dezelven de twaalf namen van de twaalf apostelen des Lams," vs. 14.

Men heeft zich de "fondamenten" als fondamentsteenen gedacht. De poorten maken in elke zijde der vier muren drie afdeelingen. Elk dezer afdeelingen wordt gedragen door één fondamentsteen. Daarop zijn geschreven de namen der twaalf apostelen. De prediking van het kruis, waaraan het Lam gedood werd, is het fondament, waarop de stad rust.

De moderne kritiek ziet in dit vers een bewijs, dat Johannes dit niet geschreven kon hebben, omdat hijzelf één der twaalf apostelen was. Men kon wel vragen, wat er aan de waarheid van het gezegde te kort gedaan wordt, dat de stad gegrond is op het fondament der twaalf apostelen, door de veronderstelling, of het feit, dat Johannes er onder begrepen is? De waarheid blijft, dat de gemeente gebouwd is op de prediking der twaalven. Paulus spreekt van de gemeente als gebouwd op "het fondament der apostelen *en profeten* doch dit doet niets af van het gezegde van Johannes." Paulus behoorde niet tot "de twaalf apostelen," en dus zou men even goed kunnen besluiten, dat daarom zijne prediking niet tot het fondament der stad behoorde; of dat hij in Ef. 2: 20 van de "apostelen" uitgesloten wordt, en daarom niet de schrijver van den brief, of van dat vers kon zijn. In 7: 4 wordt gesproken van "alle geslachten der kinderen Israëls," hoewel er wijziging en weglating in de namen voorkomen.

"En hij, die met mij sprak, had eene meetroede een gouden rietstok, opdat hij de stad meten mocht en hare poorten en haren muur. En de stad ligt vierhoekig, en de lengte zooals de breedte; en hij mat de stad met den rietstok tot twaalf duizend stadien. De lengte en breedte en hoogte derzelver zijn gelijk," vs. 15, 16.

Oogenschijnlijk geschiedt de meting om Joh. een denkbeeld te geven van de uitgestrektheid der stad, die hij als een volmaakt vierkant zag liggen. De maat der stad wordt aangegeven als 12,000 stadiën,d.i. ongeveer 1360 mijlen. Sommige uitleggers verstaan hierdoor, dat de stad zich aan elk der vier zijden 12,000 stadiën uitstrekte. Anderen menen, dat de gezamenlijke lengte der vier zijden 12,000 stadiën zijn, en dat de hoogte die van de muur is; omdat wij hier dan gene stad met straten, maar een ontzaglijke vesting zouden moeten verstaan. Nogmaals anderen nemen lengte, breedte en hoogte letterlijk, en denken zich eene stad met verdiepingen op verdiepingen. Daar nu deze stad bewoond wordt zou deze voorstelling bedoeld zijn antwoord te geven op de vraag, of er velen zijn, die zalig worden? Eindelijk zijn er degenen, die meenen, dat wij hier met een zinnebeeld te doen hebben, terugziende op den kubiek vorm van het allerheiligste in den tabernakel, en aanduidende, dat in deze stad de lengte en breedte en hoogte der goddelijke bedeeling (Ef. 3:18) in een zinnebeeld belichaamd worden. De beteekenis zou dan zijn, det de woonplaats der verheerlijkten zich door het heelal uitstrekt, en aan den hemel verbonden is, vanwaar zij nederdaalde. Als wij hier niet aan eene letterlijke stad te denken hebben, dan is het moeielijk te verstaan hoe de koningen der aarde hunne heerlijkheid in haar brengen zullen," vs. 24.

"En hij mat haren muur op honderd vier en veertig ellen, de maat van een mensch, welke is die van een engel," vs. 17.

De muur wordt van de stad onderscheiden, en heeft eene hoogte van slechts 144 ellen, De el was bij de ouden de lengte van den voorarm van den ellenboog tot aan het uiterse der vingeren, door sommigen op 18, en door anderen op 21 duim berekend. Derhalve is de hoogte des muurs van ongeveer 220 tot 250 voet, en hoog als de muur ook moge zijn, vergeleken met andere stadsmuren, is hij geheel uit proportie met de stad zelve. Daarom heeft men gemeend, dat de hoogte der stad, de hoogte des muurs moest zijn, hoewel dit in strijd is met wat Johannes duidelijk zegt. Die den muur zinnebeeldig verstaan meenen, dat wij hier denken moeten aan hetgeen God in Zach. 2:5 zegt.

"En het gebouw van haren muur was jaspis, en de stad (was) zuiver goud, gelijk aan zuiver glas," vs. 18.

Het woord dat hier vertaald is door "gebouw" (endoomeesis) beteekent eigenlijk "iets dat ingebouwd is" en wordt in 't N. Test. alleen op deze plaats gevonden. Jozefus gebruikt het voor een steenen havendam of zeebreker, die in het water gebouwd is. Sommigen willen, dat wij hier aan een pilaar, en anderen aan eene borstwering van diamant aan den muur denken moeten. Het materiaal zal dan de oneindige waarde en duurzaamheid van den muur aanduiden. De stad (d.i. de huizen) is van goud, dat òf doorschijnend als glas, òf weerkaatsend als een spiegel, de hemelsche reinheid der inwoners teruggeeft.

(Wordt vervolgd).

Al heeft men een herdersstaf in de hand, daarom is men nog geen Mozes.

Vele menschen dienen heden ten dage God gedeeltelijk omdat ze bang zijn, evenals de Samaritanen dat vroeger deden.

Aan iemands loopen kunt ge zien wanneer hij in militaire dienst geweest is. Zoo kunt ge aan iemands wandel zien als hij een krijgsknecht van Christus is.

DEEL XVII, No. 11. STELLENBOSCH. NOVEMBER, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

AAN ONZE LEZERS.

Daar ons finantieel jaar op 31 December e.k. sluit, zien wij zeer gaarne dat alle achterstallige rekeningen VOOR dien datum aangezuiverd worden.

KENNISGEVING.

Waarde Broeders,

Reeds zijn verschenen—op verzoek van velen—de *tweede* druk van mijn "Korte Preeken," alsmede een bundeltje "Preeken over de Tien Geboden." De prijs voor elk bundeltje is 3/- met postgeld inbegrepen. Waar men echter een half dozijn of een dozijn exemplaren neemt ter verspreiding, zal de prijs 2/6 per bundeltje zijn, postvrij.

De boeken zijn net en stevig gebonden en gedrukt door de welbekende firma, J. H. Kok, te Kampen, en verkrijgbaar bij het Administratie-Bureau, Stellenbosch.

Zult gij niet willen helpen deze boeken te verspreiden ?

t.t.,
J. I. Marais.

KRONIEK.

De Balkans.

Niemand kan den oorlog in het Zuid-Oosten van Europa verstaan, zonder te letten op den eigenaardigen maatschappelijken toestand van die streken. Er is onderscheid van ras. Turkije is een land van rassen-verscheidenheid, zooals wij die nergens elders aantreffen. 't Is een heterogene verzameling van menschen—massas die weinig sympathie met elkaar hebben. 't Is ook een land, waarin verschil van godsdienst de hoofdrol speelt. De Turk is een Aziaat : en Azië mengt zich niet licht met Europa. De Turk is een volgeling van den valschen profeet : en Mohammed was een vijand van den Christus. 't Is tevens een land, waar barbaarsche methoden nog niet geweken zijn voor de ruimere beschouwingen eener westersche beschaving, die trots haar eigenaardigheden toch doordrongen is van Christelijke beginselen strijdende met een heidendom, dat uit de aarde aardsch is.

* * *

Die eenigszins een begrip zich vormen wil van den werkelijken toestand lette op het volgende verhaal. In Thessalie speelde eenige jaren geleden een Turksch soldaat met eenige kleinen. Hij was een typische Aziaat, ongeschoren, ongekamd, verplunderd, donker-kleurig, voorzien van een haviksneus, die aan het Oosten deed denken. De kinderen waren Grieksch van afkomst, kleur, gelaatstrekken. Een schrille stem weerklonk door de straat. De moeder riep : "Eleftheria, Eleftheria," en een lief Grieksch meisje met blonde krullen ontwrong zich aan de armen, gleed van den schouder van dien reusachtigen Turk. De moeder schold op het kind, haar bestraffende met harde woorden, omdat zij het gewaagd had te spelen met dien ruwen, verachtelijken barbaar, op wiens schouder zij had gezeten. De Turk ging fronsend heen : de kleine "Vrijheid"—want dit was haar naam in modern-Grieksch—keek hem vragend na. Dit teekent den

toestand. Tusschen de twee was er eene ondempbare klove, waarover nog geen brug geworpen is door menschenhand. Europa en Azië ontmoeten elkaar niet. 't Is rassenhaat, en kleuren-haat, en godsdienst-haat, die sprak in de woorden der moeder. 't Is bitterheid, afkeer, verzet—die zich openbaarden in 't fronzend voorhoofd van den heensluipenden Turk.

* * *

Turkije is een land van wanbestuur op groote schaal. Buiten de groote steden waar 't oog van Europa rust op de regeering, en waar dus eene zekere mate van orde heerscht, is er letterlijk geen orde, geen recht, dan het recht van den sterkste. De Albaniers leven van roof en hun strooptochten worden eenvoudig geduld door den staat. Een dorp in de binnenlanden wordt aangevallen, en verwoest: het vee wordt geroofd, het koren weggevoerd, de bevolking verjaagd, en geen haan kraait er naar. Soms geschiedt er een inval met het doel om een of ander meer welgestelden inwoner in bezit te krijgen. Brailsford in zijn interessant werk "Macedonia" noemt er vele gevallen. Een Turksche *bey* (Gouverneur) zal er soms twee of drie wegvoeren, en ze in zijn toren of fort opsluiten, totdat het losgeld betaald is. Ik weet van een huisgezin, dat driemaal aan zulk een lot was overgegeven. Ik weet van een ander geval, waar het losgeld geëischt voor een knaap zooveel bedroeg als £100 (Turksch) of £93 Engelsche munt. Dat geld werd gevonden, de helft door verkoop van alles, de andere helft door den ouderen broeder die vijf jaren lang te Constantinopel daarvoor zwaar moest werken.

* * *

Voegt hierbij de belastingen, die ondragelijk zijn, en men kan zich den toestand indenken, waarin het arme volk verkeert. In Macedonië behooren de meeste dorpen aan den eenen of anderen Turkschen *bey*, die den ongelukkigen arbeider geheel en al in zijne macht heeft. De eigenaar verschaft het zaad, en laat den landbouwer toe ook hout te hakken voor zijn gebruik. Ploeg, arbeid en trekvee verschaft de arbeider zelf. Bovendien wordt van hem geëischt onbetaalde arbeid op de private hoeve van den eigenaar. De molen wordt alzoo gedreven, vervoer naar de markt moet gratis gedaan worden, en de *bey* eischt bovendien de helft van de inkomst van den grond, die door den landbouwer jaarlijks moet afgeleverd worden. Zoo gebeurt het, dat menige kleine boer een jaarlijksch inkomen heeft van £25, die op de volgende wijze wordt verdeeld: £3 10s. 0d. eischt de heffer der belastingen, £1 10s. wordt gevorderd voor administratie, £10 wordt gestort in de kas van den eigenaar, zoodat aan het einde van het jaar de ongelukkige arbeider van al zijn werk niets meer overhoudt voor zijn huisgezin dan £10. Geen wonder, dat armoede, ellende, ontevredenheid overal worden aangetroffen in de meeste dorpen. Waar gaat de ongelukkige heen? Aan hervorming van het stelsel valt niet te denken. Brailsford beschrijft de Macedoniers als een "verwoed slaven-ras, dat gereed is te eeniger tijd aan eenige misdaad deel te nemen, ten einde zich te wreken op de tyrannen, die hun brood eten, zich van hun onbetaalden arbeid bedienen, en hun ziel verwoesten." Grootendeels dus is het hier eene zaak niet van godsdienst-haat, of van staatkundig verzet, maar eene diep-grijpende arbeidskwestie, die onopgelost is en onopgelost blijft.

* * *

Soms laten zich de Europeesche mogendheden gelden, doch meestal is het in hun eigen belang. De lijder is en blijft de boeren-arbeider: en niemand bekommert zich over hem. Uitgemergeld, wanhopig, drijft hem de hongersnood, en hij grijpt naar de wapenen, zoodra eene gunstige gelegenheid zich daartoe aanbiedt. Wat wanbestuur betreft, is er misschien geen land ter wereld, waar zulke toestanden worden aangetroffen. De Grieksche Kerk bekommert zich heel weinig over de ongelukkigen. De priesters zijn soms ongeletterd. Zij kunnen vaak slechts genoeg lezen om de gewone gebeden te prevelen, en van schrijven weten zij slechts zooveel, dat zij het register van hun parochieën kunnen opmaken. Herder, leeraar, onderwijzer is de man niet. Hij doopt en begraaft en laat zich daarvoor betalen, en voor de rest bekommert hij zich heel weinig over zijn ongelukkige geloofsgenooten. De eeredienst is in eene doode taal, waarvan het gros der hoorders niets verstaat. Van Christendom in den hoogsten zin van het woord is er geen sprake.

* * *

De Joden in Turkije zijn veel beter af dan de Christenen. Zij zijn de afstammelingen van vluchtelingen, grootendeels, die uit Spanje in dagen van de vervolging onder Ferdinand en Isabella een heenkomen vonden in Turkije. Hun taal is een verbasterd Spaansch, en daar zij geen bijzondere voorliefde hebben voor de Christenen, heeft eigenbelang hen gedreven in de armen van den Mohammedaan. "They remain stubbornly Turcoghil," zegt ons Brailsford. En daar zij onder de Turksche regeering eene zekere mate van vrijheid genieten en niet onderdrukt worden in Macedonië, zooals de Christenen, is het te begrijpen, dat de Ottomansche regeering den steun der Joden heeft in haar inwendigen strijd met de verschillende rassen die Turkije vormen. Brailsford berekent dat er ten minste 80,000 Joden zijn in Turkije. Te Salonica, de grootste havenstad, schijnen zij alles in handen te hebben, en zijn zichzelven eene wet. Breekt de moordlust weer uit in dat ongelukkige land, dan is het te verwachten, dat Jood en Mohammedaan zullen samenspannen om den Christen te vernietigen. En daar de Joden beheer hebben over de Europeesche pers in het Westen is het te begrijpen dat zij invloed uitoefenen op de publieke opinie in Europa.

* * *

Wat de verschillende rassen betreft—ook hier is er een eigenaardige mengeling van allerlei volkeren die herwaarts afgezakt zijn. "Een reiziger in Macedonië"—zegt Brailsford—"zou op dezelfde markt zes afzonderlijke talen en vier verwante dialekten kunnen hooren." De Slavonier is daar naast den Vlach en den Albanier en den Bulgaar en den Griek, om van de anderen niet eens te gewagen. Turkije is een Babel, wat spraakverwarring betreft. Kan zulk een land blijven bestaan? Het schijnt

nu alsof Turkije van alle kanten bestookt wordt. Wat ook de uitkomst zij, de overige Europeesche mogendheden staan het schouwspel aan te staren, totdat eigenbelang hen drijft met de zaak zich intelaten. En dan......blijft de Turk waar hij is, en blijven de hervormingen, waarnaar men verlangt, op zich wachten tot in lengte van dagen.

MONTESSORI.

Als ik mij over iets mag verblijden, dat mij in den laatsten tijd veel genot heeft veroorzaakt, dan is het over mijn rapport aangaande het Grundtvigstelsel van opvoeding. De S. A. Teachers' Union deed mij de eer aan mij te verzoeken dat lichaam toetespreken; en na mijn toespraak kwamen verscheidene onderwijzers en onderwijzeressen mij danken voor mijn woord. Prof. Clarke, de Professor in de Opvoedkunde aan het Z. A. College, wil graag iets in de Grundtvig-richting voor de Kaapstad hebben, en wie weet of daaruit niet iets goeds geboren zal worden. Kon men in onze buitendistrikten de boeren zoons bijeenbrengen en ze interesseeren, gelijk Grundtvig de deensche boerenjongens wist te interesseeren, wat kon er niet gedaan worden. Och, dat we los kwamen aan dien knellenden band van examen! 't Is hopeloos: 't is om moedeloos te worden.

* * *

Over één ding verblijd ik mij zeer. De broeder Ross—de zendeling onzer Kerk in den Vrijstaat—heeft een Z. Afrikaansche Chatauqua aan den gang gezet en gehouden. En hij verdient allen lof daarvoor. Jaren geleden—ach! hoe vliegen de jaren, en er is zooveel te doen—had ik het voorrecht de Chatauqua-vergadering te Kestell toetespreken. President Steyn was er, en had een wonderbare ontvangst. Van den stoep der pastorie sprak hij eene groote schare toe, die hem had verwelkomd: en hij zei rake dingen. In de tent zat er later een aantal mannen en vrouwen, die gekomen waren om te hooren. De waardige predikant van Bethlehem sprak daar over het "beeld Gods in den mensch," en men luisterde met aandacht, alhoewel het regende daar buiten en drupte binnen. Flauw was het licht in den avond, niet flauw de belangstelling. Mij was het als het openen van 't oog; want zoo iets had ik niet verwacht. Den volgenden morgen kwam ik aan de beurt, hoewel ik daar als bij toeval was verschenen, en niet voorbereid was, zooals ik had gewenscht. Ik sprak *aus Herzens grund*, en men hoorde ook mij. Lang leve de Vrijstaatsche Chatauqua! Konden wij maar ook een Koloniale en Transvaalsche Chatauqua hebben! Waarom niet?

* * *

Thans wensch ik de aandacht te vestigen op eene nieuwe methode van onderwijs die in Italië haar oorsprong heeft. Ik bedoel de Montessori-methode. 't Is zoowat 75 jaren geleden, dat Froebel zijn eerste *Kindergarten* opende: meer dan 100 sedert Pestalozzi ons Geertruida voorhield haar kinderen onderwijzende. In Zuid-Afrika is Froebel nog pas bekend; en er zijn helaas! die een *Kindergarten* niet willen, omdat het kind dáár al spelende leert. Wat een aanwinst zou het zijn, zoo elk dorp een echten *Kindergarten* had. En nu komt Dr. Maria Montessori uit Italië ons voorhouden wat het beste is voor onze kinderen. Pestalozzi reeds had verklaard dat we "met waarneming moeten beginnen, van waarneming tot bewustzijn moeten stijgen, van bewustzijn moeten komen tot de spraak." Dat wil ook Dr. Montessori. Zij beweert en bewijst, dat het waarnemingsvermogen bij het kind eerder begint dan we denken. Zij meent ook, dat we minder met bestraffing en met onderdrukking moeten te werk gaan, meer met het ontdekken en het ontwikkelen van wat er goeds is in het kind. Haar methode kan in één woord worden samengevat: Zegt niet "Doet dit" en "Doet dat niet"; maar lokt de kinderen door zelf kind te worden, en zegt dan "laat ons dit samen doen."

* * *

Zeven jaar geleden begon zij —ik meen te Rome—met haar *Casa dei Bambini* (Het Kinderhuis), en slaagde zoo, dat reeds in 1909 Zwitserland haar methode toepaste op de weesinrichtingen, en in 1911 eene wet uitvaardigde, dat alle scholen naar dat stelsel zouden worden ingericht. Parijs volgde; en nu spreekt men van dergelijke scholen in Indië, China, Mexico, Korea, Honolulu, en de Argentijnsche Republiek. Amerika volgt. Duitschland wacht. Engeland ontwaakt. Zuid-Afrika slaapt. Dr. Montessori is in Rome begonnen met kinderen uit de achterbuurten. Te "San Lorenzo"—een liederlijke buurt, waarheen uitzakt alles wat de wet ontwijkt of verbreekt, een soort van Italiaansche "Distrikt VI,"—om de Kaapsche term te bezigen—stichtte zij haar "Kinderhuis." Dáár ook arbeidde zij met vrucht.

* * *

Wat doet zij dan? Zij vergadert de kinderen van beide sekten van twee-en-een-half tot zes of zeven jaar. De kinderen wonen niet in het Tehuis; doch reeds te 8 ure in den morgen zijn ze in de school en tot 6 ure in den avond blijven zij er. Prijzen zijn er niet: straffen ook niet. Tucht is er, doch de tucht der liefde. De onderwijzer, of onderwijzeres zal te letten hebben op den natuurlijken aanleg van het kind. Een der eerste dingen waarop gelet wordt is het gebruik der vingeren, en "vinger-gymnastiek" vormt een groot deel van het onderwijs. Het kind leert het gebruik zijner vingeren: maakt het een fout, dan laat de onderwijzer het kind zelf uitvinden, dat er eene fout is begaan. Heeft het kind dit ontdekt, dan ontstaat de begeerte die nieuw ontdekte kunst toetepassen.

* * *

Eén staaltje ter opheldering. "Eene Engelsche dame bezocht zulk eene school. Zij had vergeten haar blouse aan het boveneinde toeteknoopen. Een kleine van vier jaar oud zag dit. Zij nam haar kleinen stoel, plaatste dien voor de dame, knoopte de opene plaats toe, en ging met eene diepe buiging weer zitten, nadat ze op den weg het open buisje van een ander kind had toegeknoopt." Hier zit het beginsel: Vaardige vingeren, een hulpvaardig gemoed, de spontane toepassing van wat men weet, en de wellevendheid waarmee men anderen leert dienen. Kan een kind van vier jaar oud dit doen, hoe wanneer het een man geworden is, en naar die beginselen leeft.

Gelijk met de hand zoo met het oog. Kleuren onderscheiden is niet gemakkelijk. Geblinddoekt vormen onderscheiden—rond, kantig, ruw, enz. voorwerpen onderscheiden, in lengte, breedte, vierkant, langwerpig, kubiek—dit alles leert het kind. Dan natuurlijk komt het lezen en het schrijven. En hier heeft zij haar eigen methode. De kinderen leeren eerst door het *betasten* de vormen der letters, en het schrijven komt dan van zelf. Een kind van vier jaar schreef (zonder ooit het schrijven te hebben geleerd) haar eersten volzin op het bord. Die oude methode van streepen trekken, krullen maken, en al de ellende van verveling daaraan verbonden, behooren tot de vergetelheid. De Britsche "Board of Education" heeft onlangs den Heer Holmes naar Rome gezonden om rapport te doen, en zijn rapport was zoo gunstig. Een Engelsche Montessori-vereeniging is gesticht, en de "London County Council" is gereed de methode op enkele scholen toetepassen.

* * *

Ik geloof met Helen Keller dat we niet genoeg waardeeren de wonderbare gave Gods in wat de psychologen noemen den *Tatt-Sin,* of beter uitgedrukt het zintuig des gevoels. Diderot sprak een waar woord, toen hij zei : "Ik heb bevonden, dat van alle zintuigen het oog het meest oppervlakkige, het oor het meest trotsche, de reuk het meest wellustige, de smaak het meest bijgeloovige, en het minst vertrouwbare, doch het gevoel het diepste en het meest wijsgeerige is." Helen Keller noemt de reuk "een gevallen engel," en roemt het zintuig des gevoels. Dr. Montessori's oefent de zintuigen harer kinderen en slaagt erin.

* * *

Ik ben blij dat men ook ten onzent kennis neemt van de Montessori-methode. Te Stellenbosch zijn er reeds drie exemplaren van het boek van deze Italiaansche opvoedkundige. Het exemplaar vóór mij is aan de Hollandsch-sprekende Kindergarten-onderwijzeres te Bloemhof. In geheel Kaapstad kon ik geen exemplaar in handen krijgen bij de boekverkoopers. Onderwijzers, die hiervan kennis willen nemen, mogen wel lezen "The Montessori Method," London, Heinemann.

Zending onder de Joden.

Een broeder, die mijn artikel, niet lang geleden in 't "Maandblad" verschenen, over de Joodsche Zending, had gelezen, werd getroffen over wat ik meldde aangaande het welslagen der pogingen om den Israëliet voor den Heiland te winnen. Gewoonlijk meent men, dat het Evangelie eerder ingang vindt bij den Heiden dan bij den Jood. Ik had aangetoond uit een artikel in de "Expositor," verschenen van de hand mijns ouden vriends, Sir Alexander Simpson van Edinburg, die zich jaren lang met de Joden-kwestie heeft bezig gehouden, dat er betrekkelijk gesproken meer Joden dan Heidenen tot bekeering komen. Nu vind ik, dat de *Christian* ook in die richting spreekt. Dáár lees ik : "Heden ten dage, nu de Joden over de heele wereld zich bezig houden met hun Nieuwjaarsfeesten, is het van belang te letten op het feit, dat ten spijte van hun rassen-eenheid er onder hen een eigenaardige richting is (weg van het Joodsche geloof). In sommige gevallen is die richting naar het Christendom heen. De Joodsche bladen hebben hun verontwaardiging er over uitgesproken, dat gedurende het afgeloopen jaar er niet minder dan 224 doopsbedieningen in Berlijn alleen hebben plaatsgevonden, en dat in Weenen Joden tot het Christendom overgaan ten bedrage van niet minder dan 600 per jaar. Dat er velen geheel en al in ongeloof verzinken, achten wij ook zeker. Daar ze nu niets anders in de plaats stellen van het oude geloof door hen verzaakt, beschouwt de *Presbyterian* als een werk ter behartiging der Joodsche Zending. Het blad zegt : "Voor zending onder de Joden, zoowel als voor elken vorm van godsdienstig werk, zijn de tijden kommervol aan den éénen, maar ook hoopvol aan den anderen kant !" Wat mijzelven betreft, ik geloof, dat er nooit een tijd is geweest, zoo rijk aan *gelegenheden* ter verkondiging van het Evangelie, maar ook geen tijd, zoo rijk aan *verantwoordelijkheid* voor de Kerk des Heeren. Meer arbeiders zijn noodig zoowel voor het buiten- als voor het binnenland. De twee groote bevelen van den Heiland blijven er nog altijd : "Komt" en "gelooft" aan den éénen, en "gaat dan heen" en "verkondigt" aan den anderen kant.

* * *

En hier mogen wij wel herinneren aan een woord van Moody—ook in de *Christian* aangehaald. Sprekende van de Evangelisten, wier werk zulke diepe sporen heeft achtergelaten, zei die vorst onder evangelisten : "Hun buitengewoon succes in het winnen van zondaars voor den Heiland lag niet in hen, maar in het Evangelie door hen verkondigd. Zij trokken menschen door hun eigenaardigheden, doch zij hielden het kruis aan hun talrijk gehoor voor met een ernst en een puntigheid ongewoon aan den kansel. Zij zeiden niet : gaat en leest uwen Bijbel, bezoekt het Huis des Heeren, verbetert uw leven, peinst en bidt ten einde zalig te worden. Zij drongen aan op een *dadelijk, onmiddellijk* geloof; zij zeiden : gelooft *nu,* en neemt aan de u aangebodene vergiffenis door den Heiland. Niet wat de menschen kunnen *doen,* maar wat Christus heeft *gedaan,* was grondslag van hun ernstige oproeping tot eene dadelijke aanname van het aangebodene heil "hier en nu." Zulk een stijl van preeken is het, dat zulk een buitengewonen zegen heeft uitgewerkt, van de dagen van Petrus op den Pinksterdag of van Paulus te Philippi tot op onzen tijd." Tot zoover Moody. Hierin heeft hij zeker gelijk, dat het Evangelie is "een kracht Gods ter zaligheid een iegelijk die gelooft." Bij al de koudheid, waarover men heden ten dage klaagt, mag dit niet vergeten worden. Het heimwee van het menschenhart naar God is groot. "De ziel dorst naar God." Jood en Heiden en naam-Christen kunnen wij slechts dan winnen, wanneer wij het "oude" Evangelie brengen met de kracht en den nadruk door Apostelen daarop gelegd in de eerste eeuwen van het Christendom.

Een belangrijk werk.

De naam Gods in den Pentateuch: Eene studie naar aanleiding van Ex. 6 : 1, door Dr. A. Troelstra, Predikant bij de Ned. Herv. gemeente te 's Gravenhage, Utrecht. G. J. A. Ruys. 1912.

De kritische studie van den Pentateuch heeft een eigenaardigen loop gehad, sedert de dagen van Astruc. Langzamerhand begint men intezien, dat het laatste woord door de Graf-Wellhausen-Kuenen school *niet* gesproken is. Deze studie is er een bewijs van. Dr. Troelstra heeft in Holland op dit gebied zijn sporen verdiend. Dit boek is slechts een vervolg van zijn eerste voordracht over *De organische eenheid van het Oude Testament*, waarmede hij den arbeid te Leiden aanvaardde in verband met "De Vereeniging tot vestiging van bijzondere leerstoelen." Die voordracht is in Holland in druk verschenen, en vertaald opgenomen in het Amerikaansch tijdschrift: "Bibliotheca Sacra." Het lezen van zijn eerste voordracht deed mij met verlangen uitzien naar dit boek. En ik ben niet teleurgesteld. Van harte kan ik onderschrijven wat Dr. Troelstra zegt ten opzichte van rechtzinnige theologen, die de Wellhausen-theorie niet *kunnen* aannemen, en toch erkennen "de moeilijkheden, die sommige verzen van den Pentateuch opleveren, en het niet eene ketterij achten, wanneer men een zekeren afstand aanneemt tusschen wat Mozes schreef en de ons overgeleverde vijf boeken van Mozes."

* * *

Immers Dr. Kuyper heeft dit goed ingezien, toen hij in zijn Encyklopaedie schreef: "Dat Mozes zelf met eigen hand *geheel* den Pentateuch, gelijk hij thans vóór ons ligt, te boek zou hebben gesteld, wordt nergens in de Schrift beweerd, en wordt door den titel van "Mozes en de Profeten" (Luk. 16 : 31) allerminst ondersteld. Men geraakt met dezen titel, en met uitdrukkingen, als in Joh. 1 : 46 voorkomen, in conflict, zoo men betwist, dat de *stoffe* voor den Pentateuch niet van Mozes herkomstig zou zijn, en dat Mozes ook zelf niet een uiterst belangrijke schriftelijke nalatenschap achterliet; maar dit conflict is niet aanwezig, zoo ge tot de conclusie komt, dat de aldus geleverde stof en de aldus achtergelaten stukken van Mozes' hand eerst later tot dit geheel zijn ineengezet, en dat dit geheel, eveneens onder de leiding der inspiratie, nog nadere redactioneele revisiën ondergaan heeft."

* * *

Dr. Troelstra zegt in zijn "voorrede"—iets dat men van "kritische" zijde niet *wil* erkennen— "Ik wilde ook de aandacht vestigen op de uitgebreide anti-kritische literatuur (altijd anti-kritisch in dezen zin genomen, dat tegen de hypothese Graf-Kuenen-Wellhausen positie wordt genomen, en aan de zekerheid van de resultaten der literarische analyse sterk wordt getwijfeld) welke vooral in Engeland en Amerika het licht heeft gezien, maar waarvan heel weinig hier te lande bekend is." Het boek is de samenvatting van de voordrachten door Dr. Troelstra gehouden voor de studenten der Leidsche hoogeschool.

* * *

Ik voeg nog dit bij het bovenstaande. Twee andere boeken mogen naast dat van Troelstra wel gelezen worden. Het eerste is dat van J. Iverach Munro: "The Samaritan Pentateuch and Modern Criticism," waarin wij vinden, dat ook de studie van den Samaritaanschen Pentateuch het bewijs levert, dat de Wellhausen-hypothese "must undergo at least very serious modification before it can be accepted as a solution of the problems raised by this fundamental part of the Old Testament," zooals in de "Introductie" door Prof. Orr wordt gezegd. Voegt bij dit een en ander het werk van Harold Wiener over den Pentateuch, en het begint ons duidelijk te worden, dat het laatste woord door Kuenen en Wellhausen, door Wildeboer en Cornill niet gesproken is. Te Amsterdam heeft Prof. Obbink die theorie schijnbaar verworpen: en hij is "Ethisch." Te Utrecht zal Prof. Noordtzy die theorie niet steunen, en hij is "Gereformeerd." Te Leiden heeft Eerdmans diezelfde theorie aan een streng onderzoek onderworpen, en hij is "modern." *Last but not least* komt Dr. Troelstra aan de Leidsche Universiteit, waar Kuenen zoo lang heeft geheerscht, verkondigen, dat Kuenens theorie onhoudbaar is. Genoeg vooreerst. Van Munro, Wiener, Obbink, Troelstra is veel te leeren. En in Glasgow zit nog altijd Orr, die eenige jaren geleden aangetoond heeft, wat anderen nu op hunne wijze ook beweeren. Jammer dat Orr zoo druk met andere zaken thans bezig is, dat hij ons voor het tegenwoordige niet kan voorlichten. Doch jongere mannen hebben de taak op zich genomen. En König is nog altijd te Bonn en geeft ons van tijd tot tijd te lezen, wat ook in Duitschland van waarde wordt beschouwd. Noordtzy's rede te Utrecht gehouden bij het aanvaarding van het professoraat door Valeton's dood opengevallen handelt over: "De oudtestamentische openbaring en het oud-oostersch leven." Beslist verwerpt Noordtzy (even als Troelstra), de beschouwing dat "de Oude Testamentische geschriften in een bijna oneindige reeks van fragmenten uiteengehaald, en voor het grootste gedeelte aan veel latere tijden, moeten worden toegeschreven." Hij verwerpt beslist ook de theoriën, waardoor "de patriarchen en Mozes in mythische nevelen werden ontwikkeld en tot schijngestalten vervormd, de verhouding van wet en profeten werd omgekeerd, de waarachtigheid van den inhoud dier geschriften ontkend en het gansche samenstel van de canonische boeken des O. T's. gemaakt tot een falcificaat, dat zijn weerga zoekt." Hij verwondert zich er over, dat men in Holland zoo lang het oog heeft gesloten "voor de overtuiging, dat Israël niet buiten verband met de oud-oostersche kultuurwereld mag worden beschouwd." Tegen het einde van zijn Rede gewaagt hij van zijn betreurden voorganger, Prof. Valeton, doet hulde aan zijn "groote gaven van hoofd en hart," en getuigt tevens van de "vele en veelsoortige talenten, welke onze God aan Valeton had geschonken en waarmede hij zoo zeer heeft gewoekerd." Doch even duidelijk is zijne verklaring, dat hij "bij de bestudeering van de

met Israëls historie en canonieke geschriften samenhangende problemen in meer dan één opzicht tot andere resultaten gekomen is" dan zijn betreurde voorganger. Ik beschouw het optreden van Troelstra te Leiden, en van Noordtzy te Utrecht twee van de merkwaardigste verschijnselen op het gebied der Oud-Testamentische kritiek. En dat ook Obbink te Amsterdam de Wellhausen school—tot hiertoe de heerschende in Holland—vaarwel heeft gezegd, is een derde verschijnsel dat tot nadenken stemt. In elk geval de Hoogere Kritiek—zooals tot hiertoe ontwikkeld t.w. de splitsing van de boeken des O. T. in heterogene fragmenten en het weer saam vergaderen van die fragmenten in verschillende fragmenten—vindt thans besliste bestrijding van Prof. Noordtzy, den opvolger van Prof. Valeton. Noordtzy komt er ruiterlijk voor uit, dat hij gelooft in de Openbaring "in den onder Gereformeerden gangbaren zin"; hij beschouwt haar als "die actie Gods, waardoor Hij zich in den weg van een historisch geheel van bijzondere middelen kennen doet." Hij gelooft dat die openbaring aan Israël "naar goddelijke paedagogiek een historisch proces doorliep, en......een eigensoortig karakter vertoont." Zij is "in overeenstemming met Israëls aanleg en karakter min of meer uitwendig, en in zekeren zin beperkt." Doch zij is "voorbereidend, daar ze op den komenden Christus heenwijst, in Wien ze haar volle ontplooiing vindt ...... En deze Godsopenbaring in het midden van Israël is zulk eene realiteit en staat zoo zeer in het centrum, dat wij ons, naar mijn innige overtuiging, den weg tot de kennis van de geschiedenis van dit volk zouden afsluiten, indien wij ze daaruit zouden willen elimineeren."

* * *

Noordtzy beroept zich vooral op de ontdekkingen in den laatsten tijd gedaan in het Oosten, waardoor nieuw licht wordt geworpen op geheel de geschiedenis der Oostersche volkeren. "Geen wonder"—zegt hij—"dat deze opgravingen ons op menig punt genoodzaakt hebben vroeger gangbare meeningen te herzien." Wij zullen wachten en zien wat Dr. Noordtzy ons later leveren zal op dit gebied. Hij heeft zich jaren lang met Assyriologische studieën bezig gehouden en mag dus meespreken.

De Stadszending in Amerika.

Voorgelezen te Stellenbosch door den Eerw. Prop. J. H. BLIGNAULT.

Het lijdt geen twijfel, of Amerika is Europa in menig opzicht ver vooruit. En kiest men tot maatstaf het verzekeren van 't hoogste per cent. levensgeluk aan 't hoogste per cent. van de bevolking, dan is geen tweeërlei oordeel mogelik, en moet de oude wereld het voor de nieuwe onderdoen. Te zeggen dat in Amerika geen armoede geleden wordt, is overdreven, maar wie de diepe ellende van 't pauperisme in enkele delen van Europa in al z'n bitterheid en demoraliserende strekking heeft leren kennen, voelt zich toch verrast door het beter levensbestaan aan de werkmansstand in de Verenigde Staten gewaarborgd. In 'n stad als Baltimore betaalde de stedelike regering aan 'n straatwerker 16/8 per dag, zodat zulk 'n man £250 's jaars kan maken. Vooral ook de ongewoonte om wijn of alcoholiese dranken te drinken, keert bij de werkende klassen veel geldverspilling. G'n wonder dan dat 'n Voorzitter van 'n liefdadigheidsgenootschap tegen mij klagen moest over de verlegenheid waarin zich zijn vereniging verleden jaar bevond. Er was namelik geen genoegzame gelegenheid om handreiking te doen, wegens het gebrek aan ware behoeftigen. De gedachte dat handenwerk 'n schande is, die hier ten lande zo menigeen tot de bedelstaf heeft gebracht, wordt daar niet aangetroffen. In 't arbeiden met de hand wordt niets verlagends gezien. De werkman voelt zich vrijer en weet dat hij als man en burger wordt geëerd. Er is haast geen Universiteit of Seminarie van naam—en de dames kolleges niet uitgesloten—waar men niet tal van studenten vinden kan, die door 't verrichten van 't gewoonste dienstwerk hun studiegelden weten te verdienen. In één jaar hebben zelfondersteunende studenten in Columbia Universiteit, New York, gezamentlik 'n som van £15,000 alzo verdiend. Gevolgelik heeft niemand daar met 'n last van studieschulden de levenstaak te gaan aanvaarden. Ook op 't gebied van de godsdienst staat het hier vrij goed gesteld. Toen een van de oudste Amerikaanse Staten gesticht werd, kwamen de volksvertegenwoordigers bijeen om plechtig over 'n staatskonstitutie te besluiten, en 't solemneel besluit, waartoe zij na langberaad geraakten, staat heden nog in de archieven, ongeveer als volgt te lezen: "Voted: That the law of God be the law of this State until such time as we shall have made further provision." Ook heden nog wordt de godsdienst door de Staat erkend. Door de President van de Republiek, en evenzo door de goeverneurs van de verschillende Staten, worden er publieke biddagen uitgeschreven, dagen waarop heel het maatschappelik leven stilstaat en alle goevernementskantoren gesloten zijn. En men zou het niet licht gaan aandurven om 'n ongodsdienstig man voor de verkiezing van 'n President aan te bevelen.

Hoewel nu dit alles van Amerika in 't algemeen waar is, vinden wij toch de toestanden in de grote steden heel anders dan zoals hierboven beschreven. De grote stad, die brandpunt van licht en beschaving is, levert tevens ook 'n toestand veel erger dan we onder woeste heidenen aantreffen. En niets verbaast de vreemdeling meer dan de ongeëvenaarde snelheid waarmede de reusachtige stedebouw in Amerika heeft plaats gehad. Men behoeft hier slechts te denken aan 'n wereldstad als Chicago, die na de brand van 8 Okt. 1871, met 'n bijkans ongelooflike snelheid herbouwd is, wijl de bevolking sinds van nog geen 400,000 op ver over de 2 millioen inwoners, met 'n rato van 118 p.c. elke 10 jaar gestegen is. Met de groei van de steden staat de opkomst van de "slums" in nauw verband.

De verbeterde methoden en 't ruimer gebruik van machinerie op landbouw gebied is oorzaak geweest van 'n gedurige toevloed van de plattelandse bevolking naar de steden. Maakte in 1840 de landelike

bevolking 21.79 p.c. van de populatie uit, in 1900 kwam dit cijfer slechts op 13.64 p.c. te staan, en in 1910 woonden 3,099 uit de 10,000 personen in steden die 25,000 of meer inwoners telden. Nu heeft de ondervinding het te over reeds geleerd dat deze toestroming van het land naar de steden enkel dient om de verzonken massas in de "slums" te vermeerderen.

Voorts heeft tot de ongemene groei van de Amerikaanse stad de steeds voortdurende immigratie niet weinig bijgedragen. Volgens berekening kan Europa in de 20e eeuw 300 millioen immigranten suppleren zonder haar eigen bevolking daarmee te verminderen. Uit alle oorden van Europa dringen zij dan ook Amerika voortdurend binnen. In New York worden door het Immigratie Departement op Ellis Eiland dageliks tot over de 1,500 immigranten behandeld. In 1900 waren er in de Staten 38 steden van 25,000 en meer inwoners waarvan 30 p.c. uitlanders waren. In 'n stad als New York en trouwens in 23 andere van de grote steden zijn meer dan de helft van de stemgerechtigde burgers uitlanders geboortig uit Europa. Wie het genot (sic.) gesmaakt heeft op 'n "Immigrant Vessel" over de Atlantiese Oceaan te varen, zal wel weten welke klassen en standen van de samenleving deze stroom van immigratie komt. En bijtijds dient hier ten lande gewaarschuwd te worden tegen het afnemen van de billike restrikties door onze wetgeving ten opzichte hiervan neergelegd. Groot is ook de percentage van immigranten, die enkel komen, om het aantal slumbewoners te versterken.

Gevolgelik heeft elke grote stad dan ook zijn "slum" met z'n "tenement houses" en de schier onoplosbare problemen die daarmee noodwendig in verband staan. Daar woelt en krioelt er 'n menseleven, dat tot op het laagste peil van verdierliking verzonken is. In New York wonen, volgens het Rapport van 'n Gekozen Komitee, dat op last van de Staat onderzoek in deze zaak heeft ingesteld, $2\frac{1}{2}$ millioen van de populatie in de "slums," en die $2\frac{1}{2}$ millioen mensen zijn in 82,652 "tenement houses" gehuisvest, d.w.z. in gebouwen van 20 tot 30 verdiepingen, waarvan één soms 'n hele blok beslaat. En in die gebouwen zijn er 'n totaal van 350,000 donkere, maar, in weerwil van de wet, toch bewoonde vertrekken—vensterloze kamers, die voor licht en lucht geheel afhankelik zijn van 'n "air shaft," die door 't hart van 't gebouw loopt, en die, ook weer ondanks de wet, gemeenlik tot vergaderplaats van allerlei huisvuilnis wordt gemaakt. Wat voor pestdampen voortdurend hieruit opstijgen laat zich licht genoeg begrijpen. In zulk een kamer van zegge 12 x 18 voet leven soms 2 families—en 'n slumfamilie is zelden 'n kleine! Bevreemden zal 't u dan ook niet wanneer ik zeg dat de zedelike toestanden hier geheel in overstemming met de uiterlike omgeving is. 'n Licht te begrijpen gevoel van kiesheid belet het mij voor 'n gehoor als deze die toestanden trouw naar 't leven te tekenen. Van familieleven kan hier geen sprake zijn. Het primitieve leven van het woud beschrijft de toestand beter. 't Tehuis met al het zoete, veredelende en hemelse in 'n welgeordende samenleving aan die naam verbonden kent men hier eenvoudig niet. Wat het hok voor 'n dier is dat is zijn huis voor de slumbewoner—enkel 'n plaats van beschutting, bij de overgrote meerderheid 'n plaats van zonde en schande. Men leeft er eenvoudig niet thuis maar op straat waar gedurig 'n siedende menigte elkander verdringen, of in de boven-verdienste-welvarende kantienen en gelagzalen waar er vrij en onbelemmerd op de schandelikste en afgrijselikste manier wordt huisgehouden. Dronkenschap, dobbelen en onzedelikheid van onnoemlike aard zijn hier de orde van de dag. $\frac{3}{4}$ van de mannelike bevolking zijn bedelaars of misdadigers. Zonder genoegzame bescherming is het onveilig zelfs bij helder daglicht de slumbuurten van New York te bezoeken. Geen straat of gang is er die niet getuige van een of meer afgrijselike moordaanslagen is geweest.

En de vrouwen van de "slums"...... Pijnliker gezicht heb ik nooit gezien dan de vrouwetypen, die me hier onder de ogen kwamen. 'n Vrouw...... beschonken......met 'n zuigeling aan haar borst...... Naakt liggen daar kindertjes thuis op 'n poverbed van stro—de moeder heeft reeds elk meubelstuk en eindelik ook hun kleren verpand om de dranklust te bevredigen! En te denken dat dit 'n mens is aan wie God de heerlike en heilige gave van moederschap geschonken heeft!

En de kinderen in de "slums"......Arme wichtjes! Met welk 'n erfschat komen zij in de wereld! In welk 'n omgeving worden zij grootgebracht! Ontzettend toch is de invloed van die eerste indrukken, die op 't teder, ontvankelik en plooibaar gemoed van het kind gemaakt worden. De "slum" is daarom ook de vruchtbaarste kweekplaats voor 's staatsverbeterhuizen en krankzinnige gestichten. Uit de 4,830 personen in de "Reformatory" te Elmyra, New York, zijn er slechts 69 die onder heilzame invloeden zijn opgegroeid. Het slumkind dat toch ook 'n *kind* is moet spelen. Maar hier hebben zij geen ander speelterrein dan de liederlike straat of gang waarin zij wonen en waar ze enkel gezichten van demoraliserende strekking te zien krijgen. Hoewel de slumouders voor 't merendeel tot de werkeloze klasse behoren, moet het slumkind heel vroeg, in de tederste jaren nog, het werken leren. In New York alleen zijn er 23,000 fabrieken waar kinderen werken, en dit sluit nog niet in vele andere inrichtingen, die enkel kinderen employeren. Lichamelik en zedelik worden de meesten alzo reeds vroeg in 't leven geheel geruïneerd. Spargo zegt in z'n boek, "The Bitter Cry of the Children": "Geen schrijven durft de zedelike atmosfeer in deze werkplaatsen trouw en naar waarheid beschrijven. Geen uitgever zou zo 'n boek durven publiseren."

Wat nu kan hier gedaan worden? Ziedaar de wichtige vraag tot beantwoording waarvan Staat en Kerk onophoudelik door 't bestaan van de "slum" worden uitgedaagd. Verschillend wordt van verschillende kant hierop geantwoord. De Socialist meent dat voor de toepassing van zijn theorieën de "slum" in 't paradijs kan worden herschapen. Doch met blote theorieën is men hier machteloos. Door wetgeving heeft reeds de Staat veel gedaan en oneindig veel kan nog gedaan worden om betering

in deze staat van zaken aan te brengen. Wat Roosefeldt in New York heeft gedaan zal altijd met dankbaarheid herdacht worden. Doch het korrupte politieke leven in Amerika maakt het onmogelik van de Staat veel heil te wachten. Het aldaar gangbare boss-systeem maakt het gans onmogelik te verzekeren dat de gemaakte wetgeving ooit zal worden uitgevoerd. Daarom blijven de toestanden in de "slum" wat ze zijn ten spijte van de wet, daarom bestaan er in New York alleen meer dan 1,000 kantienen van de laagste klasse, zonder licentie, die hun bestaan enkel aan de oogluiking van de politie te danken hebben.

Door opvoeding en door te zorgen voor beter sanitatie, beter behuizing en algemeen verbeterde levenskonditieën kan veel gedaan worden. Doch stellig dwalen zij, die menen dat daardoor alles zal verricht zijn. Armoede, werkeloosheid, onkunde, drank- en dobbelzucht zijn maar bijkomende oorzaken van deze toestanden. En eerst dan zal de Christelike filanthropie haar taak met sukses volbrengen wanneer zij uitgaat van de veronderstelling dat de *grondoorzaak* van al deze euvelen de *zonde* is. Daarom moet dan ook elke poging tot verbetering, die enkel op uitwendige veranderingen van de levensomstandigheden gemikt is, uiteindelik op mislukking uitlopen. De redding van de "slum" zal niet geschieden dan door 'n innerlike hartsverandering, 'n algehele levensvernieuwing van de individuele slumbewoner. Tevergeefs stelt men zich de redding van 't gemeenschap ten doel, zo dit langs andere wegen geschieden moet.

Dat nu is het doel, dat men met de zendingwerkzaamheden in de slumbuurten van de grote steden beoogt. Er zijn haast geen kerken in de "slums." De kerken, die daar vroeger stonden, zijn verhuisd naar fatsoenliker gedeelten van de stad. Daardoor heeft de Kerk zich m.i. ten onrechte de ontzettende beschuldiging op de hals gehaald, dat zij enkel de mensen van fatsoen opzoekt. In de afgelopen 20 jaren hebben 87 Kerken in "down town," New York, hun deuren moeten sluiten. Beneden 14e straat, New York, zijn er slechts 111 Kerken, terwijl in dezelfde buurt van de stad 4,065 kantienen 'n florerend bestaan vinden. Op 't zuideinde van Manhattan Eiland in 'n buurt met 80,000 inwoners staat er slechts één enkel kerkgebouw. Het Christelik werk, dat door de Kerk in de "slums" gedaan wordt, mag dus in elk opzicht *zendingwerk* heten.

Overal in de achterbuurten van de stad worden er dan zendingstaties gesticht, aan elk waarvan 'n aantal vaste werkers verbonden zijn, en voor de rest rekenen zij op de medewerking van vrijwilligers. In 't Zendinghuis wordt daar avond na avond tot laat in de nacht—op de meeste plaatsen de ganse nacht door—aan die diepgezonkenen gearbeid. Zulk 'n werk is het u bekende "Waterstreet Mission," en ook de namen van Jerry McAuley en Samuel Hadley zijn, vertrouw ik, geen onbekende klanken meer.

Het Zendinghuis heeft gewoonlik 'n ruime zaal, goed verlicht en in de winter aangenaam verwarmd, maar zeer eenvoudig gemeubileerd. Nooit heb ik het anders dan welgevuld gezien. Het gehoor bestaat uit de arme ongelukkigen, die men uit alle hoeken heeft weten te lokken. Velen komen erin eenvoudig om aan matte leden wat rust te geven, anderen worden door 't zingen getrokken, nog anderen eenvoudig om zich te warmen want buiten is het dikwels guur en nat, ja, soms ook komt men om "de spijs, die vergaat," want er wordt hun daar vaak ook wat warme voedsel gegeven. Het gaat niet tot iemand over zijn ziel te spreken, wanneer hij van honger dreigt te vergaan. Zo heb ik vóór de deur van de "Bowery All-Night Mission" gezien wat zij de "Bread-live" noemen. Om 12 uur in de nacht gaat de deur open, dan worden zij daarbinnen op koffie en brood onthaald! En daarna vangt het werk van 't "mission" aan. Vroeg in de avond vergaderen zij reeds vóór die deur, en daar staan zij in 'n lange, lange rij, een achter de ander wachtende totdat de klok twaalven slaan zal. Dat gezicht zal ik nooit vergeten. Velen waren slechts in de schamelste lompen gekleed. Het was bitter koud, 'n dikke laag sneeuw bedekte de aarde. Eer de nacht voorbij is zal uit meer dan een van die verdonkerde harten de bede verrijzen: "Was mij, en ik zal witter zijn dan sneeuw."

Zou dat ook voor dezulken mogelik wezen? Op elk gelaat zijn de merktekenen van de zonde duidelik zichtbaar. Maar ook hier geldt het woord van de dichter:

Diep ook in 't heidenhart,
Vuil en verduisterd,
Ligt er gevoel, dat genade herstelt.
Onder 'n liefdehand,
Wakker geworden,
Klopt weer het hart, dat Gods liefde versmelt.

Voor zulk 'n gehoor heb ik zelf gestaan. Nooit heb ik mij zo hulpeloos gevoeld. Geen woord schijnt op die harde harten indruk te maken. Daar is geen weerklank. Op elke gelaatstrek staat de wanhoop te lezen. Wat zou het baten hen op te wekken tot verneiuwde strijd tegen de zonde. Zij hebben alle wilskracht schier verloren. Onwillekeurig denken wij aan de woorden van de Nederlandse dichter:

Gelukkig hij en vrij en vroed,
Die neen durft zeggen, neen!
. . . .
Neen tot zichzelf, zijn sling'rend hart,
Vol gloed of tederheen.
Neen, met 'n traan van spijt, van smart,
Maar nochtans neen!

Maar hier zijn nu mensen voor wie dit 'n volstrekte onmogelijkheid is geworden. Doch ook hier is het oude Evangelie machtig om te redden. Het Kruis heeft nog niet z'n kracht verloren. Jezus kan ook dezulken redden en redt ze elke dag. Ook de wil, ja heel de innerlike mens, kan Hij vernieuwen. Het wonder is onmogelik! Hoe vaak horen wij 'n ongelovige wetenschap in onze dagen uit de hoogte dit verklaren. Het wonder onmogelik! Dáár in de "slums" heb ik wonderen zien gebeuren even groot als die, welke ons in de Heilige Schrift worden meegedeeld. Ik heb twee portretten gezien van 'n man, Valentine Burke genaamd, die

in de gevangenis tot bekering kwam door 't lezen van 'n preek van D. L. Moody. Het éne is het portret van de slumbewoner, vóór zijn gevangenneming; het andere toont de Christen Burke, die later "Sheriff" was geworden. Op het laatste portret zijn zelfs de merken, die de zonde op zijn gelaat had afgedrukt, reeds uitgewist. Ik noem maar één geval uit duizenden—gevallen waarvan de wetenschap verklaard heeft betering is onmogelik. En toch juist dat wat voor de wetenschap onmogelik was, dat is gebeurd. Dat gebeurt dageliks nog. Christus kan redden van de zonde en zelfs de nawerkingen van de natuurlike gevolgen van de zonde keren. Op die zendingstaties hebben wij tal van zulke voorbeelden gezien en hun krachtige getuigenissen gehoord. Leest wat Br. Nicol in dit verband in de *Koningsbode* van Oktober geschreven heeft. Leest wat zo treffend door Harold Begbie verhaald wordt in z'n boeken : "Broken Earthenware," "In the Hands of the Potter," en "Twice-Born Men." Leest en overtuigt uzelf of niet het wonder mogelik is ! Leest en gij zult met 'n nieuwe overtuiging uit de grond van uw ziel de aloude woorden kunnen zingen :

"Zo, zo zien wij 't Godsrijk komen,
't Koom steeds meerder elke dag !"

Aan werkers ontbreekt het in deze zending niet. Elke bekeerling wordt 'n werkdadige getuige. En het zijn enkel persoonlike getuigenissen van mannen, die even diep gezonken waren, welke op die verharde misdadigers indruk schijnen te maken. Men stelt het tot regel van zijn leven het Zendinghuis, waar hij tot bekering kwam, zo dikwels mogelik te bezoeken om daar zijn getuigenis af te leggen. Velen zijn er die elke dag hard moeten werken voor 't dageliks brood, en toch scheppen zij er genot in om 's avonds naar 't Zendinghuis te komen waar zij als aktieve medearbeiders de vaste werkers behulpzaam zijn. De rusturen van de nacht offeren zij willig daaraan op ten bewijze van hun oprechte dankbaarheid voor de heerlike verlossing, die zij hebben ondervonden. "Gered om te dienen !" dat is de leuze van hun leven geworden. Dat moet de leuze van ieder Christen wezen. Elke bekeerling 'n getuige—dat was het geheim van de kracht die 't Christendom in de eerste eeuwen heeft uitgeoefend, en van de verbazende snelheid waarmee het voortgeplant werd.

Nu spreekt het vanzelf dat het niet gaan zal de nieuwbekeerde dadelik in zulk 'n omgeving terug te zenden, en weer aan zulke ontzettende verzoekingen bloot te stellen. 'n Tijdlang worden zij daarom bij het Zendinghuis gehuisvest. Sommigen worden voor enige tijd naar buiten gezonden, waar gestichten voor dat doel opgericht zijn, en waar zij door gezonde spijze, veel beweging en dagelikse handenarbeid in de openlucht weer fysies opgebouwd worden. Eerst moet dat wrak van 'n leven dat gered is, weer opgebouwd worden. Zodra echter de fysieke en morele krachten dat toelaten, worden zij teruggezonden en geholpen om op nieuw te beginnen. Huisgezinnen, die jaren lang gescheiden zijn geweest, zijn bij duizendtallen alzo weer herenigd geworden. Het huisgezin weer op te bouwen dat is de eerste drang van de nieuwbekeerde. Diegenen, die uit de betere standen van het leven tot de laagste diepten zijn gevallen, getuigen allen dat hun val begonnen was toen zij zich aan de huiselike invloeden begonnen te onttrekken. Wat 'n zedelike kracht is niet het huisgezin in onze menselike samenleving. En de toenemende uithuizigheid kan bij ons ook niet anders dan de noodlottigste gevolgen hebben.

Nog 'n enkel woord, en ik eindig. Al deze werkzaamheden worden mogelik gemaakt door vrijwillige bijdragen, die van alle kanten daarvoor gegeven worden. Elke zending in de stad is 'n stichting des geloofs. En nergens is nog dat geloof beschaamd geworden. Het geven valt de Amerikaan niet zwaar. Door zich aan het geven te wennen heeft de rijke Amerikaan het lust-hebben-aan geven geleerd. Men maakt zich in Amerika niet ervan af met voor 'n 10s. in te tekenen, maar geeft met 'n vorstelike liberaliteit dat het der moeite waard is, lang niet zo zelden 'n millioen dollars tegelijk voor de stichting van kerken of zendingstaties. En als er meer geld nodig is dan haalt men het in 'n paar dagen tijds bij enkele mannen van naam op. Hoeveel lijdt niet het werk van de Heer eronder waar niet ook het geld en het goed van de Christen aan de Meester gewijd zijn ? De Christen is 'n rentmeester—ook de rijke Christen is maar 'n rentmeester—dat moet ook bij ons nog veel beter worden verstaan.

Ik moet eindigen. Het was met grote huivering dat ik de eervolle taak aanvaard heb om deze zaak in uw midden te komen bespreken. Ik wil vertrouwen dat het niet vergeefse moeite is geweest. Vergeefs zal ik niet gesproken hebben wanneer ook bij u de indruk is verwekt waaronder mijn medebroeders en ik avond na avond van het Zendinghuis weggingen. Wij kenden de toestanden waaronder die ongelukkigen daar opgegroeid zijn en waaronder zij leven. Wij weten hoe hopeloos de taak is om in die toestanden verandering teweeg te brengen. En toch dat is precies wat we vóór onze ogen zien gebeuren—juist datgene "wat bij de mensen onmogelik" heet. Er vinden veranderingen plaats die de wetenschap niet verklaren kan. Wat is het ? Wat is het ? Ziet, toehoorders, ook wij kunnen het niet verklaren. Het zijn wat wij ouderwetse mensen bekeringen noemen. Onwillekeurig worden wij herinnerd aan 't woord in het Evangelie naar de beschrijving van "de geliefde medicijnmeester," Lukas, bij wie 'n genezing altoos 'n zonderlike belangstelling wekte : "En de kracht des Heren was er om hen te genezen...... En zij verheerlikten God, en werden vervuld met vreze, zeggende : Wij hebben heden ongelooflike dingen gezien. Luk. 5 : 17, 26.

't Een en ander omtrent ondervindingen opgedaan als leeraar der N. G. Kerk.

KRANKENBEZOEK.

Hierover is reeds zooveel geschreven, en door sommigen op zeer interessante wijze, dat ik bijna huiverig ben om ook nog mijne gedachten en ondervindingen daaromtrent meetedeelen. In het laatste nommer van dit blad gaf Prof. Marais eenige zeer nuttige wenken over deze zaak. O.a. maakte hij ook melding van wat Dr. Cuyler er over te zeggen had. En veel van wat hij den Dr. daar liet zeggen, viel mij zoo recht in den smaak, omdat ik daarin terugvond veel van mijn eigene gedachten en ondervindingen omtrent krankenbezoek.

Wat ik vroeger zei omtrent huisbezoek, wil ik nu ook dadelik maar zeggen van *krankenbezoek*, t.w. dat men voor dit werk geen bepaalde en vaste regels stellen kan. De toestanden en omstandigheden van kranken loopen daarvoor tezeer uiteen. Allen lijden niet aan dezelfde ziekte en hebben niet met dezelfde pijnen en zwakheden te worstelen. Bij den een is de kwaal een ongeneeslijke; bij den ander niet. Voor den een zijn de pijnen en zwakheden veel dragelijker dan voor den ander. Ook is er bij de kranken groot verschil in verstandelijke ontwikkeling en geestelijke behoeften. Dit een en ander maakt het den zielezorger onmogelijk bij krankenbezoek altijd dezelfde methode te volgen. Indien ergens, dan heeft de leeraar hier veel takt en wijsheid noodig. Krankenbezoek vormt een zeer gewichtig deel van zijn pastoraal werk in de gemeente. Hij zorge dus dat hij nimmer zonder gebed om 's Heeren leiding dat werk onderneme! Anders loopt hij gevaar, om door zijn bezoek—hoe goed ook gemeend—den zieke meer kwaad dan goed te doen.

Ik kwam eens in eene gemeente waar een oude broeder en zuster woonden, mij goed bekend en dierbaar, omdat zij vroeger leden mijner gemeente waren. Ik vernam dat de broeder reeds langen tijd ernstig krank was. Ik ging hem bezoeken, sprak en bad met hem. Daarna zat ik nog een poosje met zijn lieve vrome echtgenoote te spreken. Onder het spreken ontviel haar, schijnbaar met een bedrukt gemoed, het volgende: Onze leeraar bezoekt mijn echtgenoot tamelijk getrouw. Maar telkenmale, na zijn bezoek, vind ik mijn man in een treuriger toestand, beide naar ziel en lichaam. Hij was iemand—naar zij en ook ik meenden—die den Heere liefhad. En nu geraakte hij door de bezoeken van den leeraar soms geheel in de war, zoodat hij zelfs aan zijn werkelijke bekeering begon te twijfelen, en dit werkte zeer nadeelig op zijn lichamelijk en geestelijk gestel. Want—zoo ging zij voort—de leeraar hield steeds vol, dat zijne krankheid te wijten was aan eene of andere zonde die hij moest begaan hebben, en dat hij zich nauw moest onderzoeken, om uit te vinden welke die zonde was, om die voor den Heere te belijden en om vergiffenis te vragen. Want zoolang hij dat niet deed, zou hij op geene herstelling mogen hopen. Tot verschoning van den leeraar, voegde zij er bij: Hij is nog maar jong en onervaren, en hoopte dat het later wel beter zou gaan.

Welnu, zoodanig krankenbezoek is zeker niet aantebevelen. Het verraadt, om er het minst van te zeggen, gebrek aan menschenkennis. Ware de leeraar zich bewust van een vroeger onzedelijk, of openbaar zondig leven van den kranke, dan zou zulk krankenbezoek nog schijnbaar te rechtvaardigen zijn geweest. Maar hier was dit het geval niet. Wat de kranke noodig had was bemoediging en sympathie. En daarvan kreeg hij bij het bezoek des leeraars weinig of niets. Beter zou het geweest zijn had hij telkenmale den kranken broeder gewezen op den Heere Jezus, als de Vriend van zondaren, machtig om te verlossen en te bewaren. Er kunnen kranken zijn, van welken wij de zekerheid hebben, dat hunne krankheid veroorzaakt is door eigen toedoen—een zondig losbandig leven.—In zulke gevallen zou men den kranke desnoods er op kunnen wijzen en hem tot schuldbelijdenis aansporen; doch altijd op bescheidene, minzame wijze, en nimmer zonder hem ook te wijzen op Gods vergevende liefde en op 't bloed van Jezus Christus dat ons van alle zonde reinigt. Eene tekst als Joh. 3 : 16 mag daar ook niet worden verzwegen.

Familiebetrekkingen zien, in den regel, gaarne, in tijden van ziekte, hun leeraar bij zich aan huis. Maar de vraag kan licht ontstaan: Of het den leeraar geraden is alle zieken—door welke ziekte ook aangetast—te bezoeken? Wanneer er gevallen zijn van aanstekelijke en gevaarlijke pestziekten, zooals pokken, builenpest, enz., moet hij dan gevraagd of ongevraagd daarheen gaan? Al verschoont hij zichzelven niet, moet hij dan niet denken aan anderen, en bij name aan zijn eigen huisgezin, tot welken hij de ziekte overbrengen en ze alzoo in gevaar stellen kan? Hier kan ik van persoonlijke ondervinding niet spreken, daar ik tijdens mijne bediening met zulke gevallen niet te doen kreeg. Nooit echter had ik mij door eenige aanstekelijke koorts of andere ziekte laten beletten om kranken te bezoeken. En zouden ziekten als de pokken of builenpest, hare verschijning in mijne gemeente gemaakt hebben, dan meen ik, zou het mij aan moed niet ontbroken hebben om lijders aan dezelve te bezoeken. Want de trouwe herder mag geen zijner schapen verwaarloozen, vooral niet in tijden van gevaar.

Dan zijn er ook weer gevallen waar noch de kranke, noch zijne familie de bezoeken van den leeraar begeert. Wat is dan de roeping van den leeraar? Zich aan den kranke en dat huisgezin opdringen is niet wenschelijk; zich geheel onverschillig betoonen zal ook niet gaan. Een middenweg inslaan zou het beste zijn, d.w.z. zijn sympathie ze te bewijzen, door zelf zooveel als mogelijk aan de deur, naar den toestand van den kranke te vernemen, een hartelijk woord en zegenbede voor den kranke achter te laten. Op deze wijze, dunkt mij, zal het niet lang duren voordat hem toegang tot den kranke zal worden verleend.

In eene mijner gemeenten was er een man die nog al aanzienlijke posten in de maatschappij bekleedde, maar daarbij ongodsdienstig, en wat nog erger was, ook een dronkaard. Hij had de ge-

woonte om, nadat hij een geruimen tijd schrikkelijk aan het drinken geweest was, zich in zijne kamer voor eene week of meer in bed te houden. En dan wilde hij niemand bij zich in de kamer toelaten. Zijne moeder, eene vrome vrouw, wilde gaarne dat ik hem bezoeken zou, en ook ik verlangde naar zulk eene gelegenheid. Maar de arme moeder wist niet hoe het aanteleggen. Zij had de vrijmoedigheid niet mij te vragen hem te gaan zien, omdat zij het ergste vreesde. Hij zou op haar kwaad worden en mij beleedigen. Op zekeren dag, toen hij weer, na een dronkaardsrol gespeeld te hebben, zich in zijne kamer afgesloten hield, ging ik haar bezoeken. Wij spraken over zijn treurigen toestand, en zei zij : "Ach ik verlang toch zoo dat gij hem bezoeken zult maar ik vrees dat hij u beleedigen zal." Daarop antwoordde ik, dat zij haar over beleedigingen mij aangedaan volstrekt niet behoeft te bekommeren. Ik zou mij de grofste beleediging laten welgevallen, als ik hem maar van eenig nut kon zijn. "Wel," zei zij, "dan zal ik het wagen hem te gaan vragen of hij u in zijne kamer toelaten wil." Zoo gezegd en zoo gedaan. Intusschen verhief ik in de stilte mijn hart tot God om raad en leiding. Zij kwam terug met de boodschap : "Ja, u kan maar inkomen." Ik zei toen aan de teedere moeder : "Bekommer u nu maar volstrekt niet over mij." Ik kwam in de kamer en vond den man vriendelijk gezind. Ik kon openhartig met hem spreken en bidden. Ik gaf hem den besten raad dien ik kon, sprak tot hem van Gods macht en gewilligheid om hem te verlossen, waarschuwde hem tegen slecht gezelschap, slechte gewoonten en gevaarlijke plaatsen. Hij scheen onder diepe indrukken te verkeeren en dankte mij hartelijk voor mijne belangstelling. Bemoedigd en met de beste verwachting verliet ik zijne kamer. En het gevolg was dat hij na eenige dagen zijn kamer verliet en nooit daarna weer een droppel sterken drank over zijne lippen liet gaan. En zoo is het vandaag nog, na ruim 16 of 18 jaren. O wat kan en wil de Heere niet doen op 't gebed en den geringen arbeid Zijner kinderen !

Maar ach ! hoe machteloos en radeloos staan wij soms bij kranken, wier harten verhard en voor alle goede invloeden schijnen gesloten te zijn ! Eenmaal had ik met zulk een kranke te doen. En ik bid God dat Hij mij andermaal zulk eene ondervinding besparen moge. In eene zendinggemeente, die tot mijn blanke gemeente behoorde en ik ook bearbeiden moest, werd een gekleurd lidmaat krank, aan welke krankheid hij ook gestorven is. Ik ging hem bezoeken, en toen ik er kwam, vertelde men mij dat het op geestelijk gebied met hem allertreurigst gesteld was. Van het Evangelie wilde hij niets hooren. Zelfs de Naam van Jezus scheen hem een schrikbeeld te zijn; want als men dien noemde, dan knerstte hij op zijne tanden. En waagde iemand het om met hem over de belangen zijner ziel te spreken, dan spoog hij—waar 't hem mogelijk was—zoo iemand naar het aangezicht. Lukte het hem niet den spreker daardoor het zwijgen op te leggen, dan stopte hij zijne vingers in beide ooren om niets van het gesprokene te willen en kunnen hooren. Ik ging de kamer in, en zoodra hij mij zag, draaide hij zich om in zijn bed, met 't aangezicht naar den wand en zijn rug naar mij. Ik begon met hem te spreken, maar kreeg geen antwoord. In plaats daarvan waren er gesteun, gekreun en nog andere akelige geluiden, enkel met 't doel om wat er gesproken werd, niet te hooren of dood te smoren. En zoo ging het voort tot op zijn dood. En bij zijne begrafenis moest ik een woord spreken. Hoe kon ik anders dan tot de lijkgangers spreken over het woord der Heilige Schrift : "Heden zoo gij Zijne stem hoort, verhardt uwe harten niet"?

Wil men de kranken—vooral wanneer zij ernstig krank zijn—gaarne bezoeken, is wat Dr. Cuyler gedaan heeft zeer aantebevelen. Sprekende van krankenbezoek zei hij : "Ik verzocht mijne gemeente mij dadelijk bekend te stellen met ieder geval van ernstige krankheid, en ik kon nooit te gereed zijn om aan die roepstem gehoor te geven. Als ieder predikant dit zou doen, zou hem daardoor mogelijke onaangenaamheden kunnen bespaard worden. Want maar al te dikwijls komt een leeraar niet dadelijk van ernstige kranken in de gemeente te hooren. En maakt hij zijne verschijning niet, dan wordt hij allicht door kranke en familie ten onrechte van onverschilligheid beschuldigd. Ik zie 't niet in, waarom, als men den dokter laat inroepen ook niet den leeraar daarvan kennis gegeven kan worden, zoo behoort het te zijn en zoo kan 't zijn als men van den kansel de gemeente verzoekt zulks te doen.

Eindelijk nog dit. Als men een ernstig kranke bezoekt dan zorge hij dat zijne beozeken niet te lang zijn. Daardoor kan hij den zwakke een ondragelijken last opleggen. Een paar gepaste Bijbelteksten en een kort gebed zijn onder zulke omstandigheden voldoende. En mag ik hier herhalen wat Prof. Marais in een vorige uitgave van dit blad schreef : Als er in de kerk voor een kranke gebeden wordt, laat men dan toch vooraf aan de gemeente zeggen wie de kranke is. Dit was wat ik altijd in mijne gemeente deed. Hoe kan de gemeente hartelijk samen bidden, als zij niet weet voor wie er gebeden wordt ?

EMERITUS.

KOREA.

DE VOORUITGANG VAN HET EVANGELIE DAARIN.

Het schiereiland, genoemd KOREA, een land dat, tot omtrent een kwart eeuw geleden gesloten was tegen alle buitenlanders, staat in de laatste tijden open voor den ingang van zendelingen zoowel als andere menschen uit vreemde gewesten. Het ligt ten zuiden van Mantjoerie—tusschen twee zeeën—de Gele Zee en de Zee van Japan. Het strekt zich noordwaarts 600 mijlen, met eene breedte van 150 mijlen. De oppervlakte is 84,000 vierkant mijlen, bevattende dus een gebied omtrent zoo groot als Engeland en Schotland tezamen, alhoewel de inwoners niet meer dan 12 millioen zielen tellen.

In de laatste jaren is veel belang in dat land gesteld wegens den grooten opgang welken het Evangelie hier gemaakt heeft. Het is aan een verdrag met Amerika, in 1882 gemaakt, toe te schrijven dat Korea geopend werd—eerst voor handel—met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika, en daarna voor de gezanten van Christus, komende met de boodschap des heils en dragende in hunne handen ook een sleutel voor het openen van de harten van de inwoners, bestaande uit medicijn voor het lichaam, bediend door geneesheeren in wier harten liefde tot zielen brandende was. Weliswaar werden, meer dan 200 jaren vroeger, de naam en de godsdienst van Jezus, zooals die door Roomschen geleerd wordt, bekend gemaakt in Korea door eenige inboorling-bekeerlingen uit Japan en China. En een honderd jaar geleden deed een man, Sendghuni genoemd, een cievele dienaar, belijdenis van bekeering tot het Christendom, en werd als een Christen gedoopt met den naam van Pieter. De zendelingen van de Roomsche Kerk zijn populair geworden, en vele van de opgevoede klassen begonnen in te zien dat zelfs dezen bedorvenen vorm van het Christendom eene groote verbetering bewerkte in het leven van de afgodendienaars van het land.

De regeering echter kreeg schrik; de priesters van het Buddisme en andere valsche godsdiensten zijn de voorgangers geworden van een hevige vervolging, zoodat de Christenen òf naar China vluchtten, òf gedood werden. Later vonden de Roomschen een weg over de grenzen van Korea uit China en Mantjoerie.

Sprekende van het werk van de Protestantsche Kerk in Korea willen wij vooraf een voorval noemen waaraan het planten van het eerste zaad des Evangelies in Korea toe te schrijven was. Een klein Chineesche jongen, genaamd Ah Fung, die in een zendingschool te Ningpo in China onderwijs ontvangen had, en daar geleerd had den Bijbel te lezen en in den naam van Jezus tot God te bidden, werd door zijn vader meegenomen terwijl hij een tocht wilde maken naar Seoul, de hoofdstad van Korea, om handel te drijven. Terwijl zijn vader daar vertoefde werd de zoon, die den ouderdom van 9 jaar bereikt had, op de eene of andere wijze gestolen, en werd later aan den gouverneur van de stad verkocht, die hem aan zijne vrouw gaf om haar te dienen. Hij was altoos bij haar om haar in alle kleine zaken te helpen. Ah Fung had den Heer lief, en dikwijls trachtte hij om tot haar te spreken over den Heiland. Doch te vergeefs; zij had geen oor voor zoo iets. Doch de dood ging het huis van den gouverneur in, en nam uit de armen van de vrouw haar geliefd dochtertje. In haar droefheid en eenzaamheid kwamen de woorden van haar kleinen dienstjongen, omtrent de liefde van Jezus, haar te binnen, en zij verzocht hem haar wederom het verhaal van Jezus te vertellen. En dit deed hij dag na dag, totdat die aanzienlijke dame er toe kwam om dezen Jezus, den Vriend van bedroefde zielen, ook als haar Vriend—haar Heiland—aan te nemen. En deze was de eersteling, zoo ver ons bekend is, van een groot getal dat thans in Korea de Christelijke Protestantsche Kerk aldaar uitmaakt.

Het was in 't jaar 1884 dat een zendingwerk in Korea namens de Christelijke Protestantsche Kerk begonnen was, en wonderlijk was de wijze waarop de deur in dat land voor zoo 'n werk geopend werd. Een man van hoogen rang, genaamd Rejutei, heeft God gebruikt met dat doel. Steelswijze werden zaden van evangelische waarheid in zijn hart geplant door blaadjes uit Japan. Jaren gingen voorbij zonder dat er eenige teekenen van groei te bespeuren waren in zijn woorden of werken. Bij gelegenheid van een opstand te Seoul, de hoofdstad van Korea, was Rejutei het middel om het leven van de koningen uit gevaar te redden—iets dat hem in den gunst van den koning bracht; en hij werd door hem afgevaardigd naar Japan om zijne regeering aldaar te vertegenwoordigen. Een groot geluk was dit voor hem en voor het land zijner geboorte, want het was daar dat de zaden, vroeger gezaaid, ontkiemden, en hij is daar door omgang met Christenen tot bekeering gekomen.

Teruggekeerd naar zijn vaderland is hij dadelijk begonnen om iets voor Christus aldaar te doen. Niet alleen echter keerde hij naar Seoul terug, want hij werd vergezeld daarheen door Dr. A. Allen, een zendeling-dokter van China, die eene zendingstatie te Seoul vestigde. In het begin dreigde dit eene mislukking te zullen wezen. Aan dezen zendeling-geneesheer werd geen welkomstwoord toegesproken; nauwelijks werd zijne tegenwoordigheid in de stad in 't begin geduld. Gedurende een opstand te Seoul echter werden verscheidene menschen van rang gewond. Geroepen om sommigen derzulken als dokter te behandelen, werden hunne wonden genezen en zijn zij tot gezondheid hersteld. Hij was ook het middel om het leven van een neef van den koning, Min Iong Ik, te redden. Hij vond de Koreesche doktoren zich bezig houdende om het bloed uit de wonden van dien man van koninklijken geboorte met was te doen ophouden. Gelukkig voor den gewonden man dat Dr. Allen de gelegenheid kreeg om hem te behandelen, want onder die behandeling is die neef van den koning hersteld. De verandering, die over hem gekomen was, was zoo groot dat de genezene verklaarde dat Dr. Allen van den hemel gezonden was om hem te genezen. En wie zal ontkennen dat het langs Gods voorzienigheid was dat dit geschied is, om niet slechts het leven van dien man te redden, maar ook om daardoor het Evangelie van Christus aan de Koreers bekend te doen worden? Want Dr. Allen is daarna in de gelegenheid gesteld weldaden als medicijnmeester aan het huisgezin van den koning te bewijzen, het gevolg waarvan was dat de koning een Gouvernements Hospitaal liet oprichten, waaraan de naam gegeven werd van He Min Lo—dat is: Het Huis van Beschaafde Deugd—welk hij plaatste onder de zorg van de Presbyteriaansche Zending (die op raad van Dr. Allen daar gevestigd was) met Dr. Allen aan het hoofd daarvan.

Zoodanig was het begin van het Protestansch Zendingwerk in Korea—een werk zoo merkelijk door God gezegend. Van het begin af vonden zendelingen een helper in Rejutei, die al zijne krachten inspande om het Nieuwe Testament, zoodra het vertaald werd, onder de bevolking te verspreiden. Een zendingvriend te Leeds, in Engeland, de heer

Arthington, liet 3,000 exemplaren van de Evangeliën van Lukas en Johannes drukken op zijn eigene kosten.

Vijf-en-twintig jaren nadat het Evangelie in Korea eerst verkondigd werd waren er 115,000 avondmaalgangers geregistreerd in de kerkboeken van de zendelingen die in 't land werkzaam waren, terwijl in Japan, na vijftigjarigen arbeid het getal geregistreerde volle leden 75,000 telde—d.i. leden ingeboekt in al de 50 jaren.

Kort na de eerste invoering van het Evangelie in het land, zooals reeds verhaald is, zond de Presbyteriaansche Kerk van Amerika twee leeraars uit als zendelingen naar Korea, die het reeds begonnen werk opvatte en hetzelve met zegen voortzetten. Die zendelingen waren Ds. Underwood en Dr. Herron, met zijne echtgenoote. In 1888 werd de eerste Protestantsche gemeente gevormd met 15 leden, terwijl er een grooter getal catechisanten waren, die feitelijk tot de gemeente behoorden die eenigen tijd nog moesten wachten om meer onderwijs te ontvangen voordat zij gedoopt en aangenomen zouden worden.

Wij zullen de geschiedenis van de Kerk aldaar sedert dien tijd nu niet kunnen verhalen. Het zij thans genoeg om de lezers van het blad te herinneren, dat in Korea schouwspellen meermalen plaatsgevonden hebben die onze gedachten terugbrengen tot het tooneel dat gezien werd bij gelegenheid van het eerste Pinksterfeest van het Nieuwe Testament, toen 3,000 zielen op één dag tot bekeering gebracht werden. Voor een paar jaren geleden openbaarde zich diepe en ver uitgestrekte belangstelling in de boodschap des heils—belangstelling die niet plotseling ontstaan, en die temporair van duur was, maar die eene blijvende en toenemende beweging is geweest—eene beweging zoo groot dat zij gerangschikt kon worden onder de groote opwekkingen van de Christelijke Kerk—eene beweging welke zendelingen, evangelisten en andere Christelijke arbeiders bewoog om een besluit te nemen om te werken voor, en te bidden om

EEN MILLIOEN BEKEERLINGEN IN EEN JAAR.

Dat besluit en de pogingen die als het gevolg ervan aangewend werden en nog aangewend worden, zijn aan de vrienden van de zending meer of min bekend. Toen waren er niet meer dan 80,000 Koreanen wier namen in de boeken der zendelingen als avondmaalgangers ingeboekt stonden, die echter meer dan 200,000 vertegenwoordigden, en die allen een Christelijk leven leidden.

Het geloof van de Christenwerkers in Korea om de bekeering van een millioen zielen in een jaar te verwachten, en het besluit om ervoor te arbeiden, en er om te bidden, was te danken aan de gebeden van Gods kinderen aldaar, en de studie van Gods Woord. Zes maanden tevoren hadden eenige zendelingen in Longdo de noodzakelijkheid gevoeld om meer geestelijke kracht in hun eigene levens te ondervinden en die van de Koreers rondom hen, en, onder den indruk van dat gevoel, besloten zij een week des gebeds te houden. Elken dag van die week leerden zij meer en meer uit de studie van Gods Woord *hoe om te bidden*. Op den avond van den vierden dag duurde de bidstond tot middernacht toe, en drie van het getal bidders hielden met bidden aan tot 4 uur in den nacht—of liever den ochtend. Op die ure "viel Gods Geest op hen met kracht"—zooals zij getuigden. Eenige dagen later kwamen deze drie zendelingen bijeen om een geheelen dag in het gebed door te brengen. Later brachten zij, samen met nog twee zendelingen van Longdo, verscheidene dagen in het gebed door, waarna zij voortgingen met arbeiden bewogen door een onverteerbare ijver voor zielen.

Een van de drie zendelingen boven genoemd ging door de dorpen van het platteland en vraagde de Koreers op een zeker dorp of zij werken voor, en bidden zouden om de bekeering van 50,000 zielen in een jaar. Niet lang daarna koos de Wesleyaansche Conferentie voor hare leuze voor het jaar, "twee honderd duizend (200,000) zielen voor Christus." Doch de heilige ijver nam toe en de Algemeene Raad van Evangelische Zendelingen, na ernstig en aanhoudend gebed, en rijp beraad, verzocht alle zendingvereenigingen om zich te vereenigen in het gebed om *een millioen zielen in het volgend jaar* te gewinnen voor Jezus.

Dat besluit is niet een doode letter gebleven, want, alhoewel het doel van de Christenen in Korea niet bereikt is geworden, heeft het besluit heerlijke vruchten afgeworpen. De geheele Kerk, zoo te zeggen, is in beweging gebracht, en een kenmerk van het werk aldaar is de ijver waarmee private Christenen, gelijk de Cyprische en de Cyrenesche mannen van ouds (Hand. 11 : 20) den Heer verkondigden aan degenen met wie zij in aanraking kwamen. En de hand des Heeren was met hen, en een groot getal geloofde, en bekeerde zich tot den Heer in Korea gelijk in den Apostolischen tijd te Antiochië. "Elke Christen," zegt een zendeling in Korea, "is een getuige en het is de getuigenis die menschen tot Christus brengt." Handelaars nemen Bijbels met zich mede waar zij ook heen gaan, en zij verkondigen Christus op hunne reizen, en in de hotels waar zij logeeren terwijl op de markt waar zij hunne waren verkoopen, nemen zij de gelegenheid waar om van Christus te spreken. Eenige timmerlieden begeven zich naar een dorp op een distantie; zij werken aldaar eenige maanden en keeren daarna naar hun eigene woningen terug. De timmerlieden laten achter zich echter niet slechts de gebouwen, welke zij opgericht hebben, maar groepen ("klompjes") van geloovigen die binnen kort in gemeenten gevormd zullen worden. Studenten brengen hunne vrije dagen dikwijls door in plaatsen waar men nooit van Christus had gehoord. Zij bezoeken elk huis in 't gewest waar zij voor een tijd vertoeven—met het gevolg dat zij een getal van bekeerlingen als de vrucht van hun arbeid achter zich laten, sterk genoeg om eene nieuwe gemeente te worden, die onmiddellijk een middelpunt van zegen voor anderen wordt."

Dit is het werk dat begonnen was, vooral na het besluit om de millioen zielen tot bekeering te brengen. Het werk gaat nog steeds voort zoodat er thans 300,000 menschen in het land zijn die zich Christenen noemen, van wie 100,000 gedoopt zijn,

terwijl 200,000 als catechisanten onderwijs ontvangen. Er is een "College" in de hoofdplaats, met 300 studenten—allen belijdende Christenen. In een 20-tal hoogere scholen, en meer dan een duizend gewone scholen, ontvangen thans 25,000 studenten onderwijs in de Heilige Schrift, zoowel als in de gewone vakken van opvoeding. In een Presbyteriaansche Theologische Seminarie worden 134 jonge mannen onderwezen opdat zij het Evangelie aan anderen mogen verkondigen.

Inderdaad is Korea een nieuw land geworden. Weliswaar is zij door Japan geannexeerd—iets waarover wij thans niet kunnen schrijven. De invloed van het Evangelie is merkelijk. De Koreers zijn van geaardheid zachtmoedig en beleefd, maar tevens traag, en schoonheid behoort geenszins tot hunne natuurlijke karaktertrekken. Men getuigt van alle kanten dat in dit opzicht, zoo ver de Christenen betreft, alles veranderd is. Het nieuwe leven dat zij van Christus ontvangen hebben openbaart zich o.a. in vlijt en geestdrift in hun handel en wandel. Is het waar dat zoo iemand in Christus een nieuw schepsel is geworden? Zoo kan men ook van een deel van Korea zeggen: het oude is voorbijgegaan, alles is nieuw geworden.

Het was dus een heerlijk besluit van de Christenen van Korea om zich voor te stellen de bekeering van een millioen zielen in een jaar, terwijl het gevolg van dat besluit was 't arbeiden voor, en 't ernstig bidden om die zielen. Is hun doel niet bereikt? Nochtans heeft dat besluit, door Gods zegen, ten gevolge gehad de bekeering van duizenden zielen. Bovendien kan men met waarheid zeggen, dat Gods zegen op pogingen van de Kerk aldaar rustende is. Elke nieuwe bekeerling, en nog meer, elk nieuw gevormde gemeente of zendingstatie is een middelpunt van invloed. En zoo dringt de stille kracht van het Evangelie rechts en links door. Gode zij dank is er geen stilstand in Korea in het verkondigen van het goede nieuws van het Koninkrijk Gods, en het aannemen van het Evangelie in geheele gewesten van dat land—een land dat nog een middelpunt van zegen kan zijn voor het gansche Verre Oosten. God geve het!

Van de annexatie van het rijk van Korea en de vervolgingen van Koreers door Japan, hebben wij niet gewaagd iets aan te merken. De tijd zal ons leeren hoedanig de gevolgen van de annexatie zijn zullen, en wat de invloed daarvan op het Christendom in Korea zal zijn. Die landen hebben de gebeden van Gods volk noodig.

A. McG.

De Openbaring van Johannes.

(DOOR PROF. C. F. J. MULLER).

HOOFDSTUK 21 : 9—27.

Het Nieuwe Jeruzalem.

(Vervolg.)

"De fondamenten van den muur der stad waren versierd met elken kostbaren steen. Het eerste fondament was jaspis; het tweede, saffier; het derde, chalcedon; het vierde, smaragd; het vijfde, sardonix; het zesde, sardius; het zevende, chrisoliet; het achtste, beryl; het negende, topaas; het tiende, chrysopraas; het elfde, hyacinth; het twaalfde, amethyst," vss. 19, 20.

Sommige uitleggers zoeken in deze 12 steenen eene verwijzing naar de edelgesteenten in den borstlap, dien de hoogepriester in Israël op zijne borst droeg, en de persoonlijke eigenaardigheden der stammen afbeelden. Dat deze steenen nu het fondament van den muur der stad uitmaken, zou dan te kennen geven, dat elk der inwoners aldaar zijne *geheiligde eigenaardigheid* dragen en vertoonen zal. Anderen meenen, dat de verwijzing is naar de twaalf apostelen des Lams in vers 14, maar stemmen toe, dat de edelgesteenten zinnebeelden zijn van de onderscheidene geaardheden dergenen, die binnen de stad gevonden worden. De steenen, wanneer geslepen, zijn allen kostbaar, en toch verschillen zij in kleur, karakter en waarde. Edelgesteenten werden reeds vroeg gebruikt tot zinnebeelden van het persoonlijk leven. De beteekenis zal dan zijn: de verschillende persoonlijkheden, waaruit de inwoners der heilige stad bestaan, zullen de heerlijkheid, die haar bestraalt, elk op hare eigene wijze, en verschillend van de anderen, weerkaatsen. In zooverre als men deze steenen meent te kennen, heeft men ze in vier klassen naar hunne kleuren verdeeld: 1. *Blauw;* chalcedon, saffier (hemelsch blauw) en amethyst (donker blauw); 2. *Groen:* smaragd (grasgroen) beryl (zeegroen) chrysopraas (bleekgroen); 3. *Geel:* chrysoliet (wijngeel), topaas; 4. *Rood:* sardius, hyacinth (bruinrood) sardonix (met witte of geele stippels). Behalve den jaspis, waarvan men vrij zeker is, dat die de diamant is, en enkele andere steenen, is het echter twijfelachtig, of de steenen der uitleggers dezelfde zijn, als die van Johannes. Ook zal niemand ons kunnen zeggen, welke persoonlijkheden door de onderscheidene kleuren en schakeeringen van kleuren aangeduid worden.

"En de twaalf poorten waren twaalf paarlen, elk een der poorten afzonderlijk was uit éene paarl, en de straat der stad was zuiver goud, als doorschijnend glas," vs. 21.

De paarl is een zinnebeeld van waarachtige godsvrucht (Spreuk. 8 : 11; Matth. 13 : 46). De Joodsche overlevering spreekt van juweelen en paarlen 30 ellen lang en breed. De straten van oostersche steden zijn in den regel nauw, onregelmatig en vuil. Al de afval en het vuil der woningen worden daarop geworpen om door de honden verteerd te worden. Regent het, dan zijn zij modderig, en waait de wind, dan veroorzaakt hij stofwolken. In deze stad zijn de straten zoo rein als de woningen.

"En ik zag geenen tempel daarin; want de Heere God, de Al-regeerder, is haar tempel, en het Lam. En de stad heeft geene behoefte aan de zon, noch aan de maan, opdat zij haar zouden verlichten, want de heerlijkheid Gods verlichtte haar, en haar lamp (was) het Lam," vss. 22, 23.

Op aarde zijn steden zonder tempels bijkans ondenkbaar. De tempel in Jeruzalem was de woning van Jehova, die, hoewel onzichtbaar, in 't midden van Zijn volk verkeerde. Op deze wijze werd de gemeenschap van den mensch met God, wegens de zwakheid der menschelijke natuur, aangeduid. Het

gemis van een tempel in deze stad moet beteekenen, dat God zich niet langer voor de inwoners verbergen zal, maar onmiddellijk met hen gemeenschap zal hebben. Zij aanbidden in Gods onmiddellijke tegenwoordigheid. Hij is als een tempelgewelf over de stad. Ongelijk aardsche steden behoeft deze niet de zon en de maan om haar te verlichten, want de heerlijkheid van God en Christus doordringt elk deel ervan.

"En de natiën zullen door middel van haar licht wandelen, en de koningen der aarde brengen hunne heerlijkheid in haar," vs. 24.

Doordrongen van de heerlijkheid Gods en des Lams wordt zij eene lichtgeefster, en zendt hare stralen wijd en zijd uit tot de bewoners der nieuwe aarde. Dit heeft aanleiding gegeven tot de meening, dat de stad boven de aarde de zon vervangen en door de wenteling der aarde om hare as de inwoners verlichten zal. Hoe in dit geval de koningen der aarde hunne heerlijkheid in de stad brengen zullen is moeilijk te vatten. Wie zijn de natiën en koningen, die de nieuwe aarde bewonen? Sommigen antwoorden: Zij zijn wellicht menschen die gered zijn buiten de zichtbare Kerk en de bediening der wet. Een ander heeft gevraagd, of hier niet mogelijk aangeduid wordt, dat het menschelijk geslacht op de nieuwe aarde voortduren en een heilig zaad zal verwekken, zooals geschied zou zijn, indien Adam niet gezondigd had, en dat dit geslacht onder de regeering der verheerlijkte gemeente staan zal? Zijn de koningen de verheerlijkte gemeente, aan wie beloofd werd, dat zij op de aarde regeeren zal, dan verstaat men, hoe zij hunne heerlijkheid in de stad boven de aarde brengen kunnen. Dat er een heiligende invloed van de verheerlijkte gemeente tot hen uitgaan zal, schijnt zeker. Op de tegenwoordige aarde zijn het de koningen, die de natiën in partijen verdeelen en onheil veroorzaken. De Kerk is bezig uit de vele volken een hemelsch huisgezin te vormen, wier leden in liefde en eensgezindheid met elkander leven. Dat streven zien wij hier eindelijk bereikt. Alle partijschappen zijn verdwenen, en zij, die in het licht van het nieuwe Jeruzalem wandelen, hebben al wat groot en heerlijk is feil ten dienste dier stad. Gelijk eens naar het aardsche Jeruzalem het hart en de gedachten van Israël uitgingen; gelijk zij hunne aangezichten in 't gebed daarheen keerden, pelgrimstochten derwaarts ondernamen, en hunne offeranden en geschenken daarheen brachten, zoo zullen de aardbewoners in dit geval doen. Van uit die stad, gelijk eens van uit Zion, zal de wet uitgaan, die de levenswijze der volken regelen zal.

"En hare poorten zullen niet gesloten worden bij dag, want nacht zal daar niet zijn. En zij zullen de heerlijkheid en de eer der natiën in haar brengen," vss. 25, 26.

In de dagen van Johannes konden de inwoners der steden alleen veilig zijn, als de poorten tegen den vijand, vooral des nachts, gesloten waren. Die heerlijke stad heeft een blijvend licht, en kent geenen nacht. Hare poorten staan onafgebroken open voor de heerlijkheid en de eer der natiën der aarde (Jes. 60 : 11).

"En in haar zal geenszins ingaan iets gemeens, of een die gruwelijkheid of een leugen doet; maar zij die geschreven zijn in het boek des levens des Lams," vs. 27.

Hare poorten staan thans open voor alle volken zonder onderscheid van kleur of spraak. Al wat buitengesloten wordt is zonde; want zonde alleen verontreinigt (Hand. 10 : 14; Mark. 7 : 23). Gruwelen, die hier de steden ontsierden, en die men te vergeefs getracht heeft daaruit te verbannen, zullen daar niet inkomen. Alles in die stad is heilig; de tegenstelling tusschen "gemeen" en heilig heeft opgehouden. Hare bewoners zijn wel menschen, die eens zondaars waren, maar die van de zonde zalig gemaakt zijn door den dood en het bloed des Lams (22 : 14, 15).

HOOFDSTUK 22 : 1—5.

Het herwonnen paradijs.

Wij hebben hier eene beschrijving der heilige stad. Natuurlijk moet niemand verwachten uit deze beschrijving een volledig begrip van bovenaardsche toestanden te verkrijgen, die om eenigszins verstaanbaar te zijn, onder aardsche beelden voorgesteld moeten worden. Zoo min als het eerste menschenpaar uit de paradijsbelofte zich een juist begrip van de bedeeling der genade kon vormen, evenmin kunnen wij in deze bedeeling, uit wat ons hier medegedeeld wordt, ons een juist begrip vormen van de bedeeling der eeuwigheid. De geheele beschrijving van het Nieuwe Jeruzalem is vreemd aan al onze kennis en ervaring van wat eene stad is, en zij geeft ons maar een flauw begrip van wat de werkelijkheid zijn zal. Zoo veel is echter zeker, dat ons hier voorgesteld wordt, dat de menschheid uiteindelijk in zeer verhoogde mate tot het leven der onschuld in 't paradijs zal terugkeeren.

"En hij toonde mij eene rivier van het water des levens, helder als kristal, voortkomende uit den troon van God en van het Lam," vs. 1.

De rivier schijnt de voornaamste trek in deze beschrijving der stad te zijn. Zij vloeit niet uit Eden (Gen. 2 : 10), en ook niet uit den tempel (Ezech. 47 : 1), maar uit den troon Gods en des Lams, en is ten dienste van de inwoners der stad. God en het Lam hebben hier de plaats van Ezechiel's tempel ingenomen. Uit hunnen troon vloeit een stroom van lichaamlijke en geestelijke levenskracht, die de onvergankelijkheid en verschheid van het leven der bewoners verzekert. Sommigen meenen, dat ons onder dit beeld voorgesteld wordt de Geest der heerlijkheid, die van God en het Lam uitgaat en door de stedelingen in zich opgenomen wordt.

"En in het midden van hare straat, en van de rivier, aan deze zijde en aan gene zijde, was een boom des levens, dragende twaalf vruchten, gevende zijne vrucht naar elke maand; en de bladeren des booms (zijn) tot genezing der volken," vs. 2.

De tweede voornaamste trek van deze stad is "de boom des levens," waardoor wij natuurlijk

een laan van dezelfde boomsoort te verstaan hebben. Deze boomen staan aan weerzijden van de rivier, die door de straat vloeit, en hunne vruchten hebben de eigenaardigheden van het leven te kunnen onderhouden. Rivier en boom zijn vol leven en tot genot en vreugde der inwoners. De vruchten, die zich maandelijks vernieuwen, zijn schijnbaar bedoeld tot spijze. Dit geeft aanleiding tot de vraag, of de verheerlijkten dan ook eten en drinken zullen? De mensch in den staat der onschuld heeft gegeten en gedronken; engelen, die de aarde bezochten, aten de spijze die hun voorgezet werd; Jezus sprak van "eten en drinken in het Koninkrijk Zijns Vaders," en at zelfs na Zijne opstanding ten bewijze, dat een opstandingslichaam nog dezelfde organen als het natuurlijk lichaam bezit. In het paradijs moest de mensch tot onderhoud van zijn leven eten van den boom des levens, en door het eten van de verbodene vrucht werd zijn levensonderhoud afgesneden, en bracht hij den dood op zich. Ook "de bladeren" der boomen hebben levenskracht en dienen "tot genezing der volkeren." Wie deze volkeren zijn wordt niet gezegd. Men heeft gemeend, dat zij diegenen zijn, aan wie in dit leven het Evangelie niet verkondigd werd, en die buiten de stad wonen; of ook geloovige volken wier geloof en kennis echter nog niet den vollen wasdom van mannen in Christus bereikt hebben. Hoe dit zij, hier wordt onderscheid gemaakt tusschen degenen, die in de stad en die er buiten zijn. De laatstgenoemden genieten ook in hunnen staat de zegeningen van de levensboomen.

"En niets dat vervloekt is zal meer zijn. En de troon van God en van het Lam zal in haar zijn, en Zijne dienstknechten zullen Hem dienen, en zij zullen Zijn aangezicht zien, en Zijn naam zal op hunne voorhoofden zijn," vss. 3, 4.

Met den val kwam de vloek op den mensch en op de aarde (Gen. 3 : 17—19), maar daar er hier geene zonde is, kan er ook geen vloek zijn, (Rom. 8 : 9—23). In Eden wandelde God in geheimzinnige verschijningen met den mensch, nu is Zijn troon in het midden van hen. In deze heilige stad is godsdienst en beschaving één. Allen zijn werkzaam, ieder heeft zijn deel in de bediening des rijks, en volvoert den wil en de bevelen des Heeren met blijmoedigheikd. Zij zien Zijn aangezicht als kinderen, die niet bevreesd zijn, (Matth. 5 : 8; 1 Cor. 13 : 12; 1 Joh. 3 : 2); en als de vertrouwde dienaren van een vorst zullen zij Zijn naam op hunne voorhoofden dragen,—Zijn wezen zal op hen zichtbaar afgedrukt zijn.

"En nacht zal niet meer zijn, en zij hebben geene behoefte aan licht van eene lamp en licht van eene zon, want de Heere God zal op hen schijnen, en zij zullen als koningen heerschen tot de eeuwen der eeuwen," vs. 5.

Nog eens wordt herhaald, dat er geen nacht in de stad zal zijn (21 : 23—25), en nog eens wordt de reden daarvoor genoemd. Doch in beide gevallen wordt alleen van de stad gesproken. Dag en nacht waren er voordat de mensch in zonde viel, en ook in zijn onschuld had hij behoefte aan den nacht. Adam sliep ook voordat hij zondigde. Dag en nacht zullen waarschijnlijk op de nieuwe aarde voortduren. De heilige stad echter zal immer door schitteren in de heerlijkheid Gods, terwijl dag en nacht zich bij de aardbewoners afwisselen, even als in het Allerheiligste in den tabernakel de *shekina* altijd door schitterde, terwijl nacht en dag zich bij Israël in het leger afwisselen. Vroeger hebben de inwoners als koningen geheerscht *de duizend jaren* (20 : 4), nu zijn zij verheven boven alle wisselingen des tijds. Hieruit volgt dan weder, dat zij altoos onderdanen zullen hebben, en dat de menschheid eeuwig op de aarde zal blijven voortbestaan, (Dan. 7 : 14, 26; Openb. 2 : 26; 12 : 5). Hiermede is het groote panorama der wereldgeschiedenis afgeloopen; de tijd is verzwolgen in de eeuwigheid.

Uitleggers der Schrift hebben onder elkander getwist omtrent de beteekenis van het Nieuwe Jeruzalem : of het voor, gedurende, of na het Duizendjarig Rijk zou verschijnen; of het hetzelfde is, of verschillend van het Jeruzalem der profeten; of het eene werkelijke stad is, of een zinnebeeld; of het de hemelsche gelukzaligheid der geloovigen, of de aardsche gelukzaligheid der levende Christelijke Kerk, of de toekomstige heerlijkheid der Joden voorstelt. Anderen hebben volgehouden, dat er geene gedachte aan iets anders, dan aan eene werkelijke stad kan zijn; dat eene stoffelijke woonplaats voor de verheerlijkte gemeente niet vreemder behoeft te zijn, dan Eden voor den ongevallen mensch; dat als God den mensch uit de aarde genomen opwekt met hetzelfde hoewel een verheerlijkte lichaam, wij verwachten kunnen, dat Hij hem een geschikte woonplaats aanwijzen, en hem een denkbeeld geven zal van den aard dier toekomstige woning; en dat er duidelijk onderscheid gemaakt wordt tusschen de stad en hare inwoners en de nieuwe gereinigde aarde en hare inwoners, die als menschen in het vleesch bevrijd van zonde en vloek gedacht moeten worden—afstammelingen van hen, die gedurende de duizend jaren leefden—over wie de inwoners der stad regeeren.

Men waarschuwt terecht tegen buitensporige bespiegelingen over dit onderwerp. Doch als men gehoor wil geven aan 1 : 3, en eene studie van de zaak moet maken, dan moet er noodzakelijk eene zekere mate van bespiegeling zijn. Alle uitleggers zonder onderscheid wagen zich eraan. Leest men de beschrijving van Johannes, dan schijnt het, of deze stad met den troon Gods en des Lams in haar midden, de edelste van de vele woningen des Vaders in Zijn oneindig rijk zal zijn. Dat zij niet den *geheelen* hemel is blijkt uit het feit, dat zij uit den hemel nederdaalt. Wij zouden ons dan de nieuwe aarde kunnen denken als een der provinciën des hemels, vroeger in opstand tegen God, maar door het Lam teruggewonnen, en door Hem en Zijne getrouwen in den naam des Vaders bestuurd. Of die verheerlijkten in den loop der eeuwigheid ten behoeve van andere werelden gebruikt, of naar andere woningen des Vaders verplaatst zullen worden, enz., zijn bespiegelingen, die op geene openbaring van God rusten, en gevolgelijk ijdel, indien niet gevaarlijk zijn.

DEEL XVII, No. 12. STELLENBOSCH. DECEMBER, 1912.

Gereformeerd Maandblad.

Godsdienstig en Maatschappelijk Tijdschrift voor Zuid-Afrika.

NOTA BENE.

1. **Men zende alle inteekengelden alsmede alle berichten betreffende verandering van adres, of ongeregelde toezending aan Mnr. W. H. DU TOIT, Administratie-Bureau, Andringa Straat, Stellenbosch.**
2. **Alle Advertenties en de gelden daarvoor moeten opgezonden en betaald worden aan den advertentie-agent van het blad, BILLINGHAM'S Advertising Agency, Bam's Gebouwen, St. George's Straat, Kaapstad.**

AAN ONZE LEZERS.

Daar ons finantieel jaar op 31 December e.k. sluit, zien wij zeer gaarne dat alle achterstallige rekeningen VOOR dien datum aangezuiverd worden.

BELANGRIJK !

Aan elke lezer die ons de namen van tien inteekenaren zendt, zullen wij een cheque zenden van 10/-, alsmede een exemplaar van het blad gratis voor twaalf maanden. Allen die ons de namen van zeven inteekenaren zenden, ontvangen het blad gratis voor een jaar. Proefnommers vrij op aanvraag gezonden.

KRONIEK.

De Universiteitskwestie.

Toen ik twee jaren geleden uit Europa kwam was de Universiteitskwestie aan de orde. Ik had toen de gelegenheid mijn oordeel daarover uittespreken. Nog altijd echter is er een legaat van £500,000, waarmee de Beit-executeuren geen raad weten, en waarover het Botha-ministerie *nolens volens* gaat beschikken. Er *moet* en *zal* eene Universiteit zijn op Groote Schuur—zoo luidt het oordeel.

* * *

Niet, alsof iemand in of buiten het Ministerie een recht begrip heeft, van wat die Universiteit zal zijn : niet, alsof de leden van den bestaanden Universiteits-raad er naar snakken, als het eenig heilaanbrengend middel ter oplossing van alle bestaande opvoedkundige problemen : niet, alsof het oorspronkelijk voor Johannesburg bestemde legaat zoo schitterend is, dat men het, ten minste binnen den kring van opvoedkundigen, gretig aanvaarden wil. Een miserabele £500,000, om eene Universiteit te stichten! Of zal ons reeds zoo zwaar beproefd vaderland nog tweemaal £500,000 moeten voegen bij het Beit-legaat, ten einde dat troetelkind der financiers een fatsoenlijk bestaan te bezorgen ? De nieuwe Universiteit van Chicago heeft ten minste 5 millioen gekost. Aan de Kaap wil men eene Universiteit stichten met een half millioen!

* * *

Twee jaren geleden had ik bezwaar tegen de Rhodes-stichting, omdat :—

1. Wij reeds hebben wat Groote Schuur ons niet geven kan. Wij hebben eene *onderwijzende* Universiteit, bestaande uit "Colleges," zooals Oxford en Cambridge en een centraal lichaam dat de examens regelt.

2. De verbazende vooruitgang dier "Colleges" in de laatste jaren heeft getoond, dat de weg der ontwikkeling de eenig zuivere is. Dit staafde ik door 't voorbeeld van Schotland. Waarom niet

voortgaan langs dien weg? Elk College staat voor een idee, is de belichaming van dat idee, werkt onder den invloed van dat idee: waarom niet aan elk zijn voortdurend bestaan verzekeren, zonder door eene nieuwe stichting dat bestaan in de weegschaal te stellen?

3. De nieuwe Universiteit kan niet op zichzelf bestaan. Zij *moet* andere Colleges òf vernietigen òf inzwelgen.

* * *

Wat de regeering gaat doen is nog niet bekend. Wel zijn er allerlei geruchten in omloop; doch daarover willen we ons thans niet uitlaten. Slechts op één punt willen we aandringen, dat namelijk het voortbestaan en de ontwikkeling der verschillende Colleges niet belemmerd worde. Dit was van het begin de gedachte van den Minister van Onderwijs: het is dan ook te hopen, dat hij hierbij blijven zal. De historie ligt achter ons: en de verschillende Colleges hebben getoond, dat zij de ondersteuning van het land waardig zijn. Denkt slechts aan de twee Colleges in het Westen—Victoria College en het Hugenoten College—die, hoewel niet ruim voorzien van middelen, toch zulk een onberekenbaren invloed hebben uitgeoefend op het Hooger Onderwijs in Zuid Afrika. De vooruitgang en ontwikkeling van beide deze Inrichtingen is buitengewoon geweest. Worden zij nu niet gesteund, moeten zij kwijnen, achteruitgaan, doodbloeden, sterven, dan is er uit Zuid Afrika verdwenen een kostelijk middel ter verheffing en veredeling van het Hooger Onderwijs. Geen Universiteit, waar ook gesticht, zal de ondergang van deze twee Colleges kunnen vergoeden.

* * *

Dit schijnt ook de Minister te hebben voorzien. Daarom stelde hij in het reces, twee jaren geleden, eene departementeele Commissie aan, die ter plaatse onderzoek moest doen naar bestaande toestanden en de meest dringende behoeften der verschillende Colleges. Haar rapport heeft het licht gezien, doch wetgeving is er niet op gevolgd. Waarom niet? Omdat het spook van de nieuwe Groote Schuur Universiteit, als dat van Hamlet's vader, nog altijd ten tooneele treedt, en alles in verwarring brengt. Het gerucht wil, dat de Beit-Executeuren het eerste concept van de Universiteits-bill, dat voorleden jaar het licht zag, niet willen aanvaarden, en met hun povere bijdrage van £500,000 niet alleen voorschrijven, *waar* de nieuwe Universiteit, maar ook *wat* zij zijn zal! En daar in Zuid Afrika helaas! niet de paedagogiek, maar de politiek in opvoedingszaken het hoogste woord heeft, zal ook wel hier de politiek het meest te zeggen hebben. Dat was te Chicago niet 't geval. Immers, bij de stichting van de Chicago-Universiteit, gaf Rockefeller het geld: hij liet het aan President Harper over de zaak uittewerken. En hierin slaagde Harper ook bij uitnemendheid. Ik had het genoegen in 1892 Harper te ontmoeten, die mij het een en ander mededeelde omtrent zijn plannen, zijn idealen, zijn schema voor de nieuwe Universiteit. Harper wist wat hij wilde. Hij was een expert op dit gebied. Weet iemand, wat de nieuwe Universiteit zijn zal? Zullen de experten worden geraadpleegd? Hangt niet alles in de lucht? Moeten opvoedkundigen beslissen, of millionairs?

* * *

Wat ook al gebeuren moge, ik vertrouw, dat de bestaande Colleges niet zullen worden uitgehongerd, ten einde het bestaan te verzekeren van eene nieuwe stichting, die door niemand werd begeerd, en die het werk niet beter doen zal, dan tot hiertoe werd gedaan. Men versta mij niet verkeerd. Ook ik ben voor eene Universiteit van den eersten rang. Maar dan niet met miskenning van de historie, met prijsgeven van idealen, die reeds ten deele werkelijkheden geworden zijn. Kaapstad heeft behoefte aan eene medische en rechtsgeleerde faculteit. Versterk het Z. A. College in dit opzicht. Stellenbosch heeft behoefte aan eene Landbouwfaculteit van den eersten rang. Geef aan Victoria College, wat 't billijkerwijze vraagt: laat haar laboratoria hebben, zooals voorgesteld in het rapport der Commissie. Versterk de andere Colleges naar gelang van omstandigheden en naar de behoeften des tijds. En wil men bovendien zijn Universiteit te Groote Schuur hebben, laat haar in 't kleine beginnen, zonder eenig andere Inrichting te stremmen en te belemmeren. Zij kan op economisch gebied veel doen: zij kan op technisch gebied evenveel uitrichten. Laat haar niet als een parasiet teren op Inrichtingen die het land zooveel reeds hebben gekost.

Godsdienst-onderwijs.

In een vorig nommer heb ik aangetoond, hoe het in zekere deelen van Amerika gesteld is met het godsdienst-onderwijs. Prof. Henry Beets van de Christelijke Gereformeerde Kerk in Amerika meent, dat het ook in Holland niet heel gunstig geschapen is op dit gebied. In de "Geref. Amerikaan" zegt hij hieromtrent het hier onder volgende. Laat het eene waarschuwing zijn voor ons in Z.-Afrika. Hoe de Protestantsche Kerkgenootschappen ook van elkaar mogen verschillen, op dit punt toch stemmen zij samen, dat het godsdienst-onderwijs onder ons niet verslappen mag. Ik ben blij, dat mannen als Prof. Fremantle aan den éénen kant, en de Ed. Heer van Rooy aan den anderen kant; dat Ds. Steytler aan den éénen en de Aartsbisschop aan den anderen kant op dit punt samenstemmen. Laat ten minste het onderwijs in de Bijbel-geschiedenis en den verkorten Catechismus grondig en degelijk geschieden!

* * *

Holland diene ons tot voorbeeld en waarschuwing volgens Prof. Henry Beets. Het hier volgend artikel is van hem afkomstig:—

Onkunde aangaande den Bijbel, ook in Nederland.

Onze "Geref. Amerikaan" van Juni gaf een treurig staaltje onder den titel "Aan eene Universiteit in N. Dakota," van schromelijke onkunde omtrent Gods Woord.

Het blijkt dat het ook in Nederland niet veel beter is in dit opzicht, in sommige kringen. Wij lazen onlangs dat het getal catechisanten in de Hervormde Kerk, in orthodoxe gemeenten "schrik-

barend afneemt." Ook in de bladen der Gereformeerde Kerken lazen wij dergelijke klacht zoo we ons goed herinneren. Een voorbeeld van schromelijk gebrek aan Bijbelkunde gebeurde volgens Dr. N. Singels onlangs bij het examen van candidaten voor de betrekking van onderwijzer, iets dat naar de Nederlandsche wet inhoudt om de kinderen op te leiden tot alle *Christelijke* en maatschappelijke deugden.

"Eén aspirant moest lezen en toonen het gelezene te begrijpen. Er was gekozen uit de Trouringh van De Veer, dat stukje waarin sprake is van den zoon van den rector van het gymnasium, die Salomo heette, en die voorbeschikt was knap te worden. Gevraagd werd: wat dat met Salomo te maken had? "Wie was Salomo?"......"Een philosoof." "Dat kan." "Waar woonde hij?" "Te Athene." "Dat is mis." "Neen, ik vergis me ook. In Egypte." "Een philosoof in Egypte; is dat wel juist?" "Neen, Salomo was een koningszoon." "Dat is waar; maar weet ge nog iets van hem? Wel eens gehoord van Salomo's eerste recht?" "Neen." "Wel eens gehoord van David, Saul, Mozes?" "Nooit van gehoord."

Er werd gelezen van "zich kruisen" en "kruisigen." Het onderscheid was niet bekend. De examinandus wist dat een zekere Jezus gekruisigd was. De examinator vroeg: "Wie gaf bevel dat het vonnis van Jezus ten uitvoer werd gelegd?" Na eenig nadenken kwam het antwoord: "Judas." Toen er verbaasd werd gevraagd: "Wat? Judas?" kwam er na een kort aarzelen: "Neen, ik geloof die heit 'm verrajen, ik weet 't niet goed." En toen gevraagd werd: "Zijt ge nooit op een catechisatie geweest," luidde het antwoord: "Ja, maar wij bleven veelal weg."

Van zulke menschen heeft men ook te verwachten dat zij meenen, wanneer er over een Paulus gesproken wordt, dat Paulus Buys wordt bedoeld, omdat de candidaat van een Apostel Paulus nimmer heeft gehoord, zich geen anderen Paulus kan voorstellen dan Paulus Buys, over wien hij bij zijn vaderlandsche-historie-studie mocht lezen!

Laat ik nog enkele staaltjes van onkunde aanhalen, hier en daar op examens en in den loop der tijden bij het onderwijs opgedaan. Velen zullen ze uit hunne ondervinding kunnen vermeerderen met voorbeelden, misschien nog veel treffender, dan ik ze hier kan verschaffen.

De Arke des Verbonds was het vaartuig, waarin door Noach al de beesten werden bijeengebracht!

Simson was een hoofdwoordvoerder in de Fransche revolutie!

"Den ouden Adam afleggen," uitdrukking waarvan nooit was gehoord; onbegrepen dus.

Aartsvaders: onbekend, "misschien wel afgeleid van aartsbisschop."

"Egyptische duisternis," nooit van gehoord. "Makkabeën" waren "torren of kevers, bij de Egyptenaren als heilig beschouwd."

Babylonische ballingschap,—onbekend (één candidaat had wel eens gehoord, dat de Pausen in babylonische ballingschap waren geweest.)

"Heer der Heirscharen," uitdrukking onbekend; eveneens apostel, tabernakel.

"Boetvaardige Magdalena," moest een zondige Fransche koningin zijn, die een boettocht naar Jeruzalem deed, bij één der kruistochten.

"Kruisvinding," de bouw van de Roomsche kerken.

Wie was de voorganger of voorlooper van Jezus? Marcus.

"Heden Hosanna," morgen "Kruist Hem," onbekend; een ander vermoedde, dat het "zoo iets" uit het Oude Testament zou wezen.

"Ter elfder ure," onbekend, dat het een gezegde is, genomen uit de gelijkenis van de arbeiders in den wijngaard. Ook de verklaring onbekend.

"Simonie," aanhanger-zijn van de leer van St. Simon in den Franschen revolutie-tijd.

Van "gelijkenissen" had een candidaat nimmer gehoord. Slechts zelden wisten candidaten gelijkenissen te vertellen of zelfs te noemen. Enkele dachten dat men "stelkundige vergelijkingen," evenredigheden bedoelde.

Dat men profane en gewijde geschiedenissen veelal niet wist te onderscheiden, is te begrijpen. Wèl werd dikwijls profaan opgevat als: gemeen, spottend.

Een "Urias brief" werd niet begrepen, ofschoon David en Bathseba's geschiedenis toch wel bekend mag verondersteld worden. Doch één der candidaten, vermoedelijk denkend aan Uriah Heep, uit een roman van Dickens, meende dat het op dien valschen, rooden man een toespeling zou zijn.

De beteekenis van "zondebok" te begrijpen is niet ieder gegeven; maar één maakte er van een bok of ram, die op Zondag aan een feestmaal geslacht werd.

"Groote verzoendag": de trouwdag bij de Joden. Het "Gouden Kalf" zou een beeld in Egypte zijn, waarin menschen levend werden opgesloten en geroosterd door de daaronder gestookte vlammen.

"De miraculeuze vischvangst": het vangen van den visch, die den in zee geworpen ring van Polycrates (behoorlik uitgesproken als Polycrates!) aan den eigenaar terugbracht.

"Golgotha" had, volgens een leerling, iets te maken met den Groot-Mogol in Engelsche Indië.

"De Emmausgangers" stonden, volgens een gymnasiast in verband met den zwijnenhouder Eumaeus in de Odyssee.

"Simson" of "Samson" was de ruwe schoenmaker, aan wien de bewaking van Maria Antoinette was toevertrouwd.

Enz., enz.

* * *

Is dat alles niet uiterst bedroevend, niet diepbeschamend? En dat waar zooveel gelegenheid is om wetenschap aangaande Gods Woord te verzamelen, en heel de literatuur als doorweven is met uitdrukkingen en namen aan het Bijbelboek ontleend. Nog onlangs toen Roosevelt sprak over "Armageddon" hebben honderden van anderszins welopgevoede lieden geen antwoord kunnen vinden op de vraag wat die naam eigenlijk beteekende. Waarlijk onze eeuw is arm en wordt steeds armer in bekendheid met het Woord Gods! En dat schaadt niet slechts onze kennis in dit leven. Ook ons zieleheil zal daaronder lijden.

Henry Beets.

Het verre Oosten.

Wie had het kunnen voorspellen dat Turkije binnen zoo korten tijd zou wijken voor Bulgaren en Grieken en Serven! Gaat God de Heere de oostersche kwestie zelf oplossen? Zal de Turk voor goed de wijk moeten nemen naar Azië en voor altijd uit Europa verbannen worden? Immers hij is een indringer. Reeds in 1393 had hij voet gezet in Europa, en binnen veertig jaren had hij de Balkan Staten overrompeld, had hij het Bulgaarsche rijk omvergeworpen, was hij als een verteerend vuur getrokken door Zuid-Oost Europa. In 1453 viel Constantinopel voor hem en ook Hongarije moest zwichten na den slag te Mohacs in 1526. In 1529 verscheen hij zelfs voor de muren van Weenen. Doch zijn heerschappij duurde niet te lang, want in den zeeslag te Lepanto (7 Oct. 1571) werd hem een nederlaag bezorgd, die den Turk in zijn voortgang belemmerde. De zestiende eeuw zag hem nog meester van het terrein; doch in de zeventiende werd zijn kracht gebroken, en langzamerhand moest hij zwichten, vooral voor Rusland. Stuk na stuk van zijn veroverd grondgebied ontviel hem. Met het verdrag te Jassy in 1792 moest de Sultan aan Rusland de Krim afstaan en andere zuidelijke provinciën. Griekenland herkreeg haar onafhankelijkheid na den slag te Navarino (1827) en de andere staten van den Balkan werden evenzeer vrij van Turksche banden.

* * *

Over latere verwikkelingen met Rusland willen we thans niet spreken. Maar wie herinnert zich niet de uitbarsting van Turksche woede in Bulgarije in 1876, waarover Europa verbaasd stond, waartegen een Gladstone met buitengewone welsprekendheid getuigde, en die Bulgarije uiteindelijk eene vrijheid bezorgde, die slechts door den naijver der Europeesche mogendheden van kracht beroofd werd. En nu heeft Bulgarije zich gewroken, met verlies van duizenden, maar met een heldenmoed, waarover de wereld zich verbaast. Wat hiervan de uitkomst zal zijn laat zich niet voorzien. De Turk is en blijft een anachronisme, en Europa mag hem niet dulden. Reeds bezit Engeland Cyprus en Egypte, heeft Italië Tripoli, heeft Oostenrijk een groot deel van het Turksche rijk verzwolgen, heeft Rusland in bezit wat vroeger door de Halve Maan was veroverd. Ware het niet, dat Brittannië zich immer mengde in Turksche zaken, uit vrees van de duizenden van Mohammedanen in Indië, en uit naijver tegen het zich in Azië indringend Rusland, dan zal de Turk reeds lang uit Constantinopel verbannen zijn. Nog blijft de vraag: wie zal Constantinopel bezitten?

* * *

Wat de toestand zoo moeilijk maakt is het feit, waarop we in een vorig artikel wezen, dat de Balkan Staten zulk een gemengde bevolking dragen, die elkaar haten en nooit samenwerken zullen. Mogelijk zal voor den lezer de volgende statistiek, door ons uit de *Sunday at Home* overgenomen, licht werpen over deze ingewikkelde kwestie:—

THE BALKAN STATES.

State.	*Area.*	*Population.*	*Religion.*	*Remarks.*
	sq. miles.			
Albania	13,000	1,500,000	900,000 Moslems; 600,000 Christians.	Religious differences count for little.
Bosnia and Herzegovina	19,696	1,568,092	43 per cent. Orthodox Christians; 35 per cent. Moslems; 21 per cent. Roman Catholics.	Considerable bitterness among rival churches. Struggle for political ascendency.
Bulgaria	37,240	4,028,239 (in 1906)	3,019,000 Orthodox Christians; 28,569 Roman Catholics; 643,000 Moslems; 138,000 Armenians; 33,000 Jews.	Moslems diminishing. The Orthodox Bulgarian National Church has its Exarch in Constantinople, and he exercises jurisdiction in the whole Empire for Bulgars.
Macedonia	20,000	2,200,000	1,300,000 Christians of various types; 800,000 Moslems; 75,000 Jews; 4,000 Turks are Orthodox Christians!	Turkish statistics are based on religion, not nationality.
Montenegro	3,255	312,000	293,527 Orthodox Christians; 12,493 Moslems; 5,544 Jews.	The bulk of the population are Serbo-Croatians.
Rumania	50,720	6,850,000	6,000,000 Orthodox Eastern Church, but free of all foreign prelates.	6,000,000 are Vlachs or Rumans. 300,000 or one-twentieth of the population are Jews!
Servia	18,782	2,750,000	Orthodox Eastern Church, but self-governing.	Four-fifths are Serbo-Croatians; 160,000 Rumans; 47,000 Gispsies; 5,000 Jews.

Met nog een enkel woord over Bulgarije kunnen we thans volstaan. Reeds vroeg in de geschiedenis treedt Bulgarije op als een keizerrijk. Na vele eigenaardige omwentelingen viel dat rijk in 1393 onder de macht der Turken. De oudste inwoners van Bulgarije waren Thraciers, die in de derde en vierde eeuw door Slaven werden overwonnen, die weer door Ugro-Finsche stammen uit de vlakten van de Volga, die den naam—Bulgari—droegen van hun hoofdstad en dien naam gaven aan de nieuwe overwonnen landstreek. Machtig was dat rijk, zoo machtig, dat het den Keizer Nicephorus in de negende eeuw versloeg. Zijn schedel werd daarna gebezigd bij Bulgaarsche maaltijden als drinkschaal. Doch de macht der Bulgaren nam na dien tijd snel af, herleefde weer in de twaalfde eeuw en bezweek eindelijk voor de Turken.

* * *

Reeds vroeg kwamen de Bulgaren onder den invloed van het Christendom. Hun koning, Boris, werd reeds in het jaar 864 gedoopt onder den naam van Michael : in de tiende eeuw was het land in 't algemeen tot het Christendom bekeerd. Juist toen, echter, kwam de scheiding tusschen het Westersche en het Oostersche Christendom. Rusland en bijna geheel het Oosten van Europa erkenden daarna de opperheerschappij van den Patriarch van Constantinopel tegenover den Paus van Rome. Doch ook binnen de Grieksche of Oostersche Kerk kwam scheuring : en Bulgarije ontwrong zich aan de geestelijke leiding van den Patriarch van Constantinopel. En geen wonder. Want deze kerkvorst zocht zooveel mogelijk winst te trekken uit de Bulgaarsche Kerk. Hij verkocht bisdommen aan de hoogste bieders, die soms de landstaal niet kenden. Deze werden door de bevolking gehaat met een bitteren haat. Jaren duurde de strijd, totdat in 1870 Bulgarije op geestelijk gebied onafhankelijk werd verklaard met haar eigen bisdommen (14) en haar eigen geestelijk hoofd (Exarch). De eerste Exarch Anthimos werd dan ook in 1872 te Constantinopel gevestigd, als hoofd der Bulgaarsche Kerk.

* * *

Tusschen den Exarch Anthimos en den Patriarch Gregorius bleef de verhouding onaangenaam, ja zelfs bitter. Bloedige gevechten ontstonden tusschen Bulgaren en Grieken. De verwijdering werd al grooter, en hedentendage is er weinig kans om deze twee gedeelten van de Oostersche Kerk met elkaar te verzoenen. Voegt men hierbij, dat er vele Roomsch-Katholieken zijn, die even verwijderd zijn van de Grieksche als van de Russische Kerk, dan is het te verstaan, dat de verwarring op maatschappelijk en kerkelijk gebied groot is in het Oosten. Wat de uitkomst van den tegenwoordigen oorlog ook al mogen zijn, de verdrijving van den Turk uit Europa zal niet beteekenen de heerschappij van rust en vrede.

* * *

De nationale geest is in Bulgarije ontwaakt. De Slaven willen een Pan-Slavistischen Staat in 't leven roepen, en Bulgarije wil gaarne ook Macedonië onder haar beheer hebben; want het Bulgaarsch element is dáár sterk vertegenwoordigd. Die vrede in Oost-Europa hebben wil moet rekenen met deze opwaking van het nationaliteitsgevoel. Voegt hierbij, dat Albanië een element van verwarring worden kan en reeds nu onafhankelijkheid eischt, dan wordt de zaak veel erger. Het Moslem-element is dáár veel grooter dan het Christelijk element, en die twee elementen passen niet in elkaar. Dit alles in aanmerking nemende mogen wij wel stil wachten en uitzien naar de ontknooping van dat wereld-raadsel, dat door God alleen kan worden gedaan.

Het raadsel van den Islam.

Na wat door mij hierboven is meegedeeld mag de lezer wel worden verwezen naar de volgende aanhaling uit Dr. Kuyper's "Om de wereldzee." De overwinning over Turkije beteekent *niet* de overwinning over het Islamisme. Het Islamisme blijft het *raadsel der raadselen*. De geachte lezer overdenke wat Dr. Kuyper hierover schreef :

"Op geen land heeft de Christelijke missie zich van oude tijden af met zoo taaie volharding geworpen, als juist op de landen van den Sultan. De Franschen voorop, na hen de Italianen en de Grieken, en in later eeuwen de Engelsche en Amerikaansche missies hebben in Aziatisch Turkije onder betoon van zeldzame veerkracht en warmen geloofsijver, met elkander om de eerepalm gewedijverd, maar wat aan vrucht van deze missies gezien is, bestaat schier uitsluitend in sterking van het Chrislijk geloof bij de kleine groepen van Christenen, die nog in de onderscheidene deelen van Turkije waren achtergebleven. Zonder zoo uitgebreide missie zouden deze overblijfsels van de vroegere Christelijke kerken in het Oosten allicht van lieverlede geheel door den Islam zijn opgeslorpt. Thans hielden deze overblijfsels, met name door het uitgebreide schoolwezen dezer missies, niet alleen stand, doch ontwaakten veelzins tot nieuw levensbesef. Maar het aantal proselieten, dat ze onder de Mohammedanen maakten, bleef, waar ze ook optraden, altoos bitter klein, op het totaal der bevolking niet des noemens waard. Wel lokten ze de jeugd naar haar scholen en de kranken naar haar hospitalen, en wisten ze tot op zekere hoogte de ontwikkeling van het volk te bevorderen, maar den volksgeest winnen konden ze nergens. Ook uit onzen eigen Archipel, waar de Islam een zooveel oppervlakkiger karakter draagt, getuigt zending na zending, hoe uiterst moeilijk het is, door propaganda den geest van het volk om te zetten. Ik laat nu daar, of de missie altoos met de noodige kennis van zaken en met het vereischte beleid gedreven werd. Zelfs de wijze waarop onze missie tegen Sadrach optrad, die een eigen soort Javaansch Christendom predikte, was misschien niet geheel vrij van overhaasting. Maar ook al wil ik het werk der missie niet geheel vrij pleiten, de uitkomst van het missionaire werk in alle landen van den Islam is zoo pijnlijk droef en teleurstellend, dat slechts zelfmisleiding nog de hope kan doen koesteren, als zou de bekeering van den Islam op groote schaal

voor de deur staan. Eer moet erkend, dat de verwakkering van het geloof door het Pan-Islamisme de kansen van veldwinning op het Christendom onder den Islam nog aanmerkelijk verminderd heeft. Stellig heeft ook in onzen Archipel de Islam in de laatste halve eeuw heel wat meer aanhangers op de heidensche stammen gewonnen, dan op Java en enkele andere eilanden aan ons verloren. En soortgelijke ervaring deed men overal elders op. Voor den Mohammedaan is overgang tot het Christendom het afdalen tot een lager niveau. De Islam is *na d*en Christus gekomen. De Islam geeft een latere en hoogere openbaring. En wie gaat van het latere en hoogere op het vroegere en lager staande terug? De renegaat is dan ook in het oog van den aanhanger van den Islam een verrader. Hij is voor hem zedelijk dood, en heel de Islamitische buurtschap werkt saam, om hem onder het wicht van zijn verachting en onder sociale achteruitstelling te doen bezwijken. Daarbij komt dat wij het Christendom aan het Oosten schier uitsluitend in zijn westerschen vorm brengen, en dat de Oosterling, zich hierin niet thuisgevoelend, zich veel sterker door het Oostersche grondtype van den Islam voelt aangetrokken. De Islam in dien Oosterschen vorm is beter op zijn behoeften berekend en spreekt hem toe, het Christendom in zijn Westerschen vorm stoot hem eer af. En het eindresultaat is, dat de Christelijke missiën veelal op rotsen ploegen en slechts zeer enkele personen voor zich weten te winnen, terwijl omgekeerd de Islam èn in Indië èn in Afrika nog steeds zijn zegetocht voortzet. De Islam verliest niet noemenswaard, alleen in Perzië verzwakt hij door inwendige ongestadigheid, maar als wereldmacht genomen, groeit het aantal van zijn aanhangers nog gestadig aan. Zelfs in de dagen van zijn hoogsten bloei stond de Islam niet zoo hoog in het cijfer als thans. Soms zelfs weet de Islam op gedoopte Christenen zoo onweerstaanbare bekoring uit te oefenen, dat we herhaaldelijk hooren van Christenen, die het Kruis hebben verloochend, en tot den Islam zijn overgegaan. De Islam streelt de neiging van hoogheid en zinnelijkheid in het menschelijk hart. Hij is klaar, eenvoudig en licht te vatten in zijn leidende gedachten en in zijn gefixeerde vormen. Hij leidt niet alleen het religieus gevoel, maar betoovert geheel het leven. Hij bezit aanpassingsvermogen aan zeer onderscheiden toestanden. Hij gunt een groote mate van vrijheid van beweging. Hij bleek in zijn eersten aanloop voor hooge wetenschappelijke ontwikkeling vatbaar en beschikt over een zeer rijke literatuur. En voor het dweepziek oog doet het een ideaal van macht en grootheid schitteren, dat nog telkens blijkt de diepste hartstochten in vlam te kunnen zetten. Ik geloof daarom zoo min aan de Christelijke als aan de technische en economische verovering van den Islam. Eer maakt hij zich nu reeds op, om in Voor-Indië, een hoogere cultuur te ontwikkelen, dien gelijk men voorgeeft, in niets voor de hoogste cultuurontwikkeling van het Christelijk Europa zal behoeven onder te doen. Dat het hard is dit te moeten constateeren verheel ik allerminst. Al laat de Islam zonder eind het *Allah al Rahmân al Rahîm*, het Allah de albarmhartige en de al-ontfermende, door zijn moskeën en van zijn minarets weergalmen, uit dieper zondebesef en uit dorst naar verzoening komt dit roemen van de ontfermingen Gods niet op. Allah is en blijft voor de moeslim een machtig heerscher, die zijn trouwe dienaren goedgunstiglijk bejegent, maar een Vader in de hemelen, die tot zijn kinderen met de bede komt: Laat U met God verzoenen! kent de Islam niet. Het is in den Islam een ontferming van den Machtige, maar de Heiligheid ontbreekt, die alleen door verzoening innerlijk verwinnen kan, en daardoor *moet* hier 't ideaal van een *Heilige Liefde*, tot zelfs in Allah, volstrekt ontbreken.

Het feit blijft daarom te aanvaarden, dat deze machtige groep Mohammedanen, dwars door Azië en Afrika zich uitstrekkend, aan het Christendom en aan onze hoogere cultuur den weg verspert. Ze vertegenwoordigt daarbij zelve een cultuur, die zeker hoog boven het Paganisme staat, en van de 7e tot de 13e eeuw metterdaad een hoogeren aanloop nam, maar thans zich geconsolideerd heeft op een middelmatigen stand, die alle opklimmen tot hooger ideaal uitsluit. De Islam is een religie voor mannen, en de vrouwen staan er buiten. Ziet men in Frankrijk de Christelijke kerken schier uitsluitend door vrouwen bezocht, onder den Islam neemt de vrouw aan den eeredienst nauwelijks eenig aandeel, en al wat de vrouw, bij rijker ontwikkeling, aan het sociale leven en aan de hoogere cultuur kan aanbrengen, ontbreekt hier geheel. Mevrouw Isabella Bird—Bishop, die de gelegenheid had diep in het vrouwenleven onder den Islam in te dringen, verhaalt, hoe ze in het bijzijn van jonge meisjes in den harem spelen zag opvoeren, waarvan ze alleen zeggen kon, dat niets meer demonisch, vuil en gemeen in de besmette verbeelding van een bedorven man kon opkomen, dan hier voor het oog en oor van vrouwen en jonge meisjes vertoond en gezegd werd. En Mrs. Stanley Pool Lane getuigt, dat in den loop der opvolgende geslachten, het leven in den harem allengs zoo diep gezonken is, dat het ondenkbaar wordt tot een lager standpunt van gemeenheid en dierlijkheid af te dalen. Nu ligt in dit schier uitsluitend manlijk karakter van den Islam ongetwijfeld een kracht. Het doet den Islam in de hoogere kringen standhouden. Maar het geheel ontbreken van vrouwelijken invloed berooft tegelijk den Islam van dat teedere en warme, dat aan de Christelijke religie in zoo ruime mate uit het vrouwelijk element toekomt. De Mohammedaan is naar ouden Bedoeinentrant gastvrij en voor vreemdelingen voorkomend. Zijn weldadigheid voor de armen is zijn roem, al merkt Tenney, in zijn pas verschenen: *Contrasts of social progress*, op, dat al wat te Constantinopel voor armen en behoeftigen, door vrije gaven en stichtingen gedaan wordt, in de verte niet haalt bij wat in één tiende deel van Londen philanthropisch tot stand kwam. Eerlijk is de Mohammedaan in zijn handel en verkeer, en steekt hierin gunstig af bij de Grieken en Armeniërs, om niet te spreken van de Aziatische Joden, maar deze eerlijke zin wortelt meer in eigen gevoel van hoogheid dan in zedelijken zin. Het ethische leven, mits het ergste

mijdend, doet onder den Islam het mindere kwaad zoo licht door de vingers zien. In de 4e Surah staat het met zoovele woorden : "Allah wil niet te veel van u vorderen, want Hij weet, dat de mensch zwak is. Indien ge u van ergerlijkheden onthoudt, die we u opzettelijk verboden hebben, zullen wij uwe verkeerdheden toedekken, en u een vrijen toegang tot het paradijs verzekeren." Schijnbaar uit het Oude Verbond gecopiëerd, en toch door het nomisme in zulk een ruwe aantasting van het zedelijk ideaal verkeerd. Een cultuur nu, op zoo lagen ethischen grondslag opgetrokken, kan geen hooger dan een uiterst middelmatig karakter dragen. Eenige sporten stijgt ze de ethische ladder op, maar blijft dan staan, en komt niet verder. En al hult zich deze middelmatige cultuur bij de hoogere kringen vaak in een kleed van Europeeschen snit, in het hart en in de denkwereld blijft ook bij hen het aan den Islam inhaerente zielsleven stand houden. Alle doorgaande ontwikkeling is afgesneden. Al wat men bespeurt, is dat nu en dan een puriteinsche beweging het hoofd opsteekt, om tegen afwijking van het nomisme van den Khoran protest aan te teekenen; maar ook zelfs deze reveils mikken nooit hooger dan om naar het ethisch standpunt van den Khoran terug te leiden.

Al toonen dan ook de feiten dat de *politieke* machtspositie van den Islam door Europa's overwicht gebroken is, en al valt niet te voorzien, dat hierin verandering op til is, de *geestelijke* machtspositie van den Islam weet zich onverkort te handhaven, weerstaat elke poging om haar principeel te wijzigen, won veeleer in bewuste levenskracht, en dankt aan haar actie zelfs een gestadige uitbreiding. De *pénétration pacifique* laat de Islam rustig geworden, juist omdat men voelt hoe hij inwendig onverwinlijk is. Het uitroepen van den heiligen oorlog zou wel op tal van plaatsen, misschien gelijktijdig, een bloedbad kunnen doen aanrichten, doch zou niet in staat zijn aan den Islam de wereldheerschappij te hergeven. Maar al is de Mohammedaan hierom voorshands van die wereldheerschappij uitgesloten, het ideaal ervan laat de Islam nooit los, en juist het aardsche karakter van dit ideaal drukt op geheel zijn aanhang een stempel, dat zich nooit boven zijn tegenstelling met het hemelsch ideaal van onze cultuur kan verheffen. Het is deze principiëele tegenstelling die zelfs aan elke opsmelting in hoogere eenheid den pas afsnijdt. De Islam zal blijven wat hij is, of hij zal niet meer zijn, en dat hij, in weerwil van de ongunst der tijden, zich met zulk een taaiheid nu reeds meer dan 13 eeuwen wist te vindiceeren, getuigt van de innerlijke kracht, die er nog in leeft. De Halve Maan is nog verre van haar ondergang, en zoolang het aan den Islam gelukken blijft zich de heerschappij over de geesten bij een massa van 245 millioen te verzekeren, vergist zich wie waant van den Islam als van een *quantité négligeable* te kunnen gewagen. De Islam blijft voor als na een sterke machtspositie, niet 't minst in Afrika innemen, en ook Europa heeft er mee te rekenen. Vergeet niet, de millioenen Christenen die in de 7e en 8e eeuw onder het Khalifaat zijn gekomen, zijn schier zonder uitzondering tot den Islam overgegaan, en daarentegen de Moeslim, die thans onder Christelijke heerschappij verkeeren, hebben in het geloof aan den Profeet volstandig volhard."

Aan onze lezers.

Moet ik verschooning vragen, omdat dit nummer grootendeels gewijd is aan de bespreking van Oostersche toestanden? De "Oostersche kwestie" wordt al belangrijker. Daarom verdient zij onze aandacht. Uit drie oogpunten wordt die kwestie thans in 't "Maandblad" beschouwd: eerst door onszelven in de Kroniek, daarna door Ds. McGregor, en eindelijk door Dr. Kuyper.

Het woord "Roos" in het Oude Testament.

Een geachte broeder schreef mij—hoe ik in de "Kerkbode" kon zeggen, dat de "roos" als bloem in het Oude Testament nergens voorkomt. Immers wij lezen in Hooglied 2 : 1 : "Ik ben eene roos van Saron, eene Lelie der dalen," en in Jesaja 35 : "De woestijn zal bloeien als eene Roos." Hierop is mijn antwoord : de vertaling is niet juist.

De Latijnsche vertaling is : "Ik ben eene Bloem van het veld, en eene Lelie der dalen."

De Grieksche luidt : "Ik ben eene Bloem des des velds, en eene Lelie der dalen."

Luther vertaalt : "Ik ben eene Bloem van Saron, en eene Roos in 't dal."

De Staten-vertaling luidt : "Roos van Saron, Lelie der dalen."

De Engelsche vertaling is : "Rose of Sharon, Lily of the valleys."

* * *

De Revised Version heeft de oude vertaling laten staan in den tekst, doch zegt aan den rand : "*Chabazzeleth, the autumn crocus.*"

De Leidsche vertaling—die van Kuenen, Hooykaas, Kosters, en Oort—heeft het: "Ik ben eene Bloem van Saron, eene Lelie der dalen," en teekent aan : "Het oorspronkelijke heeft eene bepaalde bloemsoort, onbekend welke."

Hedendaagsche Joden noemende Roos *Shosannah;* doch "Shoshannah" is Lelie, niet Roos.

* * *

De tekst uit Jesaja wordt door de *Leidsche vertalers* overgezet als volgt : "Als het pluimgras bloeie de woestijn"; terwijl de *Revised Version* aanteekent: "or autumn crocus, see Cant. 2 : 1."

De Grieksche vertaling heeft hier : "bloeie als eene Lelie": zoo ook de Latijnsche vertaling; terwijl Luther spreekt van "bloeien als de Lelien."

Hieruit blijkt duidelijk, dat noch het woord *Chabazzeleth*, noch het woord *Shoshannah*, als *roos* kan worden vertaald. Eigenlijk weet niemand, wat de Hebreeuwsche benaming is voor die bloem. Rosenberg in zijn "Hebräische Conversations-Grammatik" vertaalt "Roos" *Shoshannah,* en *Shoshannah* is niet Roos, maar Lelie. Onze Hei-

land spreekt van de "leliën des velds": in het N. Testament komt de "roos" nergens voor. Ik heb meer dan één Jood geraadpleegd, en ieder verwijst mij naar Hooglied 2 : 1.

* * *

Thomson in zijn "Land and the Book" zegt hieromtrent het volgende:

"There are wild roses enough in some parts, with their ever-accompanying thorny thickets; and, if the Hebrew word *Khubbaizly* may be interpreted by the Arabic *Khubbaizy* (malva), I have seen thousands of Solomon's roses on Sharon; and, before you explode at the thought of degrading the poetic *rose* into *marsh-mallows*, let me tell you that certain kinds of mallows grow into a stout bush, and bear thousands of beautiful flowers. However, I will not contend for the identity of *Khubbaizly* and *Khubbaizy*, for that would exclude the favourite rose from the Bible altogether—a calamity which the critics seem determined to bring about at any rate, for some of them maintain that the *Khubbaizly* is the *narcissus*, others that it is the *asphodel*, and some translators call it *lily*."

* * *

Ik voeg bij het bovenstaande nog dit, dat het woord "roos" op meer dan éene plaats in de Apokryphe Boeken voorkomt. Jesus Sirach spreekt er van in H. 24 : 14 "gelijk rozenstruiken in Jericho," en in 39 : 13 "bot uit als een roos." Daar echter is het Grieksche woord *Rhodon* en is de vertaling zuiver.

De ware Oostersche Kwestie.

DE OORLOG TUSSCHEN DE BALKAN STATEN EN TURKIJE.

Het was eene ontwaking, niet slechts voor Christenen, maar ook voor de geheele politieke wereld toen het nieuws gepubliceerd werd dat de Balkan Staten—Montenegro, Bulgarije, Servië en Griekenland—oorlog tegen Turkije verklaard hadden, en dat die verklaring onmiddellijk door aanvallen op deelen van 't Turksche keizerrijk gevolgd werd. Het duurde niet lang voordat het begon te blijken dat deze oorlog veranderingen in de kaart der wereld veroorzaken zou zoo als geen staatsman van Europa immer verwachten kon. En niettegenstaande al de bloedige tooneelen welke met de voortzetting van dezen oorlog gepaard gaan, als de uitslag zal zijn de bevrijding van Christelijke landen van de dwingelandij van de Turken, en de oprichting van een bolwerk tegen de onmenschelijke wreedheden en helsche folteringen van den Mohammedaan, zal de prijs, die daarvoor betaald wordt, niet misschien te groot kunnen gerekend worden. Op de vraag,

WAT DEZE OORLOG IS?

kon ten antwoord gezegd worden, dat het een strijd is tusschen de bovengenoemde Balkan Staten en Turkije—een strijd aan den eenen kant voor onafhankelijkheid van de dwingelandij van de Turksche regeering, aan den anderen kant —een strijd voor nationaal bestaan en onbelemmerde vrijheid. Doch eigenlijk beschouwd is deze oorlog een strijd niet slechts voor bevrijding van dwingelandij, maar ook voor vrijheid des gewetens. In den aard van de zaak kan er geene ware vrijheid bestaan onder een Mohammedaansche regeering, of in een land dat bestierd moet worden volgens hun heilig boek—de Koran. Er is geene plaats voor het Christendom in een gewest, bestierd volgens dat boek, gelijk wij zien zullen.

Mohammed heeft van 't begin van zijn loopbaan zijn stelsel van godsdienst met 't zwaard verspreid, en zijne volgelingen hadden slechts één plicht te vervullen, om n.l. aan zijn godsdienst getrouw te zijn en denzelven anderen op te dringen. En de Sultan of Keizer van Turkije is de *Kalif* of de opvolger van Mohammed,—en dus de profeet, de priester en de koning van de Mohammedaansche wereld. Volgens het heilig boek van Islam (of het Mohammedanisme) is hij verplicht zijn rijk te beheerschen volgens den Koran. En één van de voorschriften van den Koran is: de "Kafirs," d.i. "de ongeloovigen," die het Slamsche geloof niet willen aannemen, te dooden. En zoo werden aan de volgelingen van Mohammed de les ingeprent dat de oorlogen, welke door hen gevoerd werden, *heilige oorlogen waren*, en dat allen die in die oorlogen sneuvelden rechtstreeks het paradijs zouden ingaan waar zij gediend zouden worden door "houris" of maagden schooner van gedaante dan eenige menschen op aarde ooit aanschouwd hadden; en het was met den geestdrift door die drangredenen aangevuurd dat de volgelingen van den Arabischen profeet een groot gedeelte der wereld, in de eerste paar honderd jaren na diens dood, ten onder gebracht hebben. En hierin hebben wij de uitlegging van het feit dat reeds in de 15de eeuw Islam heerschte van Burma in het verre Oosten tot Spanje in het Westen. Het was in 't jaar 1453 dat de leidsman van de Mohammedaansche benden, Mohammed II., de stad van Constantinopel bestormde en innam, en alzoo de laatste overblijfselen van het keizerrijk van Rome vernietigde. Het was een tijd waarin bijna geheel Europa voor den naam van Islam beefde. De legers van Islam waren godsdienstige legers (d.i. volgens den godsdienst van Mohammed), en alles wat zij beoogden was de bekeering van volken tot het Slamsche geloof. Afval van het Mohammedanisme werd bedreigd met den dood. Weliswaar ontkennen Mohammedaansche schrijvers dit. Hunne ontkenning echter is gemakkelijk te verstaan. De staat en de godsdienst in Mohammedaansche landen zijn één: de Koran is hun wetboek, en, als een Mohammedaansch soldaat bijv. tot het Christendom bekeerd wordt, wordt hij beschuldigd niet van verandering van godsdienst, maar van hoogverraad tegen 's lands wet, d.i. tegen den Koran, die de Bijbel en het wetboek van Islam is, en de straf van hoogverraad is *de dood*.

Dat er geene ware vrijheid, en vooral vrijheid des gewetens, in landen onder de macht van Tur-

kije bestaat, zal blijken als wij de kenmerken van het Mohammedaansche geloof nagaan. Intusschen echter is het van belang om een blik te slaan op de Staten die opgestaan zijn tegen Turkije, en de oorzaken waaraan hun opstand toegeschreven moet worden.

Van die Staten is *Bulgarije* de machtigste. Het is een gewest onder een koning, en beslaat eene oppervlakte van iets meer dan 38,000 vierkante mijlen, of 10,000 mijlen meer dan Schotland en goed 13,000 meer dan de oppervlakte van Holland en België vereenigd. De bevolking telt 4,250,000 (vier en een kwart millioen) zielen, van wie 85 % Christenen van de Grieksche Kerk zijn. Deze Staat (of rijk) met de andere Staten, die met haar in dezen oorlog vereenigd zijn, werden, 5 of 6 eeuwen geleden, door de volgelingen van Mohammed ten onder gebracht, en het meeste dat van deze Staten gedurende die halve duizend jaren in de geschiedenis vermeld is, is eene beschrijving van de verdrukking waaraan zij onder Turkije onderworpen werden.

In 't jaar 1876, na een opstand in de nabijheid van de stad Philippolis, hebben de Turken zulke onmenschelijke wreedheden in het land gepleegd dat door een groot deel van Europa een schok van verbazing gevoeld werd. In Groot Brittanje vooral verwekten die wreedheden een gevoel van de diepste verontwaardiging. Tegen het einde van Mei van dat jaar werden niet minder dan 50 Bulgaarsche dorpen gansch vernield, en 12,000 menschen geslacht. De wreedheden waren zoo barbaarsch dat de groote staatsman, Gladstone, in een vlugschrift, die met zulke verontwaardiging blootstelde dat de regeering van het land tezamen met de andere groote mogendheden van Europa een Congres te Constantinopel in December van dat jaar bijeen heeft doen komen. Het gevolg van dat Congres was het sluiten van een verdrag volgens hetwelk Bulgarije verklaard werd tot een onafhankelijk vorstendom, waaraan andere gewesten, en vooral Macedonië, gevoegd werden—haar bevolking vermeerderende met omtrent 2 millioen zielen, met macht om haar eigen Prins of Vorst te kiezen. Eene zekere som, onder den naam van schatting, zou echter aan Turkije betaald moeten worden. Dit was het verdrag van San Stefano.

Een oorlog daarna tusschen Turkije en Rusland in 1877—'78 ontstaan zijnde, werd een Congres van de groote mogendheden te Berlijn in 1878 gehouden, waar het verdrag van San Stefano zoo goed als vernietigd werd. Bulgarije werd veranderd in eene Provincie, genaamd : Oost Rumelia, en werd beroofd van Macedonië, die meestal door Bulgaren bewoond wordt. Van deze verandering waren de vertegenwoordigers van de Britsche regeering, n.l. Lords Salisbury en Beaconsfield, de oorzaak. Met een oog op de meer dan zestig millioen Mohammedanen in Indië, die onder de vlag van Engeland staan, maar die den Sultan van Turkije beschouwen als het hoofd van hun godsdienst, betoonden die lords zich meer genegen den Sultan te behagen dan Macedonië buiten gevaar gesteld te zien en van onder de dwingelandij van Turkije gebracht te worden. Het is om die reden, dat de houding van die twee lords, die de leidslieden waren van de Conservatieve partij in Groot Brittanje (die toen ter tijd aan 't roer van zaken was) beschouwd wordt als de oorzaak niet slechts van 't scheiden van Macedonië van Bulgarije en het herstellen van die provincie aan Turkije, maar ook van het ontstaan van den tegenwoordigen oorlog. Want niet alleen werd Bulgarije aanmerkelijk verzwakt door het wegnemen van twee millioen zielen van onder haar gebied, maar ook door de verplaatsing van die menschen onder de macht van hunne oude meesters en verdrukkers, de Turken.

Bulgarije heeft deze beleedigende handelwijze, welke zij voor een onrecht beschouwde, nooit vergeten, en van dien tijd af is zij begonnen om zich voor oorlog tegen Turkije voor te bereiden. Door middel van opvoeding, door vlijt, arbeidzaamheid en zelfbeheersching, is zij altoos sedert dien tijd aan 't toenemen geweest, en in 't jaar 1908 heeft zij zich zelf geproklameerd tot een koninkrijk, en haar hoofd tot een koning—gansch en al onafhankelijk van Turkije.

En het was niet zonder reden dat Bulgarije bevreesd was voor de verdrukking van hun stamgenooten in Macedonië, want 't grootste gedeelte van de bevolking behoort tot hetzelfde ras als de Bulgaren, en de godsdienst van beide Staten is dezelfde, d.i. de Grieksche Kerk. Het duurde niet lang voordat de bevolking van Macedonië wist dat zij wederom onder de macht waren van den opvolger van den valschen profeet, want bijna van 't jaar van het Congres van San Stefano af moesten zij lijden onder de dwingelandij van de Turken. Het was niet langer geleden dan 't jaar 1910 dat, ten gevolge van den tegenstand en van de ontwapening der Macedoniers door de Regeering te Constantinopel, de Macedoniers onmenschelijke wreedheden moesten ondergaan. En het was om de twee millioen Bulgaren, in Macedonië woonachtig, van de dwingelandij der Turken te bevrijden en hen verplaatst te zien onder een beheer, waar hun veiligheid, hun levens en bezittingen en de eer van hunne vrouwen verzekerd zou worden, dat deze oorlog tegen het Ottomansche rijk verklaard is.

Dit blijkt o.a. uit een eisch aan de vertegenwoordiger van Turkije te Sofia, de hoofdstad van Bulgarije, namens Servië, Bulgarije en Griekenland gedaan, de inhoud waarvan was, dat in Macedonië zelfregeerende provincies gevestigd moesten worden, en wel onder opzicht van vertegenwoordigers van de Balkan Staten en gezanten van de groote mogendheden van Europa. Dit is geschied onmiddellijk vóór de verklaring van oorlog tegen Turkije.

Het blijkt verder uit de oorlogsverklaring door den koning van Montenegro, waarin hij als de reden tot oorlog noemt : het lijden van broeders in ellende—broeders die jaren lang onder het Ottomansche juk gekreund hadden—eene verklaring waarin hij zich op den heiligen Petrus en alle heiligen beroept om in de harten van zijn volk ijver voor *een heiligen oorlog* aan te vuren.

En dit is eene bevestiging van hetgeen waarmee ons schrijven begonnen is : dat deze oorlog eigen-

lijk een strijd is tusschen het Christendom en den Islam..., tusschen het Kruis en de Halve Maan. Dat de andere Staten van het Balkan Schiereiland zich met Bulgarije in dezen oorlog vereenigd hebben, wordt door een schrijver in *The British Weekly* een "wonder" genoemd. Sommige van deze Staten hebben tegen elkander met wapenen in de hand gestreden. Nu vechten zij als één volk tegen den ouden vijand en verdrukker van allen. *Montenegro* was de eerste om het zwaard uit de scheede te halen. En zij is een klein land—het kleinste van al de Balkan Staten—beslaande slechts 3,630 vierkante mijlen, met eene bevolking van 25,000 zielen. Zij ligt ten zuid-westen van Servië, waarvan zij eenmaal een wingewest was. Gelijk de andere Staten, die de bondgenooten zijn in dezen oorlog en door Turkije beheerscht en verdrukt, werd zij door het Congres van 1878 erkend als een vorstendom. In 1910 echter werd zij door haar parlement ("Skupshtim") een koninkrijk genoemd, terwijl haar vorst den titel van koning ontving.

Servië, waaraan voor een tijd Montenegro onderworpen was, ligt ten noord-westen van Bulgarije, met een oppervlakte van 18,650 mijlen, en bevattende eene bevolking van 2,750,000 zielen. Door Turkije in 1389 ten onder gebracht, moest zij gedurende al de eeuwen onder het ijzeren juk van den Turk bestaan, tot 't jaar 1817 toen haar een schijn van onafhankelijkheid door het Turksche rijk toegekend werd. Door het Congres van Berlijn echter werd het gewest, waarover haar hoofd als vorst heerschte, ten koste van Turkije vergroot, en haar vorst werd geëerd met den titel van koning die hem toen gegeven werd.

Deze twee landen, zoowel als Griekenland, dat in 't jaar 1830 met de hulp van Groot Brittanje Frankrijk en Rusland bevrijd en als een onafhankelijk koninkrijk verklaard werd, voerden meermalen krijg met elkander, en het was de verdrukking van Turkije en de eenheid van godsdienst welke hen als bondgenooten tegen de verdrukkers vereenigd hebben.

De politieke macht van Islam is sterk aan 't afnemen. Vooral is dat het geval geweest in de laatste kwart eeuw. De tegenwoordige oorlog is daarvan eene opheldering. De Staten, die zich vereenigd hebben om de macht van Turkije in het Balkan Schiereiland te verbreken, is daarvan een bewijs. Niemand echter meene dat Islam als een godsdienst aan 't afnemen is : integendeel neemt 't Slamsche geloof met snelheid toe. Dit is het geval in Indië, Burma, Uganda, de Soedan, Abyssinië, en andere deelen van Afrika. In West Afrika is die toeneming zoo groot dat een zendeling, die in die gewesten arbeidt, spreekt van "het Mohammedaansch gevaar," en een Duitsche staatsman, Dr. Hartmann van Berlijn, daarvan sprekende, zeide onlangs : De volken van Europa moeten nimmer vergeten dat de verspreiding van 't Mohammedanisme een groot gevaar is voor de Christelijke beschaving, en dat samenwerking onder Christenen tegen de uitbreiding van zijn invloed en macht een van de luidstroepende stemmen van de ure is. Herhaaldelijk is het gezegd dat, zoo de Christelijke Kerk niet ontwaakt tot een besef van haar plicht en van de opening die zich in de Soedan voordoet, heel de heidensche bevolking in dat groot gewest naar den Islam zal overgaan. Onze eigen zendelingen in Nyasaland gevoelen den nadeeligen invloed van de Mohammedanen aldaar, aangemoedigd gelijk zij zijn, door de hulp welke civiele dienaars van de Britsche regeering verleenen aan werklieden uit de Mohammedanen.

Doch wij moeten thans met ons schrijven ophouden. Wij vreezen dat wij eenigszins afgeweken zijn van onzen tekst—dat deze oorlog van de daartoe saamverbonden Staten van het Balkan Schiereiland eigenlijk een godsdienstige strijd is, en dat die strijd eigenlijk de *Oostersche kwestie* van den dag is. Misschien later meer.

A. McG.

Onze Belijdenisschriften.

De Nederlandsche Geloofsbelijdenis.

De Hervormde Kerk van Nederland mag wel dit kostbaar kleinood in eere houden; en wij aan de Kaap kunnen den Heere niet genoeg danken voor dit erfstuk der vaderen. Schaff, de Kerkhistoricus, roemt onze Geloofsbelijdenis als "over het geheel de beste uiteenzetting van het Calvinistisch leer-systeem, met uitzondering van de Westminster-Confessie." Doch laatstgenoemde was een dogmatisch produkt uit een later tijdperk. De Nederlandsche Geloofsbelijdenis echter was eene verdediging der Hervormden uit de pen gevloeid van een man die als martelaar voor de waarheid Gods in Christus Jezus het leven liet.

Wie was hij ?

Guido, Guy, of Hieronymus de Brès—ook de Bray geschreven—was een man van geen geringe beteekenis. Zijne moeder was hartstochtelijk roomsch.

"Toen zij dat kind onder het harte droeg, volgde zij met ijver een roomschen geestelijke, die juist in die dagen—het was het jaar 1522— te Mons (Bergen in Henegouwen) met groote kracht op de straat tegen de afvalligen predikte. In stille verzuchting smeekte zij toen van haren God, dat haar kind niet mocht worden als de ketters die zij zich zoo zwart zag afschilderen."

Haar bede echter kwam niet in vervulling. Haar zoon wierp zich in de armen der Hervormden, en keerde zich af van het roomsche bijgeloof. Toen de vervolging in zijn vaderland uitbrak vluchtte hij naar Engeland, die toen geregeerd werd door Eduard VI. Vernemende dat de Hervorming zich in zijn vaderland uitbreidde keerde hij terug en begon met ernst het Evangelie te verkondigen.

Te Ryssel moest hij veel tegenstand ondervinden van de wederdoopers, tegen welke sekte hij een boek schreef : "De wortel, den oorsprong, ende het fondament der wederdooperen of Herdooperen van onzen tijd." Toen andermaal een storm losbarstte nam hij de wijk naar Gent, waar hij zijn "Staf des Geloofs" schreef—een uittreksel uit de

geschriften der oude Kerkvaders — om het goed recht der Hervormden tegen de Roomschen te verdedigen.

Door deze studie echter geleerd, dat hij nog veel miste van kennis op het gebied der godgeleerdheid, ging hij naar Lausanna en Genève, om zich daar in de oude talen en in de Theologie te oefenen. Vriendelijk door Calvijn opgenomen, door hem en andere Hervormers geholpen, keerde hij naar zijn vaderland terug. Te Ryssel, Doornik, Valenciennes mocht hij aan de Evangelie-bediening zich wijden. Doch andermaal moest hij wijken. Ditmaal naar Frankrijk; waar hij ettelijke gemeenten bezocht. Men was toen daar bezig met het vervaardigen van eene Geloofsbelijdenis, en de Brès, gedachtig aan zijn landgenooten, stelde voor hen een eigen Belijdenis op. Op raad echter van Adriaan Saravia en van Calvijn hield hij haar een tijd lang terug; maar later, na zijn arbeid te hebben onderworpen aan de beoordeeling van vrienden in 't buitenland, meende hij dat de tijd was aangebroken om haar in 't licht te geven. Dit gescheidde op heel eigenaardige wijze, volgens Barger :—

"Op den morgen van 2 Nov. 1561 werden de commissarissen, die van wege de Landvoogdes naar Doornik gezonden waren, niet weinig verontrust ...... In het voorportaal van 't kasteel, waar zij vergaderen, was een verzegeld pakket gevonden, dat, afgewikkeld, eene Geloofsbelijdenis der Hervormden bleek te bevatten...... Dit wordt den commissarissen in hun eigen kasteel voor de voeten geworpen. Wie had dit durven bestaan? Met grooten ijver werd naar hem gezocht. Men wist van hem, dat hij zich noemde Guy of Jerome, het bekende hoofd der Calvinisten in die streken, die zich hier en daar ophield en preekte. Hij kon herkend worden aan zijn lange gestalte, bleek gezicht, rosachtige baard, hooge schouders, en hij was slordig gekleed met een zwarten mantel."

Deze stoute daad kostte hem waarschijnlijk het leven. Gevangen genomen werd hij naar Valenciennes vervoerd, waar hij met Perégrin de la Grange in een somberen kerker werd geworpen. In het verhoor bleef hij aan de waarheid getrouw, totdat hij met zijn ambtgenoot op den 31sten Mei 1567 op het schavot die waarheid met zijn dood moest bezegelen. "Mij dunkt," zeide Guido, "dat mijn geest vleugels heeft om in den hemel te vliegen."

"Toen de luitenant der wacht hem kwam aanzeggen, dat de tijd van het vonnis daar was, herhaalde hij de geloofsverzekerdheid voor zijn medegevangenen en maakte hij zich gereed 'om ter bruiloft des lams te gaan.' 'Maar moet gij,' vroegen hem zijn medegevangenen, 'moet gij dan ter dood geleid worden met die twee ijzers, die gij aan het been hebt?'—'Ja,' was het antwoord, 'ik wenschte wel, dat zij mij met deze begroeven, opdat zij getuigenis geven mochten van hunne bitterheid tegen mij. O, ik gevoel zulk eene blijdschap in mij, dat ik noch tong noch mond heb, om zulks te kunnen uitspreken. God bewijst mij tienduizendmalen meer genade, dat Hij mij aldus uit een ellendig leven trekt, dan als Hij mij op mijn bed liet sterven.' Tot op de ladder bleef hij met zijn broeder en ambtgenoot getuigenis geven van zijn Heer."

* * *

De brief aan den Koning, die de Geloofsbelijdenis voorafging, is een meesterstuk. Hij ademt den martelaarsgeest. Zelden vindt men een verdedigingsgeschrift zoo veelomvattend, zoo teeder, zoo mannelijk, zoo waardig. Enkele proeven gaan wij thans leveren, en de lezer oordeele zelf. Allereerst verdedigt de Brès zijne medegeloovigen tegen de beschuldiging, dat zij oproerlingen waren tegen de majesteit en het gezag van hun wettigen Koning:

"Wij zijn," zeggen zij, "ongehoorzame, oproerige, niet anders begeerende, dan alle politische of burgerlijke regeeringen te breeken. en de confusie en vermenginge in de wereld te brengen; ende niet alleenlijk ons te bevrijen van uwer heerschappije ende mogentheid, maar ook u den Scepter uit de handen te rucken. O misdaden, niet waardig onzer Belijdenisse, niet waardig eens Christen menschen, niet waardig den gemeenen name eens menschen, waardig dat het oude spreekwoord der Tyrannen weder voortgebracht worde: De Christenen voor de Beesten. Maar het is niet genoegzaam te beschuldigen, het is al in het bewijs gelegen...... Wij protesteeren en betuigen voor God en Zijne engelen, dat wij niets hooger begeeren, dan onder de gehoorzaamheid der overheden in suiverheid der conscientiën te leven, Gode te dienen, en ons naar Zijn Woord en heilige geboden te reformeren."

* * *

Hij beroept zich verder op het getuigenis van rechters en overheidspersonen, waaruit zou blijken, "dat zij nooit eenige zaak in ons bemerkt hebben, die tot ongehoorzaamheid strekte, die iets voornemen tegen uwe Majesteit, of de gemeene ruste beroert: maar hebben wel meer gevonden, dat wij in onze verzameling bidden voor de koningen en vorsten der aarde, en inzonderheid voor u, o genadigste Heere, en die Gij gesteld hebt in het regiment en de regeering van Uwe landschappen, landen en heerschappijen. Want wij zijn geleerd, zoowel door het Woord Gods, als door gedurige onderwijzing onzer leeraars, dat de koningen en vorsten, en overheden zijn van de ordinantie Gods: en dat, zoo wie de overheid wederstaat, wederstaat Gods ordinantiën, en zal verdoemenis ontvangen."

* * *

Hij laat ook de martelaars getuigen:

"Wat dracht van wapenen, wat raadslag heeft ooit ontdekt geweest, zelfs als wij door diegenen, die zich dekken met onzen naam en macht, om zich tot alle wreedheid te begeven, zoo wreedelijk gepijnigd en getormenteerd geweest zijn, dat het genoeg was, om het geduld van den allergoedertierenste en zachtmoedigste te tergen, en dat te doen veranderen in gramschap en wanhoop. Maar wij danken onzen God, dat het bloed onzer broederen om onze cause en sake, of de eer van de sake Jesu Christi, en getuigenis der waarheid, uitgestort, roept. De banningen, gevangenissen, pijnbanken, ballingschappen, pijningen en andere ontallijke verdrukkingen, bewijzen wel, dat onze be-

geerte en gezindheid niet vleeschelijk is, dewijl wij naar het vleesch wel gemakkelijker zijn mochten, zonder deze leer voortestaan en te beweren : maar hebbende de vreeze Gods voor oogen, verschrikt zijnde van het dreigement Jesu Christi, die daar zegt, dat Hij ons zal verloochenen voor God, den Vader, zoo wij Hem voor de menschen verloochenen : wij bieden den rugge den slagen, de tongen den messen, de mond den breidelstokken, en het gansche lijf den vuure : wetende, dat die Christus volgen wil, hij zijn kruis opnemen en hemzelven verloochenen moet : en nimmermeer zal eenen welgeregelden geest, en niet verblind, en van zinnen beroofd, kunnen gedenken, dat die arbeiden, om alles te beroeren, die daar verlaten hun landschap, hun maagschap en vrienden, om in vrede en in stilligheid te leven : dat die staan, om de kroon den Koning aftenemen, of iets bedriegelijks tegen Hem voornemen, die sterven om het Evangelie, waarin wij zien geschreven te staan : Geeft den keizer dat des keizers is en Gode, wat Godes is."

* * *

Ernstig waarschuwt hij den Koning tegen eene voortzetting van de vervolging, waardoor het land slechts van weduwen en weezen vervuld zou zijn. Immers niet van wege het klein getal der Hervormden wordt de opstand beteugeld. Neen, "in uwe Nederlanden zijn meer dan honderd duizend mannen, houdende en volgende de Religie, van welke wij u nu de belijdenis overleveren, en nochtans in niemand van dezelve is eenige bereiding van opstand gezien." En dit zegt hij niet ter bedreiging. "Want och lacie, zoo gij uwen arm uitstrekt, om dien in 't bloed van zooveel menschen te weeken en te wasschen, o God, wat vernieling sult gij doen in uwen Ondersaeten, wat wonde in uwen volke, wat weeningen, wat verzuchtingen, wat kermingen van vrouwen, van kinderen, van maagden en vrienden : wat oog is het, dat droog, en zonder haar in tranen te baden zal mogen zien, dat zooveel heerlijke Burgers van elk bemind, en van niemand gehaat, na een duister en verschrikkelijk gevangenis, na pijningen en verdrukkingen overgeleverd worden : tot een zoo schandelijken dood en torment, het allervreemdste en wreedste dat ooit de Heidensche en onheilige Tyrannen hebben mogen verdichten ? en hier en tusschen hare vrouwen dolen in vreemde landen, haar brood van deure tot deure met hare kinderkens aan den hals te bidden ?"

* * *

Hierop volgt een smeekgebed, dat zelfs den wreedsten tiran moest vermurwen; doch helaas! geen gehoor vond :—

"O genadigste Heer, dat de nakomenheid uw Rijk niet als bloedig en wreedig beschrijve : dat men niet en zegge, dat de eere van uwe Grootvaderen, de hoogheid van uwen vader, en uwe eigene deugden en vromigheden verduisterd geweest zijn door een wreedheid : wreedheid, zeg ik, die natuurlijk is den beesten, beneden de waardigheid eens menschen; maar zeer onwaardig, en als vijandig van een Prins, en Vorst, van welken de hoogheid en zonderlinge vroomheid allermeest in goedertierenheid en zachtmoedigheid bestaat, een waar teeken, en eigen onderscheid tusschen een waren Koning en een Tiran. Want, aangaande dat men ons vervolgt, niet alleenlijk als vijanden uwer kroonen, en gemeene welvaart, maar ook als vijanden Gods en Zijner Kerken, wij bidden u ootmoediglijk, dies te meer willen oordeelen, na de Belijdenis des Geloofs, die wij u presenteren, bereid ende vaardig, zoo het van noode is, die met onzen eigen bloede te verzegelen."

* * *

Dit was mannentaal. Dit was ook geen ijdel verhaal van woorden; want Guido de Brès werd als martelaar geroepen zijn belijdenis met zijn bloed te verzegelen; en velen moesten na hem dien bloeddoop ondergaan. Grotius schat het getal Protestantsche martelaren in Holland onder éene regeering, als 100,000. Gibbon verklaart, dat "het getal Protestanten door de Spanjaarden in eene enkele provincie, in eene enkele regeering, gedood, verre te boven ging die der eerste martelaren in de drie eeuwen, onder het Romeinsche rijk. En Motley zegt omtrent het schrikbewind van Alva : "De wreedheden ontdekt in de ruine van die door vuur verwoeste en door honger geteisterde steden zijn bijna ongelooflijk; ongeboren zuigelingen werden gerukt uit de lichamen hunner nog levende moeders; vrouwen en kinderen werden onteerd bij de duizenden, en gansche bevolkingen verbrand en in stukken gehouwen door soldaten met alle mogelijke wreedheid door menschelijk vernuft uitgedacht."

* * *

Onder zulke omstandigheden ontstaan aanvaarden wij de Nederlandsche Geloofsbelijdenis. 't Is een kleinood, dat wij waardeeren; een erfstuk, dat getuigt, van "heldenfierheid, leeuwenmoed," maar ook van ernst, getrouwheid, en ootmoedige onderwerping aan den wil des levenden Gods.

DE TOEKOMSTIGE LEIDSLIEDEN DER KERK.

(Door Dr. J. R. MOTT).

Onlangs kwam mij ter hand het boek bovengenoemd, getiteld : "The Future Leadership of the Church," door Dr. J. R. Mott, den Algemeenen Secretaris van de "Wereld Studenten Christelijke Federatie." De heer Mott is Amerikaan van geboorte ,een allezins merkwaardig man, wiens werkzaamheden ,in belang der jeugd en der zending, onder Gods zegen, reeds rijke vrucht hebben afgeworpen. Hij is de vader van de Wereld Studenten Christelijke Federatie, die hare leden reeds telt in alle landen waarin Christelijke arbeid wordt verricht. Het is hem te doen om studenten in Universiteiten, Colleges en Hooge Scholen tot Bijbelstudie te bewegen en aantemoedigen. Met dat doel, bezoekt hij zelf verschillende landen, ontmoet de Professoren, onderwijzers, leeraren en studenten, waardoor hij onberekenbaar nut sticht. Daarbij schrijft hij ook veel. Reeds hebben de volgende boeken van zijne hand, het licht gezien : "Strategic Points in the World's Conquest," "The Evangelisation of

the World in this Generation," "Students of North America United," "The Pastor and Modern Missions." En nu heb ik vóór mij bovengemeld boek, waarover ik nog maar een vluchtig blik heb kunnen werpen. Het is een boek gericht aan de leidslieden der Kerk, aan leeraren en leeken en aan allen die innig belangstellen in de voortplanting van het Christendom, en wel waard om door velen gelezen te worden, vooral door leeraren en theologische studenten.

In het eerste Hoofdstuk, waarover wij thans slechts het een en ander wenschen aantestippen, handelt hij over "Het Probleem," i.e. het vraagstuk aangaande de leidslieden der toekomstige Kerk. De Kerk beschouwt hij als een goddelijke instelling, door Jezus en Zijne apostelen gesticht, en als zoodanig kent hij haar hooge waarde toe. Neemt de Christelijke Kerk weg uit de maatschappij, en zij valt in een. Maar wat het leven, den groei, de uitbreiding van de Kerk—de toekomst van het Christendom zelf betreft—beschouwt hij 't als allerdringendst noodzakelijk, dat de Kerk in hare bediening zal hebben *bekwame* en weltoegeruste mannen. Geene vereeniging van menschen zal lang kunnen bestaan, of iets groots tot stand brengen zonder degelijke en bekwame leiders. Dit geldt vooral van de Kerk des Heeren. Zal zij zoodanig groeien, dat zij de steeds toenemende behoeften des tijds ontmoeten kan, dan moet zij *bekwame* mannen in de bediening hebben. In zijn oog zal 't gebrek aan de bevoegde bediening een veel grooter ramp zijn dan 't gebrek aan bekeerlingen tot het Christelijk geloof, omdat de uitbreiding van 't Koninkrijk altijd wacht op krachtige leiders. Welk ramp—vraagt hij—kan naast de onttrekking van Jezus tegenwoordigheid meer gevreesd worden dan dat jonge mannen van groot talent en gaven weigeren om aan de roeping tot de Christelijke bediening gehoor te geven? En toch wordt de Kerk met dezen ramp bedreigd. In de Vereenigde Staten van Noord Amerika waren in het jaar 1894, in 58 van de voornaamste Theologische Scholen 4,004 studenten. Twaalf jaren waren er slechts 3,304, eene vermindering van 18 per cent. In al de Christelijke Kerken van Amerika is er een groote behoefte aan meer mannen van bekwaamheid voor de bediening des Evangelies. Deze behoefte bestaat er in de Kerk des Heeren over de geheele wereld. De heer Mott heeft daaromtrent een nauwkeurig onderzoek ingesteld, en het resultaat er van was ,dat deze behoefte ook in Kanada en in Groot Brittanje bestaat. En wat aangaat het Vaste Land van Europa—ook daar vond hij, misschien met uitzondering van Holland en een deel van Scandinavia, dezelfde klacht. Duitschland had ten jare 1800, 4,190 Protestantsche Theologische studenten, en in 1906 slechts 2,208. Toen hij Australië, Nieuw Zeeland en Zuid Afrika bezocht, vond hij ook daar in de Protestantsche Kerken de groote klacht over te min bekwame jongelingen die zich aan de bediening des Evangelies wijden wilden. De eenige loffelijke uitzondering, zegt hij, is de Ned. Ger. Kerk in Zuid Afrika. In geen deel der wereld, zelfs in Schotland niet, heeft hij eene Kerk in de laatste jaren gevonden die zoovele van haar beste en flinkste jongelingen voor de bediening des Evangelies levert als de Ned. Geref. Kerk in Zuid Afrika.

Het doet ons goed om zulk een getuigenis van den heer Mott, aangaande onze Kerk, te hooren. Gaarne willen wij hopen, dat de Kerk—wat deze zaak betreft—in de toekomst het nog altijd beter zal maken. Mocht er nimmer weer een tijd komen, gelijk in 't verledene, waarop zij gebrek zal hebben aan leeraars! En nimmer kome de dag, waarop zal moeten geklaagd worden, dat op onze kansels staan leeraren van gebrekkige gehalte, die, wat verstandelijke ontwikkeling betreft, hun tijd ten achteren zijn! En daarbij geve ons de Heere steeds mannen van diepe godsvrucht, bezield met heiligen ernst, in 't zoeken naar de redding van zielen en de voortplanting van 't Rijk Gods op aarde!

Voor den heer Mott is de kwestie een allerernstigste, "dat de Kerg zal zorgen voor een genoegzaam getal weltoegeruste mannen in de Christelijke bediening." Terwijl in alle landen er in de Christelijke Kerk een aanvraag is naar een grooter getal candidaten voor de heilige bediening, is toch meer gebiedend een beroep op mannen van kracht, om zich aan deze bediening te wijden. Zelfs in de betrekkelijk weinige Kerkgenootschappen, die schijnbaar een genoegzaam aantal leeraren hebben, wordt 't toch algemeen erkend, dat er behoefte is aan meer leeraren van een beter gehalte die de gave bezitten om leidslieden te kunnen zijn. Het werk der bediening is zoo veelomvattend dat het niet aan onbevoegde handen mag worden toevertrouwd. De sterkste mannen worden vereischt om dat werk voorttezetten. Mannen van *bekwaamheid* is wat de Kerk noodig heeft. En wie is de man van bekwaamheid? Volgens Mott moet zoo iemand zijn een man van persoonlijke kracht, of sterke persoonlijkheid. Een man van gezond verstand, van geestkracht, die weet om te studeeren, en zorgt dat hij in intellectualiteit niet gestremd wordt. Hij moet den wil hebben om de beste methoden van studie aantewenden. Dit beschouwt Mott als van grooter waarde dan de meest gewenschte Universiteitsgraden. Hij behoort voorts te hebben een degelijke godsdienstige ondervinding. Leeraren, die Christus niet van nabij kennen, die geen duidelijk en levend geloof bezitten, kunnen niet met dien toon van gezag spreken dien de kansel vereischt. Zij moeten een boodschap hebben en het bewustzijn van eene zending.

De hedendaagsche bediening eischt mannen van den heldengeest van een John Knox, op wiens grafsteen te lezen stond: "Hier ligt iemand die nooit het aangezicht van een mensch gevreesd heeft." Wat Mott nog meer van den man van bekwaamheid wil, is dat hij bekwaam zal zijn om te organizeeren, te leiden en anderen tot werk te inspireeren. Het leekenelement in de Kerk heeft behoefte om getreind en geleid te worden. Bovenal, moeten leeraren groot zijn in *karakter*, mannen wier levens ingericht zijn naar het model van 't Christusleven en onvoorwaardelijk aan Zijne heerschappij onderworpen. Dit laatste is van 't allergrootste belang, omdat in onzen tijd de wereld

begint respekt te verliezen voor het leeraarsambt, hoewel nog niet zoozeer voor de leeraren zelven. De leeraar wordt gerespekteerd, niet omdat hij leeraar is, maar omdat hij een man is, die beantwoordt aan den toets vereischt van een vertegenwoordiger van Christus.

Genoeg omtrent de gedachten van Mott hierover. Men kan 't boek niet lezen zonder onder den indruk te komen van den diepen ernst die den schrijver bezielt, om de Kerk te leiden tot een besef van hare roeping. En zal zij worden wat zij wezen moet, dan moet zij hebben de rechte mannen tot leidslieden. Daarvan hangt, naast God, de toekomstige groei en bloei der Kerk af.

Op dit eerste Hoofdstuk volgen nog vier andere waarover wij misschien later nog 't een en ander zeggen zullen.

J. G. J. K.

De Openbaring van Johannes.

Door Prof. C. F. J. Muller.

HOOFDSTUK 22 : 6—11.

DE SLOTREDE VAN HET BOEK.

Dit boek heeft eene duidelijke voorrede (1 : 1—17) en slotrede (22 : 6—21). De slotrede, die hier begint, staat in nauw verband met de voorrede. In 1 : 1—6, even als in deze afdeeling (22 : 6—11), hebben wij den engel en Johannes, door wier bemiddeling de openbaring tot ons komt. In 1 : 7—17, even als in 22 : 12—17, verschijnt Jezus als de Gever dezer openbaring. In de afdeeling, die wij thans behandelen, hebben wij wat voorviel tusschen den engel en Johannes, toen de openbaring geëindigd was.

"En hij zeide tot mij, deze woorden zijn getrouw en waarachtig, en de Heere God van de geesten der profeten zond Zijnen engel om Zijne dienstknechten te toonen, welke dingen binnen kort geschieden moeten," vs. 6.

Wie de spreker is wordt hier niet gezegd. Oogenschijnlijk keert Johannes nu terug tot het begin van zijn boek, en dan is de spreker de engel in 1 : 1; want hier wordt herhaald, wat daar van dien engel gezegd wordt. Door "deze woorden" bedoelt de spreker de geheele openbaring, die nu geëindigd is. Zij is "getrouw en waarachtig" (21 : 5; 19 : 9), want zij komt van Jehova, den God der openbaring, die de bron en oorsprong van alle profetiën en ook van deze is. 't Is alsof vooruitgezien wordt, welke behandeling dit boek zou te beurt vallen, daarom wordt er zoo herhaaldelijk op zijne bladzijden, als op een testament en uitersten wil, geschreven, dat zijn inhoud getrouw en waar is.

"Zie Ik kom haastiglijk; zalig is hij, die de woorden der profetie dezes boeks bewaart," vs. 7.

De engel spreekt in naam van Christus en voegt Diens persoonlijke getuigenis aan het voorafgaande toe. Het hoogste gezag bevestigt de waarheid van het geschrevene. Terecht heeft men er op gewezen, dat geen ander behalve dit boek, zulk eene uitdrukkelijke en plechtige getuigenis bezit van de letterlijke waarheid van hetgeen er in verhaald wordt, en dat zoo dringend tot onderzoek aanbevolen wordt. Niemand kan verstaan, wat de verlossing door het kruis van Christus omvat, en tot welke heerlijkheid zij voert, als hij de ernstige en biddende studie van dit boek verwaarloost. De komst, waarvan hier gesproken wordt, is dezelfde die voorspeld is in 1 : 7; Dan. 7 : 13; Matth. 24 : 27, 30; 26 : 64; Hand. 1 : 9, 11, enz. "Haastiglijk" of *binnen kort* moet verstaan worden in den zin van 2 Petr. 3 : 18; want 't is openbaar, dat deze komst nog niet plaats gehad heeft.

"En het was ik, Johannes, die deze dingen hoorde en zag. En toen ik ze hoorde en zag, viel ik neder om te aanbidden voor de voeten des engels, die mij deze dingen toonde," vs. 8.

Aan al wat voorafgegaan is voegt Johannes nu zijn eigene plechtige getuigenis. Hij had al de visioenen zelf gezien en al de woorden zelf gehoord. De fout door hem begaan in 19 : 10 wordt hier herhaald. Het schijnt eenigszins onwaarschijnlijk, dat hij, na de vorige strenge bestraffing, andermaal zou doen wat hem toen verboden werd. Doch Johannes heeft ongetwijfeld uit de woorden "Zie, Ik kom haastiglijk," afgeleid, dat de spreker Christus zelf was; want als een vrome Jood zou hij zich gewis niet aan engelendienst schuldig gemaakt hebben. Was dit zijne bedoeling, dan zou hij wegens zijne afgoderij strenger bestraft zijn geworden. De woorden des engels toonen duidelijk, dat hij zag, dat Johannes eene fout beging.

"En hij zeide tot mij, Zie toe (doe het) niet! Want ik ben een mededienstknecht van u, en van uwe broederen de profeten, en van degenen, die de woorden dezes boeks bewaren : aanbid God," vs. 9.

De duivel en zijne dienaars zoeken goddelijke vereering (Matth. 4 : 9; Openb. 13 : 15), de engelen wijzen die strengelijk af. *God alleen* moet aangebeden worden. In den hemel vindt de vereering van heiligen en engelen geene goedkeuring. Als een engel niet mag aangebeden worden, dan veel minder Maria. De engel ziet in Johannes een mededienaar en een profeet.

"En hij zeide tot mij : Verzegel de woorden der profetie dezes boeks niet, want de tijd is nabij," vs. 10.

De engel zegt, wat Johannes met dit boek doen moet,—geheel iets anders dan de meesten daarmede doen. Hij moest het bekend maken als bevattende Gods Woord tot de gemeente. Het komt derhalve tot ons op hoog gezag als Gods onfeilbaar Woord. Met welk recht een Christen, in 't aangezicht van al wat omtrent dit boek getuigd wordt, het ter zijde schuiven kan, als niet der moeite waard om ernstig onderzocht te worden, blijft een raadsel. De verklaring "de tijd is nabij" heeft velen verleid om de vervulling te zoeken in den tijd en in de omstandigheden waarin zij leefden, of anderen vóór hen geleefd hadden; en omdat zij daarin niet slaagden hebben zij de schuld ervan aan het boek gegeven en het ter zijde gelegd. Doch hebben wij

recht om aldus te handelen met een boek, dat de plechtige getuigenis van God, van Christus en van den Apostel heeft? Is het niet veel verstandiger onze eigene lezing en verklaring in twijfel te trekken, alle vooropgevatte meeningen te laten varen, en ootmoedig en biddend in de lezing te volharden, en te onderzoeken welk licht het woord van God *als een samenhangend geheel* op dit laatste boek werpt? Dat de tijd nabij is, wordt door den engel juist genoemd als een beweegreden om het te lezen, ernstig te onderzoeken en te verspreiden; want het doel des boeks is om Christenen wakker te houden en slapenden te wekken. Dat zoo velen gedwaald hebben in hunne meening, dat de vervulling dezer profetie in het verledene gezocht moet worden, moet ons na 18 eeuwen juist overtuigen, dat de gebeurtenissen, die in dit boek vermeld worden, nog in de toekomst liggen.

"Laat hem die onrechtvaardigheid doet nog onrechtvaardigheid doen, en laat de onreine zich nog verontreinigen, en laat de rechtvaardige nog rechtvaardigheid werken, en laat de heilige zich nog heiligen," vs. 11.

Met 't oog op vers 10 schijnt de beteekenis deze te zijn: wat ook de uitwerking van dit boek zij, het mag niet verzegeld worden. Gods Woord heeft, evenals de zon, twee uitwerkingen: wat bedorven is wordt nog meer bedorven, en wat rein is wordt nog reiner. Het doen van ongerechtigheid leidt tot vuilheid van gedachten en gewoonten, en het doen van gerechtigheid tot een leven van heiligheid. Het kwaad is bezig zich te ontwikkelen en haast naar het einde, en zoo ook de rechtvaardigheid en heiligheid. Hoe het anti-christendom in de wereld ook toeneme, hoe men zich ook ergere aan deze openbaring, Gods volk mag haar niet ter zijde leggen, maar moet zich veeleer in de studie ervan verdiepen, en tot meerdere rechtvaardigheid en heiligheid voortgaan.

HOOFDSTUK 22: 12—17.

DE GETUIGENIS VAN JEZUS.

"Zie ik kom haastiglijk, en mijn loon is met mij, om aan elk te geven, naardat zijn werk is. Ik ben de Alfa en de Omega, de eerste en de laatste, het begin en het einde,' vss. 12, 13.

Sommigen hebben gemeend, dat het de engel is, die hier spreekt in naam van Christus, doch het schijnt duidelijk te zijn, dat de spreker Christus is. Men heeft ook gemeend, dat vs. 12 van Christus en vs. 13 van God is, doch wat waar is van den Vader is even waar van den Zoon (Col. 1: 16). De komst van Christus zal zijn om een ieder zijn loon naar zijne werken te geven. Den trouwen dienstknecht zal Hij over al Zijne goederen zetten, en den ontrouwe zal Hij bij de huichelaars stellen (Matth. 24: 45—51). Hij is het begin van alles, was vóór er iets bestond, en zal ook de laatste zijn, als alles zal opgehouden hebben te bestaan.

"Zalig zij, die hunne kleederen wasschen, opdat zij macht zouden hebben aan den boom des levens, en zij door de poorten mogen ingaan in de stad," vs. 14.

De gezuiverde tekst leest "die hunne kleederen wasschen," in plaats van "die Zijne geboden doen." Men meent dat de verbeterde lezing ook meer in den samenhang past en overeenkomt met 7: 14 en 16: 15. Reinheid is bovendien de voorwaarde tot ingang in de stad (1: 5; 21: 27; 1 Joh. 3: 3, enz.). Onze kleederen zijn een deel onzer persoonlijkheid, zijn een aanduiding onzer innerlijke gezindheid, en een zinnebeeld van onzen wandel. Zoo min als iemand met vuile kleederen in de hoogste feestzalen toegelaten zal worden, zoo min kan hij, die een door de wereld bezoedelden wandel vertoont, die ten opzichte van zijn Christelijk leven slordig is geweest, en die meer met de wereld dan met God omging, door de poorten der heilige stad ingaan en het genot der inwoners deelen.

"Buiten zijn de honden, en de toovenaars (of giftmengers), en de hoereerders, en de doodslagers, en de afgodendienaars, en een iegelijk, die leugen liefheeft en doet," vs. 15.

Hier wordt aangewezen welke soort van menschen bij de wederkomst van Christus ongeschikt zullen zijn om met Hem opgenomen te worden. Vijf soorten van zondaars worden hier bij elkander gevoegd: "de honden," de geestelijk onreinen (Matth. 7: 6; Filip. 3: 2; 2 Petr. 2: 22), "de toovenaars," die de natuur, "de hoereerders," die het persoonlijk leven, "de moordenaars," die het beeld Gods, "de afgodendienaars," die den waren godsdienst, en "de leugenaars," die de waarheid ontheiligden.

"Ik, Jezus, zond Mijn engel om ulieden deze dingen te getuigen aangaande de gemeenten. Ik ben de wortel en de afstammeling van David, de blinkende morgenster," vs. 16.

De verheerlijkte Heiland noemt zich bij den naam, welken Hij op aarde droeg. Wat Hij door Zijn engel geopenbaard had, was bedoeld tot leering en waarschuwing der gemeenten. Als "de eerste" is Hij de *wortel Davids*; doch Hij is ook een afstammeling van David. Zoo getuigt Hij hier van Zijn tweeledige natuur: Hij is de Heere en de zoon van David, (Matth. 22: 42—45). Hij is ook de blinkende morgenster, die den dag der heerlijkheid aankondigt, en naar Wien Zijn volk biddend en reikhalzend uitziet.

"En de Geest en de bruid zeggen, Kom! En laat hem, die (het) hoort, zeggen, Kom! En laat hij die dorst heeft komen, Hij die wil, laat hem nemen het water des levens om niet," vs. 17.

In antwoord op wat Christus gezegd heeft in vs. 16 roepen de Geest en de bruid (de geloovigen) tot Hem, om als de Morgenster van een beteren dag Zijne verschijning te maken. De Geest is in de gemeente bezig om haar "de toekomende dingen te verkondigen" (Joh. 16: 13). Hij zucht naar de komst van Christus om, wat nog toekomstig is, tegenwoordig te maken. De bruid, die immer uitziet naar de komst van haren bruidegom, herhaalt het geroep van den Geest. Diegenen, die het geroep van den Geest en van de bruid vernemen, en mede dorsten naar de voorgestelde heerlijkheid, worden vermaand ook te bidden, dat Hij komen

mag. Doch voordat iemand om de komst van Christus roepen kan, moet hij komen en het water des levens om niet ontvangen. Iedereen wordt geroepen tot de gemeenschap aan " het water des levens," dat om niet door het geloof in Christus te bekomen is, doch daartoe moet hij met den Geest en de bruid onophoudelijk bidden om de komst van Christus, die vervullen moet wat in dit boek geschreven is.

" Ik betuig aan een ieder, die de woorden der profetie dezes boeks hoort, indien iemand aan dezelve toedoet, God zal aan hem toedoen de plagen, die in dit boek geschreven zijn : en indien iemand wegneemt van de woorden des boeks dezer profetie, God zal zijn deel wegnemen aan den boom des levens, en aan de heilige stad en aan het geschrevene in dit boek," vss. 18, 19.

Hier volgt nog eene laatste plechtige betuiging aan allen tot wie deze openbaring komen zal, dat zij verantwoordelijk zullen gehouden worden voor de wijze waarop zij daarmede omgaan. Dit boek bevat de kern van al wat de profeten geschreven hebben, wijst op het einde van al Gods bemoeiingen met het menschdom, en op de hooge bestemming van Christus en Zijne gemeente. Het wordt beschouwd als onmisbaar voor het geloof en de hoop van den Christen. De zaligheid hangt ervan af. Toch hebben ongeloovigen dit boek bespot als een werk, waarin een Jood lucht geeft aan zijn bitter gevoel tegen de heidenen. Anderen hebben er niets anders in gezien dan duistere schetsen uit de wereldgeschiedenis. De moderne kritiek heeft het verminkt en in een gedrocht veranderd; en zelfs de meeste bijbellezers beschouwen het als een boek, dat zonder schade voor het geloof gemist kan worden.

De bedreiging in deze verzen is niet bedoeld voor de afschrijvers, zooals sommigen meenden, en ziet ook niet op de verklaring en uitlegging van den inhoud, althans niet zoolang men eerbiedig en biddend dien tot versterking van zijn geloof en verlevendiging zijner hoop tracht te verstaan. Doch deze verzen bevatten eene vreeselijke waarschuwing voor allen, die dit boek verachten en verwaarloozen, of die met lichtzinnige en eigendunkige verklaringen eraan toevoegen of ervan afnemen (Deut. 4 : 2; Spreuk. 30 : 5, 6), hetzelve verminken, of zich op eenige wijze eraan vergrijpen. De zoodanigen zullen geen deel hebben aan de heerlijkheid erin geopenbaard; integendeel, zullen de plagen daarin over de goddeloozen bedreigd hen treffen. In kort, elk wangedrag tegenover dit boek zal op het hoofd des schuldigen terugkeeren.

" Hij, die deze dingen getuigt, zegt : Ja, Ik kom haastiglijk. Amen; kom Heere Jezus," vs. 20.

Voor 't laatst nog hecht Christus Zijn zegel aan deze openbaring. " Deze dingen " sluiten in de brieven aan de zeven gemeenten, de visioenen van den tijd des oordeels, van het einde der tegenwoordige wereld en van de bedeeling der eeuwigheid. De woorden " Ja, Ik kom haastiglijk " vat alles samen. Die wederkomst is de verhevene hope der gemeente, en daarom stort Johannes het verlangen zijns harten uit in de bede, om de verwezenlijking van die " zalige hoop en de verschijning der heerlijkheid van den grooten God en onzen Zaligmaker Jezus Christus " (Tit. 2 : 13), " ja, kom Heere Jezus," de bede die samenvat al wat het hart van een Christen begeeren kan. Immers, de komst van Christus zal zijn de vernietiging van de macht des Satans, de verlossing der schepping van de dienstbaarheid der verderfenis, en de verwijdering van alle ellende waaraan het menschdom onderworpen is. Ieder geloovige behoort gelijk Johannes den Zaligmaker op Zijn woord te vatten en te bidden : " Amen, kom Heere Jezus!"

" De genade van den Heere Jezus zij met allen," vs. 21.

Deze zegenwensch is bedoeld voor allen, die de komst des Heeren afwachten.

Dat het de plicht is van elken Christen om dit boek ernstig te onderzoeken wordt duidelijk verklaard in de slotrede, die met vers 6 begint. Daar wordt gezegd, dat deze openbaring gegeven werd tot onderricht der gemeente, waarin duidelijk verondersteld wordt, dat zij naar den inhoud een belangstellend onderzoek instellen zal. Uit vers 18 blijkt, dat zij bestemd was in de gemeente gelezen te worden, en derhalve voor alle hoorders bedoeld. In vers 10 wordt Johannes bevolen dit boek aan niemand te onthouden, omdat in vers 7 de zaligheid verbonden wordt aan het bewaren van wat erin geschreven is, en in verzen 18 en 19 een wee uitgesproken wordt over allen, die lichtvaardiglijk daarmede handelen.

OP MIJNE TAFEL.

Verschillende werkjes wachten op aankondiging :

Het Huwelijk : geneeskundige wenken voor gehuwden en verloofden—een boek voor het Christelijk gezin, bewerkt door A. Dupont, geneesheer-directeur van 'Lozenoord' te Ermelo. Bij J. H. Kok, Kampen.

Een boek dat over " teedere zaken " handelt in Christelijken zin. In onze dagen is zulk een boek van waarde voor ouders en opvoedkundigen.

Het Heilige bloed. Een verhaal uit den tijd der hervorming in Mecklenburg, door E. van Maltzahn. J. H. Kok, Kampen.

Die Roomsche toestanden wil leeren kennen leze dit boek.

Tijdelijke dingen in het licht der eeuwigheid. Een laatste groet uit de Schriftelijke nalatenschap van O. Funcke. J. H. Kok, Kampen.

Funcke spreekt nog na zijn heengaan in dit boek. En voorwaar Funcke heeft geen aanbeveling noodig.

Van de Heeren Juta & Co. ontvingen wij twee keurig uitgevoerde uitgaven—zeer goedkoop—van de 'Pastorie te Mastland,' en van Andriessens 'Tocht naar Rusland.'